પુસ્તકાલય

[વર્ષ ૩૦] તા. ૧૫ મી જાન્યુઆરી ૧૯૫૬ [અંક ૭ મા

અનુક્રમણિકા

વડોદરા જિલ્લા ૬ ઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદના મંચપરથી	૩૪૭
સાહિત્ય સૃષ્ટિનું અવનવું	૩૫૧
યુગોસ્લાવિયાનું પત્રકારિત્વ	૩૫૩
વડોદરા જિલ્લા ૬ ઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદનુ ડભોઇ અધિવેશન	૩૫૫
નવીન ફાલ	૩૭૦–૫
પુસ્તકાલયનોંધ	૩૭૦-૭
સૂચના સમાચાર	૩૭૦–૮
જાહેરાત નં. ૨	૩૭૦–૯
પુસ્તકાલયોને અપાયેલી મહેસાણા જિલ્લા લો. બો. મદદ	૩૭૦–૧૦
,, ,, અમરેલી જિલ્લા લો. બો. મદદ	૩૭૦–૧૬
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ કોપીરાઇટ સંગ્રહસૂચિ	૩૭૧
ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા	૩૯૫
માસિકો મળ્યા તારીખ	૩૯૬
આગામી ૧ લી ફેબ્રુઆરી–પુસ્તકાલયપર્વણી–દિન	૩૯૭
સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ અમીનનો સંવત્સરી અને પુસ્તકાલય પર્વણી	૩૯૯
પુ. સ. સ. મં. લિ. વડોદરાની રજાઓની યાદી	૪૦૧

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂા. ૪–૦–૦ પરદેશ રૂા. ૫–૮–૦ છુટક નકલ રૂા. ૦–૮–૦

: વ્યવસ્થાપક :

વાઘજીભાઇ નારણભાઇ અમીન (બી. કોમ.)

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

: સંપાદક :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

અમારી છેલ્લી ચૌદ નવલકથાઓ

સાક્ષરશ્રી રમણલાલ દેસાઈની
શચી પૌલોમી
પૃષ્ઠ ૪૧૯ :: કિંમત ૫-૮-૦

શ્રી ઈશ્વર પેટલીકરની
તરણા ઓથે ડુંગર
પૃષ્ઠ ૩૦૦ :: કિંમત ૪-૦-૦

સાક્ષરશ્રી રમણલાલ દેસાઈની
ત્રિશંકુ
પૃષ્ઠ ૩૦૧ :: કિંમત ૪-૦-૦

શ્રી ગ. ત્ર્યં. માડખોલકરની
કાન્તા
પૃષ્ઠ ૩૪૨ :: કિંમત ૪-૮-૦

શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની
બલિદાન
પૃષ્ઠ ૩૨૬ :: કિંમત ૪-૮-૦

શ્રી ગો. ની. દાંડેકરની
શિતુ
પૃષ્ઠ ૨૫૦ :: કિંમત ૩-૮-૦

શ્રી રસિકલાલ જોશીની
શીલા
પૃષ્ઠ ૨૮૭ :: કિંમત ૪-૮-૦

શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની
અશ્રુ
પૃષ્ઠ ૪૪૯ :: કિંમત ૬-૦-૦

કવિ બા. ભ. બોરકરની
ભાવીણ
પૃષ્ઠ ૩૦૫ :: કિંમત ૪-૮-૦

શ્રી પીતાંબર પટેલની
તેજરેખા
પૃષ્ઠ ૩૯૨ :: કિંમત ૫-૮-૦

શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની
ગોપારાણી
પૃષ્ઠ ૩૩૧ :: કિંમત ૪-૮-૦

શ્રી શ્રી. ના. પેંડસેની
ગારંબીનો બાપુ
પૃષ્ઠ ૪૧૭ :: કિંમત ૫-૮-૦

શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની
લલિતબાળુ
પૃષ્ઠ ૨૪૯ :: કિંમત ૩-૮-૦

શ્રી કુલરંજન મુખોપાધ્યાયની
અશ્રુપૂજા
પૃષ્ઠ ૨૯૯ :: કિંમત ૪-૦-૦

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; કેશવબાગ : ફોન નંબર ૨૪૨૪૧

શ્રી દક્ષિણામૂર્તિનું અજોડ સાહિત્ય

તમારા પુસ્તકાલયના બજેટમાં સમાસ રાખજો.

સ્વ. ગિજુભાઇ સંપાદિત બાલસાહિત્ય

બાલવાર્તાઓ ભાગ ૧ થી ૫ (સચિત્ર પુસ્તકો) ૬-૪-૦
બાલસાહિત્ય માળા ૧ થી ૮૦ પુસ્તકો (ચાર બોકસ) ૨૫-૦-૦
બાલસાહિત્ય ગુચ્છ ૧ થી ૨૫ પુસ્તકો (બોકસમાં) ૯-૮-૦
બાલસાહિત્ય વાટિકા ૧ થી ૩૨ પુસ્તકો(મંડળ પહેલું)દરેકનો ૨-૮-૦
(આ વાટિકામાંનાં કેટલાંક પુસ્તકો ફરી છપાવાનાં છે; વિગતો પૂછો.)

કિશોર કથાઓ ૧-૨ ૩-૦-૦ | ભગવાન બુદ્ધ ૦-૧૨-૦
ધર્માત્માઓનાં ચરિતો ૧-૧૨-૦ | રખડુ ટોળી ૧-૨ ૪-૮-૦

બાલસાહિત્ય વાટિકા (મંડળ બીજું) : ૧૫ પુસ્તકો : યાદી તથા કિંમતો પૂછો
ટારઝન .... ભાગ ૧ થી ૧૦ .... શંકર શાહ ૭-૮-૦
બાલરામાયણ .... શ્રીમતી મોંઘીબેન બધેકા ૨-૦-૦

શ્રી. નાનાભાઈ ભટનું કિશોરસાહિત્ય

મહાભારતનાં પાત્રો .... ૧ થી ૧૩ પુસ્તકો ... સેટના ૧૫-૦-૦
રામાયણનાં પાત્રો .... ૧ થી ૬ પુસ્તકો .... ,, ૮-૧૨-૦
હિંદુ ધર્મની આખ્યાયિકાઓ ભાગ ૧-૨ દરેકના ૨-૦-૦
શ્રીમદ્ લોકભાગવત (આમવર્ગ માટે) (પૃષ્ઠ ૬૬૪) ૭-૮-૦
ભાગવતકથાઓ .... ૨-૦-૦ * આપણા દેશનો ઇતિહાસ ૦-૮-૦

શ્રી. મૂળશંકર મો. ભટ્ટની સાહસકથાઓ

સાગરસમ્રાટ ૨-૮-૦ | સાહસિકોની સૃષ્ટિ ૪-૮-૦
પાતાળ પ્રવેશ ૨-૮-૦ | ખજાનાની શોધમાં.... ૨-૮-૦

પીળાં પલાશ (ત્રણ બાળનાટકોઃ સચિત્ર) કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી ૦-૮-૦

આ તેમ જ અન્ય પુસ્તકોનું વિગતવાર સૂચિપત્ર માંગો

આર. આર. શેઠની કંપની :: મુંબઇ-૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : : કેશવબાગ : ફોન નંબર ૩૪૩૪૧

પુસ્તકાલય માટે તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી

ભગ્નપાદુકા ૬–૧૨
લોપામુદ્રા ૪ થો ૨–૦

શ્રી ધૂમકેતુ

મહાઅમાત્ય ચાણક્ય ૪–૮
મગધપતિ ૪–૮
કવિકથાઓ ૧–૨–૩ ૩–૦
જ્ઞાનકથાઓ ૧ થી ૫ ૫–૦
વનવેણુ ૩–૦
ગીતાંજલી નવા સ્વરૂપમાં છપાય છે.

શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય

જયભારતી ભા. ૧–૨ ૨–૧૨
કાળભૈરવ ૫–૦
રોહિણી સંધાર ૬–૮
જાવડ ભાવડ ભા. ૧–૨ ૭–૮

શ્રી જયભિખ્ખુ

ભૂરો દેવળ ૪–૮
રસિયો વાલમ ને બીજાં નાટકો ૩–૮
બૌદ્ધધર્મની પ્રાણીકથાઓ ૧–૪
હિન્દુ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ ૧–૪
જયભિખ્ખુ વાર્તા સૌરભ ભા. ૧–૨ ૪–૦

શ્રી અનુભાઇ જોધાણી

પાદરની વનસ્પતિ ૧–૨ ૧–૧૨
આંગણાની વનસ્પતિ ૧–૨ ૧–૧૨
આંગણાનાં પંખી ૦–૧૨

અન્ય લેખકોનાં

નૃસિંહાવતાર (મણિભાઇ ન. ત્રિવેદી)
(સંપાદક : ધીરૂભાઇ ઠાકર) ૩–૮
સાહિત્ય સાધના " ૫–૮
મનોવિહાર (રામનારાયણ વિ. પાઠક) ૪–૦
શાકુંતલ (વિસ્તૃત નોટસ, ટિપ્પણ
પ્રસ્તાવના સહિત) ૬–૦
(સં. ઉમાશંકર જોષી)
ચિરકુમાર સભા (ટાગોર) ૩–૮
(અનુ. રમણલાલ સોની)
પાગલની વહુ (નરેશબાબુ) " ૧–૪
વિલાસિની " " ૩–૮
ગુલાબની ટેકરી (દામુભાઇ ને
કુમુદબેન શુકલ) ૩–૮
ભણેલી ભીખ (અનામી) ૩–૦
મહાત્મા ગાંધી ભા. ૧–૨
(અંબેલાલ જોષી) ૨૦–૦
મેઘનાદ ભા. ૧–૨ (રતિલાલ ગી. શાહ) ૮–૦
ફોરમ (કાવ્ય સંગ્રહ)
(દેવશંકર મહેતા) ૧–૪
ખાદીમૈયા (માવજીભાઇ વૈદ્ય) ૧–૪
વૃક્ષ ને વેલી (જયંતિલાલ ઓઝા) ૨–૦
માતા થનારને (દેસાઇભાઇ પટેલ) ૧–૪
મોગરાનાં ફુલ (પ૪નું વાર્તાધન) ૨–૦
મદન મોહના (અનંતરાય રાવળ) ૪–૦
તર્કવિજ્ઞાન (એ. કે. ત્રિવેદી) ૪–૪

☆

નવાં નાટકો

ઉલ્લાસિકા (સ્રી પાત્ર વિનાનાં નાટકો)
(દુર્ગેશ શુકલ)
છપાય છે.
સુમંગલા (શિવકુમાર જોષી) ૧–૮
મારમ રાત (ચં. ચી. મહેતા) ૧–૪
હરિ રથ ચાલે (બચુભાઇ શુકલ) ૨–૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રસ્તા : અમદાવાદ.

જાણીતા લેખકોની નવી નવલકથાઓ

ભગ્ન પાદુકા (કનૈયાલાલ મુનશી) ૬-૧૨	**મહાઅમાત્ય ચાણક્ય** ધૂમકેતુ ૪-૮	**જાવડભાવડ** ભા. ૧-૨ ગુણવંતરાય આચાર્ય ૭-૦
નવી ઐતિહાસિક નવલકથા	આમ્રપાલી, વૈશાલી, મગધ-પતિ પછી આગળ ચાલતી નવલકથા.	કાલભૈરવ, સોરઠીણુ સંધાર પછી આગળ વધતી નવલ-કથા
બૂરો દેવળ જયભિખ્ખુ ૩-૮	**વિલાસિની** (નરેશબાબુ) અનુ. રમણલાલ સોની ૩-૮	**પાગલની વહુ** (નરેશબાબુ) અનુ. રમણલાલ સોની ૧-૪
નવીન છાપ પાડતી ઐતિહા-સિક નવલકથા	સામાજીક નવી નવલકથા	શરદબાબુ કૃત પરિણિતા જેવી સુંદર નવીન ભાત પાડતી નવલકથા
મેઘનાદ ભા. ૧-૨ રતિલાલ ગી. શાહ ૮-૦	**ચિરકુમારસભા** (ટાગોર) અનુ. રમણલાલ સોની ૩-૮	**લક્ષ્મી પધાર્યાં** ગુણવંતરાય આચાર્ય ૪-૮
પંચવર્ષીય યોજનાને અનુ-લક્ષીને લખાયેલ નવલકથા	શ્રી ટાગોર કૃત સુંદર નવલ-કથા	શ્રી આચાર્યની સામાજીક થ્રીલર નવલકથા

નવા વાર્તાસંગ્રહો

ગુલાબની ટેકરી (દામુભાઇ અને કુમુદબેન શુકલ) ૩-૮	**ભણેલી ભીખ** (અનામી) ૩-૦	**જયભારતી** ભા. ૧-૨ ગુણવંતરાય આચાર્ય ૨-૧૨

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—ગાંધી રસ્તા ; અમદાવાદ.

પુસ્તકાલય માટે નવાં પુસ્તકો

શ્રી. જૈનેન્દ્રકુમાર કૃત
'ત્યાગપત્ર'
કિંમત રૂા. ૨-૮-૦

*

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનાં
સુવિચારોનો સંગ્રહ
'રત્નકંકણ'
કિંમત રૂા. ૪-૦-૦

*

શ્રી. ડુંગરશી ધરમશી સંપટ
'ફતેહમામદ યાને
કચ્છનો ક્રોમવેલ'
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

*

'શીરડીના સંત'
શ્રી. સાંઇબાબાની સાધના
અને સિદ્ધિ, ચરિત્ર અને
ચમત્કારો
કિંમત રૂા. ૨-૦-૦

*

શ્રી. શરદબાબુ કૃત
'નાની વહુ'
કિંમત રૂા. ૨-૦-૦
'છોટી મા'
કિંમત રૂા. ૧-૧૨-૦

*

શ્રી. રામચન્દ્ર ઠાકુર કૃત
'મીરાં પ્રેમ-દિવાની'
કિંમત રૂા. ૬-૪-૦
'બુદ્ધિધન બીરબલ'
કિંમત રૂા. ૧-૧૨-૦
'શેફાલી'
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

અ. સૌ. પન્ના ઝવેરી કૃત
'પન્નાના પ્રેમપત્રો'
કિંમત રૂા. ૪-૧૨-૦

*

શ્રીમતી લીલી જેમ્સ એલન
શક્તિસાગર યાને
મનની અપાર શક્તિ
કિંમત રૂા. ૧-૧૨-૦

*

જેમ્સ એલન
'જિંદગી જીતો યાને
વિજય કળા'
કિંમત રૂા. ૨-૦-૦

*

શ્રી. રતિલાલ ત્રિવેદી
'મણિમાળા'
કિંમત રૂા. ૪-૪-૦

*

શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય
'ભરજોબન'
કિંમત રૂા. ૪-૮-૦

*

શ્રી. શયદા
'જમાનાની ઝલક'
કિંમત રૂા. ૩-૦-૦
'શાહજાદી કાશ્મીરા'
કિંમત રૂા. ૩-૦-૦
'સંસારની શોભા'
કિંમત રૂા. ૩-૮-૦

શ્રી. રતુભાઇ શેઠ કૃત
'પરીમહેલ'
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

*

વૈદ્ય ત્ર્યંબકરાય તથા શ્રીમતી
નિર્મળાદેવી વૈદ્ય રચિત
દંપતિ વિવેક
કિંમત રૂા. ૫-૦-૦
આત્માની ઓળખ આપતું
પુસ્તક
'સંતોની સુવાસ'
કિંમત રૂા. ૨-૮-૦

*

શ્રી. રતિલાલ ત્રિવેદીકૃત
'સંસારનાં સુખદુઃખ'
કિંમત રૂા. ૩-૦-૦

*

અ. સૌ. સતીદેવી રચિત
'રસિલાનું રસોડું'
યાને
નવીન પાકશાસ્ત્ર
કિંમત રૂા ૪-૧૨-૦

*

કુટુમ્બ નિયોજનનું પુસ્તક
સરળ સંતતિ નિયમન
ડૉ. પી. જે. ગોરધનદાસની
પ્રસ્તાવના સાથે કિં. ૧-૧૨-૦

*

સ્ત્રી-પુરુષ-બાળકો માટે
સદાય ઉપયોગી
હકીમ બાપુશા તથા
વૈદ્ય ત્રિવેદી કૃત
અનુભવસિદ્ધઔષધિઓ
૧૩૬૬ રામબાણ ઉપચારો
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

એન. એમ. ઠક્કરની કું. ૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, **મુંબઈ-૨.**

નવાં પુસ્તકો વસાવી લ્યો.

ત્રણ નવી સળંગ નવલકથાઓ

અભયા કિંમત રૂા. ૩–૧૨–૦
વી. પી. ખર્ચ રૂા. ૦–૧૪–૦
મામા વરેરકરની યૌવનના રસ
ઝોલે ઝૂલતી એક અબલાના
આંતર હીરને પ્રકટાવની નવી
નવલકથા
અનુવાદક : બિપીન ઝવેરી
એમ. એ., પી. એચ. ડી.

સેજલ– કિંમત રૂા. ૪–૧૨–૦
વી. પી. ખર્ચ રૂા. ૦–૧૪–૦
કર્તા
શ્રી રતીલાલ ત્રિવેદી
રસભરી સળંગ સામાજીક નવી નવલકથા

સાહસિક રાજદૂત
(ભાગ ૧–૨ સાથે)
કિંમત રૂા. ૪–૧૨–૦
વી. પી. ખર્ચ રૂા. ૦–૧૪–૦
જુલેવર્નની નવી સળંગ સાહસકથા
સ્નેહ અને સંગ્રામ અને કર્તવ્યની
ઉચ્ચ ભાવનાને મૂર્તિમંત કરતી
વિશ્વસાહિત્યની સર્વોત્તમ કૃતિ

☆

શ્રી આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમ માળાનાં વૈદ્ય ત્રંબકરાય ત્રિવેદી
તથા નિર્મળાદેવી ત્રિવેદી રચિત ત્રણ નવા ગ્રંથો.

દંપતિ વિવેક ભાગ ૧–૨ સાથે
કિંમત રૂા. ૫ વિ.પી. ખર્ચ રૂા. ૧
ગૃહસ્થાશ્રમનાં સર્વ અંગોનું વિવેક
જ્ઞાન આપતું મંગળમય પ્રકાશન
દંપતીધર્મનાં ૨૮૦ જ્ઞાનસૂત્રો
તથા આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમની સ્વર
કહેવતો સાથે શ્રી. કનુ દેસાઈ
ચિત્રિત ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

દંપતી ભુષણ કિંમત રૂા. ૫
વી. પી. ખર્ચ રૂા. ૧
જીવનવિકાસમાં વ્યવહાર જ્ઞાન
આપતો દાંપત્યજીવનના ભૂષણ
રૂપ સાધનાગ્રંથ
શ્રી. કનુ દેસાઈ ચિત્રિત ત્રિરંગી
મંજૂષા (બોક્સ) સાથે.

દંપતીસુખ કિંમત રૂા. ૫
વી. પી. ખર્ચ રૂા. ૧
આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમીના
સંસારને સુખી બનાવતું
ગૃહ ઉપયોગી પ્રકાશન
શ્રી. કનુ દેસાઈ ચિત્રીત
ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

દરેક કુટુંબમાં કાયમી ઉપયોગી બે નવા સંસ્કારગ્રંથો

સુખી સંસાર ભાગ ૧–૨–૩–૪–૫–૬ સાથે
કિંમત રૂા. ૬–૧૨–૦ વી. પી. ખર્ચ રૂા. ૧॥।
કર્તા
ડુંગરશી ધરમશી સંપટ
કાકા કાલેલકરની પ્રસ્તાવના
તથા
કેદારનાથજીના ધન્યવાદ
સાથે પરિચિત તેમજ અપરિચિત સ્ત્રીપુરુષોને
સાચું સંસારિક માર્ગદર્શન કરાવતું સંસ્કારી
પ્રકાશન ૬ વિભાગો, ૬૮૪ પાના ૪૫૨
વિષયો, ૭૫ ચિત્રો, શ્રી. કનુ દેસાઈ તથા
શ્રી. જનક ચિત્રિત ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

સુંદર બનો—તનથી—મનથી
કર્તા
શ્રીમતી સતીદેવી ઠક્કર
તથા
શ્રી. નંદલાલ ઠક્કર
સ્વામી શ્રી મ. ધનતીર્થજીની "સૌંદર્યના દર્શને"
નામક પ્રસ્તાવના સાથે આત્માના સૌંદર્યના
દર્શનદ્વારા જીવનસુવાસ પ્રસરાવતું નવું પ્રકાશન
શ્રી. કનુ દેસાઈના ત્રિરંગી જેકેટ સાથે
કિંમત રૂા. ૩–૦–૦
વી. પી. ખર્ચ રૂા. ૦–૧૪–૦

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની બુકસેલર્સ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, **મુંબઈ ૨.**

પુસ્તકાલયમાં વસાવવા જેવાં પુસ્તકો

વિજ્ઞાનમંદિર—ડૉ. કાંતિલાલ પંડયાનો વિજ્ઞાન વિષેનો આ બીજો ગ્રંથ છે. આપણો આહાર તેની રસોઇ અને સાચવણી, હીલીયમ, ખગોળવિદ્યા, વિશ્વ, ધૂળ, વીજળી, હિંદની ખનીજ સંપત્તિ, મૈસુરની સોનાની ખાણો વિષેની માહિતીનો સમાવેશ થાય છે. કિંમત રૂા. ૩–૦–૦.

કલાપીનો કેકારવ—સંસ્થાન લાઠીના સ્વ. ઠાકોર સાહેબ સુરસિંહજી ગોહિલનાં સંવેદનશીલ કાવ્યોનો સંગ્રહ કિંમત રૂા. ૯–૦–૦

મોતીભાઈ અમીન, જીવન અને કાર્ય—પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રણેતા અને સેવાભાવી સેવકનું જીવન-ચરિત્ર કિંમત રૂા. ૨–૦–૦

ભીંતપત્રો દ્વારા લોકશિક્ષણ—ગ્રામસેવક શ્રી. બબલભાઇ મહેતા રચિત લોકશિક્ષણ માટેનું ઉત્તમ પુસ્તક કિંમત રૂા. ૨–૦–૦

દીનબંધુ એન્ડ્રુઝ—જન્મે અંગ્રેજ છતાં હિંદને માતૃભૂમિ ગણીને હિંદીઓને ન્યાય અપાવવા સારૂ વિવિધ ઝુંબેશ ઉઠાવનાર એવા સમાજસેવકનું જીવનચરિત્ર કિંમત રૂા. ૨–૦–૦

ચિરંજીવ સાહિત્ય—ધાર્મિક, સામાજિક, શિક્ષણ, વિજ્ઞાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ વિગેરે વિષયોના ઉત્તમ લેખોનો સંગ્રહ કિંમત રૂા. ૨–૪–૦

સબળ ભૂમિ ગુજરાત—ગુજરાતની આહિર, મેર, રબારી, કાઠી, હાટી, વાઘેર, મૈયા, પાટણવાડીયા વગેરે સબળ જાતિઓનો પરિચય તથા પ્રસંગકથાઓ. લેખક સ્વ. રાયચુરા કિ. રૂા. ૨-૦-૦

પ્રવાસદર્શન—શ્રી. તારાચંદ અડાલજા કૃત કાશ્મીર, હરદ્વાર, ઋષિકેશ, આબુ વગેરે સ્થળોનું વર્ણન કિંમત રૂા.૨–૪–૦

સાહિત્ય અને ચિંતન—સ્વ. સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઇકૃત મનનીય લેખોનો અનોખો સંગ્રહ કિંમત રૂા. ૨–૦–૦

માને ખોળે—શ્રી. ગોવિંદભાઇ રા. અમીનકૃત ગ્રામજીવનને સ્પર્શતી સુંદર નવલકથા કિંમત રૂા. ૨–૧૨–૦

છાત્રોને—વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન થાય તેવા સુંદર બુકર ટી. વોશિંગ્ટનના લેખો કિંમત રૂા. ૦–૪–૬.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

પો. બો. ૧૦ વડોદરા

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦.] તા. ૧૫ મી જાન્યુઆરી ૧૯૫૯ [અંક ૭ મો

વડોદરા જિલ્લા ૬ ઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદના મંચપરથી

—તંત્રીસ્થાનેથી

વડોદરા જિલ્લા ૬ ઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદ ડભોઈ મુકામે તા. ૩૧ ડિસેમ્બર અને તા. ૧ લી જાન્યુઆરીના રોજ મહેસાણા જિલ્લાના જાણીતા કાર્યકર શ્રી. વિજયકુમાર ત્રિવેદીના પ્રમુખપદે મળી ગઈ. એનો ઉદ્‌ઘાટનવિધિ સૂરત જિલ્લાના જાણીતા ધારાસભ્ય અને સમાજશિક્ષણ કાર્યકર શ્રી. કલ્યાણજીભાઈ મહેતાના હસ્તે થયો હતો.

છેલ્લી પાંચમી પરિષદ મળ્યા પછી આ છઠ્ઠી પરિષદ દસ વર્ષના ગાળે મળી, તે દરમિયાન અનેક વહેણો વહી ગયાં છે.

આ પ્રવૃત્તિના કાર્યક્ષેત્રમાં અનેક પરિવર્તનો આવી ગયાં છે. વડોદરા રાજ્યનું મુંબઈ રાજ્ય સાથે વિલીનીકરણ થતાં વડોદરાનું પાટનગર જિલ્લાનું પાટનગર થયું છે અને એનું વિશાળ મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય (ત્યાં થતી વહીવટી કામગીરીને બાદ કરતાં) જિલ્લા પુસ્તકાલયના દરજ્જે આવી ગયું છે. તેમ છતાં આ પ્રવૃત્તિના કાર્યકરોનો ઉત્સાહ તો પૂર્વવત્ ચાલુ જ રહ્યો હોઈને, વિલીનીકરણ બાદ ઊભી થયેલી મુશ્કેલીઓને વટાવી જઈ પૂર્વવત્ અને કેટલેક દરજ્જે તો પ્રગતિશીલતા પ્રાપ્ત કરી છે.

આ પરિષદનું ઉદ્‌ઘાટન કરતાં શ્રી. કલ્યાણજીભાઈ મહેતાએ પુસ્તકાલયોનો ગ્રંથપાલોને, ગ્રંથાલયોનાં પુસ્તકોનો લાભ છેક નીચલા થરના માનવીઓને પણ મળે, તેમના ખરું વાચન–નવા વાંચતાં શીખેલા પ્રૌઢોને તેઓ સમજી શકે તેવું વાચન–સાહિત્ય આપવા અનુરોધ કર્યો છે. તેમણે, તાજેતરમાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢોને અનુલક્ષીને, તેમને મળેલી નવી આંખો મીંચાય નહિ તેની કાળજી રાખવા આ પ્રવૃત્તિના કાર્યકરોને આદેશ આપ્યો છે તે યથાયોગ્ય જ છે.

એ નવા વાંચતા શીખેલાઓ તેમને મળેલું વાચનજ્ઞાન તેઓ ચાલુ રાખી શકે તેવા પ્રયત્નો કરવા લેખકોને પણ તેમણે આદેશ આપ્યો છે અને સરકાર જે ૪૫૦૦ શબ્દોનો એક પાયાના શબ્દોનો કોષ તૈયાર કરાવી રહેલ છે તેનો ઉપયોગ આવાં નવાં વાંચતાં શીખેલાંઓ માટેનું સાહિત્ય રચવા લેખકોને કહ્યું છે. શ્રી. કલ્યાણજીભાઈનું આ ઉદ્બોધન પ્રવૃત્તિના કાર્યકરોએ અને ગુજરાતી સાહિત્યના લેખકોએ ઉપાડી લેવા જેવું છે.

આ ઉપરાંત પ્રમુખસ્થાનેથી શ્રી. વિજયકુમાર ત્રિવેદીએ આ પ્રવૃત્તિ દ્વારા જનતા સુધી રોજબરોજના પ્રશ્નોનું જ્ઞાન અને ઉકેલ તેમ જ સરકારના આ આમજનતાના ઉત્કર્ષ માટેના પ્રયત્નોને સમજાવવા અનુરોધ કર્યો છે, તેને પ્રવૃત્તિના કાર્યકરોએ અપનાવી લેવું જરૂરી છે. કારણ કે, સરકાર આમજનતાની ઉન્નતિ અર્થે—સર્વોદયના ગમે તેટલો પ્રયત્નો કરે પરંતુ જ્યાં સુધી જનતાને તેની પૂરતી જાણ ન થાય ત્યાંસુધી એ પ્રયત્નોની કામયાબી ન નીવડે એ સ્વાભાવિક છે, તે જોતાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ દ્વારા આમજનતા સુધી એ લોકોદયની પ્રવૃત્તિનું જ્ઞાન પહોંચાડવું જોઈશે અને લોકોને તેમાં સાથ આપવા—સરકારમદદ સાથે શ્રમનો મહિમા સમજાવવા કટિબદ્ધ થવું જોઈશે.

આ રીતે જોતાં, પરિષદઉદ્ઘાટનના પ્રવચનમાં તેમ જ પ્રમુખસ્થાનેથી દર્શાવાયેલા વિચારોનો જો અમલ કરવામાં આવે તો પ્રવૃત્તિની સાર્થકતા લેખે લાગે એ નિઃશંક હકીકત છે.

પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવો જોતાં, જે કોઈ શાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલય ન હોય ત્યાં તે સ્થાપવાનો જે ઠરાવ કર્યો છે તે તો આ પરિષદસંચાલકોનું મૂળસૂત્ર છે. તેને અનુલક્ષીને સમાજશિક્ષણના કેન્દ્ર સમાં આ પુસ્તકાલયો સર્વ સ્થળે ખુલી જાય તેવો પ્રબંધ કરવાનું કાર્યકરો વધુ વેગથી ઉપાડી લે એ જરૂરનું છે.

તે ઉપરાંત, ૫૦૦૦ થી વધુ વસ્તીવાળાં ગામોમાં ચાલતાં પુસ્તકાલયોને સરકારે મદદ આપવાનું જે ધોરણ સ્વીકાર્યું છે તેમજ તેની સાથે સાથે જે બાલ કે મહિલા વિભાગો હોય તેને માટે ખાસ મદદનું જે ધોરણ સરકારના પ્રકાશન ખાતા દ્વારા જાહેર કરાયું છે તેનો હજી અમલ થયો જણાતો નથી. તેનો અમલ તાકીદે કરવા સરકારને વિનંતિ કરી છે.

સરકારે જાહેર કરેલી નીતિનો અમલ લંબાયા કરે, એ વસ્તુ સરકારે ચલાવી લેવી જોઈએ નહિ. હજી પણ, ઠરાવમાં જણાવાયા પ્રમાણે એનો અમલ થતો ન હોય તો તાકીદે અમલ કરવાની તજવીજ લાગતા વળગતા અમલદારોએ કરી દેવી જોઈએ અને સરકારે જે ઉદાર નીતિ જાહેર કરી છે તેને અમલી બનાવવા જે તે અધિકારીઓએ સત્વરે પગલાં લેવાં ઘટે છે.

આ સિવાય પુસ્તકાલયોની સેવાર્થે જ અને પુસ્તકાલયોએ જ ઊભું કરેલું તેમનું મંડળ–પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. નો નિદાન એકેક શેર દરેક પુસ્તકાલયે લેવાનો જે ઠરાવ કર્યો છે તે, પોતાની સંસ્થાના પોતે સભ્ય ન હોય તો બની જવાનું સૂચન કરતો ઠરાવ હતો. આ ઠરાવથી જે પુસ્તકાલયો તેની સાથે સંકળાયેલાં ન હોય તેઓ સંકળાઈને મંડળના મળતા લાભો લેતા થાય તેમ કરવાનો આશય આ ઠરાવ પાછળનો સ્પષ્ટ દેખાઇ આવે છે.

છેલ્લાં બત્રીસ વર્ષથી આ સંસ્થા પુસ્તકાલયોની સેવા કરતી આવી છે. એના દ્વારા એનાં સભાસદ પુસ્તકાલયોને સારી સુવિધા થઈ છે. ઉપરાંત, આર્થિક લાભો પણ થયા છે, એ બધા અહીં ગણાવવાનું સ્થાન નથી. પરંતુ જે પણ પુસ્તકાલયો એના સભાસદ હજી પણ ન થયા હોય તેઓ તાકીદે ઓછામાં ઓછો એક અને વધુમાં વધુ પાંચ શેર લઈને સભાસદ બની જઈ તેના દ્વારા મળતાં લાભો લેતા થઈ જવું જોઈએ.

વળી એક ઠરાવ દ્વારા આ પરિષદે શાળાઓમાં ઘડાતા અભ્યાસક્રમમાં ઇતર વાચનનો ખાસ સમય રાખવા ભલામણ કરી છે. તેને શાળાસંચાલકો વધાવી લે તો તેથી શાળામાં ભણતાં બાળકોને શાળાના અભ્યાસક્રમના વાચન ઉપરાંત વિશેષ વાચનના લાભો અપાશે અને તેથી તેમની બુદ્ધિશક્તિમાં વધારો થવા પામશે.

વળી પુસ્તકાલયોમાં ધૂમ ખરીદાયે જતાં માત્ર વાર્તાનાં પુસ્તકો કરતાં વિવિધ વિષયનાં પુસ્તકો વસાવાય એ ઈષ્ટ હોઈને તે અંગેનો અંગુલિનિર્દેશ પણ આ પરિષદે કર્યો છે. તેને સૌ પુસ્તકાલયસંચાલકોએ વધાવી લેવા જેવો છે. કારણકે માત્ર કાલ્પનિક કે ગમે તેવી નવલકથાઓ જ વાંચીને મનોરંજન મેળવવા કરતાં આ પુસ્તકાલયોનો વિશિષ્ટ ઉદ્દેશ માનવજાતને ઉપયોગી સાહિત્ય વંચાવવાનો પણ છે; એટલે તેમાં વિવિધ વિષયનાં પુસ્તકો વસાવાઈને વાચકજનતાની અભિરુચિને તે તે વિષય તરફ દોરવી એ ગ્રંથપાલની ફરજ છે. તેઓ એ ફરજ બજાવે તો જે કેટલુંક ગમે તેવું સાહિત્ય પુસ્તકાલયમાં પેસી જવા પામે છે તેમાં ઓટ આવશે. અને એ માટે ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળે એને લગતી યાદીઓ વર્ષાવર્ષ પ્રસિદ્ધ કરવી જરૂરી છે; તેનો અમલ એ મંડળ કરે એમ આપણે ઇચ્છીએ.

છેલ્લે એક અગત્યનો ઠરાવ પસાર કરીને પરિષદે એના આદ્યપિતા પ્રત્યેનું ઋણ અદા કર્યું છે એમ કહીએ તો તે અસ્થાને નહિ લેખાય.

એ ઠરાવ દ્વારા પરિષદે, આ પ્રવૃત્તિના પુરસ્કર્તા અને પ્રવૃત્તિના આદ્યપ્રવર્તક સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ અમીનના સંવત્સરીદિનને પુસ્તકાલય પર્વણીદિન તરીકે જાહેર કર્યો છે તે યોગ્ય જ કર્યું છે. અગાઉ વસંતપંચમીના દિવસને પુસ્તકાલયપર્વણી દિન તરીકે તત્કાલીન વડોદરા રાજ્યનાં ગામેગામનાં પુસ્તકાલયો ઉજવતાં હતાં,

પુસ્તકાલયો માટે ફાળો એકત્ર કરતાં અને તે દિવસને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના વાતાવરણથી ભર્યું ભર્યું કરી દેતાં. થોડાં વર્ષો થયાં એ પ્રવૃત્તિ બંધ થઇ ગઇ હતી અને હવે તે ચાલુ કરવા માટે પરિષદે આદેશ આપ્યો છે, અને તે એવા દિવસે કે જે દિવસ એના આદ્યપ્રવર્તકનો પુણ્ય સ્મૃતિદિન છે. એ સ્મૃતિદિને સૌ પુસ્તકાલયો પર્વણીદિન તરીકે ઉજવે, અને જુદા જુદા કાર્યક્રમો યોજી એ વિભૂતિમાન પુરુષની સ્મૃતિને તાજી કરી એ પુણ્યશ્લોક પુરુષને માનાંજલિ પણ અર્પણ કરે.

એટલે આગામી પહેલી ફેબ્રુઆરીએ આવતી એ મહાપુરુષની પુનિત સંવત્સરીને દિને તો પુસ્તકાલયોના સંચાલકો ભારે ઉત્સાહપૂર્વક એ પર્વણીદિન ઉજવી તેના હેવાલો "પુસ્તકાલય" માસિક તરફ જાણ માટે મોકલી આપે.

એકંદરે જોતાં, પરિષદે પસાર કરેલા આ બધા ઠરાવો જો યોગ્ય અમલ કરવામાં આવે તો આ ક્ષેત્રમાં સારું એવું કામ થયું લેખાશે.

વિદ્યાર્થીનો આદર્શ

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

ન્યુયૉર્કનું 'ધ વૉલ સ્ટ્રીટ જર્નલ' નામનું વર્તમાનપત્ર અત્યારે પાંચ શહેરોમાં એકજ સમયે છપાય છે. એક જ વસ્તુવાળું દૈનિક વર્તમાનપત્ર દૂર દૂર આવેલા પ્રદેશોમાં એકીસાથે છપાય એવું અમેરિકામાં પહેલીજ વાર બની રહ્યું છે. આ રીતે જુદે જુદે સ્થળે છાપવાનો હેતુ વહેંચણીને સરળ બનાવવાનો છે. દૂરથી સંચાલન કરી શકાય એવી વીજાણુ પદ્ધતિથી આમ એકસાથે પત્ર છાપી શકાય છે. ન્યુયૉર્કમાં ખાસ ચાવીવાળા સ્વસંચાલિત યંત્રોથી માણસો અક્ષરો પાડે છે, અને વર્તમાનપત્રની નકલ તૈયાર કરે છે. આ નકલ સાનફ્રાન્સિસ્કો, ડલ્લાસ, શિકાગો અને વૉશિંગ્ટનમાં એક ખાસ પટ્ટી પર છપાઈ જાય છે અને તે પછી સીધી જ તેને યંત્ર ઉપર ચડાવી વર્તમાનપત્ર છાપી નાખવામાં આવે છે.

o o o

ધી એશિયા ફાઉન્ડેશન અને કાર્નેગી એન્ડાવમેન્ટ ફૉર ઇન્ટરનેશનલ પીસ, આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતોને લગતાં ૧૦૦૦ થી વધારે પુસ્તકો ભારતને મોકલશે.

આ પ્રકાશનો 'બીજા વિશ્વબનાવો પુસ્તક મેળા' માં આવેલાં પુસ્તકોમાંથી હશે. ભારતમાં કયાં પુસ્તકાલયોને આ પુસ્તકો મળશે તે હજુ નક્કી કરવામાં આવ્યું નથી.

નવેંબરની ૨૬ મી તારીખે પૂરા થયેલ પુસ્તકમેળામાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં ૧૦૦ થી વધારે પ્રકાશનગૃહો, વિશ્વની સમાચારસંસ્થાઓ તથા સંયુક્ત રાષ્ટ્રનાં પ્રકાશનો બતાવવામાં આવ્યાં હતાં.

o o o

કેળવણી ખાતાના પ્રધાન મંડળની વિનંતિથી સાહિત્ય અકાદમી (નવી દિલ્હી) ભારતીય ભાષાઓના વિવિધ વિષયોનાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ભરવાની છે. આ પ્રદર્શન ૧૯૫૬ ના એપ્રિલના પહેલા અડવાડિયામાં ભરાવાનો સંભવ છે.

o o o

પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળે ૧૯૫૬ ના જાન્યુઆરીની અધવચ્ચે પુસ્તકાલય પ્રદર્શન ભરવાનું નક્કી કર્યું છે.

o o o

પૂર્વ બરાડ વિભાગના કેળવણીના વિભાગીય સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટે કળા, વિજ્ઞાન અને સાહિત્યનું પ્રદર્શન તા. ૨૬ જાન્યુઆરીથી ૩૧ જાન્યુઆરી સુધી અમરાવતીમાં ભરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. તેમાં મરાઠી, ઉર્દૂ, સંસ્કૃત અને હિન્દી સાહિત્યનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

બેલ્જિયમની ફિલ્મ લાઇબ્રેરીએ તાજેતરમાં વર્લ્ડ લિસ્ટ ઓફ ફિલ્મ પીરીઓડિકલ્સ (જગતનાં ફિલ્મનાં સામયિકો તથા સિરિયલની યાદી) નામની પુસ્તિકા પ્રગટ કરી છે. તેમાં જગતના ૫૮ દેશોની ૩૮ જુદી જુદી ભાષાઓમાં પ્રગટનારાં લગભગ ૬૨૫ ફિલ્મ સામયિકો સંબંધી વિગતો આપવામાં આવી છે.

o

હોમર એ. જેકસને તૈયાર કરેલી ગાંધી વાચન ગ્રંથ (ધી ગાંધી રીડર) ઇન્ડિયાના યુનિવર્સિટી પ્રેસ તરફથી તા. ૩૦ મી જાન્યુઆરીએ પ્રગટ થવાનો છે.

તેનું પેટાશીર્ષક 'તેમના જીવન અને લેખનનો માહિતી ગ્રંથ' છે. આજ સુધી અમેરિકામાં ન મળતાં ભારતીય પ્રકાશનોમાંથી આ પુસ્તકમાં વિસ્તૃત સામગ્રી લેવામાં આવી છે. મહાત્માજીની આઠમી અવસાનતિથિએ આ ગ્રંથ પ્રગટ થશે.

o

* ડૉ. અમરનાથ ઝાનું કાયમી સ્મરણ રાખવા માટે તેમના નામથી દરભંગામાં એક વિશ્વવિદ્યાલયની સ્થાપના થનાર છે. દરભંગાની વૈદેહી સમિતિ ડૉ. ઝાના ફોટોગ્રાફવાળો અભિનંદનગ્રંથ પ્રગટ કરનાર છે.

o

*નવા શિક્ષિત પ્રૌઢો માટેનાં શ્રેષ્ઠ પુસ્તકોની બીજી હરિફાઇનું પરિણામ નવી દિલ્હીના કેળવણી ખાતાએ ઓકટોબરમાં બહાર પાડ્યું છે. જુદી જુદી ભાષાના ૪૨ લેખકોને રૂ. ૫૦૦/નાં ઇનામો આપવામાં આવ્યાં હતાં. આ પુસ્તકોમાંથી પાંચ શ્રેષ્ઠ પુસ્તકોને ૫૦૦ રૂ. નાં બીજાં ઇનામો આપવામાં આવશે. ત્રીજી હરીફાઇની મુદત ૩૦ એપ્રિલ ૧૯૫૬ ની છે.

o

*મરાઠા સામ્રાજ્યના સ્થાપક શિવાજીના જીવન અને કાર્ય વિષે શ્રી. થી. પી. હડપેએ છ નવલકથાઓની શ્રેણી પૂરી કરી છે. આ પુસ્તકો રામકૃષ્ણ પ્રકાશન મંડળ, દાદર તરફથી પ્રગટ થયાં છે.

* પૂનાના ભાંડારકર ઓરીએન્ટલ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટયુટે મહાભારતની સટીક આવૃત્તિ પ્રગટ કરવાનું મહાન કાર્ય માથે ઉપાડયું છે. પાંચ વર્ષ પહેલાં સંસ્થાએ 'કર્ણ પર્વ' નો પહેલો ભાગ પ્રગટ કર્યો હતો. તાજેતરમાં સંસ્થાએ તેનો બીજો અને છેલ્લો ભાગ પ્રગટ કરેલ છે. કર્ણ પર્વના સંશોધનનું કામ બનારસના હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલયના સંસ્કૃત તથા પાલીના આગલા પ્રાધ્યાપક શ્રી. પી. એલ. વૈદ્યને સોંપવામાં આવ્યું હતું. ભેગી મળેલી ૫૬ હસ્તપ્રતો પૈકી, તેમણે ૩૨ નો આ આવૃત્તિમાં ઉપયોગ કર્યો છે.

o

* શ્રી વિશેશ્વરપ્રસાદ મુનાવરે ભગવદ્‌ગીતાનું ઉર્દૂમાં પદ્યમય ભાષાંતર કરીને ઉર્દૂ સાહિત્યની અનોખી સેવા બજાવી છે. ભગવદ્ ગીતાનાં ગદ્ય અને પદ્યમાં અસંખ્ય ભાષાંતરો થયાં છે. આ પદ્યમય ભાષાંતરનું નામ 'નસીમ-એ-ઇર્જન' રાખ્યું છે. કવિના પિતા મુનશી દ્વારકાપ્રસાદ ઉફક માત્ર કવિ જ નહિ પણ ગદ્ય-લેખક પણ હતા અને તેમણે ઘણા પ્રકારે ઉર્દૂ સાહિત્યને સમૃદ્ધ બનાવ્યું છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* નિશાનીવાળી નોંધો 'ઇન્ડિયન પી. ઈ. એન. પરથી સાભાર ઉધ્ધૃત.

યુગોસ્લાવિયાનું પત્રકારિત્વ

ભૂતકાળમાં પ્રવર્તી રહેલ રાજકીય તથા આર્થિક મુશ્કેલ પરિસ્થિતિને અંગે, યુગોસ્લાવિયામાં બીજા દેશો કરતાં ઘણું મોટું વર્તમાનપત્ર શરૂ થયું. પહેલું યુગોસ્લાવ વર્તમાનપત્ર ૧૭૯૮ માંજ શરૂ થઈ શક્યું. ત્યારબાદ તે દેશમાં વર્તમાનપત્રે ક્રમશઃ પ્રગતિ કરી અને પશ્ચિમ યુરોપના જેવાં ખબરોથી ભરપૂર મોટાં વર્તમાનપત્રો છેક ઓગણીસમી સદીમાં જ શરૂ થયાં.

સૈકા બદલાતાં યુગોસ્લાવ પત્રોએ નોંધપાત્ર પ્રગતિ કરી. વિવિધ રાજકીય પક્ષો વચ્ચે લડત ચાલતી હતી. આ પક્ષોના નેતાઓ મોટે ભાગે વર્તમાનપત્રો ધરાવતા હતા. આ રીતે ૧૯૧૧ માં બેલ્ગ્રેડમાંથી ૧૫ દૈનિકો પ્રગટ થતાં હતાં. પહેલું સમાજવાદી પત્ર 'રેડેનિક' (કામદાર) ૧૮૭૧ માં પ્રગટ થયું હતું.

યુગોસ્લાવ કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષનું મુખપત્ર 'બોર્બા' ની શરૂઆત ૧૯૨૨ માં થઈ. આ પક્ષ પર તરત જ પ્રતિબંધ મુકાતાં 'બોર્બા' નું સત્તાવાર પ્રકાશન બંધ પડ્યું. પરંતુ પક્ષની મધ્યસ્થ કમિટીએ ખાનગી છાપખાનું કાઢી ગેરકાયદેસર પત્રો, પત્રિકાઓ વગેરે પ્રગટ કર્યાં. જ્યારે જ્યારે પોલિસ આ ખાનગી છાપખાનું પકડી પાડતી ત્યારે ત્યારે કમિટી નવું છાપખાનું કાઢતી. કાયદેસર પ્રગટ થતાં વર્તમાનપત્રોની સાથોસાથ ગેરકાયદેસર પ્રગટ થતાં વર્તમાનપત્રો ફાસિઝમનો સામનો કરવા માટે અને લોકોની ક્રાન્તિ માટે લોકોને તૈયાર કરવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો હતો. લોકોના મુક્તિસંગ્રામ વખતે વર્તમાનપત્રો પર ખૂબ ધ્યાન આપવામાં આવતું હતું. આ ચળવળે પોતાનાં જ પ્રકાશનો, સાપ્તાહિકો તથા પાછળથી દૈનિકો અને સામયિકો યુવાનો, સૈનિકો, સ્ત્રીઓ માટે અને બાળકો માટે રમુજ આપતાં તથા બીજાં પ્રકાશનો શરૂ કર્યાં. કોઈ વખત તો છાપવાના કાગળના અનામત જથ્થા માટે દુશ્મન સાથે યુદ્ધ થતાં હતાં. આ પત્રોનો ફેલાવો વિશાળ હતો અને દૂર દૂરનાં ગામડાંઓમાં પણ લોકો હોંસથી તે વાંચતા. લોકોના મુક્તિસંગ્રામની શરૂઆતમાં 'બોર્બા'એ પ્રકાશન ચાલુ કર્યું. ન્યુ યુગોસ્લાવિયાની તારની એજન્સી 'તાંજુગ' ની સ્થાપના ૧૯૪૩ માં થઈ.

દેશની મુક્તિ થતાં ઘણાં નાનાં પત્રોનું પ્રકાશન બંધ થયું અને મોટાં આધુનિક પત્રોએ તેમનું સ્થાન લીધું. છાપવાના યંત્રોની ખરીદીમાં સરકારે મોટી રકમ રોકી.

૧૯૪૫ માં યુગોસ્લાવિયામાં દૈનિક, સાપ્તાહિક તથા બીજાં પત્રોની સંખ્યા ૯૭ ની હતી. બીજે જ વર્ષે આ સંખ્યા વધીને ૧૪૬ ની થઈ અને ૧૯૫૩ માં તો ૪૭૫ ની થઈ.

યુગોસ્લાવિયામાં અત્યારે ૧૩ દૈનિક પત્રો પ્રગટ થાય છે, તે પૈકી 'બોર્બા' 'પોલિટિકા' 'જેસ્નિક' 'સ્લોવેન્સ્કી પોરોસેવાલેક' 'ઓસ્લો બોડજેન્જે' 'નોવામેકડોનિજા' 'નારોદનીલિસ્ટ' અને બીજાં અગ્રગણ્ય છે. બીજાં લઘુમતિની ભાષાનાં ૨૯ પત્રો નીકળે છે.

યુરોપની મુખ્ય ભાષાઓમાં કેટલાંક બુલેટિનો તથા સામયિકો યુગોસ્લાવિયામાં પ્રગટ થાય છે. દાખલા તરીકે યુગોસ્લાવ પત્રકાર મંડળ 'ઇન્ટરનેશનલ અફેર્સ' નામનું માસિક અંગ્રેજી, ફ્રેંચ તથા જર્મન ભાષામાં પ્રગટ કરે છે. તે જ રીતે પરદેશી વેપારી ચેમ્બર, ટ્રેડ યુનિયનો, સેન્ટ્રલ કો-ઓપરેટિવ ફેડરેશન, પીપલ્સ યૂથ, સ્ટુડન્ટ ફેડરેશન, જ્યુરીસ્ટ એસોસીએશન અને બીજી ઘણી સંસ્થાઓ પોતાનાં સામયિકો તથા બુલેટિનો અંગ્રેજી, ફ્રેંચ તથા જર્મન ભાષામાં પ્રગટ કરે છે.

યુદ્ધ પશ્ચાદ્ યુગોસ્લાવિયામાં વર્તમાનપત્રોના ફેલાવામાં સારો વધારો થયો.

યુદ્ધ પહેલાં દૈનિકોની સંખ્યા વધારે હતી. તેનો ફેલાવો ૩,૮૪,૦૦૦ નકલોનો હતો પરંતુ ૧૯૪૮ માં બધાં દઇનિકોનો ફેલાવો વધીને ૧૧,૨૦,૦૦ નકલોનો થયો.

વર્તમાનપત્રો ઉપરાંત યુગોસ્લાવિયામાં ૫૫ સામયિકો પણ પ્રગટ થાય છે. તે પૈકી ૨૫ રાષ્ટ્રીય લઘુમતિનાં છે. અંગ્રેજી, જર્મન તથા ફ્રેંચ ભાષામાં કેટલાંક 'રિવ્યુ' પ્રગટ થાય છે.

અત્યારે યુગોસ્લાવિયામાં ખબરો પૂરી પાડતી બે એજન્સીઓ છે. 'તાંજુગ' એજન્સીના ખબરપત્રીઓ દેશપરદેશમાં છે. તેને જગતની ખબરસંસ્થાઓ તરફથી પણ ખબરો પૂરી પાડવામાં આવે છે 'તાંજુગ' આખા દિવસમાં કેટલાંક ન્યુસ બુલેટિન તેમ જ દઇનિક આર્થિક બુલેટિન બહાર પાડે છે. પરદેશના શ્રોતાઓ માટે 'તાંજુગ' ખાસ ખબરો અંગ્રેજીમાં બ્રોડકાસ્ટ કરે છે અને અંગ્રેજીમાં દૈનિક ખબરોનું બુલેટિન બહાર પાડે છે.

બીજી એજન્સી 'જુગો પ્રેસ' યુગોસ્લાવની ગૃહ તથા પરદેશો સાથેની નીતિની ટીકાનું આંતરરાષ્ટ્રીય નીતિ તથા સંસ્કૃતિના વિવિધ પ્રશ્નોનું પ્રકાશન કરે છે. આ એજન્સી અઠવાડિયામાં ત્રણ વખત યુગોસ્લાવ તથા અંગ્રેજી ભાષામાં ખબરનું બુલેટિન બહાર પાડે છે તે પરદેશનાં પત્રોને યુગોસ્લાવિયા સંબંધી લેખો, ટીકાઓ તથા ચિત્રો પૂરાં પાડે છે.

યુગોસ્લાવના કેટલાક અગ્રગણ્ય પત્રોના ઘણા પરદેશોમાં ખબરપત્રીઓ છે. તેવી જ રીતે પરદેશોનાં પત્રો તથા એજન્સીઓના યુગોસ્લાવિયામાં પ્રતિનિધિઓ છે વચ્ચે વચ્ચે ભરવામાં આવતી પત્રકાર પરિષદો ઉપરાંત દર અઠવાડિયે તેમના માટે પત્રકાર પરિષદ ભરવામાં આવે છે, ત્યારે યુગોસ્લાવિયાના પરદેશ ખાતાના સેક્રેટેરિયટનો અગ્રણી યુગોસ્લાવની પરદેશનીતિ સમજાવે છે અને તેમના પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપે છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

આદર્શ ગામ

સુવ્યવસ્થિત ગામની રચનામાં કાંઇક નિયમ હોવો જોઇએ. ગામની શેરીઓ જેમતેમ હોવાને બદલે કાંઇક આકારમાં હોવી જોઇએ; અને હિંદુસ્તાન કે જ્યાં કરોડો માણસો ઉઘાડે પગે ચાલનારા છે. ત્યાં રસ્તા એટલા બધા સ્વચ્છ હોવા જોઇએ કે તેની ઉપર ચાલતાં કે સૂતાં પણ કોઇ જાતનો અણગમો પેદા ન થઇ શકે. શેરીઓ પાકી અને પાણીનાં નિકાલને સારુ નીકવાળી હોવી જોઇએ. મંદિરો ને મસ્જિદો સ્વચ્છ અને જ્યારે જુઓ ત્યારે નવાં લાગતાં હોવાં જોઇએ, અને તેમાં જતાં જનારને શાંતિનો અને પવિત્રતાનો આભાસ આવવો જોઇએ. ગામમાં અને આસપાસ ઉપયોગી ઝાડો અને ફળઝાડો હોવાં જોઇએ. તેને લગતી ધર્મશાળા, નિશાળ અને દરદીઓની માવજત થઈ શકે એવી નાનકડી ઇસ્પિતાલ હોવી જોઇએ. લોકોની નિત્યની હાજતોને સારુ એવી વ્યવસ્થા હોવી જોઇએ કે હવાપાણી રસ્તા વગેરે ન બગડે. દરેક ગામના લોકોમાં પોતાનાં અન્નવસ્ત્ર ગામમાં જ પેદા કરવાની અથવા બનાવવાની શક્તિ હોવી જોઇએ અને ચોર, લૂંટારા, વ્યાઘ્રાદિના ભયની સામે બચાવ કરવાની શક્તિ હોવી જોઇએ. આમાંનું ઘણુંખરું એક વેળા હિંદુસ્તાનનાં ગામડાંમાં હતું. જે ન હતું તેની તે વખતે જરૂરિયાત ન હોય એવો સંભવ છે હોય અથવા ન હોય છતાં મેં ઉપર વર્ણવી છે એવી ગામની વ્યવસ્થા હોવી જોઇએ એ વીષે કોઇ શંકા નહીં કરી શકે. આવાં ગામડાં જ સ્વાશ્રયી કહેવાય; અને જો બધાં ગામડાં એવાં હોય તો હિંદુસ્તાનને બીજી થોડી જ ઉપાધીઓ પીડી શકે.

—ગાંધીજી.

'ન્યૂઝ ફ્રોમ યુગોસ્લાવિયા' પરથી

વડોદરા જિલ્લા ૬ ઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદ-ડભોઈ

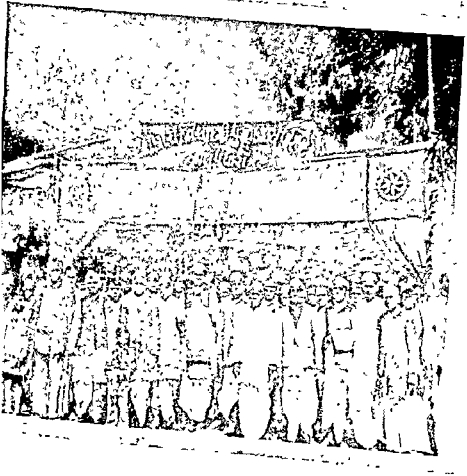

(૧) પરિષદના પ્રમુખ શ્રી. વિજયકુમાર ત્રિવેદી, ગુ. પુ. મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ અને સ્વા. પ્રમુખશ્રી. ચિમનલાલ દેસાઇ.

(૨) પરિષદ મંડપના પ્રવેશ દ્વાર. પ્રમુખશ્રી સાથે પરિષદના યશસ્વી કાર્યકરો.

વડોદરા જિલ્લા છઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદ-ડભોઈ

પરિષદના ઉદ્‌ઘાટક શ્રી. કલ્યાણજીભાઇ મહેતા અને સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઇ ડભોઇવાળા, સાથે વડોદરા વિ. પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી હલસુખરામ શાસ્ત્રી અને રા. ઠી. લાયબ્રેરી ભરૂચના ગ્રંથપાલ શ્રી. ગજાનન દવે.

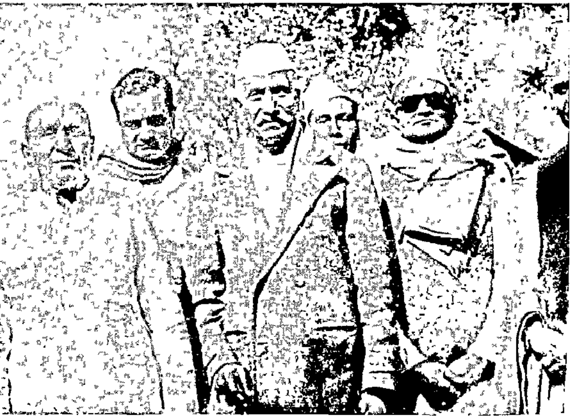

પરિષદની ખુલ્લી બેઠકનું દૃશ્ય

વડોદરા જિલ્લા ૬ ઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદનું
ડભોઇ અધિવેશન

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદનું ૬ઠ્ઠું અધિવેશન, અગાઉ જાહેર થયા પ્રમાણે; ડભોઈ મુકામે વ્યાયામશાળાના ચોગાનમાં ખાસ ઊભા કરવામાં આવેલા મંડપમાં મળ્યું હતું. આ પ્રસંગે જિલ્લાભરમાંથી સંખ્યાબંધ પ્રતિનિધિઓ અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવનાર ભાઈબહેનોએ ખાસ હાજરી આપી હતી.

પ્રારંભમાં બાળાઓએ ઈશ્વરપ્રાર્થના, સ્વાગતગીત ગાયા બાદ સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઇ ડભોઇવાળાએ પધારેલા સૌનું સ્વાગત કરતાં ડભોઇ નગરની પ્રાચીનતા અને મહત્તા દર્શાવતું નીચેનું પ્રવચન કર્યું હતું:

સ્વાગત પ્રમુખનું પ્રવચન

ત્રિવેણી સંગમ

વડોદરા જિલ્લા છઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદ પ્રસંગે અમારા ડભોઇને આંગણે પધારેલા આપ સૌ પુસ્તકાલયપ્રેમીઓને તથા સાહિત્યશોખી ભાઇ બહેનોને હાર્દિક આવકાર આપતાં અહીંની અમારી સ્વાગત સમિતિ અને મને પોતાને અત્યંત આનંદ થાય છે.

ડભોઈ એ ઐતિહાસિક અને પ્રાચીન નગરી છે. હાથશાળના ગૃહઉદ્યોગ માટે એ મશહુર હતું. લલિત કલા માટે પણ એ સુવિખ્યાત; સાહિત્ય, સંગીત અને કલાના ત્રિવેણી સંગમનું આ અમર ધામ.

ડભોઇની પ્રાચીનતા

ડભોઇ એ એક હજાર વર્ષનું પુરાણુ શહેર છે. એનું અસલ નામ દર્ભાવતી. દર્ભ જેવી લીલી છમ અને પવિત્ર એ નગરી હતી. એણે અનેક પલટા જોયા છે, અનેક દંતકથાઓ અને ઈતિહાસગાથાઓ એના નામની આજુબાજુ વાણાતાણા પેઠે ગુંથાયેલી છે.

ગુજરાતની લલનાઓના લાડીલા ભક્તકવિ શ્રી. દયારામભાઈએ અહીંથી તંબુરાના તાર ઝણઝણાવ્યા હતા. લક્ષ્મી ચાંલ્લો કરવા આવી ત્યારે તેનું સ્વાગત કરવા કપાળ ધોઇ તૈયાર ઊભા રહેવાને બદલે લક્ષ્મીને લાત મારી, અણનમ મસ્તક રાખી લલકાર્યું હતું કે

" એક વરી ગોપીજનવલ્લભ નહિ સ્વામી બીજો. "

સાહિત્ય અને કલાસ્વામીઓ અને ભંડારો

ગુજરાતના જ્યોતિર્ધર કલિકાલસર્વજ્ઞ મહાન જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યજીએ અહીંથી જ જૈન દર્શનને દિગંત ફેલાવ્યું હતું, અને પંડિત બોસરીએ હેમચંદ્ર સૂત્ર પણ અત્રે જ લખ્યું હતું.

અને સેંકડો વર્ષોનાં વહાણાં વાઇ ગયા છતાં શિલ્પી હીરાધરના ટાંકણાના ટંકાર તો હજી આપણા કાને અથડાયા જ કરે છે. ઉગમણી ભાગોળે જીવતો દફનાવાયેલો એ 'હીરા કડિયો' આપણને કહી જાય છે કે "કલાનાં મૂલ્ય મૂલવવાનાં ન હોય,"

"ડભોઇ મળતું તેન તલાવ" ની અમર ઉક્ત 'કલા અને પ્રેમનો શહીદ' એ હીરો આપણને આપી જાય છે, પ્રેમિકાને કેવી રીતે અમર કરવી તે એ આપણને શીખવી જાય છે. તે સાથે કલાને રૂપિયા આના પાઇથી વેચાતી લઈ વશ કરવા હવાતિયાં મારનાર અલ્પમતિ ભૂપતિની સાન કેવી રીતે ઠેકાણે આણવી તે પણ એ આપણને સમજાવી જાય છે.

Pen is mightier than sword તલવાર કરતાં કલમ વધુ ધારદાર કહેવાય છે. અમારા દયારામભાઇ અને હીરાધર તો આગળ વધીને કહે છે કે તમ સરદારો અને ભૂપતિઓના પ્રલોભનોથી ભરમાનારા બીજા. અમારા તંબૂરા અને ટાંકણાં તમારા કરતાં મહાન છે અને અમોને પ્રાણપ્યારાં છે. એને ખરીદનારો-કોઇ માઇનો પૂત પાકયો નથી.

આ ડભોઇ એ તો ત્રિભેટો હતું. માળવા જવું હોય તો ઓરસંગ ઓળંગી અને ખાનદેશ જવું હોય તો નર્મદા ઓળંગીને અહીંથી જવું પડતું. પાટણનાં મહારાણી નર્મદાસ્નાન કરવા સગર્ભાવસ્થામાં પણ અહીંથી જ જતાં.

સંસારની માયાથી બચવા ત્રિકાળજ્ઞાની શુકદેવજી આરંભમાં આ તાલુકાની હદમાંથી ભાગેલા. વિશ્વામિત્રે ઇંદ્રપુરી-સ્વર્ગ પણ આ તાલુકામાં રચેલું. કાયાવરોહણ (કારવણ) તીર્થ અને લિંગસ્થલી આ તાલુકામાં જ છે *स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः* આ સૂત્ર અપનાવનારા સંખ્યાબંધ શહીદોના પાળિયા અહીંથી ચાર માઇલ દૂર આવેલા સાઠોદ ગામે આપ જોઈ શકશો. ૧૮૫૭ ના સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધના સેનાપતિ વીર તાત્યા ટોપે આ તાલુકાની પૂર્વહદ સુધી આવી પહોંચેલા અને એમના હાથમાં આવેલો કોળિયો અહીંથી જ ઝુંટવાઇ ગયેલો. પેશ્વા, ગાયકવાડ અને અંગ્રેજ વચ્ચેનું યુદ્ધ આ તાલુકાના શુવાવી-ભીલાપુર ગામ નજીક ઢાઢર નદીના કાંઠાના મેદાન ઉપર ખેલાયેલું.

અહીંના કોટ કિલ્લાની કલાકારીગરી અદ્‌ભુત છે, અહીંનાં જૈન દેરાસરો અને પુસ્તક ભંડારો પણ પ્રાચીન અને મનનીય છે. ૨૦૦૧૦ કીંમતી વિધવિધ ગ્રંથો-હસ્તલિખિત તથા છાપેલાં-ધરાવતો શ્રીમદ્‌ અમરવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહ તથા ૭૧૩૮ ગ્રંથો ધરાવતો શ્રીમદ્‌ રંગવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહ- શ્રી યશોવિજયજી જ્ઞાન મંદિર તથા દશ હજાર ગ્રંથો ધરાવતું આર્ય જંબુસ્વામી જૈન મુક્તાબાઇ જ્ઞાનમંદિર ભવ્ય અને આલીશાન હોઈ નજર નાખવા સમાં છે.

અહીંનાં પાંજણી કામ તથા તાંબા પિતળનાં વાસણો પણ વખણાતાં. હાથશાળનો ગૃહઉદ્યોગ અહીંના સેંકડો તાઈ લોકોને સ્વમાનભરપૂર આજીવિકા આપતો.

ડભોઇએ અનેક વારા ફેરા-તડકા છાંયડા જોયા છે. જે જગાએ આજ આપણી પરિષદ મળી રહી છે એ પુરાણો દરબારગઢ છે. અહીંથી સામે પૂર્વે અને દક્ષિણે આવેલા જર્જરિત દરવાજા એ દરબારગઢનાં દ્વાર છે. આપણી નજીક આવેલા તળાવના સામી પારના ઉત્તરપૂર્વ ખૂણે જે ટીંબો નજરે પડે છે તે અણહિલની દર્ભાવતી નગરીના દેવસ્થાનોનો હોય એમ માનવા કારણ છે.

તાજેતરમાં જમુ રાઇની મોટર કશાક સાથે અથડાઈ, કોઈ પથ્થર નડતો હશે એમ માની તે નડતર દૂર કરવા ખોદવા માંડયું તો કેટલાક ફૂટ નીચેથી ભવ્ય શિવલિંગ જળાધારી સાથે દટાયેલું મળી આવ્યું અને નજીક વધુ ખોદકામ થતાં એક નટરાજની મૂર્તિ પણ મળી આવી. ત્યાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા થઇ શિવાલય બંધાયું. કવિ કલાપી ગાય છે કે, "અહીં

પ્રત્યેક દાણા પર છૂપ્યાં ખાનારનાં નામો ” તેમ મને પણ કહેવાનું મન થઇ જાય છે કે અહીંની પ્રત્યેક રજકણમાં કંઇ ને કંઈ તત્ત્વજ્ઞાન છૂપેલું છે. જોઇએ છે માત્ર તેની ખોજની ચીળ-અર્થાત્ ભાવના-ખંત-ધગશ અને ઉત્સાહ.

આજનું ડભોઈ

વિદ્યાવ્યાસંગી અને સ્વદેશીપ્રેમી પ્રાતઃસ્મરણીય કૈલાસવાસી શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજે વડોદરાનો પુનરોદ્ધારઃકરી એને પ્રતિષ્ઠિત બનાવ્યું, એમના જ પિતરાઇ ભાઇ સદ્દગત શ્રી ગણુપતરાવ ગાયકવાડને પણ ડભોઈની કાયાપલટ કરવાના કોડ હતા. આજનું ડભોઈ કૈલાસવાસીશ્રીમંત સયાજીરાવની પ્રેરણા અને સદ્દગત શ્રી. ગણુપતરાવ ગાયકવાડના ઉત્સાહભર્યા પુરુષાર્થને આભારી છે એમ કહેવામાં કંઇ અતિશયોક્તિ નથી.

કૈ. મહારાજા સયાજીરાવે ડભોઇમાં અંગ્રેજી શાળા સ્થાપી ઉચ્ચતર કેળવણી માટે અનુકૂળતા કરી આપી તથા ડભોઇની રેલ્વે લાઇનોને ફૂલગુંથણીથી જોડી આપી વેપાર ઉદ્યોગ માટે સવલત કરી આપી. ડભોઈના કોટની દિવાલો તોડી પાડી એની દૃષ્ટિમર્યાદા વધારવાની તક આપી. ડભોઇમાં જો વધુ દીર્ઘ દૃષ્ટિ અને અગમચેતી હોત તો અંગ્રેજી શાળાના અનુસંધાનમાં એકાદ કૉલેજ અહીં ક્યારનીયે ઊભી થઇ શકી હોત. રૂનાં કારખાનાંની પૂંઠે પૂંઠે એકાદ મિલ પણ અહીં નીકળી શકી હોત.

ભણેલું ભૂલાય નહિ એ માટે પુસ્તકાલયની આવશ્યકતા. ડભોઇના ‘શ્રી સયાજી સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની સ્થાપના સને ૧૮૮૯ માં થઈ. હાલની કન્યાશાળા સામે હનુમાનજીના મંદિરની સાથે મસ્જિદના મેડા ઉપર સ્વ. માસ્તર હિંમતલાલ પ્રાણજીવન શુકલ વગેરેના સંચાલન હેઠળ નાના પાયા ઉપર એ પુસ્તકાલય ચાલતું-એની અભિવૃદ્ધિ તથા એ પુસ્તકાલયનું હાલનું મધ્યવર્તી, સ્વતંત્ર અને સ્વાયત્ત હવાઉજાસવાળું મકાન એ સ્વ. શ્રી. ગણુપતરાવ ગાયકવાડ, સ્વ. હિંમતલાલ પ્રાણજીવન શુકલ, વકીલ શ્રી. ત્ર્યંબકલાલ નર્મદાશંકર દવે, શ્રી. શંકરલાલ પ્રહ્લાદજી મહેતા, શ્રી. શાસ્ત્રી મગનલાલ ગિરિજાશંકર વગેરેને આભારી છે.

ડભોઇનું રાજદ્વારી જીવન

વીસમી સદીની બીજી પચ્ચીશીમાં નવયુગનાં આંદોલનો ડભોઈને પણ સ્પર્શી ગયાં. ડભોઈમાં શિક્ષણની ભૂખ જાગી, અને રાજકીય જાગૃતિ પણ આવી. અત્યાર સુધી ડભોઈ અંધશ્રદ્ધાળુ અને રૂઢિચુસ્ત મનાય એટલી હદે ધાર્મિક મનોદશામાં રાચતું હતું, પણ આજે એ સામાજિક સુધારા અને રાજકીય હક્કો તરફ વળતું થયું. સાહિત્યસેવા તરફ પણ એની અભિરુચિ વધવા લાગી. મહારાજા સયાજીરાવના આદર્યા અધૂરા પૂરા કરવાની તમન્ના મહાત્મા ગાંધીજીનાં આંદોલનોએ ડભોઇમાં પણ પેટાવી. એના પ્રતાપે પ્રજામંડળ તથા કૉંગ્રેસની પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ થઇ ગઈ. ભલે ૧૮૫૭ ના સ્વાતંત્ર્ય જંગના સુકાનીને ડભોઈ કે વડોદરાએ જાકારો દીધો હશે પરંતુ ૧૯૪૨ ના સ્વાતંત્ર્ય જંગમાં તો ડભોઇવાસીઓએ સંપૂર્ણ સાથ આપ્યો હતો. જેલોમાં ગયા-લાઠીઓ-ખાધી-ગોળીઓ પણ ઝીલી અને ૧૮૫૭ ના પાપનું પ્રક્ષાલન કર્યું.

સંસ્કાર પ્રવૃત્તિઓ

ડભોઇમાં યુવક મંડળ સ્થપાયાં. યુવક પરિષદો ભરાઈ-વિદ્યાર્થીમિત્ર મંડળ ચાલે છે. ભગિની સમાજ પણ છે. દયારામ સાહિત્ય સભા ચાલે છે. આદર્શ કલા નિકેતન છે [illegible]

બજાવતાં જુદી જુદી જ્ઞાતિઓનાં મંડળો પણ છે. સૌના સાથ અને સહકારથી આપણા રાષ્ટ્રપિતા પૂ. મહાત્મા ગાંધીજીની ભવ્ય પ્રતિમા પણ ગામના મધ્યમાં પધરાવવા ડભોઇ સદ્દભાગી બન્યું છે.

ભક્ત કવિશ્રી દયારામભાઇની જન્મજયંતી છેલ્લાં ત્રીસેક વર્ષથી અહીં પ્રતિવર્ષ નિયમિત મોટા પાયા ઉપર અને વ્યવસ્થિત રીતે ઉજવાય છે અને અહીંના એ પનોતા પુત્રને શ્રદ્ધાંજલિ અપાય છે.

તાજેતરમાં દયારામ શતાબ્દિમહોત્સવ સદ્દગત સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઇની પ્રેરણાથી સદ્દગત સાક્ષર શ્રી. રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠકના પ્રમુખપદે અહં ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવાયો હતો. જાણે નાની સરખી સાહિત્ય પરિષદનું દશ્ય ખડું કર્યું હતું. અમોને એ ઉજવણીની પ્રેરણા આપનાર તથા શતાબ્દિ મહોત્સવનું પ્રમુખપદ સ્વીકારી એનું સફળ સંચાલન કરનાર એ બન્ને સૌમ્યમૂર્તિ સાક્ષરો શ્રી. રમણભાઈ અને શ્રી. રામનારાયણ-ભાઇ આજ આપણી વચ્ચે નથી એનું અમોને ભારે દુ:ખ છે. એમને અમારી પ્રેમભરી અંજલિ અર્પતાં આજ મારું હૃદય રડી રહ્યું છે. એ ઉભય સાક્ષરો પુસ્તકાલયપ્રેમી હતા. બબ્બે ત્રણ ત્રણ વખત જુદે જુદે સ્થળે પુસ્તકાલય પરિષદના પ્રમુખપદે બિરાજી પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિમાં પ્રાણ પૂર્યા છે એમને આ પ્રસંગે યાદ ન કરું તો નગુણો ગણાઉં. અસ્તુ.

એ અગાઉ શ્રી યશોવિજય સારસ્વતસત્ર અને કલિકાળસર્વજ્ઞ વિખ્યાત જૈનાચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીનો ત્રિશતાબ્દિ મહોત્સવ મોટા ઠાઠમાઠથી ઉજવાયો હતો. સંભવ છે કે ભવિષ્યમાં શિલ્પી હીરાધરની કોઈ જયંતી ઉજવવાનો યોગ પણ આવે.

અર્વાચીન ડભોઇએ સામાજિક કાર્યકરો ઉપરાંત પત્રકારો, લેખકો, કવિઓ, કલાકારો અને સંગીતશોખીનો પણ આપ્યા છે. સાથે સાથે વિદ્વાન અને વિદુષી જૈન સાધુ સાધ્વીઓ પણ આપ્યા છે.

અહીં મહિલા પ્રવૃત્તિ પણ ઠીક ઠીક ચાલે છે. દયારામભાઈની પ્રતિમાની છત્રછાયા પાછળ અને દયારામ સ્મારક મંદિરની લગોલગ ભક્ત કવિશ્રીના નામ સાથે સંકળાયેલું મહિલા અને બાલ પુસ્તકાલય પણ છે. એનો પણ ઠીક ઠીક લાભ લેવાય છે. એ જોવા જાઓ ત્યારે દયારામભાઈના સ્મરણવિશેષો–હસ્તલિખિત ગ્રંથો વગેરે જોવાનું રખે ભૂલતા.

ગુજરાતીઓનાં જુગજૂનાં સ્વપ્નો સિદ્ધ થવાના–મહાગુજરાતના સર્જનની સુભગ ઉષાએ અમારી ઐતિહાસિક નગરીમાં આ પરિષદ મળે છે, એમાં સૌને આવકારતાં મને અનહદ આનંદ થાય છે.

હવે આજના પ્રસ્તુત વિષય ઉપર આવીશ

પુસ્તકાલય અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું નામ લેતાં સહસાજ કે. શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજ અને સાધુચરિત સજ્જન શ્રી. મોતીભાઇ સાહેબ એમને સાંભર્યા આપણું માથું નમ્યા વગર રહેતું નથી.

હિંદભરમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રથમ આરંભનો યશ કે. શ્રીમંત સયાજીરાવને ફાળે જાય છે. એ દિશામાંનું એમનું પ્રશંસનીય મહત્ કાર્ય વિશ્વવિખ્યાત છે.

વડોદરા રાજ્યમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વિકસાવવા એ રાજવીને જ્યારે કોઇ જાગેલ તેમના જેટલી જ ધગશ અને ભાવનાવાળી વ્યક્તિ શોધતાં શોધતાં શ્રીમંતને ગુજરાતનું

અણમોલ મોતી અને સાચા કર્મઠ સદ્‌ગત મોતીભાઇ સાહેબ મળી ગયા. એ બહુ ઓછા-બોલા પણ કર્તવ્યનિષ્ઠ કર્મચારીએ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું સુકાન સંભાળી શ્રીમંતની મહેચ્છાઓ પાર પાડી.

આજનો જ્ઞાનયજ્ઞ

આપણો આજનો સમારંભ એ એક જ્ઞાનયજ્ઞ છે. જ્ઞાન સર્વદા ઉચ્ચગામી છે. તેનો આશ્રય લેનાર સદા ઊર્ધ્વ ગતિ પામે છે. જેટલી જરૂર આપણા શરીરને ખોરાકની છે તેટલીજ આપણા મનને જ્ઞાનની છે. જ્ઞાન મેળવવા સારૂ દરેક જણ પુસ્તકો ન વસાવી શકે. વસાવવાની ઇચ્છા અને શક્તિ હોય તે સંગ્રહી ન શકે. સંગ્રહી શકે તે બહાર બીજાને આપવાની વ્યવસ્થા ન કરી શકે. એ બધું કરી શકાય તે સારૂ પુસ્તકાલય અનિવાર્ય છે અને તે પણ સાર્વજનિક અને મફત હોવાં જરૂરી છે.

શાળાની સહચરી

પુસ્તકાલયને કેળવણીનું મહત્ત્વનું અંગ માન્યું છે. એ કેળવણી લેવાનું મુખ્ય સાધન તે શાળા. પરંતુ ત્યાંનો અભ્યાસક્રમ પૂરો થયા પછી તે કોઈને સંઘરતી નથી. ત્યાં કરેલો અભ્યાસ વિસારે ન પડે, એ વિકસે અને જીવનભર ચાલુ રહે એવું સ્વયં શિક્ષણનું સાધન પૂરું પાડવા માટે પુસ્તકાલયની યોજના. શાળાની સહચરી અને સગી બહેન તે પુસ્તકશાળા. બન્ને એક બીજાના પૂરક, બન્ને એક બીજા વગર રહી ન શકે. શાળા ન હોય ત્યાં પુસ્તકાલય નિરર્થક અને પુસ્તકાલય વિના શાળા અધૂરી. તેથી તો શાળા ત્યાં પુસ્તકાલયના સિદ્ધાંતને અપનાવી લેવાયો છે. એમ એક બીજાને પરિપુષ્ટ કરતી આ બન્ને સંસ્કારસંસ્થાઓ આજે સરસ્વતીના નિવાસસ્થાન સમી બની ગઈ છે. સરસ્વતીનાં દર્શન એ બન્ને દેવાલયમાં થાય એમ છે. માટે જ શાળા પૂજ્ય અને શિક્ષક પૂજ્ય; માટે જ ગ્રંથાલય પૂજ્ય અને ગ્રંથપાલ પૂજ્ય. શાળામાં બાળકો ઘડાય છે. ઘડાયેલાં બાળકોને પુસ્તકાલયોમાં પુટ ચઢે છે. પુટ વધાર ચઢે તેમ માત્રાની માફક વિદ્યાર્થીઓની વિદ્યા વધુ ને વધુ તેજસ્વી, અસરકારક અને સાર્થક બનતી જાય છે.

જ્યાંથી આંખ અને પાંખ મળે.

કલ્યાણરાજ્યની ભવ્ય ભાવનાઓ સેવતી આપણી લોકશાહી સરકારની અને સમાજની દૃષ્ટિ આજે ગામડાંઓ તરફ મીટ માંડી રહી છે, ગામડાંઓના ઉદ્ધારની કલ્યાણકારી યોજનાઓ ઘડાઈ રહી છે. ગ્રામોન્નતિની યોજનામા શાળા અને પુસ્તકાલય એ બહુ જ મહત્વનાં મર્મસ્થાનો છે. ગામડાં સચેતન બનાવવાં હોય તો ત્યાં શાળા સાથે પુસ્તકાલય હોવું જ જોઈએ -શાળામાંથી એને આંખ મળશે, પુસ્તકાલયમાંથી એને પાંખ મળશે, એમાંથી જ એને ઉન્નતિના માર્ગ જડશે. ગ્રામોન્નતિનું મુખ્ય કેન્દ્ર તે પુસ્તકાલય. પુસ્તકાલય દ્વારા ગામના સંસ્કાર ઘડાય અને ગામ પ્રગતિશીલ બને. શાળાઓ બાળકોથી મર્યાદિત થયેલી હોય છે. પુસ્તકાલયને એવા કોઇ મર્યાદા હોતી નથી. એનાં દ્વાર બાળક, યુવાન, વૃદ્ધ, સ્ત્રી-પુરૂષ, ધનિક ગરીબ સૌને ખુલ્લા હોય છે.

ગ્રામ પુસ્તકાલયો મોટે ભાગે શિક્ષકો ચલાવે છે એ હું જોતો આવું છું. એના જ હાથમાં પુસ્તક અને પુસ્તકાલય દીપે. એ શિક્ષક નવયુગનો ઘડનાર સંસ્કારસ્વામી છે. ભાવિષ્યના નાગરિકો, ભવિષ્યના સાહેબો અને ભવિષ્યના આગેવાનો શાળામાં શિક્ષકની અસર નીચે ઘડાય છે. શાળા એ જ સંસ્કારકેન્દ્ર છે. જગતમાં રાજ્ય વગર ચાલશે,

સેનાપતિ વગર ચાલશે, મુત્સદ્દી વગર ચાલશે પરંતુ શિક્ષક વગર ચાલી શકે એવી સમાજની કલ્પના હજી જન્મી નથી. શિક્ષક વગરનો સમાજ જ ન હોઇ શકે.

પુનર્ઘટનાનું પ્રેરક બળ

એ શિક્ષક ગ્રામપુનર્ઘટનાનું એક પ્રેરક બળ છે. સારા શિક્ષકની જેટલી અગત્ય તેટલી જ સારા ગ્રંથપાલની. ગ્રંથપાલ ભાઇઓને મારૂં હૃદય સૌથી વધુ આવકાર આપે છે. સમાજમાં જે સ્થાન ગુરુઓને આપી શકાય છે અને અપાવું જોઇએ તેના કરતાં લેશ પણ ઉતરતું નહિ એવું સ્થાન ગ્રંથપાલોનું છે. **मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्य देवो भव** । એ ભાવના સાથે **ग्रंथपाल देवो भव** । એ ચોથું ચરણ ન ઉમેરીએ ત્યાં સુધી તે ચરણ અધૂરું રહે છે. ખરો ગ્રંથપાલ ખરા ગુરુની પેઠે અનેક રત્નો નિપજાવી શકે. લોકો માટે અનેક આકર્ષણો રચી તેને પુસ્તકાલય તરફ વાળી શકે. એને પુસ્તકો વહાલાં હોય, પુસ્તકાલય વહાલું હોય. પુસ્તકાલયોનો સાચો સુકાની ગ્રંથપાલ ગણાય, તેનામાં સેવાભાવ ન હોય તો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ રૂંધાય.

એમ સૌના ખ્યાલમાં છે જ કે જ્ઞાનપ્રચાર અને જ્ઞાન ફેલાવવાનું મુખ્ય સાધન પુસ્તકાલય છે.

મહારાજ્યનું એકમ: ગામડું

પૂજ્ય મહાત્મા ગાંધીજીના પુણ્ય પ્રતાપે અને પ્રબળ તપોબળે ભારત આઝાદ થયું. દુનિયાના સ્વતંત્ર રાષ્ટ્રોની હરોળમાં આપણું ભારત ઉન્નત મસ્તકે સ્વતંત્ર દેશની કક્ષામાં સ્થાન પામ્યું. ભારતની લોકશાહી સરકાર, ભારતની ઉન્નતિ માટે-એનાં ગામડાંઓના ઉધ્ધાર માટે અહોનિશ પ્રયત્નશીલ રહે છે. એ ભારતના ઉજ્જવળ ભાવિ માટે શુભસૂચક છે. હિંદનો ઉદ્ધાર એનાં ગામડાંમાં રહ્યો છે. ગામડાંનો ઉદ્ધાર એના સંસ્કારમાં સમાયો છે. અને આપણી કલ્યાણરાજ્યની ભાવનાવાળી લોકશાહી સરકાર અને આપણા લાડીલા આગેવાનો ગામડાંઓની ઉન્નતિ અર્થે સુચારુ યોજનાઓ ઘડી અઢળક ધન ખર્ચી રહ્યા છે–અને વધુ ખર્ચવાની તત્પરતા દેખાડી રહ્યા છે.–કારણ, સૌને એ વાત સ્પષ્ટ સમજાઇ ગઈ છે કે ગામડું એ મહારાજ્યનું એકમ છે. રાજકીય ગ્રંથ છે. ખરૂં હિંદ–ખરૂં ગુજરાત ગામડાંમાં વસે છે, એ સત્ય સૌએ સ્વીકારીને જ ચાલવું પડશે.

આપણા વડોદરા જિલ્લામાં નસવાડી–જબુગામ અને છોટાઉદેપુર તાલુકામાં ઘણાં ગામો પુસ્તકાલયોથી વંચિત છે. ત્યાં જ્ઞાનની પરબો મંડાવવા આપણે સંકલ્પ કરી ઉઠીએ તો આજનો આ જ્ઞાનયજ્ઞ સફળ થયો ગણાશે.

પુસ્તકાલયોને જોઇતાં દૈનિક અને અઠવાડિક પત્રો, માસિકો અને પુસ્તકો સહકારી ધોરણે ઓછામાં ઓછા ખર્ચે મળવાની સવડ થાય અને સારાં વ્યાજબી સદર સ્થળે ભંડોળ રોકવાની સવલત મળે એટલા માટે વડોદરામાં પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ સ્થપાયું છે. જેનો રૌપ્ય મહોત્સવ ઉજવાઈ ગયો છે એ મંડળ છેલ્લાં ત્રીસ વર્ષથી પુસ્તકાલયો માટે માર્ગદર્શક અને આશીર્વાદ સમ નીવડ્યું છે. ' પુસ્તકાલય ' માસિક પણ તેટલું જ ઉપયોગી નીવડ્યું છે.

અહીં હું ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળનો ઉલ્લેખ કર્યા સિવાય કેમ રહી શકું ! કે જેનો જન્મ આપણા સદ્ગત મોતીભાઇ સાહેબની પ્રેરણાથી ગુજરાતમાં વાચનાલયો, પુસ્તકાલયો અને ફરતાં પુસ્તકાલયો દ્વારા જ્ઞાનનો પ્રચાર કરવા અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની પ્રગતિ

સાધવાના ઉચ્ચ અને શુભ આશયથી ગુજરાતની સેવા અર્થે થયો છે. એ મંડળ આજે પણ ગુજરાતની અદ્ભુતમ સેવા કરી રહ્યું છે, એ બદલ આનંદ વ્યક્ત કરી એના ઉપર પ્રભુના પૂરા અશીર્વાદ ઊતરો એવી અભિલાષા સેવું છું.

હવે એક નમ્ર સૂચન. ભૂતપૂર્વ વડોદરા રાજ્યમાં પુસ્તકાલયોને સરકાર તરફથી રૂ. ૧૦૦) સુધીની વાર્ષિક મદદ મળતી હતી, તે મુંબઇ રાજ્યમાં વિલીન થયા બાદ રૂ. ૧૮) ને બદલે રૂ. ૭૫) આપવાનું ધોરણ સ્વીકાર્યું તે બદલ ના. મુંબઇ સરકારનો સહૃદય ઉપકાર માનતાં રૂ. ૧૦૦) સુધીની મદદ આપવાનું ધોરણ સ્વીકારવા નમ્ર વિનંતિ કરું તો તે અસ્થાને નહિ લેખાય. તદ્વત્ મહિલા પુસ્તકાલયોને પણ મદદ આપવાનું ધોરણ સ્વીકારવા વિનંતિ કરવા લલચાઉં છું.

હું અગાઉ જણાવી ગયો તેમ ડભોઇ અને પાટણનો સંબંધ ઐતિહાસિક અને પુરાણો છે. આજની આ ડભોઇની પરિષદના પ્રમુખ શ્રી. વિજયકુમારભાઇ–એક પાટણવાસી થાય છે એમાં પણ દૈવી સંકેત હશે.

અને આ પરિષદનું ઉદ્ઘાટન શ્રી. કલ્યાણજીભાઈ કરે તે પણ સૂચક છે. તેઓશ્રી તો ગયે જ મહિને અહીં બાલમેળા પ્રસંગે પધારેલા એ સૌને સુવિદિત છે. અને તેઓશ્રી આપણને સૌને સુપરિચિત છે.

અમે સારી પેઠે સમજીએ છીએ કે અમારા સ્વાગતમાં અનેકગણી ઊણપો અને ત્રુટિઓ છે તે બદલ ઉદાર દિલે ક્ષમા આપવા યાચના કરી ફરીથી આપ સૌને હાર્દિક આવકાર આપતાં મારું અંતર પુલકિત બને છે.

સ્વાગત પ્રમુખનું પ્રવચન પૂરું થઈ રહ્યા બાદ પરિષદનું ઉદ્ઘાટન કરવા વિનંતિ કરતાં ગુજરાત પ્રદેશ કોંગ્રેસ સમિતિના મંત્રી અને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઇ શં. પટેલે શ્રી. કલ્યાણજીભાઈ મહેતાનો પરિચય આપ્યો હતો અને સૂરત જિલ્લાભરમાંની તેમની સેવાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

શ્રી. કલ્યાણજીભાઈનું ઉદ્ઘાટનપ્રવચન

પરિષદનું ઉદ્ઘાટન પ્રવચન કરતાં શ્રી. કલ્યાણજીભાઈ મહેતાએ જણાવ્યું હતું કે, વડોદરા જિલ્લામાં છેલ્લો બાળમેળો ભરાયો ત્યારે હું તમારે ત્યાં આવી ગયો છું. ત્યારે, બાળકો સાથે હળવા મળવાનો આનંદ મેળવવા માટે હું આવ્યો હતો, પરંતુ આવા મોટા કામમાં મને આમંત્ર્યો તે મને ન સમજાયું.

એમની પગદંડી પર સરકાર પગલાં માંડે છે.

આગળ ચાલતાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે, પુસ્તકાલય એ શિક્ષણનું મહત્ત્વનું અંગ છે. શ્રી ચિમનભાઇએ એમના સ્વાગતપ્રવચનમાં જે વાતો કહી તેનો યશ–ગૌરવ વડોદરા રાજ્ય અને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ અમીનને હતું. એની પગદંડી પર આપણી આજની લોકશાહી સરકાર પગલાં માંડે છે. વિલીનીકરણ બાદ સરકાર હસવું આવે તેવી આ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને રૂ. ૧૮, જેટલી ગ્રાન્ટ આપતી પરંતુ તે મદદ માટે વડોદરા રાજ્યના કાર્યકર્તાઓએ જેહાદ ઉપાડી અને હાલ તે રૂ. ૭૫, સુધી અપાય છે.

જેની જોડ નહિ મળે.

આ (વડોદરા) રાજયમાં આવેલી સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીની જોડ ક્યાંય મળવી મુશ્કેલ છે. એ રાજયમાં નાનામાં નાના ગામમાં પુસ્તકાલયો હતાં, અને તેમાંનાં ઘણાં મકાનવાળાં હતાં જેને જોઈને આપણી આંખ ઠરે.

પુસ્તકાલયોના અહીં હાજર રહેલા (આસિ.) કયુરેટરને મેં જિલ્લામાં કેટલાં પુસ્તકાલયો છે તે વિષે પૂછયું. તેમણે પાંચસોની સંખ્યા જણાવી અને એટલી જ મહેસાણા જિલ્લાની પણ કહી. એટલે મને વિચાર થયો કે કયાં આ વડોદરા રાજય વખતનાં ગામોમાંનાં પુસ્તકાલયો અને કયાં ને સિવાયના પ્રદેશનાં પુસ્તકાલયો ! એ તો એક બાજુ રામ અને એક બાજુ ગામ જેવી વાત થઈ.

તમે પ્રમુખસ્થાને મહેસાણા જિલ્લાના ભાઇને લાવ્યા તે તો એક સમજાય તેવી વાત છે, પરંતુ હુ જે પ્રદેશમાંથી આવું છું ત્યાંની ૮ તાલુકાની પ્રજા તો આદિવાસી છે. એવા મારી પાસેથી તમે શું મેળવવાના છો ? પરંતુ અહીં આવવાથી હું મારા જિલ્લામાં કંઇક લઈ જઇ શકીશ. કારણકે આપે મને અહીં બોલાવીને આ જિલ્લામાં આ ક્ષેત્રમાં કેટલું કામ થાય છે તે જોવાની મને તક આપી છે, અને અમારે કેટલું કામ કરવાનું છે તેનું ભાન કરાવ્યું છે. તેમ છતાં આ પરિષદમાં તમારે અમારા જિલ્લા લોકલ બોર્ડના પ્રમુખ શ્રી પ્રેમશંકરભાઇને બોલાવવા જોઈતા હતા, કે જેઓ અમારા જિલ્લામાં ઘણું કરી શકે તેમ છે.

ધનભંડારો કરતાં ગ્રંથભંડારો વધુ કીમતી છે.

આ ગામમાંના જૈન પુસ્તક ભંડારો મેં જોયા. એ જોઇને થયું કે, ખરેખર ધનભંડારો કરતાં ગ્રંથભંડારો વધારે કીમતી છે. અને ગમે તે કીમત આપીને ગ્રંથભંડારો સમૃદ્ધ કરવાની પરંપરા જૈનોએ સારી જાળવી રાખી છે. એ સંગ્રહમાંની એક પ્રત ૬૬૦૦ રૂપિયા આપીને ખરીદાઈ છે.

આ જ્ઞાન ભંડાર જોવા આવતાં પહેલાં ડભોઈમાં પણ પાટણના જૈન ભંડાર જેવા જ એ હશે, એ કલ્પના નહોતી. પરંતુ અહીં પણ સારા ગ્રંથ ભંડારો છે. એમાંની પોથીઓ ૬૦૦-૭૦૦ વર્ષ જેટલી જૂની છે, છતાં એમાંના અક્ષરો મોતીના દાણા જેવા આજે પણ જોવા મળે છે.

છપાય છે તે બધું જ—

આગળ ચાલતાં, વાચનીય સાહિત્યનો નિર્દેશ કરતાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે, ગુજરાતમાં કે હિંદના કોઈપણ વિભાગમાં રોજ કેટલુંય સાહિત્ય છપાયે જાય છે. પુસ્તકો અને પેપરો છપાય છે, પણ એ બધું કંઈ વાંચવા-સંઘરવા જેવું હોતું નથી. તેમાંનું બધું જ પચાવવા જેવું હોય છે, એવું હોતું નથી. જેના વાચનથી આપણું હૃદય પવિત્ર બને, દૃષ્ટિ વિશાળ થાય એ સાચું જ્ઞાન અને એવું જે પુસ્તક હોય તે પુસ્તકાલયમાં સંઘરવા જેવું ગણાય.

પુસ્તકયાદીઓ

આજે પુસ્તકાલયમાં કામ કરનાર ભાઈઓ વિવેકદૃષ્ટિ વાપરી પુસ્તકોની પસંદગી કરે છે. મને યાદ છે કે, સ્વ. મોતીભાઇ સાહેબ વખતોવખત રૂા.૫૦૦ ની, ૧૦૦૦) ની કીમતની વસાવવા જેવાં પુસ્તકોની યાદીઓ તૈયાર કરાવતા પણ તેમના જવા પછી

એવી યાદીઓ જોવા મળતી નથી. એટલે પુસ્તકોમાં કેટલાંક નજર નાખવા જેવાં, કેટલાંક ધ્યાનથી વાંચવા જેવાં ને કેટલાંક વાગોળવા જેવાં હોય છે. ત્યારે કેટલાંક ફરીફરીને વાંચી પચાવવા જેવાં હોય છે. ગાંધીજી આપણે ત્યાં આવ્યા પછી આવું ઠીક ઠીક સાહિત્ય આપણને મળતું થયું છે. એ સાહિત્ય ઉપકારક ગણાય.

સાહિત્યની સાચી વ્યાખ્યા

ગાંધીજી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ થયેલા ત્યારે એમણે સાહિત્યની વ્યાખ્યા આપેલી કે, ગામડાના કૂવા પરનો કોસ હાંકનાર કે ઘરમાં બેસી ઘરકામ કરનાર પણ જે સમજી શકે તે ખરું સાહિત્ય. સાહિત્ય એવું જોઇએ કે ગામડાનો ખેડૂત પણ સરળતાથી સમજી શકે. ડભોઈના ભક્તકવિ દયારામે એવું સાહિત્ય રચ્યું. એની ભક્તિપ્રધાન રસિક ગરબીઓએ બહેનોના હૃદય પર સામ્રાજ્ય મેળવ્યું. સાહિત્યનો અન્ય પરિપાક છતાં એની તોલે આવે એવું લખનાર મેં જોયો નથી. તેણે લખ્યું "સિંહણ કેરું દૂધ એ તો સિંહણ સૂતને જરે !" કેવી ભવ્ય વાત ! એણે એક આદર્શ ગ્રામ જનતા આગળ મૂક્યો. આવું સાહિત્ય આપણને જરૂરી છે.

નિરક્ષરતાનિવારણ અને પુસ્તકાલયો

નિરક્ષરતાનિવારણ અંગે તેઓએ જણાવ્યું કે, શ્રી. દાદાભાઈ અમીને આ જિલ્લામાં ૪૦,૦૦૦ ની જનતાને આંખો આપી છે. તેમની એ આંખો મિંચાઇ ન જાય, પરંતુ સદાકાળ જોતી રહે તેવા પ્રયત્ન કરવાના છે.

ગૂજરાત સમાજશિક્ષણ સમિતિએ ગુજરાતના વિદ્વાનો પાસેથી ૪૫૦૦ શબ્દોનો એક શબ્દકોષ તૈયાર કરાવ્યો છે. એ કોષ 'ઠ' સુધી છપાયો છે. લેખકો આ કોષના શબ્દો વાપરીને પુસ્તક રચી આપે તો એ નવા વાંચતા શીખેલા પ્રૌઢના હાથમાં મુકાય. ટૂંકાં વાક્યોવાળી સરળ ભાષામાં પુસ્તકો તૈયાર કરવાં એ મુશ્કેલ કામ છે, પરંતુ સાફ દૃષ્ટિ અને વિચારોનો ગૂંચવાડો ન હોય તો એ સરળ ભાષામાં રજૂ કરી શકાય.

આજના જમાનામાં ઓછા આડંબરવાળી ભાષામાં સૌને સમજાય તેવી રીતે પુસ્તકોમાં જ્ઞાન પીરસવાની જરૂર છે. આવી કસોટીએ કસાય તેવું સાહિત્ય હવે રચાવા માંડયું છે. તમારા પુસ્તકાલયના બજેટમાં પુસ્તકો પસંદ કરતી વખતે એવાં પુસ્તકો પસંદ કરજો.

આવું સાહિત્ય નવાં વાંચતાં શીખેલાં ૪૦,૦૦૦ પ્રૌઢોને વાંચવા આપવામાં આવે તો આપણું કેટલું સંસ્કારધન વધે ! એટલે આ બાબત પર સૌનું લક્ષ ખેંચવાની રજા લઉં છું.

પુસ્તકો એ તો સત્સંગ કરતાં પણ કીમતી છે. ગુજરાતના એક મહાન કવિના સંસર્ગમાં હું આવેલો. તેમનાં લખાણો ફિરસ્તા જેવાં, પણ વાત કરે ત્યારે સેતાન જેવા લાગે. એટલે સંતોનો સ્વભાવ ગમે તેવો હોય. પણ એમનો એ દોષ પુસ્તકોમાં જણાતો નથી.

તમે ગ્રંથપાલને ચોથા દેવની ઉપમા આપી છે, તે ખરું છે. પણ આપણાં પુસ્તકો માત્ર પ્રદર્શન માટે જ નથી, તેમ માત્ર સંઘરવા માટે જ પણ નથી. કેટલાક ગ્રંથપાલોને મેં ઘાસની ગંજીના કૂતરા જેવા જોયા છે. તેઓ પુસ્તકને કબાટમાં જ સંઘરી રાખે છે, અને જાણે પુસ્તક ફાટી જશે કે ગુમ થશે તેવા ભયથી એ બહાર કોઇને વાંચવા ન આપે, પરંતુ બધા જ વાચકો એકસરખા હોતા નથી, એટલે પુસ્તકોનો વધુ ઉપયોગ થાય તેમ આપણે કરીએ. છેવટે તેઓશ્રીએ પરિષદ ખુલ્લી મુકાએલી જાહેર કરી હતી.

પરિષદ ખુલ્લી મુકાયા બાદ શ્રી. મગનલાલ શાસ્ત્રીએ પ્રમુખપદ માટે દરખાસ્ત રજૂ કરતાં અને શ્રી. મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળાએ તેને અનુમોદન આપતાં પરિષદના વરાયેલા પ્રમુખ શ્રી. વિજયકુમાર ત્રિવેદીએ પ્રમુખસ્થાન લીધું હતું.

ત્યારબાદ પરિષદને સફળતા ઈચ્છતા આવેલા સંદેશાઓ શ્રી. મુળજીભાઇ નાથાલાલ શાહે વાંચી સંભળાવ્યા હતા, જેમાં મુખ્યત્વે મુંબઈ રાજ્યના પંત પ્રધાન શ્રી. મોરારજીભાઇ દેસાઇનો, વગેરે હતા. સંદેશાવાચન પૂરું થતાં વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના એક મંત્રી શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પંડયાએ છેલ્લી પરિષદ પાદરા તાલુકાના દરાપુરા મુકામે મળી તે પછીનો હેવાલ વાંચી સંભળાવ્યો હતો, જે નીચે મુજબ છે.

સન ૪૪–૪૫ થી સન ૫૪–૫૫ સુધીનું નિવેદન

ભૂતપૂર્વ વડોદરા રાજ્યમાં 'પ્રાંત'ના નામે અને મુંબઈ રાજ્યમાં વિલીન થયા પછી હાલ ' જિલ્લા ' ના નામે ઓળખાતા, વડોદરા જિલ્લાની પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ પાદરા તાલુકાના દરાપુરા ગામે, અમદાવાદના જાણીતા નાગરિક અને સેવાભાવી ડૉ. હરિપ્રસાદ વ્રજરાય દેસાઇના પ્રમુખપદે સન ૪૪–૪૫ માં તા. ૨૧–૧–૪૫ ના રોજ મળી હતી. તે પછી આજે લગભગ દશ વર્ષ જેટલા લાંબા ગાળે વડોદરા જિલ્લાની આ છઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદ મળે છે.

દશ દશ વર્ષ જેટલા લાંબા ગાળે પણ—કે જે ગાળામાં વડોદરા રાજ્ય મુંબાઇ રાજ્યમાં વિલીન થયું, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળમાં ભળ્યું, વર્ષોથી પુસ્તકાલય ખાતા સાથે સંકળાયલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો કેળવણી ખાતા સાથે સંકળાયાં, મુંબઈ રાજ્યમાં વિલીન થયા પછી વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોને મળતી સરકાર મદદમાં ઘટાડો થયો તે ઘટાડો આપણા ધારાસભ્યોના પ્રયત્નથી નીકળી જઈ પાછી મૂળ મદદ મળવી શરૂ થઇ, એમાંથી છેવટે આજે આખા મુંબઈ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોને રૂા. ૭૫) સુધીની મદદ આપવાનું ધોરણ નક્કી થયું—આમ આ દશ વર્ષના ગાળામાં થયેલાં મહત્ત્વનાં પરિવર્તનો, અને તે અંગે સેવેલી ચિંતાઓનાં દૂર થયેલાં વાદળોના અંતે, આપણે—સૌ પુસ્તકાલયપ્રેમીઓ, ડભોઈ તાલુકાના નાગરિકોના ઉત્સાહથી, ડભોઇના આંગણે આજે મળીએ છીએ, અને રાચીએ છીએ.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણને અનુસરીને સન ૩૦–૩૧ માં આ મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. ત્યારથી તે સન ૫૦–૫૧ સુધી તેના નેતૃત્વ હેઠળ અને તે પછી વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળમાં ભળી જતાં, સન ૫૧–૫૨ થી ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણને અનુસરીને વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળના નેતૃત્વ હેઠળ આ મંડળ કાર્ય કરી રહ્યું છે.

સન ૪૪–૪૫ થી સન ૫૪–૫૫ ના ગાળા દરમ્યાન મંડળે કરેલાં કાર્યોનું ટૂંક નિવેદન નીચે મુજબ છે:

૧ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો

સન ૪૪–૪૫ થી સન ૪૮–૪૯ સુધી વડોદરા જિલ્લાનાં ૧ વડોદરા, ૨ પાદરા, ૩ પેટલાદ, ૪ ભાદરણ, ૫ કરજણ, ૬ શિનોર, ૭ ડભોઇ, ૮ સંખેડા, ૯ તિલકવાડા, ૧૦

વાઘોડીઆ અને ૧૧:સાવલી એ મુજબના તાલુકા હતા. અને તે બધા જ તાલુકાઓમાં વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના ધોરણે તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો રચાયાં હતાં. તે પછી સન ૪૯–૫૦.માં વડોદરા રાજ્ય મુંબઇ રાજ્યમાં વિલીન થતાં, વડોદરા જિલ્લાના પેટલાદ અને ભાદરણ તાલુકા કે જેમાં શાળાવાળા એકે એક ગામે પુસ્તકાલયો ઉઘડી ચૂક્યાં હતાં, તે તાલુકા ખેડા જિલ્લામાં મુકાતાં તેને ઠેકાણે છોટાઉદેપુર સ્ટેટના જબુગામ અને છોટાઉદેપુર તાલુકા વડોદરા જિલ્લામાં મૂકાયા, તથા તિલકવાડા અને સાવલી તાલુકામાં નાનાં મોટાં સ્ટેટો મેળવી એ તાલુકા મોટા બનાવાયા. તિલકવાડા તાલુકાનું નામ નસવાડી તાલુકો રખાયું. આમ ફેરફારને અંતે પણ જિલ્લાના તાલુકા તો ૧૧ જ રહ્યા છે. સન ૫૪–૫૫ આખરે છોટાઉદેપુર તાલુકા સિવાય દશે તાલુકાઓમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણ મુજબ રચાયાં છે, અને કામ કરી રહ્યાં છે.

જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ

સન ૪૪–૪૫ માં તા. ૨૧–૧–૪૫ ના રોજ પાદરા તાલુકાના દરાપુરા ગામે વડોદરા જિલ્લાની પાંચમી પરિષદ મળી હતી. આ પરિષદના પ્રમુખસ્થાને અમદાવાદના જાણીતા સેવાભાવી ડોકટર શ્રી. હરિપ્રસાદ વ્રજરાય દેસાઇ હતા. આ પરિષદમાં જિલ્લાભરમાંથી હાજરી આપનાર પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા ૧૭૬ હતી. પરિષદમાં ઠરાવો કુલ ૧૧ થયા હતા. પહેલો ઠરાવ શ્રીમંતનો આભાર માનનારો, બીજો પુસ્તકાય પ્રવૃત્તિ સાથે ગાઢ સંબંધ ધરાવતી વ્યક્તિઓના અવસાન બદલ શોક પ્રદર્શિત કરતો, ત્રીજો પુસ્તકાલયોને ઠરેલા ધોરણે સરકારમદદ આપવા માટે સરકારી બજેટમાં વધારો કરવા શ્રીમંત સરકારને વિનંતિ કરતો, ચોથો પુસ્તકાલયોએ જ્ઞાનના જુદાજુદા વિષયોના અભ્યાસીઓ તૈયાર કરવા માટેનો, પાંચમો પાંત્રીસ વર્ષવ્યાપી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વધુ ફળદાયી બનાવવા માટે ભણેલી જનતામાં વાચનરસ જાગ્રત કરી, તેમને ઉપકારક સાહિત્ય પૂરૂં પાડવાનો, છઠ્ઠો વિદ્યાર્થીઓ માટે તાલુકા પુ. મંડળોએ શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા રાખવાનો, ૭મો ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઇટીએ પોતાને ત્યાં નોંધાયેલાં પુસ્તકાલયોને ભેટ તરીકે આપવાનાં પુસ્તકોનું પોસ્ટેજ ખર્ચ રૂ. ૧–૮–૦ ન લેતાં, ઠરેલાં કેન્દ્રો મારફત પુસ્તકો મોકલી આપવાનો, ૮મો કથાકારો કીર્તનકારો અને વાર્તાકારોને શોધી તેમને ઉત્તેજન આપવાનો તથા તેમના દ્વારા નિરક્ષર આબાલવૃદ્ધોમાં લોકશિક્ષણનો પ્રચાર કરવાનો તેમજ એમની પાસેના રસમય સાહિત્યનો સંગ્રહ તઈયાર કરાવવા બદલ રાજ્ય પુ. મંડળને વિનંતિ કરતો, ૯મો વર્તમાનપત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થતી શબ્દચોરસ હરીફાઇઓ તથા અશ્લીલ જાહેરખબરોને બંધ કરવાની તંત્રીઓને ભલામણ કરતો તથા ૧૦ અને ૧૧ મો ઠરાવ પરિષદના પ્રમુખનો તથા દરાપુરા અને પાદરા તાલુકાની જનતાનો આભાર માનનારા હતા.

૩ તાલુકા પુસ્તકાલય પરિષદો

સન ૪૪–૪૫ થી સન ૫૪–૫૫ સુધીમાં વડોદરા જિલ્લામાં કુલ ૧૫ તાલુકા પુસ્તકાલય સંમેલન વ પરિષદો ભરાઇ હતી, જેમાં પાદરા તાલુકાએ ૨, કરજણ તાલુકાએ ૫, વડોદરા તાલુકાએ ૨, ડભોઇ તાલુકાએ ૩, અને સંખેડા, સાવલી તથા વાઘોડીઆ તાલુકાએ એકેક પરિષદ ભરી હતી.

૪ પગારદાર અને માનદ પ્રચારકો

પુસ્તકાલયોની તપાસણી તથા પ્રચારકાર્ય માટે સન ૩૫–૩૬ થી બે જિલ્લા વચ્ચે એક પગારદાર પ્રચારક રોકવાની જે યોજના છે, તે અત્યારે પણ ચાલુ જ છે. સન ૪૪–૪૫ થી સન ૫૦–૫૧ સુધી વડોદરા અને નવસારી જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે શ્રી. છગનભાઇ મ. પટેલે, વડોદરા જિલ્લાનાં સન ૪૪–૪૫ માં ૧૧૫, સન ૪૫–૪૬ માં ૧૨૪, સન ૪૬–૪૭ માં ૧૯૦, સન ૪૭–૪૮ માં ૧૭૨, સન ૪૮–૪૯માં ૧૮૬, સન ૪૯–૫૦ માં ૧૪૦ અને સન ૫૦–૫૧ માં ૨૩૭ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી. સન ૫૧–૫૨ થી ૫૪–૫૫ સુધી ભાઇ છગનભાઈ, વડોદરા વિભાગના ચારે જિલ્લાઓના પ્રચારક તરીકે ગોઠવાતાં, સન ૫૧–૫૨ માં ૧૨, સન ૫૨–૫૩ માં ૪૭, સન ૫૩–૫૪ માં ૬૮, અને સન ૫૪–૫૫ માં ૫૪ પુસ્તકાલયોની તપાસણી થઈ હતી. છેલ્લા ચાર વર્ષમાં તપાસણીનું કાર્ય ઓછું થવાનું કારણ, ચારે જિલ્લા વચ્ચે એક જ પ્રચારક ગોઠવવામાં આવેલા તે છે. સન ૫૫–૫૬ થી બે જિલ્લા વચ્ચે એક પ્રચારકની મૂળ યોજના પાછી ચાલુ કરી છે. એટલે હવે પુસ્તકાલયોની તપાસણી સારી થશે, તથા જિલ્લામાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના પ્રચારનું કામ પણ સારું થશે.

જે તે તાલુકાના માનદ પ્રચારકોએ પણ સન ૪૪–૪૫ માં ૧૬, સન ૪૫–૪૬ માં ૭, સન ૪૬–૪૭ માં ૧૫, સન ૫૦–૫૧ માં ૫, સન ૫૩–૫૪ માં ૧૬ અને સન ૫૪–૫૫ માં ૩૩ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી.

માનદ પ્રચારક તરીકે સેવા આપનારાઓમાં વડોદરા તાલુકામાં શ્રી. છોટાભાઈ રા. પટેલ, સાવલી તાલુકામાં શ્રી, સોમાભાઈ ગ. વૈદ, અને શ્રી. છગનલાલ સો. જોષી, સંખેડા નસવાડી તાલુકામાં શ્રી. શંકરભાઇ સો. તડવી, પાદરા તાલુકામાં શ્રી. ફતેસિંહ ના. સોલંકી, કરજણ તાલુકામાં શ્રી. મલંગશા ઉ. દીવાન, સંખેડા તાલુકામાં શ્રી. કરસનભાઈ આ. પટેલ અને શિનોર તાલુકામાં શ્રી અમૃતલાલ દ. જોષી છે.

૫ પુસ્તકાલયપર્વણી

ગ્રામજનતાને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતી કરવા સારૂ વસંતપંચમીએ આ પર્વણીદિન ઉજવવાની યોજના વડોદરા રાજ્યમાં હતી આ યોજના મુજબ જિલ્લામાં કોઇ કોઇ પુસ્તકાલયોમાં આ દિન ઉજવાતા હતા, પણ મુંબઇ રાજ્યમાં વિલીન થયા પછી આ યોજના બંધ પડી છે. આ પર્વણીદિનની યોજના ફરી ચાલુ કરવી જોઇએ. આ દિન ઉજવવાથી એક તો ગ્રામજનતાનું પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ તરફ લક્ષ ખેંચાશે, અને બીજું તે દિવસે કંઇ ને કંઇ દાન મેળવવાની પ્રથા પણ દાખલ કરવાથી, લોકોમાં એ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યે દાન આપવાની તથા રસ લેવાની વૃત્તિ પણ જાગ્રત થશે.

૬ નવીન પુસ્તકાલયો

'જ્યાં શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય' વડોદરા રાજ્યના એ સૂત્ર આધારે, છેલ્લી જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદ વખતે શાળાવાળાં દશ ગામોએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનાં જે બાકી હતાં તે ગામોએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડતાં, મુંબાઈ રાજ્યમાં વિલીનીકરણ પ્રસંગે શાળાવાળું એક પણ ગામ પુસ્તકાલય વિનાનું ન હતું. પણ વિલીન થયા પછી જિલ્લામાં ઘણાં ગામોએ નવીન શાળાઓ ઉઘડી છે. એ ગામોએ પણ હવે આપણે પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું કાર્ય વહેલી

તકે હાથ ધરવું જોઇએ. આજે શાળાવાળાં ગામોની સંખ્યા આશરે ૭૦૦ છે, અને એમાં પુસ્તકાલયવાળાં ગામોની સંખ્યા ૫૦૦ છે એટલે હવે આપણે ૨૦૦ ગામોએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું કાર્ય હાથ ધરવાનું રહે છે

૭ શિષ્ટ વાચનપરીક્ષા

લોકોમાં શિષ્ટ વાચનનો બહોળા પ્રમાણમાં પ્રચાર કરવા માટે વડોદરા રાજ્ય અને તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા લેવાની જે યોજના હતી તે આજે પણ ચાલુ છે. વડોદરા રાજ્ય અને તે પછી વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનની જે પરીક્ષાઓ લેવાય છે, તેનો પ્રચાર વડોદરા જિલ્લામાં સારા પ્રમાણમાં થઈ, દિનપ્રતિદિન તેની સંખ્યામાં વધારો થયે જ જાય છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ રચાયા પછી જે પાંચ પરીક્ષાઓ લેવાઈ છે, તે પાંચ પરીક્ષાનો વડોદરા જિલ્લામાંથી લાભ લેનારની સંખ્યા સાલવાર નીચે મુજબ છેઃ—

સન	પુસ્તકનું નામ	કેન્દ્ર	ઉમેદવારની સંખ્યા
સન ૫૧–૫૨	બાપુ મારી મા અને જમનાલાલ બજાજ	૧૪	૨૬૪
સન ૫૨–૫૩	ભીંતપત્રો દ્વારા લોકશિક્ષણ	૨૦	૩૭૭
સન ૫૩–૫૪	સામ્યયોગી વિનોબા	૩૫	૩૯૨
સન ૫૪–૫૫	ગાંધીજીની સંક્ષિપ્ત આત્મકથા	૩૦	૫૩૧
સન ૫૫–૫૬	સીતાહરણ	૬૫	૧૩૩૫

સન ૪૪–૪૫ થી સન ૫૪–૫૫ દરમ્યાન ખાસ વિદ્યાર્થીઓ માટે જ શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાઓ શિનોર તાલુકાએ ૪, વડોદરા તાલુકાએ ૭, કરજણ તાલુકા ૭, પાદરા તાલુકાએ ૬, વાઘોડીઆ, ડભોઇ અને સાવલી તાલુકાએ એકેક પરીક્ષા લીધી હતી. આ પરીક્ષાઓનું સંચાલન જે તે તાલુકાનાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોએ કર્યું હતું. આ પરીક્ષાઓનો લાભ લેનારની જે તે વર્ષની સરેરાશ સંખ્યા ૫૦૦ છે. પરીક્ષામાં ગુજરાતના સેવકો, આપણા સરદાર, આપણા ગાંધીજી, આપણા જવાહર, ફોરમ, જગતમાં જાણવા જેવું, મોતીનાં તેજ, મોતીભાઇ અમીન, ગાંધીજી વગેરે પુસ્તકો રખાયાં હતાં.

૮ ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ

વડોદરા જિલ્લામાં પુસ્તકાલય વિનાનાં શાળાવાળાં ગામોને પુસ્તકનું વાચન પૂરૂં પાડવા માટે, વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળે ફરતા પુસ્તકાલયની પુસ્તકો સાથેની ૪૨ પેટીઓ બનાવી હતી. એમાંની ૧૨ પેટીઓ તો જે તે સ્થળોમાં કાયમની આપી દેતાં હવે ૧૦ પેટીઓ મંડળ પાસે છે. એમાંની ૮ પેટીઓ નસવાડી તાલુકામાં અને ૪ પેટીઓ સાવલી તાલુકામાં મોકલી આપવામાં આવી છે વડોદરા શહેરની કુમારશાળા નં. ૨ ને પણ ચાર પેટીઓ આપી હતી તે ઉપયોગ થઇને પાછી ફરી છે.

વડોદરા જિલ્લામાં નવી ઘણી શાળાઓ ઉઘડી છે. એ શાળાઓ પોતાને ત્યાં જ્યાં સુધી નવીન પુસ્તકાલય ન ઉઘાડે ત્યાં સુધી આ પેટીઓ મંગાવી લોકોમાં વાચનની તમન્ના જગાડશે, તથા તે દ્વારા પોતાને ગામ પુસ્તકાલય ઉઘાડવાની પ્રાથમિક ભૂમિકા પણ તૈયાર કરશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ.

૯ પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો

પુસ્તકાલયોના વહીવટી કાર્યની તથા વાચનપ્રચારની વિધવિધ યોજનાઓ સમજાવવા માટે, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી જિલ્લાવાર પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો ગોઠવવાની જે યોજના હતી તે આજે પણ વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળ તરફથી ચાલુ રહી છે.

સન ૪૭–૪૮ માં સાવલી તાલુકામાં પોઇચા ગામે, સન ૫૧–૫૨ માં જંબુગામ તાલુકામાં જંબુગામ ગામે. સન ૫૩–૫૪ માં સંખેડા તાલુકામાં સુર્યાઘોડા ગામે, અને સન ૫૪–૫૫ માં શિનોર તાલુકાના શિનોર ગામે પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો, જે તે તાલુકાના તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોના સહકારથી ગોઠવવામાં આવ્યા હતા, જેનો અનુક્રમે ૪૦, ૧૧, ૩૨ અને ૩૨ મંત્રીભાઇઓએ લાભ લીધો હતો.

૧૦ ગુ. પુ. મંડળના સભાસદો

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળના અમલ દરમ્યાન સભાસદો બનાવવાની જે યોજના હતી, તે યોજના ગુજરાત પુ. મંડળમાં પણ ચાલુ રહી છે. વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળમાં વ્યક્તિ–સભાસદો નોંધવાનું કાર્ય નહિ જેવું હતું. પણ ગુજરાત પુ. મંડળની પુનર્રચના થયા પછી સન ૫૦–૫૧ થી વ્યક્તિસભાસદો નોંધવાનું કાર્ય હાથ ધરાયું છે.

વડોદરા જિલ્લામાંથી સન ૫૦–૫૧ થી સન ૫૪–૫૫ સુધીમાં ગુજરાત પુ. મંડળના નોંધાયલા સભાસદો તથા મળેલ લવાજમ નીચે મુજબ છે:

સાલ	પુસ્તકાલય સભ્યો	વ્યક્તિ સભ્યો	કુલ સભ્યો	મળેલ લવાજમ
સન ૫૦–૫૧	૩૪૬	૫૪	૪૦૦	૯૨૭
સન ૫૧–૫૨	૩૯૮	૫૬	૪૫૪	૯૨૮
સન ૫૨–૫૩	૪૦૦	૨૧	૪૨૧	૮૬૨
સન ૫૩–૫૪	૪૧૩	૧૪૦	૫૫૩	૧૧૨૪
સન ૫૪–૫૫	૪૧૭	૧૦૧	૫૧૮	૧૦૫૦

જિલ્લામાંથી મળેલા લવાજમના કુલ ૧૫ ટકા જિલ્લા પુ. મંડળને તથા જે તે તાલુકામાંથી મળેલા કુલ લવાજમના ૨૦ ટકા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળને પોતાના ખર્ચ માટે દર વર્ષે ગુજરાત પુ. મંડળ તરફથી મળે છે. તે જે તે વર્ષે જ જેને તેને અદા કરવામાં આવે છે.

આભાર

સન ૧૯૪૪–૪૫ થી ૪૮–૪૯ સુધી શ્રી. હરિવલ્લભદાસ ચુ. શાહે તથા સન ૪૯–૫૦ થી સન ૫૨–૫૩ સુધી શ્રી. ચુનીલાલ પુ. શાહે મંડળના પ્રમુખપદે રહી, સમયોચિત જે સલાહ અને સૂચના આપ્યાં હતાં તે બદલ તેમનો, તથા મંડળની સ્થાપનાથી માંડીને સન ૫૩–૫૪ સુધી શ્રી. ચીમનભાઇ હ. અમીને મંડળના મંત્રીપદે લાંબો વખત રહીને જે સેવા આપી છે તે બદલ તેમનો તથા સન ૪૫–૪૬ થી શ્રી. વાઘજીભાઈ ના. અમીને મંડળના ઑડિટર તરીકે ચાલુ રહી, મંડળના હિસાબો ઑડિટ કરી આપવાની જે સેવા આપી છે તે બદલ તેમનો તથા પુસ્તકાલયોની ગ્રાન્ટોમાં ઘટાડો થતાં તે ઘટાડો દૂર કરાવવા આપણા વડોદરાના ધારાસભ્ય સુ. શ્રી. મગનભાઈ શં.

પટેલ અને તેમની સાથેના સહકાર્યકરોએ જે પ્રયત્નો કર્યા છે તે બદલ તેમનો તથા સન ૫૦–૫૧ માં વડોદરા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી મંડળને જે મદદ મળી છે તે બદલ એ સંસ્થાનો તથા મંડળના કાર્યમાં વખતોવખત જેઓએ પોતાની સેવા અર્પી છે તે સર્વનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

છેલ્લા બે વર્ષથી મંડળના પ્રમુખપદે રહી શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા અને ઉપપ્રમુખપદે રહી શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીન મંડળને જે સેવા આપી રહ્યા છે તેની તથા ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ અને પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, તથા પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબો તરફથી પણ અમને જે સલાહ–સૂચનો મળવાં ચાલુ રહ્યાં છે તેની અમો સહર્ષ નોંધ લઇએ છીએ.

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ
C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા.
તા. ૩૧–૧૨–૫૫

વિષ્ણુપ્રસાદ પ્ર. પંડયા
વલ્લભભાઇ આ. પટેલ
મંત્રીઓ

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનો

ઉત્પન્ન—ખર્ચનો હિસાબ

(સન ૪૪-૪૫ થી સન ૫૪-૫૫ સુધીનો)

જ		ઉ	
૨૪૧૯– ૦–૦	લવાજમ ખાતેથી જિ. પુ. મં. ને મળેલી ફાળવણીના	૩૨૮૦–૧૪–૦	તાલુકા પુ. મંડળને ફાળવણીના આપ્યા
૩૨૮૮–૧૪–૦	લવાજમ ખાતેથી તાલુકા પુ. મં. ને મળેલી ફાળવણીના	૫૪૭૧– ૨–૦	પ્રાંત પ્રચારકનો પગાર તથા પ્રો. ફંડના સન ૪૪–૪૫ થી સન ૫૦–૫૧ ના
૪૭૦૫–૧૧–૬	પ્રાંત પ્રચારકના પગાર ખાતે વ. રા. પુ. મં. તરફથી સન ૪૪–૪૫ થી સન ૫૦–૫૧ સુધી મળેલી મદદના.	૬૦–૧૨–૩	કંટીજંટ, પોસ્ટેજના
		૨૫– ૦–૦	છપામણીના
		૪૫– ૨–૬	માનદ પ્રચારકોને મુસાફરી ખર્ચના
૬૧–૧૨–૮	વ્યાજના	૬– ૧–૦	મંત્રીની મુસાફરી ખર્ચના
૭૫૦– ૦–૦	વ. જિ. લો. બોર્ડ તરફથી સનૂ ૫૦–૫૧ ની સાલ બદલ મળેલી મદદના	૧૫– ૦–૦	સન ૫૧–૫૨ માં જિ. પુ. મં. ને મળેલી આજીવન સભ્યના લવાજમની ફાળવણી પર આપવાની ઠરવાથી, પરત આપી તે
૦– ૩–૬	કસર		
		૮૯૦૩–૧૫–૯	
		૧૩૧૩–૯–૧૧	બચત
૧૦૨૧૭– ૯–૮		૧૦૨૧૭–૯–૮	

પસાર થયેલા ઠરાવો

(૧) વડોદરા જિલ્લાની છેલ્લી પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદના પ્રમુખ અમદાવાદના જાણીતા અને સેવાભાવી ડૉ. શ્રી. હરિપ્રસાદ વ્રજરાય દેસાઇના તથા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સાથે ગાઢ સંબંધ ધરાવનાર અને ગુજરાતી સાહિત્યની સેવામાં જ જીવન વ્યતીત કરનાર શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠક તથા શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈનાં તાજેતરમાં જ થયેલાં શોકજનક અવસાન બદલ આ પરિષદ ખેદ પ્રદર્શિત કરે છે, અને તેમના આત્માની શાંતિ વાંચ્છે છે.

આ ઠરાવની નકલ સ્વર્ગસ્થના કુટુમ્બીજનો તરફ મોકલી આપવાની મંત્રીઓને સત્તા આપે છે.

—પ્રમુખસ્થાનેથી.

(૨) મુંબઈ રાજ્યની સરકારે સમાજશિક્ષણ વિકસાવવા અર્થે, ગામેગામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા જે યોજના કરી છે તેને આ પરિષદ આવકારે છે અને સ્થાનિક કાર્યકર્તાઓએ, કેળવણી ખાતાના સ્થાનિક અધિકારીનો સંપર્ક સાધી આ જિલ્લામાં જે ગામોએ આવાં પુસ્તકાલયો સ્થપાયાં ન હોય ત્યાં વહેલી તકે પુસ્તકાલયો શરૂ કરવા ભલામણ કરે છે.

દ. મૂ. કૃષ્ણલાલ મો. ભટ્ટ　　　　　અ. આ. હુરજીભાઇ વરધભાઇ

(૩) ના. મુંબઈ સરકારે મુંબઇ રાજ્યનાં આમ પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાના નિયમો ઘડીને વાર્ષિક ખર્ચના ૫૦ % પણ રૂ. ૭૫) થી વધુ નહિ એટલી સરકાર મદદ આપવાનું જે ધોરણ સ્વીકાર્યું છે તે બદલ આ પરિષદ મુંબઈ સરકારનો આભાર માને છે.

—પ્રમુખસ્થાનેથી.

(૪) મુંબઇ રાજ્યમાં મોટી વસ્તીવાળાં ગામોમાં ચાલતાં કસ્બા પુસ્તકાલયોને ક્રમે ક્રમે રૂ. ૨૫૦, થી સરકાર મદદ આપવાનું શરૂ કરી ત્રણ વર્ષમાં તાલુકા પુસ્તકાલયના ધોરણે સરકાર મદદ આપવાનું 'લોકરાજ'માં જે પ્રગટ થયું છે તેને આ પરિષદ આવકારે છે, તથા તેનો અમલ ચાલુ સાલથી જ કરવો આ પરિષદ મુંબઇ સરકારને વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. ફત્તેહસિંહ નાગજીભાઈ-સુજપુર　　　　અ. આ. ચંદુભાઈ દાદાભાઇ-કારવણ

(૫) મુંબઇ રાજ્યમાં બાલ અને મહિલા પુસ્તકાલયને રૂ. ૧૦૦) સુધીની સરકાર મદદ આપવાની મુંબઇ સરકારે જે યોજના કરી છે તે યોજના હજુ અમલી બની નથી. તો તેને અમલી બનાવવા આ પરિષદ ના. મુંબાઈ સરકારને આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા　　　　અ. આ. સવિતાબેન મજમુંદ ર

(૬) પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ પુસ્તકાલયોની જે સેવા કરી રહ્યું છે તે પુસ્તકાલયોને ખૂબ ઉપયોગી છે તેમ આ પરિષદ માને છે અને તેથી જે પુસ્તકાલયોએ તેના શેર લીધો ન હોય તેને ઓછામાં ઓછો ૧ શેર લઇ સભાસદ થવા આ પરિષદ ભલામણ કરે છે.

—પ્રમુખસ્થાનેથી.

(૭) આ જિલ્લાની જે જે ગામપંચાયતો અને સુધરાઇઓ પોતપોતાની હદમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને ઠરેલા ધોરણે મદદ આપે છે તેઓનો આ પરિષદ આભાર માને

છે અને હજુસુધી મદદ ન આપતી હોય એવી સંસ્થાઓને સોકમદદ જેટલી જ મદદ પોતપોતાની હદમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને આપવા અનુરોધ કરે છે.

દ. મૂ. નટવરલાલ ચી. પોલા (વાઘોડીઆ) અ. આ. રેવનદાસ નાગરદાસ-કણુંટ

(૮) સમાજશિક્ષણ દ્વારા રાજ્યના શાળાવાળા અને શાળા વગરના ગામોમાં પ્રૌઢોને લખતાં વાંચતાં કરવાની જે પ્રવૃત્તિ શરૂ કરવામાં આવી છે તેને આ પરિષદ આવકારે છે, અને આ રીતે તૈયાર થતા પ્રૌઢોનું વાચન ચાલુ રહી શકે અને ભણેલું ભૂલી ન જાય એ માટે તાલુકા પુસ્તકાલયોને ફરતા પુસ્તકાલયોની પેટીઓની યોજના કરી પોતાના તાલુકામાં ગામડે ગામડે વાચનસાહિત્ય પૂરૂં પાડવાની તજવીજ કરવા આ પરિષદ ભલામણ કરે છે.

દ મૂ. મંગળદાસ ગો. પોલા (વાઘોડીઆ.) અ. આ. વિષ્ણુપ્રસાદ પંડયા-પાદરા

(૯) શાળાઓમાં ઉપલા ધોરણોમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને ઈતર વાચનનો લાભ મળે તો તેથી વિદ્યાર્થીઓના સામાન્ય જ્ઞાનમાં વધારો થાય, જેથી શાળાઓના શિક્ષણ સમયમાં ઇતર વાચનનો લાભ આપી શકાય તે માટે શાળાના દૈનિક અભ્યાસપત્રકમાં જ ગોઠવણ કરી આપવા ગુજરાતની તમામ સ્કૂલ બોર્ડને આ પરિષદ વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. ચિમનભાઇ હ. અમીન. અ. આ. વિષ્ણુપ્રસાદ પંડયા.

(૧૦) ગુજરાતમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના તથા તેની વિધવિધ યોજનાઓના પ્રચાર માટે અને નવીન પુસ્તકાલયો ખોલવાની કામગીરી માટે દરેક વિભાગ દીઠ એક સ્વતંત્ર પુસ્તકાલય પ્રચારક હોવાની ખાસ જરૂરિયાત આ પરિષદ સ્વીકારે છે. અને તેથી તે ખર્ચને પહોંચી વળવા ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને જે રૂ. ૨૦૦૦) ની ગ્રાન્ટ આપવામાં આવે છે તે ઘણી જ ઓછી છે, જેથી તે ગ્રાન્ટ નિદાન રૂ. ૬૦૦૦) ની આપવા આ પરિષદ ના. મુંબઇ સરકારને આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

દ મૂ. મણિભાઇ હ. પાઠક. અ. આ. મોતીભાઇ ગોવિંદભાઈ દુધવોડા

(૧૧) વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તથા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો તરફથી લેવાતી શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનો તથા જૂની અને કુમાર મંડળની વડેલી યોજનાઓનો જિલ્લાના તમામ શિક્ષિત ભાઇબહેનોએ લાભ લેવા તથા તે દ્વારા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો ઉદ્દેશ સફળ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવા જિલ્લાના પુસ્તકાલયપ્રેમીઓ તથા તેના ગ્રાહકોને આ પરિષદ વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. વલ્લભભાઇ મૂળજીભાઈ પટેલ અ. આ. મલંગશા ઉ. દીવાન

(૧૨) પુસ્તકાલયોમાં ખરીદાતાં પુસ્તકો કેવળ વાર્તાઓનાં જ વધુ પ્રમાણમાં હોય છે અને તે જ વધુ-વંચાય છે. આ તરફ આ પરિષદ સૌનું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે કે, પુસ્તક-પસંદગી કરતી વખતે સામાન્ય જ્ઞાન પામેલાં આપણાં ભાંડુઓને પણ ઉપયોગી થાય તેવાં અને સમાજને તેમ જ વ્યક્તિને જીવનઘડતરમાં માર્ગદર્શન આપે તેવાં પુસ્તકો પસંદ કરવા તકેદારી રાખે અને પુસ્તકાલયોને માર્ગદર્શન મળે તે માટે ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને આવાં ઉપયુક્ત પુસ્તકોની યાદી વખતોવખત પ્રસિદ્ધ કરવા આ પરિષદ વિનંતિ કરે છે.

દ. મ ભાનપ્રસાદ મ. ઉપાસની (વાઘોડીઆ) અ. આ. પ્રાગજીભાઇ પ્ર. પટેલ-આનંદી

(૧૩) જે જે વર્તમાનપત્રોએ શબ્દચોરસની હરીફાઈઓની જાહેરાતો પ્રસિદ્ધ નહિ કરવાની જે ટેક લીધી છે તે તે પત્રોના સંચાલકોને આ પરિષદ અભિનંદન આપે છે. અને તેવી જ રીતે અશ્લીલ જાહેરાતો તથા સ્ત્રીજાતિનાં મોહક અને આકર્ષક ચિત્રો પણ પ્રસિદ્ધ નહિ કરવા પત્રોના સંચાલકોને આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. પ્રાણલાલ ટી. શાહ; અ. આ. સવિતાબેન વિ. અ. ઉષાબહેન નિર્મળચંદ્ર દેસાઈ

(૧૪) ગુજરાતનાં તમામ પુસ્તકાલયોની હકીકત દર્શાવતો સર્વસંગ્રહ (ડિરેક્ટરી) ની આવશ્યક્તા આ પરિષદ સ્વીકારે છે અને તેથી તે તૈયાર કરવા તથા તેને પ્રસિદ્ધ કરવા આ પરિષદ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને ભલામણ કરે છે.

દા. મૂ. વલ્લભભાઇ આશાભાઇ પટેલ અ. આ. સોમાભાઈ ગરબડભાઇ વૈદ્ય
,, મણિભાઇ દેસાઇ–અમદાવાદ

(૧૫) ભારતના આધુનિક સંત વિનોબાજીની વાણી સંકલિત કરીને તેને યોગ્ય સ્વરૂપમાં રજુ કરતું પાક્ષિક પત્ર, જેનું લવાજમ વાર્ષિક માત્ર રૂા. ૨ છે એવું ઉત્તમ અને સસ્તું "ભૂમિપુત્ર" વડોદરા જિલ્લાનાં તમામ પુસ્તકાલયોને તેના ગ્રાહક બની જવા આ પરિષદ આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે. —પ્રમુખસ્થાનેથી.

(૧૬) દરેક વરસના ડિસેમ્બર માસની પહેલી તારીખને ભારત સરકારે સમાજ-શિક્ષણદિન તરીકે ઉજવવાની પ્રસંશનીય યોજના કરી છે તેને આ પરિષદ આવકારે છે. અને તે માટે તમામ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને દરવર્ષે ઠરાવેલા દિવસે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે પુસ્તકપ્રદર્શન, સંસ્કાર કાર્યક્રમ, વાચકમંડળો વગેરે હાથ ધરી આ દિન ઉજવવા આગ્રહપૂર્વક ભલામણ કરે છે.

દ. મૂ. મોતીભાઇ ગોવિંદભાઈ પટેલ–દુધવાડા અ. આ. મણિભાઇ ત્રિભોવનદાસ
આસોજ

(૧૭) પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપ્રવર્તક સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીન સાહેબનો સંવત્સરીદિન પહેલી ફેબ્રુઆરીને ગુજરાતભરનાં પુસ્તકાલયો, પર્વણીદિન તરીકે ઉજવે: અને તે દિવસે પુસ્તકાલયના વિકાસ અને ઉપયોગ બાબત વિચારણા કરે, નાણાં ભંડોળ ઉઘરાવે, અને સદ્‌ગતને અતિપ્રિય એવા એમના જીવનકાર્યની યાદ જીવંત રાખે એવી આ પરિષદ ગુજરાતનાં પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. મણિલાલ મં. કાશીવાળા અ. આ. શ્રી. ચિમનભાઇ હ. અમીન

(૧૮) જેઓ વર્ષોથી કેળવણીના ક્ષેત્રમાં અને બીજી જાહેર પ્રવૃત્તિઓમાં ઊંડો રસ લઇ રહ્યા છે, એવા સુરત જિલ્લાના પીઢ કોંગ્રેસી આગેવાન શ્રી. કલ્યાણજી વિ. મહેતાએ પોતાની અનેક પ્રવૃત્તિઓમાં પણ વખત કાઢી અત્રે પધારી પરિષદનું ઉદ્‌ઘાટન કરીને મંગળ આશીર્વાદ આપ્યા છે તે બદલ તેઓશ્રીનો તથા મહેસાણા જિલ્લાની જાહેર પ્રવૃત્તિઓમાં જેઓ ઓતપ્રોત થઈ ગયેલા છે એવા મહેસાણા જિલ્લા કોંગ્રેસ સમિતિના પ્રમુખ શ્રી. વિજયકુમાર વકીલ પણ પોતાના જિલ્લામાંથી અહીં આવવાનો સમય મેળવી પરિષદનું પ્રમુખસ્થાન લઈ તેની કાર્યવાહીને જે સફળતાથી પાર પાડી છે તે બદલ તેઓશ્રીનો આ પરિષદ હાર્દિક આભાર માને છે.

દ. મૂ. શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ ડભોઇવાળા અ. આ. શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા

૨૫ થી ૩૪ નવઘડતર ગ્રંથમાળાનાં ૧૦ પુસ્તકો-(૧) અસો જરથુષ્ટ્ર અને મહંમદ પયગમ્બર, (૨) ભગવાન મહાવીર અને બુદ્ધ, (૩) ઇસુ ખ્રિસ્ત અને ભગવાન ચૈતન્ય, (૪) શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ અને સ્વામી વિવેકાનંદ, (૫) રાજા રામમોહન રાય અને સ્વામી દયાનંદ, (૬) ગુરૂ નાનક અને સંત કબીર, (૭) સંત જ્ઞાનેશ્વર અને મહારાણી અહલ્યાબાઈ, (૮) લોકમાન્ય ટીળક અને દેશબંધુ દાસ, (૯) સંત તુકારામ, અને મહાત્મા એકનાથ, (૧૦) મહાત્મા ફુલે અને ગુરૂદેવ ટાગોર, દરેકની કીમત રૂ. ૦-૮-૦.

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ, મુંબઈ તરફથી

૩૫ ગોવર્ધન શતાબ્દી ગ્રંથ-સંપાદકઃ શ્રી. ઉપેન્દ્ર છ. પંડયા; કીમત રૂ. ૬-૪-૦

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદ તરફથી

૩૬ ખરી કેળવણી-લેખકઃ ગાંધીજી; કીમત રૂ. ૨-૮-૦

૩૭ સેવાધર્મ-લેખકઃ શ્રી. સીતારામ પુરુષોત્તમ પટવર્ધન; અનુ. શ્રી. પાંડુરંગ દેશપાંડે; કીમત રૂ. ૨-૮-૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદ તરફથી

૩૮ કવિકથાઓ - ભા. ત્રીજો-લેખકઃ શ્રી. ધૂમકેતુ; કીમત રૂ. ૧-૦-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૩૯ અમેરિકાના પ્રમુખોની કહાની-અનુ. શ્રી. પ્રો. ચન્દ્રકાન્ત મહેતા, પ્રકાશકઃ હિન્દ કિતાબ્સ લિ; ૩૨-૩૪, વીર નરીમાન રોડ, મુંબઇ કીમત રૂ. ૨-૦-૦

૪૦ સુપ્રિયા-મૂળલેખિકાઃ શ્રી. પ્રભાવતીદેવી સરસ્વતી; અનુ. શ્રી. કમલકુમાર; પ્રકાશકઃ પ્રફુલ્લ પ્રકાશન મંદિર, ૮૬, ડામર ગલી; મસ્જિદ બંદર રોડ, મુંબઈ૯; કીમત રૂ. ૩-૪-૦

૪૧ આકાશકુસુમ-લેખકઃ શ્રી. સારંગ બારોટ; પ્રકાશકઃ ઘનશ્યામ પુસ્તકાલય, મુંબઇ ૧ કીમત રૂ. ૬-૮-૦

૪૨ કુર્યાત સદા મંગલમ-લેખકઃ શ્રી. સારંગ બારોટ; પ્રકાશકઃ ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૪-૮-૦

૪૩ નાણુટકે-લેખકઃ શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ, પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. અમદાવાદ. કીમત રૂ. ૮-૧૨-૦

૪૪ ગામ સુખી તો સૌ સુખી-લેખકઃ શ્રી. વિનોબા ભાવે; પ્રકાશકઃ સંસ્કાર સાહિત્ય મંદિર, ભાવનગર કીમ[illegible] રૂ. ૦-૬-૦

દરજી [illegible] ગંદર્શન-લેખકઃ શ્રી. લલ્લુભાઇ બ. પટેલ; પ્રકાશકઃ દરજી.
[illegible] બનાવીએ છીએ બઝારગેટ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૧ કીમત રૂ. ૨-૮-૦
મંગળ, ગુરુ, શુક્ર આદિ નાઓ—લેખકઃ શ્રી. જટાશંકર નાન્દી; પ્રકાશકઃ પ્રો. અવધૂત,
એ જ રીતે આપણી આ સામે, સોનાવાલા ઇસ્ટેટ, ગોરેગાંવ (ઇસ્ટ) મુંબઇ.
આપણે ચેતન છીએ.

શ્રી. કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ; વિક્રેતા; આદર્શ પુસ્તક ભંડાર;
૪-૦

પુસ્તકાલયનોંધ

પંચમહાલ જિલ્લા પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ

ગોધરા મુકામે તા. ૧૫-૧-૫૬ ને રવિવારના રોજ ગુજરાત પ્રદેશ કોંગ્રેસ સમિતિના મંત્રી અને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઇ શંકરભાઇ પટેલના પ્રમુખપદે સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરી-ગોધરાના કમ્પાઉન્ડમાં મળનાર છે.

આ પરિષદનું મંગલ પ્રવચન જાણીતા કવિ શ્રી. કરસનદાસ માણેક કરશે. તેમ જ પરિષદ અંગે યોજાયેલ પ્રદર્શનનું ઉદ્‌ઘાટન ભારત લોકસભાના સભ્ય શ્રી. માણેકલાલ ગાંધીના હસ્તે યોજાયું છે

સ્વ. મોતીભાઇ ન. અમીનની ૧૮ મી સંવત્સરી

આ પુણ્યતિથિ આવતી તા. ૧લી ફેબ્રુઆરીના રોજ આવે છે. તે દિવસને તાજેતરમાં મળી ગયેલ ૧૮ મી વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદે પુસ્તકાલયપર્વણીદિન તરીકે ઉજવવા ઠરાવ કર્યો છે. આ ઠરાવને ગુજરાતભરનાં નાનાંમોટાં સૌ પુસ્તકાલયોએ આવકારવો જોઇએ. અને તે દિવસે, પુસ્તકાલયને શણગારી પુસ્તકાલય સપ્તાહ, પુસ્તકવાચન પ્રચાર તેમ જ અન્ય સંસ્કારપ્રવૃત્તિઓની યોજના કરી ઉજવવો જોઇએ આ માટે આ જ અંકના પ્રથમ પૃષ્ઠ પરનો તંત્રીલેખ વાંચવા ભલામણ છે.

કરજણ તાલુકાના વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા

કરજણ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી વિદ્યાર્થીઓ માટે 'હિંદના દાદા' દાદાભાઈ નવરોજી, (લેખક, રસૂલભાઇ વહોરા) પુસ્તકની શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા તા. ૨૬-૨-૫૬ ના રોજ રાખવામાં આવી છે. પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર વિદ્યાર્થીઓને પ્રમાણપત્ર અપવામાં આવશે. પાછલી પરીક્ષાનાં કેન્દ્રો ચાલુ રાખવામાં આવેલ છે.

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય પ્રચારક–પુસ્તકાલયો વ્યવસ્થિત રીતે ચાલતાં રહે તે અર્થે સલાહ, સૂચન અને માર્ગદર્શન આપવા નવીન પુસ્તકાલયો શરૂ થાય તેવું વાતાવરણ ઊભું કરવા તેમજ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભ્યો નોંધવા માટે અમદાવાદ વિભાગમાં પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે શ્રી. છીતાભાઇ બકોરભાઈ પટેલની નિમણૂક કરવામાં આવી છે. તેમને સહકાર આપવા અમદાવાદ વિભાગનાં સઘળાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને વિનંતિ છે.

"ગ્રામશિક્ષક" પાક્ષિક શરૂ થશે.

શિક્ષકોના પ્રશ્નો ચર્ચતું "ગ્રામશિક્ષક" નામનું પાક્ષિક તા. ૨૬ જાન્યુઆરી ૧૯૫૬ ના રોજથી શ્રી. રતિલાલ હ. પાઠકના તંત્રીપદ હેઠળ શરૂ થનાર છે.

ગુ. પુ. મંડળમાં શહેર પુસ્તકાલય મંડળના પ્રતિનિધિ

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ ચુંટાયા હોવાથી તેઓશ્રીની ગુ. પુ. મંડળની કારોબારીમાં ખાલી પડતી જગાએ વડોદરા શહેર પુસ્તકાલય મંડળના પ્રતિનીધિ તરીકે શ્રી. લક્ષ્મણસિંહ બ. પરમારને ચૂંટી મોકલવામાં આવ્યા છે

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા

સૂચના-સમાચાર

(૧) 'નાગરિક' માસિક બંધ પડયું છે.

(૨) જે પુસ્તકાલયોનાં બજેટ તથા લોકમદદની રકમ તા. ૨૨-૧૨-૫૫ સુધીમાં મંડળમાં આવી ગઈ હતી તેમનાં વર્તમાનપત્રો તા. ૧-૧-૫૬ થી શરૂ કરી દેવામાં આવ્યાં છે. મંજુર થયા પૈકી કોઈ પત્ર ન મળે તો તુરત લખવું, ભળતું આવે તોપણ ખબર કરવી. તા. ૨૨-૧૨-૫૫ પછી તા. ૨૦-૧-૫૬ સુધીમાં આવેલ લોકમદદવાળાં પુસ્તકાલયોને તેમનાં પત્રો તા. ૧-૨-૫૬ થી શરૂ કરવા વ્યવસ્થા થશે. તે પછી લવાજમ ભરવાનું કામકાજ બંધ થશે. માટે વેળાસર લોકમદદ મોકલી આપશો.

(૩) જે પુસ્તકાલયોનાં પત્રોનાં લવાજમ ભરાઇ ગયાં છે, તેમનાં પત્રોમાં હવે કોઈ પણ પ્રકારનો ફેરફાર કરી આપવામાં આવશે નહિ; કારણ કે આથી કામકાજમાં અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ ઊભી થવા પામે છે.

(૪) મંડળે એવો સામાન્ય નિયમ કરાવ્યો છે કે, બજેટમાં પુસ્તકો ખાતે સાધેલી રકમથી બમણી રકમની (અર્થાત્ રૂ. ૧૦૦ સાધ્યા હોય તો રૂ. ૨૦૦ ની યાદી) પુસ્તકોની યાદી બજેટ સાથે મોકલવી જોઇએ કારણવશાત્ પુસ્તકો ખાતે રકમ વધે તો પૂરવણી યાદી તુરત મંડળમાં મોકલવી. બમણી રકમની પુસ્તકોની યાદી નહિ આવવાને કારણે માગણી કરવી પડે છે. એ રીતે મંડળને બીજી યાદીનાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયોને એકથી વધુ વખત અત્રેથી રવાના કરવાં પડે છે.

(૫) ડિવિડન્ડની રકમ, જે પુસ્તકાલયોએ લોકમદદ ખાતે લેવા સૂચવ્યું હતું તેમની રકમો એ પ્રમાણે જમા લેવાઇ ગઈ છે. કાયમ ફંડમાં લેવાની રકમો હવે પછી લેવાશે.

(૬) ૫૫-૫૬ ના વર્ષના હિસાબો જે તે પુસ્તકાલયને માર્ચ '૫૬ આખર પહેલાં પૂરાં પાડવાના હોઇ જે પુસ્તકાલયોએ બજેટમાં પુસ્તકોની યાદી મૂકી ન હોય તેઓ જાન્યુઆરીની આખર પહેલાં પુસ્તકોની યાદી મોકલી આપે. યાદીના અભાવે પુસ્તકો મોકલી નહિ શકાય તો ૫૬-૫૭ માં વર્ષની સરકાર મદદમાં કાપ પડશે.

(૬) તા. ૨૧-૧૨-૫૫ ના રોજ પુના સહકારી કોલેજમાંથી ત્યાં તાલીમ લઇ રહેલા જુદા જુદા રાજ્યના સહકારી અધિકારીઓ મંડળની મુલાકાતે આવેલા; કામકાજ જોઈ સંતોષ વ્યક્ત કર્યો હતો.

(૭) કસ્બા પુસ્તકાલયોને તેમજ પરદેશના ગ્રાહકોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, ગ્રામ પુસ્તકાલયોની જેમ તેમની લવાજમ ભરવાની યાદી તા. ૨૦ મી ડિસેમ્બર પહેલાં દર વર્ષે નિયમિત મંડળમાં મળી જાય તો લવાજમ ભરવાની ઘણી સરળતા થાય. આશા છે કે આ વિષયનું પાલન હવેથી કરશે.

(૮) જે ગ્રા. પુ. ને સરકારમદદ બારોબાર મળી હોય તે તુરત જ મંડળમાં મોકલી આપે, જેથી બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે વેળાસર ખર્ચ કરી શકાય.

વડોદરા
તા. ૬-૧-૫૬

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
પ્ર. મંત્રી.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૨ સન ૫૫–૫૬

વિષયઃ છઠ્ઠી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા લેવા બાબત

ગુજરાતી વાચક જનતાને શિષ્ટવાચન પ્રતિ આકર્ષવાના અને તેમનામાં શિષ્ટવાચનની અભિરુચિ પ્રગટાવવાના હેતુથી વર્ષમાં એકવાર કોઈ એક સારા પુસ્તકની શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવાનું વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળે ઠરાવ્યું છે.

તે અનુસાર હવે-પછીના સપ્ટેમ્બર '૫૬ ના માસમાં તા. ૧૬ ને રવિના રોજ છઠ્ઠી શિષ્ટવાચન પરીક્ષા સવારના ૧૧ થી ૨ ના વખતમાં ઠરેલાં જે તે કેન્દ્રોએ લેવાશે.

આ પરીક્ષા માટે ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય અમદાવાદ તરફથી પ્રગટ થયેલ સાક્ષર શ્રી. રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠકકૃત 'નિત્યનો આચાર' પૃષ્ઠ ૧૦૨ કિં. રૂ. ૧–૪–૦, નામનું પુસ્તક રાખવામાં આવ્યું છે.

શ્રી. રામનારાયણ વિ પાઠકનું ગુજરાતને ઓળખાણ આપવાનું ન હોય તેઓ પોતાની આખી જિંદગી ગુજરાતી સાહિત્યની સેવામાં અને કેળવણીના ક્ષેત્રમાં ગાળીને તાજેતરમાંજ સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે.

આજે આપણે સૌ સવારના ઉઠવાથી માંડીને સાંજ સુધીમાં દરરોજની-દરરોજ જે ક્રિયાઓ કરીએ છીએ, એ ક્રિયાઓ પાછળનો હેતુ અને તે કેવી રીતે થવી જોઇએ તે આપણે સૌએ જાણવું ખાસ જરૂરી છે. આ પુસ્તક આખુંય તે ઉપર લખાયું છે આ. પુસ્તકમાં સવારે ઊઠવું, શૌચ, સ્નાન, ભોજન, પહેરવેશ, સ્વચ્છતા, વ્યવસ્થા, શોભા, અલંકાર, જાહેરમાં વર્તાવ, યજમાન મહેમાન વચ્ચેનો વર્તાવ, અપરિચિત અને પરિચિત સાથેનો વર્તાવ, વાતચીત વગેરે વિષયનાં કુલ ૧૧ પ્રકરણો મૂકવામાં આવ્યાં છે. શ્રી. પાઠકે વિદ્યાર્થીઓ અને જુવાનોનો આચાર અને સામાન્ય વર્તાવ નાની ઉંમરમાંથી જ શિષ્ટ બને એ હેતુથી આ પુસ્તક લખ્યું છે. મોટી ટાઈપમાં અને સહેલાઈથી સમજી શકાય એવી સરળ શૈલીમાં પ્રસિદ્ધ થયેલું આ પુસ્તક નાનાં મોટાં સૌએ ખાસ વાંચવા જેવું અને તે પ્રમાણે જીવનમાં ખરેખર વર્તાવ કરવા જેવું છે. જેણે આ પુસ્તક બીલકુલ ન વાંચ્યું હોય તે એક વખત તો જરૂર વાંચે. પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી એક પ્રકરણ બે પ્રકરણ વાંચતાં એમાંથી આપણને ઘણું નવું નવું જાણવાનું મળે છે. અને છેવટે તે પૂરા વાંચવાની-વિચારવાની અને તે પ્રમાણે વર્તવાની જિજ્ઞાસા પણ આપણામાં જગવે છે.

પુસ્તકની કીમત રૂ. ૧–૪–૦ છે. પણ તે પરીક્ષા માટે જ ૧૦૦૦ પ્રતનું વેચાણ થતા સુધી ૦–૧૪–૦ ની કિંમતે, નીચેના સ્થળેથી મળશે. પોસ્ટ દ્વારા મંગાવનારે પો. જ ખર્ચના વધુ ૦–૨–૦ મોકલવાના રહેશે.

જે ગામેથી આ પરીક્ષામાં બેસનાર નિદાન પાંચ પરીક્ષાર્થીઓ ઉભા થશે ત્યાં કેન્દ્ર અપાશે. પરીક્ષાર્થી દીઠ પ્રવેશ ફી ૦–૪–૦ રખાઈ છે. નવીન કેન્દ્ર ખોલવા માટે તથા શિષ્ટવાચન પરીક્ષાના નિયમો માટે નીચેના સરનામે લખી જણાવવા વિનંતિ છે પ. છઠ્ઠી

[૩૯૦–૬

પરીક્ષામાં જે કેન્દ્રો હતાં, એ કેન્દ્રોને ફરીથી ખોલવા માટેની અત્રેની પરવાનગી મળવાની જરૂર રહેતી નથી.

પરીક્ષામાં બેસવાની ઇચ્છા રાખનાર પરીક્ષાર્થીએ પોતાનું નામ, ગામ, ઉંમર, અભ્યાસ તથા હાલને પોતાનો ધંધો વગેરે હકીકત પોતાના કેન્દ્ર વ્યવસ્થાપકને ૦-૪-૦ પ્રવેશ ફી સાથે પૂરી પાડવી. કેન્દ્ર વ્યવસ્થાપકે પોતાને મળેલાં પરીક્ષાર્થીનાં નામોની સળંગ ડુપ્લીકેટ યાદી તથા ફીનાં નાણાં તા. ૩૧ ઓગસ્ટ '૫૬ સુધીમાં નીચેના સરનામે મોકલી આપવાં. તે પછી જે યાદીઓ આવશે;તે ગ્રાહ્ય રહેશે નહિ પરીક્ષાર્થીનાં નામોની એકયાદી પોતાને ત્યાં પણ કેન્દ્ર વ્યવસ્થાપકે રાખવા ભૂલવું નહિ. કેન્દ્ર વ્યવસ્થાપકે પરીક્ષાર્થીનાં નામોની યાદી નીચે જણાવેલા કોલમમાં અત્રે મોકલવાની છે તે ખાસ યાદ રાખવું.

૧ અનુક્રમ નંબર, ૨ પરીક્ષાર્થીનું પૂરૂં નામ, અટક સાથે, ૩ ગામ, ૪ ઉંમર, ૫ અભ્યાસ, ૬ ધંધો, ૭ પરીક્ષા કાર્યાલયનો અનુક્રમાંક, ૮ મેળવેલા ગુણ (૭ અને ૮ નાં કોલમ અત્રેથી ભરવાનાં હોઈ કેન્દ્ર વ્યવસ્થાપકે તે ખાલી રાખવાં.)

પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર પરીક્ષાર્થીઓ પૈકી પહેલાને રૂ. ૫, બીજાને રૂ. ૪, ત્રીજાને રૂ. ૩, ચોથાને રૂ. ૨, અને પાંચથી ૨૦ સુધીનાને રૂ. ૧) નું ઇનામ મળશે. તદુપરાંત ઉત્તીર્ણ થનાર સ્ત્રીઉમેદવારો પૈકી પ્રથમ આવનાર ૧૦ બેનોને, તથા ધોરણ ૯ સુધીના વિદ્યાર્થીઓ પૈકી પ્રથમ આવનાર ૧૦ વિદ્યાર્થીઓને, તથા જેઓ અત્યારે ખેડૂત, વેપારી, કારીગર કે મજુરીને ધંધો કરે છે, તે પૈકી પ્રથમ આવનાર દરેક વર્ગના બબ્બે જણને રૂ. એકેકનું ઇનામ મળશે. દરેક કેન્દ્રમાં પણ ઉત્તીર્ણ થનાર ૧૫ પરીક્ષાર્થીએ એક એ પ્રમાણે પ્રથમ આવનાર જેટલા પરીક્ષાર્થી નીકળશે તે દરેકને પણ રૂ. ૧) નું ઇનામ મળશે. ઇનામ રોકડમાં કે પુસ્તકના રૂપમાં અપાશે. ઇનામને પાત્ર થતા પરીક્ષાર્થીને ગમે તે એક જ પ્રકારનું ઇનામ મળશે.

ઉત્તીર્ણ થનાર પરીક્ષાર્થીને અત્રેથી છાપેલું પ્રમાણપત્ર પણ અપાશે.

ગુજરાતી જાણતાં અને સમજતાં મોટી ઉંમરનાં ભાઇબેનો તથા ધોરણ ૭ અને તે ઉપરાંતનાં વિદ્યાર્થીઓ આ પુસ્તકની પરીક્ષાનો લાભ જરૂર લે એવી આશા રાખીએ છીએ.

આ પહેલાં થઇ ગયેલી પરીક્ષામાં જેઓ બેઠા હોય કે ન બેઠા હોય તે સર્વ આ પરીક્ષામાં બેસી શકે છે.

ગુજરાતનાં તમામ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને, જિલ્લા અને તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોના મંત્રીઓને તથા માધ્યમિક અને ગુજરાતી શાળાઓના મુખ્ય શિક્ષકોને તેમજ જે તે કૅાલેજોના પ્રિન્સિપાલોને આ પરીક્ષાનો પ્રચાર સારા પ્રમાણમાં કરવા અમો આગ્રહભરી વિનંતિ કરીએ છીએ.

વડોદરા વિભાગ-પુસ્તકાલય મંડળ
C/o. સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી,
વડોદરા. તા. ૨૧-૧-૫૬

વલ્લભભાઇ મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

પુસ્તકાલયોને અપાયેલી

મહેસાણા જિલ્લા લોકલ બોર્ડની મદદ

(સને ૧૯૫૫-૫૬માં)

આથી મહેસાણા જિલ્લાના ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઇઓને જણાવવામાં આવે છે કે મહેસાણા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી તેમના જા. નં.-૨૧૯ તા. ૭-૧૦-૫૫ થી મહેસાણા જિલ્લાનાં નીચે જણાવેલાં પુસ્તકાલયોને તેમના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ તરીકે સને ૧૯૫૫-૫૬ ની સાલની મદદ એકોસહ અમને મળી છે-તે જેમના તેમના બજેટ ખાતે જમા લેવામાં આવી છે. તો તે રકમ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ ખાતે ઉધારી જિલ્લા લો. બો. મદદ ખાતે જમા લેવાની નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

વડોદરા,
તા. ૨૯-૧૧-૫૫

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
અ. મંત્રી

કડી તાલુકો		ઝુલાસણ	૫૦-૦	લુણાસણ	૧૫-૦
અગોળ	૫૦-૦	ડરણ	૬૦-૦	શિયાપુરા	૩૦-૦
અળદેસણ	૫૦-૦	ડાંગરવા	૫૦-૦	સાદરા	૨૦-૦
આણંદપુરા	૧૦-૦	ઢેરીઆ	૪૧-૦	સુરજ	૫૦-૦
આદુંદરા	૫૭-૦	નાનીકડી	૪૦-૦	ખંડેરાવપુરા	૫૦-૦
ઇરાણા	૫૦-૦	થોળ	૫૦-૦	વીસનપુરા	૫૦-૦
ઇન્દ્રાડ	૧૫-૦	દેઉસણા	૧૫-૦		
ઉંટવા	૪૦-૦	નગરાસણ	૫૦-૦		૨૧૭૮-૮
કણઝરી	૨૫-૦	નંદાસણ	૫૦-૦	કલોલ તાલુકો	
કરજીસણ	૫૦-૦	બોરીસણા	૫૦-૦	અલુવા	૩૩-૦
કલ્યાણપુરા	૫૦-૦	ભટાસણ	૩૦-૦	ઈસંડ	૫૦-૦
કંડ	૫૦-૦	સાલ્ડી કુમારપુરા	૭૫-૦	ઉનાલી	૫૦-૦
કોસ્વા	૫૦-૦	માથાસુળ	૫૦-૦	કરોલી	૨૦-૦
કુકાસ	૫૦-૦	મેડાઆદરજ	૫૬-૦	કુંડાસણ	૫૦-૦
કૈયલ	૫૦-૦	મોકાસણ	૫૦-૦	કોકા	૩૫-૦
ખાવડ	૫૦-૦	રંગપુરડા	૪૯-૦	કોલવડા	૫૦-૦
ખોરજના દોડા	૪૫-૮	રાજપુર	૫૨-૮	જામલા	૫૦-૦
ગઘોદરા	૨૬-૦	લક્ષ્મણપુરા	૬૨-૮	છત્રાલ	૩૪-૦
ઘુંમાસણ	૫૦-૦	લહોર	૫૦-૦	જાસપુર	૫૮-૦
ચડાસણા	૧૬-૦	વડાવી	૪૦-૦	ટીંટોડા	૫૦-૦
ચારોળ	૨૫-૦	વડુ	૧૦૦-૦	ડીંગુચા	૭૫-૦
જાસલપુર	૩૦-૦	વીડજ	૫૦-૦	તારાપુર	૪૦-૦

[૩૭૦-૧૧

ગામનું નામ	મળેલી રકમ	ગામનું નામ	મળેલી રકમ	ગામનું નામ	મળેલી રકમ
કમાણા	૧૦૦-૦	શુશી	૩૭-૦	પાંચોટ	૫૦-૦
કંસારાકુઈ	૫૦-૦	સદુથળા	૫૦-૦	પિલુદરા	૧૩૧-૦
કાંસા	૮૭-૮	સવાલા	૧૫-૦	બલોલ	૧૦૦-૦
કુવાસણા	૫૦-૦	સાતુસણા	૧૮-૦	બામોસણા	૫૦-૦
ખરવડા	૫૭-૮	સેવાલિયા	૫૦-૦	બુટાપાલડી	૫૦-૦
ખરસદા	૫૦-૦	એચરપુરા	૫૦-૦	બોરીઆવી	૫૦-૦
ખંડોરણ	૧૦૦-૦	ચિત્રોડા મોટા	૭૫-૦	બાસરીઆ	૫૦-૦
ગણેશપુરા	૪૦-૦		———	ભેંસાણા	૫૦-૦
ગુંજા	૫૪-૦		૨૪૯૫-૦	માકણુજ	૩૦-૦
ગોઠવા	૫૦-૦	**મહેસાણા તાલુકો**		મીઠા	૫૦-૦
ઘાઘરેટ	૪૨-૦	અલોડા	૬૦-૦	મુદરડા	૨૫-૦
ચિત્રોડા મોટા	૫૦-૦	આમલીઆસણ	૨૭-૦	મુલસણ	૩૦-૦
જેતલવાસણા	૫૦-૦	આંબાસણ	૫૦-૦	મેઉ	૫૦-૦
તરસ	૩૦-૦	આખજ	૫૦-૦	મોટી દાઉ	૫૦-૦
થલોટા	૫૦-૦	આપાપુરા	૨૫-૦	રૂપાલ હરીપુરા	૫૦-૦
દવાડા	૫૦-૦	કુકસ	૫૦-૦	લાખવડ	૩૫-૦
દઢિયાળ	૪૩-૦	ખદલપુર	૫૦-૦	લાંઘણુજ	૧૦૯-૦
દેણુપ	૧૦૦-૦	ખારા	૪૫-૦	લીંચ	૫૦-૦
ધામણવા	૫૦-૦	ગેરવા	૧૩૮-૦	વડસ્મા	૫૦-૦
પાલડી	૫૦-૦	ચલોવા	૨૦-૦	વડોસણ	૧૦-૦
પુદગામ	૧૦૦-૦	છઠીઆરડા	૬૫-૦	સામેત્રા	૫૦-૦
બાકરપુર	૫૦-૦	જગુદણ	૫૦-૦	સાલડી	૫૦-૦
બાસણા	૫૦-૦	જોરણંગ	૫૦-૦	સાંગણપુર	૩૦-૦
બોકરવાડા	૫૦-૦	તાવડિયા	૫૦-૦	સીડોસણ	૨૫-૦
ભાન્ડુ	૧૦૦-૦	દેદીઆસણ	૫૦-૦	મગુના	૫૦-૦
ભાલક	૨૦-૦	દેલા	૫૦-૦	હાડવી	૪૮-૦
મગરોડા	૫૦-૦	દેવરાસણ	૪૦-૦	નુગર	૪૪-૦
રંગાકુઈ	૫૦-૦	ધડા	૭૧-૮		———
રાજગઢ	૫૦-૦	ધાંધુસણ	૫૧-૦		રૂ. ૨૬૫૨-૮
રામપુર	૫૦-૦	ધોળાસણ	૨૭-૦	**સિદ્ધપુર તાલુકો**	
રાલીસણા	૫૦-૦	નવી શેઢાવી	૫૦-૦	અમુઢ	૫૦-૦
લાછડી	૫૦-૦	નાગળપુર	૫૦-૦	ઉનાવા	૨૦૦-૦
વડુ	૫૦-૦	પઢારીઆ	૫૦-૦	ઉપેરા	૪૦-૦
વાલમ	૧૬૬-૦	પાલાવાસણા	૬૬-૮	એંદોર	૫૦-૦
વાલમ મહિલા	૫૦-૦	પાલોદર	૫૭-૮	કરણપુર	૪૪-૦

ગામનું નામ	મળેલી રકમ	ગામનું નામ	મળેલી રકમ	ગામનું નામ	મળેલી રકમ
કરલી	૫૯-૦	**ખેરાળુ તાલુકો**		સિપોર	૭૧-૦
કલ્યાણા	૪૦-૦	વધવાળી	૧૨-૦	સુંઢિયા	૧૬૬-૦
કહોડા	૯૭-૦	ઉણાદ	૫૦-૦	હસનપુર	૨૪-૦
કાંબલી	૭૮-૮	ઉંઢાઈ	૫૦-૦	આનંદપુરા	૭૫-૦
કુંવારા	૧૦૦-૦	કમાલપુર	૩૧-૦	હડોલ	૪૦-૦
ખટાસણા	૩૦-૦	કરબટીયા	૯૯-૦		
ગાંગલાસણ	૫૦-૦	કરસનપુરા	૪૦-૦		૧૭૯૮-૦
ચંડાળજ	૩૨-૦	કહીપુર	૩૫-૦	**ચાણસ્મા તાલુકો**	
જગન્નાથપુરા	૫૦-૦	કસીંપા	૧૫-૦	અંબાલા	૩૦-૦
ટુંડાવ	૧૦૦-૦	ગોરીસણા	૫૦-૦	આદીવાડા	૫૦-૦
ડાભી	૪૪-૦	ચાડા	૫૦-૦	ઇસ્લામપુર	૫૦-૦
ડીંડરોલ	૫૦-૦	ચાણસોળ	૫૦-૦	કનોડા	૫૦-૦
દાસજ	૬૭-૮	ચોટીઆ	૫૦-૦	કંબોઈ	૫૦-૦
નાગવાસણા	૧૪-૦	જાસ્કા	૫૦-૦	કારોડા	૧૦-૦
બ્રાહ્મણવાડા	૧૦૦-૦	ડભાડ	૫૦-૦	કાલરી	૩૨-૦
બોલીયા	૧૦૦-૦	ડભોડા	૧૫-૧	કેશણી	૫૦-૦
ભાખર	૩૦-૦	ત્રાસવાડ	૫૦-૦	ખોરસમ	૫૯-૦
ભુણાવ	૫૦-૦	થાંગણા	૧૦-૦	ગંગેટ	૫૦-૦
મકતુપુર	૫૦-૦	નવા દેલવાડા	૨૫-૦	ગાંભુ	૫૦-૦
મહેરવાડા	૫૦-૦	નાની હીરવાણી	૩૦-૦	ગેલીયાવાસણા	૨૮-૦
મેથાણ	૫૦-૦	પાન્છા	૪૦-૦	ગોખરવા	૨૦-૦
મેસાજ	૨૦-૦	બલાદ	૫૪-૦	ગોરાદ	૫૦-૦
રણછોડપુરા	૫૦-૦	બાબીપુર	૫૦-૦	ધરમોડા	૫૦-૦
રસુલપુરા	૨૦-૦	મછાવા	૫૦-૦	ચડાસણા	૩૦-૦
રામપુરા (ઊંઝા)	૪૦-૦	મઢાસણ	૪૦-૦	ચવેલી	૫૦-૦
વડવાડા	૨૦-૦	મલકપુર	૫૦-૦	છમીછા	૫૦-૦
વણાગલા	૨૫-૦	મંડાલી	૪૫-૦	જસલપુર	૫૦-૦
વીશોળ	૫૦-૦	મંદ્રોપુર	૫૦-૦	જાખાના	૧૭-૦
સમોડા	૪૦-૦	મોલીપુર	૩૦-૦	જીતોડા	૫૦-૦
સીહી	૫૦-૦	રંગપુર	૫૦-૦	જેતપુર	૫૦-૦
સુજાણપુર	૪૬-૦	રાજપુર	૨૦-૦	ટાકોદી	૨૦-૦
સુણક	૫૦-૦	લુણવા	૩૫-૦	ડોડીવાડા	૬૦-૦
સેદ્રાણા	૩૦-૦	વિઠોડા	૭૫-૦	દાણોદરડા	૫૦-૦
હાજીપુર	૨૧-૦	શોભાસણ	૩૧-૦	દોતકોડી	૫૦-૦
	૧૯૨૮-૦	સુખાલપુર	૪૦-૦	ધાણોધરડા	૩૦-૦

ગામનું નામ	મળેલી રકમ	ગામનું નામ	મળેલી રકમ	ગામનું નામ	મળેલી રકમ
પલાસર	૫૦-૦	**પાટણ તાલુકો**		સમોડા	૫૦-૦
પીંઢારપુરા	૫૦-૦			સંખારી	૬૦-૦
પીંપળ	૫૦-૦	અઘાર	૧૫-૦	સંડેર	૯૦-૦
ફીંચાલ	૪૦-૦	આંબાપુરા	૩૦-૦		
બરીયફ	૪૦-૦	કણી	૧૭-૦		૧૪૯૭-૮
બહુચરાજી	૧૬૬-૦	કમલીવાડા	૫૦-૦		
બ્રાહ્મણવાડા	૫૦-૦	કંથરાવી	૫૦-૦	**હારીજ તાલુકો**	
ભાટસર	૬૫-૦	કિંબુવા	૩૦-૦		
મણીયારી	૧૦૦-૦	કુણઘેર	૭૨-૮	અડીઆ	૫૦-૦
મીઠા ધરવા	૫૦-૦	કોસા	૧૭-૦	જમણપુર	૪૫-૦
મીઠી ધારીઆલ	૧૦૦-૦	ગજા	૫૦-૦	દુનાવાડા	૧૬-૦
મોરવાડ	૪૫-૦	ચંદ્રુમણા	૪૬-૦	પીપલાણા	૫૦-૦
મોટપ	૫૦-૦	ચારૂપ	૫૦-૦	બોરતવાડા	૪૦-૦
મોઢેરા	૭૮-૦	જંગરાલ	૫૦-૦	વાંસા	૫૦-૦
રણેલા	૫૦-૦	ડાભડી	૫૦-૦		
રૂપપુર	૩૬-૦	ડેર	૨૦-૦		૨૫૧-૦
લણવા	૫૦-૦	દુધારામપુરા	૧૮-૦		
વડાવલી	૬૭-૮	ધારણોજ	૩૫-૦	**તારીજ**	
વસાઈ	૫૦-૦	નવાપુરા	૩૦-૦		
વિરતા	૫૦-૦	પળી	૪૭-૦	કડી	૨૧૭૮-૮
વેણુંપુર	૫૦-૦	બાલીસણા	૧૦૦-૦	કલોલ	૨૪૫૮-૮
સંખલપુર	૫૦-૦	બોરસણ	૩૦-૦	વીજાપુર	૩૩૬૭-૦
સદુથળા	૩૫-૦	મણુંદ	૧૩૪-૦	વીસનગર	૨૪૯૫-૦
સરસાવ	૧૦-૦	માહોત્રી	૨૫-૦	મહેસાણા	૨૬૫૨-૮
સેલાવી	૨૧-૦	માતપુર	૩૩-૦	સિદ્ધપુર	૧૯૮૮-૦
વીજાપુરડા	૧૦૦-૦	મીઠીવાવડી	૩૫-૦	ખેરાળુ	૧૭૯૮-૦
ચલાસણ	૫૦-૦	મેસર	૩૦-૦	ચાણસ્મા	૨૭૩૯-૮
સેવાલા	૫૦-૦	મહેમદપુરા	૬૫-૦	પાટણ	૧૪૯૭-૦
		રણુંજ	૧૦૦-૦	હારીજ	૨૫૧-૮
		રૂવાવી	૪૦-૦		
	રૂ. ૨૭૩૯-૮	વાગડોદ	૩૬-૦		રૂ. ૨૧૪૨૫-૮
		વિસલવાસણા	૨૨-૦		

પુસ્તકાલયોને અપાયેલી

અમરેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ

આથી અમરેલી જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને જણાવવામાં આવે છે કે, અમરેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી તેમના ઠરાવ નં. ૫૬ તા. ૩–૧૨–૫૫ થી અમરેલી જિલ્લાનાં નીચે જણાવેલાં પુસ્તકાલયોને તેમના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણે જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ તરીકે સને ૧૯૫૫–૫૬ ની સાલની મદદ એકીસહ અમને મળી છે. તે જેમનો તેમના બજેટ ખાતે જમા લેવામાં આવી છે. તો તે રકમ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ખાતે ઉધારી જિલ્લા લો. બો. મદદ ખાતે જમા લેવાની નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

અ. મંત્રી. લક્ષ્મણસિંહ પરમાર

૧ નાના માચીયાળા	૨૫	૩૧ રંગપુર	૨૦	૬૧ વેળવા	૪૫
૨ સણોસરા	૨૨	૩૨ ફણીયા	૧૪	૬૨ સિધાજ	૨૧
૩ ચાડિયા	૫૦	૩૩ ખીજડીઆ હાકેમ	૪૦	૬૩ હરમડીયા	૫૦
૪ પીપળલગ	૨૦	૩૪ દહીંથરા	૩૫	૬૪ ડોળાસા	૫૦
૫ દેવળિયા	૪૦	૩૫ ઠાંસા	૧૬	૬૫ દેવળી	૧૦૦
૬ કેરીયાનાગસ	૪૦	૩૬ દામનગર	૧૫૦	૬૬ આલીદર	૪૫
૭ મોટા માચિયાળા	૨૫	૩૭ નારણગઢ	૭–૮	૬૭ સરસિયા	૩૦
૮ વરસડા	૫૦	૩૮ આંબરડી	૧૫	૬૮ અમૃતપુર	૧૪
૯ નાના ભંડારિયા	૨૦	૩૯ ચાવંડ	૩૦	૬૯ પાણિયા	૧૦
૧૦ ડેરિમાચાડ	૨૨	૪૦ પાડરસીંગા	૫૦	૭૦ કીતલા	૪૦
૧૧ સરંભડા	×	૪૧ છભાડિયા	૪૦	૭૧ કેરાળા	૧૫
૧૨ વિઠલપુર	૪૦	૪૨ કરકોલિયા	૫	૭૨ ખીચા	૨૫
૧૩ ચાંદગઢ	૨૫	૪૩ નાના રાજકોટ	૩૦	૭૩ વીરપુર	૩૦
૧૪ મોટા આંકડિયા	૭૫	૪૪ રતનપુર	×	૭૪ જીરા	૨૫
૧૫ ખીજડિયા ખારી	૩૦	૪૫ શાહપુર	૪૦	૭૫ ડુંગરી મીઠાપુર	૨૦
૧૬ કેરાળા	૨૫	૪૬ નવાગામ	૪૨	૭૬ કુબડા	૧૫
૧૭ દેવરાજીઆ	×	૪૭ પણાદર	૫૦	૭૭ ચલાલા સા. પુ.	૨૫૦
૧૮ માંગવાપાળ	૨૦	૪૮ વેલણ	૩૦	૭૮ ચલાલા બા. પુ.	૮૦
૧૯ ચાંપાથળ	૩૦	૪૯ છાછર	૪૦	૭૯ ગરમલી	૨૦
૨૦ સોનારિયા	૨૪	૫૦ છારા	૨૫	૮૦ દેવળા	૧૪
૨૧ મોટા માંડવડા	૫૦	૫૧ માલસરમ	૩૦	૮૧ ધારંગણી	૧૩
૨૨ ઢોલરવા	૨૦	૫૨ સરખડી	૫૦	૮૨ વરવાળા	૫૦
૨૩ ચક્કરગઢ	૨૯	૫૩ દામલી	૪૦	૮૩ મીઠાપુર	૪૨
૨૪ સાજિયાવદર	૫૦			૮૪ આરંભડા	૫૦
૨૫ લાલાવદર	૫૦			૮૫ ખતુંબા	૨૦
		૫૪ કાજ	૩૦	૮૬ વાંકિયા	૨૫
		૫૫ અરણેજ	૨૪	૮૭ ઇંગોરાળા	૪૨
૨૬ માલવણ	૧૭	૫૬ મોટી ફાફણી	૫૦	૮૮ ખડાધાર	૫૦
૨૭ અમરપુર	૨૦	૫૭ પેઢાવાડા	૧૫	૮૯ તળુસા	×
૨૮ નાના આંકડીયા	૫૦	૫૮ મિતીયાજ	૫૦	૯૦ શામપુરા	૪૬
૨૯ ટીંબલા	૧૦	૫૯ અડવી	૨૪		
૩૦ ઇશ્વરીયા	૨૩	૬૦ કડેદરા	૩૦		૭૧૭

૩૭૦-૧૬૧

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ કૉપીરાઈટ સંગ્રહસૂચિ

— ઑગસ્ટ-૫૫ના ઉમેરા—

[સંપાદક : ચૂ. પુ. બારોટ મા. વિ. ગ્રંથપાલ]

મ૧૫૩:૮૪૧ ત્રીજું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તક

મ૧૯૩:૮૪૧:૭૨ ભારતીય ચરિત્રો

૯૦ દેશદીપકો કાણુકિયા, અમીદાસ પરમાણુંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૪૮ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૨૬૯

૯૧ યુગપુરુષો (સંપા.) કુમાર; પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ પૃ. ૪+૯૬ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૩૨૮

મ૧૯૩:૮૪૧:૬ વિજ્ઞાન

૯૨ વિજ્ઞાનના સરળ પાઠો-૩ દવે, દલપતરામ કેશવલાલ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૬૪ રૂ. ૦-૬-૦ ૪૨૨૮૦

મ૧૯૩:૮૪૧:ક્ષ૨ અંકગણિત

૯૩ અભિનવ ગણિત-૩ કુમાર; પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ પૃ. ૪+૭૬ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૩૨૭

મ૧૯૩:૮૪૧:ય૪ ચિત્રકામ

૯૪ ચિત્રકળા-૩ વિરાણી, જગદીપચંદ્ર હા. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૨૦ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૨૫૮

મ૧૯૩:૮૪૧:ન્ન-૧ગ્ર ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહ

૯૫ ત્રીજી ચોપડી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ; પ્ર. નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૬+૧૨૨ રૂ. ૦-૧૧-૦ ૪૨૨૦૪

મ૧૯૩:૮૪૧'ન-:૭

૯૬ લેખન પ્રવેશ-૩ મોગલ, ઇન્દ્રજિત; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ પૃ. ૪૦ રૂ. ૦-૯-૦ ૪૨૨૭૬

મ૧૯૩:૮૪૧:દ:૨૩૧ મુંબઇ રાજ્યની ભૂગોળ

૯૭ ભૂગોળપરિચય-૩ કાપડિયા, ખાબુભાઇ મોહનલાલ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૬૩ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૨૬૫

મ૧૯૩:૮૪૧:વ.૯ નાગરિક શાસ્ત્ર

૯૮ વતન નાગરિક-૨ દેસાઈ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ, પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૬૮ રૂ. ૦-૮-૦ ૪૨૨૬૨

મ૧૫૪:૮૪૧ ચોથું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તક

મ૧૯૪:૮૪૧:૭૪ એશિયાઇ ચરિત્રો

૯૯ જીવનજ્યોતિ કાણુકિયા, અમીદાસ પરમાણુંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ. પૃ. ૧૨૮+૧૪ ચિત્રો. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૩૦૧

૧૦૦ પ્રેરક જીવનકથાઓ દાણી, જમુભાઇ અને બીજાઓ; પ્ર. એજ્યુકેશનલ બુકસ કંપની, મુંબઇ. પૃ. ૪+૧૬૧+૬ ચિત્રો રૂ. ૧-૫-૬ ૪૨૩૬૩

મ૧૯૪:૮૪૧:ઙ વિજ્ઞાન

૧૦૧ વિજ્ઞાનના સરળ પાઠો-૪ દવે, દલપતરામ કેશવલાલ, પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૫૬ રૂ. ૦-૧૧-૦ ૪૨૨૮૧

૧૦૨ વિજ્ઞાન અને ભૂગોળ-૪ દેસાઈ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઇ અને કાપડિયા, બાબુભાઇ મોહનલાલ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ. પૃ. ૪+૧૧૬+૭ ચિત્રો. રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૩૦૦

મ૧૯૪:૮૪૧:ઊ૧ અંકગણિત

૧૦૩ નૂતન પ્રાથમિક ગણિત-૪ શાહ, મોહનલાલ પ્રાણજીવનદાસ અને શાહ; વસંતલાલ કાળિદાસ; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૪+ ૯૯ રૂ. ૦-૧૧-૬ ૪૨૩૮૬

મ૧૯૪:૮૪૧:થ૨ ચિત્રકામ

૧૦૪ ચિત્રકળા-૪ વિરાણી, જગદીપચંદ્ર હ્રા. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ. પૃ. ૨૦ રૂ. ૦-૪-૬ ૪૨૨૫૯

મ૧૯૪:૮૪૧:દ્-:૧ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહ

૧૦૫ ચોથી ચોપડી ગુજરાત વિદ્યાપીઠ; પ્ર નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ ૬+૧૫૪ રૂ. ૦-૧૩-૦ ૪૨૨૦૫

મ.૯૪:૮૪૧:ર:૨ ભારતની ભૂગોળ

૧૦૬ ભૂગોળપરિચય-૪ કાપડિયા, બાબુભાઈ મોહનલાલ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુબઇ પૃ. ૬૮ રૂ. ૦ ૧૪-૦ ૪૨૨૬૬

મ૧૯૪:૮૪૧:ર.૨૩૧ મુંબઇ રાજ્યની ભૂગોળ

૧૦૭ નૂતન ભૂગોળવિજ્ઞાન-૪ મહેતા, ત્રિગુણરામ ચંદ્રમુખરામ; પ્ર. એન. ડી. મહેતાની કંપની, મુંબઇ પૃ. ૧૩૬+૩ ચિત્રો. રૂ. ૧-૧-૬ ૪૨૩૮૫

મ૧૯૪:૮૪૧:લ૨૩૧ન-:૬.થ૨ ગુજરાતનો ઇતિહાસ, અદ્યતન

૧૦૮ ગુજરાતનું ગૌરવ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો; મુંબઈ. પૃ. ૧૧૬ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૨૭૦

મ૧૯૪:૮૪૧:વ૯ નાગરિકશાસ્ત્ર

૧૦૯ નૂતન નાગરિક-૩ દેસાઇ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૮૮. રૂ. ૦-૯-૦. ૪૨૨૬૩

મ૧૯૫:૮૪૧ પાંચમું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તક

મ૧૯૫:૮૪૧:ઙ વિજ્ઞાન

૧૧૦ વિજ્ઞાનના સરળ પાઠો-૫ દેસાઈ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ. પૃ. ૯૨+૧ ચિત્ર રૂ. ૦-૧૧-૦. ૪૨૨૮૨

૧૧૧ વિજ્ઞાનના સરળ પાઠો-૫ દેસાઈ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ અને દેસાઇ. નરેન્દ્ર ૬. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ. પૃ. ૪+૮૪+૮ ચિત્રો. રૂ. ૦-૧૫-૦. ૪૨૩૦૯

મ૧૯૫:૮૪૧:ઊ૧ અંકગણિત

૧૧૨ સરળ અંકગણિત-૧ દેસાઇ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ અને શુક્લ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૧૪૬. રૂ. ૧-૨-૬. ૪૨૨૮૬

૧૧૩ આધુનિક ગણિત-૧ પાવટે, દા. ચિ. અને દેસાઈ, લાલભાઈ રતનજી; પ્ર. મૅકમિલન અને કંપની લિ., મુંબઈ. પૃ. ૯+૧૨૦. રૂ. ૦-૧૫-૬ ૪૨૩૧૯

મ૧૫૫:૮૪૧:વ૨ ચિત્રકામ

૧૧૪ ચિત્રકળા-૫ વિરાણી, જગદીપચંદ દા. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૭૨. રૂ. ૦-૯-૦. ૪૨૨૬૦

મ૧૫૫:૮૪૧:૬-:૧ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહ

૧૧૫ પાંચમી ચોપડી ગુજરાત વિદ્યાપીઠ; પ્ર. નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૧૯૪. રૂ. ૧-૩-૦ ૪૨૦૬

૧૧૬ સાહિત્ય-સોપાન-૧ (સંપા.) પાઠક, રામનારાયણ વિશ્વનાથ અને બીજાઓ; પ્ર. અનડા બુક ડેપો, અમદાવાદ પૃ. ૫+૨૦૪+૨ ચિત્રો. રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૩૭૫

૧૧૭ કિશોર વાચનમાળા-૧ (સંપા.) વકીલ, રમણલાલ નરહરિલાલ અને બીજાઓ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૭+૧૯૪+૫ ચિત્રો. રૂ. ૧-૧૪-૦ ૪૨૩૦૨

મ૧૫૫:૮૪૧:૬-:૧૫ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહની ગાઈડ

૧૧૮ સાહિત્યપરિચય-૧ ની માર્ગદર્શિકા બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨+૧૨૮. રૂ. ૧-૦-૦. ૪૨૪૦૦

મ૧૫૫:૮૪૧:ન- ગુજરાતી વ્યાકરણ

૧૧૯ વ્યાકરણપરિચય અને લેખન-૧ વ્યાસ, ભાનુશંકર બા. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૧૦૪. રૂ. ૦-૯-૦ ૪૨૩૧૩

મ૧૫૫:૮૪૧:ન૧૫૨-હિંદી વ્યાકરણ

૧૨૦ રાષ્ટ્રભાષા-વ્યાકરણ-૧ જોષી, કાંતિલાલ ડુંગરજી અને પરીખ, ચંદુલાલ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૭૬. રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૩૧૬

મ૧૫૫:૮૪૧:લ૨:૧.લ ભારતનો ઇતિહાસ પ્રાચીન

૧૨૧-૧૨૨ હિંદના ઇતિહાસની રૂપરેખા-૧ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૧૬૦. રૂ. ૦-૧૫-૦ ૪૨૨૭૧ અને ૪૨૩૦૬

મ૧૫૫-૫૫:૮૪૧ પાંચમું ધોરણ, સ્ત્રીકેળવણી, પાઠ્યપુસ્તક

મ૧૫૫-૫૫:૮૪૧:ધ કળાકારીગરી

૧૨૩-૧૨૪ ભરત, ગૂંથણ અને સીવણકળા-૧ અંકલેસરિયા, ધનમાય ધનજીશાહ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા. પૃ. ૮+૮૧. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૨૩૫ અને ૪૨૪૦૭

મ૧૫૫-૫૫:૮૪૧:ઢ૩ ગૃહવિજ્ઞાન

૧૨૫ ગૃહવિજ્ઞાન-પ્રવેશિકા-૧ અંકલેસારયા, ધનમાય ધનજીશાહ અને રાવળ, રંભાબહેન રતિલાલ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા. પૃ. ૬+૧૦૩+૩ ચિત્રો, રૂ. ૧-૩-૦ ૪૨૨૩૨

૧૨૬ પ્રાવેશિક ગૃહવિજ્ઞાન-૧ ચોકસી, રસિકલાલ મૂ. પ્ર. ચોકસી બ્રધર્સ, અમદાવાદ. પૃ. ૪+૧૧૨ રૂ. ૧-૨-૦ ૪૨૪૦૩

મ૧૫૬:૮૪૧ છઠ્ઠું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તક

મ૧૫૬:૮૪૧:૬ વિજ્ઞાન

૧૨૭ વિજ્ઞાનના સરળ પાઠો-૬ દેસાઈ, જ્યોતીન્દ્ર ચાલાભાઈ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૧૦૭+૨ ચિત્રો. રૂ. ૦-૧૪-૦ ૪૨૩૧૨

૧૨૮ વિજ્ઞાનના સરળ પાઠો-૬ દેસાઇ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઇ અને દેસાઈ, નરેન્દ્ર ડ઼ે. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૪+૧૩૦+૬ ચિત્રો. રૂ. ૧-૫-૦ ૪૨૩૧૦

મ૧૯૬:૮૪૧:ઙ૧ અંકગણિત

૧૨૯ સરળ અંકગણિત-૨ દેસાઈ. જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઇ અને શુક્લ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ. પૃ. ૧૫૪. રૂ. ૧-૫-૬ ૪૨૨૮૭

મ૧૯૬:૮૪૧:ન-:શ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહ

૧૩૦ છઠ્ઠી ચોપડી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ; પ્ર. નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૨૧૮. રૂ. ૧-૫-૦ ૪૨૨૦૭

૧૩૧ સાહિત્યપરિચય-૨ દેસાઈ. ધીરુભાઈ મણિભાઇ અને દેસાઇ, રણછોડજી દયાળજી; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ ઍન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ.૬+૨૨૨+૨ ચિત્રો, રૂ. ૨-૦-૬ ૪૨૩૭૭

૧૩૨ કિશોર વાચનમાળા-૨ (સંપા.) વકીલ, રમણલાલ નરહરિલાલ અને બીજાઓ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ પૃ ૮+૨૧૨+૭ ચિત્રો રૂ. ૨-૨-૦ ૪૨૩૦૩

મ૧૯૬:૮૪૧:ન- ગુજરાતી વ્યાકરણ

૧૩૩ વ્યાકરણ-પરિચય-૨ વ્યાસ, ભાનુશંકર બા. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૮૮ રૂ. ૦-૭-૦ ૪૨૩૧૪

મ૧૯૬:૮૪૧:ન૧૯૨ હિંદી વ્યાકરણ

૧૩૪ રાષ્ટ્રભાષા-વ્યાકરણ-૨ ઓઝા, કાંતિલાલ ડુંગરજી અને પરીખ, ચંદુલાલ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ પૃ ૭૬ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૩૧૭

મ૧૯૬:૮૪૧:ઞ:૪ એશિયાની ભૂગોળ

૧૩૫ સરળ ભૂગોળ-૨ કાજી, જયદેવલાલ આત્મારામ અને દવે, ઈચ્છાશંકર ઉ. પ્ર. બી. એસ. શાહ, અમદાવાદ પૃ. ૪+૧૦૩+૧ નકશો રૂ. ૧-૨-૦ ૪૨૪૦૪

મ૧૯૬:૮૪૧.ઙ૨:૧:ઢ ભારતનો ઇતિહાસ, ૧૯મી સદી સુધીનો

૧૩૬ હિંદના ઇતિહાસની રૂપરેખા-૨ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ પૃ ૨૨૮+૧ ચિત્ર રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૨૭૨

૧૩૭ હિંદના ઇતિહાસની રૂપરેખા-૨ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ પૃ. ૪+૧૭૫+૧ ચિત્ર રૂ. ૧-૯-૬ ૪૨૩૦૭

મ૧૯૬-૧૫:૮૪૧ છઠ્ઠું ધોરણ, સ્ત્રી-કેળવણી પાઠ્યપુસ્તકો

મ૧૯૬-૧૫:૮૪૧ ઢ કળાકારીગરી

૧૩૮ ભરત, ગૂંથણ અને સીવણકળા-૨ અંકલેસરિયા ધનમાય ધનજી શાહ, પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા પૃ ૪+૧૧+૧ ચિત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૨૩૬

મ૧૯૬:૧૫:૮૪૧ ઢ૩ ગૃહવિજ્ઞાન

૧૩૯ ગૃહવિજ્ઞાન પ્રવેશિકા-૨ અંકલેસરિયા ધનમાય ધનજી શાહ, અને રાવળ રંભાબહેન રતિલાલ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા પૃ. ૮+૧૦૦ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૨૩૩

મ૧૫૭:૮૪૧ સાતમું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તક

મ૧૯૭:૮૪૧:ε વિજ્ઞાન

૧૪૦ વિજ્ઞાનના સરળ પાઠો-૭ દેસાઈ. જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ અને દેસાઈ, નરેન્દ્ર ડ઼ે. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૪+૧૧૮+૩ ચિત્રો રૂ. ૧-૩-૦ ૪૨૩૧૧

૧૪૧ બાળકોનું વિજ્ઞાન-૧ નાયક, યશવંતરાય ગુલાબભાઈ; પ્ર. બી. એસ. શાહ, અમદાવાદ અને એજ્યુકેશનલ બુક્સ કંપની, મુંબઇ પૃ. ૪+૧૨૪+૩ ચિત્રો રૂ. ૧-૨-૦ ૪૨૪૦૫

મ૧૫૭:૮૪૧:ઊ૨ અંકગણિત

૧૪૨ સરળ અંકગણિત-૩ દેસાઈ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ અને શુક્લ નંદલાલ નિર્ભયશંકર; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૧૪૦ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૨૮૮

૧૪૩ આધુનિક ગણિત-૩ પાવટે, દા. ચિં. અને દેસાઈ, લાલભાઈ રતનજી; પ્ર. મેકમિલન અને કંપની લિ., મુંબઈ. પૃ. ૯+૧૩૨ રૂ. ૧-૩-૬ ૪૨૩૮૦

મ૧૫૭:૮૪૧:ૠ-:૧ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહ

૧૪૪ સાતમી ચોપડી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ; પ્ર. નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૨૪૨ રૂ. ૧-૭-૦ ૪૨૨૦૮

૧૪૫ સાહિત્યપરિચય-૩ દેસાઈ, ધીરુભાઈ મણિભાઈ અને દેસાઇ, રણછોડજી દયાળજી; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૬+૨૪૪+૩ ચિત્રો. રૂ. ૨-૩-૬ ૪૨૩૭૮

૧૪૬ સાહિત્યસોપાન-૩ (સંપા.) પાઠક, રામનારાયણ વિશ્વનાથ અને બીજાઓ; પ્ર. એજ્યુકેશનલ બુક્સ કંપની, મુંબઈ. પૃ. ૯+૨૪૪+૨ ચિત્રો. રૂ. ૨-૮-૦ ૪૨૩૭૬

૧૪૭ કિશોર વાચનમાળા-૩ (સંપા.) વકીલ, રમણલાલ નરહરિલાલ અને બીજાઓ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૨૮૭ રૂ. ૧-૮-૦ ૪૨૨૭૪

૧૪૮ કિશોર વાચનમાળા-૩ (સંપા.) વકીલ, રમણલાલ નરહરિલાલ અને બીજાઓ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો; મુંબઇ. પૃ. ૮+૨૩૨+૫ ચિત્રો. રૂ. ૨-૫-૬ ૪૨૩૦૪

મ૧૫૭:૮૪૧:ન- ગુજરાતી વ્યાકરણ

૧૪૯ વ્યાકરણ-પરિચય-૩ વ્યાસ, ભાનુશંકર બા. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૮૪ રૂ. ૦-૮-૦ ૪૨૩૧૫

મ૧૫૭:૮૪૧:લ૨:૧.થ૮ ભારતનો ઇતિહાસ, અદ્યતન

૧૫૦ હિંદના ઇતિહાસની રૂપરેખા-૪ કાબુકિયા. અમીદાસ પરમાણંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૪+૧૮૪+૨ ચિત્રો. રૂ. ૧-૧૨-૦ ૪૨૩૦૮

મ૧૫૭-૫૫:૮૪૧ સાતમું ધોરણ, સ્ત્રીકેળવણી, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૧૫૭-૫૫:૮૪૧:દ કળાકારીગરી

૧૫૧ ભરત, ગૂંથણ અને સીવણકળા-૩ અંકલેસરિયા, ધનમાય ધનજીશાહ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા. પૃ. ૪+૮૬+૧ ચિત્ર. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૨૩૭

મ૧૫૭-૫૫:૮૪૧:દ૩ ગૃહવિજ્ઞાન

૧૫૨ ગૃહવિજ્ઞાન-પ્રવેશિકા-૩ અંકલેસરિયા, ધનમાય ધનજીશાહ અને રાવળ, રંભાબહેન રતિલાલ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા. પૃ. ૬+૧૧૫ રૂ. ૧-૮-૦ ૪૨૨૩૪

મ૨:૮૪૧ માધ્યમિક કેળવણી, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૨:૮૪૧:ક પદાર્થવિજ્ઞાન

૧૫૩ ભૌતિક અને રસાયણિક વિજ્ઞાન દેસાઈ, જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૭+૧૭૬. રૂ. ૪-૮-૦. ૪૨૨૮૩

મ૨:૮૪૧:૨:૨q દુનિયાના નકશા

૧૫૪ નવયુગ એટલાસ (સંપા.) ભાવે, જી. પી. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૨૬+૨૪. રૂ. ૨–૦–૦. ૪૨૨૮૫

મ૨૪:૮૪૧ આઠમુ ધોરણ, પાઠયપુસ્તક

મ૨૪:૮૪૧:ફ વિજ્ઞાન

૧૫૫ સામાન્ય વિજ્ઞાન પરિચય-૧ ક્ષીરસાગર, ગોવિંદ રઘુનાથ અને ત્રિવેદી, ગણપતિશંકર કાશીરામ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા પૃ. ૬+૧૯૭. ૪૨૨૪૦

૧૫૬ સરળ વિજ્ઞાનદર્શન-૧ દેસાઈ, જયોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ; પ્ર જનરલ બુક ડેપો મુંબઈ. પૃ ૪+૧૬૧+૩ ચિત્રો. રૂ. ૧-૯-૬. ૪૨૨૯૩

૧૫૭ નૂતન સામાન્ય વિજ્ઞાન-૪ માંકડ, ભાસ્કરરાય નવલશંકર અને મહેતા, ત્રિગુણરામ ચંદ્રમુખરામ; પ્ર. એમ. સી. કોઠારી, વડોદરા. પૃ. ૪+૧૮૯. રૂ. ૨–૦–૦. ૪૨૨૩૮

મ૨૪:૮૪૧:ફ૨ અંકગણિત

૧૫૮ અંકગણિત-૧ શાહ, નગીનદાસ માણેકલાલ અને વૈદ્ય, મધુસૂદન ચૂનીલાલ; પ્ર. એન. ડી. મહેતાની કંપની, મુંબઈ, પૃ. ૪+૭૯. રૂ. ૦–૧૩-૦. ૪૨૨૪૧

૧૫૯ નૂતન માધ્યમિક ગણિત-૧ શાહ, પુરુષોત્તમદાસ છગનલાલ; પ્ર. પોપ્યુલર પબ્લિશિંગ હાઉસ, સુરત. પૃ. ૬+૮૮. રૂ. ૧–૦–૦. ૪૨૩૯૩

મ૨૪:૮૪૧:ફ૨ બીજગણિત

૧૬૦ બીજગણિત-પ્રવેશ-૧ દેસાઈ. નરેન્દ્ર ફૂ. પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૪+૧૭૪ રૂ. ૧–૧૨–૦. ૪૨૨૯૯

૧૬૧ સરળ બીજગણિત-૧ દેસાઈ, નાથુભાઈ વી. અને બીજાઓ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૧૨૨. રૂ. ૧–૪–૦, ૪૨૨૯૫

૧૬૨ સરળ બીજગણિત-૧ શુકલ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૪+૧૨૬. રૂ. ૧–૪–૦. ૪૨૨૪૪

મ૨૪:૮૪૧:ફ૬ ભૂમિતિ

૧૬૩ આગાશે ભૂમિતિ-૧ આગાશે, વિ. સ.(અનુ.) દેસાઈ, જયોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૪+૧૬૮. રૂ. ૧–૧૧–૦. ૪૨૩૦૫

૧૬૪ નૂતન ભૂમિતિ-૧ કાજી, જયદેવલાલ આત્મારામ અને દેસાઇ, ભીમભાઈ મોરારજી; પ્ર. એન. ડી. મહેતાની કંપની, મુંબઈ. પૃ. ૪+૧૨૦. રૂ. ૧–૪–૦. ૪૨૨૨૭

૧૬૫ માધ્યમિક ભૂમિતિ-૧ પટેલ, જેઠાભાઇ મૂળજીભાઈ અને વૈદ્ય, મધુસૂદન ચૂનીલાલ; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત; પૃ. ૪+૯૫ રૂ. ૦–૧૫–૦ ૪૨૨૮૧

મ૨૪:૮૪૧:ક્ષ–:શ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહ

૧૬૬ સાહિત્યલહરી-૧ (સંપા.) ઝવેરી, મનસુખલાલ અને બીજાઓ; પ્ર. એજ્યુકેશનલ બુકસ કંપની, મુંબઈ અને અનડા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૭+૨૯૪+૧ ચિત્ર. રૂ. ૨–૧૪–૦ ૪૨૩૭૩

૧૬૭ વિનય વાચનમાળા-૧ (સંપા.) પટેલ, ગોપાળદાસ જીવાભાઈ અને કલાર્થી. મુકુલભાઈ ડાહ્યાભાઈ; પ્ર.-ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૨૫૦. રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૨૦૯

મર૯:૮૪૧:૧૧૧:શ્ય અંગ્રેજી સાહિત્યની ગાઇડ

૧૬૮ સરળ ગાઇડ ટુ અશોક રીડર્સ-૧ પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ. ૯૨. રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૩૨૪

મર૯:૮૪૧:ન- ગુજરાતી વ્યાકરણ

૧૬૯ વ્યાકરણ અને લેખનદર્શન-૧ નાયક, બાલુભાઈ; પ્ર. અત્તરચંદ કપૂર એન્ડ સન્સ, દિલ્હી. પૃ ૪+૯૬. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૩૯૫

મર૯:૮૪૧:ર:૨ દુનિયાની ભૂગોળ

૧૭૦ જગત અને જનતા-૧ શુકલ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર અને કેળાવાળા, રણછોડદાસ ઠાકોરદાસ પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૪+૨૩૬+૧૯ ચિત્રો. રૂ. ૨-૪-૦ ૪૨૨૯૧

મર૯:૮૪૧:લ૧:૨.ખ દુનિયાનો ઇતિહાસ પ્રાચીન

૧૭૧ જગતના ઇતિહાસની રૂપરેખા-૧ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ, પૃ. ૬+૧૯૮+૧ ચિત્ર રૂ. ૨-૪-૦ ૪૨૨૮૯

મર૯:૮૪૧:વ:૫ નાગરિકશાસ્ત્ર

૧૭૨ નાગરિક જીવન-૧ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ. અને તારકસ, ગુણવંત ઠાકોરદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૪+૯૨+૫ ચિત્ર. રૂ. ૦-૧૧-૦. ૪૨૨૯૭

૧૭૩ ભારતનો નાગરિક ૧-૨ યાજ્ઞિક, કિશોરકાંત અને લોખંડવાલા, એમ. એફ. પ્ર, એમ. સી. કોઠારી, વડોદરા. પૃ. ૪+૧૧૨. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૨૪૨

મર૧:૮૪૧ નવમું ધોરણ, પાઠયપુસ્તક

મર૯:૮૪૧:ઇ વિજ્ઞાન

૧૭૪ સરળ વિજ્ઞાન દર્શન-૨ દેસાઈ, જયોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ, પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ પૃ. ૪+૧૬૦+૧ ચિત્ર રૂ. ૧-૯-૬. ૪૨૨૯૪

૧૭૫ નૂતન સામાન્ય વિજ્ઞાન-૫ માંકડ, ભાસ્કરરાય નવલશંકર અને મહેતા, ત્રિગુણરામ ચંદ્રસુખરામ; પ્ર. એમ. સી. કોઠારી, વડોદરા. પૃ. ૪+૨૦૫+૧૨ ચિત્રો. રૂ. ૨-૨-૬ ૪૨૨૩૯

મર૯:૮૪૧:ઊ૨ અંકગણિત

૧૭૬ નૂતન માધ્યમિક ગણિત-૨ શાહ પુરુષોત્તમદાસ છગનલાલ; પ્ર. પોપ્યુલર પબ્લિશિંગ હાઉસ, સુરત. પૃ. ૮+૧૨૦+૧ ચિત્ર. રૂ. ૧-૬-૦ ૪૨૩૯૪

મર૯:૮૪૧:ઊ૨ બીજગણિત

૧૭૭ સરળ બીજગણિત-૨ દેસાઈ, નાથુભાઈ વી. અને બીજાઓ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઇ. પૃ. ૧૧૦ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૨૯૬

૧૭૮ સરળ બીજગણિત–૨ શુકલ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ ૪+૧૦૮ રૂ. ૧–૨–૦ ૪૨૨૪૫

મર૯:૮૪૧:ऋद् ભૂમિતિ

૧૭૯ નૂતન ભૂમિતિ–૨ કાજી, જયદેવલાલ આત્મારામ અને દેસાઈ, ભીમભાઈ મોરારજી; પ્ર. એન. ડી. મહેતાની કંપની, મુંબઇ. પૃ. ૪+૧૦૦ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૨૨૮

૧૮૦ માધ્યમિક ભૂમિતિ–૨ પટેલ, જેઠાલાલ મૂળજીભાઈ અને વૈદ્ય, મધુસૂદન ચૂનીલાલ; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૪+૭૬ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૩૮૨

મર૯:૮૪૧:द्–:શ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહ

૧૮૧ સાહિત્યલહરી–૨ (સંપા.) ઝવેરી, મનસુખલાલ અને બીજાઓ; પ્ર. એજ્યુકેશનલ બુકસ કંપની, મુંબઈ અને અનડા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૭+૨૬૪ +૧ ચિત્ર. રૂ. ૨–૧૦–૦ ૪૨૩૭૪

૧૮૨ વિનય વાચનમાળા–૨ (સંપા.) પટેલ, ગોપાળદાસ જીવાભાઈ અને કલાર્થી, મુકુલભાઈ ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૨૫૦ રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૨૧૦

મર૯:૮૪૧:द–:શચ ગુજરાતી સાહિત્ય સંગ્રહની ગાઇડ

૧૮૩ સાહિત્ય માધુરી–૨ નું વિવરણ બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૪+૨૫૨ રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૪૫૧

મર૯:૮૪૧:न– ગુજરાતી વ્યાકરણ

૧૮૪ ગુજરાતી વ્યાકરણ અને લેખન–૨ દેસાઈ, રણછોડજી દયાળજી અને મહેતા, જયંતીલાલ ઉત્તમરામ; પ્ર કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૪+૮૭ રૂ. ૦–૧૪–૦ ૪૨૧૮૭

૧૮૫ વ્યાકરણ અને લેખનદર્શન–૨ નાયક, બાલુભાઈ; પ્ર. અત્તરચંદ કપૂર એન્ડ સન્સ, દિલ્હી. પૃ. ૪+૯૬ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૩૧૯

મર૯:૮૪૧:ल:१ દુનિયાની ભૂગોળ

૧૮૬ જગત અને જનતા–૨ શુકલ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર અને કેળાવાળા, રણછોડદાસ ઠાકોરદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ પૃ. ૪+૧૯૯+૧૬ ચિત્રો રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૨૯૨

મર૯:૮૪૧:ल:१ ૨૪ જગતનો ઇતિહાસ

૧૮૭ જગતના ઇતિહાસની રૂપરેખા–૨ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ, પ્ર. જનરલ બુક ડેપો મુંબઈ પૃ. ૪+૧૮૦ રૂ. ૧–૧૪–૦ ૪૨૨૯૦

મર૯:૮૪૧:ચ:૯ નાગરિક શાસ્ત્ર

૧૮૮ નાગરિક જીવન–૨ કાણકિયા અમીદાસ પરમાણંદદાસ અને તારકસ, ગુણવંત ઠાકોરદાસ, પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ. ૮૪+૧૨ ચિત્રો રૂ. ૦–૧૫–૦ ૪૨૨૯૮

૧૮૯ કિશોર નાગરિક–૨ દેસાઈ, દોલતરાય મોરારજી, પ્ર. વહોરા એન્ડ કંપની, મુંબઇ પૃ. ૧૨૦ રૂ. ૧–૪–૦ ૪૨૩૮૪

મર૬:૮૪૧ દસમું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તક

મર૬:૮૪૧:ऊर૨ બીજગણિતની ગાઈડ

૧૯૦ બીજગણિત અને ભૂમિતિમાં ખાલી જગા પૂરવી અને ખરાં ખોટાં વિધાનો ગોલ્ડસ્મિથ, ધીરજલાલ ચૂનીલાલ; પ્ર. જયંત બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૩+૧૦૦ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૩૩૬

મર૬:૮૪૧:ऊद ભૂમિતિ

૧૯૧ ભૌમિતિક રચનાઓ ગોલ્ડસ્મિથ, ધીરજલાલ ચૂનીલાલ; પ્ર. એમ. વકીલ બ્રધર્સ; ગોધરા પૃ. ૬+૧૯૮ રૂ. ૧-૧૨-૦ ૪૨૩૩૪

મર૬:૮૪૧:द१११:શ૨ અંગ્રેજી સાહિત્ય સંગ્રહની ગાઈડ

૧૯૨ સરળ ગાઈડ ટુ ન્યૂ ભારત રીડર્સ-૩ પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત પૃ. ૧૪૦ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૩૨૩

મર૭:૮૪૧ એસ. એસ. સી. પાઠ્યપુસ્તકો

મર૭:૮૪૧:ऊद ભૂમિતિ

૧૯૩ આગાશે ભૂમિતિ-૨ આગાશે વિ. સ. (અનુ.) દેસાઈ જ્યોતીન્દ્ર ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ ૨૯૬ રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૨૭૭

મર૭:૮૪૧:ग:२२८ વાયુઓ

૧૯૪ બેસ્ટ ગેસીઝ એન્ડ ઇક્વેશન્સ પટેલ, એન. આઈ.; પ્ર. ન્યૂ મહાજન બુક કંપની, અમદાવાદ. પૃ. ૩૨ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૩૩૯

મર૭:૮૪૧:द:-શ૨ ગુજરાતી સાહિત્ય સંગ્રહની ગાઈડ

૧૯૫ ગુજરાતી ગદ્યપદ્યસંગ્રહનું વિવરણ કુટમુટિયા, વિઠ્ઠલદાસ જમનાદાસ; પ્ર. સી. જમનાદાસની કંપની, મુંબઈ. પૃ. ૮+૪૯૦ રૂ. ૩-૮-૦ ૪૨૩૫૪

મર૭:૮૪૧:द१११:શ૨ અંગ્રેજી સાહિત્યસંગ્રહની ગાઈડ

૧૯૬ સિલેક્શન્સ ઇન ઇંગ્લિશ-ગુજરાતી ટ્રાન્સલેશન બોર્ડ; પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ, પૃ. ૮૮ રૂ. ૦-૮-૦ ૪૨૩૩૮

મર૭:૮૪૧:न१११ અંગ્રેજી વ્યાકરણ

૧૯૭ ટેક્સ્ટ બુક ઑફ ઇંગ્લિશ ગ્રામર શુકલ, પી. કે. પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૪+૧૨૫ રૂ. ૧-૨-૦ ૪૨૩૨૯

મર૭:૮૪૧:ન:૧ દુનિયાની ભૂગોળ

૧૯૮ જગત અને જનતા શુકલ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર અને કેળાવાળા, રણછોડદાસ ઠાકોરદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ ૪૦૩ રૂ. ૪-૧૨-૦ ૪૨૨૬૭

મર૭:૮૪૧:લ૨:૨.થ૨ હિંદનો ઇતિહાસ

૧૯૯ ભારતવિભૂતિ કાણકિયા, અમીદાસ પરમાણંદદાસ; પ્ર. જનરલ બુક ડેપો, મુંબઈ. પૃ ૩૩૮ રૂ ૪-૦-૦ ૪૨૨૬૮

મર૭:૮૭૫ એસ. એસ. સી. પરીક્ષા

મર૭:૮૭૫૨ ગાઈડ

૨૦૦ શ્યોર સજેશન્સ પ્ર. નૂતન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ પૃ ૨+૨૪૪ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૩૩૩

મર૭ ૮૭૯:ક પદાર્થવિજ્ઞાન

૨૦૧ **પદાર્થવિજ્ઞાન અને રસાયણવિજ્ઞાનના દાખલા** અનુભવી વિજ્ઞાનશિક્ષક; પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૭૨ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૩૩૫

૨૦૨ **સંક્ષિપ્ત ભૌતિકશાસ્ત્ર** અનુભવી વિજ્ઞાનશિક્ષક; પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૨+૯૪ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૩૩૭

મર૭:૮૭૫૧ એસ. એસ. સી. પ્રશ્નપત્રો

મર૭:૮૭૫૧:ક્ર૨ બીજગણિત

૨૦૩ **એસ. એસ. સી. બીજગણિતનાં ૫૨ કસોટીપત્રો** શાહ અને દેસાઇ; પ્ર. દીપક પબ્લિશિંગ હાઉસ સુરત. પૃ. ૧૨+૧૮૪ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૩૨૨

મર૭:૮૭૫૧:ગ રસાયણવિજ્ઞાન

૨૦૪ **એસ. એસ. સી. રસાયણશાસ્ત્ર** શાહ અને દેસાઇ; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ ૬+૨૨૦ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૩૯૯

મર૭:૮૭૫૧:૬૨૧૧:૩ અંગ્રેજી સાહિત્યસંગ્રહ

૨૦૫ **જનરલ કવેશ્ચન્સ, પેરેફ્રેઝ એન્ડ ટ્રાન્સલેશન ફ્રોમ એસ. એસ. સી. ઇંગ્લિશ સિલેકશન્સ ફોર ૧૯૫૫–૫૭** કુટમુટિયા, વિઠ્ઠલદાસ જમનાદાસ; પ્ર. સી. જમનાદાસની કંપની, મુંબઈ પૃ. ૮+૧૮૬ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૩૫૬

મર૭:૮૭૫૧:ઘ૨ નાગરિકશાસ્ત્ર

૨૦૬ **મૉડેલ નાગરિકશાસ્ત્ર અને રાજ્યબંધારણ** કુટમુટિયા, વિઠ્ઠલદાસ જમનાદાસ; પ્ર. સી. જમનાદાસની કંપની, મુંબઈ. પૃ. ૬+૨૮૮ રૂ. ૨–૮–૦ ૪૨૩૫૫

મ૪૧:૮૪૧ વિદ્યાપીઠીય પ્રથમ વર્ષ, પાઠ્ય પુસ્તકો

મ૪૧:૮૪૧:ક્ર૫૮ પદાર્થવિજ્ઞાન

૨૦૭ **પ્રાયોગિક પદાર્થવિજ્ઞાન** ગોગટે દા. વી. અને બીજાઓ; પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ ૮+૧૦૭ રૂ. ૧–૧૨–૦ ૪૨૩૩૦

મ૪૧:૮૪૧:ગ રસાયણવિજ્ઞાન

૨૦૮ **કૉલેજ રસાયન–૧** માંકડ, ભાસ્કરરાય નવલશંકર અને પટેલ, રમણભાઇ ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. ચરોતર બુક સ્ટોલ, આણંદ. પૃ. ૮+૩૨૯+પચિત્રો. રૂ. ૧૧–૦–૦ ૪૨૨૪૩

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧ ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહની ગાઇડ

૨૦૯ **'અમે બધાં' અને 'કાવ્યકલાપ'નું વિવરણ** કલાવિહારી, પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. પૃ. ૧૨૪+૧૩૯ રૂ. ૩–૦–૦ ૪૨૪૧૮

૨૧૦ **'કાવ્યસૌરભ' અને 'હરિયાલાલ'નું વિવરણ** કલાવિહારી, પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. પૃ. ૧૮૮ રૂ. ૩–૦–૦ ૪૨૪૧૯

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૧:૧શ્ર અંગ્રેજી કાવ્ય સંગ્રહની ગાઈડ

૨૧૧ **ગાઈડ ટુ ધી પ્લેઝર ઑફ ગોલ્ડ** એક્સપીરિયન્સ્ડ પ્રોફેસર; પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. પૃ. ૮+૧૧૮ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૪૨૩

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૧:૩ચ ડિકન્સ અંગ્રેજી વાર્તાની ગાઈડ

૨૧૨ **ગાઇડ ટુ ઑલિવર ટ્વિસ્ટ** એક્સપીરિયન્સ્ડ પ્રોફેસર; પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. પૃ. ૨+૧૨૨ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૪૨૧

મ૪૧:૮૪૧:૬૧૧૧:૨૬ હાર્ડી અંગ્રેજી વાર્તાની ગાઇડ

૨૧૩ ગાઇડ ટુ મેયર ઓફ કેસ્ટરબ્રિજ એક્સપીરિયન્સડ પ્રોફેસર; પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. પૃ. ૨+૧૧૦ રૂ. ૧-૮-૦ ૪૨૪૨૪

૨૧૪ એક્ઝોસ્ટિવ ગાઇડ ટુ મેયર ઓફ કેસ્ટરબ્રિજ ભટ્ટ અને ત્રિવેદી; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ. ૧૬૪ રૂ. ૧-૧૪-૦ ૪૨૩૯૦

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૯:શ૨ સંસ્કૃત સાહિત્યસંગ્રહની ગાઇડ

૨૧૫ એફ. વાય. સંસ્કૃત વિવરણ નાન્દી, એસ. એસ; પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. પૃ. ૨+૧૫૨ રૂ. ૨-૮-- ૪૨૪૧૭

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૯:૨૨ વ્યાસ સંસ્કૃત કાવ્યની ગાઇડ

૨૧૬ મહાભારતમ્-સભાપર્વ નાન્દી, એસ. એસ. પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ. પૃ. ૨૦+૧૨૦ રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૪૧૪

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૯:૨૨ ભાસ સંસ્કૃત નાટકની ગાઇડ

૨૧૭ સ્વપ્નવાસવદત્ત (સંપા.) ગાંધી, રમણલાલ દી. (અનુ.) પંડ્યા, રામચંદ્ર ન. પ્ર. ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૨૨૩ રૂ. ૨-૧૪-૦ ૪૨૩૩૨

૨૧૮ સ્વપ્નવાસવદત્ત નાન્દી, એસ. એસ.; પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ પૃ. ૨૬+૧૫૦, રૂ. ૨-૪-૦ ૪૨૪૧૩

૨૧૯ સ્વપ્નવાસવદત્તા ભટ્ટ, જી. કે. પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત પૃ. ૨+૨૩૧ રૂ. ૨-૮-૦. ૪૨૩૨૦

મ૪૨:૮૪૨:૨૧૬૪:૨શ૨ ફારસી કાવ્યસંગ્રહની ગાઇડ

૨૨૦ ફારસી પદ્યસંગ્રહની માર્ગદર્શની ઠાકુર, એમ. જે. અને પાઠક ડી. એસ. પ્ર. ઠાકુર, એમ. જે. સુરત, પૃ. ૭૨ ૪૨૨૨૯

મ૪૧:૮૪૧:લ૨:૨૮૪૮ ભારતનો રાજવહીવટ

૨૨૧ હિંદના રાજ્યવહીવટની ઐતિહાસિક રૂપરેખા અને ભારતનું નૂતન સંવિધાન દેસાઈ, રામચંદ્ર નરસિંહલાલ; પ્ર ખડાયતા બુક ડેપો, અમદાવાદ પૃ. ૬+૧૪૦. રૂ. ૪-૦-૦, ૪૨૩૩૧

મ૪૧:૮૪૧:વા:૯ નાગરિકશાસ્ત્ર

૨૨૨ નાગરિકશાસ્ત્ર દેસાઈ અને મહેતા; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ. ૪+૧૯૦ રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૩૨૧.

૨૨૩ નાગરિકતા-પરિચય પાઠક, દેવવ્રત ના. અને દેસાઈ, કાંતિભાઈ સી.; પ્ર. એનડા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૪+૨૮૨. રૂ. ૩-૦-૦ ૪૨૪૦૨

૨૨૪ સરળ નાગરિકશાસ્ત્ર ભટ્ટ, ગોપેશ્વર કોટેશ્વર અને શાસ્ત્રી, રમાનાથ વિઠ્ઠલરામ; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત પૃ. ૪+૨૬૦ રૂ. ૨-૮-૦ ૪૨૨૧૯

મ૪૨:૮૪૧ ઇન્ટર, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૪૨:૮૪૧:૬--:૨૨ દેસાઈ ગુજરાતી વાર્તાની ગાઇડ

૨૨૫ દિવ્યચક્ષુનું સંપૂર્ણ વિવરણ સત્યકામ, પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ અમદાવાદ પૃ. ૨+૯૮ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૪૨૦

મ૪૨:૮૪૧:૬૧૧૧:૩૫ ડિકન્સ અંગ્રેજી વાર્તાની ગાઇડ
૨૨૬ ગાઇડ ટુ ડેવિડ કોપરફીલ્ડ એકસપીરિયન્સ્ડ પ્રોફેસર: પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ પૃ. ૨+૧૧૨ રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૬૭૨
મ૪૨:૮૪૧:૬૧૫:શ્ય સંસ્કૃત સાહિત્યસંગ્રહની ગાઇડ
૨૨૭ ઇન્ટર સંસ્કૃત વિવરણ નાન્દી, એસ. એસ. પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ અમદાવાદ. પૃ. ૨+૨૭૨. રૂ. ૩–૦–૦ ૪૨૬૧૬
મ૪૨:૮૪૧:૬૧૯:૧૫ જગન્નાથ સંસ્કૃત કાવ્યની ગાઇડ
૨૨૮ પ્રાસ્તાવિક વિલાસ અને ગંગાલહરી નાન્દી, એસ. એસ. પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ પૃ. ૨૦+૧૬૨ રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૪૧૫
મ૪૨:૮૪૧:૬૧૯:૨૫ મટ્ટક. સંસ્કૃત નાટકની ગાઇડ
૨૨૯ અભિજ્ઞાન શાકુન્તલમ્ નાન્દી, એસ. એસ. પ્ર. મહાજન પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદ પૃ. ૩૨+૨૭૬ રૂ. ૪–૧૨–૦ ૪૨૪૧૨
મ૪૨:૮૭૨૧:લ૧:૧.થ૫ દુનિયામાં ઇતિહાસની પ્રશ્નોત્તરી
૨૩૦ જગતનો ઇતિહાસ દેસાઇ; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર; સુરત પૃ. ૪+૨૪૦ રૂ. ૩–૦–૦ ૪૨૩૯૮

૨૮ પ્રવાસ

૨૮:૨૫હ્યુએન ભારતના પ્રવાસીનું ચરિત્ર
૨૩૧ હ્યુએનસંગ સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ; પ્ર. નવસર્જન પ્રકાશન, ગોરેગાંવ પૃ. ૪૦ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૪૪૫
૨૮:૪૫ પોલો એશિયાના પ્રવાસીનું ચરિત્ર
૨૩૨ માર્કો પોલો સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ; પ્ર. નવસર્જન પ્રકાશન, ગોરેગાંવ, પૃ. ૪૦. રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૪૪

લ૨ ભારતનો ઇતિહાસ

લ૨:૧૧.થ૫ રાજકીય પક્ષની નીતિ
૨૩૩ સમાજવાદી યોજના પ્રજા સોશ્યાલિસ્ટ પાર્ટી, પ્ર ચેતના કાર્યાલય, સુરત પૃ. ૩૨ રૂ. ૦–૨–૦ ૪૨૩૨૫
લ૨:૨.થ૫ બંધારણીય
૨૩૪ ભારતના રાજ્યોની રચના (સંપા.) મહેતા, મોહનલાલ; પ્ર. અભિનવ ભારત પ્રકાશન, મુંબઈ પૃ. ૧૬૦ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૩૪૪

લ૨૩૧ મુંબઈ રાજ્યનો ઇતિહાસ

લ૨૩૧:૨૬૪૫થ૫
૨૩૫ ગ્રામપંચાયત કાયદાનું પુસ્તક–૧ પટેલ, શનાભાઇ પ્રભુદાસ; ગોધરા પૃ. ૧૬ રૂ. ૦–૨–૦ ૪૨૩૪૧
૨૩૬ ગ્રામપંચાયત કાયદાનું પુસ્તક–૨, ૩ પટેલ, શનાભાઈ પ્રભુદાસ; ગોધરા પૃ. ૧૬ રૂ. ૦–૯–૦ ૪૨૩૪૨

લ૨૩૧૮૧ગાજ્ઞ:૨૬ થ૮૪
૨૩૭ અમદાવાદ મ્યુ. કોર્પોરેશન ઇ સ. ૧૯૫૩-૫૪ની સાલનો વહીવટનો વાર્ષિક અહેવાલ પ્ર. અ. મ્યુ. કોર્પોરેશન અમદાવાદ પૃ. ૮+૨૩૬+૪૨ ચિત્રો. ૪૨૨૨૧

લ૪૧ ચિનનો ઇતિહાસ

લ૪૧:૫.થ૨ ચીનનો લશ્કરી ઇતિહાસ
૨૩૮ ચીની મહાયુદ્ધ ભટ્ટ, ચંદ્રભાઈ કાલિદાસ; પ્ર. ચેતન પ્રકાશન ગૃહ લિ., ગોરેગાંવ પૃ. ૨૪ રૂ. ૦-૩-૦ ૪૨૪૪૯

શ અર્થશાસ્ત્ર

શ:૭૮૦લ૨૩૧૦૨૬૪.થ૮ યોજના
૨૩૯ ગ્રામપંચાયતો માટેની પ્રથમ એકવર્ષીય યોજના પટેલ, શનાભાઈ પ્રભુદાસ; ગોધરા. પૃ. ૨૪ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૩૪૦

શ:૯૫૨૧૫૨૩૧૮૧ગાજ્ઞ.થ૮૮
૨૪૦ પંચના તથા બોનસના કરાર મજૂર મહાજન સંઘ અને અમદાવાદ મિલ માલિક મંડળ; પ્ર. મજૂર મહાજન સંઘ, અમદાવાદ. પૃ. ૨૩ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૨૧૪

શા૭૨૩,૨૩૧૯૩તાદો.થ૮૪
૨૪૧ જમાબંદી અહેવાલ-દિયોદર તાલુકો મુંબઈ સરકાર, મુંબઇ પૃ. ૨+૧૦૧ રૂ. ૨-૧-૦ ૪૨૩૭૨

શા૮૨૫:૨૩૧૮૨૩થ૮૪
૨૪૨ વડોદરા જિલ્લાની સહકારી પ્રવૃત્તિનો સર્વસંગ્રહ, ૧૯૦૪ થી ૧૯૫૪ પટેલ ભાઈલાલભાઈ જે પ્ર. વડોદરા જિલ્લા સહકારી બોર્ડ, વડોદરા પૃ. ૨૦+૨૧૬+૩ ચિત્રો. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૨૨૫

સ૧ સમાજશાસ્ત્ર

સ૧:૨૬૭૨૧ સંસ્કૃતિ
૨૪૩ રામાયણમાં સંસ્કૃતિનો આદર્શ-૩ વિજય રામચંદ્ર સૂરીશ્વર; પ્ર. જૈન પ્રવચન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૨૬+૪૧૪ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૪૩૯

સ૧:૨૧૭૦મ૫ લગ્ન અને કામશાસ્ત્ર
૨૪૪ પરિણીત પ્રેમ સ્ટોપ્સ, મેરી (અનુ.) દોશી, યશવંત; પ્ર. મમતા પ્રકાશન ગૃહ, નવા ડીસા પૃ. ૧૬+૧૩૨+૩ ચિત્રો રૂ. ૨-૮-૦ ૪૨૪૪૮

સ૧:૩૮૬::૨૩૧૬૩: લોકસાહિત્ય
૨૪૫ સોરઠી દુહા-સંગ્રહ (સંપા.) શ્રીધરાણી, કાંતિલાલ; પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૨+૧૪૮ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૨૧૭

સ૧:૯:૬૫૨૨ સમાજસુધારકોનો ચરિત્રસંગ્રહ
૨૪૬ સાધુ તો ચલતા ભલા પેટલીકર, ઈશ્વરલાલ મોતીભાઈ; પ્ર. ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ., અમદાવાદ. પૃ ૧૨૬ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૪૪૩

સ૨:૭૨૧:૮૫૨૩૧.થ૮૭ દારૂબંધીનો કાયદો
૨૪૭ મુંબઇનો નશાબંધીધારો ભટ્ટ, ગૌરીશંકર મોતીરામ, પ્ર. ચંદ્રકાંત ચિમનલાલ વડોરા, અમદાવાદ. પૃ. ૩+૫૩ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૪૧૧

સ૧:૪૫:૬૧૨.૭૩૪ફિલબ્રિ જાસૂસનું ચરિત્ર
૨૪૮ મારું ત્રિરંગી જીવન ફિલબ્રિક, હર્બર્ટ એ. પ્ર. નૂતન સાહિત્ય પ્રકાશન, મુંબઇ પૃ. ૨૬૦ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૪૪૬

સપ્ટેમ્બર '૫૫નો ઉમેરો

૯ગાં ૯ગાંધીજી ગાંધીજીનું ચરિત્ર

૧ બાપુની ઝાંખી કાલેલકર, દત્તાત્રેય બાળકૃષ્ણ; પ્ર. નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ પૃ. ૮+૧૩૫ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૪૭

લ૬૬૬ રેડિયો

૨ ઇન્ડકટરો પ્ર. રે. ટે. સા. ઇન્સ્ટિટ્યુટ, અમદાવાદ પૃ. ૯ ૪૨૫૫૭

જ્ઞ કૃષિવિજ્ઞાન

સ૦૫૧ ખેતી અને વૈદિક ધર્મ
૩ વેદમાં ખેતીની વિદ્યા સાતવળેકર, શ્રીપાદ દામોદર (અનુ.) વિદ્વાંસ, બાળકૃષ્ણ કા. પ્ર. સ્વાધ્યાય મંડળ, પારડી પૃ. ૨૮ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૫૩૧

જ્ઞ૧:૧૫૨૩૧.થ૯૪
૪ સન ૧૯૪૨ નો જમીનની સુધારણા કરવા માટેની યોજનાઓ બાબતનો અધિનિયમ મુંબઈ, વિધિ; પ્ર. મુંબઈ સરકાર, મુંબઇ પૃ. ૨+૨૦ રૂ. ૦-૨-૦ ૪૨૫૫૬

જ્ઞ૩૯ શાકભાજી
૫ શાકભાજીની વાડી પંડયા, માર્તંડ શિવભદ્ર; પ્ર. પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરા પૃ. ૮+૧૬૭ રૂ. ૨-૧૦-૦ ૪૨૫૪૩

દ વૈદકશાસ્ત્ર

દ:૪૨૪૧૨ રક્તપિત્તનો રોગ
૬ રક્તપિત્તની સમસ્યા મુંબઈ સરકાર, મુંબઇ પૃ. ૧૬ ૪૨૪૬૧

દદ:૯૭ હોમિયોપથીમાં આરોગ્ય
૭ જીવનરસાયન અને જ્યોતિષ જીવન, નડિયાદ પૃ. ૧૨+૩૬ રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૪૫૯

દ૮ દરજીકામ

૮ કમર્શિયલ સિસ્ટમ ઑફ કટિંગ જુવેકર, વી. બી.; પ્ર. બૉલ કંપની, મુંબઈ પૃ. ૧૧૨ રૂ. ૮-૮-૦ ૪૨૪૫૪

द- ગુજરાતી સાહિત્ય

द-:૧ કાવ્ય
૯ ડમરો અને તુલસી અનિલ, રતિલાલ; જૂનાગઢ પૃ ૩૨+૧૧૨ રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૪૭૮
૧૦ ભક્તકવિ તુલસીદાસ આખ્યાન કાપડિયા, સુમન એન. પ્ર. ઇન્દુકુમાર સુમનચંદ્ર કાપડિયા, પ્રાંતીજ પૃ. ૮ રૂ. ૦-૧-૦ ૪૨૫૫૯
૧૧ બાબુ કીર્તનકાવ્ય ભા. ૩ થી ૫ બાબુરામ; પ્ર. બાબુ ગાંડઘેલું ભક્ત મંડળ, હિન્મતોડ પૃ. ૭૨ રૂ. ૦-૬-૦ ૪૨૫૪૪

૧૨ **મદનમોહના** ભટ્ટ, શામળ (સંપા.) ભાયાણી, હરિવલ્લભ ચૂ. પ્ર. ભારતીય વિદ્યાભવન, મુંબઈ પૃ. ૬૮+૧૮૭ રૂ. ૬–૦–૦ ૪૨૫૨૨

૧૩ **મુક્તાનંદ કાવ્યમ્** મુક્તાનંદ (સંશો.) શાસ્ત્રી, હરિજીવનદાસ; પ્ર. ધર્મજીવનદાસ ભુજ પૃ. ૪૬+૬૬૪+૨ ચિત્રો રૂ. ૮–૦–૦ ૪૨૫૧૭

૧૪ **શંભુભજનાવલિ** યાદવ, શંભુપ્રસાદ અચુભાઈ; પ્ર. ધીરજલાલ એમ. પ્રાગજી, સુટનહેગ. પૃ. ૨૪+૨ ચિત્રો. ૪૨૫૪૮

૧૫ **મોક્ષદ્વાર** રાણાવત, હરખચંદ અને પારસમલ; પ્ર. સેવાસમાજ કાર્યાલય, મુંબઈ. પૃ. ૧૮+૧ ચિત્ર રૂ. ૦–૩–૦ ૪૨૪૯૫

દ–:૨ નાટક

૧૬ **આપણે ભજવીશું સંવાદો** પાઠકજી, વ્યોમેશચંદ્ર જનાર્દન; પ્ર જયમનગૌરી વ્યો. પાઠકજી, સુરત પૃ. ૮૪+૧ ચિત્ર રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૪૭૧

૧૭ **ચાલો ભજવીએ–૧** માલવી, નટવરલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ પૃ. ૪+૫૦ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૪૮૧

૧૮ **ગુરુનાનક** યોગી, છગનલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ પૃ. ૧૨૮ રૂ. ૧–૧૨–૦ ૪૨૪૮૨

૧૯ **ચાલો ભજવીએ-૫** વ્યાસ, હરિપ્રસાદ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ પૃ. ૪+૮૬ રૂ. ૧–૪–૦ ૪૨૪૮૩

દ–:૨–૬:નાટકના ગાયનો

૨૦ **નાગિનનાં ગાયનો** (સંપા.) મિસ્ત્રી, ચંદુભાઈ ના. પ્ર: સાધના ટોકીઝ, વડોદરા પૃ. ૮+૭ ચિત્રો. ૪૨૫૪૫

દ–:૩ક વાર્તાસંગ્રહ

૨૧ **અમર મોત !** (સંપા.) માલવી, નટવરલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ પૃ. ૨+૬૪ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૪૮૫

૨૨ **અમીઝરણાં-૨** (સંપા.) માલવી, નટવરલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર મુંબઈ પૃ. ૨+૩૨ રૂ. ૦–૫–૦ ૪૨૪૭૯

૨૩ **અમીઝરણાં-૪** (સંપા.) માલવી, નટવરલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર મુંબઈ. પૃ. ૨+૩૨ રૂ. ૦–૫–૦. ૪૨૪૮૦

૨૪ **ગિરના જંગલમાં** (સંપા.) માલવી, નટવરલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર મુંબઈ પૃ. ૨+૬૪ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૪૮૬

૨૫ **પોલાદનું પરાક્રમ** (સંપા.) માલવી, નટવરલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર મુંબઈ પૃ. ૨+૬૪ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૪૮૭

૨૬ **પ્રતાપાદિત્ય** (સંપા.) માલવી, નટવરલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ પૃ. ૨+૬૭ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૪૮૮

દ–:૩ વાર્તા

૨૭ **દમયંતી** જોષી અંબેલાલ નારણજી; પ્ર. રૂપમ્ પ્રકાશન મંદિર, લીંબડી પૃ. ૧૮૨ રૂ. ૩–૦–૦ ૪૨૫૨૮

૨૮ **નારદમુનિ** જોષી, જીવરામ; પ્ર. ઝગમગ પ્રકાશન, અમદાવાદ પૃ. ૧૯૬ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૫૨

૨૯ **મહાભારત-૧** જોષી, દિનુભાઈ ભ. પ્ર. ઝગમગ પ્રકાશન, અમદાવાદ. પૃ. ૧૯૨ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૪૬૦

૩૦ **મહાભારત-૨** જોષી, દિનુભાઈ ભ. પ્ર. ઝગમગ પ્રકાશન, અમદાવાદ. પૃ. ૧૯૪ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૪૬૫

૩૧ **મહાભારત-૩** જોષી, દિનુભાઈ ભ. પ્ર. ઝગમગ પ્રકાશન, અમદાવાદ. પૃ. ૨૦૪ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૧૦

૩૨ **આંધો ખૂંધિયો** ત્રિપાઠી, ધનશંકર હીરાશંકર; પ્ર. સંદેશ પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. પૃ. ૨+૧૨૮ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૫૫૦

૩૩ **કાળા કિલ્લાનો કેદી** (પ્રયો) નાયક, હરીશ, પ્ર. છૂપી પોલિસ કાર્યાલય કાંદીવલી. પૃ. ૯૬ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૪૬૯

૩૪ **તીખો તીરંદાજ** (પ્રયો) ભટ્ટ, રમેશ; પ્ર. છૂપી પોલિસ કાર્યાલય, કાંદીવલી. પૃ. ૯૬ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૪૭૦

૩૫ **પિનાકપાણિનું પતન** વ્યાસ, ચંદુલાલ જેઠાલાલ; પ્ર. મનહરલાલ ચંદુલાલ વ્યાસ, રાણપુર. પૃ ૯૦ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૫૫૧

૩૬ **પ્રોફેસર પિનાકપાણિ** વ્યાસ, ચંદુલાલ જેઠાલાલ; પ્ર. મનહરલાલ ચંદુલાલ વ્યાસ, રાણપુર. પૃ. ૩+૮૧ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૪૯૭

૩૭ **બદનામી કે આબરૂશી ?** વ્યાસ, મનહરલાલ ચંદુલાલ; રાણપુર પૃ. ૯૨ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૪૯૬

૩૮ **કાળની કલમે** શાહ, ચૂનીલાલ વર્ધમાનદાસ, પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ. પૃ. ૪+૧૮૫ રૂ. ૩-૦-૦ ૪૨૫૫૩

द-:दवकालेल

૩૯ **સ્મરણયાત્રા** કાલેલકર, દત્તાત્રેય બાળકૃષ્ણ; પ્ર. નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. પૃ. ૧૬+૨૮૩+૧ ચિત્ર રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૫૪૬

દ૧૧૧:૩ અંગ્રેજી વાર્તા

૪૦ **ધ્રુવની સફરે** વર્ન, જ્યુલે (અનુ.) મૌર્ય, વિજયગુપ્ત, પ્ર. નવસર્જન પ્રકાશન, મુંબઈ. પૃ. ૯+૨૦૦ રૂ. ૩-૪-૦ ૪૨૫૧૬

દ૧૫૭:૩ બંગાળી વાર્તા

૪૧ **પ્રેમસમાધિ** પ્રભાવતીદેવી સરસ્વતી (અનુ.) ત્રિવેદી, શ્રીકાન્ત; પ્ર. રૂપમ પ્રકાશન મંદિર, લીંબડી. પૃ. ૨૨૨ રૂ. ૩-૧૨-૦ ૪૨૫૨૯

૪૨ **લોહીના લેખ** મુખોપાધ્યાય, શૈલજાનંદ (અનુ.) ચોકસી, નાજુકલાલ નંદલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત પૃ. ૪+૨૦૬ રૂ. ૩-૦-૦ ૪૨૪૭૭

૪૩ **વંટોળિયો** મુખોપાધ્યાય, શૈલજાનંદ (અનુ.) માલવી, નટવરલાલ પ્ર ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. પૃ ૪+૨૮૪ રૂ. ૪-૦-૦ ૪૨૬૫૫

૪૪ **વિજયિની** મુખોપાધ્યાય, શૈલજાનંદ (અનુ.) ચોકસી, નાજુકલાલ નંદલાલ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. પૃ. ૪+૧૮૮ રૂ. ૩-૦-૦ ૪૨૪૭૬

द (?): ૨ નાટક

૪૫ **ચાલો ભજવીએ-૬** (અનુ.) જોષી. બાળકૃષ્ણ અને પંડિત, સમુખ; પ્ર. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ. પૃ. ૪+૮૮ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૪૮૪

૫ ધર્મ

૫:૪૬૪૬ પ્રાર્થના

૪૬ **આશ્રમ પ્રાર્થના** પ્ર. જુગતરામ ચિમનલાલ દવે, વેડછી પૃ. ૧૦ ૪૨૪૬૬

૪૭ **પ્રાર્થના પીયૂષ ને શ્રુતિસુધા** રમણાનંદ સરસ્વતી (સંપા.) પટેલ, સુધાદેવી મંગળભાઈ, નડિયાદ. પૃ. ૧૨૮+૧ ચિત્ર. રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૫૩૮

૫૨ હિંદુ ધર્મ

૫૨:૪૪૬ પ્રાર્થના

૪૮ **વાગ્પુષ્પમ્** પ્ર. પાંડુરંગ વૈજનાથ આઠવલે, મુંબઈ પૃ. ૬૧ ૪૨૫૨૧

૫૨:૪૪૮ગા મંત્ર

૪૯ **ગાયત્રી ચાલીસા** શર્મા, રામ; પ્ર. અવધૂત, મુંબઈ પૃ. ૧૩ રૂ. ૦-૨-૦ ૪૨૫૨૦

૫૨:૪૪૮ગા.૧ ગાયત્રી મંત્રનું વિવેચન

૫૦ **ગાયત્રી મહાવિજ્ઞાન-૧** શર્મા, રામ (અનુ.) નાયક, મગનલાલ, પ્ર. સ્વાધ્યાય મંડળ, પારડી. પૃ. ૪+૨૦૪ રૂ. ૨-૦-૦. ૪૨૫૩૦

૫૨:૪૧૯૮૨૨૧૫ગ્રા આબુની યાત્રાની ગાઈડ

૫૧ **આબુ માહાત્મ્ય** ગિરનારીજી, આબુ. પૃ. ૪+૨૭ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૫૧૩

૫૨:૬૨ ઉપદેશ

૫૨ **સુસંવાદ** કેદારનાથ અને મશરૂવાળા, નીલકંઠ ઈશ્વરદાસ; પ્ર. નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. પૃ. ૬+૪૫ રૂ. ૦-૫-૦ ૪૨૪૬૨

૫૨૨:૪૧૭૩૨૧૬ વૈષ્ણવ નામાવલી

૫૩ **વિષ્ણુ સહસ્રનામ સ્તોત્ર** (સંપા.) જોષી, આલંદી દેવાચી; પ્ર. કાકુભાઈ પુરુષોત્તમ, પુના પૃ. ૨+૨૮. ૪૨૪૫૭

૫૨૨૬૩વ્જીવી પુષ્ટિમાર્ગીનું ચરિત્ર

૫૪ **નાથજીભાઈ ગિરજાશંકરનું જીવન ચરિત્ર** પરીખ, ગોવિંદલાલ છોટાલાલ; ડભોઈ. પૃ. ૨૯+૧૭૪+૬ ચિત્રો. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૧૫

૫૨૨૬૩:૩૨ પુષ્ટિમાર્ગના સ્થાપક

૫૫ **વલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુજી** શાસ્ત્રી કેશવરામ; પ્ર. પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરા. પૃ. ૧૩+૩૧૨ રૂ. ૬-૬-૦ ૪૨૫૨૨

૫૨૩:૪૨૭ શૈવ સ્તુતિ

૫૬ **સ્તોત્ર-કીર્તન સંગ્રહ** (સંગ્રા.) નરોત્તમાનંદ; પ્ર. નાનુભાઈ ઉત્તમરામ, એના પૃ. ૪+૭૨+૧ ચિત્ર ૪૨૫૫૪

૫૭ **શિવસ્તુતિ** પ્ર. માણેકલાલ મગનલાલ વ્યાસ, મહિસા પૃ. ૮. ૪૨૪૬૪

પરદ઼:૪૧૭૩ શાક્ત નામાવલિ
૫૮ ગાયત્રી સહસ્રનામ પાઠ પ્ર. અવધૂત, મુંબઇ પૃ. ૪+૨૯ રૂ. ૦–૪–૦ ૪૨૫૧૯
પરદ્ગ્અ:૪૧૯૬વ્રમુ અંબાજીનાં ભક્તનું ચરિત્ર
૫૯ અમુમૈયાનો પ્રગટ પ્રભાવ પ્ર. નારાયણદાસ ચૂનીલાલ તમાકુવાલા, સુરત પૃ. ૩૬ ૪૨૫૪૯

પદ઼:૨૧:૧ બાઇબલનું વિવેચન

૬૦ નવી દુનિયાની માન્યતાનો પાયો પ્ર. વૉચ ટાવર બાઇબલ એન્ડ ટ્રેક્ટ સોસાયટી, મુંબઇ પૃ. ૬૮ ૪૨૫૨૪

પ૭:૪ ઇસ્લામી આચાર

૬૧ ઇઝહારે હક બજવાબે એલાને હક તાલિબ, અબ્દુલ્લાહ ઇસાભાઈ; કંથારિયા પૃ. ૮+૧૦૮ રૂ. ૦–૧૦–૦ ૪૨૪૬૭

फ६ ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાન

फ६६:६१ ગીતા, ગુચ્છક
૬૨ કર્મસંન્યાસયોગ અને આત્મસંયમયોગ પ્ર. પાંડુરંગ વૈજનાથ આઠવલે મુંબઇ પૃ. ૨૪ ૪૨૫૧૮
फ६६:६ ગીતા
૬૩ ભગવદ્ગીતા અને વિષ્ણુસહસ્રનામ પ્ર. પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર, સુરત પૃ. ૨+૧૧૮ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૫૧૪
૬૪ ગીતામાધુરી (અનુ.) રમણાનંદ સરસ્વતી (સંપા.) પટેલ, સુધાદેવી મંગળભાઈ, નડિયાદ પૃ. ૧૨૮+૧ ચિત્ર રૂ. ૦–૪–૦ ૪૨૫૩૭
फ६६१:११ અદ્વૈત
૬૫ વિવેક ચૂડામણિ તથા વાક્યસુધા શંકરાચાર્ય (અનુ.) રમણાનંદ સરસ્વતી; પ્ર. મંગુભાઇ પ્રભુદાસ પટેલ, નડિયાદ પૃ. ૧૨૮ રૂ. ૦–૪–૦ ૪૨૫૩૯
फ६१३१:२:७ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન, પ્રશિષ્ટ ગ્રંથ
૬૬ નિયમસારનો પદ્યાનુવાદ કુંદકુંદાચાર્ય; પ્ર. જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢ પૃ. ૮+૪૧+૧ ચિત્ર રૂ. ૦–૫–૦ ૪૨૫૨૯

म કેળવણી

म૬૫૨૩૧न–.थ૯૪
૬૭ ગૂજરાત તથા કાઠિયાવાડના પ્રેસ્બિટેરિયન સંયુક્ત મંડળની કેળવણી સમિતિનું ધારાધોરણ પ્ર. સંયુક્ત મંડળની મુખ્ય કેળવણી સમિતિ, પ્રાંતીજ પૃ. ૧૬ ૪૨૪૧૪
म.८४१:ढ७१ २ પાઠ્યપુસ્તક, કાંતણ
૬૮ કાંતણવિદ્યા પટેલ, શિવાભાઈ ગોકળભાઈ; પ્ર. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ ૪૨૪૬૩

મ:૮૪૧:૬૨૫:શ્ચ પાઠયપુસ્તક, સંસ્કૃત સાહિત્ય સંગ્રહની ગાઇડ

૬૯ પ્રાચીન સંસ્કૃત પ્રથમાના પાઠયપુસ્તકની માર્ગદર્શિકા શાસ્ત્રી, ચિમનલાલ ઉમાશંકર અને શાસ્ત્રી છોટાલાલ શંકરલાલ; પ્ર. શાસ્ત્રી, વિશ્વનાથ આનંદરામ. અમદાવાદ. પૃ.-૫૦ રૂ. ૦-૮-૦ . ૪૨૪૫૮

મ૧૫૪:૮૪૧ ચોથું ધોરણ, પાઠયપુસ્તકો

મ૧૫૪:૮૪૧:ઊ૧ અંકગણિત

૭૦ નૂતન મારું ગણિત-૪ સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ; પ્ર. શરદ કાર્યાલય, સુરત. પૃ ૧૦૪ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૧૧

મ૧૫૪:૮૪૧:દ-:શ્ચ ગુજરાતી સાહિત્ય સંગ્રહની ગાઇડ

૭૧ વિદ્યાપીઠ વાચનમાળા-૪ માર્ગદર્શિકા બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨+૯૦ રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૪૭૩

મ૧૫૫:૮૪૧ પાંચમું ધોરણ, પાઠયપુસ્તકો

મ૧૫૫:૮૪૧:દ-:શ્ચ ગુજરાતી સાહિત્ય સંગ્રહની ગાઇડ

૭૨ સાહિત્ય પાઠાવલિ-૧ ની માર્ગદર્શિકા બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨+૧૦૨ રૂ. ૦-૧૪-૦ ૪૨૪૭૨

૭૩ પાંચમી ચોપડીનું વિવરણ મહેતા, કાંતિલાલ પ્રભુશંકર અને દવે, સોમેશ્વર ધીરજરામ; પ્ર. ઈશ્વરલાલ મગનલાલ શાહ, સુરત. પૃ. ૧૨૪ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૪૮૯

૭૪ સાહિત્ય-પરિચયની માર્ગરેખા-૧ મહેતા, કાંતિલાલ પ્રભુશંકર અને દવે, સોમેશ્વર ધીરજરામ; પ્ર. ઇશ્વરલાલ મગનલાલ શાહ, સુરત. પૃ. ૧૧૮ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૪૯૦

૭૫ સાહિત્ય પાઠાવલિની માર્ગરેખા-૧ મહેતા, કાંતિલાલ પ્રભુશંકર અને દવે, સોમેશ્વર ધીરજરામ; પ્ર. ઈશ્વરલાલ મગનલાલ શાહ, સુરત. પૃ. ૧૧૦ રૂ ૦-૧૪-૦ ૪૨૪૯૧

મ૧૫૫:૮૪૧:ટ:૧ઘ દુનિયાના નકશા

૭૬ નૂતન નકશાપોથી-૧ પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સૅન્સ, સુરત પૃ. ૩૨ રૂ. ૦-૮-૦ ૪૨૪૯૯

મ૧૫૬:૮૪૧ છઠ્ઠું ધોરણ, પાઠયપુસ્તકો

મ૧૫૬:૮૪૧:ન-ગુજરાતી વ્યાકરણ

૭૭ ગુજરાતી વ્યાકરણ અને લેખન-૨ દેસાઈ, રણછોડજી દયાળજી અને મહેતા જયંતીલાલ ઉત્તમરામ;પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ, સન્સ સુરત, પૃ. ૬+૧૦૨ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૫૦૫

મ૧૫૬:૮૪૧:ટ૧ઘ દુનિયાના નકશા

૭૮ નૂતન નકશાપોથી-૨ પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત પૃ. ૩૨ રૂ. ૦-૮-૦ ૪૨૫૦૦

મ૧૯૭:૮૪૧:લ૨:૧:થ૫ સાતમું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તક, ભારતીય ઇતિહાસ

૭૯ ભારતની કહાણી-૩ નાયક, મગનલાલ ઝીણાભાઈ; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૮+૧૯૭+૫ ચિત્રો રૂ. ૧-૧-૦ ૪૨૫૦૪

મ૨૪:૮૪૧ આઠમું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તકો

મ૨૪:૮૪૧:ઇ વિજ્ઞાન

૮૦ સામાન્ય વિજ્ઞાનપરિચય-૧ નાણાવટી, એચ. ટી. અને બીજાઓ, પ્ર. વહોરા એન્ડ કંપની, મુંબઇ પૃ. ૬+૧૯૪+૬ ચિત્ર. રૂ. ૨-૦-૦ ૪૨૪૬૮

મ૨૪:૮૪૧:ઊ૨ બીજગણિત

૮૧ સરળ બીજગણિત-૧ શુકલ નંદલાલ નિર્ભયશંકર, પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૪+૧૨૧ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૫૪૦

મ૨૪:૮૪૧:૬-:શ્ય ગુજરાતી સાહિત્યસંગ્રહની ગાઇડ

૮૨ સાહિત્યપલ્લવની માર્ગરેખા-૧ મહેતા, કાંતિલાલ પ્રભુશંકર અને દવે, સોમેશ્વર ધીરજરામ; પ્ર. ઈશ્વરલાલ મગનલાલ શાહ, સુરત પૃ. ૧૭૨ રૂ. ૧-૮-૦ ૪૨૪૯૨

૮૩ સાહિત્યમાધુરીની માર્ગરેખા-૧ મહેતા: કાંતિલાલ પ્રભુશંકર અને દવે, સોમેશ્વર ધીરજરામ, પ્ર. ઈશ્વરલાલ શાહ, સુરત પૃ. ૨૦૮ રૂ.૧-૧૨-૦ ૪૨૪૯૩

મ૨૪:૮૪૧:ર:૧ઘ દુનિયાના નકશા

૮૪ નૂતન નકશાપોથી-૪ પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ સુરત પૃ. ૩૨ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૫૦૧

મ૨૪:૮૪૧:થ૫ નાગરિકશાસ્ત્ર

૮૫ ભારતનો નાગરિક ૧-૨ યાજ્ઞિક, કિશોરકાંત અને સોખંડવાલા, એમ. એફ. પ્ર. એમ. સી. કોઠારી, વડોદરા. પૃ. ૪+૧૧૨. રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૩૨

મ૨૫:૮૪૧:ઊ૨ નવમું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તક, બીજગણિત

૮૬ સરળ બીજગણિત-૨ શુકલ, નંદલાલ નિર્ભયશંકર પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત પૃ. ૪+૧૦૮ રૂ. ૧-૨-૦ ૪૨૫૦૮

મ૨૬:૮૪૧ દસમું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૨૬:૮૪૧:ઇ વિજ્ઞાન

૮૭ સંક્ષિપ્ત સામાન્ય વિજ્ઞાન-૨ શિવ સુંદર; પ્ર. શિવ પુસ્તકાલય, વડોદરા. પૃ. ૪+૭૬ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૫૩૩

મ૨૬:૮૪૧:ઊ૨ અંકગણિત

૮૮ માધ્યમિક અંકગણિત-૩ શાહ, ચંદ્રવદન ચૂનીલાલ અને અંજારિયા, મૂળજીભાઈ જેઠાભાઈ; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત પૃ. ૮+૧૨૮+૪ નકશા ૧-૨-૦ ૪૨૫૦૬

મ૨૬:૮૪૧:ઊ૨ બીજગણિત

૮૯ બીજગણિત-૩ શાહ ખીમચંદ ચાંપશી; પ્ર. ઘરશાળા પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર. પૃ. ૪+૧૨૦ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૪૫૫

મ૨૬:૮૪૧:ક્ય પદાર્થવિજ્ઞાનની ગાઇડ

૯૦ ભૌતિકશાસ્ત્રની યા પદાર્થવિજ્ઞાનની માર્ગદર્શિકા અનુભવી શિક્ષક; પ્ર. રમણલાલ લાલદાસ, સુરત. પૃ. ૪+૩૫૪ રૂ. ૩–૦–૦ ૪૨૫૦૭

મ૨૭:૮૪૧ એસ. એસ. સી, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૨૭:૮૪૧:ઊર બીજગણિત

૯૧ બીજગણિત–૪ શાહ, ખીમચંદ ચાંપશી; પ્ર. ઘરશાળા પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર. પૃ. ૪+૨૨૪ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૪૫૬

મ૨૭:૮૪૧:ન૧૧૧ અંગ્રેજી વ્યાકરણ

૯૨ ટેક્સ્ટ બુક ઓફ ગ્રામર એન્ડ કોમ્પોઝીશન પટેલ, એમ. એસ. પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા. પૃ. ૪+૪૮૮ રૂ. ૪–૦–૦ ૪૨૫૪૧

મ૨૭:૮૪૧:૨૧ઘ દુનિયાના નકશા

૯૩ નૂતન નકશાપોથી–૭ પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૪૦ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૫૦૨

મ૨૭:૮૫૧ એસ. એસ. સી, કામધંધો

૯૪ એસ. એસ. સી. પછી શું કરશો ? અઢિયા, વીરેન્દ્ર દ્વારકાદાસ; દહાણુરોડ. પૃ. ૧૨ રૂ. ૦–૬–૦ ૪૨૪૭૪

મ૨૭:૮૭૮૧:૨:૧ એસ. એસ. સી. પ્રશ્નપત્રો, દુનિયાની ભૂગોળ

૯૫ સરળ એસ. એસ. સી. ભૂગોળ અનુભવી ગ્રેજ્યુએટ શિક્ષક; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ. સુરત. પૃ ૪+૩૪૪+૨ નકશા રૂ. ૨–૮–૦ ૪૨૫૦૩

મ૪:૮૪૧ વિદ્યાપીઠીય કેળવણી, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૪:૮૪૧:ફ૧ તર્કશાસ્ત્ર

૯૬ તર્કવિજ્ઞાન ૧–૨ ત્રિવેદી, અતિસુખશંકર કમળાશંકર; પ્ર. ભારતીય વિદ્યાભવન, મુંબઈ પૃ. ૮+૩૪૦ રૂ. ૪–૪–૦ ૪૨૫૨૩

મ૪:૮૪૧:સ૧:૧::૨.થ૨૯ ભારતીય સંસ્કૃતિ

૯૭ પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિની પૂર્તિ સોખંડવાલા, એમ. એફ. પ્ર. એલાઈડ સ્ટોર્સ, વડોદરા. પૃ. ૨+૧૦૦ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૫૧૨

મ૪૧:૮૪૧ પ્રથમ વર્ષ, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૪૧:૮૪૧:ઊદ ભૂમિતિ

૯૮ કૉલેજ–ભૂમિતિ શાહ, નગીનદાસ માણેકલાલ અને ત્રિવેદી, શંભુપ્રસાદ જગન્નાથ; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૬+૯૫ રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૫૪૪

મ૪૧:૮૪૧:ક૧૮ પ્રાયોગિક પદાર્થવિજ્ઞાન

૯૯ ભૌતિકશાસ્ત્રનું પ્રયોગ પાઠ્યપુસ્તક પટેલ, એ. આર અને જોષી, એમ. એસ. પ્ર. ચરોતર બુક સ્ટોલ, આણંદ પૃ. ૭+૧૬૧ રૂ. ૨–૮–૦ ૪૨૫૨૬

મ૪૧ ૮૪૧:ગ૧૮ પ્રાયોગિક રસાયણશાસ્ત્ર

૧૦૦ કૉલેજ પ્રાયોગિક રસાયન–૨ પટેલ, રમણભાઈ પુ. અને પટેલ, રમણભાઈ ડા. પ્ર. ચરોતર બુક સ્ટોલ, આણંદ. પૃ. ૧૫૪ રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૪૦૯

૮–:૧ કાવ્ય

૧૭ સુમન ગરબાવલી કાપડિયા, સુમનચંદ્ર નાથાલાલ; પ્ર. ઈન્દુકુમાર સુમનચંદ્ર કાપડિયા, પ્રાંતીજ. પૃ. ૨૪ રૂ. ૦–૪–૦ ૪૨૫૬૨

૧૮ સુમન ભજનામૃત કાપડિયા, સુમનચંદ્ર નાથાલાલ, પ્ર. ઇન્દુકુમાર સુમનચંદ્ર કાપડિયા, પ્રાંતીજ. પૃ. ૬૪ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૫૬૧

૧૯ ઈશ્વિર ભજનાવલી પટેલ, ઈશ્વિરદાસ વીરદાસ, પ્ર. વીરદાસ ડુંગરદાસ પટેલ, જેતલવાસણા. પૃ. ૬+૪૦ ૪૨૬૪૧

૨૦ ભજન પ્રેમ–પુષ્પાંજલિ પ્રેમનિધિ; પ્ર. ચૂનીલાલ ભગવાનદાસ, મોદી, રાધનપુર પૃ ૬૦+૫૮+૧ ચિત્ર રૂ. ૦–૬–૦ ૪૨૫૭૮

૨૧ મદનમોહના ભટ્ટ, શામળ (સંપા.) રાવળ, અનંતરાય મ. પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૪૮+૨૦૪ રૂ. ૪–૦–૦ ૪૨૬૬૪

૨૨ પુરુષોત્તમ માસ ભજનિકા સાટિયા, કાળિદાસ ભગવાનદાસ; પાટણ પૃ. ૬+૨૫+૪ ચિત્રો રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૪૨

૨૩ રામપ્રેમામૃત–૩ રામભક્ત; પ્ર. જમનાદાસ હરખચંદ શાહ મુંબઈ. પૃ. ૪+૩૬ રૂ. ૦–૪–૦ ૪૨૫૮૨

૨૪ ઉપનિષદ ભજનમાળા શંકર મહારાજ, અમદાવાદ. પૃ. ૧૬+૧૬૦ રૂ. ૧–૪–૦ ૪૨૬૪૦

૨૫ હરિચિંતનિકા–૨ થી ૪ હરિદાસ કેવળરામ; પ્ર. રણછોડપ્રસાદ હરિદાસ ડાકોર. પૃ. ૧૧૩+૧ ચીત્ર ૪૨૬૨૪

૮–:૨ નાટક

૨૬ રસિયો વાલમ અને બીજાં નાટકો જયભિખ્ખુ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૧૬+૨૦૪ રૂ. ૩–૮–૦ ૪૨૬૬૩

૨૭ અક્કલના દુશ્મન યાજ્ઞિક, ઇન્દુલાલ કનૈયાલાલ; મહેમદાવાદ. પૃ. ૪+૮૦ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૦૨

૮–:૩ વાર્તા

૨૮ સોહિણી સંઘાર આચાર્ય, ગુણવંતરાય પોપટલાલ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૧૬+૪૫૬ રૂ. ૬–૮–૦ ૪૨૬૬૧

૨૯ બૌદ્ધ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ જયભિખ્ખુ, પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૪+૧૦૬ રૂ. ૧–૪–૦ ૪૨૬૬૬

૩૦ હિંદુ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ જયભિખ્ખુ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૪+૯૨ રૂ. ૧–૪–૦ ૪૨૬૬૯

૩૧ સોહરાતો ચંડિકા જોષી, છત્તરામ; પ્ર. ઝગમગ પ્રકાશન, અમદાવાદ પૃ. ૨૦૦ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૬૫૯

૩૨ અખાડાની આફત ત્રિપાઠી, ધનશંકર; પ્ર. સંદેશ પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ પૃ. ૨+૧૧૬ રૂ. ૦–૧૧–૦ ૪૨૫૮૫

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સામાન્ય સભા શ્રી. મગનભાઇ શંકરભાઇ પટેલના પ્રમુખપદે તા. ૨૩-૧૦-૫૫ ના રોજ ગુજરાત વિદ્યાસભાના મકાનમાં મળી હતી. તે વખતે સને ૫૪-૫૫નો હિસાબ તથા હેવાલ મંજૂર કર્યા ઉપરાંત કેટલાંક વહિવટી કાર્યો કરવામાં આવ્યાં હતાં. તે ઉપરાંત નીચેના ઠરાવો કરવામાં આવ્યા હતા.

સન '૫૫-૫૬ ના વર્ષ માટે કાર્યવાહક સમિતિના પ્રમુખ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલની વરણી કરવામાં આવી હતી.

સન '૫૫-૫૬ ના વર્ષ માટે કાર્યવાહક સમિતિના ઉપપ્રમુખ તરીકે શ્રી. મગનભાઈ પ્રભુભાઇ દેસાઇની વરણી કરવામાં આવી હતી.

સન '૫૫-૫૬ ના વર્ષ માટે કાર્યવાહક સમિતિના સભ્ય તરીકે (૧) શ્રી. જીવણજી ડાહ્યાભાઇ દેસાઈ, (૨) શ્રી. જેઠાલાલ જીવણલાલ ગાંધી, (૩) શ્રી. ભિખુભાઇ છોટુભાઇ જોષી, (૪) શ્રી. ગજાનન ગ. દવે. ની ચૂંટણી કરવામાં આવી હતી.

મંડળના બંધારણમાં નીચે મુજબનો સુધારો કરવાનું ઠરાવ્યું હતું:

"કોઈ જિલ્લા કે વિભાગ પુ. મંડળના પંદર કે તેથી વધુ સભ્યો હોય તો તેના કામની વધારે સગવડને માટે તે મંડળ ઇચ્છે તો પોતાનામાંથી ઓછામાં ઓછા પાંચ અને વધુમાં વધુ સાત સભ્યોની કાર્યવાહક સમિતિ ચૂંટણીથી રચી શકાશે. જેમાં તે મંડળના પ્રમુખ અને મંત્રીઓ પોતાના હોદ્દાની રૂએ તે તે સમિતિમાં તે તે હોદ્દેદારો રહેશે. જિલ્લા કે વિભાગ પુ. મંડળની પહેલી સભામાં મંજૂર કરવામાં આવેલા બજેટની મર્યાદામાં રહીને બંધારણમાં બતાવેલા ઉદ્દેશો પાર પાડવાની પ્રવૃત્તિઓ સમિતિ કરશે તથા વાર્ષિક હિસાબ તૈયાર કરી ઑડિટર પાસે વિધિસર તપાસરાવી જિલ્લા કે વિભાગ પુ મંડળ પાસે મંજૂર કરાવશે."

મુંબઇ રાજ્યમાં સ્ત્રીઓમાં વાચનપ્રચાર વધારવા અને એમને રસ લેતાં કરવા માટે મહિલા પુસ્તકાલયો સ્થપાયેલાં હોય ત્યાં ત્યાં તે પુસ્તકાલયોને તથા આવાં નવીન પુસ્તકાલયો જ્યાં જ્યાં ઉઘડે ત્યાં ત્યાં લોકમદદ જેટલી સરકાર મદદ આપવા આ સભા મુંબઇ સરકારને વિનંતિ કરે છે, એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

મુંબઇ રાજ્યમાં બાલ પુસ્તકાલયોનો સ્વતંત્ર રીતે વિકાસ થઈ શકે તે માટે કેટલાંક સ્થળે બાલ પુસ્તકાલયો સ્થપાયાં છે. અને તેને ચાલુ સાલથી રૂ. ૧૦૦) સુધીની સરકાર મદદ આપવાનું ધોરણ ઠરાવ્યું છે. પરંતુ આવાં બાલ પુસ્તકાલયોને મુખ્ય પુસ્તકાલયો સાથે જોડાઇ જવાની સલાહ આપવામાં આવી છે. તે બધે જ ફાવી શકે એમ નહિ પણ હોય, તેથી કેવળ બાળકોના વિકાસ માટે આવાં બાળ પુસ્તકાલયોની આવશ્યકતા આ મંડળ સ્વીકારે છે. તો નામદાર મુંબઇ સરકાર આ પુસ્તકાલયોને સ્વતંત્ર મદદ આપે એવી તેને વિનંતિ કરે છે; એવું ઠરાવ્યું હતું.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રચાર માટે ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને સરકાર તરફથી ફકત રૂ. ૨૦૦૦-૦-૦ની મદદ આપવામાં આવી છે, જ્યારે આ મંડળ સરકાર મદદ, ડીસ્ટ્રીકટ લોકલ બોર્ડ મદદ અને લોકમદદ મળી રૂ. ૧૨૦૦૦) ઉપરાંતનો ખર્ચ કરે છે. એટલે સરકાર મદદ ઘણી ઓછી મળે છે. અને ઓછી મળવાને કારણે પ્રદેશોમાં પુસ્તકાલય પ્રચાર જોઇએ તેવો થઇ શકતો નથી તેથી નામદાર મુંબઇ સરકારને આ સભા નિદાન રૂ. ૪૦૦૦) ચાર હજાર જેટલી મદદ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને આપે એવી વિનંતિ કરે છે; એવું ઠરાવ્યું હતું.

અંકો મળ્યા તારીખ

માસિકનું નામ	માસ	વર્ષ	અંક	મળ્યા તારીખ
અખંડાનંદ	જાન્યુઆરી	૧૦	૨	૨– ૧–૫૬
ઊર્મિ–નવરચના	,,			૨– ૧–૫૬
કુમાર	ડિસેમ્બર	૩૮	૩	૨૦–૧૨–૫૫
કોડિયું	જાન્યુઆરી	૧૧	૬	૪– ૧–૫૬
ગાંડીવ	,,	૩૦	૨	૨– ૧–૫૬
ગ્રામજીવન	,,	૨૬	૩	૩– ૧–૫૬
ગ્રામસ્વરાજ	,,	૯	૬	૧૨–૧૨–૫૫
ઘરશાળા	,,	૧૬	૫	૨૨–૧૨–૫૫
જનકલ્યાણ	,,	૫	૧૧	૧૭–૧૨–૫૫
જીવન પ્રકાશ	,,	૯	૧૦	૩– ૧–૫૬
નચિકેતા	,,	૩	૭	૨૩–૧૨–૫૫
નવચેતન	,,	૩૪	૪	૩– ૧–૫૬
નવાં માનવી	,,	૪	૧૦	૨– ૧–૫૬
પ્રસ્થાન	પોષ	૩૧	૩	૩– ૧–૫૬
બાલકનૈયો	જાન્યુઆરી	૨	૧૨	૧૭–૧૨–૫૫
બાલમિત્ર	,,	૩૫	૪	૪–૧ –૫૬
બાલજીવન	,,	૩૫	૩	૧૦– ૧–૫૬
બાળક	,,	૩૪	૧	૩– ૧–૫૬
મિલાપ	જાન્યુઆરી		૭૨	૧૪–૧૨–૫૫
લોકજીવન	,,	૮	૯	૨– ૧–૫૬
પ્યારા બાપુ	,,	૮	૧૧	૧૫–૧૨–૫૫
ભિખ્ખુ ભારતી	,,	૧૨	૨	૧૨–૧૨–૫૫
વેદસ દેશ	,,	૬૧	૧	૯– ૧–૫૬
યાજ્ઞિક	,,	૧	૩	૪– ૧–૫૫
યુવક	ડિસેમ્બર	૧	૧	૨૦–૧૨–૫૫
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	જાન્યુઆરી	૧૫	૧	૨– ૧–૫૬
શ્રીરંગ	,,	૧	૪	૨– ૧–૫૬
સંસાર	,,	૩૩	૩	૨૪–૧૨–૫૫
સંસ્કૃતિ	ડિસેમ્બર	૯	૧૨	૧૫–૧૨–૫૫
સાજીવન	જાન્યુઆરી	૧૭	૩	૨– ૧–૫૬

આગામી ૧ લી ફેબ્રુઆરી—

પુસ્તકાલયપર્વણી-દિન

ગુજરાતનાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકો આ દિન જરૂર ઉજવે.

ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપિતા પૂજ્ય શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ સ્વર્ગવાસ પામ્યા. એ દિન પુસ્તકાલયપર્વણીદિન તરીકે ઉજવવાનું ડભોઈ મુકામે તા. ૩૧ ડિસે. '૫૫ ના રોજ મળેલી વડોદરા જિલ્લા છઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદે ઠરાવ્યું છે. એ દિન નજીક આવી રહ્યો છે, આંગળીના વેઢે ગણાય એટલા જ દિવસો હવે બાકી છે. ગુજરાતનાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકો, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના ચાહકો અને ભક્તો, એ દિનને ભાવભરી રીતે ઉજવીને પૂ. અમીન સાહેબ પ્રત્યેનું પોતાનું ઋણ જરૂર અદા કરે. અને તે દિને વિધવિધ કાર્યક્રમો યોજી જનતાને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની અગત્ય અને તેનું મહત્ત્વ સમજાવવા પણ સારો પ્રયત્ન કરશે.

આ દિન આપણે નીચે મુજબ ઉજવીએ:

૧ પુસ્તકાલયનું સ્વતંત્ર મકાન હોય તો તે પુસ્તકાલય જ્યાં રાખવામાં આવ્યું હોય તે સ્થળ, પુ. પર્વણીદિનના એક બે દિવસ અગાઉ, વાળી-ઝૂડીને સ્વચ્છ કરવું. કબાટ તથા બીજું જે ફર્નિચર હોય તે પણ સાફસૂફ કરવું. કબાટોમાં પુસ્તકો પણ વ્યવસ્થિત ગોઠવી દેવાં.

૨ સફેદ કાગળ ઉપર "પુસ્તકાલય પર્વણીદિન તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરી, બુધવાર" એ પ્રમાણે લખી તે બોર્ડ પુસ્તકાલયને સ્થળે એક બે દિવસ અગાઉથી મૂકી, લોકોમાં એ દિનની ઉજવણીમાં ભાગ લેવાની ઉત્સુકતા જગવવી. આગલે દિવસે સાંજના આસોપાલવનાં તોરણો તથા ધજા-પતાકાથી તેમ જ પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો વિગેરેથી સ્થળને બહારથી શણગારવું.

૩ પુસ્તકાલયના મકાનમાં અંદરની બાજુ અમીન સાહેબ તથા દેશનેતાઓના તેમજ મહાપુરુષોના ફોટાઓ ટાંગવા, પુસ્તકાલયસૂત્રોનાં બોર્ડો ટાંગવાં, પુસ્તકાલયમાં આવતાં પત્રો, માસિકો ગોઠવવાં, પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોનું તથા બને તો બહારથી મેળવીને ગુજરાતીમાં પ્રસિદ્ધ થતાં પત્રો માસિકોનું એક નાનું સરખું પણ કલાત્મક રીતે પ્રદર્શન ગોઠવવું.

૪ "આવતી પર્વણીદિન સુધીમાં આટલું તો જરૂર વાંચો જ. આ પુસ્તકો આપણા પુસ્તકાલયમાં છે." એમ એક બોર્ડ ઉપર લખી તેની નીચે ચારિત્ર્ય અને સંસ્કાર બક્ષે, સાહસિક વૃત્તિ ખીલવે, તેવાં ૧૦ પુસ્તકોનાં નામ મૂકો તથા તે પુસ્તકો પણ ત્યાં જ છૂટાં છૂટાં ગોઠવો. ગાંધીજીનું સાહિત્ય પણ આવી જ રીતે બોર્ડ ઉપર લખો અને તેની નીચે ગોઠવો.

૫ ગામના રસ્તા અને પોળો આગલે દિવસે વાળી ઝૂડી સ્વચ્છ કરાવવાં.

૬ તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ સવારના ૮ વાગે પુસ્તકાલય પર્વણીદિનના બોર્ડ સાથે બાળકોનું એક સરઘસ કાઢવું. અને તેમની પાસે પુસ્તકાલયને લગતાં સૂત્રો ઉચ્ચારાવવાં. તથા "પૂ. ગાંધીજી, પૂ. અમીન સાહેબ અમર રહો" ની જયઘોષણા ગજાવવી. આ સરઘસમાં

મોખરે ગાંધીજીનો અને અમીન સાહેબનો ફોટો પણ રાખજો. આ સરઘસ પાછું આવ્યા બાદ સ્ટીરીઓસ્કોપ, રમતગમતનાં સાધનો, ચિત્રપોથીઓ, વાર્તાઓ વગેરે દ્વારા બાળકોનું મનરંજન કરવું. બાળકો માટે જ ખાસ પ્રસિદ્ધ થયેલ પુસ્તકો તેમની પાસે રજુ કરવાં અને તે વાંચવા સમજ આપવી.

૭ બપોરના ત્રણ વાગે ગામની બેનોની ખાસ જુદી સભા રાખવી. અને તે સભામાં પણ બાળકો પાસે રજુ કરેલ મનરંજનનું સાહિત્ય મૂકવું. અને તે પછી કેટલાંક સારાં પુસ્તકોની વાતો તેમની પાસે મૂકી તે પુસ્તકો વાંચવાની પ્રેરણા આપવી. અને પુસ્તકાલયમાં આવી પુસ્તકો લઈ જવા સમજ આપવી.

૮ સાંજના ચાર વાગે જાહેર સભા રાખવી. અને તે સભામાં શરૂમાં પૂ. અમીન સાહેબના જીવનની થોડી વાતો કહેવી અને એ રીતે એઓશ્રીને સ્મરણાંજલિ અર્પવી. તે બાદ પુસ્તકાલયનું નિવેદન–હિસાબ ટૂંકમાં રજૂ કરી, લોકો સમક્ષ પુસ્તકાલયની જરૂરિયાત મૂકવી. વાચનપ્રચારની વિધવિધ યોજનાઓ પણ લોકોને સમજાવવી, શિષ્ટ વાચનપરીક્ષા તરફ પણ લક્ષ ખેંચવું વગેરે વગેરે.

૯ રાતના સંવાદ, રાસ, ગરબા, ભજનમંડળી વગેરેનો કાર્યક્રમ રાખવો. પુસ્તકાલયનાં મકાનને રોશની પણ કરવી.

ઉપર મુજબ પોતપોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે આપણે સૌ તે દિવસને ઉજવીએ અને એ રીતે પૂ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબના સ્મૃતિદિનને યાદ કરી, એમના પ્રત્યેનું ઋણ પણ અદા કરીએ.

પર્વણીઉત્સવના અહેવાલ અમારી જાણ તેમ જ પ્રસિદ્ધિ માટે અમારા તરફ મોકલી આપવા સૌને આગ્રહભરી વિનંતિ છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ
C/o સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી, વડોદરા.

વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ
સહમંત્રી

—ડભોઈના આંગણે તા. ૩૧ ડિસે. ૫૫ ના રોજ વડોદરા જિલ્લા છઠ્ઠી પુસ્તકાલય પરિષદમાં પધારેલા તાલુકાવાર પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા નીચે પ્રમાણે હતી:—

વડોદરા ૩૨, વાઘોડીયા ૨૨, પાદરા ૨૧, નસવાડી ૫, કરજણ ૨૧, સંખેડા ૧૨, શિનોર ૨૦, ડભોઈ ૮૬, સાવલી ૧૭, જાબુગામ ૧, કુલ ૨૩૭.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

—શિષ્ટવાચનની પાંચમી પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારોનાં પ્રમાણપત્રો તથા ઈનામ મેળવતા ઉમેદવારોને છઠ્ઠી શિ. વા. પરીક્ષા માટે રખાયેલું ' નિત્યનો આચાર ' નામનું પુસ્તક ઇનામ તરીકે ફેબ્રુઆરી આખર સુધીમાં જે તે કેન્દ્રો તરફ અત્રેથી મોકલાશે.

—શિષ્ટવાચનની છઠ્ઠી પરીક્ષા શ્રી રામનારાયણ વિ. પાઠક કૃત ' નિત્યનો આચાર ' નામના પુસ્તકની તા. ૧૬ સપ્ટેમ્બર ૧૯૫૬ ને વાર રવિના રોજ લેવા ઠર્યું છે એ વિષે વધુ જાણવા આજ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી જાહેરાતો વાંચો.

—ભરૂચ તથા સુરત જિલ્લાની પરિષદો ભરવાની તૈયારીઓ જે તે જિલ્લાના જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના સંચાલકો તરફથી ચાલી રહી છે. ફેબ્રુઆરી કે માર્ચમાં આ પરિષદો ભરાશે.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીનની સંવત્સરી
અને
"પુસ્તકાલય પર્વણી"

[લેખક : ચીમનભાઇ હ. અમીન-વડોદરા. મંત્રી, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ.]

કેળવણીનો બહોળો પ્રચાર કરી જેમણે ચરોતરનું સુયોગ્ય ઘડતર કર્યું અને જ્ઞાનના પ્રચારથીજ દેશની ઉન્નતિ સધાશે, એ વિચારસરણીએ જેમણે ગુજરાતમાં સૌ પ્રથમ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ઉપાડી "મિત્ર મંડળ પુસ્તકાલય" સ્થાપ્યાં અને જે પ્રવૃત્તિએ વડોદરાના આદર્શ નરેશ શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડને આકર્ષ્યા અને જગતપરિભ્રમણમાંથી મેળવેલી અને ઝંખેલી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને રાજ્યભરમાં ફેલાવવા માટે જેમને આ પ્રવૃત્તિ સુપ્રત થયેલી અને જેમણે વડોદરા રાજ્યનાં ત્રણ હજાર ગામોમાંથી પંદરસો ગામોએ પુસ્તકાલય અને વાચનાલયો ખડાં કરી જ્ઞાનદીપ પ્રગટાવેલા એ પૂજ્યશ્રી. મોતીભાઇ નરસિંહભાઇ અમીનની પુણ્યતિથિ-સંવત્સરી તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ આવે છે જે દિવસે એમના હજારો વિદ્યાર્થીઓ અનુયાયીઓ અને પ્રશંસકો એમનું પુણ્ય સ્મરણ કરી દિલભર વંદના કરશે અને એ સૌ પોતપોતાની ફરજો પણ વિચારશે.

કાર્યકર્તાઓ ઘડયા.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ અમીને પોતાના આદર્શ જીવનમાં કેળવણી અને જ્ઞાનપ્રચારને કેન્દ્રસ્થાને રાખી લોકહિતની ઘણી પ્રવૃત્તિઓ કરેલી અને ઘણી સંસ્થાઓ પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે મદદમાં રહી સ્થાપેલી છે અને ઘણા કાર્યકુશળ-કર્તવ્યપરાયણ કાર્યકર્તાઓ તૈયાર કરેલા છે.

અમર અને અજાતશત્રુ

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અંગે તો સભાઓ, પરિષદો, પર્યટનો, શિક્ષણવર્ગો, વાર્તાલાપો અને અનેકવિધ સેવાકાર્યોના પદાર્થપાઠો દ્વારા હજારો શિક્ષકો અને સેવાભાવી કાર્યકરોના પરિચયમાં આવી એમણે સૌને પોતાના બનાવેલા છે. એટલે તો એ સૌના દિલમાં પોતાના સ્વજન બની નીકટના વડીલસ્થાને વસીને અમર બનેલા છે.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન અજાતશત્રુ હતા. સહકારી અને અસહકારી, ગરીબ અને શ્રીમંત, સત્તાધારીઓ અને સામાન્ય માણસો સૌના દિલમાં એમને માટે ખૂબ જ માન હતું એટલે તો વર્ષો પહેલાં જગતવંદ્ય મ. ગાંધીજીએ એમને "ચરોતરનું મોતી" કહીને અપૂર્વ માનથી બિરદાવ્યા હતા.

સ્વરાજની ઝંખના ફળી છે.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ અમીન સાથેના પંદર વર્ષના સતત પરિચયમાં હમેશાં જોયાં કર્યું છે કે, એમને "સ્વરાજ્ય" ની ભારે ઝંખના હતી. અને સાવ નિરાશાના સમયમાં પણ હંમેશાં કહેતા કે "સ્વરાજ્ય" ને ધસારાબંધ દોડતું આવતું હું દેખ્યાં કરું છું. પરંતુ એ ધસારાને ઝીલવા માટે જ્ઞાનપ્રચાર દ્વારા જનતાને તૈયાર કરેલી નહિ હોય તો એ સ્વરાજ્યના તેજથી અંજાઇ જશે અને કેટલીક વખત તો એને પ્રકાશની જગ્યાએ અંધકાર પણ લાગશે. એટલે સ્વરાજ્યનું સુખ ભોગવવાને બદલે એ જનતા સ્વરાજ્યને જ વગોવવા લાગશે. માટે 'જે કોઈ મને ચાહતા હો તે મારા કાર્યને ચાહશો' અને જ્ઞાન પ્રચાર માટે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના કામમાં પરોવાઈ જઈ એને સમસ્ત ગુજરાતમાં અને

ગુજરાત દ્વારા ભારતભરમાં ફેલાવશો. સ્વરાજ્ય આવ્યા પછી તો આપણું જ તંત્ર હશે. આપણા પ્રધાનોનો પુરો સાથ મેળવી ગામડે ગામડે આ જ્ઞાનદીપ પ્રગટાવવાની સરળતા થશે, એ અવસર કોઈ ચૂકશો નહિ. એને ઝડપી લઇ દિપાવજો ”

ગામડે ગામડે પુસ્તકાલય

સ્વરાજ્ય આવ્યું, પણ આ દિશાનો ઝંખનાર એ મહાપુરુષ હવે આપણી વચ્ચે નથી. પણ તેથી શું ? એમની પ્રેરણા તો હજારો માનવીના દિલમાં દિલભર પડેલી છે એને તેજ કરીએ અને ગુજરાતના ગામડે ગામડે એ જ્ઞાનદીપ પ્રગટાવવાના કાર્યમાં આપણે સૌ લાગી જઇએ. એ પુણ્યાત્માની ગણતરી સાચી પડી છે અને સ્વરાજ્ય પછી એ જ્ઞાનપ્રચારની દિશા વધુ સરળ બની છે. મુંબાઈ રાજ્યે પણ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને ખીલવવા માટે ઉદાર મદદો આપવાનાં ધોરણો મંજુર કર્યાં છે. એટલે વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ જે રીતે આ પ્રવૃત્તિ ખીલવવા પ્રયત્ન કરતું હતું તે જ રીતે આજે " ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ " મહાગુજરાતમાં ગામડે ગામડે પુસ્તકાલયો સ્થાપવા અને તાલુકા જિલ્લા અને વિભાગોની શાખાઓ સ્થાપી એ દ્વારા આ પ્રવૃત્તિમાં સંગીનતા લાવવાના પ્રયત્નો કરે છે.

વડોદરા રાજ્યમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ખીલવવા માટે "પુસ્તકાલયપર્વણી દિન" ઉજવવામાં આવતો હતો એ જ પ્રમાણે હવે ગુજરાતભરમાં આ દિન ઉજવવાની આવશ્યકતા છે.

તાજેતરમાં મળેલી વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદમાં આ બાબત ચર્ચાવિચારણાથી આ " પુસ્તકાલય પર્વણી દિન " દર વર્ષે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના સ્થાપક અને મહાન પ્રચારક સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ ન. અમીનના પુણ્યદિને—તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ ઉજવવા ઠરાવ થયો છે અને સારાએ ગુજરાતનાં પુસ્તકાલયો અને કાર્યકર્તાઓને આ પ્રવૃત્તિ ઉપાડી લેવા વિનંતિ થઇ છે તે યોગ્ય જ છે, અને આવકારદાયક છે.

એક પંથ દો કાજ

તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ "પુસ્તકાલયપર્વણી" ઉજવવામાં 'એક પંથ અને દો કાજ' થાય છે. એ દિવસે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ જેના જીવન સાથે જોડાયલી હતી એ મહાપુરુષ પૂજ્ય શ્રી. મોતીભાઇ અમીનનો પુણ્યદિન—સંવત્સરી હોઈ એમનું સ્મરણ પણ થશે અને એ પુણ્ય સ્મરણમાંથી આપણી ફરજનું ભાન વધુ જાગ્રત થશે.

" પુસ્તકાલયપર્વણી "

' પુસ્તકાલય પર્વણી ' તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીએ આપણે ખૂબજ ભાવનાથી દિલપૂર્વક ઉજવીએ. સવારમાં પ્રભાતફેરી અને સરઘસ, પુસ્તકાલય અને જ્ઞાનપ્રચારના સૂત્રો સાથેનું નીકળે, બપોરે સ્ત્રીઓની ખાસ સભા મળે અને પ્રદર્શન પણ રખાય. સાંજે જાહેરસભા મળે અને યોગ્ય વિવેચનો થાય. તેમજ રાત્રે " સંસ્કાર કાર્યક્રમ " ગોઠવાય. એ દિવસે જ તે પુસ્તકાલયના વિકાસ માટે ફંડ—ફાળો પણ મેળવાય. સ્વતંત્ર મકાન ન હોય ત્યાં મકાન બાંધવા માટે પણ ફાળો થાય. હવે તો લોકોમાં દાનની વૃત્તિ વધેલી છે. એનો લાભ લઈએ અને યોગ્ય પ્રેરણા આપી એ દાનવૃત્તિને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અને જ્ઞાનપ્રચારની દિશા તરફ વાળીએ.

આશા છે કે " પુસ્તકાલય પર્વણી દિન" ખૂબ ઉત્સાહથી ઉજવવાની વેળાસર ગોઠવણ કરીએ અને પૂજ્યશ્રી મોતીભાઇ ન. અમીનની પ્રેરણા ઝીલી દેશ પ્રત્યેની પૂરતી ફરજ બજાવીએ. એજ નમ્ર વિનંતિ.

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦] તા. ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૫૬ [અંક ૮ મો

અનુક્રમણિકા

પુસ્તકાલય પર્વણીદિનનું મહત્ત્વ	૪૦૧
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૪૦૨
કરોડોની કીમતનો ભારતીય ગ્રંથભંડાર	૪૦૭
હોરર કોમિક્સ	૪૧૦
પુસ્તક પરિચય	૪૧૧
નવીન ફાલ	૪૨૨
પુસ્તકાલય નોંધ	૪૨૩
પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પરિષદ	૪૨૫
સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીન સાહેબની સત્તરમી સંવત્સરી	૪૪૪
ગામેગામ ઉજવાયેલી સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીન સાહેબની સત્તરમી સંવત્સરી, પુસ્તકાલય પર્વણી	૪૪૭
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય સંગ્રહસૂચિ	૪૫૩
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ના સૂચના-સમાચાર	૪૬૦

અમારી છેલ્લી ચૌદ નવલકથાઓ

સાક્ષરશ્રી રમણલાલ દેસાઈની
શચી પૌલોમી
પૃષ્ઠ ૪૧૯ : : કિંમત ૫–૮–૦

શ્રી ઈશ્વર પેટલીકરની
તરણા ઓથે ડુંગર
પૃષ્ઠ ૩૦૦ : : કિંમત ૪–૦–૦

શ્રી. બચુભાઈ શુકલની
અધૂરો આદર્શ
પૃષ્ઠ ૪૬૦ : : કિંમત ૬–૪–૦

શ્રી. ગ. ત્ર્યં. માડખોલકરની
કાન્તા
પૃષ્ઠ ૩૪૨ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની
બલિદાન
પૃષ્ઠ ૩૨૬ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી ગો. ની. દાંડેકરની
શિતુ
પૃષ્ઠ ૨૫૦ : : કિંમત ૩–૮–૦

શ્રી રસિકલાલ જોશીની
શીલા
પૃષ્ઠ ૨૯૭ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની
અશ્રુ
પૃષ્ઠ ૪૪૯ : : કિંમત ૬–૦–૦

કવિ બા. ભ. બોરકરની
ભાવીણ
પૃષ્ઠ ૩૦૫ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી પીતાંબર પટેલની
તેજરેખા
પૃષ્ઠ ૩૯૨ : : કિંમત ૫–૮–૦

શ્રી ચિનુ પ્રસાદ વૈ. જાનીની
અચ્યુત
પૃષ્ઠ ૨૪૭ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી શ્રી. ના. પેંડસેની
ગારંબીનો બાપુ
પૃષ્ઠ ૪૧૭ : : કિંમત ૫–૮–૦

શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની
લલિતબાબુ
પૃષ્ઠ ૨૪૯ : : કિંમત ૩–૮–૦

શ્રી કુલરંજન મુખોપાધ્યાયની
અશ્રુપૂજા
પૃષ્ઠ ૨૯૯ : : કિંમત ૪–૦–૦

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ–૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; કેશવબાગ : ફોન નંબર ૩૪૩૪૧

શ્રી દક્ષિણામૂર્તિનું અજોડ સાહિત્ય

તમારા પુસ્તકાલયના બજેટમાં સમાસ રાખજો.

સ્વ. ગિજુભાઇ સંપાદિત બાલસાહિત્ય

બાલવાર્તાઓ ભાગ ૧ થી ૫ (સચિત્ર પુસ્તકો) ૬-૪-૦
બાલસાહિત્ય માળા ૧ થી ૮૦ પુસ્તકો (ચાર બોકસ) ૨૫-૦-૦
બાલસાહિત્ય ગુચ્છ ૧ થી ૨૫ પુસ્તકો (બોકસમાં) ૬-૮-૦
બાલસાહિત્ય વાટિકા ૧ થી ૩૨ પુસ્તકો(મંડળ પહેલું)દરેકનો૧-૦-૦
(આ વાટિકામાંનાં કેટલાંક પુસ્તકો ફરી છપાવાનાં છે; વિગતો પૂછો.)

કિશોર કથાઓ ૧-૨ ૩-૦-૦ | ભગવાન બુદ્ધ ૦-૧૨-૦
ધર્માત્માઓનાં ચરિતો ૧-૧૨-૦ | રખડુ ટોળી ૧-૨ ૪-૮-૦

બાલસાહિત્ય વાટિકા (મંડળ બીજું) : ૧૫ પુસ્તકો : યાદી તથા કિંમતો પૂછો
ટારઝન .... ભાગ ૧ થી ૧૦ .... શંકર શાહ ૭-૮-૦
બાલરામાયણ .... શ્રીમતી મોંઘીબેન બધેકા ૨-૦-૦

શ્રી. નાનાભાઈ ભટનું કિશોરસાહિત્ય

મહાભારતનાં પાત્રો .... ૧ થી ૧૩ પુસ્તકો ... સેટના ૧૫-૦-૦
રામાયણનાં પાત્રો .... ૧ થી ૬ પુસ્તકો .... ,, ૮-૧૨-૦
હિંદુ ધર્મની આખ્યાયિકાઓ ભાગ ૧-૨ દરેકના ૨-૦-૦
શ્રીમદ્ લોકભાગવત (આમવર્ગ માટે) (પૃષ્ઠ ૬૬૪) ૭-૮-૦
ભાગવતકથાઓ .... ૨-૦-૦ * આપણા દેશનો ઇતિહાસ ૦-૮-૦

શ્રી. મૂળશંકર મો. ભટ્ટની સાહસકથાઓ

સાગરસમ્રાટ ૨-૮-૦ | સાહસિકોની સૃષ્ટિ ૪-૮-૦
પાતાળ પ્રવેશ ૨-૮-૦ | ખજાનાની શોધમાં.... ૨-૮-૦

પીળાં પલાશ (ત્રણ બાળનાટકો : સચિત્ર) કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી ૦-૮-૦

આ તેમ જ અન્ય પુસ્તકોનું વિગતવાર સૂચિપત્ર માંગો

આર. આર. શેઠની કંપની :: મુંબઇ-૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : : કેશવબાગ : ફોન નંબર ૩૪૩૮૬

'સસ્તું સાહિત્ય'........ એટલે....'ઊંચામાં ઊંચું સાહિત્ય'

ભજનો-કાવ્યો

નરસિંહ મહેતા, મીરાંબાઇ, ભોજો, ધીરો, પ્રીતમ, અખો, સુરદાસ, તુલસીદાસ, કબીર, દાદુ, છોટમ, દલપત, કેશવ, શામળ, ગંગ, નઝીર પ્રેમાનંદ, દીનદયાળગિરિ વગેરે વગેરે...

સ્વ. પઢિયારનાં પુસ્તકો

સ્વર્ગની કૂંચી, સ્વર્મનો પ્યાલો, સ્વર્ગનો પ્રકાશ, સ્વર્ગનો આનંદ, સાચું સ્વર્ગ, સ્વર્ગની સીડી વગેરે...

ધર્મ-નીતિ

ગીતા, ઉપનિષદો, રામાયણ, સંપૂર્ણ મહાભારત, યોગવાસિષ્ઠ, મનુસ્મૃતિ, શિવપુરાણ, વિષ્ણુપુરાણ, દેવી ભાગવત, વિચાર સાગર, પંચદશી, સત્યનારાયણની કથા, નારાયણ કવચ, સનાતન ધર્મ, નિત્યપાઠ વિદુરનીતિ, પક્ષપાતરહિત અનુભવ પ્રકાશ, જપ ને નામસ્મરણ, એકનાથી ભાગવત; શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યના ગ્રંથો, ભર્તૃહરિ શતકો, સૂર્યકાન્ત પંચીકરણ, ભક્તિયોગ, ધમ્મપદ, પાતંજલ યોગસૂત્ર, મોક્ષમાળા, આત્મસાક્ષાત્કારની કસોટી, એકાદશી માહાત્મ્ય, ચંડીપાઠ, તુલસી સતસઇ વગેરે વગેરે.

ચરિત્રો

બુદ્ધ, શંકરાચાર્ય, દયાનંદ, ચૈતન્ય મહાપ્રભુ, સહજાનંદ તુકારામ, રમણમહર્ષિ, હંસ મહારાજ, વિવેકાનંદ, રામકૃષ્ણ પરમહંસ, નાનક, ભિક્ષુ અખંડાનંદ, સુરદાસ, ટોલ્સ્ટોય, પૂજ્ય બાપુ, શિવાજી, અકબર, લક્ષ્મીબાઇ, જોન ઓફ આર્ક, વીર દુર્ગાદાસ, બુકર ટી. વોશિંગ્ટન, મીરાંબાઈ, સંત મૂળદાસ, મહાત્મા દાદુ દયાળ, યોગીશ્વર યાજ્ઞવલ્ક્ય, નિત્યાનંદ, પ્રજ્ઞાનંદ ને શિવાનંદ વગેરે...

વાર્તા

કરસનદાસ માણેક, ઇશ્વર પેટલીકર, જ્યોતીન્દ્ર દવે, પીતાંબર પટેલ, ચંદુલાલ પટેલ વેણીભાઇ પુરોહિત, સારંગ બારોટ, પ્રશાંત, જયભિખ્ખુ, જગદીશ ને છગનલાલ પરમાર, કેતન મુનશી, મડિયા, સોપાન, શ્રીધરાણી વગેરેની વાર્તાઓ. વનરાજ ચાવડો ગુલાબસિંહ, ભોજ ને કાલીદાસ, વિક્રમ, વૈતાલ, વડીલોની વાતો વગેરે વગેરે......

સ્ત્રી-બાળોપયોગી

નળાખ્યાન, ઓખાહરણ, ગૃહિણી, કલ્યાણમયી, સુખી જીવનની પગદંડી, પાકશાસ્ત્ર વિદ્યાર્થી બહેનોને, બીરબલ ને બીજા, અરેબીઅન નાઇટસ, ગદાધારી ભીમ, ભીમનાં પરાક્રમો, સિંદબાદનાં સાહસો, અવસ્બ બાળ ગ્રંથાવલિ વગેરે વગેરે...

વૈદક

સુશ્રુત – આયુર્વેદ, અષ્ટાંગ હૃદય-વાગભટ, શાર્ઙ્ગધરસંહિતા ભાવપ્રકાશ, આર્યભિષક્, ઘર ઘરનો વૈદ્ય, વનસ્પતિવર્ણન, આરોગ્યની ચાર મા રી, આરોગ્યની કૂંચી, રસતંત્રસાર, ખોરાકના ગુણદોષ, હરડે, જીવનચર્યા વગેરે વગેરે...

સામાન્ય જ્ઞાન

હિન્દુસ્તાની સંગીત, વ્યાયામ ને સૂર્યનમસ્કાર, કહેવતો, જગતમાં જાણવા જેવું, રશિયા, અમેરિકા, વિશ્વની વિચિત્રતાઓ, વનવગડામાં વસનારાં, પ્રકૃતિનાં લાડકવાયાં પંખીઓ વગેરે વગેરે...

૪૫૦ પ્રકાશનોનું વિસ્તૃત સૂચિપત્ર મંગાવો

અખંડ આનંદ

મહાગુજરાતનું લોકપ્રિય અને સૌથી વધુ ફેલાવો ધરાવતું માસિક – ૪ ખ સિવાય દર અંકે ૧૨૦ પાનનું વાચન.

લવાજમ

દેશમાં રૂ. ૮ાા : પરદેશમાં રૂ. ૧૦ાા શિ. ૧૬

વિવિધ ગ્રંથમાળા

ઘેર બેઠાં ૭ થી આઠ ઉપયોગી પુસ્તકો દ્વારા ૧૫૦૦ પાનનું વાચન આપતી સૌથી જૂની માળા.

લવાજમ

દેશમાં : રૂ. ૭ા પરદેશમાં રૂ. ૧૦ શિ. ૧૫

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય { ભદ્ર, પો. બો. નં. ૫૮ અમદાવાદ-૧ / ૧૫૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ-૨ }

શિષ્ટ અને સંસ્કારી સાહિત્ય

વાર્તા સાહિત્ય

અધુરો કોલ : શ્રી. ધીરુબેન પટેલની નમણી સામાજિક વાર્તાઓ ૩-૦
સ્મરણ મંજરી : શ્રી. રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટનાં રંગભૂમિ જીવનનાં સંસ્મરણો : તેમનાં ચૂંટેલાં લોકપ્રિય ગીતો સાથે ૪-૦
વિલોપન : શ્રી. મેઘાણી કૃત છેલ્લો વાર્તાસંગ્રહ : સાત નવી વાર્તાઓ સાથે ૩-૮
માણસાઇના દીવા : ,, શ્રી. રવિશંકર મહારાજના પ્રેરક પ્રસંગો ૨-૮
તેજ અને તિમિર : શ્રી. મંડિયાકૃત લક્ષ્યવેધી ને લાક્ષણિક નવલિકાઓ ૪-૦
ચંપો અને કેળ : ,, ,, નાજુક ને નકસીદાર પ્રણયકથાઓ ૩-૦
સ્વપ્નનો ભંગાર : શ્રી. કેતન મુનશીની કસબભરી નવલિકાઓ ૩-૮
લોહીની સગાઇ : શ્રી. પેટલીકર કૃત હૃદયસ્પર્શી સંસ્કારકથાઓ ૩-૮
પ્રતિબિંબ : શ્રી. 'ધૂમકેતુ'ની ભાતીગળ મર્મસ્પર્શી વાર્તાઓ ૩-૦
સંધ્યાટાણે : શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતાની ચૂંટેલી ૩૯ વાર્તાઓ ૪-૮
ભોજ અને કાલિદાસ : હાસ્ય અને હાજરજવાબીની ૧૦૪ વાર્તાઓ ૪-૦
વરસની શ્રેષ્ઠ વાર્તાઓ : ૧૯૫૧ સંપાદક : શ્રી. ઉમાશંકર જોષી ૧-૧૨
અક્કલબહાદુર : ચાતુર્ય અને ચમત્કૃતિભરી કૌતુક-કથાઓ ૩-૦
કસ્તુરી : ચાતુર્ય અને ચમત્કારપૂર્ણ છત્રીસ લોકપ્રિય લોકકથાઓ ૩-૮
રાજકથા : શ્રી. અવનીન્દ્રનાથ ટાગોરની પ્રેરક ઐતિહાસિક વાર્તાઓ ૧-૦
પાનસોપારી : શ્રી. પટવા કૃત હાસ્ય, કટાક્ષ અને મર્મભરી પ્રસંગકથાઓ ૪-૦
નવીના (શેષપ્રશ્ન) : શરદબાબુ કૃત નારીજીવનની નમણી વાર્તા ૫-૦
પૃથુરાજ ચૌહાણ અને ચંદ બરદાયી : સચિત્ર ઐતિહાસિક વીરગાથા ૨-૮
રાજા ગણેશ અને મંદાકિની : સ્નેહ અને શૌર્યની ઐતિહાસિક વાર્તા ૨-૦
શીરીનની કહાણી અને અંજીર બાગની કતલ : દિલચસ્પ પારસી સંસારી વાર્તા ૫-૦
મિલનું અમૂલ્ય મણિ : શ્રમજીવી જગતની નવલકથા ૧-૮
દાન અને મહણ: રસ અને રંગભરી સામાજિક નવલકથા ૩-૦

નવો ફાલ

વસંતવર્ષા: શ્રી. ઉમાશંકર જોષીનો નવીન કાવ્ય ગીત-સંગ્રહ ૩-૦
ત્રિમૂર્તિ: શ્રી. મંગળદાસ જ. ગોરધનદાસનો સચિત્ર અને સોહામણો કાવ્યસંગ્રહ ૫-૦
કવિતા: ૧૯૫૪: શ્રી. સુરેશ દલાલ સંપાદિત વર્ષની કાવ્ય-વાનગી ૧-૦
કાદંબરી: ઉત્તર ભાગ ભાલણ કૃત: સંપાદક : શ્રી. કેશવલાલ હ. ધ્રુવ ૪-૮
સ્મૃતિમંગલ: પ્રા. ગોવિન્દભાઇ પટેલનાં પ્રણયકાવ્યો ૧-૦
સર લલ્લુભાઇ શામળદાસ: શ્રી. ધ. કૃ. મહેતા લિખિત જીવનચરિત્ર ૨-૦
પલ્લવી : શ્રી. ઇન્દુલાલ ગાંધીનાં લયમધુર ગીતોનો સંગ્રહ ૩-૦
ઉત્તરાયન : શ્રી. દેશળજી પરમારનાં પ્રેરક ને પ્રાણવાન કાવ્યો અને ગીતો ૬-૪
પાંખ વિનાનાં પારેવાં : શ્રી. શિવકુમાર જોષીની નમણી નાટિકાઓ : સચિત્ર ૪-૦
ફિલસૂફિયાણી : શ્રી. પટવાના મરમાળા ને વેધક રમૂજ ટૂચકાઓ : સચિત્ર ૪-૦
હિન્દપર્યટન : પ્રવાસીઓને અત્યંત ઉપયોગી સુધારેલી નવી આવૃત્તિ ૪-૮
રાસકુંજ : સુધારેલી નવી આવૃત્તિ : સુંદર ૩૫ રંગ : ભેટ આપવા લાયક ૩-૮
અલંકારિકા : રંગોળી, સાથિયા, અને ગૃહશણગારનું સચિત્ર પુસ્તક ૪-૮

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ., પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

પુસ્તકાલય માટે તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી

ભગ્નપાદુકા ૬-૧૨
લોપામુદ્રા ૪ થો ૨-૦

શ્રી ધૂમકેતુ

મહાઅમાત્ય ચાણુક્ય ૪-૮
મગધપતિ ૪-૮
કવિકથાઓ ૧-૨-૩ ૩-૦
જ્ઞાનકથાઓ ૧ થી ૫ ૫-૦
વનવેણુ ૩-૦
ગીતાંજલી નવા સ્વરૂપમાં છપાય છે.

શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય

જયભારતી ભા. ૧-૨ ૨-૧૨
કાળભૈરવ ૫-૦
સોહિણી સંઘાર ૬-૮
જાવડ ભાવડ ભા. ૧-૨ ૭-૮

શ્રી જયભિખ્ખુ

ભૂરો દેવળ ૩-૮
રસિયો વાલમ ને બીજાં નાટકો ૩-૮
બૌદ્ધધર્મની પ્રાણીકથાઓ ૧-૪
હિન્દુ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ ૧-૪
જયભિખ્ખુ વાર્તા સૌરભ ભા. ૧-૨ ૪-૦

શ્રી મનુભાઇ જોધાણી

પાદરની વનસ્પતિ ૧-૨ ૧-૧૨
આંગણાની વનસ્પતિ ૧-૨ ૧-૧૨
આંગણાનાં પંખી ૦-૧૨

અન્ય લેખકોનાં

નૃસિંહાવતાર (મણિભાઇ ન. દ્વિવેદી)
(સંપાદક : ધીરૂભાઇ ઠાકર) ૩-૮
સાહિત્ય સાધના " ૫-૮
મનોવિહાર (રામનારાયણ વિ. પાઠક) ૪-૦
શાકુંતલ (વિસ્તૃત નોટસ, ટિપ્પણ
પ્રસ્તાવના સહિત) ૬-૦
(સં. ઉમાશંકર જોષી)
ચિરકુમાર સભા (ટાગોર) ૩-૮
(અનુ. રમણલાલ સોની)
પાગલની વહુ (નરેશબાબુ) " ૧-૪
વિલાસિની " " ૩-૮
ગુલાબની ટેકરી (હાસુભાઇ ને
કુસુમબેન શુક્લ) ૩-૮
ભણેલી ભીખ (અનામી) ૩-૦
મહાત્મા ગાંધી ભા. ૧-૨
(અંબેલાલ જોષી) ૨૦-૦
મેઘનાદ ભા. ૧-૨ (રતિલાલ ગી. શાહ) ૮-૦
ફોરમ (કાવ્ય સંગ્રહ)
(દેવશંકર મહેતા) ૧-૪
ખાદીમિયા (માવજીભાઇ વૈદ્ય) ૧-૪
વૃક્ષ ને વેલી (જયંતિલાલ ઓઝા) ૨-૦
માતા ધનારને (દેસાઇભાઇ પટેલ) ૧-૪
મોગરાનાં ફુલ (પચ્ચીસ વાર્તાઓ) ૨-૦
મદન મોહના (અનંતરાય રાવળ) ૪-૦
તર્કવિજ્ઞાન (એ. કે. ત્રિવેદી). ૪-૪

નવાં નાટકો

ઉલ્લાસિકા (સ્ત્રી પાત્ર વિનાનાં નાટકો)
(દુર્ગેશ શુક્લ)
છપાય છે.
સુમંગલા (શિવકુમાર જોષી) ૧-૮
માઝમ રાત (ચં. ચી. મહેતા) ૧-૪
હરિ રથ ચાલે (બચુભાઇ શુક્લ) ૨-૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રસ્તા : અમદાવાદ.

જાણીતા લેખકોની નવી નવલકથાઓ

ભગ્ન પાદુકા (કનૈયાલાલ મુનશી) ૬-૧૨	**મહાઅમાત્ય ચાણક્ય** ધૂમકેતુ ૪-૮	**જાવડભાવડ** ભા. ૧-૨ ગુણવંતરાય આચાર્ય ૭-૦
નવી ઐતિહાસિક નવલકથા	આમ્રપાલી, વૈશાલી, મગધ-પાત પછી આગળ ચાલતી નવલકથા.	કાલભૈરવ, સોહીણુ સંઘાર પછી આગળ વધતી નવલ-કથા
બૂરો દેવળ જયભિખ્ખુ ૩-૮	**વિલાસિની** (નરેશબાબુ) અનુ. રમણલાલ સોની ૩-૮	**પાગલની વહુ** (નરેશબાબુ) અનુ. રમણલાલ સોની ૧-૪
નવીન છાપ પાડતી ઐતિહાસિક નવલકથા	સામાજીક નવી નવલકથા	શરદબાબુ કૃત પરિણિતા જેવી સુંદર નવીન ભાત પાડતી નવલકથા
મેઘનાદ ભા. ૧-૨ રતિલાલ ગી. શાહ ૮-૦	**ચિરકુમારસભા** (ટાગોર) અનુ. રમણલાલ સોની ૩-૮	**લક્ષ્મી પધાર્યાં** ગુણવંતરાય આચાર્ય ૪-૮
પંચવર્ષીય યોજનાને અનુલક્ષીને લખાયેલ નવલકથા	શ્રી ટાગોર કૃત સુંદર નવલકથા	શ્રી આચાર્યની સામાજીક થ્રીલર નવલકથા

નવા વાર્તાસંગ્રહો

ગુલાબની ટેકરી (દામુભાઇ અને કુમુદબેન શુકલ) ૩-૮	**ભણેલી ભીખ** (અનામી) ૩-૦	**જયભારતી** ભા. ૧-૨ ગુણવંતરાય આચાર્ય ૨-૧૨

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—ગાંધી રસ્તા : અમદાવાદ.

પુસ્તકાલય માટે નવાં પુસ્તકો

શ્રી. જૈનેન્દ્રકુમાર કૃત
'ત્યાગપત્ર'
કિંમત રૂા. ૨-૮-૦

*

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરના
સુવિચારોનો સંગ્રહ
'રત્નકંકણ'
કિંમત રૂા. ૪-૦-૦

*

શ્રી. ડુંગરશી ધરમશી સંપટ
'ફતેહમામદ યાને
કચ્છનો ક્રોમવેલ'
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

*

'શીરડીના સંત'
શ્રી. સાંઈબાબાની સાધના
અને સિદ્ધિ, ચરિત્ર અને
ચમત્કારો
કિંમત રૂા. ૨-૦-૦

*

શ્રી. શરદ્‌બાબુ કૃત
'નાની વહુ'
કિંમત રૂા. ૨-૦-૦
'છોટી મા'
કિંમત રૂા. ૧-૧૨-૦

*

શ્રી. રામચન્દ્ર ઠાકુર કૃત
'મીરાં પ્રેમ-દિવાની'
કિંમત રૂા. ૬-૪-૦
'બુદ્ધિધન બીરબલ'
કિંમત રૂા. ૬-૧૨-૦
'શેફાલી'
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

અ. સૌ. પન્ના ઝવેરી કૃત
'પન્નાના પ્રેમપત્રો'
કિંમત રૂા. ૪-૧૨-૦

*

શ્રીમતી લીલી જેમ્સ એલન
શક્તિસાગર યાને
મનની અપાર શક્તિ
કિંમત રૂા. ૧-૧૨-૦

*

જેમ્સ એલન
'જિંદગી જીતો યાને
વિજય કળા'
કિંમત રૂા. ૨-૦-૦

*

શ્રી. રતિલાલ ત્રિવેદી
'મણિમાળા'
કિંમત રૂા. ૪-૪-૦

*

શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય
'ભરજોબન'
કિંમત રૂા. ૪-૮-૦

*

શ્રી. શયદા
'જમાનાની ઝલક'
કિંમત રૂા. ૩-૦-૦
'શાહજાદી કાશ્મીરા'
કિંમત રૂા. ૩-૦-૦
'સંસારની શોભા'
કિંમત રૂા. ૩-૮-૦

શ્રી. રતુભાઈ શેઠ કૃત
'પરીમહેલ'
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

*

વૈદ્ય ત્ર્યંબકરાય તથા શ્રીમતી
નિર્મળાદેવી વૈદ્ય રચિત
દંપતિ વિવેક
કિંમત રૂા. ૫-૦-૦
આત્માની ઓળખ આપતું
પુસ્તક
'સંતોની સુવાસ'
કિંમત રૂા. ૨-૮-૦

*

શ્રી. રતિલાલ ત્રિવેદીકૃત
'સંસારનાં સુખદુઃખ'
કિંમત રૂા. ૩-૦-૦

*

અ. સૌ. સતીદેવી રચિત
'રસિલાનું રસોડું'
યાને
નવીન પાકશાસ્ત્ર
કિંમત રૂા. ૪-૧૨-૦

*

કુટુમ્બ નિયોજનનું પુસ્તક
સરળ સંતતિ નિ :
ડૉ. પી. જી. ગોરધનદાસની
પ્રસ્તાવના સાથે કિં. ૧-૧૨-૦

*

સ્ત્રી-પુરુષ-બાળકો માટે
સદાય ઉપયોગી
ઇનામ આપવા તથા
વૈદ્ય ત્રિવેદી કૃત
અનુભવસિદ્ધઔષધિઓ
૧૩૬૬ રામબાણ ઉપચારો
કિંમત રૂા. ૩-૧૨-૦

એન. એમ. ઠક્કરની કું. ૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

નવાં પુસ્તકો વસાવી લ્યો.

ત્રણ નવી સળંગ નવલકથાઓ

અભયા કિંમત રૂ. ૮-૧૨-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૦-૧૪-૦
મામા વરેરકરની યૌવનના રસ
છોળે ઝૂલતી એક અબલાના
અંતર હીરને પ્રકટાવતી નવી
નવલકથા
અનુવાદક : **બિપીન ઝવેરી**
એમ. એ., પી. એચ. ડી.

સેજલ- કિંમત રૂ. ૪-૧૨-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૦-૧૪-૦
કર્તા
શ્રી રતીલાલ ત્રિવેદી
-રસભરી સળંગ સામા-
જીક નવી નવલકથા

સાહસિક રાજદૂત
(ભાગ ૧-૨ સાથે)
કિંમત રૂ. ૪-૧૨-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૦-૧૪-૦
જુલેવર્નની નવી સળંગ સાહસકથા
સ્નેહ અને સંગ્રામ અને કર્તવ્યની
ઉચ્ચ ભાવનાને મૂર્તિમંત કરતી
વિશ્વસાહિત્યની સર્વોત્તમ કૃતિ

શ્રી આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમ માળાનાં વૈદ્ય ત્રંબકરાય ત્રિવેદી તથા નિર્મળાદેવી ત્રિવેદી રચિત ત્રણ નવા ગ્રંથો.

દંપતિ વિવેક ભાગ ૧-૨ સાથે
કિંમત રૂ. ૫) વિ.પી. ખર્ચ રૂ. ૧
ગૃહસ્થાશ્રમનાં સર્વ અંગોનું વિવેક
જ્ઞાન આપતું મંગળમય પ્રકાશન
-દંપતીધર્મનાં ૨૮૦ જ્ઞાનસૂત્રો
તથા આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમની ૨૫૧
કહેવતો સાથે શ્રી. કનુ દેસાઈ
ચિત્રિત ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

દંપતી ભૂષણ કિંમત રૂ. ૫)
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૧)
જીવનવિકાસમાં વ્યવહાર જ્ઞાન
આપતો દાંપત્યજીવનના ભૂષણ
રૂપ સાધનાગ્રંથ
શ્રી. કનુ દેસાઇ ચિત્રિત ત્રિરંગી
મંજુષા (બોક્સ) સાથે.

દંપતીસુખ કિંમત રૂ. ૫)
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૧)
આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમીના
સંસારને સુખી બનાવતું
ગૃહ ઉપયોગી પ્રકાશન
શ્રી. કનુ દેસાઇ ચિત્રીત
ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

દરેક કુટુંબમાં કાયમી ઉપયોગી બે નવા સંસ્કારગ્રંથો

સુખી સંસાર ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫-૬ સાથે
કિંમત રૂ.૬-૧૨-૦ વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૧॥
કર્તા
ડુંગરશી ધરમશી સંપટ
કાકા કાલેલકરની પ્રસ્તાવના
તથા
કેદારનાથજીના ધન્યવાદ
સાથે પરિચિત તેમજ અપરિચિત સ્ત્રીપુરુષોને
સાચું સંસારિક માર્ગદર્શન કરાવતું સંસ્કારી
પ્રકાશન ૬ વિભાગો, ૬૮૪ પાના ૪૫૨
વિષયો, ૩૫ ચિત્રો. શ્રી. કનુ દેસાઇ તથા
શ્રી. જનક ચિત્રિત ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

સુંદર બનો—તનથી—મનથી
કર્તા
શ્રીમતી સતીદેવી ઠક્કર
તથા
શ્રી. નંદલાલ ઠક્કર
સ્વામી શ્રી મ.ધરતીર્થજીની "સૌંદર્યના દર્શને"
નામક પ્રસ્તાવના સાથે આત્માના સૌંદર્યના
દર્શનદ્વારા જીવનસુવાસ પ્રસરાવતું નવું પ્રકાશન
શ્રી. કનુ દેસાઈના દ્વિરંગી જૅકેટ સાથે
કિંમત રૂ. ૩-૦-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૦-૧૪-૦

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની બુકસેલર્સ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, **મુંબઈ ૨**

આપના પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તકો જરૂર વસાવો.

પ્રૌઢ શિક્ષણ વાચનમાળા પહેલી ચોપડી : લેખક : શંકરભાઇ સો. પટેલ

સ્વ. ગિજુભાઇએ યોજેલી મૂળાક્ષરો તથા બારાખડી શીખવવાની પદ્ધતિ પ્રમાણે લખાયેલી છે. વાચનમાં સરળતા અને રસ આવે એ હેતુથી કવિતાની લીટીઓ, જોડકણાં, તથા લોકગીતોની લીટીઓ મૂકવામાં આવી છે. ચોપડીની જોડણી ગુજરાત વિદ્યાપીઠના જોડણીકોષ પ્રમાણે છે.

કિંમત ૦-૪

પરિમલ લેખક : ઇન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ અને મણિલાલ ઠાકર બાળકોને ગમી જાય તેવી સુંદર અગીઆર વાર્તાઓ તથા એક નાટક છે. વિશિષ્ટતા તો એ છે કે એમાં સામાજિક કલેશ, ચોરી, કપટ, વહેમ વગેરેનો બીલકુલ સમાવેશ નથી.

કિંમત ૦-૫

શ્રેષ્ઠ સલાહકાર વૃદ્ધ પુરુષોના મુખથી શ્રવણ થતી અનુભવી બાબતોનો સંગ્રહ છે. વિદ્યાર્થીઓને તથા સાધારણ કેળવણી લીધેલા પ્રૌઢોને ઉપયોગી થાય તેમ છે. કુલ ૨૨ વાર્તાઓ છે.

કિંમત ૦-૬

વીર ગાર્ફીલ્ડ અંગ્રેજી ભાષામાં આ પુસ્તકની છત્રીસ આવૃત્તિઓ બહાર પડી ચુકેલી છે. ઉમદા ચારિત્ર્ય, કીર્તિવાન સિદ્ધિઓ અને પ્રમાણિકપણે મેળવાયેલા ઉંચામાં ઉંચા વિજયોના આદર્શ તરીકેનું વીર ગાર્ફીલ્ડનું જીવન ચરિત્ર છે. જ્યારે પ્રમુખપદે તેઓ હતા ત્યારે એક હત્યારાની ગોળીથી ઠાર થયેલા.

કિંમત ૧-૮

આત્મકથા લેખક : ઇન્દુલાલ યાજ્ઞિક, સન ૧૮૯૨ થી ૧૯૧૭ સુધીનું પોતાનું આત્મવૃત્તાંત છે.

કિંમત રૂા. ૪-૦

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

પો. બો. ૧૦ વડોદરા.

પંચમહાલ જિલ્લા પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ્
અધિવેશનનાં બે દશ્યો

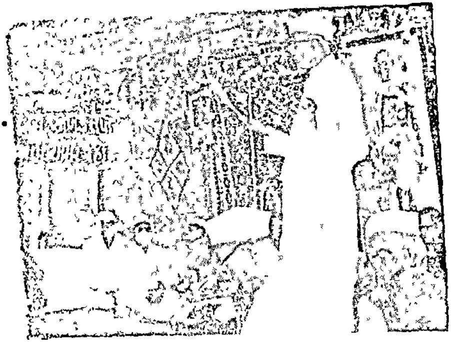

પરિષદના વરાયેલા પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઇ પટેલ પરિષદને સંબોધે છે. (તસ્વીર : શ્રી. નરેન્દ્ર બારોટ)

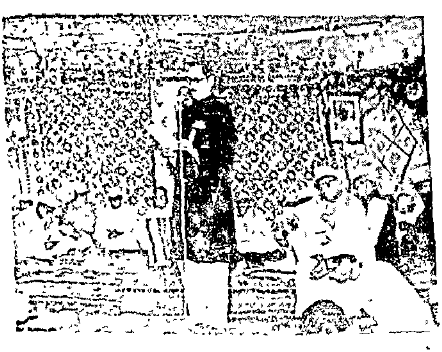

પરિષદના સ્વાગતાધ્યક્ષ શ્રી. સુરેન્દ્રરાય દેસાઇ સ્વાગતપ્રવચન કરતા પરિષદને આવકારે છે. (તસ્વીરઃ શ્રી. નરેન્દ્ર બારોટ)

સ્વર્ગસ્થ
શ્રી. મોતીભાઇ
ન. અમીન
જેમની ૧૭ મી
પુણ્ય તિથિ
પુ સ્ત કા લ ય
પર્વણીદિન તરીકે
ગઇ તા. ૧-૨-૫૬
ના રોજ ઉજવાઇ.

રમહાલ જિલ્લા પુ.
રંષદ પ્રસંગે ભરાયેલ
ર્શનનું ઉદ્દઘાટન
તા શ્રી. માણેકલાલ
. ગાંધી (એમ. પી.)

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦] તા. ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૫૬ [અંક ૮ મો

પુસ્તકાલય પર્વણીદિનનું મહત્ત્વ

સામાજિક કેળવણીના વિકાસ અને સફળતાની ચાવી પુસ્તકાલયોમાં રહેલી છે. માટે આ વખતના ઉજવણી દિન અંગે પુસ્તકાલયોને મહત્ત્વ અપાયું છે, કારણ કે :

૧ સામાજિક કેળવણીને પ્રાણવાયુ આપનાર પુસ્તકો છે.
૨ સામાજિક વિકાસનો પાયો પુસ્તકાલય છે.
૩ માનસિક અને બૌદ્ધિક ક્ષેત્રોમાં પુસ્તકાલયો ધનભંડાર જેવા છે.
૪ આળસુ મન પુસ્તકોની ગંગામાં નાહે એટલે શયતાન ભાગે.
૫ સુંદર ચારિત્ર્યને ઘડવાનું એક જ સ્થાન—તે પુસ્તકાલય.
૬ પુસ્તકાલયોનો લાભ લો, કારણ કે કળિયુગમાં મનશુદ્ધિનું તે એક જ સ્થાન છે.
૭ મહાપુરુષોની અમરાવતી પુસ્તકાલય છે.
૮ મનશુદ્ધિ માટેનાં મંદિરો તે પુસ્તકાલયો-તેનાથી વિમુખ રહેવું તે પાપ છે.
૯ પુસ્તકાલયો છોડે, તો શયતાન ચાલે જોડે.
૧૦ જગતનાં માનવરત્નોની ખાણ પુસ્તકાલયો છે, તો રત્ન ગોતવા બીજે કયાં ભટકો?

નારી, નવરાશ અને નિંદા, એ ત્રણ ભેગાં થાય એટલે ઓટલા ઉંધા વળે; પણ નારી, પુસ્તકો અને જ્ઞાન મળે તો પૃથ્વી સ્વર્ગ બને.

બાળકને આવતી કાલના નાગરિક બનાવવાનું યોગ્ય ખાતર પુસ્તકાલયો પૂરું પાડે છે.

જુવાનીરૂપી હાથણી છે તો દીવાની, પણ સારાં પુસ્તકોના વાચનરૂપી અંકુશ તેને યોગ્ય રાહે દોરે છે.

પુસ્તકોના પગથીઆ પર ચડીને વૃદ્ધો ઈશ્વરી જ્ઞાનના શિખરે પહોંચી પોતાનું કલ્યાણ સાધી શકે છે.

આમ પુસ્તકાલય રત્નાકર જેવું છે. માટે આ પળે જ તમારા ગામના પુસ્તકાલયના કાયમી સભ્ય બની આબાલવૃદ્ધ પોતાનું કલ્યાણ સાધે; કારણ કે:—

સાહિત્યના વિવિધ વિભાગના તેમ જ બાળોપયોગી અને સ્ત્રીઉપયોગી પુસ્તકો વિપુલ પ્રમાણમાં પુસ્તકાલયમાં છે. સામયિકો તેમજ દૈનિકો તો વાચનાલયમાં બેઠા બેઠા મફત વાંચી શકાય છે. એટલે આવો લાભ સૌ કોઈએ લેવો જોઈએ.

ગજાનન દવે
ગ્રંથપાલ: રા. દી. જિ. લાયબ્રેરી: ભરૂચ.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરના પ્રખ્યાત પુસ્તક ' ગીતાંજલિ ' નું અરબી ભાષામાં ભાષાંતર થનાર છે. આ ભાષાંતરનું કામ લેબેનોનના ડૉ.ખાલી હાકીએ શરુ પણ કરી દીધું છે.

અત્યાર અગાઉ રામાયણ અને મહાભારતનું અરબીમાં ભાષાંતર થઇ ચૂક્યું છે.

° ° °

હિંદી સાહિત્યના પ્રચારાર્થે નવી દિલ્હીના સસ્તા સાહિત્ય મંડળે કરેલી યોજના પ્રત્યે વાચકોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચાયું લાગતું નથી. આ યોજના ' સહાયક સદસ્ય યોજના ' ના નામથી ઓળખાય છે. આ યોજનાના સભ્ય થનારને રૂ. ૧૦૦૦) ભરવાના હોય છે. પાંચ વર્ષ પછી દરવર્ષે રૂ. ૨૦૦) ના હપ્તાથી બીજાં પાંચ વર્ષમાં સભ્યને આ રૂપિયા પાછા મળી જાય છે ઉપરાંત તે મુદ્દત દરમિયાન સંસ્થાએ પ્રગટ કરેલાં બધાં પુસ્તકો–લગભગ રૂા. ૮૦૦) ની કીમતનાં–ભેટ મળે છે. આ પુસ્તકો દર ત્રણ માસે સંસ્થાના ખર્ચે સભ્યને મોકલી આપવામાં આવે છે, સભ્ય થનારને તરત જ રૂ. ૨૬૦) નાં પુસ્તકો ભેટ મળે છે.

રૂા ૧૦૦૦) નું ૮૦૦ રૂા. વ્યાજ આવે તેવો આ સાદો પ્રયોગ દરેક સાહિત્યપ્રેમી શ્રીમંતે કરવા સરખો છે.

° ° °

બ્રિટિશ ટાપુઓમાં ૧૨૭ દૈનિકો તથા રવિવારનાં પત્રો–૩૩ સવારનાં,૭૮ સાંજનાં તથા ૧૬ રવિવારનાં પત્રો–તેમજ ૧,૦૦૦ થી વધારે સાપ્તાહિકો પ્રગટ થાય છે.

આવતા માર્ચમાં લંડનથી એક નવું સાંજનું દૈનિક ' સન ' (સૂર્ય) પ્રગટ થવાનું છે, પણ તે સારી રીતે ચાલશે કે કેમ તે જોવાનું છે.

નવાં દૈનિકોનું વ્યવસ્થાખર્ચ કૂદકે અને ભૂસકે વધતું જાય છે. ઉત્પાદનના ભારે ખર્ચ ઉપરાંત, જાહેર ખબર મળે તેટલો ફેલાવો થાય ત્યાંસુધી ખોટ ખમવાનો પ્રશ્ન પણ છે.

અત્યારનાં વર્તમાનપત્રોના ચાલુ ફેલાવામાં નોંધપાત્ર ઉમેરો થવાનો સંભવ નથી.

બ્રિટિશ વર્તમાનપત્રના ફેલાવાનો સુવર્ણયુગ ૧૯૩૭ થી ૧૯૪૭ સુધીનો હતો. તે વખતે દૈનિક પત્રો વાંચનારાઓની સંખ્યા એક કરોડની અને રવિવારનાં પત્રોની વાચકસંખ્યા એક કરોડ ત્રીસ લાખની થઇ હતી. પરંતુ ૧૯૪૭ પછી તેમાં સહેજ ઘટાડો થયો છે.

અત્યારે તો વર્તમાનપત્રો ઈનામો આપીને ફેલાવો વધારી રહ્યાં છે. ' ધી ડેઈલી એક્સ્પ્રેસે ' નાતાલની હરીફાઇમાં ૨૫,૦૦૦ પાઉન્ડના ઇનામની જાહેરાત કરી હતી તો " ડેઇલી મેઈલે ", ૨૬,૦૦૦ પાઉન્ડના ઈનામની જાહેરાત કરી હતી.

એક પત્રના વાચકોને બીજા પત્રના વાચકો બનાવવા માટે ૧૯૩૦ માં ફ્લીટ સ્ટ્રીટ દર અઠવાડિયે સાઠ હજાર પાઉન્ડની ગંજાવર રકમ ખર્ચતી હતી.

આ સંબંધમાં શ્રી. કેનન સ્વેફર એક દાખલો ટાંકતાં જણાવે છે કે, મને ખબર મળ્યા કે નોટિંગહામમાં એક બેન 'ડેઈલી એક્સપ્રેસ' અને બીજી બેન 'ડેઈલી હેરલ્ડ' ખરીદ કરતી હતી જ્યારે હરીફ પત્રોના કેન્વાસરો એક મહિના માટે પોતાનું પત્ર ખરીદવા માટે વીજળીના બલ્બ કે એવી કોઈ વસ્તુ ઈનામ માટે આપતા હતા ત્યારે એ બહેનોએ પત્ર ખરીદવાની બદલી કરી.

'ડેઈલી હેરલ્ડ' ખરીદનાર બેને 'ડેઈલી એક્સપ્રેસ' મંગાવવાનું શરુ કર્યું, અને 'ડેઈલી એક્સપ્રેસ' મંગાવનાર બેને 'ડેઈલી હેરલ્ડ' ખરીદવાનું શરૂ કર્યું.

તે જ વખતે શ્રી. સ્વેફરને દક્ષિણ વેલ્સની ખાણના મજૂર તરફથી એક પત્ર મળ્યો. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે 'ખિરાદર, હું દિલગીર છું કે હું તમારાં પત્ર એક મહિના માટે વાંચી શકીશ નહિ, કેમકે 'ડેઈલી એક્સપ્રેસે' મને એક પાટલુન આપ્યું છે. તેની મને ઘણી જરૂર હતી.'

તે વખતમાં જાણીતા દૈનિકોની કીંમત એક પેન્સ હતી. આજે તે કીંમત વધીને બે પેન્સની થઇ છે. દોઢ આનાથી ઓછી કીંમતનું પત્ર વેચવાનું ફેરિયાને પોસાતું નથી.

ઘણાખરા લોકો દરરોજ એક યા બીજું વર્તમાનપત્ર ખરીદ કરે છે. ૧૯૫૫ ની હલ્ટનની વાચકોની તપાસ મુજબ આધેડ વસ્તીના ૮૮૩ ટકા ગમે તે સવારનું દૈનિક વાંચે છે.

'ધી ડેઈલી મિરર' ના વાચકોની સંખ્યા ૭૧ લાખની છે. 'ટાઇમ્સ' ના વાચકોની સંખ્યા ફક્ત બે લાખની છે.

'ડેઈલી મિરર' કુલ વાચકોના ૩૦ ટકા ધરાવે છે, જ્યારે 'ટાઇમ્સ' ના એક ટકો પણ આવતો નથી.

લંડનમાં વર્તમાનપત્રોની એક વિશિષ્ટતા એ છે કે, અઠવાડિયાના બીજા કોઈ દિવસ કરતાં શનિવારના અંતની નકલો ઓછી ખપે છે.

'ધી સ્કોટસમેન' અને 'ધી યોર્કશાયર પોસ્ટ' જેવાં પ્રાંતિક પત્રો પત્રકારિત્વનું શ્રેષ્ઠ ધોરણ જાળવી રહ્યાં છે.

૧૯૨૧ માં સવારનાં પ્રાંતિક પત્રોની સંખ્યા ૪૧ જેટલી હતી.

૧૯૪૯ માં છાપખાનાના શાહી કમિશને રિપોર્ટ કર્યો ત્યારે વર્તમાનપત્રોની સંખ્યા ઘટી જઈને ૨૫ થઈ હતી. ત્યાર પછી તેમાં એકનો ઘટાડો થયો છે.

° ° •

જે શિક્ષકો અને શિક્ષકોને તાલીમ આપનારાઓ મોટાં શહેરોથી દૂર રહેતા હોય અને શહેરમાં ભરાતા બ્રિટિશ પ્રકાશકોનાં પુસ્તકોનાં પ્રદર્શનનો લાભ ન લઈ શકતા હોય, તેમને માટે કેળવણીવિષયક પુસ્તકોનું પ્રદર્શન દક્ષિણ ભારતમાં ગામે ગામ ફેરવવાની બ્રિટિશ કાઉન્સિલે યોજના કરી છે. યુનાઇટેડ કિંગડમની શાળાઓમાં ચાલતાં શ્રેષ્ઠ અને અદ્યતન પુસ્તકો જોવાની આ રીતે વિરલ તક પ્રાપ્ત થશે.

૪૦૦ પુસ્તકોનું આ પ્રદર્શન બે વિભાગમાં વહેંચાયેલું છે. પહેલા વિભાગમાં અંગ્રેજી શાળામાં ચાલતાં પાઠ્યપુસ્તકો તથા બીજા વિભાગમાં શાળાના વિષયો સિવાયના વિષયો

મિલાનના પ્રકાશન ગૃહ 'થેસોરસ લિટરેરમ' કાર્યક્રમ હેઠળ પચાસ પુસ્તકોની ત્રણ શ્રેણિ પ્રગટ કરવા ધારે છે તે પૈકી ' વિશ્વશ્રેણિ ' એક છે.

o o o

લંડનમાં સોથેબીના તાજેતરના વેચાણમાં પ્લુટાર્કના 'મોરેલ્સ એટ મેસ્લીસ'ની સુંદર પેરિશિયન લાલ મોરોક્કોથી બાંધેલી પાંચ ભાગની આવૃત્તિ ૨૨૦ પાઉન્ડમાં વેચાઈ હતી.

લૉર્ડ સ્લિગોના પુસ્તકાલયના ક્રિસ્ટી મારફત થયેલ વેચાણમાં વધારેમાં વધારે કીંમત જ્યોર્જ એડવર્ડસનો ૧૯૦૨/૧૮૦૬ માં લખેલા પુસ્તક 'નેચરલ હીસ્ટરી ઑફ બર્ડ્ઝ' ની મોટી કાગળની નકલની ૧૯૫ પાઉન્ડ ઉપજી હતી.

વૉલ્ટર રેલે અને નોટીંગહામના પહેલા અર્લ ચાર્લ્સ હાવર્ડ વચ્ચે ૨૬ માર્ચ ૧૬૧૭ માં સૂક્ષ્મચર્મપત્ર ઉપર થયેલ કરારના સોથેબીના વેચાણમાં ૨૨૦ પાઉન્ડ ઉપજ્યા હતા. સ્વ. એન્ડ્રુ દ કોપેટના સંગ્રહમાં આ કરારો હતા. કોપેટના આખા સંગ્રહના તો ૪૫,૫૧૭ પાઉન્ડ ઉપજ્યા હતા.

o o o

પક્ષીસૃષ્ટિનો એક અભ્યાસપૂર્ણ ગ્રંથ ભાવનગરના કુમારશ્રી ધર્મકુમારસિંહજીએ ' બર્ડ્ઝ ઑફ સૌરાષ્ટ્ર ' (સૌરાષ્ટ્રનાં પક્ષીઓ) નામથી બહાર પાડ્યો છે. આ પુસ્તકમાં કચ્છ તથા ગુજરાતનાં પક્ષીઓ વિષે પણ વિશેષ નોંધ છે. ૩૩ રંગીન તથા ૧૮ ફોટો-ગ્રાફવાળી પ્લેટો તથા ૧૬ નકશાવાળા આ ગ્રંથનું મૂલ્ય પચાસ રૂપિયા રાખવામાં આવ્યું છે.

o o o

વેલ્કમ ફાઉન્ડેશને બ્રિટિશ સંગ્રહસ્થાનને મેડિસિ કુટુંબના સંખ્યાબંધ દસ્તાવેજો ભેટ આપ્યા છે. ૧૯૧૯ ના મે માસમાં જ્યારે આ જૂના દસ્તાવેજો વેચાયા હતા ત્યારે સ્વ. સર હેન્રિ વેલ્કમે ૬૦૯ પૈકી ૧૧૮ લૉટ ખરીદ કર્યા હતા. આ દસ્તાવેજો અત્યારે સોંપવામાં આવ્યા છે. આ સંગ્રહમાં સંખ્યાબંધ પત્રો, ૧૩ મી સદીથી ૧૮ મી સદી સુધીના કુટુંબના ઇતિહાસના દસ્તાવેજોના ૭૪ પાકા પૂંઠાનાં પુસ્તકો, પોપના સંખ્યાબંધ આજ્ઞાપત્રો, કાર્ડિનલ રિશેલ્યુનો પત્ર તથા ત્રીસ વર્ષના યુદ્ધમાં શાહી જનરલ તરીકે હતા તે કાઉન્ટ ટિલિના પત્રનો સમાવેશ થાય છે.

o o o

ભારતમાં છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં કાગળની વપરાશ પચાસ ટકા વધી છે. અત્યારે તેની વાર્ષિક જરૂરિયાત લગભગ ૨૦૦,૦૦૦ ટન ગણાય છે. જીવનના ઉચ્ચ ધોરણ તથા નવશિક્ષિતોમાં વધારાને અંગે તે વધીને ૧૯૬૧ માં ૪૮૧,૦૦૦ ટન થવા ધારણા છે.

ભારતના કાગળ ઉત્પાદનમાં પણ તે જ પ્રમાણે વધારો થયો છે. ૧૯૫૦માં ભારતની ૨૧ કાગળ મિલોએ ૧૦૮, ૯૭૭ ટન માલ ઉત્પન્ન કર્યો હતો ૧૯૫૪ માં ૧૫૫,૩૨૮ ટન ઉત્પન્ન કર્યો છે*

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર.

* નિશાનીવાળી નોંધો ' ઇન્ડિયન પી. ઇ. એન ' માંથી સાભાર ઉધ્ધૃત.

લંડન ખાતેની ઇન્ડીઆ ઓફીસ-લાઇબ્રેરી

કરોડોની કિંમતનો ભારતીય ગ્રંથભંડાર

ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીના ડિરેકટરોએ સન ૧૮૦૧ માં લંડનમાં લીડન હોલ સ્ટ્રીટમાં આવેલા ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ હાઉસમાં 'ઇન્ડીઆ ઓફીસ લાઇબ્રેરી'ની સ્થાપના કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. તેમનો હેતુ એ હતો કે ભારત ખાતેના તેમના કર્મચારીઓએ તથા બીજાઓએ તેમને સુપ્રત કરેલાં પૌર્વાત્ય પુસ્તકો અને હસ્તપ્રતો સલામતીપૂર્વક જળવાઈ રહે.

કંપનીના ડિરેકટરોને આવી સામગ્રી પુષ્કળ પ્રમાણમાં મળ્યે જતી હતી અને તેમણે પુસ્તકાલયને તેમ જ સંગ્રહસ્થાનને ભારતીય ચિત્રકલાકૃતિઓ, પ્રાચીન વસ્તુઓ, ભારતના સામાજિક જીવન તથા પ્રાકૃતિક ઇતિહાસને લગતી વસ્તુઓ વડે સમૃદ્ધ બનાવવા પદ્ધતિસરની નીતિ અપનાવી.

સન ૧૮૫૮ માં ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીની સત્તાઓ અને તેની માલકીની વસ્તુઓ બ્રિટનના તાજને સોંપવામાં આવી. એટલે ઇન્ડીઆ ઓફીસ લાઇબ્રેરી અને તેની સાથે જોડાયલું સંગ્રહસ્થાન રાજ્ય તરફથી સર્જવવામાં આવેલા એક નવા ખાતાના વહીવટ હેઠળ, એટલે કે હાલ જેને ઇન્ડીઆ ઓફીસ યાને હિંદી કચેરી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તેના વહીવટ હેઠળ મૂકવામાં આવ્યાં અને પુસ્તકાલય સન ૧૮૬૧ માં તેના હાલના સ્થળે લંડનમાં કીંગ ચાર્લ્સ સ્ટ્રીટમાં ખસેડવામાં આવ્યું. અહીં સાથેસાથ જણાવવું જોઇએ કે, સંગ્રહસ્થાનની મિલ્કતો ૧૮૫૯ માં લંડનની વિવિધ સંસ્થાઓમાં વેરવિખેર થઈ ગઈ હતી.

૧૯૪૭ના ભારત સ્વાતંત્ર્ય ધારાની રૂઇએ ઇન્ડીઆ ઓફિસ યાને હિંદી કચેરીનું અસ્તિત્વ લુપ્ત થયું અને આ ગ્રંથભંડાર બ્રિટનના કોમનવેલ્થ સંબંધક રાજમંત્રી (હાલ એ હોદ્દો લોર્ડ હોમ ધરાવે છે) ના અંકુશ હેઠળ મૂકવામાં આવ્યો. ભારત તથા પાકીસ્તાન સાથેના સંબંધો અંગેની જવાબદારી આ મંત્રીને સોંપાયેલી છે.

ગ્રંથ મંડળની કારકીર્દી

આ ગ્રંથભંડારે તેની સમગ્ર કારકિર્દી દરમ્યાન બે સર્વથા ભિન્ન હેતુઓ પાર પાડયાં છે. ૧૮૫૮ સુધી ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીના ડિરેકટરો અને ત્યારબાદ હિંદી વજીર તથા ૧૯૪૭ ના સપ્ટેંબરથી કોમનવેલ્થ સંબંધક રાજમંત્રીને માહિતી પ્રાપ્ત કરવામાં આ ગ્રંથભંડાર સાધનરૂપ નીવડયો છે. સાથેસાથ વિદ્વાનો અને પુરાતત્ત્વવિદોને પણ આ ગ્રંથભંડાર માહિતી પ્રાપ્તિના સાધન તરીકે કીમતી નીવડેલો છે. ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીએ આ પુસ્તકાલય પૌર્વાત્ય સાધનસામગ્રીને પોતાની સંભાળ હેઠળ જાળવી રાખવાના મુખ્ય આશયથી સ્થાપ્યું હતું, તેનો સંગ્રહ અતિશય ત્વરાથી વધવા માંડયો અને આ સંસ્થાએ વિલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું. ઝડપથી વધતા જતા આ સંગ્રહે જોતજોતામાં જગતભરમાંથી ભારતીય વિદ્યાવિશારદોને આકર્ષવા માંડયા.

આ પુસ્તકાલયમાંની સામગ્રી નીચેનાં પાંચ જૂથોમાં વહેંચાયલી છે: (૧) છાપેલાં પુસ્તકો (૨) હસ્તપ્રતો (૩) ચિત્રો (૪) ફોટોગ્રાફો અને (૫) પરચુરણ ચીજો.

મિલાનના પ્રકાશન ગૃહ 'થેસોરસ લિટરેરમ' કાર્યક્રમ હેઠળ પચાસ પુસ્તકોની ત્રણ શ્રેણિ પ્રગટ કરવા ધારે છે તે પૈકી ' વિશ્વશ્રેણિ ' એક છે.

o o o

લંડનમાં સોથેબીના તાજેતરના વેચાણમાં પ્લુટાર્કના 'મોરેલ્સ એટ મેસ્લીસ' ની સુંદર પેરિશિયન લાલ મોરોક્કોથી બાંધેલી પાંચ ભાગની આવૃત્તિ ૨૨૦ પાઉન્ડમાં વેચાઈ હતી.

લૉર્ડ રિલગોના પુસ્તકાલયના ક્રિસ્ટી મારફત થયેલ વેચાણમાં વધારેમાં વધારે કીંમત જ્યોર્જ એડવર્ડસના ૧૮૦૨/૧૮૦૬ માં લખેલા પુસ્તક 'નેચરલ હીસ્ટરી ઑફ બર્ડ્ઝ' ની મોટી કાગળની નકલની ૧૯૫ પાઉન્ડ ઉપજી હતી.

વૉલ્ટર રેલે અને નોટીંગહામના પહેલા અર્લ ચાર્લ્સ હાવર્ડ વચ્ચે ૨૬ માર્ચ ૧૬૧૭ માં સૂક્ષ્મચર્મપત્ર ઉપર થયેલ કરારના સોથેબીના વેચાણમાં ૨૨૦ પાઉન્ડ ઉપજયા હતા. સ્વ. એન્ડ્રુ ઇ કોપેટના સંગ્રહમાં આ કરારો હતા. કોપેટના આખા સંગ્રહના તો ૪૫,૫૧૭ પાઉન્ડ ઉપજયા હતા.

o o o

પક્ષીસૃષ્ટિનો એક અભ્યાસપૂર્ણ ગ્રંથ ભાવનગરના કુમારશ્રી ધર્મકુમારસિંહજીએ ' બર્ડ્ઝ ઑફ સૌરાષ્ટ્ર ' (સૌરાષ્ટ્રનાં પક્ષીઓ) નામથી બહાર પાડયો છે. આ પુસ્તકમાં કચ્છ તથા ગુજરાતનાં પક્ષીઓ વિષે પણ વિશેષ નોંધ છે. ૩૩ રંગીન તથા ૧૮ ફોટોગ્રાફવાળી પ્લેટો તથા ૧૬ નકશાવાળા આ ગ્રંથનું મૂલ્ય પચાસ રૂપિયા રાખવામાં આવ્યું છે.

o o o

વેલ્કમ ફાઉન્ડેશને બ્રિટિશ સંગ્રહસ્થાનને મેડિસિ કુટુંબના સંખ્યાબંધ દસ્તાવેજો ભેટ આપ્યા છે. ૧૯૧૯ ના મે માસમાં જયારે આ જૂના દસ્તાવેજો વેચાયા હતા ત્યારે સ્વ. સર હેન્રિ વેલ્કમે ૧૦૯ પૈકી ૧૧૮ લૉટ ખરીદ કર્યા હતા. આ દસ્તાવેજો અત્યારે સોંપવામાં આવ્યા છે. આ સંગ્રહમાં સંખ્યાબંધ પત્રો, ૧૩ મી સદીથી ૧૮ મી સદી સુધીના કુટુંબના ઈતિહાસના દસ્તાવેજોના ૭૪ પાકા પૂંઠાનાં પુસ્તકો, પોપના સંખ્યાબંધ આજ્ઞાપત્રો, કાર્ડિનલ લરિશ્લુનો પત્ર તથા ત્રીસ વર્ષના યુદ્ધમાં શાહી જનરલ તરીકે હતા તે કાઉન્ટ રિલ્લિના પત્રનો સમાવેશ થાય છે.

o o o

ભારતમાં છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં કાગળની વપરાશ પચાસ ટકા વધી છે. અત્યારે તેની વાર્ષિક જરૂરિયાત લગભગ ૨૦૦,૦૦૦ ટન ગણાય છે. જીવનના ઉચ્ચ ધોરણ તથા નવશિક્ષિતોમાં વધારાને અંગે તે વધીને ૧૯૬૧ માં ૪૮૧,૦૦૦ ટન થવા ધારણા છે.

ભારતના કાગળ ઉત્પાદનમાં પણ તે જ પ્રમાણે વધારો થયો છે. ૧૯૫૦માં ભારતની ૨૧ કાગળ મિલોએ ૧૦૯,૯૦૭ ટન માલ ઉત્પન્ન કર્યો હતો ૧૯૫૨ માં ૧૫૫,૩૨૮ ટન ઉત્પન્ન કર્યો છે*

—હીરાલાલ આનસિંગ કામદાર.

* નિશાનીવાળી નોંધો ' ઈન્ડિયન પી. ઇ. એન ' માંથી સાભાર ઉધ્ધૃત.

લંડન ખાતેની ઇન્ડીઆ ઓફીસ-લાઇબ્રેરી

કરોડોની કિંમતનો ભારતીય ગ્રંથભંડાર

ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીના ડિરેકટરોએ સન ૧૮૦૧ માં લંડનમાં લીડન હોલ-સ્ટ્રીટ માં આવેલા ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ હાઉસમાં 'ઇન્ડીઆ ઓફીસ લાઇબ્રેરી'ની સ્થાપના કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. તેમનો હેતુ એ હતો કે ભારત ખાતેના તેમના કર્મચારીઓએ તથા બીજાઓએ તેમને સુપ્રત કરેલાં પૌર્વાત્ય પુસ્તકો અને હસ્તપ્રતો સલામતીપૂર્વક જળવાઈ રહે.

કંપનીના ડિરેકટરોને આવી સામગ્રી પુષ્કળ પ્રમાણમાં મળ્યે જતી હતી અને તેમણે પુસ્તકાલયને તેમ જ સંગ્રહસ્થાનને ભારતીય ચિત્રકલાકૃતિઓ, પ્રાચીન વસ્તુઓ, ભારતના સામાજિક જીવન તથા પ્રાકૃતિક ઇતિહાસને લગતી વસ્તુઓ વડે સમૃદ્ધ બનાવવા પદ્ધતિસરની નીતિ અપનાવી.

સન ૧૮૫૮ માં ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીની સત્તાઓ અને તેની માલકીની વસ્તુઓ બ્રિટનના તાજને સોંપવામાં આવી. એટલે ઇન્ડીઆ ઓફીસ લાઇબ્રેરી અને તેની સાથે જોડાયલું સંગ્રહસ્થાન રાજય તરફથી સર્જાવવામાં આવેલા એક નવા ખાતાના વહીવટ હેઠળ, એટલે કે હાલ જેને ઇન્ડીઆ ઓફીસ યાને હિંદી કચેરી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તેના વહીવટ હેઠળ મૂકવામાં આવ્યાં અને પુસ્તકાલય સન ૧૮૬૧ માં તેના હાલના સ્થળે લંડનમાં-કીંગ ચાર્લ્સ સ્ટ્રીટમાં ખસેડવામાં આવ્યું. અહીં સાથોસાથ જણાવવું જોઇએ કે, સંગ્રહસ્થાનની મિલ્કતો ૧૮૫૯ માં લંડનની વિવિધ સંસ્થાઓમાં વેરવિખેર થઈ ગઇ હતી.

૧૯૪૭ના ભારત સ્વાતંત્ર્ય ધારાની રૂઇએ ઇન્ડીઆ ઓફિસ યાને હિંદી કચેરીનું અસ્તિત્વ લુપ્ત થયું અને આ ગ્રંથભંડાર બ્રિટનના કોમનવેલ્થ સંબંધક રાજમંત્રી (હાલ એ હોદ્દો લોર્ડ હોમ ધરાવે છે) ના અંકુશ હેઠળ મૂકવામાં આવ્યો. ભારત તથા પાકીસ્તાન સાથેના સંબંધો અંગેની જવાબદારી આ મંત્રીને સોંપાયેલી છે.

ગ્રંથ મંડળની કારકીર્દી

આ ગ્રંથભંડારે તેની સમગ્ર કારકિર્દી દરમ્યાન બે સર્વથા ભિન્ન હેતુઓ પાર પાડયા છે. ૧૮૫૮ સુધી ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીના ડિરેકટરો અને ત્યારબાદ હિંદી વજીર તથા ૧૯૪૭ ના સપ્ટેંબરથી કોમનવેલ્થ સંબંધક રાજમંત્રીને માહિતી પ્રાપ્ત કરવામાં આ ગ્રંથભંડાર સાધનરૂપ નીવડયો છે. સાથેસાથ વિદ્વાનો અને પુરાતત્ત્વવિદોને પણ આ ગ્રંથભંડાર માહિતી પ્રાપ્તિના સાધન તરીકે કીમતી નીવડેલો છે. ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીએ આ પુસ્તકાલય પૌર્વાત્ય સાધનસામગ્રીને પોતાની સંભાળ હેઠળ જાળવી રાખવાના મુખ્ય આશયથી સ્થાપ્યું હતું, તેનો સંગ્રહ અતિશય ત્વરાથી વધવા માંડયો અને આ સંસ્થાએ વિલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું. ઝડપથી વધતા જતા આ સંગ્રહે, જોતજોતામાં જગતભરમાંથી, ભારતીય વિદ્યાવિશારદોને આકર્ષવા માંડ્યા.

આ પુસ્તકાલયમાંની સામગ્રી નીચેનાં પાંચ જૂથોમાં વહેંચાયલી છે: (૧) છાપેલાં પુસ્તકો (૨) હસ્તપ્રતો (૩) ચિત્રો (૪) ફોટોગ્રાફો અને (૫) પરચુરણ ચીજો.

છાપેલાં પુસ્તકો તથા હસ્તપ્રતોને ભાષાવાર ધોરણે વહેંચી નાખવામાં આવેલા છે અને એ દરેકનું સૂચિપત્ર છે. છાપેલાં પુસ્તકોમાં ભારત વિષે યુરોપિયનોએ લખેલાં પુસ્તકો પણ છે, જેનાં વિષયવાર અને લેખકવાર છાપેલાં સૂચિપત્રો છે. યુરોપિયન સંગ્રહ આશરે ૭૦ હજાર પુસ્તકોનો બનેલો છે, જેમાં અંગ્રેજી ભાષાનાં તથા યુરોપની અન્ય ભાષાઓમાં લખાયેલાં પુસ્તકો છે, તેમ જ પૌર્વાત્ય ભાષાઓમાંથી અંગ્રેજીમાં અનુવાદિત કરાયેલા ગ્રંથો પણ છે.

આ પુસ્તકાલયનું સૌથી પહેલું છાપેલું સૂચિપત્ર સન ૧૮૪૫ માં બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું અને તેની પૂર્તિ ૧૮૫૧ માં બહાર પડાઇ હતી. છાપેલાં પૌર્વાત્ય પુસ્તકોમાં પ્રાચીન ભાષાઓમાં લખાયલાં પુસ્તકો, ભારતની અર્વાચીન ભાષાઓમાં લખાયલાં પુસ્તકો, બર્મી, તેમ જ તિબેટ—બર્મી તથા અન્ય ભાષાઓમાં લખાયલાં પુસ્તકો છે.

આ ગ્રંથભંડારમાં સીરીઅલો યાને હારમાળાઓ પણ છે. દિવસ, સપ્તાહ, માસ કે ત્રણ માસના આંતરે પાછળના ભાગો બહાર પડતા જાય તેને "સીરીઅલ" કહેવામાં આવતી હતી. આમાં અખબારો, સામયિકો, વાર્ષિકો, સંસ્મરણો, કાર્યવાહીઓ, સરકારી પ્રકાશનો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. હિંદ સરકારે ૧૮૮૭ માં પ્રેસ એન્ડ રજીસ્ટ્રેશન ઓફ બુકસ એકટ નામનો કાયદો કરીને ભારતમાં છપાતી કે લીથોગ્રાફથી છપાતી પ્રત્યેક ચોપડીની એક નકલ લંડનમાં હિંદી વજીર પર મોકલી આપવાનું ફરજીઆત બનાવ્યાથી આ સંગ્રહ વિશેષ પુષ્ટ થયો. હાલ પણ પુસ્તકોનો અખંડ પ્રવાહ ત્યાં આવ્યા જ કરે છે.

હસ્તપ્રતો

આ વિભાગમાં યુરોપિયનોએ ભેગી કરેલી હસ્તપ્રતો, ખાસ કરીને મેકેન્ઝી સંગ્રહ અને ઓમ સંગ્રહ, એ આ સંસ્થાના ગૌરવરૂપ છે. આમાંના પહેલા સંગ્રહમાં, કોલીન મેકેન્ઝી [૧૭૫૩ થી ૧૮૨૧] ની હસ્તપ્રતોના સંગ્રહમાં ભારતની પ્રાચીનતા તથા આબોહવાને લગતી વિસ્તૃત અને વિવિધ સામગ્રી છે. બીજા સંગ્રહમાં બ્રિટીશોએ હિંદુસ્તાનમાં ૧૭૪૫ થી કરેલા લશ્કરી કામકાજનો ઇતિહાસ છે. આ બે ઉપરાંત બીજા ૪૦ નાના સંગ્રહો અને ૩૫૦ પરચુરણ હસ્તપ્રતો છે. બીજી મુખ્ય વિગતોમાંની કેટલીક નીચે પ્રમાણે છે.

ટીપુ સુલતાનનો ગ્રંથ ભંડાર

હસ્તપ્રતોની પ્રાપ્તિની દૃષ્ટિએ એ સમયમાં સૌથી પહેલો અને અતિશય કીમતી એવો ટીપુ સુલતાન ગ્રંથાલયનો ભાગ એ છે કે જે શ્રીરંગપટ્ટમની લડાઇ પછી બ્રિટિશ લશ્કરના હાથમાં આવેલો. શ્રી. ચી. સ્ટુઅર્ટે તેના વર્ણનાત્મક સૂચિપત્રમાં જણાવ્યું છે કે, આ ગ્રંથભંડાર મુસ્લીમ સાહિત્યની વિવિધ શાખાઓના અરબી ફારસી તથા હિંદી એવા લગભગ ૨ હજાર ગ્રંથોનો બનેલો હતો. આમાંની ઘણી હસ્તપ્રતો બહુ સુંદર રીતે લખાયલી અને શણગારાયેલી હતી. સૂચિપત્રમાં જેને 'ટીપુ સુલતાનનાં સ્વપ્નો' તરીકે ઓળખાવેલાં છે, તેમનું રેકર્ડ પણ આ ગ્રંથભંડારમાં છે. રાજવી ટીપુ સુલતાન, જે રાષ્ટ્રશબ્દના હાલના અર્થમાં ભારતના સાચેસાચા કદાચ પહેલા જ રાષ્ટ્રવાદી અને વિલક્ષણ માનવી હતા તેમના મનમાં શું શું ઘોળાતું હતું તેની સ્વહસ્તાક્ષરે લખેલી આ નોંધપોથી છે.

બિજાપુર સંગ્રહ

આદીલશાહનું પુસ્તકાલય જે બિજાપુર ખાતે અનેક વર્ષો સુધી અસર મહાલમાં અરક્ષિત દશામાં પડી રહ્યું હતું તેના અવશેષરૂપ આ પુસ્તકાલય ફ્રેન્ચ વિદ્વાન શ્રી. એમ. સી. ફ્રીઓશીએ શોધી કાઢ્યું હતું.

દિલ્હી સંગ્રહ

અરબી ફારસી તથા ઉર્દૂ હસ્તપ્રતોનો આ સંગ્રહ ૧૮૮૮ માં મોગલ સમ્રાટોના ભવ્ય ગ્રંથભંડારોમાંથી જે કાંઇ બાકી રહેવા પામેલું તેના પ્રતિનિધિરૂપ છે. 'મેન્ડેલસીઓના પ્રવાસો' નામક પુસ્તકમાં આ પુસ્તકાલયનું ૧૭ મા સૈકાના મધ્યકાળમાં તે જે પ્રકારનું હતું તેનું વર્ણન કરતાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, આ પુસ્તકાલયમાં ૪ લાખ ૨૦ હજાર હસ્તપ્રતો અતિશય સુંદર રીતે બાંધેલી હતી અને તેમની કિંમત ૬ કરોડ રૂપિયા ઉપરાંતની હતી. દિલ્હીના છેલ્લા મોગલ સમ્રાટે તેનું તખ્ત ગુમાવ્યું ત્યારે માન્યામાં ન આવે તેવો આ સમૃદ્ધ સંગ્રહ સંખ્યાની દૃષ્ટિએ ચોથા ભાગ કરતાંય ઓછો રહ્યો હતો.

જહોનસન સંગ્રહ

એમાં ૬૦૦ ઉપરાંત હસ્તપ્રતોના કીમતી ગ્રંથો હતા. આમાં ૬૭ ચિત્રોનો બનેલો એક મૂલ્યવાન ચિત્રસંપુટ છે, જે સુવિખ્યાત છે. એમાં મોગલ સમ્રાટો અને શાહજાદાઓનાં કેટલાંક પ્રખ્યાત ચિત્રો છે અને હિંદુ, મુસ્લીમ તથા ખ્રિસ્તી વિષયોનું એકસરખું પ્રતિનિધિત્વ છે. જહોનસન પાસેથી મળેલાં આ ચિત્રો મીનીએચરો વગેરેની સંખ્યા ૧૨૦૦ જેટલી છે.

હેસ્ટિંગ્સ સંગ્રહમાં

૯૭૧–૧૫૬૪ માં લખાયલા શાહનામાનો સરસ કાવ્ય સંગ્રહ છે.

અરબી અને ફારસી ઉપરાંત આ પુસ્તકાલયમાં સંસ્કૃત, પાલી અને તિબેટી ભાષાઓમાં લખાયલી હજારો હસ્તપ્રતો છે.

તસ્વીરો

પુસ્તકાલયમાં તસ્વીરો એટલે કે ફોટોગ્રાફોની સંખ્યા આશરે ૨૩૦૦ જેટલી છે. આની મૂળ સંખ્યા ૩૨૬૨ હતી, પણ આશરે ૧૦૦ તસ્વીરો બરાબર જાળવી રખાઇ નહોતી. આ ઉપરાંત ૧૯ મા સૈકામાં હિંદના પુરાતત્ત્વ ખાતાએ હિંદના શિલાલેખો, પ્રાચીન ઇમારતો વગેરેના લીધેલા ફોટોગ્રાફોની નેગેટિવ પ્લેટો પણ છે. નેગેટિવો પરથી કાઢેલા પ્રીન્ટનો સંપૂર્ણ સેટ આ પુસ્તકાલયમાં છે. આ ઉપરાંત પુસ્તકાલયમાં ભારતને રસ પડે તેવાં ૧૯ મા સૈકામાં પ્રાપ્ત કરાયલાં ૨ હજાર જેટલાં ચિત્રો છે, જે મોટા ભાગે ફોટોગ્રાફીના પ્રીન્ટના રૂપમાં છે છતાં તેમાં થોડાંક હાથથી ચિતરેલાં-ચિત્રો, લીથોગ્રાફ, વુડકટ વગેરે પણ છે.

આ સંસ્થાની શરૂઆતથી જ ગ્રંથપાલ તરીકેનું સ્થાન સમર્થ અને પ્રતિષ્ઠિત વિદ્વાનોએ ધરાવેલું છે. ૧૮૦૧માં સ્થાપના થઇ ત્યારથી ૧૮૩૬ સુધી આ સ્થાને સર ચાલ્સ વીલ્કીન્સ, એફ. આર. એસ; એલ. એલ. ડી. નામક વિદ્વાન ગૃહસ્થ બિરાજતા હતા. તેમણે એક પ્રખ્યાત સંસ્કૃત વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ કરેલું. તેમ જ ફારસી–અરબી શબ્દકોશ ઉપરાંત "સંસ્કૃત ભાષાનાં મૂળ તત્ત્વો" નામક ગ્રંથો બહાર પાડેલા.

અને ત્યારબાદ શ્રી. વિલ્સન, ડૉ. બેલેન્ટાઇન, પ્રો. ફ્રીટઝ એડવર્ડ હોલ, રીનહોલ્ડ રોસ્ટ નામક એક જર્મન પંડિત, શ્રી. ટોની, ડૉ. થોમસ આર્નોલ્ડ આદિ નામી વિદ્વાનો આ પુસ્તકાલયના ગ્રંથપાલ તરીકે કામગીરી બજાવી ગયા છે,

હોરર કૉમિક્સ

બીભત્સ સાહિત્ય ઉપરાંત દેશમાં એક બીજા અનિષ્ટ પ્રકારનું સાહિત્ય પ્રચાર પામી રહ્યું છે. આ બધા માટે ' સાહિત્ય ' શબ્દનો પ્રયોગ અસ્થાને છે; કારણ કે લોકો ' સાહિત્ય ' શબ્દનો સામાન્ય અર્થ ઊંચા પ્રકારનું વાચન એવો સમજે છે. આ બીજો પ્રકાર તે જેનો Horror Comics ' ભયાનકતાથી ભરેલી હળવી વાર્તાઓ ' એવો વિચિત્ર અર્થ થાય છે. જગતમાં સૌથી પ્રગતિમાન હોવાનો દાવો કરતા અમેરિકામાં આ પ્રકારની વાર્તાઓ ખૂબ જ વિપુલ પ્રમાણમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે, વંચાય છે ને તે મુખ્યત્વે કાચી ઉંમરના બાળકોમાં ખૂબ વંચાય છે. તેમાં ખૂન, બળાત્કાર, અત્યાચાર, ત્રાસ, રીબામણી, ધાડ, લૂંટ, ગોળીબાર વગેરે બનાવોને વાર્તારૂપે વણી લેવામાં આવે છે. આને પરિણામે ત્યાં બાળગુનેગારીનું પ્રમાણ ઘણું વધી ગયું છે. આ ' કૉમિક્સ ' નો પ્રચાર ઇંગ્લેંડમાં ખૂબ થયો છે ને ત્યાં :પણ ઉહાપોહ જાગ્યો છે; જ્યારે ભારતમાં આ પ્રકારની વાર્તાઓ ને પુસ્તકો આયાત કરવા સામે 'સી કસ્ટમ્સ' એક્ટ નીચે પ્રતિબંધ મુકાયો છે. તે ઉપરાંત આપણા દેશમાં પણ આવું સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ ન થાય તે માટે કાયદાનો એક ખરડો લોકસભામાં રજૂ થયો છે ને હવે આવતી બેઠકમાં તે પસાર થશે એવી આશા છે.

વ્યાખ્યા

આ ખરડાનું નામ છે Young Persors Harmful Pablication Bill 'યુવાનોને નુકસાનકર્તા પ્રકાશનો'. તેમાં નુકસાન કરતાં પ્રકાશનની વ્યાખ્યા ઉપર આખો કાયદો રચાયો છે. જે પ્રકાશનમાં ગુનાઓનાં કૃત્યોનું વર્ણન કે હિંસાભર્યાં, ક્રૂરતાભર્યાં કે ભયાનક અને આઘાત આપે તેવાં કૃત્યોનું વર્ણન કે તેવા બનાવો ભરેલી વાર્તાઓ આપવામાં આવી હોય અને જે જુવાનના હાથમાં આપે તો સમગ્રપણે એવી અસર ઊભી કરે કે જેથી જુવાન તેવા જ હિંસાત્મક, ક્રૂરતાભર્યાં, કે અન્ય ગુનાઓ કરવા પ્રેરાય તેને હાનિકારક પ્રકારનું ગણવામાં આવ્યું છે.

જુવાન એટલે ૨૦ વર્ષની નીચેની વ્યક્તિ. આવા પ્રકારનાં પ્રકાશનો પ્રસિદ્ધ કરવાં, વેચવાં, ભાડે આપવાં, વહેંચવાં કે તેની જાહેરાત કરવી કે તેને કબજામાં રાખવું તે ગુનો ગણાશે ને તે માટે છ માસના સુધીની સજા તથા દંડ થઇ શકશે.

રાજ્ય સરકાર કોઇ પણ પ્રકાશનને ' નુકસાનકારક જાહેર' કરી તેને જપ્ત કરી શકશે.

આવાં પ્રકારનાં પ્રકાશનને કબજે લેવાની તથા જપ્ત કરવાની સત્તા રાજ્ય સરકાર પોલીસ અમલદારોને આપી શકશે. તે ઉપરાંત પ્રથમ વર્ગના ન્યાયાધીશ, સબ ઇન્સ્પેકટરના દરજ્જાથી ઊતરતા ન હોય તેવા પોલીસ અધિકારીને જડતીનું વોરન્ટ આપી આવાં પ્રકાશનને કબજે લેવાનો હુકમ આપી શકશે તથા તે જ્યાં છુપાવ્યું હોય ત્યાં પ્રવેશવાની તથા તપાસવાની સત્તા આપી શકશે.

એ રીતે એક વધુ અનિષ્ટને ડામવા માટે કાયદાની જોગવાઈ પણ અમલમાં આવી રહી છે ને શુભ ચિહ્ન છે.

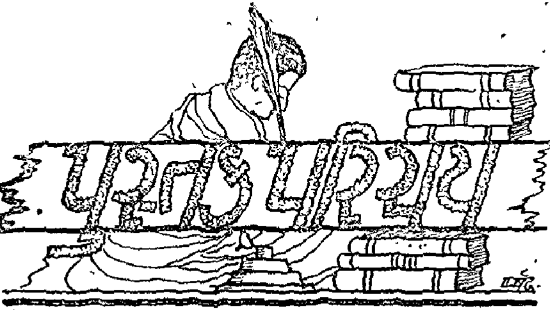

૧. ગુલાબની ટેકરી–લેખકો : શ્રી. હાકુભાઈ શુકલ અને સૌ. કુમુદ શુકલ; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૨૮ કીમત રૂા. ૩–૮–૦

સમાજમાં રોજ બરોજ બનતા બનાવો જાહેર જીવનના, સામાજિક કુટુંબ જીવનના તેમજ સંસારના ઉપરથી શ્રી. શુકલ દંપતીએ આ વાર્તાઓ ગૂંથી છે.

આગલી ખુરશી આજના જાહેર જીવનમાં થોડામાં થોડું કામ કરી અને કેટલીક વખત તો બિલકુલ કામ કર્યા વગર આગલી ખુરસી પર બેસવાનો મોહ રાખનાર ઉપર એમાં સખ્ત કટાક્ષ છે. 'મત્યાઘાતનો પ્રેમ' જૂનું એટલું ખરાબ એમ સમજી તેનો નાશ કરવા માગતા યુવાનનું માનસ બતાવે છે. 'બાપનો કુવો' સમાજમાં ચાલતી આવતી જૂનવાણી પ્રથાઓ અને રિવાજોમાંથી બંડ કરતા યુવાનનું ચિત્ર છે, જ્યારે 'બુઝાનું' માં આજના સમયના એક સામાજિક પ્રશ્નને ચર્ચ્યો છે. એક ઉપર બીજી પત્નીનો કાયદો આવ્યો તે અરસામાં અને તે પછી પણ ભણેલી યુવતીઓ જ સપત્ની તરીકે પોતાની બહેનોના જીવન બરબાદ કરવામાં ભાગ ભજવે છે, એ હકીકત લેખકોએ સરસ રીતે ચર્ચી છે.

એકંદરે વાર્તાસંગ્રહ સરસ વાંચવા લાયક છે.

૨. સોનાવાટકડી : લેખક: શ્રી. ચંદ્રવદન ચીમનલાલ મહેતા; પ્રકાશક: ધ્રુવકુમાર ન. માલવી; ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. પૃષ્ઠ ૯૪, કીમત રૂ. ૧–૮–૦

શ્રી. ચંદ્રવદન મહેતા ગૂજરાતી સાહિત્યમાં જાણીતા છે: નાટ્યકાર તરીકે, કવિ તરીકે અને રંગભૂમિના એક અભ્યાસી તરીકે. એમનાં નાટકો ખૂબ પ્રસિદ્ધિ પામ્યાં છે લોકપ્રિય બન્યાં છે, ભજવાયાં છે અને તેમાં પણ લોકચાહના મેળવી છે.

નૂતન ગૂજરાતની એમની એક કલ્પના છે અને એ કલ્પનાને 'સોના વાટકડી' માં એમણે શબ્દદેહ આપ્યો છે.

નાટક ઉઘડે છે સ્મશાનભૂમિમાં–કાળીચૌદશની રાત્રિએ–ગૂજરાતની કાળીચૌદશ અને દીવાળી આવી છે, અને નૂતન ગૂજરાતનું નવું વર્ષ ઉઘડવાનો પ્રસંગ છે, ભૂતાવળોની દુનિયામાં ગુજરાતના જ્યોતિર્ધરોના મહર્ષિ દયાનંદ–નરસિંહ મહેતા, અહમદ-

નગરના રૂહ દેખા દે છે. પછી ગુજરાતની સમૃદ્ધિ આબાદીનો શિલ્પી સિદ્ધરાજ જયસિંહ પ્રવેશ કરે છે. એનું રૂહ-આત્મા હજી પણ રાણક પાછળ ભટકે છે. રાણક ભવ્ય ગુજરાતનાં સ્વપ્નાં સેવે છે, અને નાટક આગળ વધે છે આ.જના શેઠીઆ-કાળાબજાર અને કાવાદાવામાં ગૂંચ્યા પચ્યા દેખાય છે. કાળીચૌદશ-દીવાળી અને બેસતું વર્ષ સોનાને નવીન વિચારો-નવીન રચનાઓ કરતા-નૂતન ગુજરાતના નવપ્રભાતના દર્શન કરાવે છે.

નાટક ભજવવાની દૃષ્ટિથી લખાયું છે.

૩. છોડ ગરિકયા : લેખક : શ્રી. ચંદ્રવદન ચીમનલાલ મહેતા, પ્રકાશક : ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૬, કીમત રૂ. ૩-૦-૦

લોકપ્રિય થઈ પડેલી શ્રી. ચંદ્રવદન મહેતાની આત્મકથા "બાંધ ગઠરિયા" આગળ વધે છે. ૧૯૪૨ ની લડતમાં એમણે ભજવેલો ભાગ, લડતનાં સ્મરણો, વિખ્યાત ખતેલી કોંગ્રેસ પત્રિકા-વગેરેની હકીકત 'છોડ ગઠરિયા'માં શ્રી. ચંદ્રવદને આલેખી છે. એમના મિત્રોએ એમના તરફ બતાવેલી સહાનુભૂતિ અને આપેલી મદદ શ્રી. ચંદ્રવદનના સામાજિક જીવનની ઝાંખી કરાવે છે. એ હસતા ફિલસૂફ અને રમુજી લેખક તરીકેની એક નવીન શૈલી આ આત્મકથામાં જોવા મળે છે.

૪. જાનકી-લેખક: શ્રી. વિ સ. ખાંડેકર; અનુવાદક : શ્રી. ગોપાળરાવ વિદ્વાંસ, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૩૧+૧૮=૩૪૯ કીમત રૂ. ૪-૮-૦

મરાઠી ભાષાના સિદ્ધહસ્ત સુપ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રિય નવલકથા-નવલિકા અને ટૂંકી વાર્તાઓના લેખક તરીકે શ્રી. ખાંડેકરની ૧૮ ટૂંકી વાર્તાઓના આ સંગ્રહના તેવાજ સફળ અનુવાદને ગૂજરાતીમાં ઉતારવા માટે શ્રી. વિદ્વાંસ ખરેજ ધન્યવાદને પાત્ર છે. ગૂજરાતી જનતા એમની ઋણી છે. શ્રી. ખાંડેકરની વાર્તાઓમાં એક ખાસ વસ્તુ જોવામાં આવે છે. તેમના નાયકો-નાયિકાઓ-મુખ્ય પાત્રો-પોતે જ પોતાની હકીકત કહેતા હોય છે. ખરેખર તો એ પાત્રો ખુલ્લા દિલે અને મોટે અવાજે વિચારનાર હોય, they think loudly એમના પોતાના મનમાં ચાલતી ઘડમથલોનું અને વિચારોનું પૃથક્કરણ-સ્પષ્ટતા કરતા હોય છે.

શ્રી. ખાંડેકરે પોતાની પ્રસ્તાવનામાં જ કેટલીક સ્પષ્ટતા કરી છે : જીવન કેવું છે-જીવન કેવું હોવું જોઇએ એનું ખરેખરૂં રેખાંકન કરવું તેમાં સાચી કલા છે. એ સાથે જ એમણે એક પ્રશ્ન પણ મૂકેલો છે. માનવી મૂળથી જ સજ્જન good છે. એ સ્વીકારીને જ ચાલવું વાસ્તવિક છે ખરૂં કે પછી માનવી જીવનમાં દરેક વ્યક્તિમાં મૂળથી જ સજ્જન અને દુર્જન, સાધુ અને શયતાન બન્ને સાથેજ રહેલા છે? પ્રસિદ્ધ નવલકથા જેકીલ અને હાઇડમાં આ જ પ્રશ્નની ચર્ચા કરેલી છે. શ્રી. ખાંડેકરની આ વાર્તાઓમાં માનવ-માનસનું-સમાજનું સુંદર પ્રતિબિંબ આપણને મળશે.

વાર્તાઓ દરેકને ગમશે. અનુવાદ પણ સારો થયો છે.

૫. દંપતીવિવેક:-લેખકો : વૈદ્યરાજ ત્ર્યંબકરાય માધવરાય ત્રિવેદી તથા શ્રીમતી નિર્મળાદેવી મં. વૈદ્ય, પૃષ્ઠ ૨૮૨, કીમત રૂ. ૫-૦-૦

૬. દંપતીસુખ : ભાગ ૧-૨ : લેખકો વૈદ્ય ત્ર્યંબકરાય ત્રિવેદી તથા પ્ર. મહેતા પૃષ્ઠ ૩૧૬, કીમત, ૫-૦-૦ પ્રકાશકઃ બન્ને પુસ્તકોના એન. એમ. ઠક્કરની કંપની ૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઇ ૨

જાતીય જીવન લગ્નસંબંધ અંગે જ્ઞાન આપવાની અગત્ય હવે જેમ સમજાવા માંડી છે, તેમ જુગુપ્સા ઉપજાવે-અધોગતિએ લઇ જાય એવાં પુસ્તકો માસિકો ઠીક ઠીક બહાર પડવા માંડયાં હતાં. સરકારે કડક હાથે કામ લઈને આ અનિષ્ટ વધતું અટકાવવાનો પ્રયત્ન કરવો પડયો. અને હવે આવાં માસિકો ઓછાં થયાં જણાય છે; જો કે હજી પણ રસ્તા ઉપર બેસતાં પુસ્તકો વેચનારા હલકી કોટીનાં પુસ્તકો વેચતા દેખાય છે.

દંપતીવિવેક અને દંપતીસુખ એ બન્ને પુસ્તકો યોગ્ય લેખકોએ લખેલાં હોઇ ભાષામાં વિવેક વાપર્યો છે અને યોગ્ય દોરવણી આપી છે. લગ્નજીવન સુખી બનાવવાને માટે યોગ્ય જ્ઞાનની જરૂર છે. યુવાનવયે યોગ્ય રીતે અપાયલું જાતીયજ્ઞાન દાંપત્ય જીવનમાં દાંપત્ય સુખને માટે ઉપયોગી છે. "દાંપત્ય સુખ" માં વાચકોએ પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબો આપેલા છે. શરીર સારું રાખવા અને રોગમુક્ત થવાના વૈદકીય ઉપાયો પણ બતાવ્યા છે. એકંદર પુસ્તકો યુવાનોને ઉપયોગી સાહિત્ય પૂરું પાડે છે. કીમત ઓછી હોત તો સારું. ઉપયોગ વધારે થાત.

૭. સૌરાષ્ટ્રની રસધાર-ભાગ ૧ (આવૃત્તિ આઠમી) લેખક : સ્વ. શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; પ્રકાશકઃ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, પૃષ્ટ ૨૦૦, કીમત અઢી રૂપીઆ.

સ્વ શ્રી. મેઘાણીની અતિ લોકપ્રિય થયેલી સૌરાષ્ટ્રની રસધારના પહેલા ભાગની આઠમી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય છે. એ એની લોકપ્રિયતાની નિશાની છે. સૌરાષ્ટ્રનો ઇતિહાસ શૌર્ય કુરબાનીથી ભરેલો છે. એના ઇતિહાસનાં પડ શોધીને શ્રી. મેઘાણીએ ગુજરાત સૌરાષ્ટ્રની પ્રજાને પોતાના લોક ધનનું ભાન કરાવ્યું છે. આજના યુવાનો નવગુજરાતના ભાગ્યવિધાતાઓ આમાંથી સંસ્કાર મેળવે.

૮. લગ્નમંગલ :-શ્રી. ભૂપત વડોદરીઆ; પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૪૪, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

સામાન્યપણે ફક્ત કામશાસ્ત્રની સમજ આપતાં પુસ્તકો જેવું આ પુસ્તક નથી. પરંતુ લેખક દાંપત્યજીવનને સુંદર-સુખી અને મંગલ બનાવવા માટે લગ્નેચ્છુ યુવક અને યુવતીએ શું શું કરવું જોઇએ, તેની સાદી અને સરળ ભાષામાં સમજ આપી છે. વિક્રમ-એક યુવાન-લેખકને પોતાની ભાવિ પત્ની બનાવવા અને લેખકની સલાહ માગવા આવે છે અને આમ લેખક પુસ્તક શરૂ કરે છે.

પતિ-પત્નીની પસંદગીનું ધોરણ, આર્થિક સદ્ધરતાનું સ્થાન, શારીરિક સૌંદર્ય, શારીરિક યોગ્યતા અને લગ્ન પહેલાંનું જીવન-અને હળવું મળવું, પત્રવહેવાર, એક બીજાને સમજવાના-અનુકૂળ થવાના પ્રયત્નો, જાતીય સંબંધ વગેરે પ્રશ્નોની સમજ અને છણાવટ કરી લગ્ન-મંગલમાં સંસાર મંગલમય બનાવવાનો કીમિયો-બતાવ્યો છે, એ દૃષ્ટિએ પુસ્તક ઉપયોગી છે. ભાષા પણ સંયમી છે.

૯. બૂરો દેવળ :-લેખક શ્રી. જયભિખ્ખુ; પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય; અમદાવાદ, પૃષ્ઠ ૨૪૨, કીમત રૂ. ૩-૮-૦

પ્રસ્તાવનામાં શ્રી. જયભિખ્ખુ જણાવે છે તેમ, મારવાડ-મેવાડ અને અંબર રાજ્યના ત્રિભેટા ઉપર આવેલા એક દેવળ 'ખૂરો દેવળ'ને કેન્દ્રમાં રાખીને આ ઐતિહાસિક કથા લખી છે. 'ખૂરો દેવળ' અને એ ભૂમિ રાજકીય હત્યાઓ અને ભયંકર બનાવો માટે સુપ્રસિદ્ધ છે.

જય-વિજય બે રાજકુમારો—ભાઇઓ—મુસાફરી કરતા આ ખૂરો દેવળમાં રાતવાસો રહે છે—ત્યાંથી કથા ઉઘડે છે. રાત્રે જયને કેટલાક અવનવા અનુભવો થાય છે. રાત્રે જ એ ઉઠે છે. એને 'બાલુ સુંદરી' મળે છે. 'બાલુ સુંદરી' પાસે લેખક ખૂરા દેવળના ઇતિહાસનું વર્ણન કરાવે છે—પણ—ખૂરો દેવળનુ વર્ણન, એની કથા એનો ઇતિહાસ આખી નવલકથા વાંચ્યા-પછી પણ જાણવા વાંચવા કે સમજવા મળતો નથી. ખરેખર તો નવલકથામાં ઔરંગઝેબની કુટિલ રાજનીતિ-હિંદુ વિરોધી નીતિ—મરાઠા—વીર રજપૂત વગેરેની અંદર અંદર લઢાવવાની અગર બીજી રીતે નિર્બળ બનાવવાની નીતિનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે. જોધપુર મહારાજ જસવંતસિંહજીનું મૃત્યુ—બાળ કુંવર અજિતસિંહને બચાવવાના વીર રાઠોડ શિરોમણિ દુર્ગાદાસજીના પ્રયત્નો—અજિતસિંહની વિલાસ પ્રિયતા અને દુર્ગાદાસની વ્યથાની હકીકત નવલકથામા ગૂંથી છે. 'ખૂરો દેવળ' શું છે એનો ઇતિહાસ છે. એ કોયડો નવલકથામાં સ્પષ્ટ થતો નથી, અનુસંધાનમાં આવનારી નવી નવલકથા "ઇંદ્રકુમારી" આ કોયડો ઉકેલશે એવી આશા રાખીએ.

૧૦. સેજલઃ—લેખકઃ શ્રી રતિલાલ ત્રિવેદી; પ્રકાશકઃ એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, ૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઇ ૨. પૃષ્ઠ ૨૪૬, કીંમત રૂ. ૪—૧૨—૦

શ્રી. રતિલાલ ત્રિવેદીએ નવલકથાનું વસ્તુ શહેરના કૉલેજ જીવનમાંથી મેળવ્યું છે. પ્રો. શંભુનાથ ગામડા ગામનો ગરીબ આંધળી વિધવા માતાનો પુત્ર ગામના સહૃદયી શિક્ષક અને પડોશીઓ, તથા દરબારની મદદથી મુંબાઇની કૉલેજમાં પ્રોફેસર બને છે. કૉલેજમાં યુવાન વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓના પરિચયમાં આવે છે. શાંત એકમાર્ગી પ્રોફેસર વિદ્વાન છે. વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થિનીઓમાં અતિપ્રિય છે. પણ કૉલેજના વિદ્યાર્થીઓમા પણ કોઇ ચલતા જેવા મળી આવે છે. વિદ્યાથનીઓની પાછળ પતંગીઆની માફક ફરતા કૌશિકની ઇર્ષા અને અદેખાઇનો ભોગ થઈ પડે છે. વિદ્યાર્થિની માનસનું પૃથક્કરણ પણ સારૂં કર્યું છે. સેજલ પ્રો. શંભુનાથના આશરે પડોશમાં ઉછરતી એક કન્યા છે. પ્રો. શંભુનાથની આંધળી મા નર્મદા શંભુનાથની કમાવાની શક્તિ વગેરે માટે કાયમ લઘુગ્રંથિ સેવે છે. શંભુનાથની સાથે ફરતી સુભદ્રા પૈસાદારની પુત્રી છે. લગ્નવિષયમાં ચોક્કસ વિચારો ધરાવે છે, પણ છેવટ વહેવારૂ બનીને પૈસાદાર કનકસુંદર સાથે જ પરણી જાય છે. કૌશિકને નિરૂપમા ઠેકાણે લાવે છે. આંધળી નર્મદા સેજલ સાથે પ્રો. શંભુનાથે લગ્ન ગોઠવવાની વેતરણ કરે છે, પણ સેજલ મંગળ નામના ગરીબની સાથે લગ્ન કરે છે. શંભુનાથનું શું થયું ? એ કોયડો લેખકે અણઉકેલ્યોજ રાખ્યો છે. એકંદર નવલકથા સારી છે.

૧૧. શ્યામની મા : બીજી આવૃત્તિ; મૂળ લેખકઃ સ્વ. સાને ગુરૂજી; અનુવાદક શ્રી. નટવરલાલ દવે; પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૬, કીમત સાડાચાર રૂપિયા.

સ્વ. સાને ગુરુજી હિંદની સંસ્કૃતિના પૂજક–એક પ્રતિકસમા હતા. ગુરુજી–ગુરૂના સાચા અર્થમાં ગુરૂ હતા, નિઃસ્વાર્થ સેવાને વરેલા હતા. એમણે લખેલી "શ્યામની મા" મા બાપને માટે એક ગીત કે બાઇબલની ગરજ સારે છે. બાળકનો ઉછેર, સંસ્કાર, કેળવણી–ગરીબીમાં કૌટુંબિક જીવન ગાળવામાં સંતોષ લાવવાનો કીમિયો–વગેરે સંસ્કારોથી ભરેલું આ પુસ્તક દરેક માતાપિતાએ અવશ્ય વાંચવું જ જોઇએ. સાચે જ આ માતૃપ્રેમની મહાકથા છે. પહેલી આવૃત્તિ ૧૯૪૭માં પ્રગટ થયા પછી આ બીજી આવૃત્તિ ૧૯૫૫ માં આટલા લાંબા ગાળા પછી પ્રગટ થાય છે, એ દુઃખદ બીના છે. એની વધુ આવૃત્તિ પ્રગટ થાય, ગુજરાતના ઘરેઘરમાં આ પુસ્તક વસાવવા જેવું છે.

૧૨. આવારા ખૂની: પ્રયોજક: હરીશ નાયક; પ્રકાશક: શ્રી. જેઠાલાલ સોમૈયા કાંદીવલી; છૂપી પોલીસના માસિક દીપોત્સવી અંક પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૪૦, કીંમત રૂ. ૧-૦-૦

કાંદીવલીમાંથી નીકળતા ડીટેકટીવ માસિક છૂપી પોલીસના દીપોત્સવી અંકમાં એક સળંગ રહસ્યકથા આપી છે. ડિટેકટીવ અજય અને તેના પિતા ચંદ્રનાથના સાહસ કર્મો આમાં ગૂંથ્યાં છે. ધમાધમી અને નાસભાગનું તત્ત્વ વધારે છે. બુદ્ધિચાતુર્ય અને રહસ્યશોધન બહુ જણતું નથી. શેરલોક હોમ્સની કથામાં રહસ્યશોધનમાં બુદ્ધિના ચમકારા અને તર્કશાસ્ત્રની ખૂબી જણાય છે તે આમાં નથી. કથા સાધારણ છે. કીંમત વધારે કહેવાય.

૧૩. શાળોપયોગી નાટકો:– લેખક: શ્રી. ઇન્દ્રવદન વસાવડા, પ્રકાશક: ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત અને મુંબઇ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૮૬, કીંમત દોઢ રૂપિયો.

ભાઈ ઇન્દ્રવદન વસાવડાનું નામ ગુજરાતી સાહિત્યમાં હવે તો જાણીતું થયું છે. હિન્દી ભાષામાં તેમણે પહેલી કલમ ચલાવી, અને હવે ગૂજરાતી ભાષામાં પણ જાણીતા થયા છે. ગૂજરાતી શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ માટે આપણે ત્યાં ભજવી શકાય એવાં નાટકોની અછત છે. શાળાના સ્નેહ સંમેલન–વાર્ષિક મેળાવડા વખતે ભજવી શકાય એવાં નાટકોનો આ સંગ્રહ ઉપયોગી થઈ પડશે.

૩૦ મી જાન્યુઆરી, સેવા, વાર્ષિક મેળાવડો અને મંગુ મોચી, એમ ચાર નાટકોનો આ સંગ્રહ છે. ચારે નાટકોમાં લેખકને કંઇક સૂચવવાનું છે. નાટકો સારાં છે, છતાં હવે નવીન યુગને અનુકૂળ–નવસર્જનની પ્રેરણા આપતાં નાટકોની આશા આપણા લેખકો પાસે રાખીએ તો વધુપડતું નથી. કીમત વધારે લાગે છે.

૧૪. સોરઠી દુહા સંગ્રહ:–સંપાદક: શ્રી. કાંતિલાલ શ્રીધરાણી; પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ–મુંબાઇ, પૃષ્ઠ ૧૪૮. કીંમત બાર આના.

સ્વ. શ્રી. મેઘાણીભાઇ, સ્વ. શ્રી. રાયચુરા અને આપણા ચારણ મિત્રોએ ગૂજરાતને દુહાઘેલું કર્યું, એમ કહીએ તો ખોટું નથી. દુહાના સંગ્રહોમાં થોડાંક પુસ્તકો બહાર પડયાં છે. લગભગ ૧૩૦૦ દુહાઓનો આ સંગ્રહ તેમાં વૃદ્ધિ કરે છે. બાર આના જેવી કીંમતમાં આ સંગ્રહ આપવા માટે સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયનો આભાર માનવો ઘટે. દુહાસંગ્રહમાં વિષયવાર દુહાઓ ગોઠવ્યા હોત તો વધારે યોગ્ય લેખાત.

૧૫. કુર્યાત્ સદા મંગલમ્:–લેખક: શ્રી. સારંગ બારોટ, પ્રકાશક: પ્રફુલ્લ પ્રકાશન મંદિર, ૮૬/ ડામર ગલી, મસ્જીદ બંદર રોડ, મુંબાઇ ૯; પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૮૮, કીમત સાડા-ચાર રૂપિયા.

સારંગ બારોટ હવે ગૂજરાતી સાહિત્યાકાશમાં ઠીક ઠીક જાણીતા થયા છે. તેમની ટૂંકી વાર્તાઓ અને નવલકથાઓ અત્યાર સુધી સારા પ્રમાણમાં બહાર પડી છે અને આવકાર પામી છે.

'કુર્યાત્ સદા મંગલમ્' નવલકથામાં લેખકે હાલના યુવક યુવતીના માનસનું વિદ્વત્તા-પૂર્ણ પૃથક્કરણ કર્યું છે. વિનોદ અને સુહાસ આધુનિક યુવાન અને યુવતી પ્રેમમાં છે, પણ કસોટી નગરનો પ્રેમ નકામો તેમ સુહાસ એક વિચિત્ર અને અશક્ય શરત મૂકે છે. એ શરત પૂરી કરી શકે તો જ વિનોદને સુહાસ ઉપર સાચો પ્રેમ છે, એમ સુહાસ માનવા કબૂલ થાય. શરત કરવામાં સુહાસનો જીદ્દી અભિમાની, ઉતાવળો અને આકળો સ્વભાવજ કારણભૂત છે, શરત કબૂલ રાખવામાં અને એ પૂરી કરવામાં વિનોદ મૂર્ખાઈનું પ્રદર્શન કરે છે. અને એમાં વિનોદનું વેવલાપણું મુર્ખાઈ જ જણાઈ છે. વિનોદ અને તેના મિત્રો કિશોર અને હરભાઈ યુક્તિઓ રચે છે. કિશોર એક સરસ લેખક છે. સુહાસ–વિનોદના કિસ્સા ઉપરથી જ એક ટૂંકી વાર્તા લખે છે અને તેમાં સુહાસનું પાત્ર લઈ યુવતીના માનસનું પૃથક્કરણ કરી, તેની ભૂલ બતાવે છે. પરિણામે સુહાસ પસ્તાય છે અને વિનોદને મળવા જાય છે. વિનોદને ઘેર વિનોદ સાથે લગ્ન ગોઠવવાની ઇચ્છાએ મહેમાનો આવેલાં હોય છે. તેમની દીકરી મધુરિકા, લગ્નેચ્છુ છે. પોતાનું ચોકઠું વિનોદ સાથે ગોઠવી દેવા પ્રયત્નો કરે છે, નિષ્ફળ જાય છે.

છેવટ સુહાસ અને વિનોદ 'કુર્યાત્ સદા મંગલમ્' કહે છે. આખી નવલકથા વિનોદને સ્વમુખે જ આપવીતી તરીકે રજુ થાય છે. શૈલી અને પ્રસંગો ખૂબ જ હળવા અને હાસ્ય-રસિક છે. વાચકને પુસ્તક ગમશે.

૧૬. આકાશકુસુમ:–લેખક: શ્રી. સારંગ બારોટ; પ્રકાશક: ઘનશ્યામ પુસ્તકાલય, ૩૮ બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ મુંબાઇ ૧. પૃષ્ઠસંખ્યા, ૯૬૬, કીંમત સાડા છ રૂપીઆ.

પ્રાણલાલ–એક ગરીબ યુવાન, માંડ માંડ ભણેલો ગ્રેજ્યુએટ નોકરીની શોધમાં મુંબાઇ આવે છે. કોઈ વધારે પડતી અશક્ય મળાય એવી મહાત્વાકાંક્ષા એ સેવતો નથી, પણ આજના જગતમાં ભણતરની–સચ્ચાઇની કીમત નથી. મુંબાઈમાં તો સાવ નવી જ વસ્તુઓ છે એ વાતો–નવલકથાના ઉઘડતા પાનેજ પ્રાણલાલને તેનો જૂનો બાળમિત્ર નગીન આ તત્ત્વજ્ઞાન અને નક્કર હકીકત સમજાવે છે. પ્રાણલાલને બીજું ઊતરવાનું સ્થાન ન હતું એટલે નગીનને ત્યાં જ ઊતરે છે, નગીન '૪૨૦' છે, ખિસ્સાકાતરૂ છે અને હોટેલમાં જ એ હાથ અજમાવે છે, પકડાય છે. પ્રાણલાલ બચી જાય છે. અચાનક બીજા દૂરનાં સગાનો મેળાપ થાય છે પ્રાણલાલ ત્યાં રહેવા જાય છે, સેવા કરે છે અને, કુટુંબીઓનો પ્રેમ જીતી લે છે. મુંબાઇની ચાલીઓ અને માળાઓનું આબેહૂબ દર્શન તેને અહીં થાય છે. અહીં જ એને 'અલકા' એક ગરીબ ભણેલી યુવતીનું ઓળખાણ થાય છે. અલકાના પિતાનું અચાનક હૃદય બંધ થવાથી અવસાન થાય છે. પ્રાણલાલ [illegible] માટે જ [illegible] છે.

અવસાન પામનારની જ નોકરી લેવા માટે–અલકાના પિતા નારણદાસની ખાલી પડેલી જગ્યા માટે–અલકા અને પ્રાણુલાલ બન્ને ઉમેદવારો હાજર થાય છે. અલકાની જરૂરિયાત જોઇ પ્રાણુલાલ ખસી જાય છે. પ્રાણુલાલને તેજ શેઠ–કાળીદાસની દીકરી કુરંગીને ભણાવવાની નોકરી મળી જાય છે–ધનવાન પિતાની એકની એક પુત્રીનું માનસ કેવું હોય છે તેનો ખ્યાલ કુરંગી આપે છે. અલકા અને પ્રાણુલાલ પ્રેમમાં પડે છે–લગ્નના કોલ આપે છે ત્યાં અલ્કાના શેઠ–કાળીદાસ–ધનના બળે અલકા સાથે લગ્ન કરે છે–અને પ્રાણુલાલના જીવનનું મધુરૂ સ્વપ્ન–નાનકડી મહાત્વાકાંક્ષા આકાશકુસુમવત્ લાગે છે.

કથામાં ગ્રેજ્યુએટ–સદાચારી યુવાનને અને યુવતીઓને પડતી મુશીબતો–સમાજની વ્યવસ્થા–ગરીબોની લાચારી અને શ્રીમંતોની વિલાસિતાનું દર્શન આપ્યું છે વાર્તા ગમી જાય એવી છે. કાગળો સારા વાપર્યા નથી–કીમત વધારે છે.

૧૦. વિલાસિની:–મૂળલેખક : શ્રી. નરેશચંદ્ર સેનગુપ્ત; અનુવાદક. શ્રી. રમણુલાલ સોની; પ્રકાશકઃ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૫૦, કીમત રૂ. ૩–૮–૦

વ્યવસાયે વકીલ હોવા સાથે શ્રી. નરેશચંદ્ર સેનગુપ્ત બંગ સાહિત્યના એક પ્રખર અને વિદ્વાન લેખક છે. એમની ઉત્તમ ગણાતી નવલકથા 'સતી' નો આ ગુજરાતી અનુવાદ શ્રી. રમણુલાલ સોનીએ કર્યો છે. અનુવાદ છે એમ જણાવ્યું ન હોત તો એ અનુવાદ છે એમ જાણી શકાત નહિ એવો સારો અનુવાદ છે.

ધનાઢ્ય જમીનદારના પુત્રો ભૂપતિ અને જ્યોતિ પિતાના મૃત્યુ બાદ કલકત્તા આવે છે. ભૂપતિ પરણેલો હોઇ સુરમા, ભૂપતિ અને જ્યોતિનું સંયુક્ત કુટુંબ ખૂબ આનંદમાં રહે છે. એક નાની બહેન તરલાની જવાબદારી પણ ભૂપતિ અને સુરમ એ ઉપાડી લીધી છે. અતિ સુખ વિધિને માન્ય નથી હોતું. નાની તરલા એક દિવસ ભૂલી પડે છે–ગૂમ થાય છે અને કુટુંબની દશા બદલાય છે. ભૂપતિ અને જ્યોતિ તરલાને શોધવા ઠેકઠેકાણે તપાસ કરે છે. વેશ્યાગૃહો, નાટકશાળાઓ, મઠો વગેરે સ્થળોએ તપાસ કરે છે. નાટકશાળામાં મંડલિક ભૂપતિનો મિત્ર છે; શુદ્ધ બુદ્ધિથી મદદ કરવા આપે છે; પણ ભૂપતિ એક ઉઠાઉગીરને હાથ ચઢી જાય છે એટલે એને વિલાસિની એક વેશ્યાને ઘેર લઇ જાય છે. વિલાસિની ભૂપતિના પ્રેમમાં પડે છે–અને ભૂપતિનું પતન શરૂ થાય છે. મદ્ય–માંસ અને વેશ્યાગૃહ–ભૂપતિની તમામ મિલ્કતનું સત્યાનાશ વાળે છે.

દરમ્યાન જ્યોતિને, પણ આ જ બહેનની શોધખોળ કરતાં–ગરીબ–ત્યજેલાં ભીખ માંગતાં–રોગિષ્ઠ માનવીઓ–સ્ત્રી પુરૂષો નજરે પડે છે. આગળ ભણવા અતિ આલાક જ્યોતિ–માનવસેવામાં પોતાનું જીવન અર્પણ કરે છે. અને ભાઇ ભૂપતિને બચાવવા વિલાસિનીને વિનંતિ કરે છે. જ્યોતિની દિવ્ય ત્યાગમૂર્તિ નજરે પડતાં–વિલાસિનીના હૃદયપલટો થાય છે અને ભૂપતિને બચાવવા પ્રયત્ન કરે છે. ભૂપતિ તો તિરસ્કાર કરે છે. ભૂપતિ બીજી વેશ્યાને ત્યાં જાય છે. ત્યાંજ તરલા–એની સગી બહેન સાથે પ્રેમ કરવા જતાં સગપણ સમજાય છે અને અત્યંત શરમ અનુભવે છે; છતાં પુરૂષ તરીકેનો અહંભાવ સુરમા તરફનું વર્તન બદલવામાં આડે આવે છે. તરલા જ્યોતિના આશ્રમમાં આવે છે. ભૂપતિ સુરમાને કાઢી મૂકી ફરી લગ્ન કરવા તૈયાર થાય છે. ત્યાં વિલાસિની

એને બચાવે છે. અણજાણમાં જ્યોતિ અને સુરમા એને દોષ દે છે. વિલાસિની પોતાના કૃત્યનો ખુલાસો કરતો પત્ર લખી સંન્યાસિની થઇ જાય છે. અહીં નવલકથા પૂરી થાય છે.

માનવહૃદયમાં રહેલા દેવત્વને જગાડી શકાય છે, એ વિલાસિનીના હૃદય પલટાથી સ્પષ્ટ થાય છે.

નવલકથાની આખી કથા રસમય અને અંત માટે આતુરતાપ્રેરક છે. કીમત પણ વધારે નથી.

૧૮. ત્રિવેણી તીર્થ—લેખકઃ શ્રી. દર્શક, પ્રકાશકઃ સર્વોદય સહકારી પ્રકાશન સંઘ લિમિટેડ, સણોસરા (સૌરાષ્ટ્ર) પૃષ્ઠ ૧૮૯, કીંમત રૂ. ૨–૮–૦

શ્રી. દિલીપકુમાર રોય એમણે જગતની પાંચ મહાવિભૂતિઓની મુલાકાત અને વાતચીતોનો એક સંગ્રહ થોડા વર્ષ ઉપર Ammy the Great બહાર પાડયો હતો. તેનો ગુજરાતી અનુવાદ તીર્થસલીલ તરીકે બહાર પડયો છે. ત્રિવેણી તીર્થ દર્શકે કરેલી વાતચીતોનો સંગ્રહ નથી, પણ જગતની જૂની અને નવી વિભૂતિઓના જીવનદર્શન અંગે એક નવીન દૃષ્ટિ રજુ કરી છે.

સોક્રેટીસના જીવન ઉપદેશમાં લેખકને "શીલ" મળ્યું, શ્રી. ભગવાન રામકૃષ્ણ પરમહંસમાંથી શીલ અને સમન્વય અને મહાત્માજીના જીવનદર્શનમાં "શીલ સમન્વય અને સત્યાગ્રહ" જડયા.

આ ત્રણે પૂજ્ય વિભૂતિઓના ત્રણ ઉચ્ચતર ગુણો-ભાવનાઓને ત્રિવેણી તીર્થ નામ આપ્યું છે તે યોગ્ય છે. વિચારકો-વાચકોને આમાં એક નવીન દૃષ્ટિબિન્દુ મળે છે. પુસ્તક જરૂર વાંચવું ઘટે.

૧૯. નાછુટકે—લેખકઃ શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ, પ્રકાશકઃ ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૫૬૧, કીમત રૂ ૮–૧૨–૦

શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ ગૂજરાતી વાચકોમાં પોતાની સફળ કૃતિઓથી સારી રીતે જાણીતા થયા છે. "મળેલા જીવ" અને "માનવીની ભવાઇ" એ પુસ્તકોએ તેમને સારી કીર્તિ અપાવી છે. ગ્રામ્યજનોના રીતરિવાજ, વહેમ, માનઅપમાનની ભાવનાઓ, લાગણીઓ, માનવહૈયાંના સૂક્ષ્મ ભાવો અને ધબકાર સમજવામાં અને તેને અનુકૂળ ભાષાશૈલીમાં રજુ કરવામાં શ્રી. પન્નાલાલ ખૂબ સફળ નીવડયા છે.

"ના છૂટકે" ની પ્રસ્તાવનામાં નાછૂટકે લખાયલી આ નવલકથાનો ઇતિહાસ છે. વર્ષો સુધી થોડી લખાઇને પડી રહેલી આ નવલકથા છેવટે પૂરી થઇ.

'૪૨ ની લડત પહેલાંનો કાળ બે બહારવટીઓ દલો અને રતનો ઠાકોર અને ગામ મુખી અમલદારોનો ત્રાસ ન વેઠાવાથી સામા થાય છે, અને બહારવટે ચડે છે. ગામની પ્રજાની ઓથ છે. કારણકે પ્રજા પણ દરબારની વેઠ અને અન્ય ત્રાસથી થાકી ગઇ છે. નવલકથાનાં મુખ્ય પાત્રો છે રૂપાલ રતના બારવટીયાનો પુત્ર અને દરિયાવ દલાની પુત્રી વચ્ચેના પ્રેમની કથા છે. જરાક જરાકમાં રિવાજ ગુમાવતી-ઈસાતી અને પ્રેમને નામે અનેક રમતો રમતી શહેરની યુવતી દરિયાવ નથી. રૂપાલ અને દરિયાવના લગ્ન વખતે જ વિઘ્નો ઉભા થાય છે. ગામનો મુખી દરિયાવ સાથે લગ્ન કરવા માગે છે. દલા બહારવટિયાનો જીવ હવે ગાંધીજીની લડત તરફ આકર્ષાયો છે અને પોતે તાબે થઇ જાય

છે. બરાબર રૂમાલ અને દરિયાવના લગ્ન ટાણે જ મુખીના દગાનો ભોગ થઇને મરાય છે અને આ તકને લાભ લઇ મુખી રૂમાલના દીલમાં દલા અને દરિયાવ તરફ નફરત ઉભી કરે છે. રૂપાલને બીજે પરણાવી દે છે, પણ રૂપાલનું દીલ કબૂલ કરતું નથી. દરિયાવ તરફનો એનો પ્રેમ કાયમજ છે. દરિયાવ પણ રૂપાલ ઉપર સ્નેહ રાખે છે. રૂપાલ પોતાની પરણેતરને છૂટી કરે છે અને છેવટ રૂપાલ દરિયાવને પરણે છે.

આમ આ ગામડાના બે 'મળેલા જીવ' ની પ્રણયકથા છે. વાત ટૂંકી છે, પણ મને લાગે છે કે વધુ પડતી બહેલાવીને લાંબી બનાવી છે.

૨૦. મુક્તિદ્વાર : મૂળલેખક: કેથેરીન ઓવેન્સ પિઅરી; અનુવાદક: માધવસિંહ સોલંકી; પ્રકાશક: રવાણી પ્રકાશન ગૃહ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૨૯, કિંમત રૂ. ૨-૦-૦.

પ્રખ્યાત હબસી નેતા ડૉ. બુકર ટી વૉશિંગ્ટનની આત્મકથા પછી હબસી મહિલા મેરી મેકલ્યોડ બેથ્યુનની આ જીવન કથા એટલી જ પ્રાણવાન અને પ્રેરણાદાયી છે. પ્રેસીડંટ લીંકનના પ્રયાસથી હબસીઓને ગુલામીમાંથી મુકત કરવામાં આવ્યા હતા. એક ગરીબ ખેડૂતને ઘેર જન્મેલા એને પ્રેરણાથી વિદ્યા સંપાદન કરવાની અને હબસી ભાઇ બહેનોને ભણાવવાની લગની લાગે છે. અપાર મુશ્કેલીઓ પગે જોડાને અભાવે જાડા કાગળ બાંધીને પણ એ અભ્યાસ કરે છે. અભ્યાસ કરતાં પણ થોડું થોડું કમાતા જાય છે અને ગરીબ રખડુ બાળકો અને પ્રૌઢોને ભણાવવાના કામમાં જીવન અર્પણ કરે છે. પાંચ લાખની કીમતના શાળા કોલેજના મકાનો એ જ સમૂહશ્રદ્ધાથી ઉભાં કરે છે. પુસ્તક ખુબ પ્રેરણાદાયી નીવડશે.

૨૧. વ્યાયામ અને સૂર્યનમસ્કાર:–લેખક: શ્રી. ડૉ. જીવનબંધુ પી. ચોકસી; પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય–અમદાવાદ અને મુંબાઈ, પૃષ્ઠસંખ્યા ૭૧; કીમત આઠ આના.

દેશી વ્યાયામપદ્ધતિમાં સૂર્યનમસ્કારનું એક વિશિષ્ટ સ્થાન છે. સૂર્યને વેદોમાં આત્મસ્વરૂપ–પ્રાણદાતા ગણ્યો છે. આધુનિક વિજ્ઞાન પણ સૂર્યને પ્રાણદાયક ગણે છે, સૂર્યનાં કિરણોનો ઉપયોગ કરવાનું વિચારાઇ રહ્યું છે. અનેક રોગોમાં સૂર્યસ્નાન ઉપયોગી ગણાય છે. રોજ સવારે સૂર્યનમસ્કાર કરવાથી શરીરસૌષ્ઠવ વધે છે અને પ્રાણવાયુ મળે છે. પરિણામે શરીર આરોગ્યપ્રદ બને છે. સૂર્યનમસ્કારનો વ્યાયામ–ક્રમબદ્ધ ચોપડીમાં આપીને લેખકે એક અતિ ઉપયોગી વ્યાયામ પદ્ધતિ તરફ જનતાનું લક્ષ દોર્યું છે.

૨૨. ડમરો અને તુલસી:–લેખક : શ્રી. રતિલાલ–અનિલ, પ્રાપ્તિસ્થાન : ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૧૨, કીમત બે રૂપિયા.

ગુજરાતી કવિતામાં ગઝલે હવે પોતાનું ચોક્કસ સ્થાન મેળવી લીધું છે. મુસ્લીમ કવિઓએ ' મુશાયરા 'માં ગઝલનાં અનેક રૂપ આપણને આપ્યાં છે–થોડા શબ્દોમાં ઘણું કહેવાની આવડત ઘણા થોડા કવિઓમાં છે– અને એ આવડતમાં કવિતાનો પણ ચોક્કસ પ્રકાર છે. સોરઠી દુહાઓ અને દોહરા એ પણ આજ જાતની કવિતા, થોડાક શબ્દોમાં ઘણું કહેવાની–નો પ્રકાર છે. ગઝલમાં હૃદયના ઉન્નત ભાવો પ્રદર્શિત થાય છે. ભાઈ અનિલની ગઝલો અને કવિતાઓમાં આ પ્રકાર માલમ પડે છે, શબ્દલાલિત્ય ગહનતા, જોશ પણ જણાય છે. કવિતાઓ વાંચવી ગમે એવી છે.

૨૩. શકુન્તલા લેખકઃ શ્રી. રવિશંકર ન. પાઠક, પ્રકાશકઃ શ્રી. મહારાજા સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા. કિંમત રૂા. ૧–૮–૦

શ્રી સયાજી બાલજ્ઞાનમાળાના ૧૯૬ મા પુષ્પ તરીકે આ પુસ્તક પ્રગટ થયું છે. એમાં લેખકે સરળ અને સરસ ભાષામાં એક મજાની વાર્તા આલેખી છે. ભાગવત પુરાણમાં શકુન્તલાની વાત જોવામાં આવે છે. સંસ્કૃતમાં મહાકવિ કાલિદાસે આ પૌરાણિક વાર્તા ઉપરથી 'શાકુન્તલ' નામનું પ્રસિદ્ધ નાટક લખ્યું છે. એ જ વસ્તુ ગ્રહણ કરીને શ્રી. પાઠકે સ્વતંત્ર રીતે, બાળકોને પ્રિય થઈ પડે એવી મધુર શૈલીમાં આ 'શકુન્તલા'ની રચના કરી છે. લેખક બાલમાનસના સારા અભ્યાસી છે તેમજ સાહિત્યજગતમાં જાણીતા છે. એમની અન્ય કૃતિઓની પેઠે આ કૃતિ પણ આપણી ભાષાના બાલસાહિત્યમાં કીમતી વધારો કરશે. પુસ્તકનાં રૂપરંગ આકર્ષક છે. મુદ્રણ સ્વચ્છ છે, લેખક–પ્રકાશક ઉભયને અભિનંદન !

૨૪. મોરપિચ્છ (લેખક અને પ્રકાશકઃ શ્રી. રવિશંકર ન. પાઠક, નરસિંહજીની પોળ, વડોદરા. કિંમત રૂ. ૧–૦–૦)

પંચાવન સુમધુર બાલગીતોનો આ મનોહર સંગ્રહ છે. બાલકાવ્યો હોવા છતાં નાનાં મોટાં સૌને આનંદ આપે એવા પ્રકારની એની રચના છે. એ ધ્યાન ખેંચે એવી બાબત છે. મા, ભાઈ, બહેન, ભાભી, સાગર, સરિતા, પુષ્પ, જટાયુ, શબરી, વીર વિક્રમ, પાળીઓ જેવાં વિવિધ પ્રકારનાં ગીતો રચીને કવિએ બાળકોને અનેક વિષયોનો પરિચય કરાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે, એ ખરેખર પ્રશંસનીય છે. ગીતોના ભાવ મજાના છે, ઢાળ સરળ છે.

૨૫. રોબીન હુડનાં પરાક્રમો–અનુવાદક : શાંતિ ના. શાહ (સત્યમ્) પૃ. ૧૪૯, પૂઠું પાકું, કિંમત, રૂા. ૨–૮–૦, પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવરરોડ, સુરત.

ઈંગ્લેન્ડના બહારવટીયાની આ એક ખાનદાનીભરી સાહસની વીર કથા છે. ગુર્જર બાળકોને સમજાય તેવી છે, રોબીન હુડને ટપી જાય એવા આપણા ગુજરાત કાઠિયાવાડના બહારવટિયાઓ થઇ ગયા છે.

પરદેશી બહારવટિયાની આ કથા સહેજે ધ્યાન ખેંચે એવી છે.

કિશોરો અને બાળકોને વાંચવી ગમશે. પુસ્તક સુશોભન અને છાપકામ ધ્યાન ખેંચે એવાં છે.

૨૬. ગુલીવરની મુસાફરી ભા. ૧–૨ અનુવાદકઃ મધુબહેન દેસાઇ; બી. એ. પ્રકાશકઃ શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત. કિં. ૨-૮-૦ પૃ. ૧૩૯, પાકું પૂંઠું.

અંગ્રેજી સાહિત્યમાં પ્રચાર પામેલી આ એક સાહસકથાનો અનુવાદ છે. વાર્તા સચિત્ર હોઇ થોડું ભણેલા તેમજ બાળકોને ગમી જાય એવી છે.

અનુવાદકની ભાષા હજી વધુ સરળ હોત તો ઠીક પડત. એકંદર ગુલીવરની મુસાફરી અનેક સાહસોથી ભરપૂર હોઇ વાંચવી ગમે એવી છે.

૨૭. ટારઝન–ભા. ૧, ૨, ૩ : અનુવાદક,: શાંતિ ના. શાહ (સત્યમ્) પૃ. ૧૫૨, પાકું પૂઠું, કિંમત રૂા. ૨–૮–૦ પ્રકાશકઃ શ્રી હરિહર પુ. ટાવર રોડ, સુરત.

'ટારઝન' એ એડગર રાઇસ બરોઝનું એક કાલ્પનિક ચિત્ર માત્ર છે. છતાં જાણે એક જીવતું જાગતું પાત્ર ન હોય, એમ વાચકનું દિલ અને દિમાગ ખેંચે છે. સાહસકથાનાં પુસ્તકોમાં આ એક અનેરું ઉમેરણ છે. ભા. ૧. વનમાનવ; ભા. ૨. ટારઝન શાહેજંગલ, ભાગ ૩ ટારઝનનાં માહસો, ત્રણેય ભાગ બાળકોને વાચન પાછળ ઘેલા બનાવી દે તેવા છે; એમાં કશો જ શક નથી. શ્રી હરિહર પુસ્તકાલયે આવાં સાહસપ્રેરક પુસ્તકોનું પ્રકાશન કરીને પરદેશી સાહિત્યથી અજ્ઞાતને સુંદર સાહિત્ય આપ્યું છે. આ એમના સાહસને વધાવી લેવું ઘટે.

એમણે પ્રગટ કરેલાં પુસ્તકોમાં આ સાહસકથાનાં પુસ્તકો અનેરો ઉમેરો કરે છે એમ કહ્યા વગર ન ચાલે.

પુસ્તકો ખરીદવા જેવાં છે. 'અભ્યાસી'

દરબાર ગોપાળદાસ સ્મારક ગ્રંથ—સંપાદક અને લેખક: શ્રી રામભાઈ કાશીભાઇ પટેલ; ક્રાઉન આઠપેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૮૦+૯૮+૩૨+૧૭ આર્ટપ્લેટ તસ્વીરો, કીંમત રૂ. ૩-૦-૦ પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૨-૮-૦ *(રૂા. ૨-૦-૦ નહિ.)

જુદા જુદા ત્રણ ખંડોમાં યોજાયલો સ્વ. ત્યાગવીર દરબાર શ્રી. ગોપાળદાસના જીવનનાં જુદાં જુદાં પાસાંને રજુ કરતા આ સ્મારક ગ્રંથમાં એના સંપાદક શ્રી. રામભાઇ કા. પટેલે સ્વર્ગસ્થના જીવનનાં વિવિધ પાસાંઓ સ્ફુટ કર્યાં છે. તેમાં પણ પ્રથમ ખંડમાં સંપાદકની રસાળ લેખનશૈલીના પ્રતાપે એમની જે જીવનરેખા આપી છે તે કોઈ નિષ્ણાત, ચિત્રકાર આપણને એકાદ ચિત્રનાં જે રેખાંકનો આપે છે તેવાંજ રેખાચિત્રો આ સ્મારક અંકમાં આપ્યાં છે. એમાં એમના બાલ્યકાળથી લઇને જીવનસમાપ્તિ પર્યંતના વિધવિધ પ્રેરક જીવનપ્રસંગો આપ્યા છે.

આ પ્રસંગચિત્રો રજુ કરવાની લેખકની શૈલી ખાસ પ્રશંસા માગી લે છે.

બીજા ખંડમાં લેખકે, તેમના પ્રસંગમાં આવેલી નાનામોટા ક્ષેત્રની ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓએ આપેલી અંજલિઓ સંગ્રહાઇ હોઇને સ્વર્ગસ્થને અપાયેલ માનપત્રો પણ સંગ્રહ્યાં છે. ત્યારે ત્રીજા ખંડમાં સ્વ. શ્રી. દરબાર સાહેબનો પત્રવ્યવહાર અને પ્રસંગોપાત્ત અપાયેલાં વ્યાખ્યાનો આપ્યાં છે.

આખોય સ્મારકગ્રંથ દરબાર સાહેબના અનેક નાનામોટા જીવન પ્રસંગોની જાણે એક મંજૂષારૂપ તૈયાર થયો છે.

છપાઇ સફાઇ અને પુસ્તકનું ગેટ-અપ વગેરે જોતાં માત્ર ત્રણ રૂપિયા કીમત કેવળ અલ્પજ લેખાય. સ્મારક સમિતિએ સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યેનું ખરું ઋણ આ ગ્રંથ દ્વારા અદા કર્યું છે, એવા ઉદ્ગાર સહજે સરી જાય છે. સંપાદકને એ માટે જેટલા ધન્યવાદ આપીએ તેટલા ઓછા છે.

—"અજ્ઞાત"

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ—

ઊંઝા (તા. સિધ્ધપુર) મુકામે આગામી તા. ૨૬, ૨૭, ૨૮ ના રોજ ભરાનાર છે. તેનો લાભ લેવા માગનારે તા. ૨૫ મી સાંજ સુધીમાં ઊંઝા પહોંચી જવા જણાવાયું છે.

---

* આ અંકમાં અન્યત્ર આ પુસ્તકની જા. ખ. છપાઇ છે તેમાં શાળાઓ અને પુસ્તકાલયો માટે મૂલ્ય રૂા. ૨-૦-૦ લખ્યું છે; પરંતુ તે રૂા. ૨-૦-૦ નહિ પરંતુ રૂા. ૨-૮-૦ રાખવામાં આવેલ છે.

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય —અમદાવાદ તરફથી

૧ પાકશાસ્ત્ર-(ચોથી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. કાશીબેન ઉર્ફે ગજરાબેન મણિભાઈ દેસાઈ, કીમત રૂા. ૧-૧૨-૦

૨ સાક્ષાત્કારને પંથે તુકારામ-અનુવાદક : શ્રી. વાસુદેવ મહાશંકર જોષી; કીમત રૂા. ૨-૦-૦

૩ નામદેવ-લેખક : શ્રી. પ્રફુલ્લ ભા. ઠાકોર; કીમત રૂા. ૦-૮-૦

૪ સુખી જીવનની પગદંડી-મૂળલેખક : શ્રી. શ્રી. વા. કાળે; અનુવાદક: શ્રી. શશિન્ ઓઝા; કીમત રૂા. ૧-૮-૦

૫ મારો ભારત દેશ-(ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. કાન્તિલાલ હ. પરીખ; કીમત રૂા. ૦-૧૨-૦

૬ વિદ્યાર્થી-પ્રયોજક : શ્રી. લલ્લુભાઇ બકોરભાઈ પટેલ; કીમત રૂા. ૦-૮-૦

૭ વાંચો, વિચારો અને અનુસરો-પ્રયોજક : શ્રી. હનુમાનપ્રસાદ પોદાર; કીમત રૂા. ૦-૧૨-૦

૮ બેન્જામિન ફ્રેન્કલીન-(બીજી આવૃત્તિ) પ્રયોજક : શ્રી. શાન્તિ ના. શાહ (સત્યમ્) કીમત રૂા. ૧-૪-૦

૯ ખેતીનાં મુળ તત્ત્વો-ભા. ૧ લો (ચોથી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. માર્તંડ શિવભદ્ર પંડયા; કીમત રૂા. ૧-૪-૦

૧૦ સદ્‌બોધ સરિતા-(આવૃત્તિ બીજી) લેખક : શ્રી. ગોપાળજી ઓધવજી ઠક્કર; કીમત રૂા. ૧-૮-૦

૧૧ કપિલ અને દેવહુતિ-કીમત રૂા. ૦-૧૦-૦

૧૨ શામળના છપ્પા-(ત્રીજી આવૃત્તિ) સંપાદક : શ્રી. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી; કીમત રૂા. ૦-૧૨-૦

૧૩ નરસિંહ મહેતાનાં ભજનો-(ત્રીજી આવૃત્તિ) સંપાદક : ન્યાયમૂર્તિ શ્રી. હરસિદ્ધભાઈ દિવેટીઆ; કીમત રૂા. ૦-૧૨-૦

૧૪ ગૌતમ બુદ્ધ-(બીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. રામનારાયણ નાગરદાસ પાઠક; કીમત રૂા. ૧-૮-૦

૧૫ ગુજરાતની ગઝલો-(બીજી આવૃત્તિ) સંપાદકો : શ્રી. દી. બ. કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરી અને શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર હ. દવે; કીમત રૂા. ૧-૦-૦

૧૬ ધીરા ભગતનાં પદો-(આવૃત્તિ ત્રીજી) સંપાદક : શ્રી. ડુંગરશી ધરમશી સંપટ; કીમત રૂા. ૦-૪-૦

૧૭ બાળકોના આનંદ-(બીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસાર; કીમત રૂ. ૦-૩-૦

૧૮ કબીર સાહેબની સાખી-(ત્રીજી આવૃત્તિ) સંગ્રાહક : શ્રી. મણિલાલ તુ. મહેતા; કીમત રૂ. ૦-૪-૦

યુગાન્તર કાર્યાલય-સૂરતનાં પુસ્તકો

૧૯ થી ૨૩ કથાનકો-રાષ્ટ્રવિધાયકો, પુરુષવરો, રામકૃષ્ણ પરમહંસ, સ્વામીશ્રી વિવેકાનંદનાં, સ્વામીશ્રી રામતીર્થનાં; દરેકની કીમત રૂ. ૦-૮-૦

૨૪ મોટા થઇશ ત્યારે-લેખક : શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા; કીમત રૂ. ૦-૧૨-૦

૨૫ સંવાદો-લેખક : શ્રી. વ્યોમેશચંદ્ર પાઠકજી; કીમત રૂ. ૧-૦-૦

૨૬ ફોરમ-લહરી ૧૩-માનવશિલ્પી-લેખક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૦-૮-૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદ તરફથી

૨૭ સૌરાષ્ટ્રની રસધાર-ભા. ૪ થો-(૭મી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; કીમત રૂ. ૨-૮-૦

૨૮ નૃસિંહાવતાર-લેખક : શ્રી. મણિલાલ નભુભાઇ દ્વિવેદી; કીમત રૂ. ૩-૮-૦

૨૯ હાલરડાં-(ચોથી આવૃત્તિ) સંપાદક : શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; કીમત રૂ. ૧-૦-૦

૩૦ શિશુ રામાયણ-(આવૃત્તિ ત્રીજી) લેખક : શ્રી. સોમાભાઈ કિશાભાઇ પટેલ; કીમત રૂ. ૦-૧૨-૦

૩૧ જયભારતી-ભા. ૨ જો-લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૧-૪-૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ—અમદાવાદ તરફથી

૩૨ પ્રાચીન શીલકથાઓ-સંપાદક : ગોપાલદાસ જીવાભાઇ પટેલ; કીમત રૂ. ૦-૮-૦

૩૩ સર્વોદયની જીવનકળા-અનુવાદક : શ્રી. ગોપાલદાસ જીવાભાઇ પટેલ; કીમત રૂ. ૩-૦-૦

ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ.—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૩૪ ક્રાન્તિ-(બીજી આવૃત્તિ) મૂળલેખક : શ્રી. સાને ગુરુજી; અનુવાદક : શ્રી. ગોવિંદરાવ ભાગવત; કીમત રૂ. ૫-૮-૦

૩૫ યૌવન-(ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ; કીમત રૂ. ૭-૦-૦

૩૬ સ્વભાવદર્શન- લેખિકા : શ્રી. હર્ષિદા પંડિત; કીમત રૂ. ૩-૦-૦

૩૭ કિંગકોંગ-(મૂળલેખક : શ્રી. હેમંતકુમાર રોય) અનુવાદક : શ્રી. લક્ષ્મીકાંત ઠાકોર; કીમત રૂ. ૧-૮-૦

૩૮ માનવીની ભવાઇ-(આવૃત્તિ ત્રીજી) લેખક : શ્રી. પન્નાલાલ નાનાલાલ પટેલ; કીમત રૂ. ૬-૦-૦

૩૯ પુણ્ય પરવાર્યું નથી-(બીજી આવૃત્તિ)-લેખક : શ્રી. ગુલાબદાસ બ્રોકર; કીમત રૂ. ૩-૦-૦

પુસ્તકાલય નોંધ

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

—શિષ્ટ વાચનની પાંચમી પરીક્ષાનાં પ્રમાણપત્રો તથાં કેન્દ્રવાર મળતાં ઇનામો જે તે કેન્દ્રો તરફ રવાના કરવા માંડયાં છે. બાકી રહેતાં તમામ કેન્દ્રોને આ માસ આખર સુધીમાં પ્રમાણપત્રો તથા ઇનામો મોકલી અપાશે. ઇનામમાં 'નિત્યનો આચાર' એ નામનું પુસ્તક આપવામાં આવે છે.

—શિ. વા. ની છઠ્ઠી પરીક્ષાની જાહેરાત જાન્યુઆરી '૫૬ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થઈ છે, તે વાંચવા સૌને વિનંતિ છે.

—શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના નિયમો ફરી તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. જુનાં કેન્દ્રોને એ નિયમો પ્રમાણપત્ર સાથે મોકલાય છે તે વાંચવા ખાસ વિનંતિ છે.

—ભરૂચ અને સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદો માર્ચમાં ભરવાની તૈયારીઓ ચાલી રહી છે. જે તે જિલ્લાના પુસ્તકાલયપ્રેમીઓ અને ચાહકો, સમાજસેવકો આ પ્રવૃત્તિમાં, જે તે જિલ્લાનાં જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળને પૂરો સાથ અને સહકાર આપશે, અને એ રીતે પરિષદની પ્રવૃત્તિને ફતેહમંદ બનાવશે, એવી આશા છે.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

ભરૂચ–સુરત જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. વસનજી છ. નાયકે માહે નવેમ્બર '૫૫ માં ભરૂચ જિલ્લાના હાંસોટ તાલુકાનાં ૧૩ તથા સુરત જિલ્લાના ચોર્યાસી તાલુકાનાં ૪ ગ્રામ પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લીધી હતી. સદર માસમાં ગુ. પુ. મંડળના ૨૪ સભાસદ નોંધ્યા હતા, તથા પોતાની રૂબરૂમાં જે તે પુસ્તકાલયમાંથી ૩૩. પુસ્તકો ઈસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં હતાં. માહે ડિસેમ્બર '૫૫ માં ચોર્યાસી તાલુકાનાં ૧૫ પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લીધી તથા સદર તાલુકાનાં ૪ અને પારડી તાલુકાનાં ૮ ગામોમાં નવીન પુ. ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો. સદર માસમાં ગુ. પુ. મં. ના ૩૩ સભાસદો નોંધ્યા તથા ૭૬ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી ઈસ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં. માહે જાન્યુઆરી '૫૬ માં પારડી તાલુકાનાં ૬ પુસ્તકાલય જોયાં તથા વલસાડ તાલુકાનાં ૧ અને વાંસદા તાલુકાનાં ૫ ગામે નવીન પુ. ઉઘાડવાનો પ્રચાર કર્યો. આ માસમાં ગુ. પુ. મં. ના ૧૧ સભ્યો નોંધ્યા, તથા ૪૨ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી ઈસ્યુ કરી વાંચવા આપ્યાં.

વડોદરા–પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. છગનભાઇ મ. પટેલે માહે ડિસેમ્બર '૫૫ માં પાદરા તાલુકાનાં ૮ પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લીધી હતી. સદર માસમાં ગુ. પુ. મં. ના ૧૭ સભ્યો નોંધ્યા, તથા ૧૩૯ પુસ્તકો જે તે પુસ્તકાલયમાંથી પોતાની રૂબરૂમાં ઈસ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં. માહે જાન્યુઆરી '૫૬ માં વડોદરા તાલુકાનાં ૬ તથા કાલોલ તાલુકાનાં ૮ પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લીધી. ગુ. પુ. મં. ના ૩૫ સભ્યો નોંધ્યા. ૧૧૯ પુસ્તકો પોતાની રૂબરૂમાં જે તે પુ. માંથી ઈસ્યુ કરીને વાંચવા આપ્યાં.

વલ્લભભાઇ મૂ. પટેલ
સહમંત્રી.

પંચમહાલ

જિલ્લા પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ

પંચમહાલ જિલ્લાની પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ ગઇ તા. ૧૫ મી જાન્યુઆરીના રોજ ગોધરા મુકામે સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરી નજીક ખાસ ઊભા કરવામાં આવેલા મંડપમાં ગુજરાત પ્રદેશ કોંગ્રેસ-સમિતિના મંત્રી અને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી.

પ્રારંભમાં સ્વાગતપ્રમુખ, શ્રી. સુરેન્દ્રરાય દેસાઈએ સ્વાગતપ્રવચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે, પંચમહાલ જિલ્લા પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ ગોધરાને આંગણે ભરાય છે, તે શુભ અવસરે ગુજરાતના પૂર્વદરવાજાના પાટનગરે આપ સર્વને પરિષદની સ્વાગત સમિતિ અને મારા તરફથી આવકાર આપતાં અનહદ આનંદ થાય છે.

ગુજરાત અને માળવાને જોડતો આ જિલ્લો ઐતિહાસિક રહ્યો છે, પણ સરહદી વિસ્તાર હોઈ ઇતિહાસને પાને ઘણું ખરું ભૂલાયેલોજ રહ્યો છે; કારણ સ્થાયી જીવન તેના ભાગ્યમાં લખાયું હોય તેમ, ઇતિહાસ પરથી જડતું નથી.

દો-હદનું બિરુદ પામેલો જિલ્લો

પ્રાચીન ગુજરાતને અમર રાજવી વનરાજની જન્મભૂમિ અને ગુજરાતનાં નરનારીની માવડી મા કાલિકા ભવાનીના ગરબે ગવાએલું ચાંપાનેર એ અમારું જરી પુરાણું અને ખંડેર બનેલું નગર છે.

દિલ્હીના બાદશાહ ઔરંગઝેબની પણ જન્મભૂમિ દાહોદમાં હતી. આમ ઇતિહાસને પાને આ જિલ્લો નોંધાયો છે. પણ અસ્થિર પરિસ્થિતિનો ભોગ બન્યો એટલે ઇતિહાસનો લાડકવાયો ન બન્યો.

ભલે ઇતિહાસનો લાડીલો આ જિલ્લો ન બન્યો હોય પણ માળવા અને ગુજરાતની સંસ્કૃતિનો સમન્વય સાધી દોહદનું બિરૂદ પામી તેણે સંતોષ મેળવ્યો છે.

ગુજરાતના બાદશાહો અને દિલ્હીશ્વરો ગરબાડાનાં ઘન વનોમાં હાથીના શિકારે આવતા. એ રીતે એક વખતે આ જિલ્લો ગુજરાતનો રાષ્ટ્રઉદ્યાન National Park હતો એ વાત ભૂલાય તેવી નથી.

સિંધિયાનાં ઘોડાં ભાંગબટાઈ માટે આવતાં ને જતાં, પણ તેના પ્રદેશની પણ આ અંતિમ સીમા રહી એટલે તેણે સ્થાયી જીવન જીવવાની તક આ પ્રજામાં વધારી હોય તેમ જણાતું નથી. આખરે પ્રદેશની અદલા બદલી કરી ૧૮૫૩ ના અરસામાં બ્રિટિશ વહિવટ નીચે જિલ્લો મુકાયો અને ત્યારથી કદાચ સ્થાયી જીવનના આ જિલ્લામાં અંકુશ મંડાયા હશે. છતાં એ પરરાજ્યનો પ્રયત્ન હતો, એ વાત ભુલાય તેમ નથી.

૧૮૯૧ ની વાતનો વિચાર કરીએ તો માંડ ૧૦૦ બાળકો (એક હજારે) ભણતાં.

આજે ૧૨ લાખની વસતિમાં નાનાં બાળકો હજી તો એંશીહજારની આસપાસ ભણે છે. આજ બાળકો ભાવિનાં નાગરિકો ગણીએ તો આવતી પેઢીમાં એક લાખ ભણેલાં થાય. આ પ્રગતિ ઉત્સાહપ્રેરક નથીજ. જ્યાં કેળવણી જ આટલી પછાત હોય ત્યાં ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણે સમાજનાં પોષક તત્ત્વો બનવાને બદલે ભક્ષક સાધનો તરીકે કામ ન કરે, તો બીજું શું બનશે ?

જનતાનો સંસ્કારસંચય

આમ નિરક્ષર જનતા જડ રહી. પણ પાવાગઢથી ઊતરતાં મહાકાળી ને ભદ્રકાળીની ગરબીઓ ગાઈ જનતાએ બન્યો તેટલો સંસ્કારસંચય સાચવી રાખ્યો.

સંગીતસમ્રાટ્ તાનસેનના પણ તાનપલટા ભુલાવનાર પાવાગઢના બૈજુના સંગીતે તાનસેનના સંગીતસમ્રાટપદને શોભાવા દીધું. આવી ગુર્જરીનો ઇતિહાસ ગાઈ સંસારની બારાશનો અનુભવ કર્યો. આમ આ જનતાને ગૌરવ લેવાનાં સાધનો થોડાં છતાં મહેકતાં છે.

ભલે કશુંજ નથી પણ બાબા રામ અને શબરીનાં ભીલી ગીતો ગાઈ સંતોષમાં રહેતી આદિમાનવજાતિ ભીલ, નાયક, પટેલીઆ, રાઠવા એ બધા અહીં રહ્યા અને 'સંતોષી નર સદા સુખી' એ કહેવત વગરભણ્યે જીવનમાં ઉતારી દુઃખને સંતોષના શસ્ત્રે દૂર રાખ્યાં.

આમ નિરક્ષર અહીંની પ્રજાએ અનેક દુઃખો સહ્યાં, પણ સાચી સમજને અભાવે ૧૯૪૮ માં ધર્મના નામે આ શહેરનું પ્રજાજીવન જે ઉતડાઈ ગયું, એણે તો દુઃખનો ઓઘ વરસાવી દીધો, એ દુઃખદ બીના ગમે તેની આંખમાંથી સહાનુભૂતિનાં બે અશ્રુ પાડવાને સમર્થ બનશે.

ઠક્કરબાપાના વંશજો

ગુજરાતના અન્ય જિલ્લાઓની હરોળમાં આ જિલ્લાનો વિદ્યાભ્યાસંગ બહુ સમર્થ નથી છતાં, આ જિલ્લાને અને શહેરને ભાગ્યે પ્રાતઃસ્મરણીય રાષ્ટ્રપિતા પૂ. મહાત્મા ગાંધીજીનાં રાજકીય જીવનની શરૂઆતનાં ગણેશ મંડાયા. એ ઇતિહાસ ઐતિહાસિક હકિકતમાં હજી અમે ગૌરવ લઇ રાચીએ છીએ. ૧૯૩૦ માં ભારતની મુક્તિના સંગ્રામમાં જિલ્લાએ પછાત ગણાવા છતાં મોખરાનું પદ ભોગવ્યું છે.

આ જિલ્લાને નસીબે કવિઓ જનમાવ્યાનું પુણ્ય નથી, છતાં, પૂજાલાલ જેવાં તત્ત્વવિદ્ કવિ અને સ્વ. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ જેવા સાક્ષરરત્નની માતા થવાનું ભાગ્ય તેને પ્રાપ્ત થયું છે.

સમાજસેવકોમાં અને ખાસ કરીને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને યશ આપનાર સ્વ. મોતીભાઈ અમીન જેવા સમર્થ યોગી ભલે જન્મ્યા નથી, પણ વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં ધગશપૂર્વક સમાજસેવાનુરાગી યુનિયન લાયબ્રેરી નામની સંસ્થાના સ્થાપક અને પંચમહાલની જનતાના દાદા સ્વ. વામન દાદાની વીરતાને અહીંની પ્રજા ભૂલી શકશે નહિ.

પ્રાતઃસ્મરણીય પૂ. ઠક્કરબાપા ભલે ગમે તે પ્રદેશના હોય પણ મૂગા ભીલોની સેવા અર્થે પંચમહાલને પોતાનું બનાવી ભીલ સેવા મંડળના એ આદ્યપિતા પંચમહાલના થયા અને દેહ અર્પ્યો એવા બાપાના વંશજો થવાના અમારા કોડ તો છે જ.

ભારતના સ્વાતંત્ર્ય સાથે આ જિલ્લાને અને તેના સેવકોને માથે ભગીરથ પ્રયત્નોની જવાબદારીઓ વરસી છે. સ્વ. નાનુભાઈએ જિલ્લા સ્કૂલ બોર્ડના અધ્યક્ષપદે રહી

જિલ્લામાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ફેલાય તેને માટે થોડાક જુવાનીઆ પોતાની આજુબાજુ ભેગા કરી જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ રચાવ્યું.

ગોધરાનું આજનું જિલ્લા પુસ્તકાલય ' સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરી' ગુજરાતનાં પાંચ આદિ પુસ્તકાલયો પૈકીનું એક છે. સને ૧૮૬૬ થી ચાલતું આ પુસ્તકાલય ક્યારનુંએ મરી ચૂક્યું હોત તેને એકલે હાથે ટકાવી રાખનાર ગોધરાનિવાસી શ્રી. નટવરલાલ દામોદરદાસ પરીખનું ઋણ ભૂલાય તેમ નથી. માત્ર પુસ્તકાલય ટકાવી રાખવા ઉપરાંત વિવેકાનંદનાં સાહિત્યના વર્ગો ચલાવી યુવાનોમાં તેમણે વાચનનો રસ પ્રેર્યો હતો.

પુસ્તકાલય એ સમાજના ઘડતરનું તેમ જ કેળવણીનું મહત્વનું એક પ્રેરક બળ ગણાવું જોઇએ.

શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય

આ જિલ્લામાં વ્યક્તિગત પુસ્તકાલયો કેટલાં હશે તે તો પ્રભુ જાણે. વ્યક્તિગત પુસ્તકાલયો કેટલીક વખતે માત્ર શોભાનું સાધન બની રહે છે. એટલે તે સમાજને કાંઈ વધુ ઉપયોગી થતાં નથી. આપણા જિલ્લાનાં સાધનો જોતાં મોટાં પુસ્તકાલયો ઉભાં કરવાનું ભલે કદાચ શક્ય ન બને, તોપણ હાલ તુરત વધુ નહિ તો જ્યાં સાત ધોરણની શાળા હોય ત્યાં નિદાન ગ્રામ પુસ્તકાલય આવતાં એક બે વર્ષમાં જ ન સ્થપાય તો ભણતા બાળકો, ભણાવતા શિક્ષકો કે ભણેલાં પ્રૌઢો,એ બધા જ લગભગ જ્ઞાનવંચિત રહેશે.

આપણી લોકપ્રિય મુંબાઇ સરકારે ગ્રામવિકાસનાં અનેક સાધનો માટે અઢળક ધન ખર્ચવા માંડ્યું છે. પ્રાથમિક શિક્ષણ જોતજોતામાં ફરજિયાત અને મફત ગામડે ગામડે થઇ જશે. આ શાળાઓમાં જે શિક્ષકો કાર્ય કરે છે તેમનામાં જ્ઞાનસંચય હોવો જરૂરી છે. તેને પુસ્તકાલયથી સહાય કરવી એ જેટલી સરકારની ફરજ છે તેટલી જનતાની પણ ફરજ છે. સરકારે તો પોતા પક્ષે ગ્રામ પુસ્તકાલયને મદદ કરવાનું ક્યારનુંએ જાહેર કરી દીધેલ છે. જનતા જાગે ને સમર્થ પ્રયત્ન આદરે તો આવતાં એકાદ બે વર્ષમાં બસોથી અઢીસો ગ્રામ પુસ્તકાલયો ઊભાં કરવાં એ માત્ર શક્યજ નહિ પણ લગભગ સુલભ બની શકે તેમ છે.

આ જિલ્લા પરિષદમાં ભેગા થએલા આપણે બધા આટલું કરવાની નેમ અને નીમ લઇને ઉઠીએ તે જ માત્ર અભ્યર્થના.

ગ્રામ પુસ્તકાલયો ઉભાં કરવાં એ સમાજસેવકોનું કાર્ય છે તેમ તેને પ્રજા ઉપયોગમાં ઉપયોગી બનાવવાં એ શિક્ષક ભાઈઓનું કામ છે.

ગામમાં એક ઉત્સાહી શિક્ષક સો જનેતાનું કાર્ય સરળ બનાવે છે. એટલે પંચમહાલ જિલ્લાના શિક્ષણપ્રેમી શિક્ષક ભાઈઓ ને બ્હેનોને મારી નમ્ર વિનંતિ છે કે, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને તમારી પ્રવૃત્તિ બનાવજો અને આવતી પેઢીને જ્ઞાનવાન બનાવજો, એવી મારી અભ્યર્થના અસ્થાને કે વધુપડતી આપ નહિ ગણો.

માત્ર પુરુષો માટે જ પુસ્તકાલયો રચાય તો તેથી સમાજનું એક અંગજ સંસ્કારલક્ષી બનશે. મહિલા પુસ્તકાલયો અને બાલ પુસ્તકાલયો-નિદાન મોટાં ગામો સુધી નહિ પહોંચે તો સમાજજીવન પક્ષપાતી રહેશે. એટલે પ્રજા અને પ્રજાપ્રિય સરકારે આ કાર્ય તરફ પ્રેરણાદાયી કાર્યક્રમ ઉપાડવો પડશે એમ મને લાગે છે.

શિષ્ટ વાચનની અભિરુચિ એ દેશના નવઘડતરનું અગત્યનું અંગ છે અને તેથી તેવું સાહિત્ય પુસ્તકાલયોમાં વસાવવું અને તેનો વાચકવર્ગમાં બહોળો પ્રચાર કરવાની અગત્ય વધુ ભારે છે. એ બીના તરફ આપનું સર્વનું લક્ષ ખેંચું છું.

આ પરિષદનું ઉદ્દઘાટન તત્ત્વવિદ શ્રી. કરસનદાસ માણેક (વૈશંપાયન)ને વરદ હસ્તે થાય છે તે પણ એક શુભ ભાગ્યની નિશાની છે.

પરિષદના વરાયેલા પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ એ તો સમસ્ત ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પીઢ પુરુષ છે. એમાં પણ પ્રભુનો કોઈ શુભ સંકેત છે જ એમ હું તો માનું છું.

અંતમાં અમારાં સાધનો ટુંકાં છે એ અમે સારી પેઠે સમજીએ છીએ, અમારા સ્વાગતમાં અનેક ઉણપો રહી છે તે માટે આપની સર્વની ક્ષમાયાચના કરું છું અને ફરીથી આપ સર્વને આવકાર આપી કૃતાર્થ થાઉં છું.

સ્વાગતપ્રવચન થઇ રહેતાં પંચમહાલ જિલ્લાના જાણીતા કાર્યકર્તા અને જિલ્લા લોકલ બોર્ડના પ્રમુખ શ્રી. ડાહ્યાભાઇ નાયકે પરિષદ ઉદ્દઘાટન માટે વિનંતિ કરતાં જણાવ્યું હતું કે, આ જિલ્લામાં આ પ્રથમ પરિષદ એક શુભ નિશાની છે. કારણ કે અહીં આ કામ સંતોષ પમાડે તેવું નથી, પણ માત્ર શરૂઆત જ થઈ છે. એટલે આ પ્રવૃત્તિ અહીં પૂરી ફૂલી-ફાલી નથી. લુણાવાડા, લીમખેડા, સંતરામપુર વિભાગમાં શાળાઓ ઓછી હતી, ત્યારે દાહોદ-ઝાલોદમાં જનતામાં વાચનની ભૂખ જાગેલી છે. પણ બીન-સરકારી સંસ્થા બહુ કામ કરી ન શકે.

પાયા પૂરવાનું કામ ચાલે છે.

આગળ ચાલતાં તેઓશ્રી જણાવ્યું હતું કે હવે કેળવણી વધે છે, પણ જોઇએ તેવું પરિણામ હજી આવ્યું નથી. અત્યારે તો આ પ્રવૃત્તિમાં પાયા પૂરવાનું કામ ચાલે છે. અને ૫-૭ વર્ષે ઇમારત ઊભી થશે. પ્રૌઢસાક્ષરતાને જ્ઞાની બનાવવા માટે પુસ્તકાલયોની ખૂબ જરૂર છે. આથી આ પરિષદ ભરી ઉત્સાહજનક વાતાવરણ સર્જવા આ પરિષદ ભરી છે. અહીંના આદિવાસીઓ શક્તિશાળી છે. એ ભણે છે ત્યારે આગળપડતા વર્ગ સાથે હરીફાઇમાં ઊતરી શકે છે. એને સુમાર્ગે વાળવાની જરૂર છે.

આ દરખાસ્તને શ્રી. રતિલાલ દેસાઇએ અનુમોદન આપતા પ્રમુખશ્રીએ પ્રમુખસ્થાન લીધું હતું.

ઉદ્દઘાટન પ્રવચન

ત્યારબાદ પરિષદનું ઉદ્દઘાટન કરતાં જાણીતા લેખક શ્રી. કરસનદાસ માણેકે જણાવ્યું હતું કે, પુસ્તક હમેશાં આશીર્વાદરૂપ નથી. જે નવાં પુસ્તકાલયો સ્થપાય અને અત્યારે છે ત્યાં, પુસ્તક છે એટલે સંસ્કૃતિ છે એમ માનવાનું કારણ નથી.

આજના છાપખાનાના યુગમાં ખાસ કરીને-એક મોટી ભ્રમણા છે કે છપાયલું તે બધું સારું. અગાઉ ગ્રંથનું મહત્ત્વ હતું. ગ્રંથ એટલે બે પૂઠાં વચ્ચે મૂકેલાં પાનાં તે ગ્રંથ. એટલે પુસ્તક બની ગયું. પણ એ સાચો ગ્રંથ નહિ કહેવાય.

આજે ગુજરાત શું વાંચે છે ? રેલ્વેના બુકસ્ટોલ પાસે ઊભા રહો, પુસ્તકવિક્રેતાની [illegible]ને ઉભા રહો અને જુઓ કે લોકો શું વાંચવા માગે છે? ઘણો મોટો ભાગ હળવું [illegible]ત્ય વાંચે છે.

આપણે ઘરમાં કુટુંબ માટે પોષક ખોરાક લાવીએ છીએ, તે સાથે ઘરનાં નાનાંમોટાં કેવાં પુસ્તકો ઘરમાં લાવે છે તેનો ખ્યાલ પણ કરવો જોઇએ, પુસ્તકાલયોનાં કબાટોમાં નવલકથાઓ હશે, જેમાં ગો. મા. ત્રિપાઠીની નવલકથા નહિ હોય તેને સાચું પુસ્તકાલય નહિ કહેવાય, જે વાંચવાથી શિસ્ત ચાલ્યું જાય, અને વ્યાકુળતા વ્યાપે તેવું વાચન વાંચનારા વધી ગયા છે. અને કેટલાક ઘરડા પણ એવું સાહિત્ય વાંચે છે, પરંતુ પુસ્તક એ તો સંસ્કૃતિનું પ્રતીક છે.

વેદમંત્રો ચિરંજીવ સ્મૃતિ છે.

હજારો વર્ષ પહેલાં પુસ્તકો લખાયેલાં તે પહેલાં ઋષિઓએ મંત્રો રચેલા, તેમણે એ મંત્રો મગજમાં યાદ રાખ્યા, અન્યને ભણાવ્યા, અને તે ભણનારાઓ એ મંત્રોને કંઠમાં –સ્મૃતિમાં જડી દેતા. એમાંથી આપણને ચાર વેદો મળ્યા. એક એક મંત્રોચ્ચારમાં જ્ઞાન–અમૃતની ભાવના ભરેલી હતી, એ શબ્દો કુરાને શરીફમાં પણ છે. માણસે માનવતા ખીલવવાની, માણસ ભગવાનની નજીક જાય તે શીખવવાની ભાવના આપી છે. એ વેદ–કુરાન –આગમો અને ઠેઠ ગાંધીજી સુધીનાં પુસ્તકો એ જ ખરાં પુસ્તકો છે. આજે હજારો પુસ્તકો લખાય છે, છપાય છે, આજે વંચાય છે અને બીજે દિવસે ભૂલી જવાય છે, અને એ પસ્તીમાં જાય છે.

વેદમંત્રો એ તો ચિરંજીવ સ્મૃતિ છે, ગ્રંથપાલોએ ચોકી રાખવી કે, આપણા પુસ્તકાલયમાં ગમે તેવાં પુસ્તકો ન આવી જાય. એ પુસ્તકોમાં જે વિકૃતિકર હોય તેનો ખ્યાલ રાખવો જોઇએ, તો એ પુસ્તકો જ્ઞાનરૂપ બની શકે, જે જ્ઞાન મહાન ગ્રંથોમાં છે, કુરાને શરીફ, ઝંદ અવેસ્તા વગેરે જેના દ્વારા ભગવાનને જોયા છે તેવાઓનું સાહિત્ય–સત્યનારાયણની ઝાંખી કરાવે તે જ સાચું સાહિત્ય છે.

જ્ઞાની ઘરડો થતો નથી. મહાભારતના યુદ્ધ વખતે કૃષ્ણની ઉંમર ૧૦૫ વર્ષની જુવાન હતી. અને અર્જુન ૯૫ વર્ષનો હતો, કારણ એમની પાસે જ્ઞાન હતું.

પુસ્તકાલય એ ફરતી યુનિવર્સિટી

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ વિષે બોલતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, પુસ્તકાલય એ તો ફરતી યુનિવર્સિટી છે. ગ્રંથપાલ એનો સંરક્ષક જ નથી, પરંતુ પ્રેરક છે. પુસ્તકોની પસંદગી વખતે ધ્યાન રાખવું જોઇએ. આજના જુવાનો જેઓ દિવસના નોવેલો વાંચે છે અને રાતના સિનેમા જુએ છે એવાઓને ગંભીર કાવ્યો–નાટકો–નાં પુસ્તકો આપી તેમને સાચા માર્ગે વાળો.

ત્યારબાદ પરિષદ સાથે ગોઠવાયેલા પ્રદર્શનનું ઉદ્‌ઘાટન કરવા શ્રી. માણેકલાલ ગાંધી(એમ. પી.)ને વિનંતિ કરતાં શ્રી. મારુતિસિંહ ડાકોરે પ્રદર્શનની ઉપયોગતા દર્શાવી જણાવ્યું હતું કે, જેમ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના વાંચતાં પુસ્તકનો ખ્યાલ મળે છે, તેમ આ પ્રદર્શન પરથી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ઉપયોગિતા સમજાય છે.

પ્રદર્શન ઉદ્‌ઘાટન પ્રવચન

ઉપરની દરખાસ્તને ડૉ. શ્રી. જીવણલાલે અનુમોદન આપતાં શ્રી. માણેકલાલ ગાંધીએ પ્રદર્શનનું ઉદ્‌ઘાટન કરતાં જણાવ્યું હતું કે, પુસ્તકાલયો સાથેનો મારો સંબંધ એવો છે કે મારું જાહેર જીવન પુસ્તકાલયને આભારી છે. શ્રી. સયાજીરાવે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની એમની કલ્પનાને મૂર્ત રૂપ આપ્યું હતું. અને એને સિદ્ધ કરનાર સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ ન. અમીન

હતા. વડોદરા રાજ્યમાં એક પણ શાળાવાળું ગામ પુસ્તકાલય વિનાનું ન હતું. સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇએ આ પ્રવૃત્તિ મુંબઇ રાજ્યમાં વિસ્તારવા તે વખતના વડા પ્રધાન શ્રી. ખેરને સૂચન કરેલું. આજે ગુ. પ્રદેશ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રમુખ શ્રી મગનભાઈ છે.

પ્રદર્શન ઉદ્દઘાટન બાદ શ્રી. માણેકલાલ ગાંધીએ પ્રમુખશ્રીનો પરિચય આપી તેઓશ્રીને આપબળે આગળ વધેલા મહાન વ્યક્તિ તરીકે ઓળખાવ્યા હતા, અને જણાવ્યું હતું કે, વડોદરામાં ઘણી સંસ્થાઓને એમની સહાય મળ્યે જાય છે. એમણે એમનું જીવન દેશને સરણે ધરેલું છે.

ત્યારબાદ શ્રી. ખુમાનસિંહ બારોટે પરિષદને સફળતા ઇચ્છતા આવેલા સંદેશાઓ વાંચી સંભળાવ્યા હતા, જેમાં મુખ્યત્વે દાદાસાહેબ માવલંકર, શ્રી. બાબુભાઇ જશભાઈ પટેલ, પરીક્ષિતલાલ મજમુંદાર વગેરેના મુખ્ય હતા.

ત્યારબાદ શ્રી. બાબુભાઇ ગાંધીએ તેમનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળનું નિવેદન

(૧૯૫૧-૫૨ થી ૧૯૫૪-૫૫)

પંચમહાલ જિલ્લાની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ વિચારીએ ત્યારે જિલ્લાની પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિ કોણે ને ક્યારે શરૂ કરી તેનો વિચાર સૌથી પ્રથમ આવ્યા વિના રહેતો નથી.

આ જિલ્લાની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો વિચાર જૂનામાં જૂના પુસ્તકાલયથી કરીએ તો ગોધરાનું "સ્ટુઅર્ટ પુસ્તકાલય" સૌથી પ્રથમ આવે છે. તેની સ્થાપના ૧૮૬૬-૬૭ માં બ્રિટિશ રાજ્ય અમલમાં કોઈ શુભનિષ્ઠ પોલિટિકલ એજન્ટે કર્યાનું જાણવા મળે છે.

રાજા મહારાજાઓના દાનથી અને મહદંશે પોલિટિકલ એજન્ટની ઇચ્છાને માન આપવા આવાં જાહેર કાર્યો થતાં, એ આધારે આધારે આ લાયબ્રેરી શરૂ થઇ હશે. જૂનો પુસ્તકભંડાર જોઇએ તો ૯૫ ટકા પુસ્તકો અંગ્રેજી સાહિત્યનાં હતા એટલે સમજાશે કે આ પુસ્તકાલય ત્યારે લોકભોગ્ય કેટલું હશે. છતાં એક સારૂં પાકું મકાન અને જરૂરી અસબાબ સાથે એ હતું તે આજે પ્રજાના ઉપયોગમાં આવ્યું છે. એટલે જેણે, જે કારણ કે સમજથી, આ પુસ્તકાલય શરૂ કર્યું તેણે એક ઉપકારક કાર્ય તો કર્યું જ હતું એટલે તેને આપણી શુભ લાગણી પાઠવીએ.

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ જાહેર રીતે શરૂ થયાના કોઇ સીલસીલાબંધ અંકોડા પ્રાપ્ય નથી. પણ જૂના માણસો સાથેની વાતચિત ઉપરથી સમજાયું છે કે જૂનામાં જૂનાં પુસ્તકાલય શરૂ કર્યાનો સામાજિક પ્રયાસ પંચમહાલ જિલ્લાની ગ્રામ જનતાના પ્રાણ, ખીનવેતની વેઠરાક્ષસના સંહારક અને પંચમહાલના જાહેર જીવનના વીર નેતા સ્વ. પૂ વામનરાવે સ્વ. પૂ. ડૉ. માણેકલાલ શાહ, સ્વ. પૂ. દલસુખભાઈ શાહ, સ્વ. વીર શહીદ સ્વ. પી. એમ. શાહ, વગેરે મિત્રોએ મળી પોતાની વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં એક 'ચુનાયન લાયબ્રેરી" નામની સંસ્થા રચેલી, તે માત્ર પુસ્તકાલય કે વાંચનાલયજ નહોતું પણ ગોધરાના ઉગતા જાહેર જીવનના સંકલ્પોનુ ધામ હતું. આજે લગભગ અર્ધી સદી બાદ પણ એ વીર નર સ્વ. વામનદાદાને આ પ્રવૃત્તિના પ્રણેતા તરીકે સ્મરણાંજલિ આપ્યા વિના રહી શકાતું નથી.

આ જિલ્લામાં બીજો એવો પ્રયત્ન ઝાલોદમાં આશરે ૫૦ વર્ષ પૂર્વે થયાનું જાણવા મળે છે. અને તે શ્રી પોપટ પુસ્તકાલય. આ પ્રયત્ન ચાલુ જીવંત રહ્યાનું જાણવા મળતું નથી. આવો જ એક વધુ પ્રયત્ન સને ૧૯૧૮ ના અરસામાં ભારતની લોકસભામાં આ જિલ્લામાંથી પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા સભ્ય અને પંચમહાલ જિલ્લા કોંગ્રેસ સમિતિના પ્રમુખ શ્રી. માણેકલાલ ગાંધીએ કાલોલ ગામમાં વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં "સ્ટુડન્ટસ લાયબ્રેરી" એ નામની સંસ્થા રચી કરેલો.

કહે છે કે લુણાવાડામાં પણ એક જૂનું પુસ્તકાલય શરૂ થયું હતું.

આવા પૃથક્ પૃથક્ કેટલાક પ્રયત્નોમાં માત્ર પંચમહાલ જિલ્લાની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ પ્રવર્તતી હતી.

પંચમહાલ જિલ્લાની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ વિચારીએ ત્યાં પૂ. ઠક્કર બાપાને ભૂલીએ તો નગુણા કહેવાઈએ. કારણ કે જ્યાં જ્યાં પૂ. બાપાએ આશ્રમ કે શાળા સ્થાપી ત્યાં ત્યાં શિક્ષક, વિદ્યાર્થી કે ફરતો હરતો કોઇ ભીલજન કોઈ ચોપડી કે ચોપાનિયાના પાનીઆ ઉથલાવી શકે એટલી સવલત ભીલ સેવા મંડળ સંચાલિત આશ્રમ કે શાળામાં રહેતી જ. સાચી વાત સ્વીકારીએ તો ગ્રામ પુસ્તકાલયના આ જિલ્લાનાં આદિબીજ આવા આશ્રમોનાં પુસ્તકાલયોમાં જ હતાં.

પુસ્તકાલયમંડળનો જન્મ

આવી પૃથક્ પૃથક્ પ્રવૃત્તિઓ અનેક ચાલતી તેને સંગઠિત રૂપ આપી શકાય અને આ પ્રવૃત્તિ એ જનતાની પ્રવૃત્તિ બની રહે તે અર્થે વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળના કાર્યકર્તાઓ શ્રી. ચીમનભાઈ હરિભાઇ અમીન અને શ્રી. વલ્લભભાઇ મૂળજીભાઈ પટેલે સ્વ. નાનુભાઈ ખંડુભાઈ દેસાઇ, શ્રી. ચંપકલાલ દ્વારકાદાસ દેસાઇ અને શ્રી. ખુમાનસિંહ બારોટનો સંબંધ સાંધી ગોધરા, કાલોલ, હાલોલ, ઝાલોદ વગેરે સ્થળોએ તાલુકા પુસ્તકાલયો રચી શ્રીમા ગણેશ માંડયા.

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો રચાતાં પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ રચાવું જોઇએ, એમ લાગતાં સ્વ. નાનુભાઈ દેસાઇએ થોડાક યુવાનીઆઓની સાથે ચર્ચા વિચારણા કરી તા. ૨૬-૮-૫૧ ને રોજ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ રચ્યું. આમ નાનું એવું મંડળ રચાયું અને જિલ્લા લોકલ બોર્ડ, પંચમહાલના પ્રમુખ શ્રી. ડાહ્યાભાઇ નાયક પાસે જિલ્લામાં કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયો ચાલતાં હતાં તેને જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ કરે એવી વિનંતિ કરવામાં આવી. જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની સભા પ્રથમ પ્રવૃત્તિ હતી એમ કહેવાય.

પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના કાર્યની સમીક્ષા કરીએ તો ૧૯૫૦-૫૧ ના વર્ષમાં તો બંધારણીય રીતે ઉભા થવાની ચર્ચા વિચારણામાં જ ગયો. બંધારણ મુજબ જુદા જુદા સ્થળોએ પ્રથમ તો ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભ્યો નોંધવામાં જ ઘણો વખત ગયો. તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ રચવામાં ૧૫ સભ્યોની સંખ્યા આવશ્યક હોઇ માત્ર ત્રણ તાલુકામાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ રચવામાં આવ્યાં.

ઉત્તરોત્તર ૧૯૫૨-૫૩થી ૧૯૫૪-૫૫ સુધીમાં તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળ, સભ્ય સંખ્યા, વગેરેની એકત્રિત હકિકત નીચે મુજબ બને છે:

	તાલુકા પુસ્તકાલયની સંખ્યા	સભ્યસંખ્યા	લવાજમ રૂ.
૧૯૫૦–૫૨	૩	૬૪	૨૫૯
૧૯૫૨–૫૩	૫	૯૦	૧૯૫
૧૯૫૩–૫૪	૪	૮૩	૧૭૬
૧૯૫૪–૫૫	૩	૬૫	૧૬૨

પ્રચારકો–વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી પ્રચારક ભાઈ શ્રી. છગનભાઇ મથુરભાઈ પટેલ આ જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને દોરવણી આપવા અર્થે તેમજ નવીન પુસ્તકાલયો ખોલવા, સરકાર તથા જિલ્લા બોર્ડની મદદ મેળવવા વગેરે પ્રયત્નો કરવા માટે પ્રયાસ કરે છે.

તેમના મળેલા કાર્યક્રમ ઉપરથી સમજાયું છે કે તેમણે પંચમહાલ જિલ્લાના હાલોલ કાલોલ, ગોધરા, દાહોદ અને ઝાલોદ વગેરે તાલુકાઓમાં પુસ્તકાલયોની બારીક તપાસણી કરી યોગ્ય દફતરી વ્યવસ્થા તથા માર્ગદર્શક કર્યાનું જણાવ્યું છે. તેવીજ રીતે ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના વ્યક્તિગત તથા સંસ્થાગત સભ્યો નોંધવામાં મદદ કરી છે. તેવીજ રીતે નવીન પુસ્તકાલયો ખોલવામાં પણ મદદ કરી છે.

ગોધરામાં આવેલા જિલ્લા પુસ્તકાલય 'સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરી" માં સાત દિવસ સુધી રહી પુસ્તકો ગોઠવી આપી પુસ્તકાલયનું કાર્ય સરળ બનાવી આપ્યું હતું.

જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ બહુ જ વિકસાવવાની જરૂર છે એટલે તાલુકે તાલુકે માનદ પ્રચારક હાલ તુરત હોય તે બહુ જરૂરનું છે.

પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો–પુસ્તકાલયોને સાચી જરૂરિયાત તો યોગ્ય અને તાલીમ પામેલા ગ્રંથપાલની હોય છે. આને અંગે વખતોવખત ગ્રંથપાલ તાલીમ વર્ગો યોજવા જોઇએ. આવો એક પ્રયાસ હાલોલ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના નિમંત્રણથી આ જિલ્લાનો બે દિવસનો અભ્યાસ વર્ગ માર્ચ, ૧૯૫૫ માં હાલોલ મુકામે યોજાયો હતો.

આ અભ્યાસવર્ગમાં લગભગ ૪૦ ભાઇઓએ ભાગ લઈ પુસ્તકાલયના જુદા જુદા અંગોનો અભ્યાસ કર્યો હતો. આમાં હાલોલ તળના શિક્ષક શિક્ષિકાઓએ ભાગ લઇ સારો ઉત્સાહ દેખાડયો હતો.

આ અભ્યાસવર્ગ હાલોલના સામાજિક કાર્યકર્તા ડૉ. જીવણલાલ બી. શાહને શુભ હસ્તે ખુલ્લો મુકાયો હતો.

શિષ્ટ વાચન—પુસ્તકાલયો સ્થપાય છે તેનીજ સાથે પુસ્તકોની પસંદગીનો પ્રશ્ન ઘણો ગંભીર બની રહે છે. પુસ્તકાલયમાં ચોક્કસ માર્ગદર્શનને અભાવે કેટલીક વખત ગમે તેવાં પુસ્તકો ખરીદાય છે. જનતાના ઉગતા કિશોરોના હાથમાં વર્જ્ય પુસ્તકો મુકાઈ જવાનો ઘણો મોટો ખતરો ઊભો થાય છે.

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ વર્ષોથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા લેતું આવ્યું છે. છેલ્લા બે ત્રણ વર્ષથી આપણા જિલ્લામાંથી ઠીક ઠીક સંખ્યા શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષામાં બેસે છે અને ઉત્તીર્ણ થાય છે. પાંચમી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષામાં 'સીતા હરણ' એ પુસ્તક પસંદ થયું હતું અને આ જિલ્લામાં નીચેના કેન્દ્રોએ પરીક્ષાર્થીઓ બેઠા હતાઃ

ઉત્તીર્ણ—ગોધરા ૮૪, બારીઆ ૧૯, હાલોલ ૧૭, કાલોલ ૩૭　કુલ ૧૫૭

આમાં ગૌરવ લેવા જેવું એ છે કે, વડોદરા વિભાગમાં ૬૭૭૯ પરીક્ષાર્થીઓ બેઠા હતા. તેમાં ૫૯૬૯ ઉત્તિર્ણ થયા. તેમાં સૌથી પ્રથમ ઇનામ કાલોલ તાલુકાના જંત્રાલ ગામના પંડયા બાલકૃષ્ણ મગનલાલ (શિક્ષક-મેટ્રીક) ને મળે છે.

આ પરીક્ષાનું લક્ષ્ય વિદ્યાર્થીઓમાં મુખ્યત્વે શિષ્ટ વાચનની અભિરુચિ ઊભી કરવાનો છે. અને આ જિલ્લામાં પણ તેનો ધીમો પણ સંતોષકારક વિકાસ થતો જાય છે.

વળી એમ. એન્ડ એમ. મહેતા હાઇસ્કૂલમાંથી સો ટકા પરિણામ આવ્યું છે. તે બદલ સંસ્થાના સંચાલકો તથા પરીક્ષાર્થીઓને આ મંડળનાં હાર્દિક અભિનંદન છે.

પુસ્તકાલયોને મદદ—વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળના કાર્યકરો અને પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ, મંત્રી, વગેરેએ જિલ્લા લોકલ બોર્ડને વિનંતિ કરતાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તથા તાલુકા પુસ્તકાલયોને મદદ કરવાની નીતિ અખત્યાર કરી છે. એ રીતે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને ઠીક ઠીક વેગ મળ્યો છે. છેલ્લા વર્ષની મદદ રૂા. ૯૨૬) મળી છે.

જિલ્લા પુસ્તકાલય (સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરીને) આ ઉપરાંત વાર્ષિક નિયમિત મદદ કરે છે.

આમ તેમણે લીધેલા આ શુભ પગલા માટે જિલ્લા બોર્ડના પ્રમુખશ્રી અને સભ્યોનું આ મંડળ આભારી છે.

જ્યાં જ્યાં નવીન ગ્રામ પુસ્તકાલયો શરૂ થાય તેને પ્રથમ જ વર્ષે જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તેને શરૂ થવામાં મદદ કરે એવી મંડળ વતીથી અપેક્ષા રાખીએ.

ગ્રામ પુસ્તકાલયોની આજસુધીની એક બૂમ છે કે તેને સરકાર તરફથી માત્ર રૂા. ૧૮) જેવી નજીવી રકમ મદદમાં મળતી હતી, તે આપણી પ્રજાકીય સરકારે હવે વધારી છે.

આ મદદ હવે લોકમદદની રકમના ખર્ચ પર ૫૦ ટકા પરંતુ રૂા. ૭૫) થી વધુ નહિ એવી મદદ આપવાની નીતિ સ્વીકારી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વેગ આપ્યો છે તે બદલ મંડળ સરકારનું આભારી છે.

આવીજ રીતે કેટલાંક તાલુકા પુસ્તકાલયોને હજી સરકાર મદદ મળી શકતી નથી તેના તરફ યોગ્ય ધ્યાન નામદાર સરકારનું દોરાય તે જરૂરી છે.

મંડળની નેમ મહિલા તથા બાળપુસ્તકાલયો પણ રચવા તરફ છે. અને સરકાર તેને પણ મદદ કરશે તેવી આશા રાખીએ છીએ.

આ સાથે રજુ કરેલા પરિશિષ્ટના દર્શનથી ખાત્રી થશે કે જિલ્લામાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પાંગરે છે, પણ તેનો વિકાસ ઘણોજ ધીમો છે. તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળો અગર તો તે તે પ્રદેશની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતાં ભાઇઓ આ કામ ઉપાડી લે એવી અભ્યર્થના.

મંડળે છેલ્લાં ચાર વર્ષથી પ્રજાને સંતોષ થાય તેવું કાર્ય બતાવ્યું નથી છતાં જેની જેની પાસે વિનંતિ કરી તેમણે સભ્ય તરીકે નોંધાઇ કે બીજી રીતે મંડળને સહકાર આપ્યો તે માટે આભાર માનીએ છીએ.

જિલ્લા લોકલ બોર્ડે ગ્રામ પુસ્તકાલયોને મદદ કરી મંડળને જે મદદ કરી છે તે માટે ફરીથી અત્રે બોર્ડના અધ્યક્ષ શ્રી. ડાહ્યાભાઇ નાયકનો આભાર માનવાની તક લઇએ છીએ.

બાબુભાઇ ગાંધી, શાન્તિલાલ શાહ
મંત્રીઓ, પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ

પંચમહાલ જિલ્લામાં પાંગરતી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના આંકડા

(अ) જિલ્લા પુસ્તકાલય

પુસ્તકાલયનું નામ	સ્થાપના તારીખ	સભ્યસંખ્યા	પુસ્તકોની સંખ્યા
૧ સ્ટુઅર્ટ લાયબ્રેરી; ગોધરા	૧૮૬૬	૨૮૭	૭૧૨૬

(ब) તાલુકા પુસ્તકાલયો

૧ હાલોલ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	૨૪-૨-૪૯	૧૩૦	૨૭૦૬
૨ કાલોલ મહાત્મા ગાંધી પુસ્તકાલય	૧૯૧૮	૧૩૦	૨૧૪૭
૩ દાહોદ એન્ટી ફ્રી લાયબ્રેરી	૧૯૩૫	૬૪	૧૦૭૯
૪ ઝાલોદ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય	૬-૨-૪૨	૧૨૫	૧૮૯૪
૫ લુણાવાડા શ્રી. લાલસિંહજી પુસ્તકાલય	૧૯૩૫	૫૦	૪૮૪૯
૬. શહેરા	૧૦-૭-૩૯	—	૧૩૨

(क) ગ્રામ પુસ્તકાલયો

૧ ગોધરા તાલુકો

૧ કાંકણપુર	૧૫-૧૨-૪૧	૫૫	૨૦૪
૨ રતનપુર	૧-૪-૪૨	૨૦	૧૩૪
૩ ટીંબા	૧૨-૮-૨૫	૪૦	૪૫૨
૪ ડાંગરિયા	૧૯-૩-૪૨	—	૧૨૩
૫ મહેલોલ	૧-૬-૪૧	૨૫	૫૦
૬ પરવડી	૧૯-૩-૫૧	બંધ થયું છે.	
૭ હરકુંડી	૩૦-૧૨-૪૧	—	૧૩૯
૮ જીતપુરા	૧-૧-૪૨	—	૨૧૦
૯ દાઉદી વહોરા સ્ટુડન્ટસ ફેડરેશન પુસ્તકાલય, ગોધરા	૭-૫-૫૧	૧૯	૪૨૧
૧૦ ખગઈડાઝ	૨૭-૧૦-૫૪	૪૫	૩૮૧
૧૧ વાઘજીપુર	૩૦-૧૨-૫૪	૩૨	૭૭
			૨૨૯૧

૨ કાલોલ તાલુકો

	તારીખ		સંખ્યા
૧ પૂજ્ય બાપુ વાચનાલય, ડેરોલ સ્ટેશન	૩-૯-૪૯	૩૦૨	૨૧૯૨
૨ ડેરોલ નવયુવક સંઘ, ડેરોલ	૯-૧૦-૪૭	૯૫	૫૧૫
૩ રામનાથ	૧-૩-૫૧	—	૭૨
૪ અડાદરા	૮-૪-૪૦	—	૮૧
૫ શકિતપુરા	૨-૧૦-૪૪	૨૨	૧૮૦

પુસ્તકાલયનું નામ	સ્થાપના તારીખ	સભ્યસંખ્યા	પુસ્તકોની સંખ્યા
૬ બાકરોલ	૧-૧-૧૩	૧૧	૧૦૧૫
૭ રતનપુર	૨૫-૧૧-૧૮	૮	૫૩૬
૮ સણુસોલી	૧૫-૮-૫૪	—	૧૯૫
			૪૭૮૬

આ ઉપરાંત પ્રોજેક્ટ પ્રદેશમાં ૧૪ પુસ્તકાલયો સ્થપાયાનું જાણવા મળ્યું છે પરંતુ પ્રોજેક્ટ અધિકારી સાહેબ તરફથી વિગત મળી નથી.

૩ હાલોલ તાલુકો

૧ શ્રી વિજયસિંહજી વાચનાલય, ગંભીરપુરા	૧-૩-૪૪	—	૧૬૩
૨ શિવરાજપુર	૧-૩-૪૪	—	૫૪
૩ અરાદ	૨૩-૧૨-૪૧	—	૧૧૧
૪ મોતીપુરા	૧૦-૪-૪૯	૨૦	૧૩૨
૫ રામેસરા	૧-૧-૪૨	—	૫૪૩
૬ ગોરજ	૨૩-૪-૪૯	—	૯૦
૭ કુંવરપુરા	૧-૧૦-૫૪	—	૧૪૨
૮ શ્રી સરદાર સાર્વ. વાચનાલય રૂસ્તમપુરા	૧-૧૨-૪૪	—	૫૮
૯ કંજરી	૧૫-૬-૪૪	—	૬૨૬
૧૦ મોરખલા	૧-૪-૫૦	—	૫૬
૧૧ તરખંડા	૨૫-૧૧-૪૮	—	૭૮
			૨૩૪૫

૪ દાહોદ તાલુકો

૧ જેસાવાડા	૧-૪-૧૯	—	૧૨૪
૨ ગાંગરડી	૧૫-૨-૪૨	—	૯૪
૩ અરખાડા	૧-૫-૩૯	—	૧૪
૪ કતવારા	૩૦-૧૦-૫૫	૧૫	૧૩૨
			૩૬૪

૫ બારીઆ લીમખેડા તાલુકો

૧ રણજીતનગર	૨૧-૧૨-૫૨	૪૯	૧૩૭
૨ પીપલોદ	૧-૪-૫૫	૬	૬૦
૩ કોસંબા	૨-૧૦-૪૯	—	૨૪૭

૬ ઝાલોદ તાલુકો

૧ માનસલાઈ	૨૦-૧૧-૪૯	—	૬૧
૨ લીલવા ઠાકોર વાચનાલય	૫-૨-૪૩	—	—
૩ ઝાલોદ મુવાડા	૩૦ ૧૦-૪૪	—	૬૬
૪ લીમડી	૫-૨-૪૩	૧૨	૧૮૬
૫ પેથાપુર	૧-૭-૪૭	—	૨૪૯
૬ ગરાડુ વાચનાલય	૧૮-૯-૪૬	—	—
૭ મીરાખેડી	૨૦-૧-૫૦	—	૫૦
૮ રણીઆર	૨૫-૨-૪૬	—	૯૯
૯ સંજેલી	૨૦-૬-૫૧	૬૦	૩૮૮
			૧૦૯૬

મંત્રીઓ

૧૯૫૧-૫૨ થી ૧૯૫૪-૫૫ સુધીનો હિસાબ

જ		ઉ	
૧૨૯-૧૩-૦	લવાજમ ખાતે વડોદરા વિ. પુ. મંડળ તરફથી મળેલી ફાળવણી ૧૯૫૧-૫૨ થી ૧૯૫૪-૫૫	૫૧-૧૫-૯	ખર્ચ સ્ટેશનરી, મુસાફરી અને ટપાલ
૧૬૧—૬-૯	વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી તાલુકા ફાળવણીના મળ્યા તે જમે.	૨૫—૦-૦	પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ હાલોલને મદદના
		૫૭-૧૦-૦	તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોને ફાળવણી વહેંચી આપી તે
		૧૩૪-૯-૯	
		૧૫૬-૧૦-૦	શ્રી શિલિક
૨૯૧-૩-૯		૨૯૧-૩-૯	

બાબુભાઈ ગાંધી, શાંતિલાલ શાહ
મંત્રીઓ. પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ

પ્રાસંગિક પ્રવચનોમાં પુસ્તકાલયના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઇ પટેલ, શ્રી. ચોમનભાઇ હ. અમીન વગેરેના થયાં હતાં.

ત્યારબાદ કેટલાંક પ્રાસંગિક પ્રવચનો બાદ પ્રમુખસ્થાનેથી શ્રી. મગનભાઇ શં. પટેલે જણાવ્યું હતું કે,

પ્રમુખશ્રીનું પ્રવચન

આજની પંચમહાલ જિલ્લાની પહેલી પુસ્તકાલય પરિષદના પ્રમુખ તરીકે આપ સૌએ મારી વરણી કરી મને જે બહુમાન આપ્યું છે તે બદલ હું આપ સૌનો હાર્દિક આભાર માનું છું. મારા માટે અહીંઆં જે શબ્દો ઉચ્ચારાયા છે તેને હું કેટલો લાયક છું તે તો હું જ સમજું, પણ તેમાં મારા પ્રત્યેની આપની ઉદાત્ત ભાવના, મમતા, આપનો સ્નેહ, સદ્ભાવ અને પ્રેમભરી લાગણીઓ હું જોઇ શકું છુ અને તેને લાયક થવા પ્રભુ પાસે યાચના કરું છું.

આ ગોધરામાં પગ મૂકતાં મને ચાલીસ વર્ષ ઉપરની યાદ તાજી થાય છે. ૧૯૧૬ માં ભરાયેલી પહેલી ગુજરાત રાજકીય પરિષદ, પૂ. મહાત્મા ગાંધીજી, લોકમાન્ય તિલકની હાજરી અને દોરવણી, સદ્ગત વામનરાવ મુકાદમ, સદ્ગત પુરૂષોતમદાસ શાહ વકીલ, સદ્ગત ડૉ. માણેકલાલ નરસીદાસ શાહ, શ્રી. મણિલાલ હરિલાલ મહેતા વગેરેનો અવિરત પરિશ્રમ અને કાર્યક્ષમતા, એ વિરલ પ્રસંગો દૃષ્ટિસમીપ તરી આવે છે; ત્યારથી જ ભીલ નાયક કોમની મોટી વસ્તીવાળા આ પંચમહાલ જેવા પછાત પ્રદેશના વિકાસના શ્રી ગણેશ મંડાયા. ૧૯૨૪ માં પૂ. ઠક્કરબાપાનાં પુનિત પગલાંથી આ પ્રદેશ પાવન થયો. એમના પુરુષાર્થને લીધે જ ભીલ સેવા મંડળની સ્થાપના થઈ. બાદ શ્રી. લક્ષ્મીદાસ મંગળદાસ શ્રીકાંત, શ્રી. સુખદેવ વિશ્વનાથ ત્રિવેદી, શ્રી. પાંડુરંગ ગોવિંદ વણીકર. શ્રી. ડાહ્યાભાઈ નાયક જેવા કાર્યરત આજીવન સેવાના ભેખધારીઓ મળી ગયા. દાહોદ ઝાલોદ તાલુકાઓમાં આશ્રમ શાળાઓ ખોલાઈ. એમ આ પ્રદેશમાં કેળવણી શિક્ષણ અને સંસ્કારનો મંગલ પ્રારંભ થયો.

બીજી બાજુએ કાલોલ તાલુકામાં શ્રી. માણેકલાલ ગાંધી, શ્રી. મારૂતિસિંહ ઠાકોર અને તેમના સાથીઓએ ભીલ સેવા મંડળને પગલે પગલે પૂ. ઠક્કરબાપાની પ્રેરણા અને દોરવણી હેઠળ કાલોલ કેળવણી મંડળની સ્થાપના કરી તે તાલુકામાં શાળાઓ ખોલી, આદિવાસી ભાઇબહેનોનાં અજ્ઞાનતિમિર ટાળવા સુંદર પહેલ કરી. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ એ કેળવણીનું મહત્ત્વનું અંગ હોઇ પંચમહાલ જિલ્લાની આજની પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ પ્રસંગે એમ સૌની સેવાઓને અંજલિ આપવાનું હું વીસરી શકતો નથી.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપ્રવર્તક, પાલક, પોષક અને પિતા તરીકેનો યશ કૈ. શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડને ફાળે જાય છે. ભારત એકલામાં નહિ પણ વિશ્વ સકળમાં એ દિશામાં એમનો ડંકો વાગેલો છે.

માનાંજલિ

શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજ મહત્ત્વાકાંક્ષી રાજવી હતા. એમની અભિલાષાઓ અને એમના આદર્શો ઘણા ઉચ્ચ હતા. ભારતમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યજનકનું બિરૂદ પ્રાપ્ત કરનાર એ પ્રજાવત્સલ વડોદરાનરેશને સ્વ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ જેવા સેવાભાવી, કાર્યદક્ષ. કુશળ કર્મચારી ન મળ્યા હોત તો શ્રીમંતની અભિલાષાઓ, એમની મનોકામનાઓ એમની સુચારુ યોજનાઓને પૂરી સમજી, ઝીલી તેને વહેવારમાં મૂકનાર કર્તવ્યનિષ્ઠ કર્મચારીઓના અભાવે જેવી ઊગી તેવી આથમી ગઇ. તેવુંજ આ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે પણ બનવા પામ્યું હોત. પણ મોતીભાઈ સાહેબે તો જુદી જ ભાત પાડી. એઓશ્રીએ તો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પાછળ આંધળી જ દોટ મૂકી, તેની પાછળ તેઓ ગાંડા બન્યા હતા, તેમણે તેમાં તેમનું હાર્દ રેડ્યું હતું, એ મૂંગા અને સાચા લોકસેવકને—એ ઉભય પુણ્યાત્માઓને મારી શ્રદ્ધાંજલિ અર્પી આગળ ચાલીશ.

શરીરને સુડોળ અને સુદઢ બનાવવા માટે વ્યાયામ પ્રવૃત્તિને જેમ અનેરું સ્થાન અપાય છે, અંતઃશુદ્ધિ--આત્મશુદ્ધિને માટે દેવમંદિરોની આવશ્યકતા સ્વીકારાય છે, તદ્દન આપણા માનસિક વિકાસને માટે તેટલાં જ ઉપયોગી અને અગત્યનાં ગણાતાં પુસ્તકાલયો આ યુગનાં સરસ્વતીમંદિરો--સ્થાપવામાં દુર્લક્ષ કરે પાલવે તેમ નથી.

પ્રાથમિક કે માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ પૂરો કર્યા બાદ જીવન ઘડવામાં, જીવી જાણતાં શીખવાડવામાં, જીવનના અંત સુધી જરૂરી દુન્યવી વહેવારુ શિક્ષણ આપનારી એ કોઇ પણ સંસ્થા હોય તો તે આપણાં પુસ્તકાલયો છે.

નિશાળોમાં એકદેશીય શિક્ષણ મળે છે, જ્યારે પુસ્તકાલયમાં સર્વદેશીય શીખવાનું મળી રહે છે. સાચું કહું તો પુસ્તકાલય એક રીતે જ્ઞાનનો અમૃતકૂપ છે. એમાંથી જેને જેવું જોઈએ તેવું રુચિકર ઇચ્છિત વિષયનું પાન કરવાનું મળી શકે છે. જેમનો પ્રત્યક્ષ દર્શનનો કે જેમને સાંભળવાનો લાભ આપણને ન મળ્યો હોય તેવાઓના મૂર્તિમંત જીવનની સુંદર પિછાન એ પુસ્તકાલયનાં કીમતી પુસ્તકો સહેજમાં કરાવી શકે છે.

સાધુસંતો, ભક્તો, કવિઓ, સાક્ષરો, તત્ત્વજ્ઞાનીઓ, ઇતિહાસમૂર્તિઓ, ધર્મધુરંધરો, વિજ્ઞાનવેત્તાઓ, સમાજસેવકો, રાજદ્વારી પુરુષો, દેશનેતાઓ અને સતી-શિરોમણિઓનાં ઉત્તમ અને નિર્મળ ચરિત્રો જાણવાની જિજ્ઞાસા પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોમાં દષ્ટિ કરતાં સહસા જ તૃપ્ત થઈ શકે છે.

માટે જ સાર્વજનિક સંસ્થાઓમાં પુસ્તકાલય એ શ્રેષ્ઠ આશીર્વાદરૂપ સંસ્થા મનાઈ છે. એનાથી મળતા લાભ અગણિત અને અસંખ્ય છે. તેમાં ગોઠવેલાં પુસ્તકોનાં પાનાં ફેરવવાથી, તેને વાંચવાથી નવજીવન પ્રાપ્ત થઇ શકે છે. અરે, કેટલીક વખત તો જે જ્ઞાન વિશ્વવિદ્યાલયો કે વિદ્યાપીઠો નથી આપી શકતી તે નજીવી શક્તિના ભોગે અલ્પ સમયમાં પુસ્તકોમાંથી વિના દામે મળી શકે છે. સાચે જ પુસ્તકો જ્ઞાની ગુરુ સમ છે, એકાંતમાં મિત્રની ગરજ સારનારાં છે, દુઃખમાં દિલાસો--સાંત્વન આપનાર સ્નેહી--સ્વજન સમ છે. તેનો બુદ્ધિપૂર્વક સદુપયોગ થાય તો તે જીવનમાં ઉલ્લાસ અને અપરિમિત શાંતિ આપનારાં નીવડે. આચાર્યો, ગુરુઓ, વ્યાખ્યાનકારો કે મહાપુરુષો તો જીવતા સુધીના જ્ઞાનદાતાઓ ગણાય, પણ પુસ્તકાલયોમાં જ્ઞાનના અખૂટ ઝરા ચિરંજીવ ભરેલા જ રહે છે.

પુસ્તકાલય : સર્વ પ્રવૃત્તિઓનું કેન્દ્રસ્થાન

પુસ્તકાલયમાં ધર્મ, કોમ કે વિચારોના ભેદભાવ વિના, ગરીબ, તવંગર, ઊંચનીચ, હરિજન, સવર્ણ નાનામોટા સૌને એમાં આવવાની છૂટ હોવી જોઇએ છે. અને આજના આપણા ભારતના બંધારણમાં Secular State બિનસાંપ્રદાયિક રાજ્યની ભાવના હૃદયંગમ કરાવવા ભારતનાં ગામડાં કે કસ્બાઓની બધી જ પ્રવૃત્તિઓનું મુખ્ય કેન્દ્રસ્થાન પુસ્તકાલયને જ બનાવવું ઘટે છે. તે નિર્જીવ ન રહેવું જોઈએ.

આપણા દેશનો રાજકીય પલટો, સ્વરાજ્યની હાકલ પૂ. મહાત્મા ગાંધીજીના આદેશોનું પયપાન, મહાસભાની પ્રવૃત્તિઓની અને કાર્યવાહીની પિછાન, દેશને માટે બલિદાન દેવાની તત્પરતા, આઝાદી માટે મરી ફીટવા સુધીની તૈયારી અને છેવટે કલ્પનાથી પર એવી પૂ. મહાત્મા ગાંધીજીના [illegible] અને પુરુષાર્થથી પ્રાપ્ત થયેલી ભારતની આઝાદી એ બધું મહદ્ અંશે વાચનના [illegible]ને આભારી છે, એમ કહેવું અનુચિત નહિ ગણાય. એ

છતાંયે આપણા ખેડૂતવર્ગ, મજૂરવર્ગ, ઉપલા-નીચલા થરના-સર્વ શ્રેણીઓનો સ્ત્રીવર્ગ અજ્ઞાન-અસણુ દશામાં સબડે છે એ આપણાથી કંઇ અજાણ્યું નથી.

જ્ઞાનજ્યોત સર્વત્ર જગાવો.

આજના ગાંધી યુગમાં દિવસ ઉગે નિત્ય નૂતન સાહિત્ય બહાર પડે છે તેવા યુગમાં-નિરક્ષરતા અને અજ્ઞાનતા ટળવી જોઈએ. શિક્ષિતો,કેળવણીકારો, સેવાભાવીઓ, શિક્ષકો અને ગ્રંથપાલો ઉપરાંત પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવતાં નરનારીઓએ ગામડે ગામડે નિરક્ષરતા ટાળવા પ્રાૈઢ શિક્ષણનો નાદ ગજાવવો જોઈએ છે અને જ્ઞાનની જ્યોત જ્યાં ને ત્યાં જગાવવી જોઈએ છે. આ યુગનો મહામૂલો મંત્ર જ્ઞાનપ્રચાર છે. એક દીવામાંથી અનેક દીવા પ્રગટે છે એ કોણ નથી જાણતું ? આપણા ઘોર અજ્ઞાનને, આપણા સામાજિક સડાઓને, આપણી માનસિક તથા નૈતિક અધોગતિને, શબ્દરચના હરિફાઈઓ, જુગાર, દુર્વ્યસનો વગેરેમાં પળે પળે થઇ રહેલી આપણી પ્રજાની આર્થિક અવનતિ એ બધાને જ્ઞાનરૂપી દીવડા જ ટાળવા સમર્થ અને શકિતશાળી છે. એના તેજના અંબાર ફુટતાંની સાથે જ બુદ્ધિનો વિકાસ થાય, આત્મભાન જાગે માણસને તેમાં રહેલી સાચી શક્તિની પિછાન થાય. તે માટે એ જ્ઞાનદીપ ગામડે ગામડે પ્રગટાવવાની જરૂરિયાત કોઈ દિવસ નહિં એટલી હવે વધતી જાય છે.

એક સમય એવો હતો જ્યારે સૌની દૃષ્ટિ શહેર તરફ વળેલી હતી, પણ મહાત્માજીના રાજકારણમાંના પ્રવેશ પછીના તેમના આદેશો અને આદર્શોને અમલી બનાવવાની ધગશ ધરાવનારી આપણી લોકશાહી સરકાર અને ગાંધીજીના પગલે પગલે ચાલવા મથતા આપણા લાડીલા દેશનેતાઓની દૃષ્ટિ ગામડાંઓની કાયાપલટ કરવા તરફ મંડાઈ છે અને પંચવર્ષીય યોજનાઓમાં ગામડાંઓને સ્થાન આપી રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણ યોજના કે સામુહિક વિકાસ યોજનાનો લાભ આપી અજ્ઞાનતિમિરમાં અટવાતાં ગામડાંઓને જ્ઞાનચક્ષુઓ આપવા પાછળ લાખો અને કરોડો રૂપિયાનો સદ્વ્યય થઇ રહ્યો છે એ ભારતના ઉજ્જવળ ભાવિની પ્રતીતિ-પુરે છે.

આ બધુ આવકારદાયી છે. એને માટે આપણે બધા મગરૂર છીએ, છતાંયે હજુ ગામડાંના ઉત્થાનની દિશામાં આપણે ઘણું કરવાનું બાકી રહે છે, એ કોઇના લક્ષ બહાર ન જવું જોઈએ.

પ્રવૃત્તિના બોલતા આંકડા

સને ૧૯૫૪ ની આખરે શાળાવાળાં તથા પુસ્તકાલયવાળાં ગામોની સંખ્યા હું એટલા જ માટે આપવા માગું છું કે હજુ આપણા ગુજરાતમાં આપણે કયાં છીએ એ સૌના ખ્યાલમાં આવે. આ રહ્યા એ જીવતા જાગતા આંકડા :—

	જિલ્લાનું નામ	શાળાવાળાં ગામ	પુસ્તકાલય-વાળાં ગામ	પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામ
૧	વડોદરા જિલ્લો	૭૪૯	૫૦૦	૨૪૯
૨	સૂરત જિલ્લો	૧૦૯૦	૩૬૦	૭૩૦
૩	ભરૂચ જિલ્લો	૫૫૯	૧૩૨	૪૨૭
૪	પંચમહાલ ,,	૧૦૯૦	૫૦	૧૦૪૦
૫	ખેડા ,,	૧૦૯૬	૨૬૨	૮૩૪
૬	અમદાવાદ ,,	૬૮૫	૬૧	૬૨૪

૭	મહેસાણા જિલ્લો	૮૭૦	૫૦૦	૩૭૦
૮	બનાસકાંઠા ,,	૫૧૪	૧૯	૪૯૫
૯	સાબરકાંઠા ,,	૩૫૦	૪	૩૪૬
૧૦	અમરેલી ,,	૧૫૯	૧૩૧	૨૮

આ બોલતા આંકડા ઉપર કશી જ ટીકા કરવાની જરૂર રહેતી નથી. સૌની આંખો ઉઘાડવા આ આંકડા પૂરતા છે. તો આજે જ આપણે નિશ્ચય કરીને ઉઠીએ કે એક વર્ષમાં સંગીન પ્રગતિ સાધીએ–પુરુષાર્થ કરીએ–અને પુસ્તકાલય વિનાનાં-ગામોએ પુસ્તકાલયો ખોલવા આંદોલન ઊભું કરીએ.

પંચમહાલમાં ૧૦૯૦ શાળાઓ પૈકી ૫૦ ગામેજ પુસ્તકાલયો અને બાકીના ૧૪૪૦ ગામો પુસ્તકાલય વિહોણાં: આ દુઃખદ બિના છે. ગુજરાતના તમામ જિલ્લાઓની અપેક્ષાએ પંચમહાલ જિલ્લો આ દિશામાં ઘણો પછાત છે. એને આગળ લાવવામાં સૌને પરિશ્રમ કરવા મારી વિનંતિ છે. સાથે સાથે શાળા ત્યાં પુસ્તકાલયના સૂત્રને સર્વત્ર અપનાવી લેવાની નીતિ સ્વીકારવા પણ મારો સૌને આગ્રહ છે.

અહીં પધારેલા મારા યુવાન મિત્રોને કહીશ કે, આ પ્રાણવાન પ્રવૃત્તિ તરફ ઉદાસીન નહિ રહેતાં આ પ્રવૃત્તિને ઉપાડી લ્યો. નવલકથાઓ નૉવેલો વાંચવામાંથી ડોકિયું ઉંચું કરી તમારા જિલ્લામાં ગામડે ગામડે જ્ઞાનદીપ પ્રગટાવવા ઘૂમી વળો.

વૃદ્ધોને પણ કહી લઉં કે ગામને ચૌરે કે ગમે તેના ઓટલે બેસી ગામગપાટા હાંકવા કરતાં ગામના-પુસ્તકાલયને સટાક ચોરો બનાવો, બધા ભેગા મળો, વર્તમાનપત્રો વાંચો વંચાવો, કોઈ વાંચે તે સાંભળો, તેના ઉપર ચર્ચાઓ કરો, અને તેમ કરી નિંદા કુથલી અને ટોળાટપ્પાને તિલાંજલિ આપી દઈ જ્ઞાનમાર્ગે પળો. સેવાની ભાવના કેળવો, ગામના યુવાનોને યોગ્ય રસ્તે દોરો, કુસંપ અને કલેશ કજિયા કાઢી નાખો–નંખાવો. ગામની સેવા કરવાના કોડ સેવો, ગામમાં લોકોપયોગી કાર્યો કરો, આપણી સરકારની સુચારુ યોજનાઓનો ગામડાંઓને લાભ અપાવો. પંચવર્ષીય યોજનાનાં કામો, ભારત સેવક સમાજ તરફથી મળતી મદદનાં કામો, અખિલ ભારત ખાદી અને ગ્રામોદ્યોગ બોર્ડની યોજનાનાં કામો ઉપાડી લઈ ગામમાં સેવાની સંસ્થાઓ સ્થાપો, ગામનું હિત સાધો, ગામમાંથી અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર ફેંકી નાખો અને તેમ કરી શેષ જીંદગી સુવિચારો અને સત્કાર્યોમાં વિતાવી જીવન ધન્ય કરો.

જેનાથી તન અને મન પ્રફુલ્લ થાય.

તમને સૌને આપણી કહેવત યાદ હશે જ કે 'અન્ન તેવો ઓડકાર ને પાણી તેવી વાણી.' આપણે આ ' જ્ઞાનની પરબો ' માંડી એવું જ્ઞાન પાઈએ કે જેનાથી આપણું તન અને મન પ્રફુલ્લ થાય, સદ્‌વિચારો ફેલાય અને નૂતન હિંદના સર્જનમાં પ્રાણવાન ફાળો આપી શકીએ.

આ તબક્કે મારે બીજી પણ વિનંતિ કરવાની કે કેવળ પુસ્તકાલયો ખોલવાથી કે પુસ્તકોના ભંડારો ભરવાથી જ કંઈ નૂતન હિંદની કાયાપલટ થવાની નથી, પણ પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિને વિકસાવવા ' **ज्ञानदीपो भव** ' ની ભાવનાવાળા ઉત્સાહી ગ્રંથપાલોની ઘણી જરૂર છે. ગ્રંથપાલોએ અને આપણે સૌએ પ્રજામાં-સાચા જ્ઞાનની દૃષ્ટિ ઊભી કરવી જોઈશે, નવલકથા–નાટક-કે દિલ બહેલાવે એવું હળવુ કે મનોરંજન આપનારું સાહિત્ય વંચાય કે,

એવી ચોપડીઓ વસાવાય તેને બદલે સમાજનું માનસિક આરોગ્ય સુધરે—સમાજમાં સ્વ માટે કામ કરવાને બદલે પરહિતનાં કામો કરવાની ભાવના કેળવાય કે વધે, સ્વાર્પણ અને ત્યાગની ભાવના પ્રગટે, સંયમ કેળવી ભારતના નવનિર્માણના ચાલી રહેલા ભગીરથ કાર્યોમાં કામે લાગીએ એવી વૃત્તિઓ પ્રેરે અને પોષે એવી પ્રાણવાન પ્રવૃત્તિ પુસ્તકાલયો દ્વારા આપણે આદરીએ. આપણા લાડીલા નેતા પંડિત જવાહરલાલજીએ કહ્યું હતું તેમ, ગામડે ગામડે પુસ્તકાલયો ખોલવાની ભાવના મૂર્તિમંત જ્યાં જ્યાં શાળા ત્યાં ત્યાં પુસ્તકાલય એ સૂત્રને અપનાવી આપના જિલ્લામાં જ્ઞાનની સરિતા વહાવી એ પુનિત ગંગામાં સ્નાન કરી સૌ પાવન થઈએ એવી શુભેચ્છા સેવું છું.

સન્નારીઓ અને સદ્‌ગૃહસ્થો, ધારવા કરતાં મારું વક્તવ્ય લાંબુ થયું છે એ હું જોઈ શકું છું છતાંયે એ પૂરું કરું તે અગાઉ ત્રણ સંસ્થાઓનો ઉલ્લેખ કરી લેવાની લાલચ છોડી શકતો નથી.

ગુજરાત પુસ્તકાલયમંડળ અમદાવાદ, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા અને ' પુસ્તકાલય ' માસિક એ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસ માટે ગુજરાતભરમાં જે જહેમત ઉઠાવી રહ્યાં છે તે પ્રસંશનીય છે. એના સંચાલકોની અમૂલ્ય સેવાઓ બદલ તેમને મારા હાર્દિક ધન્યવાદ છે.

પુ. સ. સ. મંડળમાં

પુસ્તકો રૂબરૂ લેવા આવનાર મંત્રીભાઈઓને

આથી સાર્વ. પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, પુસ્તકો લેવા આવતા અગાઉ પોતાને જોઈતાં પુસ્તકોની યાદી મંડળમાં મોકલેલી હોવી જોઈએ.

યાદી પ્રમાણેનાં પુસ્તકો તૈયાર કરી મંડળ પુસ્તકો લઈ જવા ખબર આપશે. ખબર મળેથી મંડળ તરફથી મળેલો કાગળ સાથે લઈ પુસ્તકો લેવા માટે આવવું. મંડળને પોતાના આવવાની ખબર આપ્યા વિના તથા મંડળ તરફથી પુસ્તકો લઈ જવાની સૂચના મળ્યા વિના આવનારને નિરાશ થવું પડશે.

અંતમાં આજની આ પરિષદનું પ્રમુખપદ મને આપી આપ સૌએ મને સેવા કરવાની જે ઉમદા તક આપી છે તે બદલ આપ સૌનો હું પુનઃ હાર્દિક ઉપકાર માની વિનવીશ કે પ્રજાને પ્રાણવંતી ચેતનવંતી બનાવવામાં, દેશને ઉન્નત કરવામાં મહામૂલો ફાળો આપનારી જ્ઞાનના પરબો મંડાવવા ચાલો આપણે કામે લાગીએ.

પ્રમુખશ્રીનું પ્રવચન થઈ રહ્યા બાદ સવારનો કાર્યક્રમ પૂરો થયો હતો. અને તે પછી ખુલ્લી બેઠક બપોરના સાડાત્રણ વાગે શરૂ થઈ હતી, જેમાં ઠરાવોનું કામ હાથ પર લેવાતાં નીચેના ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા :—

પસાર થયેલા ઠરાવો

ઠરાવ: ૧ પંચમહાલ જિલ્લાના સર્વાંગીણ ઘડતરમાં અમૂલ્ય ફાળો આપી, તેની મહામૂલી સેવા કરનારા ભીલ સેવા મંડળના સ્થાપક પ્રાતઃસ્મરણીય પૂ. ઠક્કર બાપા તથા

નીડર આગેવાન કાર્યકર્તાઓ સ્વ. શ્રી. વામનરાવ મુકાદમ અને શ્રી. નાનુભાઈ દેસાઈ તથા સાહિત્યકાર શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈને આ સભા ભાવપૂર્વક અંજલિ આપે છે, અને એવી ભાવના સેવે છે કે આ જિલ્લામાં તેમણે જે કાર્યો શરૂ કર્યાં છે તે વિશેષ અને વિશેષ વિકાસ પામે. —પ્રમુખસ્થાનેથી

ઠરાવ: ૨ નામદાર મુંબાઇ સરકારે, મુંબાઇ રાજ્યનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાના નિયમો ઘડીને વાર્ષિક ખર્ચના ૫૦ ટકા પણ રૂપિયા ૭૫ સુધીની સરકાર મદદ આપવાનું જે ધોરણ ઠરાવ્યું છે તે બદલ આ પરિષદ મુંબાઈ સરકારનો આભાર માને છે અને 'જ્યાં શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય' એ સૂત્રનો સ્વીકાર કરી, પંચમહાલ જિલ્લામાં શાળાવાળા એકેએક ગામે થોડા જ વખતમાં પુસ્તકાલયો સ્થપાઈ જાય તે માટેના સક્રિય પ્રયત્નો કરવા જિલ્લાના તમામ કાર્યકર્તાઓને, જિલ્લા લોકલ બોર્ડને, જિલ્લા -સ્કૂલ બોર્ડને, દાહોદ ભીલ સેવા મંડળને, પંચમહાલ પ્રાથમિક કેળવણી મંડળને તથા ગ્રામ પંચાયતોને આ પરિષદ આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. શ્રી. માણેકલાલ ગાંધી અ. આ. શ્રી. સાકરલાલ ચી. મજમુંદાર

ઠરાવ: ૩ પંચમહાલ જિલ્લાની જે જે ગ્રામ પંચાયત અને સુધરાઇઓ પોતપોતાની હદમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપે છે તેઓનો આ પરિષદ આભાર માને છે અને હજુ સુધી જે સંસ્થાઓ મદદ આપતી ન હોય તેવી સંસ્થાઓને લોકમદદ જેટલી જ મદદ આપવા આગ્રહભરી વિનંતી કરે છે.

દ. મૂ. શ્રી. ડો. જીવણલાલ શાહ અ. આ. શ્રી. નવનીતલાલ મહેતા

ઠરાવ: ૪ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ એ કેળવણીનું એક પૂરક અંગ હોઇ, બાળકોએ શાળામાં લીધેલું શિક્ષણ તાજું રહે તેમજ વિશેષ જ્ઞાન સંપાદન કરવાની તક મળી રહે તે ખાતર જ્યાં જ્યાં શાળા ત્યાં ત્યાં પુસ્તકાલય શરૂ થાય તેવી પ્રવૃત્તિ પંચમહાલ જિલ્લાના શિક્ષક ભાઈબેનો તુરતમાં જ હાથ ધરે અને તેને ખીલવે એમ આ પરિષદ જિલ્લાના તમામ શિક્ષક ભાઈબેનોને પ્રેમપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. શ્રી. ડાહ્યાભાઈ નાયક અ. આ. શ્રી. મણિલાલ મહેતા

ઠરાવ: ૫ વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનના પ્રચાર માટે શિષ્ટ વાચનની જે પરીક્ષા લેવાય છે તે પરીક્ષાને આ પરિષદ આવકારે છે અને તેનો પ્રચાર કરવા તથા તેનો લાભ લેવા જિલ્લાના સૌ શિક્ષિત ભાઇબેનોને આ પરિષદ વિનંતિ કરે છે.

દ. મૂ. શ્રી. ખુમાનસીંગ બારોટ અ. આ. શ્રી. જયંતીલાલ પુરાણી

ઠરાવ: ૬ સ્વરાજપ્રાપ્તિ પછી પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડે કેળવણી પામેલાઓમાં જ્ઞાનપ્રચાર માટે પુસ્તકાલય એ એક અગત્યની પ્રવૃત્તિ છે એમ માની જિલ્લામાં આવેલાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાની જે નીતિ ગ્રહણ કરી છે તે બદલ આ પરિષદ પંચમહાલ જિલ્લા લોકલ બોર્ડનો આભાર માને છે અને નમ્ર ભલામણ કરે છે, કે જે વર્ષે પુસ્તકાલય ઉઘડે તે જ વર્ષે પુસ્તકાલયને મદદ આપવાનું ધોરણ સ્વીકારાય એ ઈચ્છનીય છે.

દ. મૂ. શ્રી જશુભાઈ ડી. શાહ અ. આ. શ્રી. અંબાલાલ દેસાઈ

ઠરાવ ૭ : ગુજરાતનાં પુસ્તકાલયોની સેવા અર્થે પુસ્તકાલયોએ પોતે થઇને સહકારના ધોરણે રચેલું પુસ્તકાલય સહાયક સહાયક સહકારી મંડળ, પુસ્તકાલયોને ખૂબ મદદકર્તા છે એમ આ પરિષદ માને છે, જેથી પંચમહાલ જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોએ તેનો એકેક શેર લઈ સભાસદ બનવા તથા પોતાની જરૂરિયાતો તેની મારફતે મેળવવાની નીતિ દરેક પુસ્તકાલય અખત્યાર કરે એવી આ પરિષદ ભલામણ કરે છે.

દ. મુ. શ્રી. રતિલાલ સોમાલાલ શાહ — અ. આ. શ્રી. સાલમસિંહ વાળા

ઠરાવ ૮ : પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આદ્યપ્રવર્તક સ્વ. મોતીભાઇ ન. અમીન સાહેબનો સંવત્સરી દિન તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરીને "પુસ્તકાલય પર્વણી" તરીકે ઉજવવા આ પરિષદ પંચમહાલ જિલ્લાનાં તમામ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને વિનંતિ કરે છે.

—પ્રમુખસ્થાનેથી

ઠરાવ ૯ : પંચમહાલ જિલ્લા બીજી પુસ્તકાલય પરિષદ આવતા વર્ષમાં ભરવા માટે કાલોલ તાલુકા તરફથી આજે જે આમંત્રણ મળ્યું છે તેનો આ પરિષદ સહર્ષ સ્વીકાર કરે છે, અને એ બદલ કાલોલ તાલુકાના કાર્યકર્તાઓને અભિનંદન અર્પે છે.

દ. મુ. શ્રી. ડાહ્યાભાઇ નાયક — અ. આ. શ્રી. ભાઇલાલભાઈ વકીલ

ઠરાવ ૧૦ : આ પરિષદના ઉદ્‌ઘાટક શ્રી. કરસનદાસ માણેક તથા પ્રદર્શન ઉદ્‌ઘાટક શ્રી. માણેકલાલ ગાંધી અને પરિષદના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શં. પટેલ પોતાની અનેક પ્રવૃત્તિઓમાંથી વખત મેળવીને પણ અત્રે પધારી આ પરિષદના કાર્યને સફળતાપૂર્વક પાર ઉતાર્યું છે તે બદલ તે સૌનો આ પરિષદ આભાર પ્રદર્શિત કરે છે.

દ. મુ. શ્રી. ડાહ્યાભાઇ નાયક — અ. આ. શ્રી. સુરેન્દ્રરાય દેસાઈ

ઉપસંહાર

ઠરાવોનું કામ પૂરું થઇ રહેતાં ઉપસંહાર કરતાં પ્રમુખશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે, દેશમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ વધુ ને વધુ પ્રમાણમાં થઇ શકે તે માટે નિરક્ષરતા-નિવારણનું આપણે કામ ઉપાડવું જોઇએ. ફરજિયાત કેળવણી દાખલ થવા છતાં જે શાળાઓમાં સાત ધોરણ સુધીની શાળા હોય છે ત્યાં ભણેલાને ઘેર જઇને વાચનનું નિયમિત સાધન ન મળે તો ભુલાઈ જાય છે. વળી બહેનોને શિક્ષણ આપવા જોગવાઈ નહિ કરીએ, તેમનામાં વાચનપ્રવૃત્તિ નહિ વધારીએ તો તેથી માત્ર પુરુષોથી એકલાથી કામ થવાનું નથી. આવી પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેવા બહેનોને પણ આમંત્રવાં જોઇએ. આપણે દેશમાં જ્ઞાન ફેલાવી સારું કામ કરવું છે. માત્ર પુરુષો કોઇપણ કામ કરવા માગતા હશે તો બહેનો વગર તે પરિપૂર્ણ થવાનું નથી.

છેલ્લે, સમાજશિક્ષણ દ્વારા નિરક્ષરતા દૂર કરવા, અભણો સરકારની યોજનાથી અક્ષરજ્ઞાન મેળવે, અને તેમાંથી ઉચ્ચ નેતાઓનાં ચરિત્રો વાંચી જનતા આગળ વધે એમ ઇચ્છયું હતું.

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ના કાર્યાલયમાં ઉજવાયેલી

સ્વ. શ્રી મો. ન. અમીન સાહેબની સત્તરમી સંવત્સરી

સ્વ. શ્રી. મો. ન અમીન

અગાઉ જાહેર થયા પ્રમાણે ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પુરસ્કર્તા સ્વ. શ્રી મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબની સત્તરમી સંવત્સરી પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ ના કાર્યાલયમાં વડોદરા સુધરાઈ શાળા મંડળના શાસનાધિકારી શ્રી. દેવીબહેન દેસાઈના પ્રમુખપદે સાંજના સાડા પાંચ વાગે ઉજવાયો હતો.

આ પ્રસંગે શહેરના સંખ્યાબંધ સંભાવિત આમંત્રિતોએ હાજરી આપી હતી

પ્રારંભમાં પ્રાર્થનાગીત થયા બાદ મંડળના અધ્યક્ષ શ્રી. મણિભાઈ કાશીવાળાએ પ્રમુખસ્થાન માટે દરખાસ્ત રજુ કરતાં આ સંવત્સરી દિનને પુસ્તકાલય-પર્વણી દિન તરીકે વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદે ઉજવવાનો જે ઠરાવ પસાર કર્યો હતો તેની યાદ આપી હતી અને ગામડે ગામડે આજે આ સંવત્સરી દિન પુસ્તકાલયપર્વણી દિન તરીકે ઉજવાશે તેમ જણાવ્યું હતું.

બાદ આજના પ્રસંગ માટે બહારગામથી આવેલા સંદેશાઓ મંડળના એક ડિરેકટર શ્રી. ચિમનભાઈ મૂ. અમીને વાંચી સંભળાવ્યા હતા, જેમાં મુખ્યત્વે ગુજરાત વિદ્યાપીઠના મહામાત્ર અને હરિજન પત્રોના તંત્રી શ્રી. મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ, સુરત જિલ્લાના પ્રખર કાર્યકર્તા શ્રી. કલ્યાણજીભાઈ વિ. મહેતા, સસ્તુ સાહિત્ય ટ્રસ્ટના પ્રમુખ શ્રી. મંનુ સૂબેદાર, ગુજરાત હરિજન સેવક સંઘના પ્રમુખ શ્રી. પરીક્ષિતલાલ મજમુદાર, પંચમહાલ જિલ્લાના જાણીતા કાર્યકર શ્રી. મારુતિસિંહ ઠાકોર, તેમ જ ચારુતર વિદ્યામંદિરવાળા શ્રી. ભીખાભાઈ કુ. પટેલ અને વડોદરા જિલ્લાના સહકારી કાર્યકર શ્રી. ભાઈલાલભાઈ જે. પટેલના મુખ્ય હતા.

પ્રાસંગિક પ્રવચન કરતાં શ્રી. મણિભાઈ કાશીવાળાએ જણાવ્યું હતું કે, સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબે ગામડે ગામડે પુસ્તકાલયની ભાવનાને સરકારે મૂર્ત સ્વરૂપ અપાય તેવી સ્થિતિ ઊભી કરી છે. એટલે સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબે ઊભાં કરેલાં કામો આપણે બધા મળી પૂરાં કરવા પ્રભુ શક્તિ આપે એવી પ્રાર્થના કરી હતી.

આગળ ચાલતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, ગામડાની જનતાનો મોટો ભાગ આજે અક્ષરજ્ઞાન વિનાનો છે ત્યાં પ્રચાર કરી અક્ષરજ્ઞાન આપવા પ્રયત્ન કરીએ તો જ્યાં શાળા ત્યાં પુસ્તકાલયની પ્રવૃત્તિ આગળ વધે. આ સૂત્રને આપણે આખા રાજયમાં ગુંજતું કરવું જોઇએ. પછાત ગણાતા જિલ્લામાં પણ પુસ્તકાલયો થાય અને વાચનપ્રચાર વધે એવા પ્રયત્નો કરીએ તો આ સંવત્સરી ઉજવી સાર્થક ગણાય.

ત્યારબાદ શ્રી. ઉમેદભાઇ પટેલે જણાવ્યું હતું કે, આજના સંવત્સરીદિને આપણે આ પ્રવૃત્તિમાં કયાં ઊભા છીએ તેનું નિરીક્ષણ કરવાનો દિન છે સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ સાહેબની મોટામાં મોટી પ્રવૃત્તિ સમાજશિક્ષણની હતી. એનું વહેણ કઈ તરફ વહે છે તે આપણે જાણવું જોઇએ. એમના વખતમાં એમને પઢિયાર જેવા લેખકો અને પ્રચાર માટે ધનિકો મળ્યા. પરિણામે તેમણે મિત્રમંડળ પુસ્તકાલયો ઊભાં કરી શિષ્ટ વાચન પ્રચાર ફેલાવ્યો. એમણે પ્રેરણા આપી એક વર્ગ ઉભો કર્યો જે આજે સમાજને દોરી રહ્યો છે. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની તમન્નાને સાચી દિશામાં વાળવી જોઇએ. સારા વાચનની જ પ્રતિષ્ઠા વધવી જોઈએ.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળનો ઉદ્દેશ સારા વાચનની દોરવણી આપવાનો હતો. તેમણે સંસ્કારી માણસો રોકી પ્રકાશનો અંગેના અભિપ્રાયો એકઠા કરેલા અને ૧૦—૧૨ વર્ષ સુધી સારાં વાંચવા વંચાવવા જેવાં પુસ્તકોની યાદીઓ બહાર પાડતા. આજે એ પ્રવૃત્તિ મંદ પડી છે, જેને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ જેવી સંસ્થાએ ઉપાડી લેવી જોઇએ.

શ્રી. ચિમનભાઇ હ. અમીને પ્રવચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ દ્વારા કાર્યકરો ઉભા કર્યા છે. તેઓ કાર્ય કરી રહ્યા છે. એમણે ઊભી કરેલી પ્રેરણાઓ ગુજરાત બહારની સંસ્થાઓને પણ મળી છે. એઓ માણસની શક્તિને ઓળખી જતા, એ શક્તિને જાગ્રત કરતા. એઓ માણસોના ઘડવૈયા હતા. છેલ્લે અન્ય પ્રાસંગિક હકીકતો જણાવી, સ્વર્ગસ્થે સોંપેલું કામ કરવા અનુરોધ કર્યો હતો.

ત્યારબાદ શ્રી. મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટીના ગ્રંથપાલ શ્રી. ચંપકલાલ શુકલે જણાવ્યું હતું કે, એક વાર અમેરિકાની રોકફેલર સંસ્થાના પ્રતિનિધિ અમારે ત્યાં મુલાકાતે આવેલા. તેમણે શ્રી. મોતીભાઇ સાહેબનો ફોટો જોઇ પૂછેલું કે, આ કોણ છે? તેના જવાબમાં મેં જણાવેલું કે એ અમારા દેશના કાર્નેગી છે. કાર્નેગી એન્ડાઉમેન્ટ ટ્રસ્ટે જે કામ કર્યું છે તેના કરતાં હજારગણું કામ આ પુરુષે કર્યું છે. ત્યારે તેનું મસ્તક તેમને નમ્યું હતું. એ વ્યક્તિના ચહેરા પાછળ વિશિષ્ટ વિચારો અને આદર્શો હતા.

એમણે કરેલાં કામો માત્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પૂરતાં મર્યાદિત ન હતાં. જીવનને આવરી લેતાં અનેક ક્ષેત્રોમાં એમણે કામ કર્યું છે. તેઓ એ જમાનાના સંસ્કારદાતા હતા. એમની ભાવના માત્ર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ પૂરતી જ નહોતી, પણ જનતાના સંસ્કાર-પરિવર્તનની ભાવના હતી.

ગામડાંની નિરક્ષરતા સંબંધે તેમણે જણાવ્યું હતું કે, ગામડાંમાં ઘણા લોકો નિરક્ષર છતાં તેમનામાં સામાન્ય સમજશક્તિ અને મૂલ્યાંકન ઉંચા પ્રકારનું ધરાવતા હોય છે. એના કારણમાં જમાનાઓથી આપણે ત્યાં ચાલ્યા આવતા સંસ્કારો છે. તે પછી આવતી જતી સાંસ્કૃતિક વિકૃતિઓને ટાળવા રાજા રામમોહન રાયથી માંડીને ગાંધીજી સુધીના નેતાઓએ પ્રયત્નો કર્યા છે. એ કામ સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીને પણ કર્યું છે.

સ્વર્ગસ્થ માનવતાના પ્રચારક હતા અને તેથી તેમણે લેઉવા અને હરિજનો સુધીની કોમોમાં કામ કર્યું છે. મને પણ તેમની દોરવણી હેઠળ કામ કરતાં માનવતાનો અનુભવ થયો છે. તેઓ કદી હાથ નીચેના માણસ પર પણ ગુસ્સે ન થતા. તેઓ નિંદાસ્તુતિ કે આશાનિરાશાથી પર હતા.

એમની આ પુણ્યતિથિએ થોડીક પણ પ્રેરણા લઈએ અને આપણી નમ્ર અંજલિ આપીએ.

છેલ્લે પ્રમુખસ્થાનેથી શ્રી. દેવીબહેન દેસાઇએ તેમના વિદ્યાર્થી અવસ્થા સમયના સ્વર્ગસ્થ સાથેના સંપર્કનાં સંસ્મરણો રજૂ કર્યાં હતાં.

કવિવર ટાગોરનું એક વચન ટાંકતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, કવિવરનું એક કાવ્ય છે જેનો સાર એવો છે કે, જીવનમાં જે કાર્ય શરૂ કર્યું છે તે અધુરૂં રહેતું નથી. એનો પ્રવાહ ચાલુ જ રહે છે, તે જ પ્રમાણે સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબે શરૂ કરેલાં કામોનો પ્રવાહ ચાલુ જ છે. એમનાં કાર્યો અટકી ગયાં નથી, અને હવે એ કાર્યો વધુ વેગથી ચાલવાનાં છે.

છેલ્લે, શ્રી. વલ્લભભાઇ મૂ. પટેલે આભારદર્શન કર્યા બાદ દૂધ--પાનને ન્યાય અપાઇ સમારંભ પૂરો થયો હતો.

આ સમારંભમાં હાજર રહેલા સૌને આ પુણ્યતિથિએ તેમની સ્મારકમાળા દ્વારા મંડળે પ્રસિદ્ધ કરેલ નવીન પુસ્તક "બહુરત્ના વસુંધરા" ભેટ અપાયું હતું.

વાણીનો........સંયમ

વિશ્વવિખ્યાત વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી આઇનસ્ટાઇને પોતાના જીવનનો મહત્ત્વનો કાળ વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે ગાળ્યો હતો. વિજ્ઞાન અને ગણિતશાસ્ત્રના અધ્યાપક તરીકે તેમની વિદ્યાર્થીઓમાં ભારે પ્રતિષ્ઠા હતી.

એક વાર અમેરિકાની કોલંબિયા યુનિવર્સિટીમાં દીક્ષાંત ભાષણ આપવા તેઓ ગયા હતા. વિદ્યાર્થીઓની મોટી સંખ્યા તેમને સાંભળવા માટે એકઠી મળી હતી. તેમના ભાષણ પછી વિદ્યાર્થીઓ સાથે વાર્તાલાપ થયો તે વેળા, એક વિદ્યાર્થીએ તેમને નમ્રતાપૂર્વક પૂછ્યું કે જીવનમાં માનવી સફળતા મેળવવા ઝંખે છે, પણ જીવનમાં સફળતાની કોઇ ચાવી હોય તો બતાવશો ?

આઇન્સ્ટાઇન રહ્યા ગણિતવિદ્યાના મહાપંડિત; એટલે તરત જ તેમણે આંખના ચમકારા સાથે બીજગણિતની પરિભાષામાં જવાબ આપ્યોઃ

' જીવનની સફળતા એટલે કામ વત્તા આનંદ વત્તા મૌન. '

પ્રશ્નકર્તા વિદ્યાર્થી પણ યુનિવર્સિટીનો પદવીધર હતો. તે સમજ્યો કે જીવનમાં સફળતા માટે સતત કર્મની જરૂર છે. એ કર્મ તેને વેઠરૂપ ન હોવું જોઇએ. પણ એ કર્મ દ્વારા જ તેને જીવનનો આનંદ મળવો જોઇએ. પણ મૌનથી સફળતા કેમ મળે એ તેને સમજાયું નહિ, તેથી ઉત્સુક્તાથી તેણે બીજો પ્રશ્ન કર્યો કે 'મૌન એટલે શું.?'

આઇનસ્ટાઈન : 'મારા જોડણીકોશમાં મૌનનો અર્થ જોઇએ તેટલું જ બોલવું એવો થાય છે. તેથી વિશેષ શું કહું ? હું કામ કરતાં પણ મૌનને અધિક મહત્ત્વનું ગણું છું.'

મૌનમાં વાણીનો અભાવ નહિ પણ વાણીનો સંયમ હોય છે. એવો સંયમ એ જીવનસિદ્ધિનું એક સોપાન છે. એ મૌનનું રહસ્ય માનવજાતને સમજાઇ જાય અને આચારમાં પરિણમે તો કેવાં સુંદર ફળો મળે !

('લોકજીવન'માંથી)

સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીનસંવત્સરી–પુસ્તકાલયપર્વણી

વડોદરા જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદના ડભોઈ મુકામે મળેલા ૬ ઠ્ઠા અધિવેશનમાં તેમ જ પંચમહાલ જિલ્લા પુસ્તકાલય પ્રથમ પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવ અનુસાર તા. ૧–૨–૫૬ ના રોજ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પુરસ્કર્તા સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીનના સંવત્સરીદિને પુસ્તકાલયપર્વણી તરીકે ઉજવવા જાહેર કરેલું તદનુસાર નીચેનાં ગામોએ આ પર્વણીદિન ઉજવાયો હોવાના હેવાલો મળ્યા છેઃ

સા. પુ. કુંવારા (તા. સિદ્ધપુર)

તા. ૩૧ મીએ પુસ્તકાલયને શણગારવામાં આવ્યું હતું. શાળાના મકાનમાં ઇલાયદા ઓરડો હોવાથી શણગાર કરવામાં આવ્યો હતો. ધ્વજા પતાકા લીલાં તોરણો, ફોટાઓ, સૂત્રોથી મકાન શણગારવામાં આવ્યું હતું.

તા. ૧ ના રોજ સવારે બાળકોનું અને ગામના નાગરિકોનું સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. તેમાં ' પૂ. બાપુજી અને સ્વ શ્રી. મોતીભાઇ અમીન અમર રહો ' તેમજ સારાં પુસ્તકોનાં સૂત્રો ગોઠવી સૂત્રો બોલાવવામાં આવ્યાં હતાં. સરઘસના મોખરે પૂ. બાપુજી અને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇના ફોટાઓ રાખવામાં આવ્યા હતા. તેમજ પુસ્તકાલય-પર્વણી દિનનું બોર્ડ સારાં સૂત્રો વગેરે રાખવામાં આવ્યાં હતાં. સરઘસ ગામમાં ફર્યા બાદ પુસ્તકાલયના મકાનમાં એક જાહેર સભા રાખવામાં આવી હતી. તેમાં મંત્રી શ્રી. નારણભાઇ મા. પટેલે પ્રાસંગિક પ્રવચન કર્યું હતું. અને શ્રી. મોતીભાઇ અમીન સંવત્સરી અંગે તેમના કાર્યને લોકો ઉદાર હાથે ફાળો આપે એવી નાગરિકોને વિનંતિ કરવામાં આવી હતી. ફાળો રૂ. ૫૦) પચાસ લગભગ થયો છે.

પુસ્તકાલયનું સ્વતંત્ર મકાન બાંધવા દાતા શેઠ શ્રી. ખુશાલદાસ ગુલાબચંદ મોદી તરફથી રૂ. ૧૫૦૦) ની કબુલત પણ આપવામાં આવેલી છે.

સા. પુ. કાંદા (તા. પાદરા)

તા. ૧–૨–૫૬ બુધવારના રોજ પુસ્તકાલયપર્વણીની ઉજવણી કરી હતી. પૂજ્ય અમીન સાહેબના જીવન વિષે મુદ્દા વાંચી બતાવવામાં આવ્યા હતા.

આગલા દિવસે વાળીઝુળી સાફસૂફી કરી પુસ્તકોનાં કબાટ સ્વચ્છ કરી પુસ્તકો ગોઠવી કબાટ ખુલ્લાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં.

શાળાના મકાનને ધજાપતાકા ને આસોપાલવનાં તોરણોથી શણગારવામાં આવ્યું હતું.

દૈનિકો, માસિકો, પાક્ષિકો અને સાપ્તાહિકો તેમજ વિષયવાર પુસ્તકો ગોઠવી પ્રદર્શન ગોઠવ્યું હતું.

તા. ૧–૨–૫૬ સવારમાં વહેલા પૂ. ગાંધીજી, પૂજ્ય અમીન સાહેબ શ્રી. સયાજીરાવ મહારાજાની પ્રતિમાઓ અને દરેક બાળકને એકેક પ્રત દૈનિક માસિક સાપ્તાહિક, પાક્ષિક અને પુસ્તકોની આપી રાષ્ટ્રગીત બોલતાં ગામમાં પ્રભાતફેરી કાઢી હતી.

(૫) રાત્રે જાહેર સભામાં પ્રાર્થના, સ્વાગતગીત, ગરબા, રાસ, અભિનયગીત, તથા વિદ્યાર્થીઓના સેઝીમ, ડંબેલ્સ, વ્યાયામના પ્રકાર, બાલ ભજન મંડળ અને "વાણિયાભાઇ મૂંછ નીચી" ની નાટિકા ભજવી બતાવી હતી. પુસ્તકાલયના ફાયદા વિષે પ્રવચનો થયાં હતાં.

કાયમના પ્રમુખ શ્રી. રાવજીભાઇ વહેરીભાઈ પટેલના પ્રમુખસ્થાને કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો હતો.

સા. પુ. વેજપુર (તા. સાવલી)

તા. ૧–૨-૫૬ના દિને પુસ્તકાલય પર્વણી તથા પૂજ્ય સ્વર્ગસ્થ શ્રી. મોતીભાઇ અમીનની પુણ્યતિથિ હોવાથી બાળકોનું સરઘસ અંગ્રેજી ગુજરાતી શાળાના સ્ટાફ સાથે ગામમાં ફર્યું. ૯ થી ૧૧ સભા થતાં પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઇ રાયજીભાઈના પ્રમુખપદે સભા ભરાઈ. પ્રથમ ઇશ્વરસ્તુતિ, બાળાઓના ગરબા થયાબાદ મંત્રી સોમાભાઈ ગરબડભાઈએ પુસ્તકાલયનું નિવેદન વાંચતાં પુસ્તકાલયને ૩૩ વર્ષ થયાં છે તો જયંતિ ઉજવવા વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યોને અપીલ કરી. અંગ્રેજી સ્કૂલના હેડ માસ્તર, પંડયા સાહેબે સ્વર્ગસ્થ પૂજ્ય મોતીભાઇ ને પુસ્તકાલય સંબંધી વિવેચન કર્યું.

બાદ પ્રમુખ સા. શ્રી. મગનભાઇ રાયજીભાઇએ પણ તેમનું સુંદર વર્ણન કર્યું, પછી મંત્રીએ વિદ્યાદાન માટે માગણી કરતાં પ્રમુખ મગનભાઇ રાયજીભાઈએ રૂ. ૧૧) ટીપમાં આપ્યા. બાદ વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો તથા સદ્‌ગ્રહસ્થોએ સહકાર ને સાથ આપી વિદ્યાદાનનો સુંદર ફાળો થતાં રૂ ૧૨૩–૦ ની મદદ મળી.

પ્રમુખશ્રી તરફથી બાળકોને મિઠાઈ વહેંચાઇ.

પુ. હ મહાજન પુસ્તકાલય (કપડવણજ) તરફથી

(૧) સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇને અંજલી આપવામાં આવી હતી.

(૨) "પુસ્તકાલય એટલે" "પુસ્તકાલયની જરૂરિયાત" તથા "આદર્શ પુસ્તકાલય" વિષયક સાહિત્ય સમજાવતું લખાણ જનતાની જાણ માટે જાહેર બોર્ડ ઉપર લેખરૂપે રજુ કરવામાં આવ્યું હતું.

(૩) "તે જ સાચું જ્ઞાન" તથા "જ્ઞાન અને પુસ્તકો" તેમજ "સદાચાર" એ વિષય ઉપરનાં મંતવ્યોનું લખાણ બોર્ડ પર પણ જુદા જુદા બોર્ડ ઉપર રજુ કરવામાં આવ્યું હતું.

(૪) પૂ. બાપુજીના જીવનપ્રસંગો દર્શાવતું એક ચિત્ર પ્રદર્શન યોજવામાં આવ્યું હતું તથા તે પ્રદર્શનમાં સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ અમીનના જીવન અને કાર્ય તથા તેઓના સ્મારકમાળાનાં પુસ્તકો પ્રદર્શનમાં મૂકવામાં આવ્યાં હતાં.

(૫) ગાંધી સાહિત્યનાં પુસ્તકોનું વેચાણ સસ્તી કીમતે રાખવામાં આવ્યું હતું. તથા માસિકો સામયિકોમાં વતળર આપવાની જાહેરાત કરી હતી. વિદ્યાર્થીઓએ પ્રદર્શનનો ઘણો સારો લાભ લીધો હતો.

તિલકવાડા

અત્રેના સયાજી સિલ્વર જ્યુબિલી સાર્વજનિક પુસ્તકાલય તરફથી તા. ૧–૨–૫૬ ના દિને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સંવત્સરી અને પુસ્તકાલયપર્વણી અંગે

પુસ્તકાલયના મકાનને ધ્વજાપતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું. સવારે ૮–૩૦ કલાકે પુસ્તકાલયપ્રેમીઓ તથા વિદ્યાર્થી–વિદ્યાર્થિનીઓનું, સરઘસ ગામમાં સૂત્રો પોકારતું ફરી પુસ્તકાલયના ચોગાનમાં આવી વિખરાયું હતું.

સાંજના ૪–૧૫ કલાકે પુસ્તકાલયના સેન્ટ્રલ હોલમાં શ્રી. ઘનશ્યામભાઈ જોષીના પ્રમુખપદે સભા રાખવામાં આવી હતી. તેમાં ગામના કાર્યકરો તથા શ્રી. નારણભાઈ વિ. એ પુસ્તકાલયના ઉપયોગ અંગે પ્રેરક પ્રવચન કર્યું હતું, તેમજ પુસ્તકાલયના હોલમાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન રાખવામાં આવ્યું હતું. રાતના ૯–૦ કલાકે પુસ્તકાલયના હોલમાં ભજન મંડળનો કાર્યક્રમ મોડે સુધી થયો હતો.

કુકડ (તા. શિહોર)

ગામમાં રસ્તાઓ અને મહોલ્લાઓ વગેરેની સાફસૂફી કરી, પુસ્તકોમાં ગાંધીજીનું જીવનચરિત્ર તથા સ્વ. મોતીભાઈ અમીન સા.નું જીવનચરિત્ર વાંચી સંભળાવ્યાં હતાં. તા. ૧ ફેબ્રુઆરી ૧૯૫૬ ના રોજે સવારે ૮ વાગે પુસ્તકાલયના નામનું બોર્ડ લઈ બાળકો સાથે સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. તેમાં પુસ્તકાલયનો " ઉદ્ધાર કરો." 'વાંચો અને વંચાવો " પૂજ્ય ગાંધી બાપુ તથા પૂજ્ય મોતીભાઈ અમીન સાહેબ અમર રહો, ની જયઘોષણા ગજવવામાં આવેલી. બાળકોનો મનોરંજન કાર્યક્રમ 'અદાની છબી' વિષેનો રાખવામાં આવ્યો હતો. બપોરે બહેનોને ઘેર ઘેર પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં હતાં. સાંજે બાળકોની તેમજ શિક્ષકોની તથા ગામ આગેવાનો અને પ્રેક્ષકોની હાજરી સારા પ્રમાણમાં હતી, અને બોધદાયક પુસ્તકાલયનાં ભાષણો થયાં હતાં. રાત્રે ગરબા અને સંવાદો, રાખવામાં આવ્યા હતા, અને વણકર વાસમાંથી ભજન મંડળીએ ભજનોની ધૂન મચાવી હતી.

લતીપુર ટીંબી

સવારે બાળકો અને શિક્ષકો મળી પુસ્તકાલયનાં કબાટોની સાફસૂફી કરી પુસ્તકોને વ્યવસ્થિત ગોઠવી શણગારવામાં આવ્યું. શાળાના ઉપ. શિ. શ્રી. સોલંકીએ સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીનને ભાવાંજલિ અર્પતું કાવ્ય "ચારુતરનો ચંદ્ર ક્યેરી વસો વતનનો રસિયો" ગાઈ સંભળાવ્યું. ત્યારબાદ શાળા મુ. શિ. શ્રી. મલંગગા દિવાને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીનની પુસ્તકાલયપ્રચારની કર્તવ્યપરાયણતા વિષે ટુંક બોધ આપ્યો હતો, જેમાં વૃદ્ધો, બાળકો અને સ્ત્રીઓએ મોટા પ્રમાણમાં હાજરી આપી સ્વર્ગસ્થશ્રીને મૂક અંજલિ આપી હતી. સવારે બાળકોને સરઘસાકારે ફેરવી પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં હતાં.

સા. પુ. વાલમ (વીસનગર)

સવારે પૂજ્યશ્રીના ફોટાને ફુલહાર ચડાવ્યા બાદ પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી.

સાંજના ૪॥ સાડાચાર વાગતા વાલમ હાઈસ્કુલ, શ્રી. શાળા, કન્યાશાળા વગેરેના વિદ્યાર્થી, વિદ્યાર્થિનીઓની જાહેર સભા થતાં પુસ્તકાલયના મંત્રી દવે ઉમિયાશંકરે મોતીભાઈ સાહેબની સેવાઓ, ખડતલ સ્વભાવ, કામ લેવાની ચીવટભરી ટેવ, વડાપણું, સાદાઇ,

બીજાને ઉપયોગી થવાની લાગણી વગેરે વગેરે ૨૫ મુદ્દાઓ ઉપર વિવેચન કર્યા બાદ હાઈસ્કૂલમાં ભણતા એક વિદ્યાર્થી નારાયણભાઈ અને ફાઇનલમાં ભણતા ડાહ્યાભાઈએ પોતાની ભાષામાં નિબંધો વાંચી સંભળાવ્યા બાદ શિષ્ટવાચન પરીક્ષામાં પાસ થનાર વિદ્યાર્થીઓને પ્રમાણપત્રો તથા ઇનામનાં પુસ્તકોની જાહેરાત કર્યા બાદ પૂજ્ય અમીન સાહેબની જય, પૂજ્ય ગાંધીજીની જય બોલાવી સભા વિસર્જન કરવામાં આવી હતી.

સા. પુ. બરફાલ (તા. શિહોર)

પ્રભાતમાં ૭ વાગે સંસ્થાના ગ્રંથપાલ રાવજીભાઈ શંકરભાઈ પટેલની વ્યવસ્થા મુજબ ગ્રામ્ય શિક્ષક તથા યુવકો અને કુમારીઓએ એકત્રિત થઈને શંખનાદ ગજવી જનતાને પોકારી હતી. બાદ પૂ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ તથા પૂ. મહાત્મા ગાંધીજીનાં ચિત્રો અને સંસ્થાના બોર્ડ સાથે "પુસ્તકાલય પર્વણી દિન" નામનું બોર્ડ આગળ રાખી પ્રભાતફેરી શરૂ કરી હતી. જેમાં 'રઘુપતિ રાઘવ રાજા રામ નામની' પૂ. મહાત્માજીને પ્રિય એવી ધૂન અને પૂ. અમીન સાહેબનું જીવનચરિત્ર કાવ્યમય રીતે પુસ્તકાલય માસિકમાં પ્રગટ થયેલું ગામના વિસ્તારમાં ગાઈ સંભળાવ્યું હતું.

સાંજના સમયે પુસ્તકો પસંદ કરી સારૂં પ્રદર્શન ગોઠવ્યું હતું. હરિજન બાળકો ને વાચન માટે મહાભારતનું પાત્ર "ભીમસેન" નામક પુસ્તક વાંચવા આપી વાચનપ્રચાર કર્યો હતો.

સાંજના ૯ થી ૧૧ સુધી ગરબા તથા બાળાઓના સંવાદો વગેરેનો રંજન કાર્યક્રમ રાખ્યો હતો.

સા. પુ. ચોથાપુર (તા. જબુગામ)

શાળા મકાન અને તેની આજુબાજુનો ચોક ધજાપતાકાથી શણગારવામાં આવ્યો હતો. ઠેક ઠેકાણે પુસ્તકાલય સંબંધીનાં બોર્ડ મૂકવામાં આવ્યાં હતાં. સવારમાં પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો પોકારતું બાળકોનું સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું.

સાંજના ગામના તમામ નાગરિકો ભેગા થઇ એક એક રૂપિયો ભેગો કરી એકંદર રૂ. ૧૦૦) ભેગા કરી તમામ સભ્યોમાંથી પુસ્તકાલય સમિતિ રચવામાં આવી હતી. તેમાં પ્રમુખ તરીકે શ્રી. મનસુખભાઈ નાયકાભાઈ ચૂંટાયા. શ્રી. મનસુખભાઈ નાયકાભાઈએ મે. ડુંગરવાંટ ગૃપ ગ્રામસેવકને પુસ્તકાલયની સ્થાપના થવા માટે રૂ. ૧૦૦) સુપ્રત કર્યા. જે ઉપર રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણની યોજના પ્રમાણેની રકમ ઉમેરાઇ પુ. સ. સ. મંડળ મારફત ખર્ચ કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

રાતના ૮ થી ૧૦ વાગતાં સુધી પ્રમુખશ્રી નંદુભાઈ ખંડુભાઈના પ્રમુખપણા નીચે બાળકો અને નાગરિકોએ મનોરંજન કાર્યક્રમ કર્યો, અને ગ્રામદિવ.થી રાત્રીની પજુ કરી.

સા પુ. કરજણ

પુસ્તકાલયના મકાનને સાફસુફ કરી આસોપાલવથી શણગારવામાં આવેલું. સવારના ૮-૦ કલાકે કુમારશાળા, કન્યાશાળા તથા હાઈસ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોની

પ્રભાતફેરી પુસ્તકાલય સૂત્રો સાથે નીકળી હતી. બને બજારમાં ફરી પુસ્તકાલય મકાનમાં સભાના રૂપમાં ફેરવાઇ ગઇ હતી. ૯–૦ કલાકે કરજણ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ અને ધારાસભ્ય ડૉ. ચીનુભાઇ પટેલે સભાનું પ્રમુખસ્થાન સ્વીકાર્યું હતું. પૂજ્ય શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીનની સ્મૃતિને અંજલી આપતું નિવેદન શ્રી. રમણીકલાલે રજુ કર્યું હતું તથા પ્રમુખશ્રીએ પ્રાસંગિક ઉપસંહાર કર્યા પછી આજના દિન નિમિત્તે યોજાએલું પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાયું હતું. પ્રદર્શનમાં ગાંધી સાહિત્યનાં પુસ્તકો, પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રભાષા અને અંગ્રેજીમાં પ્રગટ થતાં સામયિકો અને કલાસંગ્રહ મૂકવામાં આવ્યા હતા. પ્રદર્શનનો લાભ આશરે બેથી અઢી હજાર લોકોએ લીધો હતો.

સાંજના ૪–૦ કલાકે સાર્વજનિક હાઇસ્કુલના મકાનમાં શ્રી સયાજી સુવર્ણ મહોત્સવ છાત્રાલયના ગૃહપતિ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ શામળભાઈ પટેલના પ્રમુખસ્થાને જાહેર સભા રાખવામાં આવી હતી. સભામાં પૂજ્ય શ્રી. મોતીભાઇ ન. અમીનની સ્મૃતિને અંજલિ આપવામાં આવી હતી. તથા ભારતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. રાત્રે પુસ્તકાલયના મકાનને રોશની કરવામાં આવી હતી.

સમોડા (તા. સિદ્ધપુર)

પુસ્તકાલય પર્વણી દિને સફાઈ કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો હતો.

૬૦—૭૦ વાચકોને પુસ્તકો વાંચવા આપવામાં આવ્યાં,

શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે ૧૫ વિદ્યાર્થીઓએ ફોર્મ ભર્યાં,

શ્રી. મણિભાઈ ભાવસારે સ્વ. મોતીભાઈ અમીનના જીવનનો અને તેમની સેવાઓનો ટૂંક પરિચય આપ્યો હતો. અને પુસ્તકાલયોનું મહત્ત્વ અને તેમાં રસ લેવા માટે સમજાવવામાં આવ્યા હતા.

મહારાણી શાન્તાદેવી મહિલા પુસ્તકાલય (નવસારી)

ઉપરોકત સંસ્થાનાં મકાનમાં સંસ્થાની કાર્યવાહી કમિટિનાં પ્રમુખ શ્રીમતી કૌશિકા રા. મઝમુદારનાં પ્રમુખસ્થાને તા. ૧–૨–'૫૬ દિને 'સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીનની સંવત્સરી' તથા ' પુસ્તકાલય પર્વણી દિન 'ની ઉજવણી કરવામાં આવી હતી. શરૂઆતમાં સ્વ. શ્રી. મોતીભાઇ અમીનનું પુણ્ય સ્મરણ કરી, દિલભર વંદના કરી, એમની છબીને પુષ્પહાર અર્પણ કર્યા બાદ સભાનું બીજું કામકાજ શરૂ થયું હતું. અત્રેના વિદ્વાન કાર્યકર્તા શ્રીયુત શંકરલાલ દવેએ પૂજ્યશ્રી મોતીભાઈ અમીનનાં સેવાભાવી જીવન અને કવન અંગે સુંદર પ્રવચન કર્યું હતું અને એ મહાનુભાવની ઉદાર સેવાઓનો સર્વને ખ્યાલ આપ્યો હતો. ગુજરાતમાં પુસ્તકાલયની પ્રવૃતિ ઉપાડી, ઠેર ઠેર પુસ્તકાલયોની સ્થાપના કરી, જીવન આખું જ્ઞાન પ્રચારની સેવા અર્થે વ્યતીત કરનાર, એ સેવાભાવી વ્યક્તિનાં અમૂલ્ય જીવનને યાદ કરી, પુસ્તકાલય પર્વણી દિનની ઉજવણી સાર્થક ગણાશે, એવા વિચારો એમણે તથા સંસ્થાની અન્ય બહેનોએ પોતાનાં પ્રવચનમાં વ્યક્ત કર્યા હતા. કાર્યક્રમ દરમિયાન સંસ્થાની બહેનોએ પ્રસંગને અનુરૂપ ભજનો ગાયાં હતાં. છેવટે રાષ્ટ્રગીત ગવાયા બાદ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

પુસ્તકરચના હરીફાઈ

ભારત સરકારના શિક્ષણ ખાતા તરફથી નવા વાંચતા શીખેલા પ્રૌઢો માટેનાં પુસ્તકો અંગે દરેક ભાષા માટે એક હરીફાઈની યોજના કરવામાં આવી છે.

(૧) ઇનામ–રૂપિયા એક હજારનાં પાંચ અને રૂ. ૫૦૦ નાં ૩૫ મળી કુલ ૪૦ ઇનામો દેશની જુદી જુદી પ્રાદેશિક ભાષામાં તૈયાર કરાયેલ ઉત્તમ પુસ્તકોને અપાશે.

૨ ભાષા- આવાં પુસ્તકો ભારતની કોઇપણ ભાષામાં રજૂ કરી શકાશે. એ પુસ્તકો સરળ ભાષામાં રચાયેલાં હોવાં જોઈશે. અને વાચકને સાહિત્યક અસર પહોંચાડે તેવાં હોવાં જોઇશે. બની શકે ત્યાં સુધી આવાં પુસ્તક તૈયાર કરવામાં નિત્ય વપરાશના શબ્દો વપરાયા હોવા જોઈશે. કિલષ્ટ વાકયરચનાથી લેખકે દૂર રહેવું જોઈશે.

૩ મૌલિકતા–મૌલિક પુસ્તકો અને હસ્તલિખિતોને પ્રથમ પસંદગી અપાશે; તો પણ પ્રમાણભૂત અને સત્તાવાર અનુવાદો અને સંકલનો લક્ષમાં લેવાશે.

૪ પુસ્તકનું વસ્તુ-વિષય–રજૂ કરાનારા પુસ્તકો નવા વાંચતા શીખેલા પ્રૌઢોને આર્થિક, સામાજિક અને સાંસ્કારિક દૃષ્ટિએ આગળ વધારે તેવાં હોવાં જોઇશે.

૫ લેખક- પુસ્તકની રજુઆત થાય ત્યારે લેખક જીવિત હોવો જોઇશે. લેખકનું નામ રજુ થનાર પુસ્તકના મુખપૃષ્ઠ પર વિશિષ્ટ પ્રકારે દર્શાવવું જોઇશે.

૬ સદ્‌ગત લેખકોની કૃતિઓ–સદ્‌ગત લેખકોનાં પુસ્તકો માત્ર માન્યતા માટે રજૂ કરી શકાશે. એવાં પુસ્તકો ઇનામપાત્ર ગણી શકાશે નહિ.

૭ પૃષ્ઠસંખ્યા અને કદ–રજૂ કરાનાર પુસ્તકો ડેમી આઠ પેજી ૩૨ પૃષ્ઠનું અને કોઇ સંજોગોમાં ૪૮ પૃષ્ઠથી વધુ પૃષ્ઠસંખ્યાનું હોવું જોઇશે નહિ અને ૧૬ પોઇંટ ટાઈપથી નાના ટાઇપોમાં હોવું જોઇશે નહિ.

૮ ચિત્રો–આ પુસ્તકોમાં પૂરતાં ચિત્રો હોવાં જોઇએ.

હસ્તલિખિત હોય તો કયા કયાં ચિત્રો મૂકવાનાં હોશે તો ચોકસાઇ માટે તે જણાવવું. કોઈ કારણવશાત્ એ શકય ન હોય તો ચિત્રનો કદ, પ્રકાર, હાફટોન, લાઈન, રંગીન વગેરે હકીકત જણાવવી.

૯ સંખ્યા-દરેક પુસ્તકની છાપેલી ૪ પ્રતો મોકલવી જોઈશે. જો હસ્તલિખિત હોય તો ત્રણ પ્રત મોકલવી

૧૦ પ્રવેશ ફી–લેખક જો આ પુસ્તકો રજૂ કરવા માગતા હોય તો તેણે દરેક પુસ્તક દીઠ રૂ. ૩ નું અને પ્રકાશક મોકલતા હોય તો રૂ. ૫) નું ટ્રેઝરી ચલન સાથે મોકલવું જોઈશે. આ રકમ કોઇ ટ્રેઝરી કે સબ ટ્રેઝરીમાં xxvi એ હેડ નીચે એજ્યુકેશન- મિસેલેનીયસ Literature for New India–ભરવું જોઇએ.

ચેક, રોકડ, કે મનીઓર્ડર સ્વીકારવામાં આવશે નહિ. જ્યાં ટ્રેઝરી કે સબ ટ્રેઝરી ન હોય ત્યાં ખાસ અપવાદ તરીકે અન્ડર સેક્રેટરી, મિનિસ્ટ્રી ઓફ એજ્યુકેશન, ન્યુદિલ્હીના નામે ક્રોસ પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી શકાય.

૧૧ માહિતી—દરેક પુસ્તકના મુખપૃષ્ઠની પાછળના પૃષ્ઠ પર નીચેની હકીકત દર્શાવવી:-(૧) પુસ્તક કે હસ્તલિખિતનું નામ, (૨) લેખકનું નામ, (૩) પુસ્તક છપાયેલું હોય તો પ્રકાશકનું નામ અને સરનામું, (૪) રજુ કરનાર, (૫) ટ્રેઝરી ચલન કે પોસ્ટલ ઓર્ડરની રકમ, (૬) ભાષા.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ કૉપીરાઈટ સંગ્રહસૂચિ

—ઑક્ટોબર–૫૫નો ઉમેરો—
(ગતાંકથી ચાલુ)

[સંપાદક : ચૂ. પુ. બારોટ (ગ્રા. વિ.) ગ્રંથપાલ]

૩૩ નારદમુનિ ત્રિવેદી, શ્રીકાન્ત; પ્ર. સંદેશ પ્રકાશન, અમદાવાદ પૃ. ૪+૧૮૭ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૬૭૧

૩૪ મહાભારત–૧ ત્રિવેદી, શ્રીકાન્ત; પ્ર. સંદેશ, પ્રકાશન, અમદાવાદ પૃ. ૪+૧૯૦ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૬૭૨

૩૫ મહાભારત–૨ ત્રિવેદી, શ્રીકાન્ત; પ્ર. સંદેશ પ્રકાશન, અમદાવાદ પૃ. ૪+૧૯૦ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૬૭૩

૩૬ શુક્રની સફર ત્રિવેદી, શ્રીકાન્ત; પ્ર. સંદેશ પ્રકાશન, અમદાવાદ પૃ. ૪+૧૫૮ રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૬૭૪

૩૭ ગુલાબની ટેકરી શુક્લ, દામુભાઈ અને શુક્લ, કુમુદબહેન; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૧૬+૨૨૮ રૂ. ૩–૮–૦ ૪૨૬૬૨
દ–:૬ ઇતર ગદ્ય

૩૮ સૌરભ ચંદ્રપ્રભસાગર; પ્ર ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ. ૧૨+૧૨૮ +૧ ચિત્ર રૂ. ૧–૮–૦ ૪૨૬૫૬

૩૯ ચકરોડ અને સદરપાર પ્રસન્નહંસ; પ્ર. આશા પ્રોવિઝન સ્ટોર્સ, અમદાવાદ પૃ. ૯+૧૦૪ રૂ. ૧–૧–૧ ૪૨૫૬૬
દ–:૭ ચંપુ

૪૦ મહર્ષિ દધીચિ અને બીજાં બે આખ્યાનો ત્રિવેદી દલસુખરામ ચૂનીલાલ પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ પૃ ૯૨ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૨૫

દ૧૪૨:૨ રૂસી વાર્તા

૪૧ ઇલાસુત ટૉલ્સ્ટૉય, લિયો (અનુ.) શાહ, ચૂનીલાલ વર્ધમાનદાસ; પ્ર. રામકૃષ્ણ સેવાસમિતિ, અમદાવાદ પૃ. ૬+૪૮ રૂ. ૦–૬–૦ ૪૨૬૦૧

દ૧૫૨:૨ હિંદી વાર્તા

૪૨ ખોવાયેલી દુનિયા સાંકૃત્યાયન, રાહુલ (અનુ.) મદ્રાસી, નવનીત; પ્ર. લક્ષ્મી પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ. પૃ ૯+૨૭૪ રૂ. ૪–૦–૦ ૪૨૫૭૫

દ૧૫૫:૧ મરાઠી કાવ્ય

૪૩ મનોબોધ રામદાસ (અનુ.) પંડિત, કૃપાશંકર બહેચરલાલ; પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૧૩૯ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૨૭

દ૧૭૦:૨ બંગાળી વાર્તા

૪૪ મહામાયા ઠાકુર, રવીન્દ્રનાથ દેવેન્દ્રનાથ (અનુ.) સોની, રમણલાલ પીતાંબરદાસ; પ્ર. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૪+૨૫૫ રૂ. ૪–૦–૦ ૪૨૬૪૮

દ૧૯૮:૧ ૧૯૮ ઉર્દૂ કાવ્ય (ગુજરાતી લિપિમાં)

૪૫ મીરાં સૈયદઅલી દાતાર શેઠ, કાસમમિયાં જાફરમિયાં; ઉનાવા. પૃ. ૪૬ રૂ. ૦–૪–૦ ૪૨૫૯૬

૫૨ હિંદુ ધર્મ

૫૨૩:૨૧૭ શિવ સ્તુતિ
૪૬ શિવ આરતી વૈષ્ણવ પ્રિન્ટરી, બોરસદ. પૃ. ૧૬ ૪૨૬૫૪
૫૨૩૧૩ ગોરખપંથ
૪૭ ગોરખનાથ મલ્લિક, કલ્યાણી (અનુ.) ત્રિવેદી, શ્રીકાન્ત; પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૬૪ રૂ. ૦-૬-૦ ૪૨૬૨૮
૫૨૯ક્ષ:૨૧૭ અંબાજીની સ્તુતિ
૪૮ માઇ દર્શન ભાવસાર, અમૃતલાલ હીરાલાલ; પ્ર. માઈ બાલ મંડળ, મઢી. પૃ. ૮ રૂ. ૦-૧-૦ ૪૨૬૩૬
૪૯ જય અંબે ગરબાવલિ રાવળ, નટવરલાલ સોમેશ્વર; પ્ર. બહુચરાજી શિવ શક્તિ મંડળ, પ્રાંતીજ. પૃ. ૧૬ રૂ. ૦-૨-૦ ૪૨૬૩૪
૫૦ હરસિદ્ધ ભજનાવલિ-૪ શંકરલાલ ચેતનજી, પ્ર. શક્તિ સેવા મંડળ, હિંમતનગર. પૃ. ૨૭ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૬૩૫
૫૨૯૮:૨૧૭ હનુમંત સ્તુતિ
૫૧ હનુમાન ચાલીસા પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ, પૃ. ૩૨ રૂ. ૦-૧-૦ ૪૨૬૩૦
૫૨૯૩૭૫:૩૩ આર્યસમાજના સ્થાપક
૨ મહર્ષિજી અને મહાપુરુષો પ્ર. આર્ય સેવા સંઘ, સુરત. પૃ. ૧૮ ૪૨૫૬૮

૫૩૧ જૈન, શ્વેતાંબર

૫૩૧:૩૨૭ સ્તોત્ર
૫૩ સ્તુતિપદસંગ્રહ પ્ર. કનૈયાલાલ ધારશીભાઈ હીરાણી, સાબરમતી. પૃ. ૧૫ ૪૨૫૬૦
૫૩૧:૩૧૯૧ વ્રત
૫૪ બાર વ્રત દર્શન વિજય; પ્ર. ચરિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાળા, અમદાવાદ. પૃ. ૨+૪૦ રૂ. ૦-૬-૦ ૪૨૬૬૬
૫૩૧:૪૨૧૯૮૬૨૩૧૯૧ યાત્રા
૫૫ બે જૈન તીર્થો-ચારૂપ અને મેત્રાણા વિશાલ વિજય; પ્ર. યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર. પૃ. ૩+૭૪ રૂ. ૦-૬-૦ ૪૨૬૬૫
૫૩૧:૬૨૧જડાવ સાધ્વીનું ચરિત્ર
૫૬ મહાસતીજી જડાવબાઇ સ્વામીનું જીવનચરિત્ર (સંપ્રા.) નાથીબાઈ અને બીજાઓ; પ્ર. સારંગપુર દરિયાપુરી સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ, અમદાવાદ. પૃ. ૬૪ ૪૨૫૮૯

૫૭૮૯૫ બહાઇ ધર્મ

૫૭ એકતાના પ્રભાત પર પ્ર. નેશનલ સ્પીરીચ્યુઅલ એસેમ્બ્લી ઓફ બહાઇઝ ઑફ ઇંડિયા; પાકિસ્તાન એન્ડ બર્મા, નવી દિલ્હી. પૃ. ૬૯ ૪૨૫૮૧

૭૨૧ પ્રાથમિક કેળવણી

[illegible]

૫૮ મહાકાવ્યોની સહેલી વાતો પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૩૨ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૧૧

મ૧૯૧:૮૯૧:ન:૭ પહેલું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તક, ગુજરાતી કોમ્પોઝીશન

૫૯ ચાલો લખીએ–૧ દેસાઈ, લાલભાઈ રતનજી અને દેસાઈ, જીવણજી કલ્યાણજી પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૨૪ રૂ. ૦–૫–૦ ૪૨૬૦૬

મ૧૯૨:૮૯૧:ન–:૭ બીજું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તક, ગુજરાતી કોમ્પોઝીશન

૬૦ ચાલો લખીએ–૨ દેસાઇ, લાલભાઈ રતનજી અને દેસાઈ, જીવણજી કલ્યાણજી; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૨૪ રૂ. ૦–૫–૦ ૪૨૬૦૭

મ૧૫૩:૮૪૧ ત્રીજું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તકો

મ૧૯૩:૮૯૧:૭૨ૃ૬૬૩ ભારતીય ચરિત્રો

૬૧ હિંદુસ્તાનના મહાપુરુષોની વાતો પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૪૦ રૂ. ૦–૧૦–૦ ૪૨૬૧૦

મ૧૯૩:૮૯૧:૬ વિજ્ઞાન

૬૨ પ્રાથમિક વિજ્ઞાન–૩ પ્ર. નવયુગ પ્રકાશન, અમદાવાદ. પૃ. ૪+૪૮ રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૩૮

મ૧૯૩:૮૯૧:ન–:૭ ગુજરાતી કોમ્પોઝીશન

૬૩ ચાલો લખીએ–૩ દેસાઈ, લાલભાઈ રતનજી અને દેસાઇ, જીવણજી કલ્યાણજી; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૨૮ રૂ. ૦–૬–૦ ૪૨૬૦૮

મ૧૫૪:૮૪૧ ચોથું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તકો

મ૧૯૪:૮૯૧:૭૪ૃ ઍશિયાઇ ચરિત્રોની ગાઇડ

૬૪ પ્રેરક જીવનકથાઓની માર્ગદર્શિકા પંડયા, હિંમતમણિશંકર; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨+૧૦૬. રૂ. ૦–૧૨–૦ ૪૨૬૧૮

મ૧૯૪:૮૯૧:ન–૭ ગુજરાતી કોમ્પોઝીશન

૬૫ ચાલો લખીએ–૪ દેસાઈ, લાલભાઇ રતનજી અને દેસાઇ, જીવણજી કલ્યાણજી; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૨૮. રૂ. ૦–૬–૦ ૪૨૬૦૯

મ૧૫૫:૮૪૧ પાંચમું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તકો

મ૧૯૫:૮૯૧:૬ૃ વિજ્ઞાનની ગાઇડ

૬૬ બાળકોનું વિજ્ઞાન–૧ નો માર્ગદર્શિકા અનુભવી શિક્ષક; પ્ર. નટપૂર બુક ડેપો, નડિયાદ પૃ. ૪૪. રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૪૬

મ૧૯૫:૮૯૧:૬ શ૨ ગુજરાતીની ગાઇડ

૬૭ સાહિત્ય–કિરણાવલી–૧ ની માર્ગદર્શિકા બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨+૧૨૬. રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૬૫૦

૬૮ સાહિત્ય–સોપાન–૧ ની માર્ગદર્શિકા બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨+૧૪૧. રૂ. ૧–૨–૦ ૪૨૬૧૬

મ૧૯૫:૮૯૧:૨:૧૯ૃ દુનિયાની ભૂગોળની ગાઇડ

૬૯ ભૂગોળ–પ્રવેશ–૧ની માર્ગદર્શિકા અનુભવી શિક્ષક; પ્ર. નટપૂર બુક ડેપો, નડિયાદ પૃ. ૬૬. રૂ. ૦–૮–૦ ૪૨૬૪૫

મ૧૫૬:૮૪૧ છઠ્ઠું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૧૫૬:૮૪૧:દ ઉપયુક્ત કળા

૭૦ ભરત, ગૂંથણ અને સીવણકળા-૨ અંકલેસરિયા, ધનમાય ધનજી શાહ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા. પૃ. ૪+૬૧+૧ ચિત્ર. રૂ. ૦-૧૨-૦ ૪૨૫૮૩

મ૧૫૬:૮૪૧:દ:-શ્વ ગુજરાતીની ગાઇડ

૭૧ છઠ્ઠી ચોપડીનું વિવરણ અનુભવી શિક્ષક; પ્ર. નટપૂર બુક ડેપો, નડિયાદ. પૃ. ૧૦૩. રૂ. ૦-૧૪-૦ ૪૨૬૪૪

૭૨ સાહિત્યકિરણાવલિ-૨ની માર્ગદર્શિકા બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ.૨+૨૦૫. રૂ. ૧-૮-૦ ૪૨૫૮૭

૭૩ સાહિત્ય લહરી માર્ગરેખા-૨ મહેતા, કાંતિલાલ પ્રભુશંકર અને દવે, સોમેશ્વર ધીરજરામ; પ્ર. ઈશ્વરલાલ મગનલાલ શાહ, સુરત. પૃ. ૧૬૪. રૂ. ૧-૮-૦ ૪૨૬૧૫

મ૧૫૬:૮૪૧:ઝ:૪ઘ એશિયાના નકશા

૭૪ પ્રાયોગિક નકશાપોથી-૬ શાહ, અંબાલાલ ઠ. પ્ર. નવયુગ પ્રકાશન, અમદાવાદ. પૃ. ૩૨. રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૬૩૭

મ૧૫૭:૮૪૧ સાતમું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૧૫૭:૮૪૧:ઙ૧ અંકગણિત

૭૫ મધ્યમ ગણિત-૩ લાકડાવાળા, મગનલાલ નવલચંદ; પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૮+૧૭૬ રૂ ૧-૬-૦ ૪૨૬૧૨

મ૧૫૭:૮૪૧:દ ઉપયુક્ત કળા

૭૬ ભરત, ગૂંથણ અને સીવણકળા-૩ અંકલેસરિયા, ધનમાય ધનજીશાહ; પ્ર. આચાર્ય બુક ડેપો, વડોદરા. પૃ ૪+૮૬+૧ ચિત્ર રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૮૪

મ૧૫૭:૮૪૧:દ:-શ્વ ગુજરાતીની ગાઇડ

૭૭ સાહિત્યસોપાન-૩ની માર્ગદર્શિકા બારોટ, ગુલાબસિંહ; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત પૃ. ૪+૧૪૩ રૂ. ૧-૨-૦ ૪૨૬૧૭

મ૨૪:૮૪૧ આઠમું ધોરણ, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૨૪:૮૪૧:દ વિજ્ઞાન

૭૮ નૂતન સામાન્ય વિજ્ઞાન-૪ માંકડ, ભાસ્કરરાય નવલશંકર અને મહેતા, ત્રિગુણરામ ચંદ્રમુખરામ; પ્ર. એમ. સી. કોઠારી, વડોદરા પૃ. ૪+૧૮૯ રૂ. ૨-૧-૦ ૪૨૫૭૧

મ૨૪:૮૪૧:દ૧૧૧:શ્વ અંગ્રેજીની ગાઇડ

૭૯ સરળ ગાઇડ ટુ સ્વસ્તિક રીડર-૧ પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ. ૧૨૮ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૫૯૭

મ૨૪:૮૪૧:ન૨૭ સંસ્કૃત વ્યાકરણ

૮૦ સંસ્કૃત પ્રવેશિકા-૧ ત્રિવેદી, કમળાશંકર સુંદરલાલ પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત પૃ ૬+૧૩૬. રૂ. ૧-૧-૦ ૪૨૬૧૧

મ૨૪:૮૭૨૧:લ૧ પ્રશ્નપત્રો, ઇતિહાસ

૮૧ ઇતિહાસ પ્રશ્નોત્તરી-૮ એક અનુભવી શિક્ષક; પ્ર. એલાઇડ પબ્લિશિંગ કંપની, વડોદરા. પૃ. ૧૨૦ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૫૬૪

મ૨૫:૮૪૧ નવમું ધોરણ, પાઠ્ય પુસ્તકો

મ૨૫:૮૪૧:ફ વિજ્ઞાન

૮૨ સામાન્ય વિજ્ઞાન પરિચય-૨ નાણાવટી, એચ. ટી. અને બીજાઓ; પ્ર. વહોરા એન્ડ કંપની. મુંબઈ. પૃ. ૧૮૦ રૂ. ૧-૧૪-૦ ૪૨૫૯૨

મ૨૫:૮૪૧:ઢાઠ્ઠ ભૂમિતિ

૮૩ અભિનવ ભૂમિતિ-૨ શાહ, પુરુષોત્તમદાસ સી. અને બીજાઓ; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર સુરત અને એજ્યુકેશન બુક કંપની, મુંબઈ. પૃ. ૪+૯૪ રૂ. ૧-૦-૦ ૪૨૬૪૮

મ૨૫:૮૪૧:દ-:શ્ર ગુજરાતીની ગાઇડ/

૮૪ સાહિત્ય-માધુરી-૨ ની માર્ગદર્શિકા દેસાઇ અને મહેતા; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ. ૪+૩૨૨ રૂ. ૨-૪-૦ ૪૨૬૩૩

મ૨૫:૮૪૧:ન- ગુજરાતી:વ્યાકરણ

૮૫ ભાષાપરિચય-૨ ઝવેરી, મનસુખલાલ; પ્ર. વહોરા એન્ડ કંપની, મુંબઈ પૃ. ૧૨૮ રૂ. ૧-૫-૦ ૪૨૬૭૦

મ૨૬:૮૪૧ દસમું ધોરણ; પાઠ્યપુસ્તકો

મ૨૬:૮૪૧:ફ પદાર્થવિજ્ઞાન

૮૬ સંક્ષિપ્ત સામાન્ય વિજ્ઞાન-૨ શિવસુંદરમ્; પ્ર. શિવ પુસ્તકાલય, વડોદરા. પૃ. ૨+૬૯ રૂ. ૦-૧૦-૦ ૪૨૫૭૨

મ૨૬:૮૪૧:દ૧૫:શ્ર સંસ્કૃતની ગાઇડ

૮૭ સંસ્કૃતપ્રવેશિકા-૩ ની માર્ગદર્શિકા અનુભવી સંસ્કૃત શિક્ષક; પ્ર. ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત. પૃ. ૨+૧૭૬ રૂ. ૧-૪-૦ ૪૨૬૧૪

મ૪૧:૮૪૧ પ્રથમ વર્ષ, પાઠ્યપુસ્તકો

મ૪૧:૮૪૧:ઊ૧ અંકગણિત

૮૮ વાણિજ્ય-ગણિત તલાટી, કલ્યાણદાસ એમ. અને પારેખ, મનોજકુમાર એસ. પ્ર. કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, સુરત. પૃ. ૯+૧૪૦ રૂ. ૨-૮-૦ ૪૨૫૧૬

મ૪૧:૮૪૧:ગ૬૮ રસાયણશાસ્ત્ર

૮૯ પ્રાયોગિક રસાયણ કાજી, જયદેવલાલ આત્મારામ અને દેસાઈ મગનલાલ નારણજી; પ્ર. પોપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ. ૪+૧૫૦ રૂ. ૨-૮-૦ ૪૨૬૦૭

૯૦ પ્રાયોગિક રસાયણ શાહ, નરસિંહભાઈ મૂળજીભાઈ; પ્ર. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૮+૨૨૬ રૂ. ૩-૪-૦ ૪૨૬૬૦

મ૪૧:૮૪૧:ગ રસાયણવિજ્ઞાન

૯૧ સામાન્ય રસાયણ ત્રિવેદી, અશ્વિનકુમાર અને બીજાઓ; પ્ર. અનડા બુક ડેપો, અમદાવાદ. પૃ. ૮+૮૩૮ રૂ. ૯-૦-૦ ૪૨૫૧૫

૯૨ કૉલેજ રસાયણ–૨ માંકડ, ભાસ્કરરાય નવલશંકર અને પટેલ, રમણભાઈ ડાહ્યાભાઈ; પ્ર. ચરોતર બુક સ્ટૉલ, આણંદ. પૃ. ૪+૨૮૨ રૂ. ૫–૮–૦ ૪૨૫૭૦

મ૪૧:૮૪૧:ગ૧ અપ્રાણીજ રસાયણ

૯૩ ઑર્ગેનિક રસાયણશાસ્ત્ર મપારા, રણજીતલાલ બી. અને બીજાઓ; પ્ર. પૉપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત. પૃ. ૮+૬૮૮ રૂ. ૮–૮–૦ ૪૨૫૯૩

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૧:૧શ્ચ અંગ્રેજી કાવ્યસંગ્રહની ગાઇડ

૯૪ કંપ્લીટ ગાઇડ ટુ એ પોએટ્સ લીપ્સ એક્સ પીરિયન્સ્ડ રાઇટર; પ્ર. શિવ પુસ્તકાલય, વડોદરા. પૃ. ૧૦૭+૯૨ ૪૨૫૬૬

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૫:૧શ્ચ વ્યાસ સંસ્કૃત કાવ્યની ગાઇડ

૯૫ મહાભારતે સભાપર્વ ભટ્ટ, જી. કે., અને શુક્લ, જે. એમ., પ્ર. પૉપ્યુલર પબ્લિશિંગ હાઉસ, સુરત. પૃ. ૨+૫૩ રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૬૫૧

મ૪૧:૮૪૧:૬૨૧૫૨:શ્ચ હિંદીની ગાઈડ

૯૬ ગદ્યગૌરવનું વિવરણ દેસાઈ અને મહેતા; પ્ર. પૉપ્યુલર પબ્લિશિંગ હાઉસ, સુરત પૃ. ૪+૮૦ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૫૬૬

મ૪૧:૮૪૧:૫ ધર્મ

૯૭ વિશ્વના ધર્મો ભટ્ટ, ગોવિંદલાલ હરગોવિંદ; પ્ર. ગુડ કંપેનિયન્સ, વડોદરા. પૃ. ૪+૨૮૭ રૂ. ૪–૦–૦ ૪૨૫૬૩

મ૪૧:૮૪૧:લ૨:૨.૪૮ ભારતનો બંધારણીય ઇતિહાસ

૯૮ આપણા રાજ્ય બંધારણનો પરિચય પાઠક, દેવવ્રત ના. અને દેસાઇ, કાંતિભાઇ ચં. પ્ર. અનડા બુક ડેપો, અમદાવાદ પૃ. ૧૯+૪૫૮ રૂ. ૪–૪–૦ ૪૨૬૩૬

૯૯ ભારતનું રાજ્યબંધારણ ભટ્ટ, ગોપેશ્વર કોટેશ્વર; પ્ર. ચરોતર બુક સ્ટૉલ, આણંદ પૃ. ૮+૪૧૦ રૂ. ૪–૦–૦ ૪૨૫૬૭

મ૪૧:૮૭૫૧ પ્રથમ વર્ષ, પ્રશ્નપત્રો

મ૪૧:૮૭૨૧:ચ જીવવિદ્યા

૧૦૦ વનસ્પતિવિજ્ઞાન, સામાન્ય જીવવિજ્ઞાન અને પ્રાણીવિજ્ઞાન ભટ્ટ અને દેસાઇ; પ્ર. દીપક પબ્લિશિંગ હાઉસ, સુરત પૃ. ૬+૩૨૩ રૂ. ૩–૦–૦ ૪૨૫૯૫

મ૪૧:૮૭૨૧:૬૨૧૧:શ્ર

૧૦૧ એક્ઝોસ્ટિવ ગાઇડ ટુ થ્રી અધર આઇઝ ભટ્ટ, અને ત્રિવેદી; પ્ર. પૉપ્યુલર બુક સ્ટોર, સુરત પૃ. ૨+૨૨૬ રૂ. ૨–૦–૦ ૪૨૫૯૪

મ૪૩૭ વર્ધાયોજના

૧૦૨ વર્ધાશિક્ષણ યોજના ઝાકીર હુસેન સમિતિ; પ્ર. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ પૃ. ૧૬+૮૮ રૂ. ૧–૦–૦ ૪૨૬૪૩

૨૮:૨૪૧૫૬ હિંદનો પ્રવાસ

૧૦૩ નૂતન ભારતની યાત્રા સામૂહિક વિકાસ યોજના, મોકાસા પૃ. ૨૪+૮ નકશો ૪૨૫૮૦

લ ઇતિહાસ

લ૨૬૨:૨૯wથ૩ો બંગાળના નેતાનું ચરિત્ર

૧૦૪ દયાશંકર મ. જોષી-ષષ્ટિપૂર્તિ અભિનંદન વ્યાસ, શંકરલાલ ત્રિકમલાલ; પ્ર. દ. મ. જોષી ષષ્ટિપૂર્તિ સમિતિ, પાટણ પૃ. ૨૨+૮૮+૨ ચિત્રો ૪૨૬૩૧

લ૬૮૭:૪૧wથ પ ડેનિયાના લશ્કરી સેનાપતિનું ચરિત્ર

૧૦૫ કર્મવીર શ્રી અરવિંદકુમારની જીવન ઝરમર સસ્તું સાહિત્ય મુદ્રાણાલય અમદાવાદ પૃ. ૧૫ ૪૨૬૨૩

લ૭૩:૧૯૦૨થ૨ અમેરિકાની પરદેશનીતિ

૧૦૬ ભારત પર અમેરિકી ઓળા નટરાજન, એલ. પ્ર. ચેતન પ્રકાશન ગૃહ લિ. મુંબઈ. પૃ. ૪૦ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૬૦૫

શ અર્થશાસ્ત્ર

શા૦લ૧૩૮::૨

૧૦૭ સ્વદેશી-શા માટે ? યાજ્ઞિક, ઇન્દુલાલ-કનૈયાલાલ; મહેમદાવાદ પૃ. ૬૫ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૬૦૪

શા:૭૯મ૨થ૯૬ ભારતીય આયોજન

૧૦૮ સરળ પંચવર્ષીય યોજના ભારત સરકાર, દિલ્હી. પૃ. ૭૬. રૂ. ૦-૮-૦ ૪૨૫૪૨

શા:૮૭૦લ૨૩૨૦૨૯પથ૩૫

૧૦૯ સને ૧૯૩૫નો મુંબઈનો લોકલ બોર્ડ એકાઉન્ટ કોડ મુંબઇ, વિધિ; પ્ર. મુંબઇ સરકાર, મુંબઈ પૃ. ૬+૧૮૧ રૂ. ૦-૧૩-૦ ૪૨૬૫૬

શા૪૧૩૫૨૩૧૮૨.થ૨૯ મોટરવહેવાર

૧૧૦ વડોદરા ઉપ-વિભાગ પેસેન્જર બસ સર્વિસનું સમયપત્રક સ્ટેટ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન, વડોદરા પૃ. ૬+૮૯ રૂ. ૦-૨-૦ ૪૨૫૭૪

શા૪૧૩૫૨૩૧૮૩તાન.થ૫૯

૧૧૧ નડિયાદ વિભાગ-સમય પત્રક બોમ્બે સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન, નડિયાદ. પૃ. ૬+૮૪+૧ નકશો. રૂ. ૦-૨-૦ ૪૨૫૭૭

શા૬લ:૬n૨૩૧ન-થ૫૩ ખેડુત પરિષદ

૧૧૨ પરિષદના ઠરાવો ગુજરાત પ્રાંતિક કિસાન સભા; ભરૂચ પૃ. ૪+૨૮ રૂ. ૦-૪-૦ ૪૨૬૦૩

સ૧ સમાજશાસ્ત્ર

સ૧:૪૨૯:૯:૫૮.થ૪ રશિયાનું નૈતિક પતન

૧૧૩ પાપ અને વિજ્ઞાન કાર્ટર, ડાયસન (અનુ.) વહોરા, જગન્નાથ; પ્ર. બાળક વિદ્યાલય, નેનપુર. પૃ. ૪+૩૩. રૂ. ૦-૬-૦ ૪૨૬૫૨

સ૧૩૧:૪૬O૨૧૧:૬૮.૨ ભૂદાનયજ્ઞ

૧૧૪ ભૂદાન-દીપ ઠાકર, વિમળાબહેન (અનુ.) મહેતા, બબલભાઈ પ્રાણજીવનદાસ; પ્ર. યજ્ઞપ્રકાશન સમિતિ, વડોદરા. પૃ. ૩૨. રૂ. ૦-૨-૦ ૪૨૫૭૩

સ૧૫૬:૨૬૬:૬:૨ ભારતીય રબારી

૧૧૫ ગરવી ગોવાલણ દેસાઈ, જીવાભાઈ કેસરભાઇ, પ્ર. સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૧૫ ૪૨૬૨૧

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ., વડોદરા.

સૂચના-સમાચાર

૧. સુરતથી બહાર પડતું દૈનિક પત્ર, 'ગુજરાત' તા. ૧૧-૧-૫૬ થી બંધ પડયું છે. જે પુસ્તકાલયોનું આ પત્રનું લવાજમ ભરાઇ ગયુ છે તેમનાં નાણાં પરત મેળવાની તજવીજ ચાલુ છે; પરંતુ મળવાની શકયતા ઓછી છે, માટે બીજા પત્ર માટે રકમ સાથે અત્રે લખવું.

૨. ૧૨૪૦ ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં અને ૬૮ કસ્બા તથા ઇતર પુસ્તકાલયો વતી પત્રો, માસિકોનાં લવાજમ મંડળે ભરી દીધાં છે. મોડામાં મોડું તા. ૨૫-૨-૫૬ સુધીમાં જેમના તરફથી બજેટ તથા લોકમદદ આવી ગઈ હશે તેમનાં પત્રો તા ૧ લી માર્ચ ૧૯૫૬ થી શરૂ કરવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે. ત્યારપછી લવાજમ ભરવાનું કામ બંધ થશે.

૩. જે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને રેલ્વેનુર બચાવ કરવા ખાતર રૂબરૂ પુસ્તકો લઇ જવાં હોય તેમણે અગાઉથી પુસ્તકોની યાદી મંડળમાં પહોંચતી કરવા વિનંતિ છે, જેથી યાદીમાંનાં પુસ્તકો મંગાવી તૈયાર રાખી શકાય. મંડળમાંથી ખબર મળ્યેથી પુસ્તકોનું બંડલ મંગાવી લેવા તજવીજ કરવી.

૪. જે પુસ્તકાલયોનાં લવાજમ ભરાઇ ગયાં છે તેમનાં તરફથી આવતા પત્રો-માસિકો અંગેના ફેરફાર હવે સ્વીકારી શકાશે નહિ.

૫. જે પત્રો માસિકોનાં લવાજમ ભરવા મંડળમાં લખ્યું હોય તે પત્રનું વી. પી. પુસ્તકાલયોએ સ્વીકારવું ન જોઇએ. વી. પી. સ્વીકારવામાં આવશે તો લવાજમ બેવડાઇ જવાની પૂરતી શકયતા છે.

૬. મહેસાણા જિલ્લાનાં જે ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સરકાર મદદની રકમ ગ્રે. ડે. એજયુ. ઇન્સ્પેકટર સાહેબ દ્વારા સીધી પોતાના ગામ પર મળી હોય તેમને વિનંતિ છે કે, તેઓએ સરકાર મદદની રકમ વડોદરા પુ. સ. સ. મંડળના મંત્રી પર મોકલી આપવા પ્રબંધ કરે. અથવા ઊંઝા મુકામે તા. ૨૬, ૨૭, ૨૮ ના રોજ ભરાનાર પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગમાં મંડળના પ્રતિનિધિ આવશે તેમને પહોંચાડવા પ્રબંધ કરે. કેમકે તેમની એ રકમનો, મંડળે પત્રો-માસિકોનાં લવાજમ ભરવામાં તેમજ અન્ય રીતે, ખર્ચ કરેલો છે.

વડોદરા.
તા. ૭-૨-૫૬

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
અ. મંત્રી.

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦] તા. ૧૫ મી માર્ચ ૧૯૫૬ [અંક ૯ મો

અનુક્રમણિકા

દીર્ઘાયુ હો માનનીય શ્રી. મોરારજીભાઇ	૪૬૧
દાદા સાહેબ માવલંકરનું નિધન	૪૬૩
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું	૪૬૪
મુદ્રણકલા અને તેનો વિકાસ	૪૬૯
પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અને શિક્ષકો	૪૭૦
પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અને બુનિયાદી તાલીમ	૪૭૨
કેટલાંક પુસ્તકાલય સૂત્રો	૪૭૩
પત્રકારત્વ	૪૭૪
પુસ્તક પરિચય	૪૮૦
નવીન ફાલ	૪૮૪-૨
પુસ્તકાલય નોંધ	૪૮૪-૩
નવી દિલ્હીમાં ભરાનાર અખિલ હિંદ સાહિત્ય પ્રદર્શન	૪૮૪-૫
માસિકો-મળ્યા તારીખ	૪૮૪-૮
સુરત જિલ્લા પહેલી પુસ્તકાલય પરિષદ	૪૮૫
અમદાવાદ વિભાગમાં પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ	૪૮૬
ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સભા	૪૮૬
પું. સ. સ. મંડળની જાહેરાતો	૪૮૭
વડોદરા જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૫-૫૬ ની સરકાર મદદની યાદી	૪૮૮
સામયિક દોહન	૪૯૩
બજેટ માટે પસંદગીપાત્ર પુસ્તકોની સૂચિ	૫૦૨

અમારી છેલ્લી ચૌદ નવલકથાઓ

સાક્ષર શ્રી રમણલાલ દેસાઈની **શચી પૌલોમી** પૃષ્ઠ ૪૧૯ : : કિંમત ૫–૮–૦	શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની **અશ્રુ** પૃષ્ઠ ૪૪૯ : : કિંમત ૬–૦–૦
શ્રી ઈશ્વર પેટલીકરની **તરણા ઓથે ડુંગર** પૃષ્ઠ ૩૦૦ : : કિંમત ૪–૦–૦	કવિ બા. ભ. બોરકરની **ભાવીણ** પૃષ્ઠ ૩૦૫ : : કિંમત ૪–૮–૦
શ્રી. બચુભાઈ શુક્લની **અધૂરો આદર્શ** પૃષ્ઠ ૪૬૦ : : કિંમત ૬–૪–૦	શ્રી પીતાંબર પટેલની **તેજરેખા** પૃષ્ઠ ૩૯૨ : : કિંમત ૫–૮–૦
શ્રી. ગ. ત્ર્યં. માડખોલકરની **કાન્તા** પૃષ્ઠ ૩૪૨ : : કિંમત ૪–૮–૦	શ્રી ચિનુપ્રસાદ વૈ. જાનીની **અચ્યુત** પૃષ્ઠ ૨૪૭ : : કિંમત ૩–૮–૦
શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની **બલિદાન** પૃષ્ઠ ૩૨૬ : : કિંમત ૪–૮–૦	શ્રી શ્રી. ના. પેંડસેની **ગારંબીનો બાપુ** પૃષ્ઠ ૪૧૭ : : કિંમત ૫–૮–૦
શ્રી ગો. ની. દાંડેકરની **શિતુ** પૃષ્ઠ ૨૫૦ : : કિંમત ૩–૮–૦	શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની **લલિતબાણુ** પૃષ્ઠ ૨૪૯ : : કિંમત ૩–૮–૦
શ્રી રસિકલાલ જોશીની **શીલા** પૃષ્ઠ ૨૯૭ : : કિંમત ૪–૮–૦	શ્રી કુલરંજન મુખોપાધ્યાયની **અશ્રુપૂજા** પૃષ્ઠ ૨૬૬ : : કિંમત ૪–૦–૦

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; કેશવબાગ : ફોન નંબર ૩૪૩૪૧

શ્રી દક્ષિણામૂર્તિનું અજોડ સાહિત્ય

તમારા પુસ્તકાલયના બજેટમાં સમાસ રાખજો.

સ્વ. ગિજુભાઈ સંપાદિત બાલસાહિત્ય

બાલવાર્તાઓ ભાગ ૧ થી ૫ (સચિત્ર પુસ્તકો) ૬-૪-૦
બાલસાહિત્ય માળા ૧ થી ૮૦ પુસ્તકો (ચાર બોક્સ) ૨૫-૦-૦
બાલસાહિત્ય ગુચ્છ ૧ થી ૨૫ પુસ્તકો (બૉક્સમાં) ૬-૮-૦
બાલસાહિત્ય વાટિકા ૧ થી ૩૨ પુસ્તકો(મંડળ પહેલું)દરેકનો૧-:-૦
(આ વાટિકામાંનાં કેટલાંક પુસ્તકો ફરી છપાવાનાં છે; વિગતો પૂછો.)

કિશોર કથાઓ ૧-૨ ૩-૦-૦ ∦ ભગવાન બુદ્ધ ૦-૧૨-૦
ધર્માત્માઓનાં ચરિતો ૧-૧૨-૦ ∦ રખડુ ટોળી ૧-૨ ૪-૮-૦

બાલસાહિત્ય વાટિકા (મંડળ બીજું) : ૧૫ પુસ્તકો : યાદી તથા કિંમતો પૂછો
ટારઝન .... ભાગ ૧ થી ૧૦ .... શંકર શાહ ૭-૮-૦
બાલરામાયણ .... શ્રીમતી મોંઘીબેન બધેકા ૨-૦-૦

શ્રી. નાનાભાઈ ભટનું કિશોરસાહિત્ય

મહાભારતનાં પાત્રો ... ૧ થી ૧૩ પુસ્તકો ... સેટના ૧૫-૦-૦
રામાયણનાં પાત્રો .... ૧ થી ૬ પુસ્તકો .... ,, ૮-૧૨-૦
હિંદુ ધર્મની આખ્યાયિકાઓ ભાગ ૧-૨ દરેકના ૨-૦-૦
શ્રીમદ્ લોકભાગવત (આમવર્ગ માટે) (પૃષ્ઠ ૬૬૪) ૭-૮-૦
ભાગવતકથાઓ .... ૨-૦-૦ * આપણા દેશનો ઇતિહાસ ૦-૮-૦

શ્રી. મૂળશંકર મો. ભટ્ટની સાહસકથાઓ

સાગરસમ્રાટ ૨-૮-૦ | સાહસિકોની સૃષ્ટિ ૪-૮-૦
પાતાળ પ્રવેશ ૨-૮-૦ | ખજાનાની શોધમાં.... ૨-૮-૦

પીળાં પલાશ (ત્રણ બાળનાટકો: સચિત્ર) કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી ૦-૮-૦

આ તેમ જ અન્ય પુસ્તકોનું વિગતવાર સૂચિપત્ર માંગો

આર. આર. શેઠની કંપની :: મુંબઇ-૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : : કેશવબાગ : ફોન નંબર ૩૪૩૪૧

'સસ્તું સાહિત્ય'...... એટલે...'ઊંચામાં ઊંચું સાહિત્ય'

ચરિત્રો

બુદ્ધ, શંકરાચાર્ય, દયાનંદ, ચૈતન્ય મહાપ્રભુ, સહજાનંદ, તુકારામ, રમણમહર્ષિ, હંસ મહારાજ, વિવેકાનંદ, રામકૃષ્ણ પરમહંસ, નાનક, ભિક્ષુ અખંડાનંદ, સરયૂદાસ, ટોલ્સ્ટોય, 'પૂજ્ય બાપુ, શિવાજી, અકબર, લક્ષ્મીબાઈ, જોન ઑફ આર્ક, વીર દુર્ગાદાસ, બુકર ટી. વૉશિંગ્ટન, મીરાંબાઈ, સંત મૂળદાસ, મહાત્મા દાદૂ દયાળ, યોગીશ્વર યાજ્ઞવલ્ક્ય, નિત્યાનંદ, બ્રહ્માનંદ ને શિવાનંદ વગેરે...

ધર્મ–નીતિ

ગીતા, ઉપનિષદો, રામાયણ, સંપૂર્ણ મહાભારત, યોગવાસિષ્ઠ, મનુસ્મૃતિ, શિવપુરાણ, વિષ્ણુપુરાણ, દેવી ભાગવત, વિચાર સાગર, પંચદશી, સત્યનારાયણની કથા, નારાયણ કવચ,-સનાતન ધર્મ, નિત્યપાઠ વિદુરનીતિ, પક્ષપાતરહિત અનુભવ પ્રકાશ, જપ ને નામસ્મરણ, એકનાથી ભાગવત; શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યના ગ્રંથો, ભર્તૃહરિ શતકો, સૂર્યકાન્ત પંચીકરણ ભક્તિયોગ, ધમ્મપદ, પાતંજલ યોગસૂત્ર, મોક્ષમાળા, આત્મસાક્ષાત્કારની કસોટી, એકાદશી માહાત્મ્ય, ચંડીપાઠ, તુલસી સતસઈ વગેરે વગેરે.

ભજનો–કાવ્યો

નરસિંહ મહેતા, મીરાંબાઈ, ભોજો, ધીરો, પ્રીતમ, અખો, સૂરદાસ, તુલસીદાસ, કબીર, દાદુ, છોટમ, દલપત, કેશવ, શામળ, ગંગ; નઝીર પ્રેમાનંદ, દીનદયાળગિરિ વગેરે વગેરે...

સ્વ.પઢિયારનાં પુસ્તકો

સ્વર્ગની કૂંચી, સ્વર્ગનો ખજાનો, સ્વર્ગનો પ્રકાશ, સ્વર્ગનો આનંદ, સાચું સ્વર્ગ, સ્વર્ગની સીડી વગેરે...

વાર્તા

કરસનદાસ માણેક, ધૂમકેતુ, પેટલીકર, જ્યોતીન્દ્ર દવે, પીતાંબર પટેલ, ચંદુલાલ પટેલ વેણીભાઈ પુરોહિત, સારંગ બારોટ, પ્રશાંત, જયભિખ્ખુ, જગદીશ ને છગનલાલ પરમાર, કેતન મુનશી, મહિપ, સોપાન, શ્રીધરાણી વગેરેની વાર્તાઓ, વનરાજ ચાવડો ગુલાબસિંહ, ભોજ ને કાલીદાસ, વિક્રમ, વૈતાલ, વડીલોની વાતો વગેરે વગેરે......

સ્ત્રી – બાળોપયોગી

નળાખ્યાન, ઓખાહરણ, ગૃહિણી, કલ્યાણમયી, સુખી જીવનની પગદંડી, પંચતંત્ર વિદ્યાર્થી બહેનોને, બીરબલ ને બીજા, અરેબિયન નાઈટ્સ, ગદાધારી ભીમ, ભીમનાં પરાક્રમો, સિંદબાદનાં સાહસો, ઇસપ્ બાળ ગ્રંથાવલિ વગેરે વગેરે...

વૈદક

સુશ્રુત – આયુર્વેદ, અષ્ટાંગ હૃદય-વાગ્ભટ, શાર્ઙ્ગધર સંહિતા ભાવપ્રકાશ, આર્યભિષક્, ઘર ઘરનો વૈદ્ય, વનસ્પતિવર્ણન, આરોગ્યની બારમાસી, આરોગ્યની કૂંચી, રસતંત્રસાર, ખોરાકના ગુણદોષ, હરડે, જીવનચર્યા વગેરે વગેરે...

સામાન્ય જ્ઞાન

હિન્દુસ્તાની સંગીત, વ્યાયામ ને સૂર્યનમસ્કાર, કહેવતો, જગતમાં જાણવા જેવું, રશિયા, અમેરિકા, વિશ્વની વિચિત્રતાઓ, વનજંગલમાં વસનારાં, પ્રકૃતિનાં લાડકવાયાં પંખીઓ વગેરે વગેરે...

૪૫૦ પ્રકાશનોનું વિસ્તૃત સૂચિપત્ર મંગાવો

અખંડ આનંદ

મહાગુજરાતનું લોકપ્રિય અને સૌથી વધુ ફેલાવો ધરાવતું માસિક જ × ખ સિવાય દર અંકે ૧૨૦ પાનનું વાચન.

લવાજમ

દેશમાં રૂ. ૮। પરદેશમાં રૂ. ૧૦॥ શિ. ૧૬

વિવિધ ગ્રંથમાળા

ઘેર બેઠાં ૭ થી આઠ ઉપયોગી પુસ્તકો દ્વારા ૧૫૦૦ પાનનું વાચન આપતી સૌથી જૂની માળા.

લવાજમ

દેશમાં : રૂ. ૭॥ પરદેશમાં રૂ. ૧૦ શિ. ૧૫

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય { ભદ્ર, પો. બો. નં. ૫૦ અમદાવાદ-૧

નવાં પુસ્તકો વસાવી લ્યો.

ત્રણ નવી સળંગ નવલકથાઓ

અભયા કિંમત રૂ. ૬-૧૨-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૦-૧૪-૦
મામા વરેરકરની યૌવનના રસ
ઝોલે ઝૂલતી એક અબલાના
અંતર હીરને પ્રકટાવતી નવી
નવલકથા
અનુવાદક : બિપીન ઝવેરી
એમ. એ., પી. એચ. ડી.

સેજલ- કિંમત રૂ. ૪-૧૨-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ.૦-૧૪-૦
કર્તા
શ્રી રતીલાલ ત્રિવેદી
રસભરી સળંગ સામા-
જીક નવી નવલકથા

સાહસિક રાજદૂત
(ભાગ ૧-૨ સાથે)
કિંમત રૂ. ૪-૧૨-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૦-૧૪-૦
જુલેવર્નની નવી સળંગ સાહસકથા
સ્નેહ અને સંગ્રામ અને કર્તવ્યની
ઉચ્ચ ભાવનાને મૂર્તિમંત કરતી
વિશ્વસાહિત્યની સર્વોત્તમ કૃતિ

શ્રી આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમ માળાનાં વૈદ્ય ત્ર્યંબકરાય ત્રિવેદી તથા નિર્મળાદેવી ત્રિવેદી રચિત ત્રણ નવા ગ્રંથો.

દંપતિ વિવેક ભાગ ૧-૨ સાથે
કિંમત રૂ. ૫ા વિ. પી. ખર્ચ રૂ. ૧
ગૃહસ્થાશ્રમનાં સર્વ અંગોનું વિવેક
જ્ઞાન આપતું મંગળમય પ્રકાશન
દંપતીધર્મનાં ૨૮૦ જ્ઞાનસૂત્રો
તથા આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમની ૨૫૧
કહેવતો. સાથે શ્રી. કનુ દેસાઈ
ચિત્રિત ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

દંપતી ભૂષણ કિંમત રૂ. ૫ા
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૧ા
જીવનવિકાસમાં વ્યવહારુ જ્ઞાન
આપતો દાંપત્યજીવનના ભૂષણ
રૂપ સાધનાગ્રંથ
શ્રી. કનુ દેસાઈ ચિત્રિત ત્રિરંગી
મંજુષા (બોક્સ) સાથે.

દંપતીસુખ કિંમત રૂ. ૫ા
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૧ા
આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમીના
સંસારને સુખી બનાવતું
ગૃહ ઉપયોગી પ્રકાશન
શ્રી. કનુ દેસાઈ ચિત્રીત
ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

દરેક કુટુંબમાં કાયમી ઉપયોગી બે નવા સંસ્કારગ્રંથો

સુખી સંસાર ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫-૬ સાથે
કિંમત રૂ. ૬-૧૨-૦ વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૧ાા
કર્તા
ડુંગરશી ધરમશી સંપટ
કાકા કાલેલકરની પ્રસ્તાવના
તથા
કેદારનાથજીના ધન્યવાદ
સાથે પરિચિત તેમજ અપરિચિત સ્ત્રીપુરુષોને
સાચું સાંસારિક માર્ગદર્શન કરાવતું સંસ્કારી
પ્રકાશન ૬ વિભાગો, ૬૮૪ પાના ૪૫૨
વિષયો, ૩૫ ચિત્રો. શ્રી. કનુ દેસાઈ તથા
શ્રી. જનક ચિત્રિત ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

સુંદર બનો-તનથી-મનથી
કર્તા
શ્રીમતી સતીદેવી ઠક્કર
તથા
શ્રી. નંદલાલ ઠક્કર
સ્વામી શ્રી માધવતીર્થજીની "સૌંદર્યના દર્શને"
નામક પ્રસ્તાવના સાથે આત્માના સૌંદર્યના
દર્શનદ્વારા જીવનસુવાસ પ્રસરાવતું નવું પ્રકાશન
શ્રી. કનુ દેસાઈના દ્વિરંગી જેકેટ સાથે
કિંમત રૂ. ૩-૦-૦
વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૦-૧૪-૦

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની બુકસેલર્સ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨

આપના પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તકો જરૂર વસાવો.

બહુરત્ના વસુંધરા ૨૦ સાહસ ચરિત્ર કથાઓ. સુંદર વાંચવા જેવી છે. સંપાદક દા. ન. હાઇસ્કૂલના આચાર્ય શ્રી. ઇશ્વરભાઇ પટેલ છે. શિષ્ટ વાચનની ૭ મી પરિક્ષા માટે આ પુસ્ત પસંદ થયેલું છે. કિંમત ૧–૦

પ્રૌઢ શિક્ષણ વાચનમાળા પહેલી ચોપડી : લેખક : શંકરભાઇ સો. પટેલ

સ્વ. ગિજુભાઇએ યોજેલી મૂળાક્ષરો તથા બારાખડી શીખવવાની પદ્ધતિ પ્રમાણે લખાયેલી છે. વાચનમાં સરળતા અને રસ આવે એ હેતુથી કવિતાની લીટીઓ, જોડકણાં, તથા લોકગીતોની લીટીઓ મૂકવામાં આવી છે. ચોપડીની જોડણી ગુજરાત વિદ્યાપીઠના જોડણીકોષ પ્રમાણે છે. કિંમત ૦–૪

પરિમલ લેખક : ઇન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ અને મણિલાલ ઠાકર બાળકોને ગમી જાય તેવી સુંદર અગીઆર વાર્તાઓ તથા એક નાટક છે. વિશિષ્ટતા તો એ છે કે એમાં સામાજિક કલેશ, ચોરી, કપટ, વહેમ વગેરેનો બીલકુલ સમાવેશ નથી.

કિંમત ૦–૫

શ્રેષ્ઠ સલાહકાર વૃદ્ધ પુરુષોના મુખથી શ્રવણ થતી અનુભવી બાબતોનો સંગ્રહ છે. વિદ્યાર્થીઓને તથા સાધારણ કેળવણી લીધેલા પ્રૌઢોને ઉપયોગી થાય તેમ છે. કુલ ૨૨ વાર્તાઓ છે. કિંમત ૦–૬

વીર ગાર્ફીલ્ડ અંગ્રેજી ભાષામાં આ પુસ્તકની છત્રીસ આવૃત્તિઓ બહાર પડી ચુકેલી છે. ઉમદા ચારિત્ર્ય, કીર્તિવાન સિદ્ધિઓ અને પ્રમાણિકપણે મેળવાયેલા ઉંચામાં ઉંચા વિજયોના આદર્શ તરીકેનું વીર ગાર્ફીલ્ડનું જીવન ચરિત્ર છે. જ્યારે પ્રમુખપદે તેઓ હતા ત્યારે એક હત્યારાની ગોળીથી ઠાર થયેલા. કિંમત ૧–૮

આત્મકથા લેખક ઇન્દુલાલ યાજ્ઞિક, સન ૧૮૯૨ થી ૧૯૧૭ સુધીનું પોતાનું આત્મવૃત્તાંત છે. કિંમત રૂા. ૪–૦

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

પો. બો. ૧૦. વડોદરા.

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦] તા. ૧૫ મી માર્ચ ૧૯૫૬ [અંક ૯ મો

દીર્ઘાયુ હો માનનીય શ્રી. મોરારજીભાઇ

—તંત્રીસ્થાનેથી

દર ચાર વર્ષે આવતા એવા ફેબ્રુઆરી માસના તા. ૨૯ મીના અનુપમ ગણાતા શુભ દિને ગઈ તા. ૨૯ મીના રોજ આપણા પંત પ્રધાન માનનીય શ્રી. મોરારજીભાઈ ૬૧ મા વર્ષમાં પ્રવેશ્યા. એ લોકનેતાને અને ભારતના પ્રખર રાજપુરુષને દેશભરમાંથી અભિનંદનો અપાયાં. એ અભિનંદનોમાં ગામે ગામની જનતાએ અને સંખ્યાબંધ સંસ્થાઓએ પોતાના સૂર પુરાવ્યા છે.

આજે મુંબઈ રાજ્યના પંત પ્રધાનપદે છતાં એમના સદ્‌ગુણોની જે સુવાસની ફોરમ આપણને મળી છે તેણે, જનતાના હૃદયમાં એમનું કેવું સ્થાન છે તે બતાવી આપ્યું છે.

એમના સદ્‌ગુણોનું વર્ણન કરવાનું આ સ્થળ નથી, પરંતુ જે અનેકવિધ અભિનંદનોની વર્ષા એમના જન્મદિને એમના પર વર્ષી તેમાં અમારૂં પણ નમ્ર પત્રં પુષ્પ અર્પવાની અમારી અદના અભિલાષા અહીં વ્યક્ત કરીએ છીએ.

સંસ્કાર પ્રવૃત્તિઓ પ્રત્યેનો એમનો પ્રેમ જાણીતો છે. શિક્ષણ-વિકાસ અને સમાજશિક્ષણ પ્રવૃત્તિમાં તેઓ ભારે રસ દાખવે છે, અને પરિણામે, તેમના સુરાજ્યશાસન હેઠળ આપણી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને ઉત્તરોત્તર જે વેગ મળતો રહ્યો છે તે પણ ગણનાપાત્ર છે.

તેઓ પોતે પણ પુસ્તકોના વાચન પ્રત્યે સારી અભિરુચિ ધરાવે છે. તાજેતરમાં જ એક પત્રકારે તેઓશ્રીને તેમના વાચન સંબંધે પ્રશ્ન કર્યો કે, 'આપના જીવન ઉપર ગંભીર અસર કરી જનારા પ્રસંગો ને પુસ્તકો વિષે કહેશો ?'

ઉત્તર મળ્યો : "પુસ્તકોમાં ગીતા તો ખરી જ. ઉપરાંત, બાપુની આત્મકથા. એ બંનેએ માર્ગદર્શન અને પ્રેરણા આપવામાં મને સારી મદદ કરી છે."

પછી બીજો પ્રશ્ન પુછાયો : 'ગીતાનાં વિવિધ ભાષ્યો આપે વાંચ્યાં છે ? વધુમાં વધુ અસર કયા ભાષ્યની ?'

હસીને જવાબ આપ્યો 'મારા પોતાના ભાષ્યની. મને એમ જણાયું છે કે ગીતાના અર્થભાવ સમજવામાં ભાષ્યો નહિ, પણ તે અનુસારનું આચરણ વિશેષ ઉપયોગી છે. તિલક મહારાજનું ભાષ્ય વાંચતો હતો, પણ 'શઠમ્ પ્રતિ શાઠ્યમ્'નું સમર્થન આવતાં જ તે છોડી દીધું. શ્રી. અરવિંદનું વિવેચન વાંચ્યું, પણ સૌથી વધુ

ગમ્યું ગાંધીજીનું વિવેચન. એમાં પણ અહિંસાના સમર્થન કરતાં અનાસક્તિ ઉપર મુકાયેલો ભાર મનને વધુ રૂચી ગયો.'

પ્રશ્ન : 'દરરોજ ગીતાપાઠ કરો છો ?'

ઉત્તર : પહેલાં બે વાર ગીતા કંઠે કરેલી. આજે ય ઘણું કંઠે છે, પણ તે કરતાં વધુ તો એ જીવન સાથે વણાઇ ગઈ છે. નિયમિત પાઠ કરતો નથી, પણ તેનો સહવાસ રહે છે. ગીતાનો ઉપદેશ આચારની કસોટીએ ચડાવવાથી જ તે વધુ સમજાય છે એવી મારી પાકી ખાતરી થઈ છે. "

ઉપરના કથન પરથી સમજાશે કે, તેઓ પુસ્તકોના માત્ર વાચક જ નથી, પરંતુ વિચારક પણ છે અને જે સારું–જીવનમાં ઉતારવા જેવું–જણાય તે તે જીવનમાં વણી પણ લે છે.

આવા એક સંસ્કારી વિભૂતિમાન પુરૂષની જન્મજયંતિ પ્રસંગે તેઓશ્રી પર જે અભિનંદનવર્ષા થઇ છે તેમાં અમે પણ આટલી માનાંજલિ વર્ષાવી કૃતકૃત્યતા અનુભવીએ છીએ.

★★★

સંતનો સ્વભાવ

અમદાવાદથી થોડે દૂર આવેલા લાંઘણોજ ગામમાં બે સત્સંગી બાઇઓ રહેતી હતી. એક ભાવસાર સોનબાઇ ગરીબ હતી અને બીજી નાગર બ્રાહ્મણ ગંગામા શ્રીમંત હતી.

એક વાર સોનબાઈએ શ્રી સહજાનંદ સ્વામીને એમના શિષ્યો સાથે જમવા નોતર્યા. આ વાતની ગંગામાને ખબર પડતાં તે સોનબાઇને ત્યાં જઇને કહેવા લાગી:

"તારાં દાળ–ચોખા હલકાં છે. માટે તું શિષ્યો માટે રસોઈ કર અને હું સ્વામીનારાયણ માટે રસોઇ કરીને મોકલીશ."

આ સાંભળીને બિચારી ગરીબ સોનબાઇના મનમાં ઓછું આવ્યું, કે એનું અનાજ સ્વામીનારાયણ મહારાજના ઉપયોગમાં ન આવ્યું !

સ્વામીનારાયણને આ બાબતની કશી ખબર ન હતી. તેઓ તો જમવાનો વખત થયો; એટલે સોનબાઈને ઘેર ગયા. બાઇનું મોં ઊતરેલું જોઇને મહારાજે એનું કારણ પૂછયું. સોનબાઇ રડી પડી અને તેણે બધી વાત શ્રી સહજાનંદ સ્વામીને કહી સંભળાવી.

સ્વામીનારાયણે એ સાંભળીને કહ્યું: "તમારી રસોઇ તૈયાર થઇ હોય તો લાવો. અમે તમારું જ અન્ન જમીશું."

સોનબાઈએ તરતજ પાટલો નાખ્યો અને મહારાજને જમવા બેસાડયા.

એટલામાં ગંગામા થાળ પીરસી એક માણસ પાસે ઊંચકાવીને લાવ્યાં!

સ્વામીનારાયણે થાળ લાવનાર માણસને કહ્યું: "હું તો જમ્યો. એ થાળ તમે અને ગંગામા જમી લો."　　　　(લોકજીવન' : મુકુલભાઇ)

દાદા સાહેબ માવલંકરનું નિધન

ગયા માસની તા. ૨૭-મીના રોજ ભારત સંસદના સ્પીકર ના. માવલંકર દાદાનું અવસાન થયું. એમના જવાથી ભારતે એક નિષ્પક્ષ સંસદસંચાલનનો નિષ્ણાત પુરુષ ગુમાવ્યો છે. તેઓશ્રી વિશ્વવ્યાપી કીર્તિને વરેલા હતા ને દેશ સમસ્તના હિતને તેમના હૈયે રાખતા; તેમ છતાં ગુજરાત પ્રત્યેની તેમની પોતાપણાની ભાવના, જન્મે મહારાષ્ટ્રીય છતાં વિશિષ્ટહતી.

એમણે કોઇ પ્રાંતવાદ સેવ્યો નથી. જ્યાં જે ખરું લાગ્યું ત્યાં તેમણે સ્પષ્ટ અને નિખાલસ શબ્દોમાં કહ્યું છે.

દાદાસાહેબ, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની પ્રવૃત્તિઓથી સદા પરિચિત રહેતા. ગુ. પુસ્તકાલય મંડળના કેટલાક કાર્યવાહકો તેઓશ્રીને અવારનવાર મળતા અને પ્રવૃત્તિ અંગે તેઓશ્રીની સલાહ સૂચના પણ મેળવતા.

" પુસ્તકાલય " માસિકના તેઓશ્રી વાચક હતા, અને તે અમને એટલા પરથી અત્રે યાદ આવે છે કે, તેઓશ્રીના અંગત સામાજિક સાંસ્કારિક પ્રસંગો વખતે પણ એના તંત્રીને આમંત્રણ પાઠવવાનું તેઓ કદી ચૂકયા નથી. એટલાજ પરથી પણ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સાથેની તેઓશ્રીની નિકટતા જણાઈ આવે છે.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સાથે સીધા સંપર્કમાં નહિ છતાં તેની અવારનવાર ખબરઅંતર રાખતા.

ગુજરાત વિદ્યાસભાના પ્રમુખસ્થાને રહીને, તેઓશ્રી ગુજરાતી સાહિત્ય પ્રકાશન પ્રવૃત્તિ અને સંશોધનકાર્યમાં પ્રેરક બળ તરીકે રહ્યા હતા.

ગુજરાતી સાહિત્યસર્જક તરીકે તેઓશ્રીએ આપણને આપેલાં " માનવતાનાં ઝરણાં " અને " સંસ્મરણો " તેમની ગુજરાતી સાહિત્યપ્રવૃત્તિની સ્પષ્ટ છાપ આપી જાય છે, તેઓ કલ્પનાનાં ઉડ્ડયનો કે એવું સાહિત્ય રચનાર નહોતા !

તેમણે આપેલ સાહિત્યમાંથી આપણને નક્કર વાસ્તવદર્શી પ્રસંગો પ્રાપ્ત થયા છે.

એમની વિધવિધ ક્ષેત્રોની અનેકવિધ સેવાઓનો ઉલ્લેખ કરવાનું આ સ્થળ નથી, પરંતુ તેઓશ્રીએ આપણા ક્ષેત્ર પ્રત્યે જે મમત્વ દાખવ્યું તેનો અલ્પમાત્ર ઉલ્લેખ જ અત્રે રજૂ કરી એ મહાન આત્માને અમારી આ નમ્ર માનાંજલિ અર્પી તેઓશ્રીનાં કાર્યો આપણને બળ આપે તેવી પરમનિયંતા પરમાત્માને પ્રાર્થના કરીએ.

ઇતિ શિવમ્

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

ધી હર્ટ્'સ એડવર્ટાઇઝર પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સે પોતાના સ્થાનિક વર્તમાનપત્ર ' ધી હર્ટ્'સ એડવર્ટાઇઝર ' ની શતવર્ષી તાજેતરમાં ઉજવી. આ છાપખાનામાંથી જુદી જુદી કીમતનાં ચાર રાષ્ટ્રીય ધાર્મિક સાપ્તાહિકો પણ પ્રગટ થાય છે.

પહેલા વિશ્વયુદ્ધ પછી ' ચર્ચ ઓફ ઈંગ્લંડ ન્યુસ પેપર ' ખરીદવાના કોન્ટ્રેક્ટ પર સહી થઈ. ત્યાર પછી રોમન કેથોલિક ' યુનિવર્સ, ' ' ધી મેથોડીસ્ટ રેકોર્ડર ' તથા ફ્રી ચર્ચનું સાપ્તાહિક "બ્રિટિશ વીકલી " ખરીદ કરવામાં આવ્યાં. આગલાં બે સાપ્તાહિકો દર શુક્રવારે તથા પાછળનાં દર ગુરુવારે પ્રગટ થાય છે.

o o o o

નેશનલ બૂક લીગ દ્વારા યોજવામાં આવેલા ૧૯૫૫ ના આંતરરાષ્ટ્રીય પુસ્તક-પ્રદર્શનમાં સુંદર આયોજન, સુંદર બાંધણી, ફક્કડ કાગળો તથા સુરેખ મુદ્રણ માટે નીચેનાં પાંચ પુસ્તકોને તજજ્ઞોની કમિટીએ નક્કી કર્યાં હતાં :

(૧) લૉરેન્સ વ્હીસ્ટલ, બી. ટી. બટસફર્ડ કૃત ' ધી ઇમેજીનેશન ઑફ વાન્બ્રુધ એન્ડ હીઝ ફેલો આર્ટિસ્ટસ. '

(૨) આર. આર. બોર્જર કૃત 'ધી કલાસિકલ હેરીટેજ એન્ડ ઇટસ બેનીફીશયરીઝ.

(૩) હ્યુ બ્રોન કૃત 'ધી રેસ્ટોરેશન ઑફ ઓલ્ડ હાઉસીઝ'

(૪) ટોમસ જોન્સ કૃત ' ધી ગ્રેનોગ પ્રેસ '

(૫) સાઇમન ટાઉન્શી વર્સ્ટહોર્ન કૃત 'વેનેશ્યન ઓપેરા ઇન ધી સેવન્ટીન્થ સેન્ચરી'.

o o o o

લાલ ચીનનું મોટામાં મોટું પુસ્તકાલય ' પેકીંગ પુસ્તકાલય ' જુદા જુદા ૫૧ દેશો સાથે પુસ્તકોનો વિનિમય કરી રહેલ છે. આ દેશોમાં યુનાઇટેડ સ્ટેટસ, ગ્રેટ બ્રિટન, ફ્રાન્સ, જાપાન અને ભારતનો સમાવેશ થાય છે.

કોમ્યુનિસ્ટ ન્યુ ચાઇના ન્યુસ એજન્સીના જણાવવા પ્રમાણે, યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં બાર પુસ્તકાલયો સાથે તથા ઈંગ્લંડનાં અગિયાર પુસ્તકાલયો સાથે વિનિમય યોજના અત્યારે ચાલુ છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં પુસ્તકાલયોમાં ન્યુયોર્ક સ્ટેટ લાઇબ્રેરી તથા હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરીનો અને ઇંગ્લંડનાં પુસ્તકાલયોમાં બ્રિટીશ સંગ્રહસ્થાનના પુસ્તકાલય તથા વિશ્વવિદ્યાલયનાં પુસ્તકાલયોનો સમાવેશ થાય છે.

લાલ ચીન તરફથી પુસ્તકો અને સામાયિકો ફ્રાન્સના રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય તથા પેરિસના વિશ્વવિદ્યાલયને પણ મોકલવામાં આવે છે. વર્ષના પહેલા ૭ મહિનામાં પેકીંગે ૬૫૦૦૦ પ્રકાશનો પરદેશ મોકલ્યાં હતાં અને બદલામાં પરદેશથી ૫૫,૦૦૦ પ્રકાશનો મળ્યાં હતાં.

ભારતને ૫,૦૦૦ પ્રકાશનો મળ્યાં હતાં. ત્યારે જાપાનનાં ૮૦ પુસ્તકાલયોને પ્રકાશનો મળ્યાં હતાં.

° ° °

પૂનાની 'નેશનલ ઇન્ફર્મેશન સર્વિસે' ભારતનાં વૃત્તપત્રોની ગાઇડ ' પ્રગટ કરી છે. આ ગાઇડમાં ભાષાવાર, વર્ગવાર, વિષયવાર, સમયવાર તથા ભૌગોલિક વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે. પરદેશનાં સામયિકોની પણ તેમાં યાદી આપવામાં આવી છે. ભારતના વર્તમાનપત્રના જગતની અગત્યના બનાવોની નોંધ લેવામાં આવી છે. જુદી જુદી અનુક્રમણિકાવાળી આ ગાઇડ તે તે ધંધામાં પડેલાઓને ખૂબ ઉપયોગી થઇ પડે તેવી છે.

• • •

અમેરિકાનું સાહિત્યવિષયક સામયિક 'પોએટ્રી' (કવિતા) ૧૯૫૬ ના અધવચમાં ભારતના કવિઓનાં કાવ્યોનો ખાસ અંક પ્રગટ કરવા ધારે છે.

તેના તંત્રી હેન્રી રેગોએ જાહેર કર્યું છે કે, આવતા ઉનાળામાં તે 'ભારતીય અંક' બહાર પાડવા ધારે છે.

છેવટની તારીખ હજુ નક્કી થઈ નથી. કેમકે અત્યારે કાર્યાલયના માણસો જાપાનનાં કાવ્યોના અંકનું સંપાદન કરી રહ્યા છે.

સમકાલીન ભારતમાં કેવાં કાવ્યો રચાય છે તે આ અંક અમેરિકનોને બતાવશે. ઘણાં ખરાં કાવ્યો આ અંકમાં પહેલી જ વાર છપાશે અને તેનું આ પહેલું વિશ્વવિખ્યાત પ્રકાશન હશે.

શેપિરોની મુસાફરીના પરિણામે ઢગલાબંધ કાવ્યો આવી પડ્યાં છે. રેગો કહે છે કે, અમે છાપી શકીએ તેના કરતાં અમને ઘણી વધારે સંખ્યામાં કાવ્યો મળ્યાં છે. કાવ્યો મોકલવાની મુદત વીતી ગઇ છે.

શ્રી. મન્તુ ભારતથી આવેલાં કાવ્યો ભેગાં કરે છે. તેમાંથી શ્રેષ્ઠ કાવ્યોની પસંદગી થશે.

દર મહિને પ્રગટ થતા 'પોએટ્રી' ની સ્થાપના ૧૯૧૨ માં હેરિયટ મનરોએ કરી હતી. અમેરિકન કવિઓ પોતાનાં કાવ્યો પ્રગટ કરી શકે તેવું ધંધાદારી મહત્ત્વ ધરાવતું આ જ એક સામયિક છે.

'પોએટ્રી'એ ઘણા અમેરિકન કવિઓનો પ્રથમ પરિચય અમેરિકન વાચકોને કરાવ્યો છે.

અમેરિકન વિદ્વાન ડૉ. થિયોડોર શે અત્યારે મુંબઈ આવીને "એન ઇન્ટરપ્રીટેશન ઑફ તિલકસ પોલિટિકલ ફિલોસોફી ('તિલકના રાજકીય તત્ત્વજ્ઞાનનું નિરૂપણ')" નામક પુસ્તક લખી રહેલ છે. તેને જુલાઈમાં લોકમાન્યની શતવર્ષી મહોત્સવ પ્રસંગે પ્રગટ કરવાની તેની ધારણા છે.

ભારતની મુલાકાત લેવાની ત્રણ વર્ષની ઇચ્છાને, ન્યુયોર્કના નિકરબોકર ફાઉન્ડેશને શિષ્યવૃત્તિ આપી ત્યારે સફળતા મળી.

ડૉ. શે તથા તેનાં પત્ની ભારતમાં આવવા માટે ત્રણ વર્ષથી પૈસા બચાવતાં હતાં. ત્યાં થોડા ખર્ચ પૂરતી તેને આ શિષ્યવૃત્તિ મળી ગઈ. શિકાગો નજીક નોર્થવેસ્ટર્ન વિશ્વ-વિદ્યાલયમાં અભ્યાસ કરતી વખતે તેણે ડૉકટરેટ મેળવવા મહાનિબંધ લખવાની શરૂઆત કરી હતી.

ભારતના પ્રાપ્ય તેટલા ગ્રંથો ઋગ્વેદ, ધર્મશાસ્ત્રો, નીતિશાસ્ત્ર તથા કૌટિલ્યના અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યા પછી ડૉ. શેએ પોતાનો મહાનિબંધ 'તિલક, ગાંધી અને અર્થશાસ્ત્રના શીર્ષક હેઠળ તૈયાર કર્યો.

યોગાનુયોગ તે વખતે નાર્થ વેસ્ટર્નમાં મીનૂ એડનવાલા નામના એક વિદ્યાર્થી ડૉકટરેટ મેળવવા મહાનિબંધ લખી રહ્યા હતા. તેમનો વિષય 'ભારતની સ્વાતંત્ર્યની ચળવળ પર પશ્ચિમના રાજકીય વિચારોનો પ્રભાવ' હતો. પરંતુ આ એડનવાળાને જોઈતા સંશોધનનાં પુસ્તકો ત્યાં ન મળતાં તે પૂના આવીને મહાનિબંધ પૂરો કરી રહ્યા છે.

સ્વ. તિલક ઉપરનું પુસ્તક પૂરું કર્યા પછી શે દંપતી ભારતનું પર્યટન કરવા ઈચ્છા ધરાવે છે. ભારત વિષે બીજું પુસ્તક લખવા પૂરતી સંશોધનસામગ્રી પોતાને મળી રહેશે તેમ તે ધારે છે. કયા વિષય પર પુસ્તક લખવું તે હજુ નક્કી થયું નથી. ભારતની સંસ્કૃતિ તથા ઈતિહાસના એકસોથી વધારે ગ્રંથો તેની પાસે છે.

• • •

પશ્ચિમના લેખકોની લખવાની ઝડપ વિષે આપણને માહિતી મળે છે, પરંતુ આપણા લેખકોની લખવાની ઝડપ વિષે આપણને તેવી કોઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. મરાઠી ભાષાના આધુનિક સંત સાહિત્યકાર સ્વ. સાને ગુરુજી વિષે શ્રી. કૃષ્ણવદન જેટલીએ આપેલી નીચેની માહિતી રસપ્રદ થઇ પડે તેવી છેઃ

તેમણે 'શ્યામચી આઇ' ની ત્રણસો પાનાંની નવલકથા માત્ર ત્રણ દિવસમાં જ લખેલી. 'ભારતી સંસ્કૃતિ' નો તત્ત્વપૂર્ણ ગ્રંથ માત્ર પાંચ જ દિવસમાં લખેલો. ગાંધીજીનું વાર્તારૂપ જીવન એક જ રાતમાં, 'ક્રાંતિને માર્ગે' એ પુસ્તક ૪૮ કલાકમાં અને ટોલ્સ્ટોય-ની કલા એટલે શું ? એ ગ્રંથનો અનુવાદ ત્રણ જ દિવસમાં કર્યો હતો.

• • •

યુનાઈટેડ સ્ટેટસની વરિષ્ઠ અદાલતના ન્યાયમૂર્તિ વિલિયમ. ઓ. ડગલાસે અમેરિકન તથા ભારતીય બંધારણ કાયદા વિષે લખેલ પુસ્તક અમેરિકામાં પ્રગટ થયેલ છે.

'વી ધી જજીસ' નામક આ પુસ્તકમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટસના વરિષ્ઠ ન્યાયમૂર્તિ

જહોન. જે. માર્શલથી માંડીને આજ સુધીના બંધારણીય કાયદાની તથા ભારતના સ્વાતંત્ર્યથી માંડીને ૧૯૫૪માં શ્રી. બિજન મુખરજી વરિષ્ઠ ન્યાયમૂર્તિ થયા ત્યાં સુધીનો ઇતિહાસ આપવામાં આવેલ છે.

o o o

ભારતીય લેખક પ્રવર ઝાયાવાળાનાં અમેરિકામાં પ્રગટ થયેલ ભારતમાં આધુનિક પ્રેમ વિષેના હાસ્યપ્રધાન પુસ્તક ' અમૃત ' ઉપર યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના ત્રણ અગ્રગણ્ય વર્તમાનપત્રોએ પ્રશંસાનાં પુષ્પ વેર્યાં છે. ૨૮૩ પાનાના આ પુસ્તકની કીમત યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં ત્રણ ડૉલર રાખવામાં આવેલ છે.

o o o

યુનાઇટેડ સ્ટેટસની સરકારે ' ધંધાની વ્યવસ્થા ' વિષેનાં સાત મોટાં પુસ્તકાલયોની ભારતને ભેટ ધરી છે.

દરેક પુસ્તકાલયમાં અમેરિકાના શ્રેષ્ઠ લેખકોનાં ૬૦૦ પુસ્તકો તથા અમેરિકાના ૩૫ અગ્રગણ્ય સામયિકોનું લવાજમ ભરેલ હોય છે. તદુપરાંત તેમાં ૧૮ ફિલ્મ-સ્ટ્રિપરેકર્ડ સેટવાળું એક ફિલ્મ-સ્ટ્રિપ પ્રોજેક્ટર હોય છે.

અમદાવાદ મિલઉદ્યોગ સંશોધન મંડળને આવું એક પુસ્તકાલય તાજેતરમાં ભેટ આપવામાં આવ્યું હતું.

o o o

ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદની આત્મકથા "મહાત્મા ગાંધીના ચરણે" (એટ ધી ફીટ ઓફ મહાત્મા ગાંધી) એ શીર્ષક હેઠળ યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં પહેલી માર્ચે પ્રગટ થવાની હતી.

ગાંધીજીના નિર્વાણદિન ૩૦ મી જાન્યુઆરીએ ઇન્ડિયાના વિશ્વવિદ્યાલય તરફથી ' ગાંધી રીડર ' પ્રગટ થવાની હતી.

o o o

યુક્રેઈન વિજ્ઞાન એકેડેમીના સભ્ય પ્રોફેસર સ્મિરનોએ ભગવદ્‌ગીતાનું રશિયન ભાષાંતર પૂરું કર્યું છે.

ભગવદ્ ગીતાનું યુરોપની ભાષાઓમાં પહેલું ભાષાંતર દોઢસો વર્ષ પહેલાં કરવામાં આવ્યું હતું. તેનાં ત્રણ રશિયન ભાષાંતરો બધાં યુરોપની ભાષાઓમાંથી કરવામાં આવ્યાં હતાં. સંસ્કૃતમાંથી સીધું રશિયન ભાષાંતર આ પહેલી જ વખત થાય છે ચાલુ વર્ષમાં જ આ ભાષાંતર પ્રગટ થઈ જશે.

o o o

સોવિયેટ રાજધાનીમાંથી 'મોસ્કો ન્યુસ' નામનું વર્તમાનપત્ર અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રગટ થવું શરૂ થયું છે.

તંત્રીલેખમાં જણાવ્યા મુજબ અમારા દેશમાં આવતા પ્રતિનિધિઓ તથા સહેલાણીઓએ અવારનવાર એવી ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી છે કે મોસ્કોમાંથી અંગ્રેજી ભાષાનું

વર્તમાનપત્ર પ્રસિદ્ધ થાય. સોવિયટ યુનિયનને પરદેશોની અનેક સંસ્થાઓ તરફથી મળેલા પત્રોમાં પણ આવી ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરવામાં આવી હતી. આ માગણીઓને પહોંચી વળવા માટે આ પત્રની શરૂઆત કરવામાં આવી છે.

o o o

રાષ્ટ્રપતિ રાજેન્દ્ર બાબુની આત્મકથાનો અંગ્રેજી અનુવાદ તૈયાર થઈ ગએલ છે અને તે રાષ્ટ્રપતિના જન્મદિવસ ૩ ડિસેંબર ૧૯૫૬ ના રોજ પ્રગટ થશે. આ અનુવાદ રાજેન્દ્રબાબુએ ખૂબ પરિશ્રમ લઇને હમણાં પૂરો કર્યો છે. તેનાં ટાઇપથી લખેલાં ૧૨૦૦ પાનાં થયાં છે. આ અનુવાદ ઓકસફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ લંડન દ્વારા પ્રગટ થશે.

o o o

સમાચાર સંસ્થા તાસની સૂચના મુજબ 'તુર્કમાન એકેડેમી ઓફ સાયન્સિસ'ના સભ્ય પ્રો. સરનોવે ગીતાનો મૂળ સંસ્કૃતમાંથી રૂસી ભાષામાં અનુવાદ કર્યો છે. આ વર્ષમાં તે પ્રગટ થઇ જશે.

o o o o

સીલોનના વડા પ્રધાન સર જહોન કોટેલવાલાએ ' એન એશિયન પ્રિમિયર્સ સ્ટોરી ' (એશિયાના એક વડા પ્રધાનની વાત) નામક પુસ્તક લખેલ છે. તેમાં તેમના ૨૫ વર્ષના જાહેર જીવનનો રસિક નીચોડ છે.

o o o o

*નાગપુર વિશ્વવિદ્યાલયના પાંત્રીસમા પદવીદાન મહોત્સવ વખતે મોર્શી (અમરાવતી પ્રાંત) ના વકીલ શ્રી. એમ. એસ. મુંદલેને તેમના પુસ્તક 'ગીતા પ્રણિત વ્યવહારશાસ્ત્ર' માટે કમલા નારાયણ બેહરે સાહિત્ય પારિતોષિક તથા સુવર્ણ ચંદ્રક આપવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૫૨–૫૪ ના ત્રણ વર્ષના ગાળામાં તે પ્રાંતમાં પ્રગટ થયેલાં પુસ્તકોમાં આ પુસ્તકને શ્રેષ્ઠ ગણવામાં આવ્યું હતું.

o o o o

*મદ્રાસની તેલુગુ ભાષા સમિતિએ નીચેના વિષયો પર પુસ્તકો માટે હરીફાઇ જાહેર કરી છે. (૧) આંધ્રનાં સંગીતકારો અને સંગીત લેખકો, (૨) આંધ્ર દેશની ભૂસ્તરવિદ્યા અને ખનીજો, (૩) બાળસાહિત્ય; છ અથવા વધારે નાટિકાઓ, (૪) કુદરત વિષે ૩,૦૦૦ થી વધારે નહિ તેટલી પંક્તિઓનું વર્ણનાત્મક કાવ્ય, (૫) આંધ્રનું સ્થાપત્ય અને (૬) બાગબાની.

પુસ્તકો તેલુગુ ભાષામાં લખાયેલ હોવાં જોઇએ. ઉપરના દરેક વિષયના શ્રેષ્ઠ પુસ્તકને રૂ. ૫૦૦) નું પારિતોષક આપવામાં આવશે.

o o o o

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* નિશાનીવાળી નોંધો ' ઇન્ડિયન પી. ઇ. એન. પરથી સાભાર ઉધ્ધૃત.

મુદ્રણકળા અને તેનો વિકાસ

મુદ્રણકળાના ઉદ્યોગ વિષે 'ફિનેન્શિયલ ટાઇમ્સ' માં શ્રી. જ્હોન યેન્સી સૂચન કરે છે કે સામાન્ય ધંધાદારી વ્યક્તિ પોતાના ખિસામાં દશથી વીશ છાપેલી વસ્તુઓ લઈ જતો હોય છે. જેવી કે ડાયરી, રેલવેટિકિટ, મોટર હાંકવાનું લાયસન્સ, ચલણી નોટ, ચેક બુક, ધંધાદારી કાર્ડ, ટપાલની ટિકિટોની ચોપડી, સિગારેટની ડબ્બી, દિવાસળીની ડાબલી, કલબના સભ્ય પદનું કાર્ડ; છાપાની કાપલી, ખિસ્સાની દરેક વસ્તુ કરતાં દશગણી વસ્તુ તેના ટેબલ પર પચાસ ઓફિસમાં તથા ૧૦૦ તેના ભંડારમાં હશે.

છેલ્લાં લગભગ પાંચસો વર્ષમાં મુદ્રણકળાએ કેવી હરણફાળ ભરી છે તે આ આંકડાઓ દર્શાવે છે. આ સંબંધમાં યાદ રાખવાનું આવશ્યક છે કે આની પહેલાં હજારો વર્ષથી, બાંધકામ, માટીકામ, ધાતુઓના તથા વણાટકામના ઉદ્યોગો તો ચાલ્યા આવતા હતા.

જો કે યુરોપમાં પંદરમી સદીની શરૂઆતમાં મુદ્રણકળાની શરૂઆત થઈ હતી છતાં તે સદીની આખરમાં કેક્સ્ટન એબી ચેપ્ટર હાઉસ નજીક, વેસ્ટમિન્સ્ટર ખાતે ત્યાં મળતી આમજનતાને પોતાનો માલ વેચવાની આશાથી છાપખાનું ખોલ્યું હતું ફેરવી શકાય તેવાં બીબાંથી છાપવાની શોધ તથા તેનો વિકાસ યુરોપ ખંડમાં થયો હતો, છતાં તેમાં પાછળથી થયેલા સુધારામાં ગ્રેટ બ્રિટનનો ફાળો જેવો તેવો નથી. લાકડાનાં કોતરણીબીબાંને એક અંગ્રેજે સંપૂર્ણ બનાવ્યાં હતાં. લોઢાનું મુદ્રણયંત્ર અંગ્રેજની શોધ હતી અને વધારે સુંવાળા કાગળ તથા વધારે કાળી શાહી પણ ત્યાં જ ઉત્પન્ન થયા હતા. જેમ જેમ યંત્ર-યુગ આગળ વધતો ગયો, તેમ તેમ વરાળથી ચાલતું સીલીન્ડર છાપખાનું, ઉત્પાદનની ઝડપવાળું રોટરી યંત્ર કાં તો બ્રિટનમાં શોધાયાં હતાં અથવા તો પહેલવહેલાં ત્યાં ચાલુ થયાં હતાં. રંગીન ફોટોગ્રાફી તથા લિથોગ્રાફીના પેટન્ટો ત્યાં જ લેવાયા હતા. કપડાની બાંધણી તથા સોનેરી બ્લોકમાં પણ બ્રિટન અગ્રણી હતું.

શેરીમાં ચાલ્યા જતા મનુષ્યને વર્તમાનપત્ર મુદ્રણકળાનો મોટો ફાળો છે તેમ લાગે તે સંભવિત છે. કેમકે ફક્ત ઇંગ્લેંડમાંજ દર અઠવાડિયે વર્તમાનપત્રોની વીસ કરોડ નકલો છપાય છે, પણ જ્યારે તેને જણાય છે કે વર્તમાનપત્ર છાપવામાં રોકાયેલ દરેક વ્યક્તિ દીઠ નવ વ્યક્તિ પુસ્તકો, સામયિકો તથા જોબકામમાં રોકાયેલ હોય છે ત્યારે તે આશ્ચર્ય-ચકિત થશે.

જોબકામ કરનારાઓ વર્તમાનપત્રમાં કામ કરનારા જેટલા ભાગ્યશાળી નથી, કેમકે તેમનાં યંત્રોને લેબલો, રેપરો, ઈન્વોઈસ ટાઈમટેબલ વગેરે છાપવાનાં હોય છે અને દરેકને માટે જુદી તૈયારી કરવાની હોય છે.'

ભવિષ્યમાં પણ મુદ્રણકળાના ધંધાને રાહત મળે તેવાં ચિહ્નો દૃગ્ગોચર થતાં નથી. વધારે ને વધારે સામાન પેક કરવો પડે છે. પુસ્તકોના સ્ટોકો પરથી જણાય છે કે લોકોની પુસ્તકોની માંગ વધી છે અને અત્યારની ઑફિસની પદ્ધતિ પણ વધારે ને વધારે છાપેની બાબત માગે છે.

તમે એક શબ્દ બોલો અને અવશ્ય થઈ જાય છે, તેને છાપો અને તમે તેને સાચવી રહ્યા છો,

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અને શિક્ષકો

છેલ્લાં થોડાંક વર્ષોથી, પુસ્તકાલયો અને શિક્ષકો વચ્ચે કંઈક અંતર પડતું જણાય છે. આ હકીકતને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના કાર્યકર્તાઓ પીછાણે છે, પણ એના માટે સક્રિય પગલાં લેવાતાં નથી. પરિણામે નવા અને જૂના બન્ને પ્રકારના શિક્ષકોમાં આ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યે ઉદાસીનતા સેવાતી જાય છે. જે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પહેલાં શાળા અને શિક્ષક સાથે જોડાયેલી હતી, તે આજે નોખી પડી છે; અને શિક્ષકોમાં રસ ઘટતો જાય છે. કેવળ સેવાવૃત્તિથી જ ચાલતી આ પ્રવૃત્તિ આમ મંદ ગતિએ ચાલે છે એમાં શિક્ષકો અને કાર્યકરો શું કરી શકે એ પ્રશ્ન ગંભીર વિચારણા માગી લે છે. છેલ્લાં થોડાં વર્ષોથી તાલુકા અને જિલ્લા પરિષદો ભરાતી નથી તથા શિક્ષકોને પુસ્તકાલયો ચલાવવામાં પહેલાંના જેવી સગવડતા નથી એ કારણોને લીધે પણ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં ઓટ આવતી જણાય છે. આપણાં તાલુકા મંડળો પણ પહેલાંના જેવાં ચેતનવંતાં નથી. આ બધું ખૂબ ખૂબ વિચારણા માગી લે છે એમ હું માનું છું.

આજે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં ના. મુંબઈ સરકાર છૂટે હાથે નાણાં આપે છે. ત્યારે પ્રવૃત્તિ અંગે ભરતીના બદલે ઓટ આવે એ જનતા માટે લાભદાયી નહિ પણ દુઃખદાયી છે, એવી મારી માન્યતા છે. શિક્ષકોએ પહેલાંની જેમ ઉત્સાહપૂર્વક કામ કરવાની જરૂર છે. કારણકે પુસ્તકાલયો, શિક્ષણનો એક ભાગ છે તથા બાળકો અને જનતાના જીવનવિકાસને સ્પર્શતો એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે. હું ચોક્કસપણે માનું છું, કે શિક્ષકો સિવાય પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિ પાંગળી બની જશે. કારણકે સ્વતંત્ર મકાનો ધરાવતાં પુસ્તકાલયો કે મકાનો વિનાનાં પુસ્તકાલયો પગારદાર નોકરો રાખી શકે તેમ નથી અને તેથી જ શિક્ષકો, શિક્ષણના કાર્ય સાથે, જનતાની સેવા કરી શકે તેમ છે.

પુસ્તકાલયો જનતાને સારા વિચારો અને શિક્ષણ આપે છે. શિક્ષણકાર્યમાં પ્રવૃત્ત રહેતા શિક્ષકો જ, સારા અને નરસા વાચનનો વિચાર કરી શકે અને સારાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં વસાવી, જનતાને વાંચવા આપી શકે. બીજાઓને આ વિચાર આવવા મુશ્કેલ છે. કારણકે આજે સૌ કોઈની દૃષ્ટિ આર્થિક રીતે લાભ મેળવવાની હોય છે અને તે આ પ્રવૃત્તિમાં મળવું મુશ્કેલ છે. આજે કેટલાંય પુસ્તકાલયોમાં વિચાર કર્યા વિના, ધૂનમાં આવે તેવાં પુસ્તકો ખડકાયે જાય છે અને વિપરીત પરિસ્થિતિ એવી ઉભી થઈ છે કે જનતા વિચિત્ર વાચનના રસ્તે પડી ગઈ છે. આ સંજોગોમાં આપણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળો અને તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની એ ફરજ છે કે, પુસ્તકપસંદગી સમિતિઓ નીમી દર વર્ષે મંત્રીઓ પાસે યાદીઓ મંગાવી સલાહ આપતા રહેવી. આજે પુસ્તકાલયોમાં નોવેલોનાં પુસ્તકો ખૂબ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. ફ્રાન્સમાં પહેલાંના વખતમાં આવી પરિસ્થિતિ ઉભી થયેલી ત્યારે એક તત્ત્વવેત્તા અને ચિંતકે જાહેર કરેલું કે આપણો દેશ પચ્ચીસ વર્ષ પછી દુર્દશામાં આવી પડશે અને પરિણામ પણ તેવું આવ્યું. પ્રજા જેવું વાંચે છે તેવું વિચારે છે. આપણો દેશ જ્યારે આઝાદી ભોગવી રહ્યો છે ત્યારે તેને અનુરૂપ જીવનચરિત્રો, રચનાત્મક કાર્યક્રમ અંગેનાં પુસ્તકો, શિક્ષણ અંગેનાં પુસ્તકો આપણાં પુસ્તકાલયોમાં વસાવાય તેવી નક્કર યોજના થવી જરૂરી છે.

હવે તાલુકા પરિષદો દરવર્ષે યોજાવાની જરૂર છે; અને તેમાં જ પુસ્તકો-વર્તમાનપત્રો માસિકોનાં સલાહ સૂચનો આપવાં જરૂરી છે. આપણે સવેળા નહિ ચેતીએ તો મને લાગે છે કે આપણી ભાવિ પેઢી, હલકા વાચનથી ટેવાઇ જઇ, અવળા રસ્તે ચઢશે. આપણું પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, જે પુસ્તકાલયોની એકધારી, વણમાગી સુંદર સેવા કરતું હતું તે આજે લાચારીની દશામાં આવી ગયું છે; કારણ કે બજેટો માટે-નાણું મોકલવા માટે, તેને વારંવાર વિનંતિઓ કરવી પડે છે. આ મંડળની ઉમદા સેવાઓનો લાભ પુસ્તકાલયોએ ઉઠાવવો જોઇએ, કારણ કે મંડળ પુસ્તકાલયોને દરેક રીતે મદદ કરી શકે તેમ છે. સરકાર છૂટે હાથે મદદ આપે ત્યારે નિષ્ક્રિયતા કેમ પાલવે ?

શિક્ષકો જ્યાં કામ કરે છે ત્યાંનાં પુસ્તકાલયો આદર્શ બને એવું આંદોલન જગાવવાની જરૂર છે. પુસ્તકાલયો જ લોકશાહીને સફળ બનાવશે. શિક્ષકો જ પુસ્તકાલયમાં નિષ્કાળજી રાખે, ગમે તેવાં પુસ્તકો વસાવે એ ન બનવું જોઇએ. પુસ્તકાલય એ શિક્ષકોને વળગેલી સંસ્થા છે માટે એને ગૌણ માનવાની જરૂર નથી, પણ વતનનો લાભ મેળવતા શિક્ષકોએ તો એને પ્રધાન કાર્ય તરીકે માનવાની જરૂર છે. શિક્ષણનું કાર્ય શાળામાં થાય, પણ શાળા ટાઇમ બહાર આ કાર્ય ઉમદા રીતે બજાવવાની જરૂર છે જેથી ગામનાં આબાલવૃદ્ધ સૌ કોઇ સરકારની આ સફળ પ્રવૃત્તિનો લાભ લઇ શકે. અને તોજ આપણે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને તેના અસલ સ્વરૂપમાં વિકસાવી શકીશું.

પુસ્તકાલય એ શિક્ષણનું મહત્ત્વનું અંગ છે. સમાજશિક્ષણ, સહકારી પ્રવૃત્તિ અને બીજી પ્રવૃત્તિઓ પણ શિક્ષકો આ સાથે વિકસાવી શકે તેમ છે. ફક્ત ભાવનાની જરૂર છે, દીલની એકતાની જરૂર છે. જ્યાં પુસ્તકાલયોનાં મકાનો છે ત્યાં એક સુંદર સંસ્કારકેન્દ્ર આપણે આ રીતે બનાવી શકીએ તેમ છીએ. આ કાર્ય શિક્ષક સિવાય બીજાથી બને તેમ નથી. કારણકે આજના કજીયા કંકાસ અને ખોટી હરિફાઈમાં રાચતાં ગામડાંમાં આવી પ્રવૃત્તિઓનો વિકાસ કરનાર, કોઇ હોય તો, તે શિક્ષક છે એમ હું સ્પષ્ટપણે માનું છું. વતનમાં નોકરી કરતા શિક્ષકો આવી ભાવના રાખે તો મને ખાતરી છે કે આપણાં ગામડાં, સરકારના રચનાત્મક કાર્યક્રમો અને પંચવર્ષીય યોજનામાં સંપૂર્ણ સહકાર આપતાં બને તેવું વાતાવરણ પુસ્તકાલયો દ્વારા ઉભું થાય. શાળાઓમાં શિક્ષણ અપાશે, દેવમંદિરોમાં ધાર્મિક વાતો થશે પણ આપણાં પુસ્તકાલયો તો સારા વાચન દ્વારા જનતાને સુમાર્ગે દોરી જઈ, દેશને ઉન્નત મસ્તકે ઉભો રાખશે, એની સૌ કોઇ નોંધ લે.

અવાખલ **—ઇશ્વરભાઇ ના. પટેલ**

—સંપત્તિમાંથી શીલ જન્મતું નથી, પણ શીલમાંથી સંપત્તિ ને બધાંય માનવસુખો જન્મે છે.

—ઈશ્વરી કાયદા મુજબ સાધુ માણસને અસાધુ કશું જ કરી શકતો નથી.

—મૃત્યુના પંજામાંથી છટકવું અઘરું નથી, પણ પાપ ને જૂઠાણામાંથી છટકવુ અઘરું છે.

—ટીકા થતી અટકાવવાનો સાચો રસ્તો તો તમારા જીવતરને સુધારવાનો છે; ટીકાકારોને દબાવવાનો નહિ. — સૉક્રેટિસ

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અને બુનિયાદી તાલીમ

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માણસને માણસ બનાવવા માટે છે. પુસ્તકાલયો એ અમર બની ગયેલા મહાજનોની મિજલસ છે. વાચનાલયો એ નવા યુગનો ડાયરો છે. ડાયરામાં જેમ રોજ બરોજના બનાવોની અને અલકમલકની વાતો છણાય છે, તેમ વાચનાલયોમાં રજૂ થયેલાં વર્તમાનપત્રો, માસિકપત્રો અને ચિત્રપોથીઓ પણ રોજબરોજની તીખી મીઠી નવાજૂની પીરસે છે અને અલકમલકની પ્રવૃત્તિઓના ખબરો અને ચિત્રો પૂરાં પાડે છે. માટે હવે જૂના ડાયરા ભરાતા બંધ થયા છે તો નવા ડાયરારૂપી વાચનાલયો તો દરેક ગામડે ગામડે સ્થપાઈ જવા જોઈએ.

ઘણા લોકોની એવી સમજ થયેલી છે કે આજની સરકાર બુનિયાદી તાલીમની હિમાયત કરતી હોવાથી હવે પુસ્તકાલયોની જરૂર ઓછી થતી જશેઃ આ મોટી ગેરસમજ છે. બુનિયાદી તાલીમનો ઝોક પુસ્તકો કરતાં હાથે થતાં કામો તરફ વધારે નમેલો હોય છે, એમ ઘણાને લાગે છે. તેનું કારણ એટલું જ છે કે અત્યાર સુધી ભણવું એટલે પાટી પેન. પુસ્તકો–નકશા અને ચિત્રોમાં મશગુલ રહેવું–એવો અર્થ થતો હતો. તેને બદલે બુનિયાદી તાલીમના હિમાયતીઓ એમ સમજાવે છે કે ભણવું ભણાવવું એટલે મનુષ્ય–જીવનના સર્વ અંગોનો વિકાસ સાધી શકાય એવી બધી પ્રવૃત્તિ શાળામાં જગાડવી તે. એકલા મગજને અને હૃદયને જ કેળવી બેસી રહીએ તો આપણા હાથપગના સ્નાયું કાર્યક્ષમ મટી જાય. તેમ થવા ન દેવું જોઈએ, માટે મૂળભૂત કોઈ ઉદ્યોગની પસંદગી કરી તેની આસપાસ અક્ષરજ્ઞાન, અંકજ્ઞાન, સામાજિક જ્ઞાન, કુદરતપરિચય અને રમતગમત–કુશલ શિક્ષક ગોઠવી આપે. તેને બુનિયાદી તાલીમ કહેવાય છે નર્યાં રેંટીઆ કાંતવાના કામને, કે નર્યાં ખેતરોમાં ધૂળ માટીના ટોપલાની ધમાલમાં રચ્યા પચ્યા રહેવાના કામને બુનિયાદી તાલીમ સમજનારા આડે રસ્તે ગયા છે એમ કેળવણીકારો તો કહ્યા જ કરે છે.

બૌદ્ધિક સમતા વગર એકલા ઉદ્યોગનું શિક્ષણ સમાધિ આપી શકતું નથી, એ સૌએ સ્વીકારેલું સત્ય છે. બૌદ્ધિક સમતા ઘણી વાર શાળામાં ન ગયા હોય તેવા માણસોમાં પણ અજબ રીતે દર્શન આપે છે. તેનો અર્થ એવો છે કે જેમ પુસ્તકોમાંથી બૌદ્ધિક વિકાસ સાધી શકાય છે, તેમ પુસ્તકની ગરજ સારતાં કુદરતનાં અવલોકનમાંથી, વ્યવહારની રોજીન્દી ઘટનામાંથી અને સારાં નરસાં માણસોના પરિચયમાંથી–પણ બૌદ્ધિક વિકાસ સાધી શકાય છે. માટે બુનિયાદી તાલીમના જમાનામાં પણ પુસ્તકાલય અને વાચનાલયની એટલી જ જરૂર રહેશે કે જેટલી જરૂર આજ સુધી એકાંગી પુસ્તકીયા તાલીમના યુગમાં હતી.

માણુસ માત્ર રોટલા ખાઈને જ માણુસ થતો નથી. માણુસ સાચો માણુસ થવા ઈચ્છતો હોય તો તેને રોટલા ઉપરાંત બીજી અનેક સૂક્ષ્મ જરૂરિયાતો જગાડવી જોઈએ. રોટી, વસ્ત્ર, અને રહેવાનું ઘર એ પહેલી જરૂરિયાત મનાય છે. પણ સાચા માણુસની પહેલી જરૂરિયાત તો માણુસાઈ ગણાવી જોઈએ. અને સાચી માણુસાઈ કેળવવા માટે એકલી

[અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠને છેડે]

કેટલાંક "પુસ્તકાલય સૂત્રો

પુસ્તકાલય એટલે: સારા ઉત્તમ ગુણો ખીલવવા માટેનો જ્ઞાનભંડાર.

પુસ્તકાલય એટલે પ્રજા સમસ્તનું 'સરસ્વતી મંદિર'

પુસ્તકાલય એટલે જગત સમગ્રના વિદ્વાનોની રસસામગ્રીનું સંગ્રહસ્થાન—

પુસ્તકાલય એટલે પ્રજામાં પ્રાણ પૂરનાર 'પ્રગતિ મંદિર'

પુસ્તકાલય એટલે સમાજને ઉજમાળો રાખવાનું તેજસ્વી જ્ઞાન-રસ-કિરણ

પુસ્તકાલયની જરૂરિયાત

પુસ્તકાલયો સમસ્ત પ્રજા સમક્ષ ઉપયોગી-બોધપ્રદ-ગ્રંથો-પુસ્તકો પહોંચાડીને સમાજ અને માનવજીવનના વિકાસને વધુ સરળ બનાવવાનો માર્ગ શીખવે છે.

પુસ્તકાલયો બુદ્ધિ-જ્ઞાનને વધારે છે; સાચા જ્ઞાનમાર્ગ પર દોડવાની તાકાત બક્ષે છે; અને ગમ્મત સાથે જ્ઞાન અર્પે છે.

પુસ્તકાલયો એ તો ગામની જ્ઞાનપરબો છે-જ્ઞાનસરિતાઓ છે. સૌ કોઇ એનાં વિનામૂલ્યે પાણી પીને તન, મન અને ધનથી સંતોષાઈ પોતાની જ્ઞાનપિપાસા તૃપ્ત કરે છે.

આદર્શ પુસ્તલકાય

"સાર્વજનિક પુસ્તકાલય એ તો રાષ્ટ્રીય મૂડી છે."

જે પુસ્તકાલય માણસને માણસાઇના પાઠો શીખવે-પઢાવે ..

જે પુસ્તકાલય માણસને સેવાપરાયણ જીવન જીવવાની ચાવી બતાવે...

જે પુસ્તકાલય સૌ કોઇને સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે શીખવે...

જે પુસ્તકાલય માણસને નિષ્કામ વૃત્તિ શીખવે-ખીલવે ..

જે પુસ્તકાલય માણસને ચારિત્રશીલ સેવા-સહકાર અને સમાનતાના મંત્રો શીખવી સંસ્કારી બનાવે...

— એજ સાચુ આદર્શ પુસ્તકાલય —

"પુસ્તકાલય:જ સંસારનું સાચું વિશ્વવિદ્યાલય છે"

પુસ્તકાલય એ પ્રકાશધામ છે, વાચનાલય એ જ્યોતિમંદિર છે,

પુસ્તકાલય એ તો જ્ઞાનસરિતા જ્ઞાનગંગા, જ્ઞાનપરબ કહો અને તેથી પણ વિશેષ કહીએ તો તે "માનસિક જીવનનું નંદનવન" છે

(સંશોધક : મધુસૂદન પુ. ત્રિવેદી)

[સામેના પૃષ્ઠનું અનુસંધાન]

આધિભૌતિક પ્રવૃત્તિ કરીને બેસી રહેવાનું નથી. પણ આધ્યાત્મિક અને આધિદૈવિક પ્રવૃત્તિમાં માણસે દીલ લગાડવું જોઈએ.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ આપણને આ માર્ગે માણસાઇ તરફ લઇ જનાર છે, એવો સાચો વિશ્વાસ હોવાથી મેં મારા જીવનનાં અનેક કામો પૈકી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને પણ એક કામ ગણ્યું છે આજે સિત્તેર વર્ષ હું વટાવી ગયો છું તોપણ મારા એ વિશ્વાસ જરાપણ ડગ્યો નથી.

—કલ્યાણરાય ન. જોષી

(તા. ૯-૧૦-૫૫ ના રોજ મળેલી પુસ્તકાલય પરિષદના સ્વાગતપ્રમુખપદેથી)

પત્રકારત્વ

ઈંગ્લંડ અને સ્કોટલંડમાં પત્રકારિત્વ મહત્ત્વનો ધંધો ગણાય છે. ગ્રેટ બ્રિટનના ઓછામાં ઓછા ૭૫ ટકા મનુષ્યો લેખક અથવા પત્રકાર છે. એક સ્કોટિશ મિત્ર પોતે પત્રકાર છે તે લખે છે કે જે સંસ્થામાં તે સમાલોચક તરીકે કામ કરે છે તે સંસ્થામાં તંત્રીઓ તથા લેખકો મળીને ૮૦૦૦ પત્રકારો છે. વળી તે લખે છે કે જેટલા પત્રકારો તેટલી સંસ્થાઓ છે. પત્રકારિત્વનું કાર્ય કેટલું મહાન છે તેની આથી કલ્પના આવશે. ડૉ. જ્હૉન્સન, ટૉમસ દ કિવન્સિ તથા ડિકન્સના જમાનામાં હતી તેમ આજે પણ ફ્લીટ સ્ટ્રીટ લેખકો તથા તંત્રીઓથી ભરપૂર છે. લંડન અને સાહિત્ય એ શબ્દો પર્યાયવાચક થઈ પડ્યા છે. આ જાતના વિદ્વાનોની સતત વધતી જતી માગ બતાવે છે કે છાપખાનાનું મહત્ત્વ કેટલું છે અને તે દેશમાં વર્તમાનપત્રોને કેટલી અનિયંત્રિત સ્વતંત્રતા છે. આ પરિસ્થિતિ માટે ઘણી બાબતો જોખમદાર છે. પહેલાં તો લોકો પર પોતાની સરકાર જ રાજ્ય ચલાવે છે. વળી તેમના બંધારણમાં કાયદા અને વ્યવસ્થાની હદમાં રહીને દરેક વ્યક્તિને વિચાર અને કાર્યની સંપૂર્ણ છૂટ છે. દરેક અંગ્રેજ રાજ્યનો 'અંશ' છે તે પર બંધારણ રચાયું છે. ઉપરાંત ત્યાં શિક્ષિતોનું પ્રમાણ ઘણું મોટું છે. બ્રિટિશ સરકારની શ્રેષ્ઠ કેળવણીની નીતિને અંગે જાહેર મત પણ ખૂબ કેળવાયેલો છે. આ બધામાં આધુનિક વિજ્ઞાને કરેલી શોધો–તારનો તથા બીનતારી સંદેશાનો વ્યવહાર,* છાપવાની અદ્યતન સામગ્રી, એરમેઇલ, સિનેમા, રેડીઓ, આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધોનો–ઉમેરો–આ બધી અને તેના જેવી બીજી બાબતોએ વર્તમાનપત્રની લોકપ્રિયતા વધારી છે. સાહિત્ય અને કળામાં લોકોમાં રસ ઉત્પન્ન કર્યો છે, અને આ રીતે પત્રકારિત્વના જગત માટે વિશાળ તકો ઉત્પન્ન કરી છે. અને પત્રકારત્વ, સંગીત, ચિત્રકળા અથવા બાંધકામની કળા જેટલું મુશ્કેલ હોવા છતાં, અંગ્રેજોએ તેના પર સંપૂર્ણ પ્રભુત્વ મેળવ્યું છે. સાદા શબ્દો અને ટુંકાં વાક્યો વાપરીને મિત્ર સાથે તે ઘેર વાત કરતો હોય તેવી સહેલાઈ તથા સરળતાથી તે લખે છે. તેના લખાણમાં ડોળ કે દંભ હોતો નથી, ઉચ્ચતાની ભાવના હોતી નથી, કોઇ નીતિનિયમ મગજ પર ઠસાવવાનો હોતો નથી, પણ મનમાં જે આવી રહ્યું હોય તે હિંમત તથા નિષ્કપટતાથી વ્યકત કરે છે. વિષય પરત્વે તો એટલું કહી શકાય કે તે બાબતમાં તે સ્વતંત્ર હોય છે. સ્ટીવન્સનના કહેવા પ્રમાણે, તે ગમે તે વિષય પર લખી શકે છે. ચમચાથી માંડીને તપેલી સુધી, વહાણ, પગરખાં ને સુતારથી માંડીને ગાજર તથા કોબીજ ઉપર, જાહેર અને ખાનગી બાબતો ટુંકામાં તે પોતાનો લખવાનો વિષય ગમે ત્યાંથી શોધી કાઢે છે. અત્યારે તો ગ્રેટબ્રિટન તથા પશ્ચિમ યુરોપમાં પત્રકારિત્વ આગળ ધપતું જાય છે. કોઇપણ વૃક્ષની ટોચ અથવા કારખાનાનું ધુમાડિયું એવું નથી કે જ્યાં પત્રકાર પહોંચતો ન હોય.

અને વાચકોનું શું? હોટેલનો વેઇટર, રસોઇયો કે ધૂળ સાફ કરનારો મનુષ્ય વર્તમાનપત્ર વાંચે છે. તે સવારનું પત્ર ખરીદ કરે છે અને ચા નાસ્તો કરતી વખતે અથવા સીગારેટ પીતી વખતે ધ્યાનપૂર્વક તે વાંચે છે. સવારનું દૈનિક અથવા સાપ્તાહિક વર્તમાનપત્ર તેના મનથી જીવનની જરુરીઆત છે, મોજશોખની વસ્તુ નહિ.

લોકોની આ રસવૃત્તિ તથા સાહિત્યપ્રેમથી છાપખાનાને તથા આખા દેશમાં હસ્તી ધરાવતા તથા ધંધાદારી અને પત્રકારો દર બુધવારે અથવા શનિવારે આ શીખાઉ લેખકના મંડળ–પી. ઇ. એન. કલબ–ને ખૂબ પ્રોત્સાહન મળ્યું છે. તેમાં દરેક પ્રકારના–શીખાઉ લેખકો ભેગા થાય છે અને છાપવા માટે મોકલવાની વાર્તાઓ, લેખો તથા નિબંધો વાંચે છે. કેટલાકને લખવાની ચળ હોય છે, કેટલાકને પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધ કરવાનું હોય છે તો કેટલાકને પૈસા મેળવવાના હોય છે. કેટલીક વાર લેખોના અસ્વીકારની ચિઠ્ઠી, તેમની મહેનતના બદલા તરીકે મળે છે છતાં તેમને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોય છે કે તેઓ એક દિવસ લેખનકળા સંપાદન કરશે. અને તે લખાણ ઉપયોગી નીવડશે. આમાં સફળ લેખકો પણ હોય છે. કેટલાક વર્ષે ૧૦૦૦ પૌંડની આવકથી શરુઆત કરે છે તો કેટલાક વાર્ષિક ૧૦,૦૦૦ અથવા તેથી પણ વધારે પૈસા મેળવે છે. આ ભાગ્યવંતા મનુષ્યો બહુ જ હુંશિયાર હોય તેવું કંઇ નથી. બુદ્ધિ એટલે પરસેવો ઉતારવો અને મહેનત કરવા અને દુઃખ સહેવાની અસીમ શક્તિ; પોતાના વાચકોને ખૂનની વાતોથી અને લડાઈ તથા પ્રેમની વાતોથી ભડકાવી મૂકવાની તેમનામાં પકડ છે તેમ તેઓ માને એટલે બસ. આ રીતે તેઓ જનતાની શુભેચ્છા સંપાદન કરે છે અને ધંધાનો માલ મેળવી લે છે, ત્યારે કેટલાયે લેખકો તથા પત્રકારો હિંદની માફક માંડ ગુજરાન ચાલે તેટલું મેળવે છે. તેના મનથી પત્રકારિત્વ હલકું અને નગણ્ય કાર્ય છે. સ્કોટલંડનો એક વિખ્યાત લેખક કહે છે કે 'પત્રકારનું ગળું પીતળનું બનેલું હોવું જોઇએ. દિવસો સુધી તે ભોજન વિના ચલાવી શકે તેવું તાવીજ તેની પાસે હોવું જોઇએ અને તેનો આત્મા સોયના નાકામાં પ્રવેશ કરી શકે તેવો હોવો જોઇએ.' કદાચે તે બધી શિસ્તમાંથી પસાર થયો હોય તો પણ, પોતાની લાંબા સમયની મહેનતનું ફળ મેળવવા તેણે લાંબો સમય જીવવું જોઇએ; કેમકે ઉંમરની સાથે બુદ્ધિમાં વૃદ્ધિ થાય છે. મહત્તા માટેની ઇચ્છા ધરાવનાર દરેકે ૨૫ વર્ષે તો સીડી પર પગ મૂકવો જોઇએ. નહિતર તેનું આવી બન્યું સમજવું. માટે લાંબો સમય જીવવું જોઇએ ત્રીસ પુસ્તકોના એક લેખક વિષે એમ કહેવામાં આવે છે કે પુરા તેત્રીસ વર્ષ પણ તે જીવી શકયો નહિ. મધ્ય અમેરિકાની 'માયા સંસ્કૃતિ' પર તેણે એક શ્રેષ્ઠ પુસ્તક લખ્યું હતું છતાં તેની મહેનત માટે તેને ૬૦૦ પૌંડથી વધારે રકમ મળી નહોતી. જો તે એક દશકો વધારે જીવ્યો હોત તો તેને ઓછામાં ઓછી વાર્ષિક ૬૦૦૦ પૌંડની આવક થઇ હોત. અત્યારે તો કોઇ તેને યાદ કરતું નથી અને પોતાના પતિની સાહિત્યવિષયક સેવા માટે કંઈ પણ બદલો અથવા પ્રોત્સાહન સિવાય તેની વિધવાને પોતાની મેળે પોતાનું ગુજરાન કરવું પડે છે. જનતાની સ્મૃતિ હમેશાં અલ્પજીવી હોય છે. મનુષ્યના જીવન સાથે જનતાની સ્મૃતિરૂપ ઓળો વિનષ્ટ થાય છે. પરંતુ મૃત્યુ પછીની કીર્તિ પર બાંધવામાં આવતી આશાવાળા આ ધંધાની દેખીતી કાળી બાજુ બાદ કરતાં, ગ્રેટબ્રિટનમાં પત્રકારિત્વ દિનપ્રતિદિન પ્રગતિ સાધી રહ્યું છે. કદાચ આખા હિંદના પત્રોનો સરવાળો થાય તેટલાં દૈનિકો, સાપ્તાહિકો તથા માસિકો એકલા લંડનમાં જ પ્રગટ થાય છે. બધાં અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રગટ થાય છે.

આ પત્રોમાં સાહિત્યવિષયક પૂર્તિ સાથેનું 'લંડન ટાઇમ્સ' 'ડેઈલી ટેલીગ્રાફ' 'મોર્નિંગ પોસ્ટ' 'ડેઇલી એક્સપ્રેસ' તથા બીજાં કેટલાંક પત્રોનો નિર્દેશ કરી શકાય. 'જહોન 'ઓ લંડન્સ વીકલી' નો પણ મોટો ફેલાવો છે, અને ઘણા લેખક મંડળ સાથે તે સંકળાયેલું છે. તેની જાહેર ખબર પરથી જણાય છે કે નવલકથા, વાર્તા, પદ્ય તથા એવા

બીજા વિષયો પર પોતાના અથવા લેખકના ખર્ચે પ્રગટ કરતી સાહિત્યવિષયક સંસ્થાઓ અને એજન્સીની સંખ્યા ઘણી છે. ઉપરાંત ટાઇપ કરી આપનાર પેઢીઓ પણ ઘણી છે. તે હસ્તલિખિત લખાણને સોંઘામાં સોંઘી કીમતે ૧૦૦૦ શબ્દો દીઠ શિલિંગે ટાઇપ કરી આપે છે.

ત્યાં એવી ઘણી પ્રમાણિક તથા વિશ્વાસપાત્ર સંસ્થાઓ છે કે જે, લેખકે છાપવાનું તથા જાહેર ખબરનું ખર્ચ આપ્યું હોય છતાં પોતાના કરતાં લેખકનું હિત વધારે ધ્યાનમાં રાખે છે. આમાં જ્યોર્જ એલન અને અન્વિનનું નામ ચોખ્ખા વ્યવહાર માટે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે. પ્રકાશન સંસ્થાનો ત્યાં તોટો ન હોવાથી લેખકને કઇ સંસ્થા સાથે કામ પાડવું તે બાબત ખૂબ ચોકસાઇ વાપરવી પડે છે.

સર જ્હોન મરેના તંત્રીપદ હેઠળ ચાલતા 'ક્વાર્ટર્લી રિવ્યુ ઑફ લંડન' નો ફેલાવે પણ સારો છે. સ્કોટલેંડનાં પત્રોમાં ' ધી સ્કોટસમેન ' તથા 'ગ્લાસ્ગો હેરલ્ડ' ખૂબ વંચાય છે. અંગ્રેજી દૈનિકો, સાપ્તાહિકો તથા માસિકોની વિશિષ્ટતા એ છે કે તેમાં જાહેરખબર મોટો ભાગ રોકે છે, ઇંગ્લંડમાં તથા સામાન્યતઃ યુરોપના દેશોમાં જાહેરખબર પત્રકારિત્વની સાથે સંકળાયેલ કળા બની ગઇ છે. આ બન્ને વિભાગની પુષ્કળ શાખાઓ યુરોપમાં છે. તેમાં લંડન સ્કૂલ ઑફ જર્નલિઝમ ', ખાસ ગણાવી શકાય. બર્લિનમાં પણ પત્રકારિત્વ તથા જાહેરખબરની ઘણી શાખાઓ છે. નિષ્ણાતોની દેખરેખ હેઠળ ત્યાં ઓછામાંઓછા ત્રણસો વિદ્યાર્થીઓ એકીસાથે વાંચી શકે તેવી સગવડ આવી શાખામાં હોય છે. આ રીતે પત્રકારિત્વ ત્યાં જીવંત શકિત છે. યુરોપની મગજશકિતનું અદ્ભુત આવિષ્કરણ છે. અને જનસમાજને કાબુમાં રાખવાના તથા લોકોનું અને મનુષ્યજાતિનું ભલું કરવાની તેમાં નિઃશક શકિત છે.

પણ હિંદમા જુદીજ પરિસ્થિતિ છે. પત્રકારિત્વને લોકપ્રિય ધંધો કરવા માટે યોગ્ય તૈયારી કરવાની જરુર છે. ઘણાખરાં સારી સ્થિતિનાં પત્રો અંગ્રેજોના હાથમાં છે, ને અંગ્રેજ તંત્રીઓ તથા લેખકોના નિયંત્રણ નીચે છે. અંગ્રેજ સ્ટાફથી ચાલતાં પત્રોમાં ' ધી ટાઇમ્સ ઑફ ઇંડિયા ' ' ધી ઇલસ્ટ્રેટેડ વીકલી ઑફ ઇંડિયા ' ' ધી સ્ટેટસમેન ' ' ધી ઇંગ્લિશમેન ' અને ' ધી મદ્રાસ મેઇલ ' મુખ્ય છે. તેઓ ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચ્યા છે. ભૂતકાળમાં તથા વર્તમાન કાળમાં હિંદી પત્રોએ પણ ઠીક પ્રતિષ્ઠા જાળવી છે. મદ્રાસનું ' હિંદુ ' ' અમૃત બજાર પત્રિકા ' તથા ' બેંગાલી ' નો નિર્દેશ કરી શકાય. ઉચ્ચ કક્ષાના પત્રકારિત્વના ક્ષેત્રમાં આ પત્રોએ રેકર્ડ નોંધાવ્યો છે. જનસમૂહમાં આવેલ રાષ્ટ્રીય જાગૃતિને તે આભારી કહી શકાય. 'હિંદુસ્તાન ટાઇમ્સ' 'લીડર' 'એડવાન્સ' 'નેશનલ કોલ' તથા 'બોમ્બે ક્રોનિકલ'ને મોટો ફેલાવો ધરાવતા અગ્રગણ્ય પત્રો ગણી શકાય. જાહેર મતને કેળવવામાં તથા સરકાર અને લોકો વચ્ચે સારો સંબંધ જાળવવા માટે આ પત્રો ખૂબ મહેનત કરે છે. મર્યાદાશીલતા, સંયમ, સાલસપણું તથા વિચારસ્વાતંત્ર્યમાં આ પત્રોએ અપ્રતિમ મહત્ત્વ મેળવ્યું છે તથા તે પત્રોએ નીતિનું ઉચ્ચ ધોરણ જાળવી રાખ્યું છે. માસિકોમાં 'મોડર્ન રિવ્યુ' હિંદમાં તથા પરદેશમાં ખૂબ પ્રિય થઇ પડયું છે. કેળવણીના ક્ષેત્રમાં ૪૨ વર્ષથી મદ્રાસનું ' એજ્યુકેશન રિવ્યુ ' સેવા બજાવી રહ્યું છે. હિંદી પત્રકારિત્વના ઇતિહાસમાં આ સમય ઠીક લાંબો ગણી શકાય. વસ્તુતઃ પત્રકારિત્વ તથા રાષ્ટ્રીય અસ્મિતાની

પ્રગતિ સાથે સાથ થઇ છે. આ પરસ્પરના સંબંધનું મહાન પરિણામ એ આવ્યું છે કે દેશમાં જાગૃતિનો જુવાળ આવ્યો છે. દેશની ભાષાઓને ખાસ વેગ મળ્યો છે અને છેલ્લા પચાસ કે વધારે વર્ષોથી તેઓએ પ્રગતિ માટે અવિરત શ્રમ કર્યો છે અને તેમનો ખુબ વિકાસ થયો છે તે દેખીતું છે. અત્યારની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે, કેટલાંક દૈનિકો તથા માસિકોએ ખુબ માન મેળવ્યું છે અને રૂપ રંગ તથા વિષયોની બાબતમાં તેમને શ્રેષ્ઠ ગણી શકાય. મદ્રાસમાં 'સ્વદેશ મિત્રન્' આ કક્ષાનું છે.

અલ્લાહાબાદના 'સરસ્વતી' એ હિંદીને આગળ ધપાવવામાં ખૂબ સેવા કરી છે. 'ચાંદ,' 'સુધા' અને 'વિશ્વભારતી' જેવાં બીજાં પણ સુંદર માસિકો છે તેને અંગે હિંદી ગદ્ય તથા પદ્યમાં ખૂબ પ્રગતિ થઈ છે. પણ આ બધું દેશના લોકો પરના આંતરિક તથા બાહ્ય પ્રભાવને અંગે થયું છે. પશ્ચિમની કેળવણી પ્રથા, અવરજવરનાં સાધનોની તથા છાપખાનાની સગવડ અને વિચાર તથા વાણીનું યોગ્ય સ્વાતંત્ર્ય તે ઉપરાંત જાહેર મત તથા હિંદી છાપખાના પ્રતિ સરકારની પ્રગતિશીલ નીતિ આ બધાનું અદ્‌ભુત પરિણામ આવ્યું છે. પણ દેશની વિશાળ વસ્તી તથા લોકોની ગરીબાઇ અજ્ઞાનનો વિચાર કરતાં, ફક્ત થોડા કેળવાયેલ વર્ગમાં જ પત્રકારિત્વ જકડાઇ રહ્યું છે. આ સંખ્યા આંગળીના વેઢા પર ગણી શકાય તેટલી છે. આ સંખ્યામાં શિક્ષકો, વકીલો, ડાકટરો, વેપારીઓ તથા જાહેર જુસ્સાવાળા માણસો જેઓ જરા ડહાપણથી અત્યારે જગતમાં બનતા બનાવોની ચર્ચા કરી શકે તેઓનો સમાવેશ થાય છે. આ નાની સંખ્યાને બાદ કરતાં, બીજા બહુ થોડાને જ પોતાને ખાસ રસ ન હોય તેવી બાબતો સિવાય વર્તમાનપત્રોમાં છપાતી બીજી બાબતો વિષે ભાગ્યે જ રસ પડે છે. તેમ છતાં કેળવણી તથા રાષ્ટ્રીયત્વની વધતી જતી ભાવનાને અંગે હંમેશના ખબર વાંચવાની અને દેશમાં તથા બહાર શું બની રહ્યું છે તે જાણવાની જિજ્ઞાસા વધતી જાય છે. પત્રકારિત્વ આગળ ધપતું જાય છે અને તે હિંદી જીવનમાં તેનું સ્થાન મેળવતું જાય છે તેવાં સ્પષ્ટ ચિહ્નો છતાં પરિસ્થિતિ તદ્દન સંતોષકારક ગણી શકાય તેવી નથી. અજ્ઞાનતાને અંગે લોકોમાં વાંચવાની વૃત્તિનો અભાવ, જાહેર ટેકાનો તથા ફંડનો અભાવ અને વર્તમાનપત્રોનો કડક કાયદો, પત્રકારિત્વના ક્ષેત્રમાં મોટા અંતરાયરૂપ છે. પરિણામે નફાથી ચાલતાં પત્રોની સંખ્યા બહુ જ થોડી છે.

કેટલાંક પત્રો તો જાહેરખબરને અંગેજ ચાલે છે; નહિતર માત્ર ગ્રાહકસંખ્યા પર તે ચાલી શકે નહિ. પછી વર્તમાનપત્રોમાં લખનારાઓનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. હજુ તેમની સંખ્યા ઘણી નાની છે. ન્યુઝ બ્યુરો તથા રૂટર જેવી પરદેશી, ખબર પુરી પાડનારી એજન્સી યુનાઇટેડ પ્રેસ તથા પ્રેસ ટ્રસ્ટ ઓફ ઇંડિયાએ પુરી પાડેલી ખબરોથી અત્યારે ખબરની કોલમ ભરવામાં આવે છે. સ્થાનિક ખબરો પુરા પાડવા માટે વ્યવસ્થાપકોએ ખબરપત્રીઓ નીમેલા હોય છે. પણ પત્રોમાં નિયમિત રીતે લખનારાઓની સંખ્યા જુજ છે.

સંખ્યાબંધ પત્રોને છાપવાની મેટર મળતી નથી. એટલે તેઓ બીજાં પત્રોના ઉતારા પર તથા સહયોગી પત્રોના મત દર્શન તથા ટીકા પર આધાર રાખે છે. કેટલાકો કોઇ વાર જગ્યા પૂરી કરવાને ગમે તેવું લખાણ છાપી મારે છે. જો કે વ્યવસ્થાપકો જાણે છે કે પોતે ઠીક કરતા નથી. પરંતુ તેમાં તેમનો ઉપાય હોતો નથી. તેઓ ગમે તેવી જાહેરાતને છાપી મારે છે, અને પત્રમાં જણાવ્યા કરતાં ઘણા ઓછા દરનો સ્વીકાર કરે છે. લેખકના વળતર

સંબંધી તો કંઇ કહેવાની જરૂર નથી પુરસ્કાર અપાતો હોય તોપણ તે નજીવો હોય છે. તેનું દેખીતું કારણ આ દેશનાં પત્રોની સ્થિતિ છે. જયારે વર્તમાનપત્ર લોન લઇને અથવા કોઇ શ્રીમંત ગૃહસ્થના દાન પર ચાલતું હોય, અને નહિ કે તે પગભર હોય ત્યારે તથા આખું વ્યવસ્થાપક મંડળ નિઃસ્વાર્થપણે કામ કરતું હોય ત્યારે અંગત લાભનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી. જયાં સુધી લિમિટેડ કંપનીઓ પોતાના લેખકને બદલો આપવા જેટલો નફો ન મેળવી શકે ત્યાં સુધી દરેક વિભાગનો સેવાનો આદર્શ હોવો જોઈશે. આ પરિસ્થિતિ છતાં દરેક વ્યવસ્થાપક મંડળે આર્થિક બાજુ પ્રતિ દૃષ્ટિ રાખવી પડશે અને લાંબે ગાળે તેમનું બધું ઋણ વાળવાનો રસ્તો શોધવો જોઈશે. અત્યારે તો દેશમાં લેખકોના મંડળોની સ્થાપના થઈ છે.

આ મંડળોનો હેતુ વ્યવસ્થિત રીતે ખંધારણ કરીને પોતાનાં લખાણોની સારી કીમત ઉપજાવવાનો અને પ્રકાશકો તથા વર્તમાનપત્રોના વ્યવસ્થાપકો પાસે પોતાનાં લખાણોની સારી કીંમત કરાવવાનો છે. વસ્તુસ્થિતિ વધારે સારી તથા સંતોષકારક બનાવવા માટે પત્રકારોનાં મંડળો પણ છે. તેનો હેતુ પત્રકારિત્વને આધુનિક સમયમાં ઉત્કૃષ્ટ દરજ્જે ચડાવવાનો છે કે જેથી કરીને તેના પ્રત્યેનું માન તથા તેની સ્વતંત્રતા જળવાઈ રહે. પત્રકારિત્વ મોટે ભાગે દેશના મૂડીદારોના હાથમાં હોવાથી કેટલાક અધિપતિઓને, જાહેરનો વિશ્વાસ મેળવવા માટે જેટલી સ્વતંત્રતા તથા લેખનસ્વાતંત્ર્ય જોઇએ, તે હજુ મેળવવાનું બાકી છે

જયારે તેઓ યોગ્ય હિંમતપૂર્વક, નિખાલસતાથી પરિસ્થિતિની ચર્ચા કરી શકે, અને નિર્ભયપણાથી એવી રીતે ટીકા કરે કે હમેશ બનતા બનાવો વિષે લોકો પોતાનો નિર્ણય બાંધવા શક્તિમાન થાય ત્યારે જ તેઓ તેમ કરી શકે. જાહેર ઉપયોગની એક પણ બાબત દબાવી ન રાખે અથવા તો જાહેરહિતની બાબતોને મચડી ન નાખે તે જ ખરો પત્રકાર છે. જો તે તેમ કરે તો તે પત્રકારિત્વના સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ વર્તે છે. શાંતિમય પ્રગતિશીલ ધોરણે પત્રકારિત્વની પ્રવૃત્તિ ચાલે તેનું તે ક્ષેત્રમાં ઘણું કરવામાં આવ્યું છે. જાહેર મત દર્શનનું તે પ્રબળ વાહન થઇ પડશે અને ભૂતકાળમાં થયુ છે તેમ ભવિષ્યમાં તેની યોગ્ય રસ્તે દોરવણી કરશે. આધુનિક જીવનમાં સમય પર રહેતું દબાણ, જનતાની વિકાસ પામતી બુદ્ધિ, સરકારનું સહાનુભૂતિભરેલું વલણ અને લોકોની કેળવણી આ બધાં કારણો ભવિષ્યની પ્રગતિનાં આશાજનક ચિન્હો છે. અને આથી જો કે પત્રકારિત્વ દિનપ્રતિદિન ગંભીર અને જોખમવાળું થઇ પડે છે છતાં તે સમયાનુવર્તી નીવડશે અને તે સમયના કાર્ય તથા જીવનને પહોંચી વળવા પૂરતી પોતાની ફરજ બજાવશે, એવી આશા તો છે ખરી. ગમે તેમ તે ઘણી કસોટી તથા મુશ્કેલીઓમાંથી પસાર થયું છે. તેણે ચોક્કસપણે લોકોનું હિત સાધ્યું છે અને હજુ તે ઉચ્ચ સ્થિતિએ પહોંચવાનું છે. પરંતુ ખરું કાર્ય તો હવે કરવાનું છે. આપણા દેશના અત્યારના પત્રકારિત્વ વિષે અત્યારે તો આટલું જ કહી શકાય તેમ છે.

હિંદનું પત્રકારિત્વ આધુનિક જરૂરિયાતની કક્ષાએ પહોંચ્યાનો ઘણાં બ્રિટિશ પત્રો તથા લેખકોનો પુરાવો છે. ભારે વજનના છાપવાનાં યંત્રો, લીનોટાઇપ યંત્રો, પેપર ટોલર્સ તથા બીજાં સાધનો વડે છાપવાનું ઉત્તમ કાર્ય થઇ શકે છે. પત્રકારિત્વના ઉચ્ચ

વલણ બાબત સર એ. વોટસન કહે છે કે હિંદી પત્રકારોએ ખૂબ શક્તિ દર્શાવી છે અને ભવિષ્યમાં મને ઝાંખી થાય છે કે બ્રિટિશ માલિકીનાં ઘણાં પત્રોમાં હિંદી અધિકારીઓ આવશે. આ બધું કહેવાયા છતાં આ દેશના પત્રકારિત્વને ઘણી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવાનો બાકી છે, તે વાત તો રહે છે જ.' હજુ તેનામાં ગૌણતાની ગ્રંથિ છે. એવો ભ્રમ છે કે યુરોપીઅનની કલમથી લખાયેલા લેખથી પત્રની પ્રતિષ્ઠામાં વૃદ્ધિ થાય છે અને હિંદી માલિકીના પત્રમાં યુરોપીઅન લેખકોનાં લખાણો મળી શકે તો તેનો ફેલાવો સારો થાય. આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતો તથા પરદેશના ખબરોને યોગ્ય અગત્યતા આપવી જોઇએ, તથા આપણાં પત્રોમાં તેને સ્થાન આપવું જોઇએ અને આપણાં પત્રોની કટારોનો લાભ યુરોપીઅન લેખકોને પણ મળવો જોઇએ તેમાં શંકા નથી. પરંતુ એ પણ કબૂલ કરવું જોઈએ કે આપણા દેશના પ્રશ્નો જ એટલી મોટી સંખ્યામાં છે કે અત્યારના હિંદના પત્રો દેશની ખબરના ભોગે બહારના રાજકારણમાં તથા ખબરમાં ભાગ્યે જ માથું મારી શકે. ખરી રીતે જોતાં આપણાં દૈનિકો તથા માસિકોમાં જગ્યા પૂરવા માટે જ કેટલુંક લખાણ હોય છે, આવો સામાન્ય વાંચકનો અભિપ્રાય છે. કંઇપણ વાસી ખબર, અથવા છેલ્લી પંક્તિમાં મૂકી શકાય તેવા ખબર છાપવા ન જોઇએ. ટેબલ પર ઠંડી પડી ગયેલ સુક્કી માછલી પીરસવા જેવું તે થશે. સામાન્ય વાચકોને તો તદ્દન નવા તથા તાજા ખબરોની જરૂર છે. ગઈ કાલના ખબરે તો આજ 'વાર્તાનુ સ્વરૂપ પકડયું' હોય છે. ખરી જરૂર તો આજના તાજેતાજા ખબરની છે. પછી ચાલુ બનાવો—ખેડુતોના પ્રશ્નો, ખેડુતના છોકરાઓને શાળા તથા કોલેજની કેળવણી કેવી રીતે મળે છે, દેશની સામાજિક તથા રાજકીય સ્થિતિ, દેશમાં થતા જતા સામાજિક સુધારા માટેની ભૂખ જોવામાં આવે છે. દેશની વિશાળ વસ્તીનો, તથા જીવનનાં જુદા જુદા ક્ષેત્રમાં થવા જોઈતા સુધારાનું મહત્ત્વ વિચારતાં, હિંદનાં પત્રોને પણ પરિસ્થિતિને અનુકૂળ થઇને વર્તવાનું છે, માટે પત્રોએ હિંદની અત્યારની જરુરિયાતોનો ગંભીરપણે વિચાર કરવો જોઇએ અને દેશના માટે તથા પોતાના માટે ઉજ્જવળ ભવિષ્યની ખાત્રી આપવી જોઈએ.+

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

સૂચના–સમાચાર

૧ ચાલુ માસના 'પુસ્તકાલય' માસિકમાં બજેટની નકલો મળી જશે. બજેટ બનાવતી વખતે વડોદરા જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓ યાદ રાખે કે રૂા. ૨૫/– થી ઓછી લોકમદદ ઊભી કરી હશે તો તેમને જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ મળશે નહિ. માટે ઓછામાં ઓછી રૂા. ૨૫, મદદ દરેક પુસ્તકાલયે ઉભી કરવીજ જોઇએ.

૨ હરિજન પત્રો બંધ થયાં છે. નવજીવન કાર્યાલય તરફથી લવાજમની બચેલી રકમ મંડળમાં આવી જશે અને જે તે પુસ્તકાલય ખાતે જમા કરવામાં આવશે તેની નોંધ લેવા વિનંતિ છે. માટે આ બદલ કોઇ પુસ્તકાલયે પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ.

૩ મંડળે દરેક પુસ્તકાલયો વતી પત્રો માસિકોનો તેમ જ પુસ્તકોનો ખર્ચ ૩૧–૩–૫૬ પહેલાં કરી દીધો છે. તેમના હિસાબો મોકલવાનું કામકાજ હવે ચાલુ છે અને દરેકને વખતસર ખર્ચની પાવતીઓ હિસાબો મળી જશે.

૫ સરકાર મદદ જે પુસ્તકાલયને સ્થળ પર બારોબાર મળે કે તુરતજ મંડળમાં મોકલી આપવા ખાસ કાળજી રાખે, જેથી હિસાબમાં તેનો સમાવેશ થઈ શકે.

(+એજ્યુકેશનલ રિવ્યુમાંના ડી. પી. રાવના લેખ પરથી.)

અને મહાત્મા એકનાથ, (૮) ગુરુ નાનક અને સંત કબીર, (૯) લોકમાન્ય ટિલક અને દેશબંધુ દાસ, (૧૦) મહાત્મા ફુલે અને ગુરુદેવ ટાગોર

૭–સેટ બીજો પુસ્તક ૧ થી ૧૦— (૧) ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક, (૨) સમુદ્રગુપ્ત અને હર્ષ, (૩) વનરાજ ચાવડા અને સિદ્ધરાજ જયસિંહ. (૪) પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ અને વસ્તુપાળ તેજપાળ, (૫) નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઈ, (૬) રાણા પ્રતાપ અને છત્રપતિ શિવાજી, (૭) અકબર અને શાહજહાં, (૮) નાના ફડનવીસ અને ઝાંસીની રાણી (૯) દાદાભાઈ નવરોજી અને સયાજીરાવ ગાયકવાડ, (૧૦) મહાત્મા ગાંધીજી અને સરદાર વલ્લભભાઈ

દરેક સેટની કિંમત રૂા. ૫-૦-૦ દરેક પુસ્તકના લેખક રમણલાલ સોની છે પ્રકાશકઃ શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય ટાવરરોડ સુરત છે. પૂઠું કાર્ડબોર્ડનું છે. જ્યાંત્યાં જરૂરી ચિત્રો આપેલાં છે.

દશ પુસ્તકના રૂા. ૫–૦–૦ કિંમત ઝાઝી નથી. ૨૦ જીવન ચરિત્રો સારી સુંદર ભાષામાં મળે છે. પુસ્તકો ખરીદવા જેવાં છે. શ્રી હરિહર પુસ્તકાલયે જીવન ચરિત્રોની દિશામાં સુંદર પ્રગતિ કરી છે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે. બીજી આવૃત્તિ વખતે જોડણીકોષ મુજબ જોડણી સુધારવા તેમજ એક પૃષ્ઠ ઉપર અગત્યની તવારીખો મૂકવા ભલામણ છે.

સગવડવાળાં પુસ્તકાલયોએ અને બાલ પુસ્તકાલયોમાં નવઘડતર ગ્રંથમાળાનાં આ પુસ્તકો અવશ્ય ખરીદવા જેવાં છે.

૮–સંવાદો : લેખક સ્વ. વ્યોમેશચંદ્ર જનાર્દન પાઠકજી એમ. એ. એલ. એલ. બી. પ્રકાશકઃ યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત. પૃ. ૮૪, કાચું પૂઠું, કીમત ૧–૦–૦

આમાં કુલ ૧૨ સંવાદો છે. પ્રત્યેક સંવાદ ભજવી શકાય એવો છે. સંવાદના વસ્તુ સાથે પાત્રમેળ અજબ રીતે ગુંથાઇ જાય છે. ચારેક સંવાદ તો પેટ પકડીને હસાવે એવા છે. હાલ જ્યાં ત્યાં ભજવવાના સંવાદોની માગણી થાય છે. આવા ટાણે આ પુસ્તકો ચાલે તેવાં છે, જનતાને એ ઉપયોગી થઇ પડશે. લેખકની કોમળ કલમ જ્યાં ત્યાં ટકોર કરી જાય છે છતાં એ ટકોર ખાતાં મીઠી લાગે છે.

૯–કથાનકો : લેખક : શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા, પ્રકાશકઃ યુગાન્તર કાર્યાલય, સુરત. કીં. ૦-૮-૦

આમાં શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસનાં સુંદર કથાનકો પીરસાયાં છે પ્રત્યેક કથા વિચાર માગી લે છે. પુસ્તિકા પ્રચાર યોગ્ય ખરી. બાળકો હોંસે હોંસે વાંચશે.

૧૦–ફોરમ : લેખક : પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે, પૃ. ૪૫, કિં. ૦-૮-૦

ભાઇ શારદાપ્રસાદે 'ફોરમ' લખી અનેકનું ધ્યાન દોર્યું છે. એમની શૈલીએ અનેક આકર્ષ્યા છે. આ લહરી ૧૩ને 'માનવ શિલ્પીઓ' નામ આપ્યું છે. આમાં (૧) ઠક્કર બાપા (૨) વિશ્વેશ્વરૈયા (૩) ડૉ. સર શાન્તિસ્વરૂપ ભટનાગર.

પ્રત્યેક પુસ્તકાલયમાં આ 'ફોરમ' હોવી અતિ આવશ્યક છે.

"અજ્ઞાત"

૧૧-કવિકથાઓ. ભા. ૩-લેખક : શ્રી. ધૂમકેતુ. પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ પૃ. ૮૦, કીમત ૧—૦—૦.

ગુજરાતના કવિઓની જીવનમાળનો ત્રીજો ભાગ છે. આમાં કવિ દલપતરામ, કવિ નર્મદ, (૩) કલાપી, (૪) કાન્ત, (૫) બોટાદકર અને છઠ્ઠા કવિ કલાન્ત છે.

લોકસંસ્કાર દીપાવલિ માળા મારફતે શ્રી. ધૂમકેતુએ એમની રમતિયાળ શૈલીમાં આ છ કવિઓની કથા આપી છે. વેડફાઈ જતા જીવનકાળમાં આવાં સુંદર ચરિત્રો અનેરો ઉમેરો કરે છે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે. ગુજરાત આવાં પુસ્તકોને વિશેષ આવકારશે.

૧૨-આંગણાની વનસ્પતિ-ભા. ૨-લેખક : મનુભાઈ જોધાણી; પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે; કિંમત ૧—૦—૦

આમાં લીંબુડી, કેળ, જાસૂદ, મરચી, સરગવો, એરંડો, બોરસલી, કાસુંદરો એવી૪૮ વનસ્પતિનો સચિત્ર પરિચય આપ્યો છે. નજર સામે હોવા છતાં ભૂલાઈ જતી આ વનસ્પતિને આપણે યાદ રાખ્યા વગર છૂટકો નથી. લેખકે સરળ ભાષામાં સુંદર માહિતી પીરસી છે.

૧૩-જગતના જંગલમાંથી-લેખક: સ્વ. પ્રિયવદન બક્ષી; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃ. ૪૪, કિંમત ૦—૧૮—૦ આવૃત્તિ ત્રીજી.

આ પુસ્તકની ત્રીજી આવૃત્તિ થાય છે એજ એની ઉપયોગિતા સાબિત કરે છે. આમાં કસ્તુરીમૃગ, હિપોપોટેમસ, કાંગારૂ જીરાફ, ફ્લેમિંગો, હેરી આર્મેડીલો, અને બીવરની સચિત્ર માહિતી આપી છે. લેખકની રખતિયાળ કલમ જયાંત્યાં સ્પષ્ટ નજરે પડે છે. પ્રાણીઓ સંબંધી સુંદર માહિતી છે, પુસ્તક ખરીદવા જેવું.

૧૪-ચીનનાં બાળકો : મૂળલેખિકા પર્લ બક; રૂપાંતર કરનાર : પ્રા. નીરૂ દેસાઈ પૃ. ૨૬, આવૃત્તિ બીજી: કિં. ૦—૬—૦ પ્રકાશક, ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડ; ગાંધીરોડ અમદાવાદ.

બાળકો તેમજ મોટેરાંને ગમી જાય એવી સચિત્ર માહિતી આમાં આપી છે. દેશ દેશનાં બાળકો સંબંધે જાણવાને ઇંતેજાર સૌ કોઇને આ નાનકડું પુસ્તક ગમ્યા વગર નહિ રહે.

"અજ્ઞાત"

૧૫-મિલન : અનુવાદક : શ્રી. 'મૃદુલ' પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત. પૃષ્ઠ ૨૨૮. બોર્ડ પૂઠું કિંમત ૨. ૩.૮

જાણીતા બંગાળી લેખક શ્રી. નારાયણચંદ્ર ભટ્ટાચાર્યની વાર્તાનો આ અનુવાદ છે. ગામડામાં વસતા એકજ માના જણ્યા બે ભાઇઓની દર્દભરી આ કહાણી છે. આ કહાણી સાથે બે ઓરમાયા ભાઇઓની પણ કહાણી ગૂંથવામાં આવી છે. વાર્તા આખીયે કરૂણ રસથી ગુંથાએલી છે. બે ભાઇઓમાં કલહ અને કંકાસનાં બીજ કેવી રીતે રોપાય છે, ગામડામાં ચોરે-ચૌટે બેસતા લોકો અને ટોળ-ટપ્પાં હાંકવા એકઠી થતી સ્ત્રીઓ એક બીજાની કાથા-કુથલી કરેલી સગાભાઈઓમાં કુસંપનાં બીજ કેવી રીતે નાખે છે, તે આ વાર્તા આબેહુબ દર્શાવે છે. કલહ-કંકાસ અને કુસંપથી ભરેલી આ વાર્તામાં સાચો ભાઈ અને સાચી ભાભી કેવાં હોવાં જોઈએ તે આદર્શ પણ સુંદર રીતે રજુ કરાયો છે. છેવટની ખરી આફતની ઘડીએ આ ભાઈઓનાં મિલન થાય છે. અને એ રીતે વાર્તાનો અંત આવે છે.

મોટી ટાઈપમાં અને સારા કાગળ ઉપર છપાએલી આ વાર્તાનો અનુવાદ પણ સરળ ભાષામાં અને સરળ શૈલિમાં કરાયો છે. સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા ભાઈઓ આ વાર્તા જરૂર વાંચે.

૧૬–બગદાદનો બાદશાહ–લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની. પ્રકાશક: શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત. પૃષ્ઠ ૫૬+૬૩+૬૪ મળી કુલ ૧૮૩, સચિત્ર બોર્ડ પૂઠું કિંમત રૂ. ૩–૮–૦

' એરેબિયન નાઇટસ ' ની વાતો કોઇકે સાંભળી હશે, કોઈકે વાંચી હશે અને જેણે વાંચી કે સાંભળી નહી હશે તેને આ નામ તો સાંભળ્યું જ હશે. જાદુઈ અને હેરત પમાડે તેવી ' એરેબિયન નાઇટસ ' ની વાતોને શ્રી. સોનીએ હળવી અને બાલભોગ્ય શૈલિમાં તૈયાર કરી તેને જુદા જુદા નામથી શ્રી હરિહર પુસ્તકાલયે પ્રસિદ્ધ કરવા માંડી છે તેનું આ પહેલું પુસ્તક છે. એક મુસલમાન બાદશાહ પોતાની બેગમ ઉપર વહેમાઇ તેનું ખૂન કરી નાખે છે. અને તે પછી સ્ત્રીઓને શંકાશીલ નજરે જોનાર એ બાદશાહ દરરોજ પરણે અને બીજે દિવસે સવારમાં બેગમને મારી નાખે. છેવટે પોતાના વજીરની છોકરી બાદશાહની શાન ઠેકાણે લાવવા બાદશાહને પરણે છે. અને પહેલી જ રાત્રે જાદુઇ અને હેરત પમાડે તેવી તથા સાહસ અને શૌર્ય ભરેલી વાત બાદશાહને કહે છે. વાત પુરી થતી નથી અને સવાર થઈ જાય છે. બાદશાહને વાતમાં એટલો બધ રસ પડે છે કે તે વજીરની છોકરી-પોતાની બેગમનું ખુન ન કરતાં વાત સાંભળવા માટે જીવતી રાખે છે. આ રીતે એ બેગમ ૧૦૦૦ રાતો સુધી જુદી જુદી વાતો કહી પોતાનું આયુષ્ય લંબાવે છે. એવી વાતો આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. તેનાં નામ ૧ બગદાદનો બાદશાહ, ૨ દોઢ ડાહ્યો ગધેડો, ૩ બે માથાવાળો રાક્ષસ, ૪ હરણીવાળો ડોસો; ૫ કુતરાવાળો ડોસો, ૬ જાદુઇ દીવી, ૭ સાત સુંઢનો હાથી, ૮ સમુદ્રની રાણી અને ૯ ફિરદુસી છે.

૧૭-બે ઘડીની બાદશાહી–લેખક : રમણલાલ સોની, પ્રકાશક : શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃષ્ઠ ૫૪+૬૪=કુલ ૧૧૮ સચિત્ર બોર્ડ પૂઠું કિંમત રૂા. ૨–૮–૦

આમાં પણ એરેબિયન નાઇટસની ત્રણ વાતો રમુજી અને બાલભોગ્ય શૈલીમાં મૂકવામાં આવી છે. પહેલી વાર્તા "બે ઘડીની બાદશાહી" બીજી સિંદબાદ ખલાસી અને ત્રીજી અજાયબ હકીમ છે.

૧૮–પાતાળની પદ્મિણી-લેખક અને પ્રકાશક ઉપર મુજબ, પૃષ્ઠ ૧ ૨, સચિત્ર બોર્ડ પૂઠું કિંમત રૂ. ૨–૮

આમાં પણ એરેબિયન નાઈટસની "પાતાળ પદ્મિણી" અને જાદુઇ દીવા'ની વાર્તા બાળકો અને પ્રૌઢો સમજી શકે એવી શૈલીમાં મૂકવામાં આવી છે.

૧૯–સોનાની ચરખો–લેખક અને પ્રકાશક:ઉપર મુજબ. પૃષ્ઠ ૧૭૬ સચિત્ર બોર્ડ પૂઠું કિંમત રૂ. ૩–૦–૦, આમાં પણ એરેબીયન નાઇટસની ૮ વાતો વિદ્યાર્થીઓ અને પ્રૌઢો સમજી શકે એવી શૈલીમાં મૂકવામાં આવી છે. વાતોનાં નામ આ છે: ૧ સોનાની ચરખો,

૨ કબરની સુંદરી, ૩ જાદુઈ રમણી, ૪ દુખાન વૈદની વાર્તા, ૫ જાદુઈ રમણીની બીજી વાર્તા, ૬ ચાલતું શબ, ૭ સોનેરી સફરજન, ૮ મોતનો કુવો.

ઉપરની ચારેય વાતો જાદુઇ અને ચમત્કાર ભરેલી છે જ, છતાં પણ તે મનને આનંદ અને તેની સાથે બોધ આપનારી તથા સાહસિક વૃત્તિ જગવનારી છે. વિદ્યાર્થીઓ અને મોટેરાઓ સૌને રસ પડે તેવી આ વાતો છે.

પ.

૨૦–ગાયત્રી મંત્રસામર્થ્ય (લેખક ડો. જટાશંકર નાન્દી)

આ પુસ્તક ગાયત્રી મંત્રના પુરશ્ચરણ ફળ, અને પ્રક્રિયા ઉપરનો ખાસ પ્રકાશ આપે છે. લેખકે સંપૂર્ણ રીતે એનું ગ્રથન કર્યું છે. સુંદર રીતે સમજી શકાય (સામાન્ય જ્ઞાનવાળાઓને પણ) એવું ગાયત્રી મંત્રના અર્થ પુરશ્ચરણ વિગેરે સાધક અને સાધનના નિયમનો વિગેરે દર્શાવતું ગુજરાતી ભાષાનું શ્રેષ્ઠ પુસ્તક છે. લેખકે ખુબ મહેનત લઇને ગ્રથન કરી ગુજરાતી સમાજની અપૂર્વ સેવા બજાવી છે.

૨૧–'પાતંજલ યોગસૂત્ર' અનુવાદકઃ સ્વર્ગસ્થ નર્મદાશંકર બાળાશંકર પંડયાનો અનુવાદ લગભગ બધી જ રીતે યોગ્ય થયો છે. પૂજ્ય સ્વામી શ્રી વિવેકાનંદ જેવા અધિકારીને હાથે તેનું ભાષ્ય લખાયેલું હોઈ, તે શાસ્ત્રીય હોય અને માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિથી પરિપૂત હોય તે સ્વાભાવિક છે. યોગશાસ્ત્ર દિવ્યજીવનની સાધનાનું વિજ્ઞાન છે, અનુભૂતિના પાયા પર પ્રતિષ્ઠિત થયેલું જીવનશાસ્ત્ર છે તેનો આવો સુંદર અને પ્રમાણભૂત અનુવાદ તૈયાર કરાવી પ્રગટ કરવા બદલ ગુજરાતની અજોડ પ્રકાશન સંસ્થા સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય ગુજરાતીઓના અભિનંદનનું અધિકારી છે.

દલસુખરામ શાસ્ત્રી

નચિકેતા (વડોદરા) માસિકનો અંક તપાસ્યો. માસિક દરેક વિષયોને લગતી માહિતી અને વાર્તાઓથી ભરેલું છે. સંચાલન સફળ રીતે થાય છે દરેક પુસ્તકાલયે તેને પોતાના બજેટમાં સ્થાન આપવા યોગ્ય છે.

વડોદરા તથા મહેસાણા જીલ્લાના પુસ્તકાલયો માટે

વેદાન્તના અભ્યાસી સ્વામી શ્રી માધવતીર્થજીએ લખેલાં પુસ્તકો
(૧) "ચોરાસી લાખયોનિ" અને (૨) "સિદ્ધ દશા" પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

આ બન્ને પુસ્તકો વડોદરા જીલ્લાના ગણપતપુરાના શ્રી. બેચરભાઈ રાયજીભાઇ પટેલના પુત્રો શ્રી. ગોવિંદભાઇ, શ્રી. રામચંદ્રભાઈ, તથા શ્રી ગોરધનભાઇએ પ્રસિદ્ધ કરાવ્યાં છે. જનતા આનો બહોળો લાભ લઇ શકે તે હેતુથી જેટલાં પુસ્તકો છે તે વડોદરા તથા મહેસાણા જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને મોકલી શકાય તેમ છે. જે પુસ્તકાલયોને તે પુસ્તકો વસાવવા ઇચ્છા હોય તેમણે ચોસઆના બુક પોસ્ટ ખર્ચ માટે ટિકિટો મોકલી નિચેના સ્થળેથી મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

શ્રી. ગોરધનભાઇ બેચરભાઈ પટેલ
અંબા નિવાસ, ખાડીયાપોળ, વડોદરા.

સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧ વિચાર સાગર—(નિશ્ચલદાસજીકૃત) અનુ. સ્વ. શ્રી. મનઃસુખરામ સૂર્યરામ ત્રિપાઠી; કીમત રૂ. ૩—૦—૦

૨ શ્રી ચંડીપાઠ—અનુ. શ્રી. શંકરદત્ત પાર્વતીશંકર શાસ્ત્રી; કીમત રૂા. ૧—૪—

૩ સંતોની અનુભવવાણી—સં. શ્રી. બ્રહ્મચારી વિષ્ણુપ્રકાશજી; કીમત રૂા. ૧—૮—૦

૪ વ્યક્તિમિત્રો—શ્રી. લીના મંગલદાસ; કીમત રૂા. ૧—૮—૦

૫ શ્રીમત્ શંકરાચાર્ય—લેખક: શ્રી. વામનરાવ પ્રા. પટેલ; કીમત રૂા. ૦—૧૨—૦

૬ ગૃહજીવનનાં દૃશ્યો—લેખિકા: શ્રી. કુમુદ શેઠ; કીમત રૂા. ૦—૧૨—૦

૭ મહાવીર વાણી—સંપાદક: શ્રી. બેચરદાસ દોશી; કીમત રૂા. ૦—૧૨—૦

૮ ગૃહજીવનની કલા—લેખક: શ્રી. સમાજશાસ્ત્રી; કીમત રૂા. ૦—૧૨—૦

૯ આદર્શ બાળકો—કીમત ૦—૬—૦

૧૦ ઇતિહાસને અજવાળે—લેખક શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા; કીમત ૦—૧૨—૦

૧૧ રમૂજી ટુચકા—લેખક શ્રી. ચંદ્રશંકર ગૌરીશંકર જોષી; કીમત ૦—૬—૦

૧૨ રામકૃષ્ણ પરમહંસ—(સંક્ષિપ્ત જીવન) કીમત ૦—૪—૦

૧૩ નારદનાં ભકિતસૂત્રો—સં. શ્રી. પંડિત વિષ્ણુદેવ સાંકળેશ્વર, કીમત ૦—૩—૦

૧૪ શ્રી રામકૃષ્ણ ઉપદેશ—અનુ : શ્રી. હરિશંકર નરસિંહરામ પંડયા અને જયંતિલાલ મંગળજી ઓઝા, કીમત ૦—૬—૦

૧૫ જડભરત—સંપાદક : શ્રી. વામનરાવ પ્રા પટેલ; કીમત રૂા. ૦—૩—૦

૧૬ સત્સંગ—સં. વામનરાવ પ્રા. પટેલ; કીમત ૦—૩—૦

૧૭ સત્સંગમાળા—સંપાદક: શ્રી. મગનલાલ હરિભાઈ વ્યાસ; કીમત ૦—૬—૦

૧૮ વિશ્વામિત્ર ને હરિશ્ચંદ્ર—લેખક : શ્રી. રામનારાયણ નાગરદાસ પાઠક કીમત ૦—૪—૦

૧૯ ભકત રોહિદાસજી—લેખક શ્રી. મંગળજી ઉદ્ધવજી શાસ્ત્રી, કીમત ૦—૩—૦

૨૦ સ્વામી રામતીર્થ—લેખક: શ્રી. પ્રફુલ્લ પ્રા ઠાકોર; કીમત રૂા. ૦—૪—૦

૨૧ બાળકોની રીતભાત—લેખક: શ્રી. સોમાભાઇ ભાવસાર; કીમત રૂા. ૦—૪—૦

૨૨ ધર્મની બાળપોથી—લેખકો: સતીદેવી નં. ઠક્કર અને શ્રી. નંદલાલ મો. ઠક્કર; કીમત રૂા. ૦—૬—૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય–અમદાવાદ તરફથી

૨૩ રાજમુગટ–(ચોથી આવૃત્તિ)–લેખકઃ શ્રી. ધૂમકેતુ, કીમત રૂા. ૩–૦–૦

૨૪ કંકાવટી–(મંડળ બીજું) લેખકઃ શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; કીમત રૂા. ૩–૮–૦

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર–અમદાવાદ તરફથી

૨૫ પંચમહાલના આદિવાસીઓ–લેખકઃ શ્રી. જયંતિલાલ મણિલાલ મલકાણ, કીમત રૂા. ૦–૯–૦

૨૬ મોટાં માણસોનાં મન–લેખકઃ શ્રી. મુકુલભાઇ કલાર્થી; કીમત રૂા. ૦–૯–૦

હરિહર પુસ્તકાલય–સૂરત તરફનાં પુસ્તકો

૨૭ બે ઘડીની બાદશાહી–લેખકઃ શ્રી. રમણલાલ સોની; કીમત રૂા. ૨–૮–૦

૨૮ બગદાદનો બાદશાહ–લેખકઃ ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૩–૦–૦

૨૯ સેતાની ચરણો–લેખકઃ ઉપર પ્રમાણે, કીમત ૩–૦–૦

૩૦ પાતાળની પદ્મિણી–લેખકઃ ઉપર પ્રમાણે, કીમત રૂા. ૨–૮–૦

૩૧ મિલન–અનુ શ્રી. મૃદુલ; કીમત રૂા. ૩–૮–૦

૩૨ થી ૪૧ નવઘડતર ગ્રંથમાળા–શ્રેણી બીજી

(૩૨) ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક (૩૩) સમુદ્રગુપ્ત અને હર્ષ (૩૪) વનરાજ ચાવડો, અને સિદ્ધરાજ જયસિંહ, (૩૫) પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ અન વસ્તુપાળ અને તેજપાળ, (૩૬) નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઇ, (૩૭) રાણા પ્રતાપ અને શિવાજી, (૩૮) અકબર અને શાહજહાં, (૩૯) નાના ફડનવીસ અને ઝાંસીની રાણી, (૪૦) દાદાભાઇ નવરોજી અને સયાજીરાવ ગાયકવાડ; (૪૧) રાષ્ટ્રપિતા ગાંધીજી અને સરદાર વલ્લભભાઇ પટેલ; આખા સેટની કીમત રૂા. ૫–૦–૦

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ–અમદાવાદ તરફથી

૪૨ રીક્ષાબોય–ભા. ૧–૨ અનુ. શ્રી. જયા ઠાકોર; કીમત રૂા. ૪–૦–૦ દરેકનાં

૪૩ બેન્જામીન ફ્રાન્કલીન–લેખક માર્ગરેટ કઝીન્સ, કીમત રૂા. ૨–૦–૦

૪૪ કાયર–મૂળ લેખકઃ શ્રી. રાજેન્દ્ર શર્મા; અનુવાદક, શ્રી. નટવરલાલ જાની; પ્રકાશકઃ બુકસેલર હેમરાજ દયાળજી; સાંકડી શેરી, અમદાવાદ, કીમત ૪–૦–૦

૪૫ બત્રીસ પૂતળીની વાર્તા–સંપાદક શ્રી. શિવલાલ જેસલપુરા; પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૫–૦–૦

૪૬ ગુલામોનો મુક્તિદાતા–લેખક શ્રી. રમણલાલ ચીમનલાલ શાહ; પ્રકાશકઃ ભારત પ્રકાશન; ૪૪, કલ્યાણ ભુવન, રિલીફ રોડ, અમદાવાદ કીમત રૂા. ૩–૮–૦

—વડોદરા, પંચમહાલ જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. છ. મ. પટેલે, ફેબ્રુ. માસમાં કાલોલ તાલુકાનાં ૧૨, ગોધરા તાલુકાનાં ૬ તથા સાવલી તાલુકાનાં ૧ મળી ૧૯ ગામ જંઇ ત્યાંનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે. અને જ્યાં ગ્રામ પુ. નથી ત્યાં તે ખોલવાનો પ્રચાર કર્યો છે, ગ્ર. પુ.-મં ના સભ્યો નોંધ્યા છે, તથા ૧૫ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં છે.

પુસ્તકાલય નોંધ

પુસ્તકરૂપે સરકાર મદદ

પુસ્તકરૂપે આપવામાં આવતી સરકાર મદદ અંગે ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી સરકારને લખવામાં આવેલ પત્રનો જવાબ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો છે. તેની નોંધ સઘળાં પુસ્તકાલયો લે એવી વિનંતિ છે.

"અત્યારે સરકાર આપના જણાવવા પ્રમાણે પુસ્તકોની યાદી વડે પુસ્તકોની ભલામણ કરે છે. લાયબ્રેરી સત્તાવાળાઓએ પ્રથમથીજ તેમાંનાં કેટલાંક પુસ્તકો પોતાની મેળે ખરીદ્યાં હોય તો તે લેવડાવવાની જરૂર નથી. સરકારનો તેવો હેતુ પણ નથી. ભલામણ યોગ્ય પુસ્તકો પૈકી અમુક ટકા જેટલી કિંમતનાં પુસ્તકો સંગ્રહમાં આવ્યાં હોય તો સરકારનો હેતુ સચવાય છે, અને નિયમનો વાંધો લેવામાં આવતો નથી."

ટ્રસ્ટ અંગે હિસાબોનું ઑડિટ

ખેડા જિલ્લાના મે. એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટરે પુસ્તકાલયો વાચનાલયોના હિસાબો ટ્રસ્ટ એકટ અનુસાર ઓડિટ કરાવવા બાબત, વડોદરાના આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશ્નરને પુછાવેલું તેનો જવાબ આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશ્નરે નીચે પ્રમાણે આપ્યો છેઃ-

"આપના તા. ૨૮ ઓકટોબર ૧૯૫૫ ના પત્ર નં. P. ૨૪ (A) ૭૩૬૬ ના જવાબમાં જણાવવાનું કે, પુનાના મે. ડિરેકટર ઓફ એજ્યુકેશનના પત્રમાં સરકારી ગ્રાન્ટ મેળવતાં વાચનાલયોને અપાતા અપવાદ બાબત જણાવવાનું કે, એ અપવાદ સરકાર મદદ મેળવતાં વાચનાલયો પુરતોજ છે. ૧૯૫૦ ના પબ્લીક ટ્રસ્ટ એકટની કલમ ૩૩ અને ૩૪ ને તેનાથી કંઈ બાધ આવતો નથી. કલમ ૩૩-૩૪ હેઠળ તા. ૨૧-૧-૫૨ થી સઘળાં વર્ષો માટે રૂા. ૫૦૦ થી વધુ આવક ધરાવતાં વાચનાલયો માટે ઓડિટ ફરજિયાત છે. જો કે જે વાચનાલયોની વાર્ષિક આવક રૂા. ૫૦૦ થી ઓછી હોય તેમણે પરિશિષ્ટ ૯ A અને ૯ B પ્રમાણે, તા. ૨૧-૧-૫૨ થી સઘળાં વર્ષોના હિસાબો રજૂ કરવા જોઇશે (તેમને માટે ઓડિટ ફરજીઆત નથી) આ હિસાબો તેના ટ્રસ્ટી કે ટ્રસ્ટીઓએ ચોકસાઇ કરી સહી કરેલા હોવા જોઇશે. આ ફોર્મ ૯ A અને ૯ B આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશ્નર, જૂના સરકારવાડા, વડોદરાના સરનામેથી ૦-૦-૩ ની કીમતે અપાશે. તેનું પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ રહેશે.'

સૌ પુસ્તકાલયો વાચનાલયોને ઉપલા પત્રની નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

—ભરૂચ-સુરત જિલ્લા પુ. પ્રચારક શ્રી. વ. જી. નાયકે ફેબ્રુ. માસમાં વલસાડ તાલુકાનાં ૧૬ તથા ચીખલી તાલુકાનાં ૩ મળી ૧૯ ગામે જઇ ત્યાં આવેલાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી, જ્યાં પુસ્તકાલય નથી ત્યાં પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચાર કર્યો. ગુ. પુ. મં. ના ૨૫ સભ્યો નોંધ્યા, તથા ૧૪૨ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યાં.

નવી દિલ્હીમાં ભરાનાર અખિલ હિંદ સાહિત્ય પ્રદર્શન

મુંબઈ રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના ક્યુરેટરે નીચેની યાદી, પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ જોગ પ્રકટ કરી છે.

શ્રી માનદ મંત્રી, પ્રાદેશિક, જિલ્લા અને તાલુકા લાયબ્રેરી, મુંબઇ રાજ્ય.

મહાશય

વિષય : સાહિત્યક એકેડેમી અખિલ હિંદ સાહિત્ય પ્રદર્શન–સાહિત્યના વિકાસ માટે અખિલ હિંદ ભાષા સાહિત્યનું એક પ્રદર્શન માર્ચ ૧૯૫૬ અગર એપ્રિલ ૧૯૫૬ ની આસપાસ નવી દિલ્હી ખાતે, સાહિત્ય એકેડેમી (નેશનલ એકેડેમી ઓફ લેટર્સ) મુ. નવી દિલ્હી તરફથી યોજનાર છે. હિંદ સરકારનું કેળવણી ખાતું, આ સાથે જોડેલી યાદીમાં નોંધેલા વિષયો ઉપરનાં 'સ્ટેન્ડર્ડ' પુસ્તકો કે જે આપની લાયબ્રેરીઓ વસાવી શકાય તેવી યાદીને આવકારે છે. આ તક પણ છે અને લાયબ્રેરીઓ માગેલી માહિતી પુરી પાડી સહકાર આપે તો હિંદની ભાષાઓમાં પુસ્તકોનું આધારભૂત સૂચિપત્ર મેળવવાની તક અને લાયબ્રેરીઓ પોતાના વાંચકોને પોતાની પાસેની ચોપડીઓના જથ્થાની તૈયાર માહિતી પૂરી પાડવાનું લાયબ્રેરીઓને આમંત્રણ આપું છું. હું આપને તે સ્વીકારવા વિનંતિ કરું છું કે જેથી આવેલી તકનો સારી રીતે ઉપયોગ થઈ શકે. જો સમયમર્યાદા ન સચવાય તો પેપરોમાં હકીકત હતી કે પ્રદર્શન ઓકટોબર '૫૬ માં ભરાશે તો કરેલા પ્રયત્નો એળે જશે નહીં, પણ લાયબ્રેરીના સંચાલકો અને સત્તાવાળાઓને ચોપડીઓના ભંડોળના પ્રકાર, તેની સમૃદ્ધિ અને અમુક વિષયનાં પુસ્તકોની ઉણપ બાબત ઝીણી માહિતી પૂરી પાડશે.

૨ આપણી ઘણીખરી જિલ્લા અને તાલુકા લાયબ્રેરી 'વર્ગીકૃત યાદીઓ' રાખે છે કે જેને તેઓ વિષય વર્ગીકરણ કહે છે—આની એક પ્રત ઉપર જે તે વિષય ઉપરની નમુનેદાર (સ્ટેન્ડર્ડ) ચોપડીઓને ચિહ્ન કરવાનું અઘરું પડશે નહીં.

હિંદ સરકારના વિષયની નામાવલીમાં ૨૪ વિષયો આપેલા છે કે જેમાં ૮ સાહિત્યના પેટા વિષયોનો (નં. ૨૧) સમાવેશ થાય છે. ધારણા છે કે નં. ૨૧ ના વિષય સિવાય બીજા વિષયો માટે પસંદ કરવાનાં પુસ્તકોની વિષયવાર સંખ્યા ૨૦ થી વધશે નહીં. આમ પુસ્તકોની નામાવલીનું કુલ ૨૩૦ થી ૨૫૦ થવું જોઈશે.

સાહિત્યના વિષય હેઠળ મહેનતની કરકસર થઈ શકશે. કાવ્ય સંગ્રહ, પદ્ય સંગ્રહ અને જુદી જુદી આવૃત્તિઓનું પુનરાવર્તન અટકાવવું. વળી પ્રત્યેક લેખકનાં તમામ પુસ્તકો નહી પરંતુ પ્રખર પુસ્તકોજ જણાવવાં.

લાયબ્રેરીના સત્તાવાળાઓ પાસે પૂરતા અને તાલીમ પામેલા માણસો કે જે પુસ્તકોની પસંદગી કરી યાદી કરે તે વાતથી આપ અજાણ નથી. આથી માનદ કામ કરાવવા સૂચન કરું છું. અંતમાં તમામ પ્રમુખો અને મંત્રીઓ વ્યવસ્થાપક મંડળના સભાસદોએ બીજી કોઈપણ બાબત કરતાં કામ પ્રત્યેના પ્રેમ માટે તેમની સેવાઓ અર્પણ કરેલી છે. બૌદ્ધિક પ્રકારનું આ તેમને માટે શ્રમદાન બનશે કે જેને માટે સરકાર ઘણી આભારી રહેશે

૪ આ યાદીઓ તૈયાર થયા પછી, પ્રદર્શનના સત્તાવાળાંઓની સમ્મતિથી આ કચેરી લાયબ્રેરીના વ્યવસ્થાપક મંડળને તેમનાં પુસ્તકો ઉછીનાં મોકલવા જણાવશે અને તે એ શરતે કે પુસ્તકો સહીસલામત પાછાં મોકલવામાં આવશે.

૫ સાહિત્ય એકેડેમી ન્યુ દિલ્હી તરફથી ભરાનાર પ્રદર્શનને સફળ બનાવવા માટે આપના તરફથી આપવામાં આવનાર તમામ સહકાર પ્રસંશનીય બનશે.

આપનો વિશ્વાસુ

(સહી) ટી. ડી. વાકનીસ

કયુરેટર ઓફ લાયબ્રેરીઝ, મુંબઈ રાજ્ય.

સાહિત્ય એકેડેમીએ નક્કી કરેલા વિષયોની સૂચિ આ નીચે આપી છે :

Sahitya Akademi

74, Theatre Communication Building

Cannaught Circus, NEW DELHI

Your Co-operation is solicited in helping us to compile a list of good books published in any Indian language on the following subjects:

1. Bibliographies પુસ્તકસૂચિઓ
2. Encyclopedias જ્ઞાનચક્રો
3. Dictionaries કોષ
4. Philosophy તત્વજ્ઞાન
5. Psychology માનસશાસ્ત્ર
6. Social Sciences સમાજશાસ્ત્ર
7. History ઇતિહાસ
8. Religion ધર્મ
9. Politics રાજનીતિ
10. Economics અર્થશાસ્ત્ર
11. Law કાયદો
12. Geography and Travel ભૂગોળ અને પ્રવાસ
13. Education કેળવણી
14. Anthropology નૃવંશવિદ્યા
15. Folklore લોકસાહિત્ય
16. Medicine વૈદક
17. Science and Mathematics વિજ્ઞાન અને ગણિતશાસ્ત્ર
18. Engineering ઇજનેરી
19. Agriculture, Forestry and Cattle Farming ખેતીવાડી, જંગલ અને ઢોરઉછે
20. Commerce and Industry વ્યાપાર અને ઉદ્યોગ
21. Literature સાહિત્ય

1. Poetry કથા
2. Drama નાટક
3. Fiction નવલકથા
4. Essay, Literary Criticism and Bellas Letters નિબંધ, વિવેચન અને પત્રાત્મક સાહિત્ય
5. Biography and Autobiography જીવનચરિત્ર અને આત્મચરિત્રો
6. Translations ભાષાન્તરો
7. Linguistics and Grammar વ્યાકરણ અને ભાષાશાસ્ત્ર
8. Children's Literature બાળોપયોગી સાહિત્ય
22. Sport and Entertainment રમતગમત અને મનોરંજન
23. Photography, Cinema and Radio ફોટોગ્રાફી, ચલચિત્ર અને રેડિયો
24. General and Miscellaneous સામાન્ય અને ફિરકોળ

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફની નોંધ

શિષ્ટ વાચનની પાંચમી પરીક્ષાનાં પ્રમાણપત્રો તથા ઈનામો જે તે કેન્દ્રોના વ્યવસ્થાપકો તરફ અત્રેથી મોકલાઈ ગયાં છે. તે મળ્યાની પાવતી વહેલી તકે અમારા તરફ મોકલી આપવા સૌ કેન્દ્રવાળાને વિનંતિ છે. કેન્દ્ર વ્યવસ્થાપકોએ મેળાવડો ગોઠવીને તે અર્પણ કરવાં.

—શિ. વા. ની છઠ્ઠી પરીક્ષા સપ્ટેમ્બર ૫૬ ની તા. ૧૬ મીએ શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠક કૃત 'નિત્યનો આચાર' નામના પુસ્તકની લેવાશે. તેની વિશેષ માહિતી માટે 'પુસ્તકાલય' માસિકના જાન્યુઆરી '૫૬ ના અંકનું પાન ૩૭૦/૯ જુઓ.

—સુરત જિલ્લા પુ. મંડળ તરફથી સુરત મુકામે, સુરત જિલ્લાની પહેલી પુસ્તકાલય પરિષદ તા. ૩૦ માર્ચે મળશે. તે માટે આજ અંકમાં પ્રગટ થયેલ સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદનો પરિપત્ર લાગતા વળગતાને વાંચવા ખાસ વિનંતિ છે. સુરત જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિઓ આ પરિષદમાં સારા પ્રમાણમાં હાજરી આપશે. ઉપરાંત સુરત જિલ્લામાંથી નોંધાયલા ગુજરાત પુ. મંડળના સભ્યો પણ આ પરિષદમાં જરૂર પધારશે, એવી આશા રાખીએ છીએ.

—ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળનું ચાલુ વર્ષ માર્ચ આખરે પૂરું થતું હોઇ, ગુજરાતનાં જે જિલ્લા, તાલુકા અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો પોતાનાં વાર્ષિક લવાજમ આપી, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદ બન્યા ન હોય તેઓને અનુક્રમે રૂ. ૬, ૪, અને ૨ માર્ચ '૫૬ આખર સુધીમાં મોકલી આપી સભાસદ બની જવા વિનંતિ છે. જે પુસ્તકાલયોનાં બજેટ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં આવ્યાં છે, તેમનાં લવાજમ તે મંડળ તરફથી અમને મળી ગયાં છે, જેથી તેઓએ લવાજમ મોકલવાનાં નથી.

—સંખેડા તાલુકા માનદ પ્રચારક શ્રી. કરસનભાઇ પ્ર. પટેલે પાંચ ગ્રામ પુસ્તકાલયની, શિનોર તાલુકા મા. પ્ર. શ્રી. અમૃતલાલ દ. જોશીએ ૩ ગ્રામ પુ. ની તપાસણી કરી છે.

વલ્લભભાઇ મૂ. પટેલ
સહમંત્રી.

માસિકો મળ્યા તારીખ

માસિકનું નામ	માસ	વર્ષ	અંક	મળ્યા તારીખ
અખંડાનંદ	માર્ચ	૯	૫	૨-૩-૫૬
ઊર્મિ-નવરચના	,,		૩૧૨	૧-૩-૫૬
કુમાર	ફેબ્રુઆરી	૩૮	૫	૨૦-૨-૫૬
કોડિયું	માર્ચ	૧૧	૮	૫-૩-૫૬
ગાંડીવ	,,	૩૦	૪	૫-૩-૫૬
ગ્રામજીવન	,,	૨૬	૫	૬-૩-૫૬
ગ્રામસ્વરાજ	,,	૯	૮	૧૨-૨-૫૬
ઘરશાળા	,,	૧૬	૭	૨૨-૨-૫૬
જીવન પ્રકાશ	,,	૯	૧૨	૭-૩-૫૬
નક્ષિકેતા	,,	૩	૧૦	૩-૩-૫૬
નવચેતન	,,	૩૪	૬	૧-૩-૫૬
નવાં માનવી	,,	૪	૧૨	૫-૧-૫૬
પ્રતિમા	,,	૧૪	૫-૬	૮-૩-૫૬
પ્રસ્થાન	ફાગણ	૩૧	૫	૧૨-૩-૫૬
બાલકનૈયો	ફેબ્રુઆરી	૨	૨	૧૯-૨-૫૬
બાલમિત્ર	માર્ચ	૩૫	૬	૪-૩-૫૬
બાલજીવન	ફેબ્રુ	૩૫	૪	૧૦-૨-૫૬
બાળક	,,	૨૪	૩	૩-૩-૫૬
મિલાપ	ફેબ્રુઆરી		૭૩	૧૪-૨-૫૬
પ્યારા બાપુ	,,	૮	૧	૧૫-૨-૫૬
ભિષક્ ભારતી	માર્ચ	૧૨	૪	૧૨-૨-૫૬
વેદસંદેશ	,,	૬૧	૩	૯-૩-૫૬
યાત્રિક	,,	૧	૫	૪-૩-૫૬
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	માર્ચ	૧૫	૩	૨-૩-૫૬
શ્રીરંગ	,,	૧	૬	૩-૩-૫૬
સંસ્કૃતિ	ડિસેમ્બર	૯	૧૨	૧-૧૨-૫૫
સ્ત્રીજીવન	માર્ચ	૧૭	૫	૨-૩-૫૬

સુરત જિલ્લા પહેલી પુસ્તકાલય પરિષદ

સ્થળ : સુરત જિલ્લા લોકલબોર્ડ, દરીઆ મહાલ, સુરત.
તારીખ : ૩૦ મી માર્ચ ૧૯૫૬ ને શુક્રવાર
સમય : બપોરે ૨ - ૦ કલાકે

સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળે સુરત જિલ્લાની પહેલી પુસ્તકાલય પરિષદ સુરત જિલ્લા લોકલ બોર્ડના નવા મકાનમાં તા. ૩૦ મી માર્ચ ૧૯૫૬ ને શુક્રવારે ભરવાનું ઠરાવ્યું છે.

પરિષદના પ્રમુખ તરીકે સુરત જિલ્લા કોંગ્રેસ સમિતિના પ્રમુખ અને મુંબઈ લેજિસ્લેટિવ કાઉન્સિલના સભ્ય શ્રીમતી જ્યોત્સ્નાબેન શુકલની વરણી કરવામાં આવી છે.

આ પરિષદમાં ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણની કલમ ૨૬/૧-૨ મુજબ સુરત જિલ્લામાં ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના નોંધાયેલા તમામ વ્યક્તિગત તથા સંસ્થાગત સભ્યો પ્રતિનિધિ તરીકે આવી શકશે. આ ઉપરાંત જિલ્લા પુસ્તકાલય ૫, તાલુકા પુસ્તકાલય ૩, ગ્રામ, મહિલા અને બાલ પુસ્તકાલયો દરેક ૨, અને વાંચનાલય ૧ પ્રતિનિધિ મોકલી શકશે.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણની કલમ ૨૭ મુજબ દરેક પ્રતિનિધિ પાસેથી ૦-૮-૦ આઠ આના પ્રતિનિધિ ફી લેવામાં આવશે.

પરિષદમાં હાજરી આપવા ઈચ્છનાર પ્રતિનિધિઓને પોતાનાં નામ, સરનામું વગેરે માહિતી તેમજ પોતાની પ્રતિનિધિ ફીના આઠ આના તા. ૨૫-૩-૫૬ પહેલાં નીચેના સરનામે મોકલી આપવા વિનંતિ છે.

પરિષદ સમક્ષ રજુ કરવા જેવા ઠરાવો તા. ૨૫-૩-૫૬ પહેલાં નીચેના સરનામે મોકલી આપવા વિનંતિ છે. સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ એ ઠરાવો પર વિચારણા કરીને રજુ કરવા જેવા ઠરાવો પરિષદ સમક્ષ મૂકશે.

પરિષદનું કામકાજ તા. ૩૦મી માર્ચ ૧૯૫૬ ને શુક્રવારે બપોરે ૨-૦ કલાકે શરૂ થશે અને એજ દિવસે સાંજે ૫-૦ કલાકે પૂરૂં થશે. આમ છતાં જો પરિષદનું કામકાજ પતાવતાં મોડું થાય અને પ્રતિનિધિઓને સુરતમાં રહેવાની ફરજ પડે તો તેમણે પોતાનો બીસ્તરો તેમજ જળપાત્ર સાથે લાવવા વિનંતિ છે.

પુસ્તકાલયો તરફથી આવનાર પ્રતિનિધિઓ પોતાનો ખર્ચ જે તે પુસ્તકાલયોમાં પાડી શકશે.

સુરત જિલ્લામાં આ પહેલી જ પુસ્તકાલય પરિષદ મળે છે એટલે સુરત જિલ્લાના પુસ્તકાલયોને પરિષદમાં પ્રતિનિધિઓ મોકલીને આ પરિષદને સફળ બનાવવા વિનંતિ છે.

સુરત જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ
C/o કોંગ્રેસ ભવન, સોની ફળિયા
સુરત. તા. ૯-૩-૫૬

લલ્લુભાઇ હ. પટેલ
પ્રમુખ
ઠાકોરભાઇ ડાહ્યાભાઇ દેસાઇ
ઉપપ્રમુખ
બલ્લુભાઇ દલપતભાઇ દેસાઇ
શંકરલાલ નાથજી દવે
મંત્રીઓ

અમદાવાદ વિભાગમાં પુસ્તકાલયશિક્ષણવર્ગ

મહેસાણા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિએ ઠરાવ્યા મુજબ એક પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ મહેસાણા જિલ્લાના ગ્રંથપાલ મંત્રીઓ, પુસ્તકાલય વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ પુસ્તકગોઠવણી, હિસાબી તેમજ દફતરી કામકાજ, શિષ્ટવાચનની વિધવિધ યોજનાઓ અને બજેટ નિવેદન અંગેની તાલીમ મેળવે તે અર્થે ઊંઝા મુકામે સાર્વ. પુસ્તકાલયના મકાનમાં તા. ૨૬-૨૭-૨૮/૨-૫૬ ના રોજ યોજવામાં આવ્યો હતો.

આ વર્ગનું ઉદ્ઘાટન ઊંઝા સુધરાઈના પ્રમુખ શ્રી. બુધાલાલ શાહના હસ્તે થયું હતું. શરૂઆતમાં મહેસાણા જિ. પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. નાનજીભાઇ પટેલે મહેસાણા જિલ્લાની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અંગે ટૂંક નિવેદન કર્યા બાદ ગુજરાત પુ. મંડળના મદદનીશ મંત્રી શ્રી. મણિભાઇ દેસાઇએ આવા વર્ગની ઉપયોગિતા સમજાવી ગ્રંથપાલ મંત્રીઓની પવિત્ર ફરજો અંગે સમજ આપી હતી. તે પછી વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસ અંગે ટૂંક પ્રવચન કર્યું હતું. શ્રી. બુધાલાલ શાહે ઊંઝાનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલય તેમ જ મહિલા પુસ્તકાલય અંગે ટૂંકમાં હકીકત રજુ કરી આવા વર્ગની આવશ્યક્તા સમજાવી વર્ગનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું. આ સમયે ઊંઝાના પ્રતિષ્ઠિત સજ્જનોએ ઠીક ઠીક હાજરી આપી હતી.

તા. ૨૭ મીએ વડી ધારાસભાના પ્રમુખ શ્રી. ગણેશ વાસુદેવ માવલંકરના અવસાન અંગે શોક પ્રદર્શિત કરતો ઠરાવ કરી બપોર પછીનું વર્ગનું કામકાજ બંધ રાખવામાં આવ્યુ હતું.

તા ૨૮ મીના રોજ ઊંઝાની ઓઈલ મીલના માલિક અને ઊંઝા વેપારી મહાજનના પ્રમુખ શ્રી. પ્રતાપસિંહ બ્રહ્મભટ્ટના હસ્તે વર્ગની પૂર્ણાહુતિ કરવામાં આવી હતી.

આ પ્રસંગે શ્રી. મણિભાઈ દેસાઇએ ગુજરાત પુ. મંડળની પ્રવૃત્તિઓની સમજ આપી ઊંઝા ગામે ચોથી ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ મળે અને તે અંગેની ગોઠવણુ કરવા બાબત ઊંઝાના નાગરિકોને વિનંતિ કરી હતી. શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા અંગે સમજ આપી તેનો વિસ્તાર વધારવા વિનંતિ કરી હતી. તે પછી શ્રી. પ્રતાપસિંગ ભાઇએ પૂર્ણાહૂતિ પ્રવચન કરતાં ઊંઝાની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અંગે તેમજ આ વર્ગમાં તાલીમ લીધેલ ગ્રંથપાલ મંત્રીઓને મેળવેલા જ્ઞાનનો સદુપયોગ કરી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સતેજ બનાવવા માટે વિનંતિ કરી હતી. તેમજ ચોથી ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ અંગે વિચારણા કરવા એક પ્રાથમિક સભા બોલાવવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

આ વર્ગનું સંચાલન શ્રી. મણિભાઇ દેસાઇ, શ્રી. વલ્લભભાઇ મૂ. પટેલ, શ્રી. છગનભાઇ પટેલ, શ્રી. છીતાભાઇ કુ. પટેલે કર્યું હતું. વળી 'પુસ્તકાલય''ના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ પ્ર. વ્યાસે પુ. સ. સ. મંડળની પ્રવૃત્તિઓ વિષે વિગતવાર સમજ આપી હતી.

આ વર્ગની સફળતામાં ઊંઝાના નાગરિકોએ ઠીક ઠીક રસ લીધો હતો. વળી સાર્વ. પુસ્તકાલયના મંત્રી શ્રી. અમૃતલાલ આચાર્યે સારી એવી જહેમત ઉઠાવી હતી.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની કાર્યવાહક સમિતિની સભા

ઉપરોક્ત મંડળની કાર્યવાહક સમિતિની સભા જાન્યુઆરી માસમાં શ્રી. મગનભાઇ શંકરભાઇ પટેલના પ્રમુખપદે મળી હતી. તે વખતે વહિવટી કામો ઉપરાંત નીચેનાં અગત્યનાં કામકાજ કરવામાં આવ્યાં હતાં.

૧ કાર્યવાહક સમિતિના મંત્રી તરીકે શ્રી. જેઠાલાલ જીવણલાલ ગાંધી અને શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીનને નીમવામાં આવ્યા હતા.

૨ ખજાનચી તરીકે શ્રી. જીવણજી ડાહ્યાભાઈ દેસાઇને નીમવામાં આવ્યા હતા.

૩ કાર્યવાહક સમિતિમાં (૧) શ્રી. ખુમાનસિંહ શંકરલાલ ખારોટ-ગોધરા, (૨) શ્રી. મુકુંદલાલ સોમનાથ પંડયા-પ્રાંતિજ, (૩) શ્રી. બલ્લુભાઈ દલપતભાઇ-કતારગામ, અને (૪) શ્રી. ઉત્સવભાઈ પરીખ-પ્રમુખ ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ નડિયાદ. એ ચારે સભ્યોને ઉમેરવામાં આવ્યા હતા.

૪ શુકલતીર્થ પુસ્તકાલય તરફથી આવેલ પત્ર સભામાં વંચાયો તે ઉપર ચર્ચા વિચારણા કરી ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, ઘણી વખત પુસ્તકાલયોમાં સરકાર જે પુસ્તકો આપવા માગતી હોય તે પૈકીનાં કેટલાંક પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં પહેલેથીજ હોય છે અથવા તો ચાલુ વર્ષમાં ખરીદી લેવામાં આવેલાં હોય છે. તેથી પુસ્તકો બેવડાવાનો સંભવ ઊભો થાય છે. એટલે સરકાર તરફથી મળતી મદદ રોકડ રૂપમાં જ અપાવી જોઇએ અને સરકારે તો માત્ર પુસ્તકાલયોએ ખરીદવા જેવાં કયાં પુસ્તકો છે તેની ભલામણ જ કરવી જોઇએ.

૫ ત્રીજી ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદની સ્વાગત સમિતિને મળેલા ઉત્પાદનમાંથી ખર્ચ જતાં રહેલી બચતની વધારાની રકમ રૂા. ૫૦૦-૦-૦ જે વડોદરા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી મળ્યા છે તે જમા લઈ રૂા. ૫૦૦-૦-૦ ની રકમ વિશેષ મદદ તરીકે વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળને આપવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા

જાહેરાત

અમરેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી બાકીનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને નીચેની યાદી મુજબ જે તે ગામના નામ સામે જણાવ્યા પ્રમાણેની જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ આપવામાં આવી છે, જે આ નીચે જેમના તેમના નામ સામે જણાવેલ છે અને જેમના તેમના બજેટ ખાતે જમા લેવામાં આવેલ છે, તેની સૌ મંત્રીભાઇઓને નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

માળીલા	તા. અમરેલી	૧૫—૦	પાંચ પીપળવા	તા. કોડિનાર	૨૫—૦
તરવડા	,,	૨૫—૦	માલગામ	,,	૧૫—૦
સરંભડા	,,	૪૦—૦	ગીર દેવળી	,,	૩૦—૦
દેવરાજીઆ	,,	૨૦—૦	દેવલપુર	,,	૧૫—૦
મેડી	,,	૨૫—૦	ગોહેલની ખાણ	,,	૪૫—૦
તરકેતલાવ	,,	૨૫—૦	હીરાણા	તા. દામનગર	૨૫—૦
ક્રમી	તા. ધારી	૩૮—૦	શાખપુર	,,	૪૦—૦
લાખાપાદર	,,	૫૦—૦	કલ્યાણપુર	તા. ઓખામંડળ	૧૫—૦
ગોવિંદપુર	,,	૨૫—૦			૪૮૩—૦

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા

જાહેરાત

વડોદરા જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૫-૫૬ ના વર્ષની સરકાર મદદ મળ્યા બાબત.

આથી વડોદરા જિલ્લાનાં તમામ પુસ્તકાલયના મંત્રી ભાઈઓને જણાવવામાં આવે છે કે સાથેની યાદી પ્રમાણેની સને ૧૯૫૫-૫૬ ના વર્ષની સરકાર મદદ મે. ડે. એ. ઇન્સ્પેકટર સાહેબ તરફથી જુદા જુદા વખતે અમને એકી આંકડે મળી છે, જે જેમના તેમના બજેટ ખાતે જમા લેવામાં આવી છે. વધારામાં જણાવવાનું કે દરેક પુસ્તકાલયોને મળેલી સરકાર મદદ જે તે મંત્રીભાઈઓ પોતાના પુસ્તકાલયના રોજમેળમાં જમા કરે અને તેની પાવતી મંડળે કરેલા ખર્ચની પાવતીઓ સાથે આવશે તે ઉપર સહી કરી વહેલી તકે પરત કરવા વિનંતિ છે. તા. ૨૮-૨-૫૬

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

વડોદરા જીલ્લો

વડોદરા તાલુકો		૨૧ વડદલા	૫૨—૦	૪૨ દુમાડ	૭૦—૦
૧ માંજલપુર	૫૧—૦	૨૨ માણેજા	૭૫—૦	૪૩ બાજવા	૭૫—૦
૨ વડસર	૭૫—૦	૨૩ ખલીપુર	૪૧—૦	૪૪ હરણી	૭૫—૦
૩ ખાનપુર	૭૫—૦	૨૪ ભાયલી	૭૫—૦	૪૫ ગોસિન્દ્રા	૫૫—૦
૪ સેવાસી	૭૫—૦	૨૫ સુભાનપુરા	૧૪—૦	૪૬ ઉંઢિયા	૭૫—૦
૫ અકોટા	૫૩—૦	૨૬ ચાપડ	૬૮—૦	૪૭ ઇંટોલા	૭૫—૦
૬ વરણામા	૭૫—૦	૨૭ સમસપુરા	૫૭—૦	૪૮ સોખડા	૨૪—૦
૭ આસોજ	૫૫—૦	૨૮ કરચિયા	૭૫—૦	૪૯ રણોલી	૭૫—૦
૮ મહાપુરા	૨૬—૦	૨૯ પાતલવેણી	૫૦—૦	૫૦ ગોરવા	૭૧—૦
૯ ગોત્રી	૭૫—૦	૩૦ કોટણા	૩૭—૦	૫૧ આજોડ	૭૫—૦
૧૦ ચાપડ	૪૦—૦	૩૧ દશરથ	૭૫—૦	૫૨ સીસ્વા	૨૩—૦
૧૧ રાઘવપુરા	૨૮—૦	૩૨ વિરોદ	૫૮—૦	૫૩ અટલાદરા	૬૬—૦
૧૨ આમલીઆરા	૪૧—૦	૩૩ સાંકરદા	૭૫—૦	૫૪ જાંબુઆ	૭૫—૦
૧૩ કપુરાઈ	૧૩—૦	૩૪ ફાજલપુર	૧૬—૦	૫૫ મોતીઆપુરા	૭૦—૦
૧૪ ધનિયાવી	૩૭—૦	૩૫ પદમલા	૬૮—૦	૫૬ વોસણા કોતરીઆ	૭૫—૦
૧૫ મંકરપુરા	૭૫—૦	૩૬ કરાલી	૨૯—૦	૫૭ લાલજીપુરા	૪૮—૦
૧૬ દામાપુરા	૩૯—૦	૩૭ વેમાલી	૭૫—૦	૫૮ તતારપુરા	૫૯—૦
૧૭ ધનોરા	૫૯—૦	૩૮ ભીલ	૭૫—૦	૫૯ સુંદરપુરા	૨૧—૦
૧૮ તાંદલજા	૬૨—૦	૩૯ સૌદયવાસણા	૬૫—૦	૬૦ અણખી	૭૧—૦
૧૯ તરસાલી	૭૫—૦	૪૦ સમીઆલા	૭૪—૦	૬૧ અંકોડિયા	૭૫—૦
૨૦ સમા	૭૦—૦	૪૧ કરોડિયા	૫૧—૦	૬૨ ઉંડેરા	૩૬—૦

૬૩ પોર	૬૪—૦
૬૪ સમસાબાદ	૭૫—૦
૬૫ સલાડ	૭૫—૦
૬૬ ફુંવાદ	૭૫—૦
૬૭ મેથાકુઈ	૩૦—૦
૬૮ શેરખી	૩૫—૦
૬૯ વડસાલા	૭૩—૦
૭૦ રાયપુરા	૭૫—૦
૭૧ સરાર	૭૫—૦
૭૨ કોયલી	૭૫—૦
૭૩ કલાલી	૭૫—૦
૭૪ સોનારકુઇ	૮—૦
	૪૩૪૮—૦

પાદરા તાલુકો

૧ દૂધવાડા	૭૫—૦
૨ તિથોર	૪૨—૦
૩ સાંઢા	૧૯—૦
૪ ચાણસદ	૭૫—૦
૫ ઘાયજ	૫૪—૦
૬ શાણપુર	૩૭—૦
૭ લાણપુર	૩૪—૦
૮ ઠણુંઇટ	૭૫—૦
૯ સાંપલા	૭૪—૦
૧૦ મજાતણ	૬૧—૦
૧૧ ઠરખડી	૭૫—૦
૧૨ ચોકારી	૫૮—૦
૧૩ મહુવડ	૩૩—૦
૧૪ લતિપુરા	૭૫—૦
૧૫ પિપળી	૭૫—૦
૧૬ સેજાકુવા	૭૫—૦
૧૭ આમળા	૪૬—૦
૧૮ ગોરિયાદ	૬૬—૦
૧૯ તાજપુરા	૭૫—૦
૨૦ ડભાસા	૭૫—૦
૨૧ લુણા	૭૫—૦
૨૨ એકલબારા	૪૦—૦
૨૩ સાધી	૭૨—૦
૨૪ કુરાલ	૭૫—૦
૨૫ માસર	૭૫—૦
૨૬ ઉમરાયા	૭૫—૦
૨૭ ગામેઠા	૯—૦
૨૮ ગણુપતપુરા	૨૯—૦
૨૯ નરસીપુરા	૩૧—૦
૩૦ વડુ	૭૫—૦
૩૧ કાંદા	૪૪—૦
૩૨ સોખડાખુર્દ	૭૫—૦
૩૩ મુવાલ	૫૩—૦
૩૪ હરાપુરા	૫૬—૦
૩૫ કલ્યાણકુઈ	૩૧—૦
૩૬ મોભા	૭૫—૦
૩૭ લોલા	૨૬—૦
૩૮ જલાલપુર	૭૪—૦
૩૯ સોમજીપુરા	૫૪—૦
૪૦ અંબાડા	૭૪—૦
૪૧ ભોજ	૭૫—૦
૪૨ કરણાકુવા	૧૨—૦
૪૩ વિશ્રામપુરા	૪૯—૦
૪૪ વડદલા	૧૫—૦
૪૫ હરણમાળ	૩૪—૦
૪૬ સાંગમા	૭૫—૦
૪૭ ચિત્રાલ	૭૫—૦
૪૮ ગયાપુરા	૪૯—૦
૪૯ રણું	૬૫—૦
૫૦ શિહોર	૨૯—૦
૫૧ મહાપુર	૨૭—૦
૫૨ સરસવણી	૫૯—૦
૫૩ ડબકા	૬૧—૦
૫૪ મહમદપુરા	૧૪—૦
૫૫ પાટોદ	૪૧—૦
૫૬ હુંશેપુર	૧૪—૦
૫૭ વણછરા	૭૫—૦
૫૮ સોખડારાઘુ	૭૨—૦
૫૯ કોટણા	૬૩—૦
૬૦ પીંડાપા	૧૮—૦
૬૧ ગવાસદ	૭૫—૦
	૩૩૧૬—૦

કરજણ તાલુકો

૧ વીરજઈ	૫૭—૦
૨ ખાંધા	૬૭—૦
૩ મિયાગામ	૭૫—૦
૪ અણસ્તુ	૪૮—૦
૫ કુરાલ	૭૫—૦
૬ મોટીકોરલ	૭૫—૦
૭ પુરા	૭૫—૦
૮ સાયર	૨૪—૦
૯ ઓઝ	૫૮—૦
૧૦ શરોદ	૭૦—૦
૧૧ આલમપુર	૪૮—૦
૧૨ રોપા	૪૧—૦
૧૩ સગડોળ	૯—૦
૧૪ લિલોડ	૩૪—૦
૧૫ સામરા	૨૦—૦
૧૬ કરણ	૪૭—૦
૧૭ ફતેપુરા	૬૩—૦
૧૮ કોલિયાદ	૪૭—૦
૧૯ ડેરોલી	૭૫—૦
૨૦ શાહપુરટીંબા	૫૦—૦
૨૧ કઠોણા	૧૮—૦
૨૨ મામણજ	૩૦—૦
૨૩ વલણ	૭૫—૦
૨૪ લાકોદરા	૭૫—૦
૨૫ ગણપતપુરા	૭૫—૦
૨૬ ગંધારા	૪૬—૦
૨૭ વેમારડી	૭૫—૦
૨૮ બામણગામ	૭૫—૦
૨૯ માંગરોજ	૨૦—૦
૩૦ મસોજ	૫૦—૦
૩૧ ઓસલામ	૭૫—૦
૩૨ ઉરદ	૬૨—૦

૩૩ કલા	૭૫—૦
૩૪ લતીપુરટીંબી	૪૬—૦
૩૫ ખચાર	૭૫—૦
૩૬ અટાલી	૭૫—૦
૩૬ નિશાળિયા	૬૯—૦
૩૮ સોનારકા	૬૧—૦
૩૯ ચોરંદા	૭૫—૦
૪૦ વેમાર	૭૫—૦
૪૧ કુરાલી	૭૫—૦
૪૭ ધાવટ	૭૫—૦
૪૩ છંછવા	૬૯—૦
૪૪ કાસમપુર	૩૯—૦
૪૫ સીમળી	૭૫—૦
૪૬ મેથી	૭૫—૦
૪૭ કંડારી	૭૫—૦
૪૮ આંપા	૫૫—૦૦
૪૯ શણાપુર	૪૯—૦
૫૦ માંગરોળ	૭૫—૦
૫૧ ભરથાણા	૭૫—૦
૫૨ સુરવાડા	૪૬—૦
૫૩ કંબોલા	૭૦—૦
૫૪ માનપુર	૩૨—૦
૫૫ હાંડોદ	૭૫—૦
૫૬ બોડકા	૭૫—૦
૫૭ સણીયાદ	૬૨—૦
૫૮ ઠિયા	૫—૦
૫૯ સારીંગ	૬૦—૦
૬૦ દેલવાડા	૫૩—૦
૬૧ ખાંભા	૩૩—૦
૬૨ પિંગળવાડા	૭૫—૦
૬૩ કરમડી	૭૫—૦
૬૪ નવી જીથરડી	૭૫—૦
૬૫ મેસરાડ	૨૩—૦
૬૬ ચોરણુજ	૪૫—૦
૬૭ જૂની જીથરડી	૨૦—૦
૬૮ અસરા	૪૭—૦
૬૯ દેથાણ	૧૦—૦
૭૦ પાછિયાપુરા	૭૫—૦
૭૧ ભરથાલી	૭૫—૦
૭૨ રણાપોર	૭૫—૦
૭૩ કોડિયા	૬૨—૦
	૪૧૫૦—૦

ડભોઇ

૧ શંકરપુરા	૫૩—૦
૨ નાગડોળ	૧૩—૦
૩ ચનાવાડા	૪૦—૦
૪ અકોટી	૪૬—૦
૫ સીતપુર	૭૫—૦
૬ સેનતલાવ	૩૧—૦
૭ વડજ	૨૩—૦
૮ સમશેરપુરા	૧૪—૦
૯ કરણેટ	૬૩—૦
૧૦ સીમળિયા	૭૫—૦
૧૧ વઢવાણા	૭૫—૦
૧૨ હબીપુરા	૭૫—૦
૧૩ ગોજાલી	૭૫—૦
૧૪ ઢોલાર	૨૨—૦
૧૫ અમરેશ્વર	૭૫—૦
૧૬ માવલી	૭૫—૦
૧૭ કુંવરવાડા	૫૯—૦
૧૮ વણાદરા	૭૫—૦
૧૯ કુઢેલા	૭૫—૦
૨૦ ફરતીકુઇ	૫૭—૦
૨૧ પલાસવાડા	૭૫—૦
૨૨ બિસ્રંપુર	૭૫—૦
૨૩ જૂની માંગરોળ	૩૩—૦
૨૪ કડધરા	૩૭—૦
૨૫ રાજલી	૭૫—૦
૨૬ રેફળિયા	૫૩—૦
૨૭ કરાલીપુરા	૪૮—૦
૨૮ કરાલી	૭૫—૦
૨૯ ખટેરામપુરા	૩૫—૦
૩૦ ઘુવાવી	૭૫—૦
૩૧ અંગુઠણ	૭૫—૦
૩૨ નારીયા	૭૫—૦
૩૩ કુંવરપુરા	૭૫—૦
૩૪ પુનીઆદ	૬૫—૦
૩૫ મેનપુરા	૫૭—૦
૩૬ બાણુંદ	૭૫—૦
૩૭ સીંગલથળી	૭૬—૦
૩૮ ગામડી	૭૫—૦
૩૯ પીસાઇ	૭૫—૦
૪૦ બોરબાર	૭૫—૦
૪૧ નાકા	૭૫—૦
૪૨ છત્રાલ	૭૫—૦
૪૩ બારીપુરા	૬૨—૦
૪૪ કોડારા	૫૦—૦
૪૫ પારીખા	૭૫—૦
૪૬ કરમાલ	૭૫—૦
૪૭ ઝયાતલાવડી	૭૬—૦
૪૮ શિરોલા	૭૫—૦
૪૯ સાઠોદ	૭૫—૦
૫૦ ધર્મપુરી	૭૫—૦
૫૧ તરસાણા	૪૦—૦
૫૨ કુકડ	૭૫—૦
૫૩ બોરીઆદ	૬૩—૦
૫૪ નંદેરિયા	૩૬—૦
૫૫ કરનાલી	૭૫—૦
૫૬ વસાઇ	૪૫—૦
૫૭ મંડાલા	૭૫—૦
૫૮ રસુલપુરા	૪૨—૦
૫૯ પ્રયાગપુરા	૩૫—૦
	રૂ. ૩૫૪૯

શિનોર તાલુકો

૧ દામાપુરા	૭૫—૦
૨ અંબાલી	૭૫—૦

૩ કણજેઠા	૬૮—૦
૪ ટીંગલોદ	૭૫—૦
૫ ટીંબરવા	૭૫—૦
૬ ઉતરાજ	૭૫—૦
૭ નાના હબીપુરા	૭૫—૦
૮ ખરકાલ	૭૫—૦
૯ નાના કરાળા	૩૭—૦
૧૦ સતીસણા	૭૫—૦
૧૧ વણીયાદ	૬૯—૦
૧૨ ભીથલી	૫૦—૦
૧૩ મોટા કરાળા	૭૫—૦
૧૪ માલેથા	૫૩—૦
૧૫ હરિયાપુરા	૪૨—૦
૧૬ ઝાંઝડ	૬૩—૦
૧૭ અનસૂયા	૭૫—૦
૧૮ કુકસ	૭૫—૦
૧૯ તેરસા	૬૮—૦
૨૦ સેગવા	૨૫—૦
૨૧ માંગરોળ	૧—૦
૨૨ આણંદી	૬૮—૦
૨૩ પુનિયાદ	૭૫—૦
૨૪ દામનગર	૭૨—૦
૨૫ સાંધા	૬૫—૦
૨૬ અવાખલ	૭૫—૦
૨૭ છાણભોઇ	૭૫—૦
૨૮ અચીસરા	૭૫—૦
૨૯ મિઢોળ	૫૧—૦
૩૦ દીવેર	૭૫—૦
૩૧ સીમલી	૭૫—૦
૩૨ કેફળિયા	૭૫—૦
૩૩ સાઢલી	૭૫—૦
૩૪ સુરાસામળ	૧૬—૦
૩૫ માંડવા	૫૧—૦
૩૬ માલસર	૭૫—૦
૩૭ ભેખડા	૫૭—૦
૩૮ બાવળિયા	૪૫—૦
	૨૪૧૦—૦

સાવલી તાલુકો

૧ નહારપુરા	૭૫—૦
૨ હાજીપુરા	૬૧—૦
૩ વેમાર	૨—૦
૪ ઇન્દ્રાડ	૭૫—૦
૫ મંજુસર	૭૫—૦
૬ કુનપાડ	૭૫—૦
૭ પિલોલ	૭૫—૦
૮ શારદાપુર	૭૧—૦
૯ વેજપુર	૬૮—૦
૧૦ શાંતિપુરા	૬૪—૦
૧૧ ખાખરીઆ	૭૫—૦
૧૨ મુઠેલા	૬૨—૦
૧૩ તુલસીગામ	૨૦—૦
૧૪ સાંઢાસાલ	૫૨—૦
૧૫ જાંબુગોરલ	૨૯—૦
૧૬ મેરાકુવા	૭૫—૦
૧૭ ગોઠડા	૫૪—૦
૧૮ સુવાલ	૧૭—૦
૧૯ મોટી ભાડોલ	૬૭—૦
૨૦ ગરધિયા	૭૫—૦
૨૧ ગાંગડિયા	૩૮—૦
૨૨ સમલાયા સ્ટે.	૭૫—૦
૨૩ સમલાયા	૩૮—૦
૨૪ નાની ભાડોલ	૪૭—૦
૨૫ ધનતેજ	૭૫—૦
૨૬ કસાછલા	૧૩—૦
૨૭ વાલાવાવ	૭૫—૦
૨૮ પોઇચા	૭૫—૦
૨૯ રાણીયા	૪—૦
૩૦ ખંડુથા	૮૫—૦
૩૧ નમીસરા	૭૫—૦
૩૨ લામડાપુર	૬૫—૦
૩૩ ટુંડાવ	૬૬—૦
૩૪ મંજેસર	૭૫—૦
૩૫ ડેસર	૨૮—૦
૩૬ ધર્મપુર	૭૫—૦
૩૭ ઘંટિયાલ	૩૪—૦
૩૮ રાણીપુરા	૬૫—૦
૩૯ જાવલા	૭૫—૦
૪૦ અલિન્દ્રા	૭૩—૦
૪૧ ભોખર	૫૨—૦
૪૨ વાંકાનેર	૭૫—૦
૪૩ ઉત્તમનગર	૬૮—૦
૪૪ મોક્ષી	૭૫—૦
૪૫ ભાદરવા	૭૩—૦
૪૬ રામપુરા	૫૭—૦
૪૭ ખંડેરાવપુરા	૭૫—૦
૪૮ લસુંદ્રા	૭૫—૦
૪૯ મેવલી	૬૫—૦
	૨૯૩૧—૦

વાઘોડિયા તાલુકો

૧ હાંડિયાપુરા	૭૫—૦
૨ પ્રેમનગર	૫૯—૦
૩ ગણેશપુરા	૭૧—૦
૪ પીપળિયા	૭૫—૦
૫ ફલોડ	૭૫—૦
૬ આમોદર	૭૨—૦
૭ અલવા	૭૪—૦
૮ વ્યારા	૭૫—૦
૯ લીમડા	૬૬—૦
૧૦ કોટંબી	૬૦—૦
૧૧ રવાલ	૭૫—૦
૧૨ શંકરપુરા	૨૫—૦
૧૩ આજવા કમ્પાઉન્ડ	૪૩—૦
૧૪ અડિરણ	૬૮—૦
૧૫ આસોજ	૬૦—૦
૧૬ જરોદ	૭૫—૦
૧૭ લિલોરા	૬૮—૦
૧૮ મઢેલી	૭૫—૦
૧૯ ખંધા	૧૪—૦
૨૦ કામરોલ	૭૫—૦

૨૧ સાંગાડોળ ૪૫—૦
૨૨ રાહકુઇ ૬૦—૦
૨૩ ભાણીયારા ૩૧—૦
૨૪ કુમેઠા ૪૫—૦
૨૫ કાશીપુરા ૨૮—૦
૨૬ કરમાલિયાપુરા ૭૫—૦
૨૭ માડોધર ૭૫—૦
૨૮ ગજાદરો ૧૮—૦
૨૯ ગુતાલ ૫૬—૦
૩૦ રસુલાબાદ ૭૫—૦
૩૧ રામેશ્વરપુરા ૬૭—૦
૩૨ ખાકરોલ ફાર્મ ૭૫—૦

રૂ. ૧૯૪૦

સંખેડા

૧ તાતરમાતા ૭૩—૦
૨ સોનગીર ૭૫—૦
૩ અલ્હાદપુરા ૭૫—૦
૪ સૂર્યાઘોડા ૭૫—૦
૫ ઓડેલી ૭૫—૦
૬ હરેશ્વર ૩૬—૦
૭ લોટીઆ ૭૦—૦
૮ ગોલાગામડી ૫૮—૦
૯ માંજરોળ ૭૫—૦
૧૦ કસુંબીયા ૩૯—૦
૧૧ કાલીતલાવડી ૨૭—૦
૧૨ પતરા ૬૪—૦
૧૩ ચંદાનગર ૬૧—૦
૧૪ ડોળમાર ૬૯—૦
૧૫ ફાંટા ૬૩—૦
૧૬ ઝાખ ૫૭—૦
૧૭ કાવિઠા ૭૫—૦
૧૮ સરડિયા ૫૮—૦
૧૯ રતનપુરકમારજ ૫૨—૦
૨૦ નંદપુર ૪૩—૦
૨૧ ગુંડીચા ૭૫—૦
૨૨ કોસિંદ્રા ૭૫—૦
૨૩ હાંડોદ ૭૫—૦
૨૪ રામપુર ૪૭—૦
૨૫ અરિઠા ૩૯—૦
૨૬ પીપળસટ ૬૭—૦
૨૭ પાટણા ૬૮—૦
૨૮ પીઠા ૩૧—૦
૨૯ ચિખોદરા ૭૫—૦
૩૦ પાણેજ ૭૪—૦
૩૧ વાસણા ૭૫—૦
૩૨ સૂર્યા ૩—૦
૩૩ ફાંફટ ૬—૦
૩૪ લઢોદ ૭૫—૦
૩૫ વડેલી ૭૫—૦
૩૬ રાજનગર ૨૨—૦
૩૭ ખુનવાડ ૭૫—૦
૩૮ ગરડા ૫૪—૦
૩૯ લાછરસ ૬૯—૦
૪૦ પરવેટા ૩૨—૦
૪૧ બાટપુર ૭૫—૦
૪૨ સરગી ૭૫—૦
૪૩ ટીંબા ૭૫—૦
૪૪ માકણી ૧—૦
૪૫ તાંદળજા ૬૯—૦
૪૬ માલુ ૭૨—૦
૪૭ કલેડિયા ૭૫—૦
૪૮ વાઘેથા ૫૦—૦
૪૯ છુછાપુરા ૫૧—૦

૨૮૮૫-૦

નસવાડી તાલુકો

૧ ખુજેઠા ૫૩—૦
૨ જશોદરા ૬૪—૦
૩ તણખલા ૬૦—૦
૪ પોચંબા ૫૩—૦
૫ અગર ૩૮—૦

૨૫૦

જબુગામ તાલુકો

૧ કાશીપુરા ૭૫—૦

૭૫

તારીજ

વડોદરા	તાલુકો	૪૩૨૮—૦	વાઘોડિયા	તાલુકો	૧૯૪૦—૦
પાદરા	,,	૩૩૧૬—૦	સંખેડા	,,	૨૮૮૫—૦
કરજણ	,,	૪૧૫૦—૦	નસવાડી	,,	૨૫૦—૦
ડભોઈ	,,	૩૫૪૯—૦	જબુગામ	,,	૭૫—૦
શિનોર	,,	૨૪૧૦—૦			રૂા. ૨૫૮૩૪—૦
સાવલી	,,	૨૯૩૧—૦			

સામયિક દોહન

धर्मो रक्षति रक्षितः ।

રાજર્ષિ ધ્રુવના એક વંશજ ખૂબ પ્રતાપી અને ધર્માત્મા હતા

રાજ્યમાં વેપાર ઓછો થઇ ગયો ત્યારે એમણે એક મોટી દુકાન ખોલી અને હુકમ કાઢયો કે જે વસ્તુ લોકો પાસે વેચાયા વિના પડી રહે એને હમેશાં રાજ્ય ખરીદી લેશે.

એ પછી તો બસ વેપાર ચાલવા લાગ્યો. દૂર દૂરથી લોકો આવવા લાગ્યા.

એક દિવસ એક વિશાળ લોહમૂર્તિ વેચાવા આવી. એની કિંમત હતી સવા લાખ મુદ્રા, અને એ વેપારીએ કહ્યું કે ' આ દરિદ્રદેવ છે, જ્યાં રહેશે ત્યાં સર્વનાશ લાવશે. '

એને કોણ લે ! એટલામાં સાંજ પડી ગઇ. અને વાત રાજાના કાનસુધી પહોંચી.

આદેશ થયો: ' રાજકોષમાંથી સવાલાખ મુદ્રા આપી દો, મૂર્તિ ખરીદી લો. '

બધા સ્તબ્ધ થઇ ગયા. ચતુર મંત્રીએ સાહસ કર્યું : ' મહારાજ, જાણીજોઇને સર્વનાશ નોતરવાનું કંઇ કારણ ? '

શાન્ત ભાવથી રાજા બોલ્યા: ' લાભ ? નિયમપાલન થશે, ધર્મરક્ષા થશે. એથી વિશેષ શું લાભ જોઇએ ? મૂર્તિ લઇ લો. '

મૂર્તિ લેવાઇ ગઇ.

અડધી રાત્રે રાજા નિદ્રામાંથી જાગીને ચોંકી ગયા. એક પરમ સુંદરી ત્યાં ઉપસ્થિત થઇ હતી. સર્વશૃંગારયુક્ત, એક ષોડશી ઊભી હતી. પૂછયું તો એણે જવાબ આપ્યો: ' હું રાજલક્ષ્મી છું, રાજન્; અહીં દરિદ્રદેવ આવ્યા છે. હવે હું જઇશ. '

રાજાએ ટૂંકમાં જવાબ આપ્યો: ' જેવી તમારી ઇચ્છા. '

રાજ્યલક્ષ્મી ચાલી ગઇ.

પછી યશ આવ્યો. એ પણ એ રીતે ચાલ્યો ગયો.

પછી તો ઐશ્વર્ય, કીર્તિ, તુષ્ટિ, સંતોષ, શૌર્ય, એક એક કરીને બધા રાજા સમક્ષ ઉપસ્થિત થયા અને વિદાય લઇ ગયા.

રાજા અવિચલ રહ્યા.

અંતે ધર્મ આવ્યો. મહારાજ વિચારમાં પડી ગયા.

એમને રોકીને બોલ્યાઃ ' દેવ, રાજ્યલક્ષ્મી ગઈ, ગુણ ગયા, બધા ભલે ગયા, પણ તમને નહિ જવા દઉં. તમારી રક્ષામાં જ હું દરિદ્રદેવને લાવ્યો છું.'

ધર્મ હસી પડયો. ગદ્‌ગદ્ થઈ ગયો. આવા સમયે ધર્મને કોણ રાખે ! ધર્મ બોલ્યોઃ ' રાજર્ન્, તું મને નહિ છોડે તો હું તને કઇ રીતે છોડી શકું ? સુખી થાઓ.'

અને જોતજોતામાં બધા ગુણ જ નહિ પણ રાજ્યલક્ષ્મી સુદ્ધાં પાછી આવી. પછી રાજ્યભરમાં કોઈ જ ન રહ્યું—જેને કંઈ કષ્ટ હોય, કે ક્લેશ બાકી રહ્યો હોય.

(આંગિરસ હિંદી ' જ્ઞાનોદય ' માંથી)

આરાધના વિ. પ્રાર્થના

આરાધના અને પ્રાર્થના એ બન્ને વચ્ચે મહત્ત્વનો ભેદ છે. ઇશ્વરનો ડર લાગતો હોય અથવા તો મનમાં આશા, તૃષ્ણા, લાલસા ભરી હોય અને તેની પ્રાપ્તિ માટે ઇશ્વરની સ્તુતિ, પૂજા ઇત્યાદિ થતાં હોય તે આરાધનાનો પ્રકાર છે. ઇશ્વર માટે પ્રેમ હોય, હૃદયમાં શુદ્ધ ભકિતભાવ જાગ્રત થયો હોય અને ઇશ્વરનું કામ કરવા માટે વધુ પવિત્રતા આવે એ દૃષ્ટિથી જે પૂજા સ્તવન આદિ થતાં હોય તે પ્રાર્થના છે. આજે બહુજનસમાજમાં જે ધાર્મિકતા દેખાય છે તે આરાધનાના પ્રકારની છે.

ભકિતભાવ

શરૂઆતમાં માનવી મનને ઇશ્વરનો ડર લાગ્યો હશે, અને એ ડરને કારણે ભયભીત બની ઇશ્વર આગળ પોતાની દીનતા પ્રગટ કરી, તેની પ્રશંસા કરી, તેને શાંત રાખવા માટે પોતાને પ્રિય એવી વસ્તુઓ ઇશ્વરને અર્પણ કરવાની વૃત્તિ માણસમાં પ્રથમ કાળે જાગી હશે. ઇશ્વરના ભયને કારણે દીનતા, દીનતાને કારણે શરણાગતિ અને શરણાગતિ પછી પોતાની કંઇક ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિના કારણે કૃતજ્ઞતા નમ્રતા અને ઇશ્વર માટે પ્રેમ માનવી મનમાં નિર્માણ થયો હશે. આમ ઘણા લાંબા સમય પછી અને ઘણા અનુભવો પછી ઇશ્વરના ડરને સ્થાને ઇશ્વર માટે પ્રેમ નિર્માણ થયો અને ઇશ્વર માટેનો શુદ્ધ પ્રેમનો ભાવ એ ભક્તિભાવ.

ભક્તિભાવ એક પૂજ્યભાવ છે અને માનવીમાં આજે જે કંઇ પણ માનવતા દેખાય છે તેનું કારણ માણસના મનમાં નિર્માણ થયેલો ભક્તિભાવ છે. ભક્તિ એ મનનો એક શુદ્ધ ભાવ છે અને મનનો શુદ્ધ ભાવ માણસને માનવતાની વધારે સમીપ લઈ જાય છે. પ્રેમ, દયા, કરુણા એ બધા મનના શુદ્ધ ભાવો છે અને એ ભાવોને કારણે જ માણસ પશુ મટીને માનવ બન્યો છે. તુલસીદાસજીએ તેથી જ દયાને ધર્મનું મૂળ કહ્યું છેઃ " દયા ધર્મ કા મૂલ હૈ."

માનવની સંપત્તિ

શરીર, બુદ્ધિ અને મન એ ત્રણે વસ્તુઓ માનવની સંપત્તિઓ છે. અને એ ત્રણેના વિકાસથી માનવી પૂર્ણ બને છે. શરીરને ભૂખ અને તરસ લાગે છે અને એ ભૂખના શમન સિવાય ખોરાક અને પાણી વગર માણસ જીવી શકતો નથી, શરીર પ્રમાણે માણસની બુદ્ધિને પણ ભૂખ લાગે છે. બુદ્ધિને પણ ખોરાકની આવશ્યક્તા લાગે છે. મનુષ્યની સોબત, વાંચન અને સમૂહમાં, એકબીજાના સહવાસમાં રહેવાની વૃત્તિ એ બુદ્ધિનો ખોરાક છે.

એકલો માણસ એકાંતમાં લાંબો સમય રહી શકતો નથી અને સોબતને માટે વલખાં મારે છે. જેલમાં જે કેદીઓ આકરામાં આકરી સજાથી ડરતા નથી, એમને છ સાત દિવસ એકલા ઓરડીમાં પૂરી રાખવામાં આવે છે ત્યારે પોકે પોક મૂકીને રડવા માંડે છે અને કહે છે કે "ફટકા મારો, બીજી કોઇ પણ સજા કરો પણ સોબત માટે કોઈ માણસ પાસે મને રાખો."

મનનો ખોરાક

શરીર અને બુદ્ધિને જેમ ભૂખ લાગે છે અને એ ભૂખના શમન માટે જેમ ખોરાકની જરૂર રહે છે, તેવી રીતે માનવી મનને પણ 'ભૂખ' લાગે છે અને એને પણ પોષણની આવશ્યકતા જણાય છે. મનના શુદ્ધ ભાવો એ માનવીમનનો ખોરાક છે. મનના શુદ્ધ ભાવોથી માનવીમનનું પોષણ થાય છે. ગમે તેટલો દુષ્ટ મનુષ્ય હશે પરંતુ એના મનમાં એની મા માટે, બહેન માટે, બાળકો માટે, બીજા કોઇકને માટે પ્રેમભાવ હશે જ. એ પ્રેમભાવ ગમે તેના માટે હોય--રાષ્ટ્ર માટે હોય કે તત્ત્વ માટે હોય, મનના કોઇપણ શુદ્ધ ભાવ વગર મનુષ્યનું જીવન અશક્ય બને છે. શરીર, બુદ્ધિ અને મન ત્રણેની ભૂખ સંતોષ્યા સિવાય માનવી જીવન પૂર્ણ બનતું નથી. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે Man does not live on bread alone, માણસ ખાઇ પીને આરામથી પડી રહે એવું પ્રાણી નથી. એ પશુ નથી, માનવી છે.

અવ્યક્ત અને વ્યક્ત

ભૂખ એ શરીરનો ભાવ છે, સોબતની ઇચ્છા એ બુદ્ધિનો ભાવ છે અને ભક્તિ એ મનનો ભાવ છે. શરીર, બુદ્ધિ અને મન, એ ત્રણેના ભાવો અદશ્ય હોય છે. પરંતુ એ ભાવોને સંતોષવાની ક્રિયાઓ દશ્ય હોય છે. દષ્ટાંત તરીકે ભૂખ દેખાતી નથી, પરંતુ ખાવાની ક્રિયા દેખાય છે. સોબતની વૃત્તિ દેખાતી નથી, પરંતુ સહવાસ દેખાય છે. આમ ભાવ ભલે અદશ્ય હોય, પરંતુ એ ભાવોને પ્રકટ કરવાની કોઇક ક્રિયા હોવી જ જોઇએ.

ભક્તિ એ મનનો સૌથી શ્રેષ્ઠ ભાવ છે. ઈશ્વર અવ્યક્ત અને એ અવ્યક્ત વસ્તુને માટે પ્રેમભાવ કે ભક્તિભાવ એ પણ એટલો જ અદશ્ય છે. એ અવ્યક્ત ભાવને વ્યક્ત કરવાની કોઇક ક્રિયા હોવી જ જોઇએ. ઈશ્વર ભલે અવ્યક્ત હોય પરંતુ એનું કોઈ વ્યક્ત સ્વરૂપ છે જ. ચર-અચર સૌ કોઇમાં ઈશ્વર વસે છે એમ આપણે કહીએ છીએ તો પછી પ્રાણીમાત્રમાં ઈશ્વરનું સ્વરૂપ જોઇને પ્રાણીમાત્રની સેવા એ જ ઈશ્વર પ્રત્યેની ભક્તિભાવનું સાચું દર્શન છે. જીવ માત્રને માટે સમભાવ, સૌને માટે સહાનુભૂતિ, ભક્તિભાવને પ્રકટ કરવાની આ ક્રિયા દરેક યુગમાં, દરેક સમાજમાં સાધુ સંતોએ મહાત્માઓએ પોતાના આચરણથી, પોતાના જીવનથી દેખાડ્યું છે.

અર્પણનો આનંદ

આપણા દરેકના અનુભવની વાત છે કે, માણસને પોતે ખાવા કરતાં બીજાને ખવડાવવામાં વધારે આનંદ આવે છે. આનું કારણ તપાસીશું તો જણાશે કે આપણે શું જમ્યા તે ભૂલી જવાય છે પરંતુ બીજાને શું ખવડાવ્યું એ આનંદનું સ્મરણ માણસને લાંબા કાળ સુધી રહે છે. સાધારણ અને નજીવી વસ્તુ પણ આપવામાં મનને આનંદ લાગે છે ત્યારે જે સંતોએ અને મહાનુભાવોએ જગતકલ્યાણ અર્થે પોતાનું જીવન અર્પ્યું હોય એમને કેટલું ધન્ય લાગ્યું હશે એની કલ્પના કરી શકાય છે.

એમને રોકીને બોલ્યા: ' દેવ, રાજ્યલક્ષ્મી ગઈ, ગુણ ગયા, બધા ભલે ગયા, પણ તમને નહિ જવા દઉં. તમારી રક્ષામાં જ હું દરિદ્રદેવને લાવ્યો છું. '

ધર્મ હસી પડ્યો. ગદ્‌ગદ્ થઈ ગયો. આવા સમયે ધર્મને કોણ રાખે ! ધર્મ બોલ્યો: ' રાજન્, તું મને નહિ છોડે તો હું તને કઇ રીતે છોડી શકું? સુખી થાઓ. '

અને જોતજોતામાં બધા ગુણ જ નહિ પણ રાજ્યલક્ષ્મી સુદ્ધાં પાછી આવી. પછી રાજ્યભરમાં કોઈ જ ન રહ્યું—જેને કંઈ કષ્ટ હોય, કે ક્લેશ બાકી રહ્યો હોય.

(આંગિરસ હિંદી ' જ્ઞાનોદય ' માંથી)

આરાધના વિ. પ્રાર્થના

આરાધના અને પ્રાર્થના એ બન્ને વચ્ચે મહત્ત્વનો ભેદ છે. ઇશ્વરનો ડર લાગતો હોય અથવા તો મનમાં આશા, તૃષ્ણા, લાલસા ભરી હોય અને તેની પ્રાપ્તિ માટે ઈશ્વરની સ્તુતિ, પૂજા ઈત્યાદિ થતાં હોય તે આરાધનાનો પ્રકાર છે. ઇશ્વર માટે પ્રેમ હોય, હૃદયમાં શુદ્ધ ભક્તિભાવ જાગ્રત થયો હોય અને ઈશ્વરનું કામ કરવા માટે વધુ પવિત્રતા આવે એ દૃષ્ટિથી જે પૂજા સ્તવન આદિ થતાં હોય તે પ્રાર્થના છે. આજે બહુજનસમાજમાં જે ધાર્મિકતા દેખાય છે તે આરાધનાના પ્રકારની છે.

ભક્તિભાવ

શરૂઆતમાં માનવી મનને ઈશ્વરનો ડર લાગ્યો હશે, અને એ ડરને કારણે ભયભીત બની ઇશ્વર આગળ પોતાની દીનતા પ્રગટ કરી, તેની પ્રશંસા કરી, તેને શાંત રાખવા માટે પોતાને પ્રિય એવી વસ્તુઓ ઈશ્વરને અર્પણ કરવાની વૃત્તિ માણસમાં પ્રથમ કાળે જાગી હશે. ઇશ્વરના ભયને કારણે દીનતા, દીનતાને કારણે શરણાગતિ અને શરણાગતિ પછી પોતાની કંઇક ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિના કારણે કૃતજ્ઞતા નમ્રતા અને ઈશ્વર માટે પ્રેમ માનવી મનમાં નિર્માણ થયો હશે. આમ ઘણા લાંબા સમય પછી અને ઘણા અનુભવો પછી ઇશ્વરના ડરને સ્થાને ઈશ્વર માટે પ્રેમ નિર્માણ થયો અને ઈશ્વર માટેનો શુદ્ધ પ્રેમનો ભાવ એ ભક્તિભાવ.

ભક્તિભાવ એક પૂજ્યભાવ છે અને માનવીમાં આજે જે કંઇ પણ માનવતા દેખાય છે તેનું કારણ માણસના મનમાં નિર્માણ થયેલો ભક્તિભાવ છે. ભક્તિ એ મનનો એક શુદ્ધ ભાવ છે અને મનનો શુદ્ધ ભાવ માણસને માનવતાની વધારે સમીપ લઈ જાય છે. પ્રેમ, દયા, કરુણા એ બધા મનના શુદ્ધ ભાવો છે અને એ ભાવોને કારણે જ માણસ પશુ મટીને માનવ બનો છે. તુલસીદાસજીએ તેથી જ દયાને ધર્મનું મૂળ કહ્યું છે: "દયા ધર્મ કા મૂલ હૈ."

માનવની સંપત્તિ

શરીર, બુદ્ધિ અને મન એ ત્રણ વસ્તુઓ માનવની સંપત્તિઓ છે. અને એ ત્રણેના વિકાસથી માનવી પૂર્ણ બને છે. શરીરને ભૂખ અને તરસ લાગે છે અને એ ભૂખના શમન સિવાય ખોરાક અને પાણી વગર માણસ જીવી શકતો નથી, શરીર પ્રમાણે માણસની બુદ્ધિને પણ ભૂખ લાગે છે. બુદ્ધિને પણ ખોરાકની આવશ્યકતા લાગે છે. મનુષ્યની સેવન, વાચન અને સમૂહમાં, એકબીજાના સહવાસમાં રહેવાની વૃત્તિ એ બુદ્ધિનો ખોરાક છે.

એકલો માણસ એકાંતમાં લાંબો સમય રહી શકતો નથી અને સોબતને માટે વલખાં મારે છે. જેલમાં જે કેદીઓ આકરામાં આકરી સજાથી ડરતા નથી, એમને છ સાત દિવસ એકલા ઓરડીમાં પૂરી રાખવામાં આવે છે ત્યારે પોકે પોક મૂકીને રડવા માંડે છે અને કહે છે કે "ફટકા-મારો, બીજી કોઇ પણ સજા કરો પણ સોબત માટે કોઈ માણસ પાસે મને રાખો."

મનનો ખોરાક

શરીર અને બુદ્ધિને જેમ ભૂખ લાગે છે અને એ ભૂખના શમન માટે જેમ ખોરાકની જરૂર રહે છે, તેવી રીતે માનવી મનને પણ 'ભૂખ' લાગે છે અને એને પણ પોષણની આવશ્યકતા જણાય છે. મનના શુદ્ધ ભાવો એ માનવીમનનો ખોરાક છે. મનના શુદ્ધ ભાવોથી માનવીમનનું પોષણ થાય છે. ગમે તેટલો દુષ્ટ મનુષ્ય હશે પરંતુ એના મનમાં એની મા માટે, બહેન માટે, બાળકો માટે, બીજા કોઇકને માટે પ્રેમભાવ હશે જ. એ પ્રેમભાવ ગમે તેના માટે હોય–રાષ્ટ્ર માટે હોય કે તત્ત્વ માટે હોય, મનના કોઇપણ શુદ્ધ ભાવ વગર મનુષ્યનું જીવન અશક્ય બને છે. શરીર, બુદ્ધિ અને મન ત્રણેની ભૂખ સંતોષ્યા સિવાય માનવી જીવન પૂર્ણ બનતું નથી. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે Man does not live on bread alone, માણસ ખાઇ પીને આરામથી પડી રહે એવું પ્રાણી નથી. એ પશુ નથી, માનવી છે.

અવ્યક્ત અને વ્યક્ત

ભૂખ એ શરીરનો ભાવ છે, સોબતની ઇચ્છા એ બુદ્ધિનો ભાવ છે અને ભક્તિ એ મનનો ભાવ છે. શરીર, બુદ્ધિ અને મન, એ ત્રણેના ભાવો અદશ્ય હોય છે. પરંતુ એ ભાવોને સંતોષવાની ક્રિયાઓ દશ્ય હોય છે. દષ્ટાંત તરીકે ભૂખ દેખાતી નથી, પરંતુ ખાવાની ક્રિયા દેખાય છે. સોબતની વૃત્તિ દેખાતી નથી, પરંતુ સહવાસ દેખાય છે. આમ ભાવ ભલે અદશ્ય હોય, પરંતુ એ ભાવોને પ્રકટ કરવાની કોઇક ક્રિયા હોવી જ જોઇએ.

ભક્તિ એ મનનો સૌથી શ્રેષ્ઠ ભાવ છે. ઇશ્વર અવ્યક્ત અને એ અવ્યક્ત વસ્તુને માટે પ્રેમભાવ કે ભક્તિભાવ એ પણ એટલો જ અદશ્ય છે. એ અવ્યક્ત ભાવને વ્યક્ત કરવાની કોઇક ક્રિયા હોવી જ જોઇએ. ઇશ્વર ભલે અવ્યક્ત હોય પરંતુ એનું કોઈ વ્યક્ત સ્વરૂપ છે જ. ચર–અચર સૌ કોઇમાં ઇશ્વર વસે છે એમ આપણે કહીએ છીએ તો પછી પ્રાણીમાત્રમાં ઇશ્વરનું સ્વરૂપ જોઇને પ્રાણીમાત્રની સેવા એ જ ઇશ્વર પ્રત્યેની ભક્તિભાવનું સાચું દર્શન છે. જીવ માત્રને માટે સમભાવ, સૌને માટે સહાનુભૂતિ, ભક્તિભાવને પ્રકટ કરવાની આ ક્રિયા દરેક યુગમાં, દરેક સમાજમાં સાધુ સંતોએ મહાત્માઓએ પોતાના આચરણથી, પોતાના જીવનથી દેખાડયું છે.

અર્પણનો આનંદ

આપણા દરેકના અનુભવની વાત છે કે, માણસને પોતે ખાવા કરતાં બીજાને ખવડાવવામાં વધારે આનંદ આવે છે. આનું કારણ તપાસીશું તો જણાશે કે આપણે શું જમ્યા તે ભૂલી જવાય છે પરંતુ બીજાને શું ખવડાવ્યું એ આનંદનું સ્મરણ માણસને લાંબા કાળ સુધી રહે છે. સાધારણ અને નજીવી વસ્તુ પણ આપવામાં મનને આનંદ લાગે છે ત્યારે, જે સંતોએ અને મહાનુભાવોએ જગતકલ્યાણ અર્થે પોતાનું જીવન આપ્યું હોય એમને કેટલું ધન્ય લાગ્યું હશે એની કલ્પના કરી શકાય છે.

કસોટી

આમ ભક્તિ એટલે અર્પણ થવાની ક્રિયા. ઉપર ઉપરથી આપવામાં, પોતાની પાસે ખૂબ રાખીને થોડુંક બીજાને આપવામાં ભક્તિનો અંશ ભલે હોય, પરંતુ માનવી જીવનને ઉન્નત કરવાવાળી એ ભકિત નથી. જે આપવામાં આપણા જીવનમાં કંઈક ત્યાગ કરવો પડતો હોય, કાંઇ કષ્ટ બરદાસ્ત કરવું પડતું હોય એવા પ્રકારના આપવાથી જ ઇશ્વરભકિતમાં આપણી કેટલી નિષ્ઠા છે તેની કસોટી, ત્યારે જ થાય કે જ્યારે જીવન જાય તો પણ માંસાહાર કરવાની આપણામાં વૃત્તિ ન આવી હોય. આમ ઇશ્વરભકિતની કસોટી ત્યારે જ થાય કે જ્યારે એના સમર્થન માટે જે કંઇ પરિણામો આવે તે ભોગવવાને માટે આપણે તૈયાર હોઇએ. દષ્ટાંત તરીકે સોક્રેટીસે હસતે મોઢે ઝેરનો પ્યાલો પીધો, ઇશુખ્રિસ્ત શૂળીએ ચડ્યા અને આપણા દેખતાં જ મહાત્માજીએ પણ પોતાની ઈશ્વરનિષ્ઠાનાં દર્શન કરાવ્યાં. તેથી જ કવિએ કહ્યું છે કે

" હરિનો મારગ છે શૂરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને."

(દર રવિવારે સવારના નવ વાગે શાંતિકુંજ, નાયગામ ક્રોસ રોડ, દાદર ઉપર થતા પૂ. નાથજીના વ્યાખ્યાનમાંથી)

મહાકાય દેવમસા (વ્હેલ)

વડોદરાથી ૧૫ માઇલ છેટે ડબકા ગામ પાસે મહી નદીનાં સંગમ પાસેથી ૪૬ ફીટ ૯ ઈંચ લાંબું " વ્હેલનું બચ્ચું" મળી આવ્યું છે. એમ ઇન્ટરનેશનલ યુથ કમીટીના મંત્રી શ્રી. કુમુદકાન્ત શાહ અમદાવાદથી લખી જણાવે છે. તેમણે કેટલીક તસ્વીરો પણ મોકલી છે. વડોદરાના મત્સ્ય ખાતાના વડા અધિકારી પાસેથી વિગતો મેળવીને શ્રી. કુમુદકાન્ત લખે છે કે આ વ્હેલનુ વજન ૨૨ થી ૨૫ ટન છે. તેનો ઘેરાવો આશરે ૩૦ ફીટ છે. તેને દાંત નથી, તે માદા છે.

સૌથી મોટું પ્રાણી

આ સૃષ્ટિમાં સૌથી મોટું પ્રાણી વ્હેલ છે. હાથી પણ તેની પાસે કંઇ વિસાતમાં નથી આવું દરિયાઈ પ્રાણી ગુજરાતને કાંઠે નીકળે એ બનાવ નોંધપાત્ર છે. તેથી આ સમાચારને અમે આવકાર આપીએ છીએ. આ પ્રસંગે મહાગુજરાતને અનુલક્ષીને આ વિચિત્ર પ્રાણી વિશે રસિક વાતો જાણીને વાંચકોને પણ આનંદ થશે.

મહિસાગરમાં ક્યાંથી ?

જગતના વિશાળ મહાસાગરમાં વિચરતું આવું વિરાટકાય પ્રાણી સંભવિતપણે આ ઋતુમાં અરબી સમુદ્રમાં આવે છે, પણ તે ખંભાતના અખાતમાં આવે અને તેમાંથી મહિસાગરમાં પ્રવેશ કરે એ વિચિત્ર નથી લાગતું ? તેમ છતાં આ કંઈ પહેલો બનાવ નથી. ગુજરાતીમાં વ્હેલને " દેવમસા " એટલે દેવતાઈ માછલું કહે છે. મહાગુજરાતના અગ્રગણ્ય અને વિદ્વાન પ્રકૃતિશાસ્ત્રી શ્રી. હરિનારાયણ આચાર્યએ 'પ્રકૃતિ'માં મહાગુજરાતને કાંઠે નીકળેલ દેવમસાની આપેલી નોંધ જોતાં જણાય છે કે ઈ. સ. ૧૮૮૬માં દ્વારકા પાસે નીકળી આવેલ દેવમસા (વ્હેલ)ની લંબાઈ ૫૦ ફીટ હતી. ૧૯૧૯ માં તીથાર (મહીસાગર) પાસે નીકળેલ દેવમસાની લંબાઈ ૭૧ ફીટ હતી. ૧૯૩૬ માં મુળવેલ (ઓખા મંડળ)માં નીકળી આવેલ દેવમસાની લંબાઇ ૭૨ ફીટ હતી. ૧૯૪૨ ના જાન્યુઆરીમાં ખંભાતના અખાતમાં ઘોઘેરાની નજદિક ચડી આવેલ દેવમસાની લંબાઇ શ્રી. હરિનારાયણે માપી

હતી. તેનું માથું ખવાઈ ગયું હતું. પણ શ્રી, આચાર્ય જણાવે છે કે માથા સહિત તેની લંબાઇ ઓછામાં ઓછી ૭૦ ફુટ હોવી જોઇએ.

વ્હેલ વિચિત્ર પ્રાણી છે. પ્રાગૈતિહાસિક કાળમાં તેને પગ હશે, પણ તેનો જીવનવ્યવહાર વધુ ભાગે પાણીમાં થતો હોવાથી કાળે કરીને તેના પગ ઘસાઇ ગયા અને કાયમ માટે તે પાણીનું જનાવર બની ગયું. હજી તેના શરીરની અંદર પગના અંશ છે. વ્હેલ પ્રાણીસૃષ્ટિમાં સસ્તન એટલે આંચળવાળાં પ્રાણીના વિભાગમાં આવે છે. તેનો વર્ગ રે વિરાટજલચર (Cetacca'. ઉપવર્ગ છે અદન્ત એટલે દાંત વિનાનું પ્રાણી (Mystacocete). કુટુમ્બનું નામ છેBalaenopteridae. તેમાં The Great Rorqual (૬૫ થી ૮૫ ફીટ), The Lesser Rorqual(૩૦ ફીટઃ) અને The Blue whale અથવા The Great Indian Fin whale (૧૦૦ ફીટ) નો સમાવેશ થાય છે. આપણે ત્યાં તણાઈ આવતી આ છેલ્લી જાત હોય તેમ જણાય છે.

માછલાં અને વ્હેલ

દેવમસા આંચળવાળું પ્રાણી છે એટલે તેને પાણીમાંથી પ્રાણવાયુ ચૂસી લેવા માછલી જેવી ચૂઈ (Gill) નથી પણ શ્વાસ લેવા ફેફસાં છે અને નસ્કોરાં છે. માછલાં અને દેવમસાની શરીરરચનામાં મુખ્ય ફેર એ છે કે માછલાંને ભીંગડાં હોય છે, દેવમસાને ચામડું છે. માછલાંની પૂછડી ઊભી એટલે પાણીની સપાટીને કાટખૂણે છે. દેવમસાનું પૂછડું આડું.એટલે પાણીની સપાટીને સમાંતર છે. તે પ્રાણી કાંઠે ઘસડાઇ આવે છે તેનું રહસ્ય તેમાં છુપાયેલું છે. માછલાં પૂછડીને ડાબે જમણે પટપટાવીને ગતિ કરે છે એટલે તે સીધી લીટીમાં તરી શકે છે. આથી તેનું શરીર ડૂબે એટલું પાણી હોય તો બસ થઈ પડે છે, પણ દેવમસા એટલે વ્હેલ પૂછડું ઉંચું નીચું કરીને તરે છે એટલે જ્યારે તે પૂછડું નીચું વીંઝે ત્યારે માથું ઉંચે જાય અને પૂછડું ઊંચું વીંઝે ત્યારે માથું નીચે જાય. આથી તેને તરવા માટે લગભગ તેની લંબાઇ જેટલું પાણી જોઇએ.

એમ જણાય છે કે વ્હેલ ઋતુ પ્રમાણે ઇન્ડોનેશિયા તરફથી ભારતના સમુદ્રમાં આવે છે અને બલુચિસ્તાનના કાંઠા સુધી જઇને પાછી ફરે છે. ઓખામંડળ અને ખંભાતના અખાતને કાંઠે ચડી આવવાનું કારણ આ છે. મુંબઇ અને દહાણુના કાંઠે પણ આવે છે, પણ તેનાં સ્થળ અને તારીખ મારી પાસે અત્યારે નથી.

અખાતમાં વાઘુ.

પૂનમ-અમાસના રોજ દરિયામાં મોટો જુવાળ આવે છે, એ વાત તો જાણીતી છે. ખંભાતના અખાતમાં તે વાઢ અથવા વાઘુ (Bore) રૂપે મોટાં મોજાં રૂપે ધસી આવે છે. વ્હેલ તેમાં વિના પ્રયાસે તરતી આવે. તેને ગતિ કરવાની મહેનત ન કરવી પડે. એટલે પાણીની ઊંડાઈ તેની લંબાઈ જેટલી ન હોય તો પણ તે આગળ આવી ચડે. ખંભાતના અખાતના કાંઠા નીચા અને સપાટ છે અને આડે દિવસે જ્યાં સૂકો પટ પડયો હોય ત્યાં મોટા જુવાળમાં સમુદ્ર ફરી વળે છે. પણ જેવું પાણી ઓટાવા લાગે તેવું જ તે ઝડપથી પાછું વહી જાય છે ત્યારે દેવમસા છીછરા પાણીમાં છીતી જાય છે, અને પછી તો બધું પાણી ઓટાઇ જતાં તે કમનસીબ પ્રાણી સૂકી જમીન પર ફસાઇ પડે છે. પછી મોટો જુવાળ પંદર દિવસે આવે ત્યાં સુધીમાં દેવમસા મરી જાય.

ગુંગળાઈ મરવાનું કારણ

વ્હેલ પાણીની બહાર શ્વાસ લેનાર પ્રાણી છે, છતાં પાણીની બહાર તેનું કરુણ મૃત્યુ થાય છે તેનું કારણ એ છે કે તે એટલું વજનદાર પ્રાણી છે કે છાતીભર પડેલ એ વિરાટકાય પ્રાણીની છાતી પોતાના જ વજન વડે ભીંસાય છે. આથી તેને શ્વાસ લેતાં ભારે મુશ્કેલી નડે છે. ૧૯૪૨ માં ધોલેરા પાસે ફસાઇ પડેલ વ્હેલનું નિરીક્ષણ કર્યા પછી ગુજરાત પ્રકૃતિ મંડળના મુખપત્ર 'પ્રકૃતિ'' પુસ્તક ૧ અંક ૨ માં શ્રી હરિનારાયણ આચાર્યે વ્હેલ વિશે એક અભ્યાસ-સંપૂર્ણ લેખ લખ્યો છે. તેમાં તેઓ લખે છે કે ત્યાંના લોકોએ કહ્યું કે મરતાં પહેલાં વ્હેલ બૂમો પાડતી હતી. તેનો અર્થ એટલો જ કે તે શ્વાસ લેવા માટે મહાપ્રયત્ન કરતી હતી. વ્હેલ મૂગું પ્રાણી છે. કલાકો કે કદાચ દિવસો સુધી તે કેવી પીડાઇ હશે તેની કલ્પના કરી લ્યો. તે પુષ્કળ ચરબીવાળું પ્રાણી હોવાથી ખોરાક વિના તો હજી થોડાક દિવસો ચલાવી લે, એટલે તેનું મૃત્યુ ભૂખમરાથી નહિ પણ મુક્ત હવાની વચ્ચે હવા વિના થાય છે !

નસકોરાંમાંથી ફુવારો

વ્હેલનાં નસકોરાં મોને છેડે નથી પણ માથે છે. આથી તે સપાટી ઉપર આવે ત્યારે મોં બહાર કાઢ્યા વિના નસકોરાં વાટે હવા ભરી લે છે. જ્યારે તે સપાટી ઉપર આવે છે ત્યારે તે પહેલાં શ્વાસ બહાર કાઢે છે. આ વખતે પાણીનો ફુવારો ઊંચે ચડતો દેખાય છે. ખરેખર તે પાણી નથી, પણ તેના ગરમ શ્વાસમાં જે ભેજ હોય તે બહાર નીકળતાં ઠરીને ધુમ્મસ બને છે તેનો એ ફુવારો હોય છે.

ગુફા જેવું મોં

આવું વિરાટ પ્રાણી વહાણ અને માણસ માટે ભયંકર હશે, એમ તમે માનો છો ? એમ નથી. આ જાતના દેવમસા નિર્દોષ પ્રાણી છે. એનો ખોરાક સૂક્ષ્મ જીવો છે. જેમાં નાનાં કરચલાં, શંખ, છીપ, તારા માછલી, રંગારા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. ગુફા જેવું વિશાળ મોઢું ખોલીને ધસી જતી વ્હેલના મોંમાં પાણી ભરતાં તે મોઢું બંધ કરી દે છે. તેને દાંત નથી પણ કાંસકીના દાંતા જેવા અને વાળના ગુચ્છા જેવા નરમ દાંતા છે. મોં બંધ થતાં પાણી આ દાંતા વડે ચળાઇને નીકળી જાય છે. તેની જીભ પોપટની જીભ જેવી ઉપરથી જાડી છે. પાણી નીકળી જાય અને તેમાં આવેલાં જીવો મોંમાં રહી જાય તેમને દેવમસા જીભ વડે તાળવા સાથે દબાવી દે છે, અને તેમને ગળી જાય છે. સુરખાબ અને બતકોની ચાંચની કિનારી આવી દાંતાવાળી છે. દેવમસાને દાંતા જેવી જે કાસ્રી ચીપો છે તેને અંગ્રેજીમાં Baleens કહે છે તેની ઉપરથી તેના કુળનું નામ પડ્યું છે.

અંબર આપનાર વ્હેલ

આ જાતની વ્હેલ સમૂહચારી નથી, એટલે કે ટોળામાં નથી રહેતી. તે એકથી બે બચ્ચાંને જન્મ આપે છે અને તેમને ધવરાવીને ઉછેરે છે. જન્મ વખતે બચ્ચું માના કદના ત્રીજા ભાગનું હોય છે ! વ્હેલ દીર્ઘાયુ છે અને સેંકડો વર્ષ જીવે છે, એમ માનવામાં આવે છે. ઔષધમાં વપરાતું સુગંધી અને કીમતી દ્રવ્ય અંબર સ્પર્મ વ્હેલ નામની દેવમસાના આંતરડામાં થાય છે !

ઠંડા સમુદ્રમાં ખાસ કરીને દક્ષિણ ધ્રુવ મહાસાગરમાં વિશાળ સંખ્યામાં વ્હેલનો શિકાર કરવામાં આવે છે. તે માટે વ્હેલર નામની ખાસ આગબોટો બાંધવામાં આવે છે. વ્હેલમાંથી સેંકડો ગેલન તેલ (ચરબી) નીકળે છે. ખાસ કરીને આ તેલ માટે તેનો શિકાર કરવામાં આવે છે. એટલી મોટી સંખ્યામાં વ્હેલનો શિકાર થાય છે કે મનુષ્યનો લોભ

મર્યાદામાં નહિ રહે તો પ્રાગૈતિહાસિક કાળની સૃષ્ટિના એક અવશેષરૂપ આ વિચિત્ર પ્રાણીનો નાશ થઇ જશે.

મલારિયા

વ્હેલના વર્ગનાં નાનાં પ્રાણી આપણા દરિયામાં સામાન્ય છે. એમનું નામ મલારિયા (Dolphiu અથવા તેના કુળના Porpoise) ખાસ કરીને શિયાળામાં તેઓ કાંઠા પાસે ગુલાંટો મારતાં જતા દેખાશે.

આપણે કાંઠે ફસાઇ પડે છે એવા સંજોગોમાં દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં ઓસ્ટ્રેલિયા, ન્યુઝીલેન્ડ, દક્ષિણ આફ્રિકા અને ઉત્તર ગોળાર્ધમાં બ્રિટન વગેરે દેશોના કાંઠે કોઈ વાર તો મોટી સંખ્યામાં વ્હેલ ઘસડાઇ આવે છે, અને મૃત્યુ પામે છે. આવું રમતિયાળ અને આશ્ચર્યજનક પ્રાણી આવા કરુણ મોતે મરે છે.　　　("જન્મભૂમિ-પ્રવાસી" માંથી)

સ્વયંપૂર્ણ ગ્રામરાજ્ય

નાનાં નાનાં ગામોમાં જ ભારતનું હૃદય રહે છે. ભારતની ઘણી ખરી ખૂબીઓ એ ગામોમાં જોવા મળે છે. ગામડાંના લોકોના કેટલાક ખાસ ગુણો હોય છે, પરંતુ આજકાલ એ ગુણો પર હુમલા થઇ રહ્યા છે.

ગામડાંના લોકોનો સૌથી મોટો ગુણ એ છે કે તેમનામાં પ્રેમ હોય છે. પણ હવે તો પૈસાને મોટું સ્થાન અપાઇ રહ્યું છે. એટલે પ્રેમ પર જ પ્રહાર થઇ રહ્યો છે.

ભગવાને હરેકને પ્રેમ આપ્યો છે, પરંતુ શહેરોમાં જ લોકો એકઠા થાય છે તેઓ એકબીજાને ઓળખતા પણ નથી હોતા. તેઓ તો પૈસા મેળવવા માટે જ શહેરમાં આવીને રહે છે. પાડોશીઓ પરસ્પર એકબીજાને સારું ઓળખતા પણ હોતા નથી. શહેર જેટલું મોટું હોય છે એટલી વધારે ત્યાં પૈસાની બોલબાલા હોય છે, એટલો પ્રેમ ત્યાં ઓછો મળશે અને પરિચય પણ ઓછો દેખાશે.

પણ ગામો નાનાં નાનાં બન્યાં છે, પ્રેમને ખાતર વસ્યાં છે અને જમાનાઓથી વસ્યાં છે. કોઈ એક ઘરમાં કશી વસ્તુ બને છે, તો બીજા ઘરમાં ખબર પડી જાય છે. કોઈ ઘરમાં કોઈક બિમાર પડયું તો આખા ઘરમાં ખબર પડે છે. કોઇ ઘરમાં પુત્રજન્મ થયો તો આખા ગામમાં ખબર થઇ જાય છે. એ રીતે એકબીજાનો સારો પરિચય રહે છે, પ્રેમ રહે છે. પણ હવે શહેરની હવા પણ ધીમે ધીમે ગામમાં આવવા લાગી છે, એટલે ગામના લોકો પણ હવે પૈસાની કીંમત સમજવા લાગ્યા છે. જયાં પૈસા આવ્યા ત્યાં પ્રેમ ટકી શકતો નથી.

પૈસાની પાસે પ્રેમ નથી ટકતો.

પૈસાનો શો ઉપયોગ છે ? પૈસા નથી ખાઇ શકાતા, નથી પી શકાતા કે નથી ઓઢી શકાતા. પરંતુ લોકો કહે છે કે, એક માત્ર પૈસા હાથમાં આવી જાય તો આખી દુનિયા હાથમાં આવી ગઈ, ભગવાન પણ અમારા હાથમાં આવી ગયો. પછી પેલો ઘાંચી કહે છે કે, મોચીનો જોડો મોંઘો પડે છે, તે હું નહીં ખરીદું; પણ શહેરનો જોડો ખરીદીશ. મોચી કહે છે કે તારું તેલ હું નહિં ખરીદું, હું મિલનું તેલ ખરીદીશ; તારું તેલ મને મોંઘું પડે છે. અને બંને વણકરને કહેશે કે તારું કપડું અમને મોંઘું પડે છે:એટલે અમે તો મિલનું કપડું પહેરીશું. વણકર કહે છે કે તમારું તેલ અને તમારા જોડા અમે નથી લઇ

શકતા, તે અમને મોંઘા પડે છે, અમે તો શહેરના લઇશું. પછી ગામના ધંધા ખતમ થઈ ગયા. કેવળ ખેતીનું કામ રહ્યું, બીજું કશું રહ્યું નહિ. ખેતીમાં શું કામ છે? ચાર છ મહિના કામ મળે છે. બાકીના વખત માટે કામ નથી હોતું. અને વરસાદ ઓછો પડયો તો એટલા દિવસનું પણ કામ રહેતું નથી.

એટલા માટે અમે ગ્રામવાસીઓને કહીએ છીએ કે ભાઇઓ, તમે હળીમળીને રહો અને પરસ્પર એકબીજા માટે માલ તૈયાર કરો. ગામનો માલ ગામમાંથી જ ખરીદશો તો ગામનો એક પરિવાર બનશે. પોતાના ગામનું કાપડ, પોતાના ગામનો ગોળ, પોતાના ગામની હરેક ચીજ: એ રીતે પોતાના ગામમાં અનાજ થશે, પોતાના ગામમાં ગાયનાં દૂધ–ઘી થશે, પોતાના ગામમાં શાકભાજી અને ફળફળાદિ થશે, પોતાના ગામમાં તેલ થશે, પોતાના ગામમાં પોતાનું ઘર બનશે, પોતાના ગામમાં ઈંટો બનશે, પોતાના ગામમાં કપડાં બનશે, પોતાના ગામમાં ઘડા બનશે અને પોતાના ગામમાં જ ઓજારો પણ બનશે.

ગ્રામધર્મ સમજો.

આજે તો એ સ્થિતિ છે કે કાપડ પણ બહારથી આવે છે, કપડાં સિવડાવાય છે પણ બહાર, તૈયાર કપડાં પણ ખરીદાય છે. શહેરવાળાઓ પાસે પૈસા પડયા છે, આ ગ્રામવાસીઓ પાસે પૈસા નથી. એથી કરીને તેઓ ખાવાની સારી ચીજો વેચી નાખે છે અને પૈસા લે છે. ઘરમાં ઘી બનાવે છે પણ બાળકોને નથી ખવડાવતા. શાથી નથી ખવડાવતા? પૈસા જોઇએ તે માટે. છોકરાંઓને ઘી ખાવનું નથી શું? પણ પૈસા જોઇએ. પૈસા શા માટે જોઇએ? કપડાં ખરીદવાં છે, તેલ ખરીદવું છે, જોડા ખરીદવા છે, હરેક વસ્તુ ખરીદવાની છે. અમે ગ્રામવાસીઓને સમજાવીએ છીએ કે ભાઇઓ, હવે તમે જાગી જાઓ અને જરા તમારા ગામનું અભિમાન રાખો, ગ્રામધર્મ સમજો. અમે સમજાવીએ છીએ કે તમારા ગામમાં જમીન છે, કેટલાક લોકો પાસે વધારે જમીન છે અને કેટલાક પાસે બિલકુલ નથી. આખા ગામને તમારો પરિવાર સમજો અને જેમની પાસે જમીન નથી તેમને થોડી થોડી જમીન આપો. તમારા ગામમાં ભાઇચારો પેદા થશે, ગામ મજબૂત બનશે. ગામની વસ્તુ ગામમાં પેદા કરીશું અને જે પેદા કરીશું તે વાપરીશું એવી વૃત્તિ કેળવો અને એ પણ સમજો કે, શહેરની બુરાઇઓ ગામમાં આવવા દેશો તો ગામ બરબાદ થઈ જશે.

શહેરની હવા ગામમાં ન આવવા દો.

અમે જોઇએ છીએ કે ગામમાં લોકો બીડી પીવા લાગ્યા છે, સિગારેટ પીવા લાગ્યા છે. એ બધી બૂરાઇઓ અને બધાં વ્યસનો ગામમાં આવી જશે તો ગામ બિલકુલ બરબાદ થઇ જશે; કેમકે એથી ગ્રામલોકોની તબિયત બગડશે. એ જ જુઓને કે, ગામના લોકો આપસમાં લડે ઝઘડે છે અને કટકની અદાલતમાં ફેંસલો કરાવવાને જાય છે. ગામવાળાઓએ નિશ્ચય કરવો જોઈએ કે, અમે ગામના ઝઘડા ગામની બહાર કદી પણ નહીં લઇ જઇએ, કેમ કે એથી અમે બરબાદ થઇએ છીએ. વકીલોના ઘરમાં પૈસા જાય છે અને ઝઘડા વધતા જ રહે છે. આ રીતે ગામવાળાઓએ જરા સાવધાન રહેવું જોઇએ. શહેરની બૂરાઇઓ ગામમાં ન આવે. (શ્રી. વિનોબાના એક પ્રવચનમાંથી)

("લોકજીવન" માંથી)

—: પ્રશ્નોત્તર રત્ન—મલ્લિકા :—

અનુવાદક : શ્રીયુત રશ્મિ મહેતા

[જાણીતા તત્ત્વજ્ઞાની શ્રીયુત શંકરના "પ્રશ્નોત્તર રત્નમલ્લિકા" નામે નાનકડા પણ સુન્દર પુસ્તકમાંથી નીચેના પ્રશ્નોત્તરો ઊતાર્યા છે. —અનુવાદક]

પ્રશ્ન: હૃદયના ઊંડાણમાં શું ઊતરવું જોઇએ?
ઉત્તર: ગુરુવચનો.
પ્રશ્ન: ગુરુ કોણ ?
ઉત્તર: સત્યને ઓળખનાર અને વિદ્યાર્થી માટે સતત પરિશ્રમ કરવો તેને પોતાનો 'ધર્મ' સમજનાર.
પ્રશ્ન: માનવીને લાભ શાનાથી થાય ?
ઉત્તર: ધર્મથી.
પ્રશ્ન: ચોર કોને કહેવાય ?
ઉત્તર: ઇન્દ્રિયોને જકડી લેનારને.
પ્રશ્ન: માનવીનો મોટામાં મોટો શત્રુ કોણ ?
ઉત્તર: આળસ.
પ્રશ્ન: છતી આંખે આંધળો કોણ ?
ઉત્તર: લોભી.
પ્રશ્ન : શાનું માપ ન નીકળે ?
ઉત્તર : સ્ત્રીની ચાલનું.
પ્રશ્ન : શોકનું ઉદ્‌ભવસ્થાન કયું ?
ઉત્તર : અસંતોષ.
પ્રશ્ન : નર્ક શું છે ?
ઉત્તર : દેવું.
પ્રશ્ન : મુશ્કેલી શાથી આવે ?
ઉત્તર : ક્રોધથી.
પ્રશ્ન : શાની કીમત પૈસાથી આંકી ન શકાય?
ઉત્તર : અણી વખતની મદદની.
પ્રશ્ન : મૃત્યુ સુધી દુઃખ આપ્યા કરનાર શું ?
ઉત્તર : છાનું પાપ.
પ્રશ્ન : જગતને જીતી કોણ શકે ?
ઉત્તર : ધૈર્યવાન અને સત્યવાન
પ્રશ્ન : દેવતાઓ પણ કોને નમે ?
ઉત્તર : દયાળુને.

પ્રશ્ન: સૌને કોણ વશ કરી શકે ?
ઉત્તર: સત્યપ્રિય મધુભાષી અને નમ્ર.
પ્રશ્ન: આંધળો કોણ ?
ઉત્તર: જાણવા છતાં ખરાબ કામ કરે તે.
પ્રશ્ન: બહેરો કોણ ?
ઉત્તર: સારા માણસની સલાહ ન સાંભળનાર
પ્રશ્ન: મૂગો કોણ ?
ઉત્તર: અવસર આવ્યે સારું ન બોલે તે.
પ્રશ્ન: મિત્ર કોણ ?
ઉત્તર: પાપ કરતાં રોકનાર.
પ્રશ્ન: સૌથી વધુ સુંદર શું ?
ઉત્તર: ચારિત્ર્ય.
પ્રશ્ન: વાણીનું સૌન્દર્ય શામાં છે ?
ઉત્તર: સાચું બોલવામાં.
પ્રશ્ન : દયાપાત્ર શું ?
ઉત્તર : કંજુસાઇ.
પ્રશ્ન : રામ કરતાં પણ વધુ બળવાન કોણ?
ઉત્તર : જિતેન્દ્રિય.
પ્રશ્ન : મહાતીર્થ કયું ?
ઉત્તર : મનનો મેલ ધોઈ નાખે તે.
પ્રશ્ન : છાનો દુશ્મન કોણ ?
ઉત્તર : કામના.
પ્રશ્ન : સૌની માતા કોણ ?
ઉત્તર : ગાય.
પ્રશ્ન : માનવીનો રખેવાળ કોણ ?
ઉત્તર : હિંમત.
પ્રશ્ન : અસ્પૃશ્ય શું ?
ઉત્તર : કોઇનો પણ ઉપકાર.
પ્રશ્ન : ભય શાથી દૂર થાય ?
ઉત્તર : વૈરાગ્ય (અનિચ્છા)થી.

એક ક્ષણ પણ નવરાશની ન રહે એ રીતે તારી દિનચર્યા ગોઠવ. એ જ અહીંથી વિદાય થયેલાં પ્રિયજનોને માટેનો સાચો પ્રેમ છે. અંગ્રેજો. જો, તે બધાં પણ પોતાનાં પ્રિયજનોને ચાહે છે. પરંતુ પોતાનાં પ્રિયજનોને ગુમાવ્યા પછી તેઓ પોતાની જાતને સેવામાં વધારે અર્પણ કરી દે છે.

બજેટ માટે પસંદગીપાત્ર પુસ્તકોની સૂચિ

જીવન ચરિત્ર

પુસ્તકાલયનું નામ	કર્તાનું નામ	પ્રાપ્તિસ્થાન	કિંમત
મહાત્મા ગાંધી ભા ૧–૨	અંબેલાલ જોશી	ગૂર્જર ગ્રં. ર. કાર્યા.	૨૦–૦
શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ	રોમારોલાંકૃત	વોરા પબ્લિકેશન	૫–૦
સ્વામી વિવેકાનંદ	ચૈતન્યાનંદ	સ. સા. વ. કા.	૧–૮
રમણ મહર્ષિ		,,	૨–૦
મહાત્મા ટોલ્સ્ટોય	રા. ના. પાઠક	,,	૧–૪
સંત તુકારામ		,,	૩–૦
મા આનંદમયીની સાન્નિધ્યમાં ગો.	રઘુનાથજી	,,	૨–૦
ગાંધીજીના પાવન પ્રસંગો	લલ્લુભાઇ મકનજી	નવજીવન	૬–૦
બાંધ ગઠરિયાં ભા ૧–૨	ચંદ્રવદન મહેતા	ગાંડીવ સા. મં.	૭–૦
છોડ ગઠરિયાં	,,	,, ,,	
ફોરમ લહરિ ૧ થી ૧૩	વ્યો. પાઠકજી	યુગાંતર કાર્યા. (દરેકના)	૦–૮
કથાનકો	,,	,, ,,	૦–૮
શંકરાચાર્ય		સ. સા. વ. કા.	૦–૧૨
નામદેવ	પ્રફુલ્લ ઠાકોર	,,	૦–૮
નવઘડતર ગ્રંથમાળા પુસ્તક ૨૦		હરિહર પુ. (દરેકના)	૦–૮
દરબાર ગોપાળદાસ સ્મા. ગ્રંથ.		દ. ગો. સ્મા. સ.	૩–૦
મોતીભાઇ અમીન–જીવન અને કાર્ય.		પુ. સ. સં. મં. લિ.	૨–૦
સત્યના પ્રયોગો	ગાંધીજી	નવજીવન	૨–૦
જવાહરની આત્મકથા		,,	૬–૦
રાજેન્દ્ર બાબુની આત્મકથા		નવજીવન	૮–૦
સ્મરણયાત્રા	કાકા કાલેલકર	,,	૨–૦
ધર્મોદય	,,	,,	૧–૪
સાઇબાબા	વામનરાવ પટેલ	,,	૩–૦
સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ ભા ૧–૨		નવજીવન	૧૧–૦
અડધે રસ્તે	ક. મા. મુનશી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩–૮
સીધાં ચઢાણ.	,, ,,	,,	૬–૮
સ્વપ્નસિદ્ધિની શોધમાં	,,	,,	૬–૮
જીવનપંથ.	ધૂમકેતુ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૪–૮
કિમીયાગરો.	યશોધર મહેતા	ભારતી સા. સં.	૩–૦
અપંગની પ્રતિભા	હેલનકેલર	નવજીવન	૧–૮
મઝધાર	,,	,,	૨–૮
જીવનનું પરોઢ	પ્રભુદાસ ગાંધી	,,	૮–૦
સંત ફ્રાંસીસ	મહાદેવ દેસાઇ	,,	૦–૬
શિવાજી છત્રપતિ	ચુ. વ. શાહ	સ. સા. વ. કા.	૧–૪
અકબર	,,	,,	૧–૦
સુભાષચંદ્ર બોઝ	ગુણવંતરાય આચાર્ય	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૨–૮
રવિશંકર મહારાજ	બબલભાઈ	બાલગોવિંદ કું.	૧–૦
બાપુ	ઘનશ્યામ બિડલા	નવજીવન	૧–૪
ઘડતર અને ચણતર	નાનાભાઈ ભટ્ટ	સર્વોદય સા.	૩–૪
શ્રેયાર્થીની સાધના	કિ. ઘ. મશરૂવાળા	નવજીવન	૩–૦
મહાદેવભાઇનું પૂર્વચરિત		,,	૦–૧૨

અમારાં બા	સુશીલા નૈયર	નવજીવન	૧–૮
ગાંધીજીની સાધના	રા. પટેલ	,,	૨–૪
એકલો જાને રે	મનુબહેન ગાંધી	,,	૨–૪
સંસ્મરણો	ગ. વા. માવલંકર		૨–૮
દીનબંધુ એન્ડ્રુઝ	રસૂલભાઈ ન. વહોરા	પુ. સ. સ. મં. લિ.	૨–૦
વીર ગાર્ફિલ્ડ	અનુ. રમણલાલ દે. ભટ્ટ	,,	૧–૮
આત્મકથા ભા. ૧–૨	ઈંદુલાલ યાજ્ઞિક	,,	૧૦–૦
રવિશંકર મહારાજ	(બબલભાઈ મહેતા)	,,	૪–૦
મહારાજ થયા પહેલાં	(સર્વોદય પ્ર. મંદિર)	,,	૧–૪

ધાર્મિક સાહિત્ય

અમરચરિત્ર ભા. ૧ થી ૫		મ. રા. જાગુષ્ટે	૨૪–૮
સંપૂર્ણ મહાભારત ભા. ૧ થી ૭		સ. સા. વ. કા.	૫૨–૦
તુલસીકૃત રામાયણ ભા. ૧–૨		,,	૧૦–૦
વાલ્મીકિ રામાયણ ભા. ૧–૨		,,	૧૧–૦
ગિરધરકૃત રામાયણ		,,	૪–૮
શ્રી રામચરિત માનસ (મૂળ પાઠ)		,,	૨–૦
શિવ મહાપુરાણ ભા. ૧–૨		,,	૧૨–૦
શાન્તિપર્વ (મહાભારતનો ૬ઠ્ઠો ભાગ)		,,	૮–૮
શ્રીમદ ભાગવત ભા. ૧–૨		,,	૧૦–૦
શ્રીમદ દેવી ભાગવત		,,	૬–૦
એકનાથી ભાગવત (ભાગ ૧૧ મો સ્કંધ)		,,	૫–૦
વિષ્ણુ પુરાણ		,,	૪–૦
એકાદશ ઉપનિષદ		,,	૩–૦
બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ		,,	૨–૦
સો ઉપનિષદો		સ. સા. વ. કા.	૫–૦
ભગવદ્‌ગીતા શાંકરભાષ્ય સાથે		,,	૪–૦
ભગવદ્‌ગીતા (પંડિત સાતવળેકરની–પુરુષાર્થ બોધિની ટીકા સાથે)		,,	૧૨–૮
જ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્‌ગીતા		,,	૪–૮
ભગવદ્ ગીતા	નીલકંઠી ટીકા સાથે	,,	૩–૦
પંચરત્ન ભગવદ્‌ગીતા		,,	૨–૦
જ્ઞાનસત્ર ગીતા		,,	૧–૪
યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ ભા. ૧–૨		,,	૧૪–૦
પક્ષપાતરહિત અનુભવપ્રકાશ		,,	૫–૦
પંચદશી–	હાથીભાઈ શાસ્ત્રીની ટીકા સાથે	,,	૪–૮
તત્ત્વાનુસંધાન–(વેદાન્તનો મહાન ગ્રંથ)		,,	૩–૦
શ્રીવેદાન્ત માર્ગ દર્શિની		,,	૨–૦
પંચીકરણ		,,	૨–૦
મનુસ્મૃતિ		,,	૪–૮
વિદુરનીતિ		,,	૧–૦
ધર્મજ્યોતિ–	સ્વામી પ્રકાશાનંદજી	,,	૧–૮
આપણો ધર્મ		,,	૨–૦
મનુષ્યધર્મ	વામનરાવ આ. પટેલ	,,	૨–૦
જપ અને નામસ્મરણ	વા. આ. પટેલ	,,	૧–૦
સનાતન ધર્મ	સ્વ. મણિલાલ ન. દ્વિવેદી	,,	૧–૦
વૈરાગ્ય શતક	ભર્તૃહરિકૃત	,,	૦–૪
નીતિશતક	,,	,,	૦–૪
વિજ્ઞાનશતક	,,	,,	૦–૬

મનોબોધ (સમર્થ સ્વામી રામદાસકૃત)	સ સા. વ. કા.	૦–૮
કપિલ અને દેવહૂતિ	,,	૦–૧૦
રામકૃષ્ણ વાર્તાલાપ ભા. ૧. ૨	,,	૨–૮
ગીતાંજલિ (કવિવર ટાગોરકૃત)	,,	૦–૬
શ્રી ચંડીપાઠ.	,,	૨–૦
ભક્તિયોગ (સ્વામી વિવેકાનંદ) ભાગ ૮ મો.	,,	૨–૦
પાતંજલ યોગસૂત્ર (સ્વામી વિવેકાનંદની ટીકા સાથે)	,,	૧–૦
સત્યનારાયણની કથા	,,	૦–૧૦
એકાદશી માહાત્મ્ય	,,	૧–૮
અવધૂત ગીતા	,,	૧–૪
અષ્ટાવક્રગીતા	,,	૦–૮
સ્વામી રામતીર્થ–ઉપદેશો (૧)	,,	૩–૦
સંતગુરુનો પરિચય	,,	૨–૦
ધર્મકથાઓ (વામનરાવ પ્રા. પટેલ)	,,	૧–૮
આખ્યાનમાળા ભા. ૧ લો	,,	૩–૦
સંતની વાતો ગોપાલજી ઓધવજી ઠક્કર	,,	૧–૮
સંતોની ફૂલવાડી રતુભાઇ શેઠ	,,	૦–૮
પ્રભુમય જીવન	,,	૦–૧૨
પ્રભુમય જીવનનું રહસ્ય	,,	૧–૦
શિવમહિમ્નસ્તોત્ર	,,	૦–૮
ગંગામાતા (ગંગાલહરિ)	,,	૦–૬
કંઠાભરણમ્	,,	૦–૩

પરમહંસ શ્રી રામકૃષ્ણદેવનાં વચનામૃતો		સ. સા. વ. કા.	૦–૬
ધર્મોનું મિલન	ડૉ. રાધાકૃષ્ણન્	વોરા પબ્લિકેશન	૫–૦
ગીતાદર્શન		,,	૩–૮
વેદની વિચારધારા		,,	૨–૪
મહાભારત		,,	૨–૦
ઉપનિષદોનું તત્ત્વજ્ઞાન		,,	૩–૮
હિન્દુધર્મ		,,	૪–૮
સાક્ષાત્કારને પંથે તુકારામ		સ. સા. વ. કા.	૨–૦
ગીતા પ્રવચનો	વિનોબા ભાવે	નવજીવન	૧–૦
સ્થિતપ્રજ્ઞદર્શન	,,	,,	૧–૮
ઈશાવાસ્યવૃત્તિ	,,	,,	૦–૧૦
રામકૃષ્ણ ઉપનિષદ	રાજાજી	,,	૧–૮
ગીતાહૃદય	સાને ગુરુજી	ભારતી સા. સંઘ	૧–૮

વાર્તા—નવલકથા

ક્રાંતિ	સાને ગુરુજી	,,	૫–૮
ના છુટકે	પન્નાલાલ પટેલ	,,	૮–૧૨
આકાશકુસુમ	સારંગ બારોટ	ઘનશ્યામ પુ.	૬–૮
કુર્યાત્ સદા મંગલમ્	,,	પ્રફુલ્લ પુ.	૪–૮
માણસાઈની વાતો	પિતાંબર પટેલ	સ. સા. વ. કા.	૨–૦
પટલાઈના પેચ	પેટલીકર	,,	૧–૪
છેલ્લો ફાલ	ધનસુખલાલ મહેતા	આર. આર. શેઠ	૪–૮
છુટા છેડા	પિતાંબર પટેલ	,,	૩–૮
જાનકી:	ખાંડેકર	,,	૪–૮

ગુલાબની ટેકરી	હસુભાઈ શુકલ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩–૮
કુટુંબ જીવનની મંગળ વાતો	પી. પટેલ	સ. સા. વ. કા.	૨–૦
ત્રિશંકુ	સ્વ. રમણલાલ દેસાઈ	આર. આર. શેઠ	૪–૦
અધૂરો કોલ	ધીરુબહેન પટેલ	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૩–૦
અશ્રુપૂજા	કુલરંજન	આર. આર. શેઠ	૪–૦
તરણાં ઓથે ડુંગર	પેટલીકર	ભા.સા.સં.આરઆરશેઠ	૪–૦
કાન્તા	માડખોલકર	આર. આર. શેઠ	૪–૮
શિતુ	દાંડેકર	"	૩–૮
અધૂરો આદર્શ	મધુભાઈ શુકલ	"	૧–૪
ગુજરાતની વાર્તાસમૃદ્ધિ		લોકમિલાપ કાર્યા.	૧૨–૮
ખેતરનો ભેદુ	પુ. ચંદરવાકર	નવચેતન	૨–૮
શ્રેષ્ઠ દશ નવલિકાઓ	પરમાર	"	૩–૦
પિયાસી	સકલચંદ્ર	ગાંડીવ સા. મં.	૩–૦
વારસો	ધ્રુવકુમાર	"	૨–૮
દિલાવરી	ડાહ્યાભાઈ	"	૨–૪
જંજાળ	શર્મા	"	૪–૮
માને ખોળે	જો. રા. અમીન	પુ. સ. સા. મં. લિ	૨–૧૨
સંસારયાત્રા	લાભુબહેન	શ્રી. પ્રકાશન	૪–૪
પ્રેમનાં આંસુ	કુન્દનિકા કાપડિયા	રૂપમ્ પ્રકાશન	૪–૦
જીવનમાધુરી	રામનાથ સુમન		૪–૪
પ્રેમપ્રયાણ	શ્રીકાંત	"	૪–૦
પ્રેમસમાધિ	પ્રભાદેવી	એન. એમ. ઠક્કર	૩–૧૨
માનવીનો માળો	પુષ્કર ચંદરવાકર	"	૪–૦
મંગળમુક્તિ		રૂપમ્ પ્ર. મંદિર	૩–૪

ત્યાગપત્ર	જૈનેન્દ્ર કુમાર	એન. એમ. ઠક્કર	૨–૮
નાની વહુ	શરદબાબુ	"	૨–૦
છોટી મા	"	"	૧–૧૨
શેફાલી	રામચંદ્ર ઠાકુર	"	૩–૧૨
ફુલછાબ	કેશવ શેઠ	પુ. સ. સ. મં. લિ.	૨–૦
કરૂણાદેવી	સાને ગુરુજી	ભારતી સા. સં.	૧–૦
વનની વાટે	ડાહ્યાભાઈ	"	૪–૮
લાખેણીવાળો	જયભિખ્ખુ	સ. સા. વ. કા.	૨–૦
સ્મરણ મંજરી	ર. બ્રહ્મભટ્ટ	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૪–૦
ચંપો અને કેળ	મડિયા	"	૩–૦
સ્વપ્નનો ભંડાર ભા.૧–૨	કેતન મુન્શી	"	૩–૮
સંધ્યાટાણે	ધનસુખલાલ	"	૪–૮
દાન અને ગ્રહણ		"	૩–૦
કસ્તુરી		"	૩–૮
વરસની શ્રેષ્ઠ વાર્તાઓ		વોરા એન્ડ કું.	૧–૧૨
વિલાસિની	નરેશબાબુ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩–૮
પાગલની વહુ	"	"	૧–૪
મેઘનાદ ભા ૧–૨	ર. ગી. શાહ	"	૮–૦
ભાંગેલી ભીખ	અનામી	"	૩–૦
મોગરાનાં ફુલ		"	૨–૦
સેજલ	ર. ત્રિવેદી	"	૪–૧૨
અભયા	મામા વરેરકર	"	૩–૧૨
શરણાઇના સુર	મડીયા	ભારતી સા. સં.	૪–૮
અમાસના તારા	કિશનસિંહ	રવાણી પ્રકાશન	૫–૮

ભોજ અને કાલીદાસ		એન. એમ. ત્રિપાઠી	૪–૦
અત્તરના દીવા	વેણીભાઈ	સ. સા. વ. કા.	૧–૮
રંગ અને દીવા	ચંદુલાલ પટેલ	સ. સા. વ. કા.	૧–૮
ભરતી ઓટ	પ્રશાંત	”	૨–૦
સંગમ	પરમાર	”	૨–૦
અક્ષયપાત્ર	સારંગ બારોટ	”	૧–૮
કોઈ ગોરી કોઈ સાંવરી	”	આર. આર. શેઠ	૪–૮
બાદલ છાયા	”	”	૩–૮
વણઝારી વાવ	શયદા	”	૪–૦
બીજલેખા	જયંત પરમાર	ભારતી સા. સં.	૩–૪
મહારાત્રિ	યશોધર મહેતા	”	૫–૮
માનવતાનાં મૂલ	રા. નવ. પાઠક	”	૪–૦
આવતી કાલ		”	૩–૦
દીઠું મેં ગામડું જ્યાં	રતુભાઈ		૩–૦
કામ અને કામિની ભા ૧–૨		વોરા એન્ડ કું.	૬–૦
ઇસરદાન	રાયચુરા.	સંદેશ પ્ર.	૩–૦
કાલિન્દી ભા. ૧–૨		ચેતન પ્રકાશન ગૃહ	૬–૮
પારસના ફૂલ	મોહિનીચંદ્ર		૨–૮
કુમારનાં ઓરતો	ઇ. યાજ્ઞિક	પુ. સ. સ. મં. લિ.	૧–૮
કાંચન અને કામિની	જયભિખ્ખુ	ગુ. ગ્રં. ર. કા.	૩–૦
પારકા ઘરની લક્ષ્મી		”	૩–૮
અમે બધાં	મહેતા, દવે	આર. આર. શેઠ	૫–૦
બાલા જોગણ	ર. વ. દેસાઈ	”	૬–૦

શચી પૌલોમી	ર. વ. દેસાઈ	આર. આર. શેઠ	૫–૮
ધબકતાં હૈયાં	”	”	૫–૦
સ્નેહસૃષ્ટિ	”	”	૫–૦
ભારેલો અગ્નિ	”	”	૬–૦
ગ્રામલક્ષ્મી ભા. ૧થી૪	”	”	૧૭–૮
દિવ્યચક્ષુ	”	”	૪–૮
કોકિલા	”	”	૫–૦
ભાગ્યચક્ર	”	”	૫–૮
સતી અને સ્વર્ગ	”	”	૫–૦
સૌંદર્યજ્યોત	”	”	૬–૪
પ્રલય	”	”	૬–૪
પૂર્ણિમા	”	”	૫–૦
કાંચન અને ગેરૂ	”	”	૪–૮
દીવડી	”	”	૫–૦
આમ્રપાલી	ધૂમકેતુ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૪–૮
વૈશાલી	”	”	૪–૮
મગધપતિ	”	”	૪–૮
મહાઅમાત્ય ચાણક્ય	”	”	૪–૮
અજિતા	”	”	૪–૦
પરાજય	”	”	૪–૮
વાચિનીદેવી	”	”	૪–૮
અજિતભીમદેવ	”	”	૪–૮
ચૌલાદેવી	”	”	૪–૮
રાજસંન્યાસી	”	”	૪–૮

કણુવિતી	ધૂમકેતુ	,,	૪-૮	પૃથ્વીવલ્લભ	ક. મા. મુન્શી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૨-૮
રાજકન્યા	,,	,,	૪-૮	સ્વપ્નદ્રષ્ટા	,,	,,	૫-૦
જયસિંહ સિદ્ધરાજ	,,	,,	૪-૮	નવલિકાઓ	,,	,,	૩-૮
ત્રિભુવનગંડ સિદ્ધરાજ	,,	,,	૪-૮	સ્નેહસંભ્રમ	,,	,,	૨-૦
અવંતીનાથ	,,	,,	૪-૮	ભગવાન કૌટિલ્ય	,,	,,	૪-૦
ગુર્જરેશ્વર કુમારપાળ	,,	,,	૪-૮	સૌરાષ્ટ્રની રસધાર ભા. ૧ થી ૫	મેઘાણી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૧૩-૦
રાજર્ષિ	,,	,,	૪-૮	સોરઠી બ્હારવટીઆ ભા. ૧-૨-૩	,,	,,	૮-૦
નાયિકાદેવી	,,	,,	૪-૮	માણસાઈના દીવા	,,	,,	૨-૮
રાય કરણઘેલો	,,	,,	૪-૮	વિલોપન	,,	ત્રિપાઠી	૩-૮
તણખા મંડળ ૧ થી ૪	,,	,,	૧૩-૮	સત્યની શોધમાં	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩-૪
વનકુંજ	,,	,,	૩-૦	કાળચક્ર	,,	,,	૨-૦
સુવર્ણરેખા	,,	,,	૩-૦	પ્રભુપધાર્યા	,,	એન. એમ. ત્રિ.	૨-૮
ત્રિભેટો	,,	,,	૩-૦	વેવિશાળ	,,	,,	૩-૦
આકાશદીપ	,,	,,	૩-૦	ખીડેલાં દ્વાર	,,	,,	૩-૦
મલ્લિકા	,,	,,	૩-૦	અપરાધી	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૪-૮
જલદીપ	,,	,,	૩-૦	તુલસી ક્યારો	,,	એન. એમ. ત્રિ.	૪-૦
પાટણની પ્રભુતા	ક. મા. મુન્શી	ગુજરાતી પ્રિં. પ્રે.	૪-૮	રંગ છે બારોટ	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩-૦
ગુજરાતનો નાથ	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૭-૦	નવલિકાઓ ભા. ૧-૨	,,	,,	૭-૪
રાજાધિરાજ	,,	,,	૭-૮	જેલ ઓફીસની બારી	,,	,,	૨-૪
જયસોમનાથ	,,	,,	૫-૦	સોરઠ તારાં વહેતાં પાણી	,,	,,	૪-૮
ભગ્ન પાદુકા	,,	,,	૬-૧૨	સમરાંગણ	,,	,,	૩-૮
કોનો વાંક ?	,,	,,	૫-૦	ગુજરાતનો જય ભા. ૧-૨	,,	,,	૭-૦
વેરની વસુલાત	,,	,,	૬-૮	રા' ગંગાજળીઓ	,,	,,	૩-૦
ભગવાન પરશુરામ	,,	,,	૫-૮	વસુંધરાનાં વહાલાં દવલાં	,,	,,	૩-૦

નિરંજન	મેઘાણી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩-૦	અભિસારીકા	ઇશ્વર પેટલીકર	ભા.સા.સં.આર.આર.શેઠ	૪-૦
સોહિણી સંઘાર	ચુ. આચાર્ય	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૬-૮	તાણાવાણા	,,	,, ,,	૩-૦
પેશ્વાનું ઝવેરાત ભા. ૧-૨	,,	,,	૭-૮	તરણા ઓથે ડુંગર	,,	,, ,,	૪-૦
હાજી કાસમ તારી વિજળી	,,	,,	૪-૦	લોકસાગરને તીરે	,,	,, ,,	૪-૦
કાળભૈરવ	,,	,,	૫-૦	આશાપંખી ભા. ૧-૨	,,	આર. આર. શેઠ	૮-૦
સક્કરબાર	,,	,,	૪-૮	પાતાળકુવો	,,	,,	૩-૮
ફેરારી	,,	,,	૪-૮	કળિયુગ	,,	ભા.સા.સં.આર.આર.શેઠ	૬-૦
સરફરોશ	,,	,,	૪-૮	મારો હૈયાસગડી	,,	,, ,,	૫-૮
સરગોસ	,,	,,	૪-૦	કાશીનું કરવત	,,	,, ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩-૮
મીનાબજાર	,,	,,	૩-૦	પારસમણિ	,,	,, આર. આર. શેઠ	૩-૪
દરિયાલાલ	,,	,,	૪-૦	લોહીની સગાઈ	,,	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૩-૮
લક્ષ્મી પધાર્યાં	,,	,,	૪-૮	ધરતીનો અવતાર	,,	ભારતી સા. સં.	૩-૦
માજીનું મંદિર	,,	,,	૪-૮	કાજળ કોટડી	,,	આર. આર. શેઠ	૩-૧૨
જાવડ ભાવડ ભા. ૧-૨	,,	,,	૭-૦	માનતા	,,	,, ,, ,,	૩-૦
મંગળ સૂત્ર	,,	ભારતી સા. સંઘ	૫-૮	ચિનગારી	,,	ભા. સા. સં., ,,	૩-૧૨
ગુર્જર લક્ષ્મી	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩-૮	સુખદુઃખના સાથી	પનાલાલ પટેલ	ભા. સા. સં.	૪-૦
માટીના પગ	,,	,,	૩-૦	મળેલા જીવ	,,	,,	૪-૦
પુત્રજન્મ	,,	,,	૪-૮	માનવીની ભવાઈ	,,	આર. આર. શેઠ	૬-૦
શાયર	,,	,,	૪-૦	વળામણાં	,,	ભા. સા. સં.	૨-૮
દેશદિવાન	,,	,,	૪-૮	જીવોદાંડ	,,	,,	૨-૮
પાતાળનાં પાણી	,,	જીવનલાલ અ.	૩-૦	ઓરતા	,,	,,	૪-૦
જય ભારતી ૧-૨	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	[૬-૪	પાનેતરના રંગ	,,	,,	૩-૦
જલસમાધિ	,,	આર. આર. શેઠ	૪-૦	અજબ માનવી	,,	,,	૨-૪
અગ્નેખન	,,	એન. એમ. ઠક્કર	૪-૮	વાત્રકને કાંઠે	,,	,,	૩-૮

બીજું સાથી	પન્નાલાલ પટેલ	ભા. આ. સ.	૫–૦	ઝાંઝવાનાં જળ	સોપાન	શ્રી પ્રકાશન	૩–૮
નાછુટકે	,,	,,	૮–૧૨	અખંડ જ્યોત	,,	,,	૩–૦
સાચાં શમણાં	,,	,,	૩–૮	છેલ્લો પ્રયોગ	,,	,,	૩–૮
ફકીરો	,,	,,	૨–૮	આસ્તિક	સાને ગુરુજી	,,	૩–૦
ખાવલાનાં પરાક્રમો	હંસાબહેન મહેતા	,,	૧–૮	પુનર્જન્મ	,,	ભા. સા. સ.	૩–૦
ગોળીબારની મુસાફરી	,,	,,	૨–૧૨	રામનાં રખોપાં	,,	,,	૪–૦
અરુણનું અદ્ભુત સ્વપ્ન	,,	,,	૨–૮	ક્રાન્તિ	,,	,,	૫–૮
વરકન્યા	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	,,	૪–૦	શ્રીકાંત ભા. ૧ થી ૪	શરદબાબુ		૧૨–૮
વરમાળા	,,	,,	૪–૦	અપૂર્વભારતી ૧–૨	,,	આર. આર. શેઠ	૮–૦
ગિરિબાળા	,,	,,	૪–૦	વિરાજવહુ	,,	નવજીવન	૧–૪
ચોખેરવાલી	,,	,,	૫–૦	દેવદાસ	,,	ચેતન પ્રકાશન	૨–૦
ગુપ્તધન	,,	,,	૪–૦	નવિના	,,	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૫–૦
હેમંતી	,,	,,	૪–૦	ગૃહદાહ	,,	આર. આર. શેઠ.	૫–૦
મહામાયા	,,	,,	૪–૦	કાશીનાથ	,,	રવાણી પ્રકાશન	૨–૮
ગોરા ભાગ ૧–૨	,,	આર. આર. શેઠ	૯–૮	સાવકી મા	,,	આર. આર. શેઠ	૪–૦
ભાભી	,,	એન. એમ. ઠક્કર	૩–૮	સ્વામી	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૨–૪
કલ્યાણમૂર્તિ	સોપાન	શ્રી પ્રકાશન	૪–૦	પરિણીતા	,,	ચેતન પ્ર. ગૃહ	૧–૪
દૃષ્ટિમંગળ	,,	,,	૪–૦	ચંદ્રનાથ	,,	રવાણી પ્ર. ગૃહ	૧–૮
કન્યારત્ન ભા. ૧–૨	,,	,,	૧૦–૮	કાળજાનો ઘા	ચુ. વ. શાહ	ગાંડિવ સા. મંદિર	૩–૪
સંજીવની	,,	,,	૪–૮	વધી	,,	,,	૪–૦
પ્રાયશ્ચિત્ત ભા. ૧–૨	,,	,,	૮–૮	છાશ અને માખણ ૧-૨	,,	,,	૭–૦
વનવાસ	,,	,,	૫–૮	નગ્ન સત્ય ભા. ૧-૨	,,	,,	૧૦–૦
અંતરની વાતો	,,	,,	૩–૮	વિકાસ	,,	,,	૫–૦
ફૂટેલાં સુવર્ણપાત્રો	,,	,,	૫–૮	ભસ્મરેખા	,,	,,	૪–૦

વિષચક્ર	ચુ. વ. શાહ	ગાંડિવ સા. મંદિર	૫-૮	યુગવંદના	મેઘાણી	આર. આર. શેઠ	૩-૦
તપોવન	,,	,,	૩-૮	યાત્રા	સુંદરમ્	,,	૪-૮
એકલવીર	,,	,,	૪-૮	વિશેષાંજલિ	સુંદરજી બેટાઇ	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૩-૦
નીલકંઠનું બાણ	,,	,,	૩-૮	જ્યોતિરેખા	,,	આર. આર. શેઠ	૨-૦
રાજહત્યા	,,	,,	૫-૮	આરાધના	મનસુખલાલ ઝવેરી		૨-૮
જીગર અને અમી	,,	મ. રા. જાગુષ્ટે	૫-૮	અર્ઘ્ય	સ્નેહરશ્મી		૨-૮
કાવ્ય				સંસૃતિ	પારાશર્ય		૨-૦
કલાપીનો કેકારવ		પુ. સ. સ. મં. લિ.	૯-૦	નિહારિકા	ર. વ. દેસાઇ		૨-૮
રઢીઆળી રાત ભા. ૧ થી ૪	મેઘાણી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૮-૦	ભજનકીર્તન	પાગલ પરમાનંદ	પુ. સ. સ. મં.	૪-૦
ડમરો અને તુલસી	ર. અનીલ	ભા. સા. સં.	૨-૦	વાઙ્મયી પૂજા	,,	,,	૨-૮
આશ્રમ ભજનાવલી		નવજીવન	૦-૧૦	નિત્યપ્રાર્થના	,,	,,	૨-૦
ગુરુમુખવાણી	મનસુખરામ શર્મા	પુ. સ. સ. મં.	૨-૮	લઘુ પ્રાર્થના	,,	,,	૦-૧૨
સંતવાણી	મેઘાણી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩-૦	પુનમરાત	જગદીપ વિરાણી	ભા. સા. સં.	૨-૦
ગંગોત્રી	ઉમાશંકર જોશી	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૩-૦	ડોલરિયો	,,	,,	૧-૮
નિશીથ	,,	,,	૩-૦	સરવાણી	પ્રહ્લાદ પારેખ	,,	૨-૮
આતિથ્ય	,,	ભારતી સા. સં.	૩-૦	શેષનાં કાવ્યો	રા. વિ. પાઠક	,,	૩-૦
પારિજાત	પૂજાલાલ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૪-૦	સુરગંગા	સુરેશ ગાંધી	,,	૨-૦
છંદોલય	નિરંજન ભગત	,,	૧-૮	વિરહગીતો	રમેશ પાઠક	,,	૧-૪
રૂપનાં અમી	હસિત બુચ	,,	૨-૮	સથવારો	અવિનાશ વ્યાસ	,,	૨-૦
ગાંધી ગીતો		,,	૩-૦	દૂધ ગંગા	,, ,,	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૩-૦
વસંતવર્ષા	ઉમાશંકર	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૩-૦	ગુજરાતનાં લોકગીતો		સ. સા. વ. કા.	૧-૪
લગ્ન ગીતો		ભા. સા. સં.	૧-૪	પરિચિતપદ સંગ્રહ		,,	૧-૧૨
એકતારો	મેઘાણી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૧-૮	મીરાંબાઇનાં ભજનો		,,	૦-૧૨
ઇલાકાવ્યો	ચંદ્રવદન મહેતા	ભા. સા. સં.	૪-૦	નરસિંહ મહેતાનાં ભજનો		,,	૦-૧૨

નાટકો

સુમંગલા	શિવકુમાર જોશી	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૧-૮
માઝમરાત	ચં. ચી. મહેતા	,,	૧-૪
હરિશ્ચંદ્ર ચાલે	હરિદાસ	,,	૨-૦
છીએ તેજ ઠીક	ક. મા. મુનશી	,,	૩-૦
સામાજિક નાટકો	,,	,,	૩-૦
પૌરાણિક નાટકો	,,	,,	૩-૮
ડૉ. મધુરિકા	,,	,,	૧-૪
રસિયો વાલમ અને બીજાં નાટકો		,,	૩-૮
વિરાજવહુ	શરદબાબુ	,,	૨-૦
છ નાટકો	ફીરોઝ આંટીઆ	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૨-૦
કુંવારાંજ સારાં		ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૨-૦
કુમારદેવી	લીલાવતી મુન્શી	,,	૧-૦
આગગાડી	ચંદ્રવદન મહેતા	આર. આર. શેઠ	૨-૮
સોનાવાટકડી	,,	ગાંડીવ સા. મં.	૧-૧૨
૧૮૫૭ અને જલિયાંવાલા	દર્શક	ભાં. સા. સં.	૩-૦
અવતરણ	જયંતી દલાલ	,,	૧-૦
વડ અને ટેટા	જયોતિન્દ્ર દવે	ગાંડીવ સા. મં.	૩-૦
પાંખ વિનાનાં પારેવાં	શિ. જોશી.	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૪-૦
એક નાટિકાઓ	મડીઆ	વોરા પબ્લિકેશન	૩-૧૨
કોઇને કહેશો નહિ	રભાબહેન	સ. સા. વ. કા.	૧-૪
રંગભંડાર	ચંદ્રવદન મહેતા	ભા. સા. સં.	૪-૮
ઘેલો બખલ	યશોધર મહેતા	ભા. સા. સંઘ.	૧-૮
શાળોપયોગી નાટકો	છંદ્રવસાવડા	ગાંડીવ સા. મં.	૧-૮
અખો વરવહુ	ચંદ્રવદન મહેતા	આર.આર. શેઠ	૩-૮
પ્રેમનું મોતી	,,	,,	૩-૮
ઉશ્કેરાયલો આત્મા	રમણલાલ દેસાઇ	,,	૩-૦
પુષ્પોની સૃષ્ટિમાં	,,	,,	૩-૦
તપ અને રૂપ	,,	,,	૩-૦
શંકિત હૃદય	,,	,,	૨-૦
ગીતગોવિંદનો ગાયક	જયભિખ્ખુ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૦-૧૦
અ. સૌ. કુમારી	યશવંત પંડયા	પુ. સ. સા. મં.	૧-૦
ચિત્રાંગદા	ટાગોર	નવજીવન	૦-૧૦
બટુભાઇના નાટકો		એન. એમ. ત્રિપાઠી	૩-૦
વંદેભારતમ્	આચાર્ય અત્રે	,,	૩-૦
હું ઉભો છું	,,	,,	૨-૦
૧૯૪૨	,,	,,	૨-૦
દશમીનીટ	ધનસુખલાલ મહેતા	,,	૨-૦
હું ને મારી વહુ	ચુનીલાલ મડીયા	,,	૧-૮
રંગદા	,,	,,	૩-૧૨
મેનાપોપટ	ચં. ચી. મહેતા	,,	૧-૪
શહીદ	ઉમાશંકર જોશી	,,	૩-૦
સાપનાભારા	,,	,,	૨-૧૨
સુદાન	જયમલ પરમાર	ભા. સા સં.	૨-૦
ચકમક	રંભાબહેન	,,	૨-૮
રોજની રામાયણ	,,	,,	૨-૮

પિયરનો પડોશી	પુષ્કર ચંદરવાકર	ભારતી સા. સં.	૩–૦
ગુજરાતની રંગભૂમિ	હીરાલાલ કાજી	સ. સા. વ. કા.	૦–૬
સૌભાગ્ય સુંદરી	મુલાણી	,,	૧–૮
સુંદરવન	દુર્ગેશ શુકલ		૨–૮

નીતિ-સમાજ શાસ્ત્ર

સેવાધર્મ	આપ્પા સાહેબ પટવર્ધન	નવજીવન	૨– ૮
શીલ અને સદાચાર	મુકુલભાઇ	,,	૦– ૬
ગાંધીજીના પાવન પ્રસંગો	લ. મકનજી	,,	૦– ૬
ત્યાગમૂર્તિ	ગાંધીજી	,,	૨– ૦
નિત્યમનન	,,	,,	૧– ૦
જીવતા તહેવારો	કાકા કાલેલકર	,,	૨– ૦
યંત્રની મર્યાદા	નરહરિ પરીખ	,,	૧– ૦
માનવ અર્થશાસ્ત્ર	,,	,,	૬– ૦
જાતે મજુરી કરનારાઓને	,,	,,	૦– ૩
આશ્રમી કેળવણી	જુગતરામ દવે	,,	૦– ૩
નિત્યનો આચાર	રા. ના. પાઠક	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૧– ૪
મારું હિંદનું દર્શન	જવાહરલાલ	નવજીવન	૯ –૦
મારું ગામડું	બબલભાઈ	,,	૧– ૪
મંદિર પ્રવેશ અને શાસ્ત્રો	ચંદ્રશંકર શુકલ	,,	૩– ૦
મધુકર	વિનોબા ભાવે	,,	૨– ૦
જીવન દૃષ્ટિ	,,	,,	૧–૧૨
ગ્રામોદ્યોગ પ્રવૃત્તિ	કુમારપ્પા	નવજીવન	૨– ૦
સ્ત્રી પુરૂષ મર્યાદા	કિ. ઘ. મ.	,,	૧– ૦
સમૂળી ક્રાંતિ	,,	,,	૧– ૮
બોધક ટીકડીઓ	મુકુલભાઇ	,,	૦– ૩
નીતિ નાશને માર્ગે	ગાંધીજી	,,	૦–૧૦
હિંદનું ભાવી દર્શન	કિ. ઘ. મ.	નવજીવન	૧–૧૦
જીવન સંસ્કૃતિ	કાકા કાલેલકર	,,	૫– ૦
સંસાર અને ધર્મ	કિ. ઘ. મ.	,,	૨– ૦
કન્યાને પત્રો	નરહરિ પરીખ	,,	૧– ૦
ત્યારે કરીશું શું ?	,,	,,	૨– ૦
સાપ		,,	૨ - ૪
હિંદનું પ્રજાકીય અર્થશાસ્ત્ર		,,	૧– ૮
સંસ્કાર લક્ષ્મી	ડુંગરશી સંપટ	એન. એમ. ઠક્કર	૬–૧૬
ઘરની રાણી	,,	,,	૬–૧૨
પહેલું પારણું	,,	,,	૬–૧૨
રસીલાનું રસોડું	સતીદેવી	,,	૪–૧૨
સબળભૂમિ ગુજરાત	રાયચુરા	પું. સ. સ. મં.	૨– ૦
મારો ચીનનો પ્રવાસ	રવિશંકર મ.	બાલગોવિંદ કું.	૧– ૦
વિજ્ઞાન મંદિર	ભા. ૧લો	એન. એમ. ત્રિપાઠી	૪– ૦
વિજ્ઞાન મંદિર ભા. ૨ જો	કા. છ. પંડયા	પુ. સ. સ. મં.	૩– ૦
ભૂદાન યજ્ઞ	વિનોબા ભાવે	નવજીવન	૧– ૪
રાષ્ટ્રભાષાનો સવાલ		,,	૦– ૭
વિચાર દર્શન	કેદારનાથજી	,,	૧– ૮

સ્વરાજ્ય શાસ્ત્ર	વિનોબા ભાવે	,,	૦-૮
સર્વોદય સમાજની ઝાંખી	ન. પરીખ	,,	૧-૪
ગ્રામ એક સમસ્યા	સોપાન	રૂપમ્ પ. મંદિર	૩-૦
ગ્રામ સાધના	,,	,,	૩-૦

ખેતીવાડી

વૃક્ષ અને વેલી	જયંતીલાલ ઓઝા	ગૂ. અં. ર. કા.	૨-૦
વન દેવતા	પ્રભુલાલ ધોળકીયા	,,	૧-૪
પાદરની વનસ્પતિ	મનુભાઈ જોધાણી	,,	૦-૧૨
આંગણાની વનસ્પતિ	,,	,,	૦-૧૩
શાકભાજીની વાડી	સો. કિ. પટેલ	,,	૨-૦
ફળઝાડની વાડી	,,	,,	૨-૮
ખાતરોની માહિતી	,,	,,	૧-૪
ખેતી શિક્ષણ	,,	,,	૧-૪
બાળકોના બાગ	,,	,,	૧-૦
ખેતી શાસ્ત્ર	,,	,,	૧-૪
શાકભાજી અને બીજા વેલા	મા. શિ. પંડયા	,,	૦-૧૨
ખેતીનાં મૂળતત્ત્વો ભા. ૧થી૪	,,	,,	૫-૮

વૈદક આરોગ્ય

ચરકવૈદક	બાપાલાલ વૈદ્ય	પ્રસ્થાન	૫-૪
આર્યભિષક		સ. સા. વ. કા.	૬-૦
અષ્ટાંગહૃદય	વાગ્ભટકૃત	,,	૧૨-૦
વનસ્પતિ વર્ણન	જયકૃષ્ણ ઈંદ્રજી	,,	૨૦-૦
આયુષ્યમાન	જા. ન. શાસ્ત્રી	,,	૪-૦
રખે ભૂલતા	,,	જા. ન. શાસ્ત્રી	૪-૦
યૌવનનાં ભયસ્થાનો	,,	,,	૩-૮
મા અને બાળક	,,	,,	૫-૦
પુત્રદા ને પારણું	,,	,,	૫-૦
રખેવડે માતા	,,	,,	૩-૦
નવદંપતીને	,,	,,	૧-૮
પુછ્યું અને કહ્યું ભા. ૧-૨		,,	૬-૦
વીણેલાં	,,	,,	૩-૦
ચુંટેલા	,,	,,	૩-૦
દાદીમાનું વૈદું		એન. એમ. ઠક્કર	૬-૧૨
સ્ત્રીઓનાં દરદો	પ્રા. રાઠોડ	ગૂ. અં. ર. કા.	૧-૮
બાળકોનાં દરદો	,,	,,	૧-૮
રોગો અને આસન	શુ. દવે	ભા. સા. સં.	૩-૦
સુશ્રુત આયુર્વેદ ભા. ૧-૨		સ. સા. વ. કા.	૧૫-૦
ઘરઘરનો વૈદ્ય		,,	૨-૦
ખોરાકના ગુણદોષ	,,	સ. સા. વ. કા.	૦-૧૨
આરોગ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન	ગાંધીજી	,,	૦-૧૨
ઝેર ઉતારવાના તાત્કાલીક ઉપાય		,,	૦-૧૦
ભાવ પ્રકાશ નિઘંટુ ભાગ ૧ લો		,,	૫-૦
શાર્ઙ્ગધર સંહિતા		,,	૬-૦
આરોગ્યની બારમાસી	પ્રા. રાઠોડ	,,	૧-૮
વ્યાયામ અને સૂર્ય નમસ્કાર		,,	૦-૮

પ્રૌઢ શિક્ષણ

પ્રૌઢ શિક્ષણપોથી	શં. સો. પટેલ	પુ. સ. સં. મં.	૦-૪

કેમ શીખવવું	ગિજુભાઈ	,,	૦–૨
ચાલો વાંચીએ	,,	,,	૦–૬
આગળ વાંચો ભા.૧-૨-૩	,,	,,	૧–૪
પ્રૌઢ વાચનપોથી	,,	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૦–૪
પ્રૌઢ વાચનપૂર્તિ	,,	,,	૦–૪
પ્રૌઢ શિક્ષણ	,,	,,	૧–૦
લોક ભારતનાં સંસ્કાર પાત્રો	નાનાભાઈ	સં. સા. મં.	૬–૪
દેશ પાઠો	,,	સ. સા. વ. કા.	૦–૪
શિશુસાથી ભા. ૧-૨-૩	,,	,,	૦–૬
ધાણી ચણા	,,	,,	૦–૪
પ્રૌઢપોથી ભા. ૧થી૪	ધૂમકેતુ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૧–૮
લોકપોથી	નરહરી પરીખ	નવજીવન	૦–૪
બાળપોથી	ગાંધીજી	,,	૦–૩
લોક રામાયણ ભા. ૧-૨	ધૂમકેતુ	,,	૨–૮
લોક ભાગવત	નાનાભાઇ	આર. આર. શેઠ	૫–૮

બાળ કુમાર સાહિત્ય

મહાભારતનાં પાત્રો–			
૧૩ પુસ્તકો	નાનાભાઈ	આર. આર. શેઠ	૧૫–૮
રામાયણનાં પાત્રો ૬	,,	,,	૮–૧૨
ભાગવત કથાઓ	,,	,,	૨–૦
હિંદુ ધર્મની આખ્યાયીકાઓ ભા.૧-૨	,,	,,	૪–૦
બાળવાર્તા ભા ૧ થી ૫	ગિજુભાઈ	,,	૬–૪
બાળ સાહિત્ય માળા પુ. ૮૦	,,	,,	૨૫–૦
બાળ સાહિત્ય ગુચ્છ પુ. ૨૫	,,	,,	૯–૮
કિશોર કથાઓ ભા ૧–૨	,,	આર. આર. શેઠ	૩–૦
ધર્માત્માનાં ચરિતો	,,	,,	૧–૨
બાપુજી અને બીજી વાર્તા	કપિલાબહેન	,,	૦–૧૦
ટારઝન ભા ૧ થી ૧૦		,,	૭–૮
સાગર સમ્રાટ	મૂ. મો. ભટ્ટ	,,	૨–૮
પાતાળ પ્રવેશ	,,	,,	૨–૮
ખજાનાની શોધમાં	,,	,,	૨–૮
સાહસિકોની સૃષ્ટિ	,,	,,	૪–૮
કુમારોની પ્રવાસ કથા	મનુભાઇ	ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૧–૮
બાળ વિનોદમાળા ભા.૧–૨–૩		બાલ વિનોદ કા.	૧૭–૪
વિજ્ઞાન માળા		,,	૩–૧૨
રમુજી પ્રવાસ માળા		,,	૪–૮
છાત્રોને	બુંકરટી વોશીંગ્ટન	પુ. સ. સં. મં.	૦-૪-૬
વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૧ થી ૧૦		ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૪–૦
જ્ઞાન કથાઓ ભા ૧ થી ૫	ધૂમકેતુ		૫–૦
વનકુંજ	,,	ભા. સા. સં.	૧–૦
કવિ કથાઓ ભા. ૧ થી ૩		ગૂ. ગ્રં. ર. કા.	૩–૦
હિંમતે મર્દા		,,	૧–૮
બાળકોનું મહાભારત ભા. ૧–૨		,,	૩–૦
દેશ દેશની વીર કથાઓ ભા. ૧–૨–૩		,,	૩–૪
,, અદ્‌ભૂત વાતો		,,	૩–૪
બાળ વાર્તાવલી	હંસાબહેન મહેતા	,,	૨–૦
ખાટી મીઠી બાળવાતો	મનુભાઇ	,,	૧–૪
જનપદ ભા. ૧–૨–૩	,,	,,	૩–૧૨

વસંત નાયકની વાતો		ગૂ. ગ્ર. ... ર.	૬–૦
ગુર્જર બાલ ગ્રંથાવલી વર્ગ ૧–૨–૩		,,	૨૦–૦
અક્ષર પોથી	સો. કિ. પટેલ	,,	૧૨–૦
વાચન સીડી ભા. ૧ થી ૪	,,	,,	૧–૮
વાચન પાપગી ભા. ૧ થી ૧૦		પુ. સ. સ. મં.	૨–૮
શબ્દ પોથી ભા. ૧–૨		ગૂ. ગ્ર. ર. કા.	૦–૮
ચિઠ્ઠી વાચન ભા. ૧–૨		,,	૦–૧૧
આંક શિક્ષણ	,,	,,	૦–૬
ગણિત પ્રવેશિકા ભા. ૧–૨		,,	૦–૧૨
બાલ ગણિત ૧ થી ૪		,,	૧–૯
વડને છાંયડે	ધૂમકેતુ	,,	૧–૦
વિદ્યાર્થી	લલ્લુભાઇ	સ. સા. વ કા.	૦–૮
મોટી બહેન	ગિજુભાઇ	,,	૦–૧૨
ગોડ ગોષ્ઠી ભા. ૧–૨–૩	સાનેગુરૂજી	ભા. સા. સં.	૩–૦
દાદાજીની વાતો	મેઘાણી	સંસ્કાર સા. મં.	૨–૪
કરૂણાદેવી	સાનેગુરૂજી	ભા. સા. સં.	૧–૦
જ્ઞાનગોષ્ઠી	ધૂમકેતુ	ભા. સા. સ.	૧–૦
બોધ કથાઓ ભા. ૧–૨	,,	,,	૨–૦
સંસ્કાર કથાઓ	,,	,,	૧–૦
ચારિત્ર્ય કથાઓ	,,	,,	૧–૦
ચરિત્ર રત્નો ભા. ૧–૨		એન. એમ. ઠક્કર	૫–૮
ખેડારપટેલની વાર્તા ભા. ૧ થી ૧૧		ગાંડીવ સા. મં.	૨૨–૦
ગાંડીવનું બાલસાહિત્ય ૩૦ પુસ્તકો		,, (દરેકના)	૦–૧૨–૦
ચરોતર એ. સો. નાં બાળ પુસ્તકો		ચ. એ. સો.	૩–૮
બન્નેના વાચનતાઓ	કામદાર	સ. સા. વ. કા.	૦–૧૨
જગતમાં જાણવા જેવું	,,	,,	૦–૧૨
પ્રમાણિક બાળકો		,,	૦–૫
જીવન સંભારણાં	શારદાબેન	પુ. સ. સ. મં.	૨–૬
હૈયાને અજવાળે	માવલંકર દાદા	સ્વાણી પ્ર. ગૃ.	૦–૮
મોતી	જયંતી દલાલ	,,	૦–૮
મહીના ઓવારે	પુષ્કર ચંદરવાકર	,,	૦–૮
બાળસદ્બોધ	ગોપાળજી	સ. સા. વ. કા.	૦–૮
સદ્ગુણી પુત્રી	પંડ્યા	,,	૦–૬

પ્રકીર્ણ

વિનીત જોડણીકોશ		નવજીવન	૭–૮
ખિસ્સા કોશ		,,	૧–૦
બિઝનેસ ડિરેક્ટરી		પુ. સ. સં. મં.	૧૫–૦
ચરોતર સર્વ સંગ્રહ ભા. ૧–૨		,,	૧૫–૦
ઉત્તરાધ્યયન સુત્ર			૧–૨
વચનામૃત	(સ્વામીનારાયણ)	સ. સા. વ. કા.	૫–૦
જુની ગુજરાતી ભાષા		પુ. સ. સ. મં.	૧–૧૨
બાળકોની માવજત	ડો. મહેતા	,,	૨–૦
પરિહાસ		,,	૨–૦
સુભાષીત મુક્તાવલી		,,	૧–૦
કોંગ્રેસકા ઇતિહાસ ભા. ૧–૨–૩ (હિંદી)		,,	૩૦–૦
ગોવર્ધન શતાબ્દિ ગ્રંથ		(એન. એમ. ત્રિપાઠી)	૬–૪

પુ. સ. સ. મં. લિ. નાં પ્રકાશનો

૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી				૫–૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ				૩–૦
કુમારનાં ચીરત્નો	ઇંદુલાલ			૧–૮
શ્રેષ્ઠ સલાહકાર				૦–૬
પ્રગતિને પંથે				૧–૧
સૂરચના				૦-૧૧
માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ				૦-૧૩
વિદ્યાશાળા				૦-૧૧
સિંહ				૦-૬
આહાર શાસ્ત્ર				૦-૧૪
વૈયાસિક ન્યાયમાળા				૧-૮
વીર ગાર્ફીલ્ડ				૧-૮
કલાપીનો કેકારવ				૯-૦
પુ. પ્રવૃત્તિનાં ભાષણો અને લેખો				૧-૮
દિવાલપત્રો બોર્ડ સાથે ડઝનના				૩-૦
ચિરંજીવ સાહિત્ય				૨-૪
ચિત્ર લેખા	(ચિત્રો)	કનુદેસાઈ	કુમાર કા.	૩–૦
ગીત ગોવિંદ	(,,)	,,	,,	૩–૪
શ્રીલેખા	(,,)	,,	,,	૩–૦
રૂપરેખા	(,,)	,,	,,	૩–૦
કલ્પના	(,,)	,,	,,	૩–૦
રંગલહરી ભા. ૧-૨	(,,)	,,	,,	૫–૦
મીરાંબાઈ	(,,)			
પ્રણય માધુરી	ચિત્રો	કનુ દેસાઈ કા.		૨–૮
રંગાયત્રો ભા. ૧-૨	,,	,,	,,	૫–૦
વ્રત ચિત્રાવલી	,,	,,	,,	૨–૦
શૃંગારિકા	,,	,,	,,	૩–૦
ગાયત્રી	,,	,,	,,	૦-૧૨

સાહસિકોની સૃષ્ટિનાં માનવરત્નો

બહુરત્ના વસુન્ધરા

પ્રયોજક : શ્રી. ઈશ્વરભાઇ જે. પટેલ
આચાર્ય, દા. ન. હાઇસ્કૂલ આણંદ

કીમત રૂા. ૨–૦–૦

જીવસટોસટનાં સાહસો ખેડતા મરજીવા માનવોનાં અનેક રોમાંચક સાહસોથી ભરપૂર જીવન કથાનકોનો સંગ્રહ

સરળ શૈલીથી લખાયેલું આ પુસ્તક તમારા પુસ્તકાલયમાં અવશ્ય વસાવો—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.
પો. બો. ૧૦, વડોદરા.

સ્વ. મો. ન. અમીન-સ્મારક ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો

***૧ સ્વર્ગોનું દોહન**

અમૃતલાલ પઢિયારનાં સ્વર્ગની સીડી, સ્વર્ગનું વિમાન વગેરે સ્વર્ગનાં પુસ્તકોમાંથી ચૂંટી કાઢેલ લેખોનો સંગ્રહ રૂ. ૨—૦

***૨ ભારતના સંતો**

ભકત નરસિંહ, તુકારામ સમર્થ શ્રી. રામદાસ સ્વામી, સંત તુલસીદાસ, શ્રી. ચૈતન્ય મહાપ્રભુ અને સ્વામી વિવેકાનંદના જીવનચરિત્રોનો સંગ્રહ રૂ. ૧—૮

*** અમારી ઇન્દુનું શિક્ષણ**

બાળકના જન્મથી લઈને તેની પુખ્ત વય થતાં સુધીના શિક્ષણની કહાણી.

૪ દીનબંધુ એન્ડ્રુઝ

જન્મે અંગ્રેજ છતાં હિંદને માતૃભૂમિ ગણીને હિંદીઓને ન્યાય અપાવવા સારું વિવિધ ઝુંબેશ ઉપાડનાર સી. એફ. એન્ડ્રુઝનું જીવન ચરિત્ર રૂ. ૨—૦

૫ ચિરંજીવ સાહિત્ય

ધાર્મિક, સામાજિક, શિક્ષણ અને વિજ્ઞાન તેમજ ભુગોળ ઇતિહાસના પ્રેરણા-ભરપૂર લેખોનો સંગ્રહ રૂ. ૨—૪

૬ સબળ ભૂમિ ગુજરાત

ગુજરાતની આહીર, મેર રબારી, કાઠી, હાટી, વાઘેર, મૈયા, પાટણવાડીયા જેવી સબળ જાતિઓનો પરિચય તથા પ્રસંગો શ્રી. ગોકુળદાસ રાયચુરાએ વર્ણવેલા છે. રૂ. ૨—૦

*** ૭ સાહિત્યને ચરણે**

ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઇ કૃત સાહિત્ય વિષયક લેખો, નિબંધોનો સંગ્રહ ૨—૮

૮ પ્રવાસ દર્શન

શ્રી. તારાચંદ્ર અડાલજાકૃત કાશ્મિર, હરદ્વાર, ઋષિકેશ, આબુ વગેરે સ્થળોનુ પ્રવાસ વર્ણન. ૨—૮

૯ સાહિત્ય અને ચિંતન

શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઇકૃત સાહિત્યવિષયક લેખોનો સંગ્રહ રૂ. ૨—૦

*** ૧૦ સામ્યયોગી વિનોબા**

લેખકઃ નારાયણ દેસાઈ અને પ્રબોધ ચોકસી સંત વિનોબા ભાવે - ભૂમિદાન પ્રવૃત્તિના પ્રણેતાનું જીવન ચરિત્ર રૂ. ૧—૮

૧૧ વિદ્યાર્થીઓનું વાચન

વિદ્યાર્થીઓને વાંચવા માર્ગદર્શક થાય એવાં ચૂંટેલાં પુસ્તકોની યાદી રૂ. ૦—૫

૧૨ વિજ્ઞાન મંદિર ભાગ ૨ જો

ડૉ. શ્રી. કાંતિલાલ પંડ્યાનો વિજ્ઞાન વિષેનો આ બીજો ગ્રંથ છે. આપણો આહાર, રસોઈ અને તેની સાચવણી, હીલીયમ, ખગોળવિદ્યા, વિશ્વ, ધૂળ, વીજળી, હિંદની ખનીજ સંપત્તિ, મૈસુરની સોનાની ખાણો વિષેની માહિતીનો સમાવેશ આમાં થાય છે. (કિંમત રૂ. ૩)

૧૩ બહુરત્ના વસુંધરા

પ્રયોજક : શ્રી. ઈશ્વરભાઇ જે. પટેલ આચાર્ય, દા. ના હાઈસ્કુલ આણંદ, શ્રેષ્ઠ ચરિત્ર કથાઓનો સંગ્રહ રૂ. ૧—૦

* આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકોની આવૃત્તિ ખલાસ થઇ ગઇ છે.

પુસ્તકાલયોનાં દફતર માટે જરૂરી ફૉર્મ્સ*

નમુના નંબર		કિંમત
૧	ફરતા રજીસ્ટર	ઘા ૧ ના રૂ. ૧—૦
૨	નામવારી (કક્કાવારી) રજીસ્ટર	ઘા ૧ ના રૂ. ૧—૦
૪	વિષયવારી રજીસ્ટર	ઘા ૧ ના રૂ. ૧—૦
૫	કર્તાવારી રજીસ્ટર	ઘા ૧ ના રૂ. ૧—૦
૬	ઇસ્યુ બુક અડધા કાગળની	ઘા ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૭	વર્તમાનપત્રો અને માસિકોનું રજીસ્ટર	ઘા ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૮	વંચાયલાં પુસ્તકોની વિષયવાર નોંધ રાખવાનું પત્રક (ફરતા પુસ્તકાલય માટે)	ઘા ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૯	શિલકી સામાનનું પત્રક	ઘા ૧ ના રૂ. ૧—૦
૧૦	હાજરી પત્રક	નંગ ૧ ના રૂ. ૦-૧૦
૧૧	સૂચના ચોપડી	નંગ ૧ ના રૂ. ૦-૧૦
૧૨	વીઝીટબુક (ભેટ ચોપડી)	નંગ ૧ ના રૂ. ૦-૧૦
૧૩	બારનીશી	ઘા ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૧૪	સભાના કામની નોંધબુક	ઘા ૧ ના રૂ. ૧—૦
૧૫	પાવતી બુક	નંગ ૧ (૧૦૦ પાન) ના રૂ. ૦-૧૨
૧૬	અરજી અને જામીનગીરીનાં ફૉર્મ	ઘા ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૧૭	પાવતીનાં ફૉર્મ	ઘા ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૧૮	ઇસ્યુ નંબર અને તારીખ નોંધવાની પટ્ટીઓ	૧૦૦૦ નંગના રૂ. ૪—૦
૧૯	પુસ્તકોનું રજીસ્ટર (ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે)	ઘા. ૧ ના રૂ. ૧—૦
૨૦	વાચકોની ખાતાવહી	ઘા. ૧ ના રૂ. ૧—૦
૨૧	વાચકોનું રજીસ્ટર	ઘા. ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૨૨	પુસ્તક મેળવણીની ચોપડી	રૂ. ૦—૬
૨૩	પુસ્તક ઉઘરાણીનાં કાર્ડ	૨૫ નંગના રૂ. ૦—૪
૨૪	પુસ્તકની માગણીનાં કાર્ડ	૨૫ નંગના રૂ. ૦—૪
૨૫	વંચાયેલાં પુસ્તકોની વિષયવાર નોંધ રાખવાનું પત્રક (ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે)	ઘા. ૧ ના રૂ. ૦-૧૨
૨૬	પુસ્તકના પુઠે ચોડવાની નંબર લખવાની પટ્ટીઓ	૨ પાનના ૦-૦-૬
૨૭	નામવારી રજીસ્ટર (ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે)	ઘા. ૧ ના રૂ. ૧—૦
૨૮	વિષયવારી રજીસ્ટર „ „	ઘા. ૧ ના રૂ. ૧—૦
૨૯	ટપાલ ચોપડી	નંગ ૧ ના રૂ. ૦-૧૦
૩૦	સરવીસ બુક	નંગ ૧ ના રૂ. ૦—૩

* તા. ક. ફૉર્મ્સનો ટપાલ માર્ગે યા રેલ્વે માર્ગે મોકલવાના ખર્ચનો ઉપરની કિંમતમાં સમાવેશ થતો નથી. રવાનગી ખર્ચ અલગ પડશે.

વર્તમાનપત્રો—સામયિકોની યાદી

(મંડળ મારફતે લવાજમ ભરવાથી જેમાં કન્સેશન મળે છે તે પત્રના સામે * ફુદડી મૂકી છે.)

દૈનિકો

મુંબઇ

મુંબઈ સમાચાર	૫૦—૦
બોમ્બે ક્રોનીકલ (અંગ્રેજી)	૪૦—૦
જન્મભૂમિ (૪૦)	*૩૮—૦
ટાઇમ્સ ઓફ ઇંડિયા (અં.)	૬૨—૮
નવભારત ટાઇમ્સ	૪૩—૦

સુરત

પ્રતાપ	૩૪—૦
ગુજરાતમિત્ર ને દર્પણ	૩૪—૦
સમી સાંજ	૩૪—૦

વડોદરા

લોકસત્તા ૪૫]	*૪૨—૦
લોકમાન્ય	૧૨—૦

અમદાવાદ

ગુજરાત સમાચાર	૪૫—૦
સંદેશ (૪૫)	*૪૦—૦
પ્રભાત	૧૫—૦
લોકનાદ	૧૭—૦
સેવક (રૂા. ૨૦)	*૧૫—૦
જનસત્તા ૪૫]	*૩૮—૦

રાજકોટ

ફૂલછાબ	૩૨—૦
જયહિંદ	૩૦—૦

અઠવાડિકો

મુંબઇ

ઇલસ્ટ્રેટેડ વીકલી ઓફ ઇંડિયા	૪૧—૦
ધર્મયુગ (હિંદી)	૨૮—૦
મુંબઇ સમાચાર	૧૦—૦
બોમ્બે ક્રોનીકલ (અંગ્રેજી)	૧૦—૦
રવિવાર	૧૨—૦
પ્રવાસી	૧૦—૦
વ્યાપાર	૧૩—૦
લોકરાજ	૨—૦
ફીલ્મફેર (અંગ્રેજી)	૧૪—૦
વતન	૧૨—૦
ચિત્રલેખા	૧૨—૮
ચિત્રપટ	૧૨—૦

સુરત

ગુજરાત મિત્ર	૫—૮
પ્રતાપ	૬—૦
મુસ્લીમ ગુજરાત	૭—૦

વડોદરા

લોકસત્તા	૬—૮
ક્ષત્રિયબંધુ	૫—૦

અમદાવાદ

બાલસંદેશ ૬ - ૪	*૫—૮
પ્રજાબંધુ	૭—૮
આરામ (રૂા. ૧૨)	*૧૦—૦
ભવિષ્ય વાણી	૮—૦
સહકાર	૨—૦
ઝગમગ	૬—૮
આનંદ	૧૨—૦
ચરક (૧૨)	*૮—૦

ઇતર

પ્રજારાજ	મહેસાણા	૬—૦
જૈન	ભાવનગર	૧૦—૦
બહુરૂપી	રાણપુર	૯—૫
લોકમત	નડીયાદ	૮—૦
કેસરી (મરાઠી)	પુના	૬—૦
મહાગુજરાત	પાટણ	૬—૦
પ્રકાશ	અમરેલી	૬—૦
ભેરી	માણસા	૬—૦
ખેડા વર્તમાન (૮)	ખેડા	*૭—૦
જયભારત	મહેસાણા	૭—૦
ખેડુત	મહેસાણા	૬—૦
રાષ્ટ્રધર્મ	મહેસાણા	૬—૦
આર્યપ્રકાશ	સૂપા	૬—૦
ફૂલછાબ	રાજકોટ	૫—૦

પાક્ષિકો

ગાંડિવ	સુરત	૭—૪
ગ્રામ શિક્ષક	વાંકાનેર	૩—૦
ભારત સેવક	અમદાવાદ	૧—૮
બનાસકાંઠા	પાલણપુર	૩—૦
મહિલા જગત	અમદાવાદ	૬—૦
ગુ. કોંગ્રેસ પત્રિકા	"	૪—૦
લોકજીવન	"	૩—૦
જ્યોતિર્ધર	"	૨—૦
વિશ્વવાત્સલ્ય	"	૬—૦
ભૂમિપુત્ર	"	૨—૦
જનગણ	મહેસાણા	૫—૦

માસિકો

મુંબઇ

યાત્રીક	૫—૦
નવનીત (હિંદી)	૧૦—૦
ખાદી અને ગ્રામોદ્યોગ	૨—૮
ગ્રંથાગાર	૨—૦
રમકડું ૯-૦	૭—૦

મુંબઈ

ગૃહ માધુરી	૬—૦
કલાકાર	૬—૦
શિક્ષણ પત્રિકા	૪—૦
ખેડૂતબંધુ	૩—૦
નચિકેતા	૮—૦
સવિતા	૪—૦
હિરાકણી	૬—૦
નવજીવન	૧૦—૦
બીજ	૫—૦
કિરણ	૨—૦
ગુજરાતી નાટ્ય મંડળ	૬—૦

અમદાવાદ

અખંડ આનંદ		૮—૮
શ્રીરંગ		૮—૦
ચાંદની		૪—૮
કુમાર		૯—૦
નવચેતન		૭—૮
ઊર્મિ-નવરચના		૭—૮
સંસ્કૃતિ		૯—૦
સ્ત્રીજીવન		૬—૮
વિવિધ ગ્રંથમાળા		૬—૮
પ્રતિમા		૪—૮
પ્રસ્થાન		૬—૮
વિશ્વમંગલ		૬—૪
જનકલ્યાણ		૫—૪
સબરસ		૬—૮
સતસંદેશ (૫)		*૪—૮
વૈદ્યકલ્પતરૂ (૪)		*૩-૧૨
બુદ્ધિપ્રકાશ		૪—૦
ગુજરાત શાળાપત્ર		૪—૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય		૪—૦
બાળક (૪)		*૩—૮
ધરતી		૩—૦
પાટીદાર બંધુ		૩—૦
નવાં માનવી		૩—૦
પ્રાથમિક શિક્ષક		૩—૦
ગીતાધર્મ (૧-૪)		*૫ ૪
આરસી		૬—૦
બાલજગત હિંદી		૪—૦
નિરોગી		૩—૦
રોશની		૪—૦
તંદુરસ્તી	અમદાવાદ	૫—૮
ગ્રામ સ્વરાજ	,,	૫—૦
વિશ્વવિજ્ઞાન	,,	૭—૪
ઉદ્યોગ		૨—૦

વડોદરા

મનીષા	૨—૦
પુસ્તકાલય	૪—૦

બાલકનૈયો (૪)	*૩—૮
વ્યાયામ	૩—૮
સુશ્રુત	૩—૦
ગ્રામજીવન	૨—૮
બાલજીવન (૪)	*૩—૮
આવાઝ	૩—૦

સુરત

નૂતન શિક્ષણ	૫—૦
ખેલકૂદ	૨—૦
લોક શિક્ષણ	૨—૮
બાલવાડી	૨—૦
હિંદુ મિલન મંદિર	૪—૦
તેજરેખા	૪—૦

આણંદ

બાલમિત્ર (૫)	*૩—૮
સંસાર	૪—૦
કૃષિગોવિદ્યા	૩—૦

ભાવનગર

મિલાપ	૬—૦
ઘરશાળા	૪—૦
ક્ષત્રિયમિત્ર	૩—૦
કોડિયું	૪—૦

ઇતર

ચેતના	(બારસદ)	૪—૦
નવભારતી	રાજકોટ	૬—૦
પ્યારાબાપુ	જુનાગઢ	૬—૦
જીવન પ્રકાશ	રાણપુર	૯—૦
કલ્યાણ (હિંદી)	ગોરખપુર	૭—૮
વાકળ પત્રિકા	મોભારોડ	૨—૦
ગ્રામઉદ્યોગ પત્રિકા	વર્ધા	૨—૦
મોડર્ન રિવ્યુ	કલકત્તા	૧૨-૮
વિશાલ ભારત	,,	૯—૦
શિક્ષકમિત્ર	મહેસાણા	૩—૦
બાલસખા (હિંદી)	અલ્હાબાદ	૪—૦
સરસ્વતી	,,	૭—૮
મંગલ પ્રભાત	વર્ધા	૩—૦
દર્શન	ભાવનગર	૧—૮
ગૃહઉદ્યોગ	ખિલોસ	૨—૮
કિશોર	નડીઆદ	૪—૦
વેદસંદેશ	પારડી	૫—૦
ગ્રહ દર્શન	રાજપુર	૧—૦

ત્રૈમાસિકો

દક્ષિણા	પોંડીચેરી	૫—૦
ફાર્બસ ગુ. સભા ત્રૈમાસિક		૬—૦

તા. ક. ઉપર જણાવેલા લવાજમના દરોમાં વધઘટ માટે મંડળ જવાબદાર રહેશે નહિ.

તમારા બજેટ માટે નોંધી લેશો.

રૂપમ્ પ્રકાશન મંદિરનાં નવાં પ્રકાશનો

શ્રી સોપાન દંપતીનાં પુસ્તકો

અભિનવ ભારત-સેટ પુસ્તકો ૬		૬-૦
કલ્યાણમૂર્તિ	સોપાન	૪-૦
દૃષ્ટિ મંગળ	”	૪-૦
કન્યારત્ન ભાગ ૧-૨	(સોપાન)	૧૦-૮
સંજીવની	”	૪-૮
પ્રાયશ્ચિત ભા. ૧-૨	”	૮-૮
વનવાસ	”	૫-૮
ફુટેલાં સુવર્ણપાત્રો	”	૫-૮
અંતરની વાતો	”	૩-૮
ઝાંઝવાનાં જળ	”	૩-૮
અખંડ જ્યોત	”	૩-૦
છેલ્લો પ્રયોગ	”	૩-૮
ત્રણ પગલાં	”	૩-૦
વિદાય	”	૩-૮
લગ્ન એક સમસ્યા	”	૩-૦
લગ્નસાધના	”	૩-૦
પ્રેમ અને પુરુષાર્થ	”	૭-૮
દીપમંગળ	”	૪-૦
જીવનસાથીની પસંદગી	”	૩-૪
આસામ	”	૦-૮
સિંધ	”	૦-૮
સરહદ	”	૦-૮
બિંદી	લાભુબેન મહેતા	૩-૮
તરુણ સંઘ	”	૨-૮
આભ અને ધરતી	લાભુબેન મહેતા	૩-૦
ગોદ	” ”	૨-૮
સંસારયાત્રા	” ”	૪-૪
માતૃત્વ	” ”	૨-૮

શિષ્ટ અને સંસ્કારી બાલસાહિત્ય

મોતના મોંમાં	શ્રીકાન્ત	૧-૮
હેમાવતી	પ્રાણજીવન દોશી	૧-૮
રાજપંખી રતનપંખી	”	૧-૮
સોનાકુમારી	સત્યમ	૧-૪

કેટલાંક સુંદર પ્રકાશનો

પ્રેમનાં આંસુ	કુન્દનિકા કાપડિયા	૪-૦
જીવન માધુરી	રામનાથ સુમન	૪-૪
શહિદ ગાથા	કાન્તિલાલ શાહ	૫-૮
અના કેરેનીના ભા. ૧-૨	ટોલ્સ્ટોય	૯-૪
આંધી	પ્રભાવતીદેવી	૪-૮

લાયબ્રેરી માટે ચૂંટી કાઢેલાં પુસ્તકો

કાકોરીના દેશભક્તો	કાન્તિલાલ શાહ	૨-૪
ચાફેકર બંધુઓ	”	૧-૧૪
રામપ્રસાદ બિસ્મીલ	”	૧-૧૦
સ્નેહ અને સમર્પણ	પ્રભાવતીદેવી	૫-૦
સજની ભા. ૧-૨	ઉમાકાન્ત	૯-૦
પતનની પળે		૪-૪
જયશ્રી	શરદ્બાબુ વિ	૪-૮
અંજના	શિવડેજી	૪-૪
અભિમાન	મૃદુલ	૩-૧૨
વિવાહિતા	રમણલાલ સોની	૪-૮
આશાદીપ	શ્રીકાન્ત	૩-૪
પ્રેમ પ્રયાણ	”	૪-૦
ભાઈના પત્રો	રામનાથ સુમન	૪-૮
ક્રાન્તિના માર્ગે	યશપાલ	૨-૮
મધુર મિલન	શ્રીકાન્ત	૩-૮
ભાભી	ટાગોર	૩-૮
જીવન સંઝા	સત્યમ્	૩-૮
સોરઠના બહારવટીયા	રમાકાન્ત	૨-૧૨
મહાસભાના મહારથીઓ		૫-૦
મેલા	ઉમાકાન્ત	૬-૦
પ્રેમ સમાધિ	પ્રભાવતીદેવી	૩-૧૨
દમયંતી	અંબેલાલ જોષી	૩-૦
માનવીનો માળો	પુષ્કર ચંદરવાકર	૪-૦
મંગળ મૂર્તિ		૩-૪
ભણકારા		૫-૪
કિલ્લામાંની કન્યા	અમીન	૪-૦
સેતુ		૩-૮

હવે પછી

દુઃખીયારી — રાયદા (છપાય છે)

રૂપમ્ પ્રકાશન મંદિર

પુસ્તક પ્રકાશક અને વિક્રેતા

૧૦૭, સી પી. ટેન્ક રોડ..મુંબઈ-૪

શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તક ભંડારનાં પ્રાણવાન પ્રકાશનો

અખાના છપ્પા	લેખક ઉમાશંકર જોષી	૩-૦
પારકાં જણ્યાં	" "	૩-૦
ભવની કમાણી (નવલકથા)	" પુષ્કર ચંદરવાકર	૩-૧૨
ખોવાએલી દુનિયા	" મહાપંડિત રાહુલ સાંકૃત્યાયન	૪-૦
જયયૌધેય	" " "	૫-૮
મધુર સ્વપ્ન	" " "	૫-૪
સિંહસેનાપતિ	" " "	૫-૦
કાળા માથાનો માનવી	" ચંદુલાલ જે. વ્યાસ	૪-૦
મંદિર દ્વારે	" મહાકવિ ખલિલ જિબ્રાન	૧-૮
શાપિત આત્મા	" " "	૨-૦
હાસ્ય મંદિર	" રમણભાઇ નીલકંઠ	૩-૦
જંગલ સમ્રાટ	" કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ	૪-૪
ભૈરવ	" "	૩-૧૨
રાજરોષ	" જેઠાલાલ નારાયણ ત્રિવેદી	૩-૦
રાજ્યાભિષેક	" "	૩-૦
કલાપીની પત્રધારા	" શ્રી. કલાપી	૫-૦
શેષ વિવેચનો	" સ્વ. નવલરામ ત્રિવેદી	૨-૦
ગુજરાતી ભાષાલેખન	" અધ્યા. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી	૨-૮
સરળ જ્યોતિષ	" ચંદ્રકાન્ત રણેશ્વર ભટ્ટ	૩-૦
જીવનરક્ષક જવાહિરો	" ડૉ. જટાશંકર નાન્દી	૩-૦

બાળસાહિત્ય

શ્રમણ મહાવીર	" સત્યમ્	૧-૪
શ્રમણ બુદ્ધ	" ચંદ્રભાઇ ભટ્ટ	૧-૦
રા' નવઘણ	" જીવરામ જોષી	૧-૪
પુરાણની વાતો ભા. ૧-૨	"	૨-૮
વીર બંકા	"	૧-૪
ટીટો સાંઢ	"	૧-૪
ભોજની ચતુર સભા	"	૧-૮
કહે બીરબલ	"	૧-૦
બારોટજીની બાળવાતો	" મગનલાલ બાપુજી બ્રહ્મભટ્ટ	૧-૦
ચોખવટથી વાતો કરજો ભા. ૧-૨-૩	" દિનેશ ઠાકોર	૨-૮

દરેક સંસ્થાનાં પુસ્તકો મેળવવા માટે લખો અગર મળો.

શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તક ભંડાર [પ્રકાશક અને પુસ્તક વિક્રેતા ગાંધી માર્ગ : અમદાવાદ]

ભક્તિ અને જ્ઞાનમાર્ગનું ઉત્તમ કાવ્ય સાહિત્ય

પરમહંસ સ્વામી પરમાનન્દજીના ત્રણ કાવ્ય સંગ્રહો

ભજનકીર્તન :— સાંપ્રદાયિક આગ્રહ વિનાનો. શુદ્ધસનાતન વૈદિક તત્ત્વથી ભરપૂર તથા નિર્મળ ભક્તિ રસથી તરબોળ શાસ્ત્રીય સાહિત્યનો સંગઠિત તથા સુગઠિત ગદ્યપદ્યાત્મક સંગ્રહ ક્રાઉન ૧૬ પેજી, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૫૮૦, પાકું પૂઠું કવર જેકેટ સહિત છતાં કિંમત રૂા. ૪–૦

વાઙ્મયીપૂજા :— વાણીથી થતી પ્રભુની ઉપાસના અર્થાત્ અતિ સુંદર ભજનો તથા સ્તોત્રોનો સંગ્રહ ક્રાઉન ૧૬ પેજી, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૬૫, પાકું પૂઠું, કવર જેકેટ સહિત, કિંમત ૨–૮

નિત્યપ્રાર્થના :— પરમાત્મપ્રેમમાં ગરકાવ કરી દે તેવી ભાવવાહી પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ ક્રાઉન ૧૬ પેજી, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૭૨, કાચું પૂઠું કિંમત ૨–૦

ગુરુમુખવાણી :— આત્મતત્ત્વ અને ગુરુભક્તિનું વિવેચન કરતો કાવ્ય સંગ્રહ ક્રાઉન ૧૬ પેજી, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૮૦ પાકું પૂઠું કિંમત ૨–૮

શ્રી સાઇબાબા :— જેના સર્વોત્તમભાવે નાત–જાતના ભેદો ભૂલાવ્યા, દુઃખમાં ડુબેલા અનેકોનાં દુઃખ દારિદ્ર દૂર કરી જેમણે ઇશ્વરી દિવ્યશક્તિનો પરિચય કરાવ્યો તથા અનેકોના હૃદયમાં પરમાત્મા પ્રત્યેની દૃઢ શ્રદ્ધા પ્રકટાવી તે શ્રી બાબાનું દિવ્ય જીવન ચરિત્ર સચિત્ર. ક્રાઉન ૧૬ પેજી, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૪૫૮, પાકું પૂઠું કિંમત રૂ–૦.

લેખક : શ્રી. સાઇબાબાની સાથે ઘણાં વર્ષ સુધી રહી, સતત સાથ અને સમાગમ સેવી બાબાના જીવનનું સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરનાર, બાબાના અંતરંગ શિષ્ય શ્રી. વામનરાવ પ્રા. પટેલ બી. એ. એલએલ. બી. (તે હાલના સ્વામી સાઇ શરણાનંદ).

દરેકે દરેક અગ્રગણ્ય લાયબ્રેરીને તેમજ સાહિત્ય રસિક ગૃહસ્થને તુર્તજ વસાવવા યોગ્ય પુસ્તક બહાર પડી ચુક્યું છે

"આકાશ કુસુમ"

લેખકઃ- **સારંગ બારોટ**

પૃષ્ઠસંખ્યા, ૪૬૬ કીમત રૂ. ૬–૮
આફ્રીકા માટે શીલીંગ ૧૨/–

–:મળવાનાં ઠેકાણાં:–

૧ શ્રી ઘનશ્યામ પુસ્તકાલય ૩૮, બજારગેટ કોટ, મુંબઇ–૧

૨ એન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઇ–૨

૩ ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

'શિક્ષકમિત્ર'

....આ પે....

જોયું?

આપના પુસ્તકાલયના બજેટમાં તેનું સ્થાન અતિ આવશ્યક છે. પ્રાથમિક શિક્ષક ભાઈબહેનોને શૈક્ષણિક રસલહાણું કરાવે છે.

પ્રા. શિક્ષકોના પ્રશ્નોની સુયોગ્ય છણાવટ કરવામાં આવે છે.

દર માસની પહેલી અને સોળમી તારીખે નિયમિત પ્રગટ થાય છે.

ગમે તે તારીખે ગ્રાહક થઈ શકાય છે.

વાર્ષિક લવાજમ માત્ર રૂા. ત્રણ છે.

આજેજ ગ્રાહક થાઓ.

'શિક્ષકમિત્ર' કાર્યાલય
મહેસાણા

પુસ્તકાલયમાં વસાવવા જેવાં પુસ્તકો

વિજ્ઞાનમંદિર—ડૉ. કાંતિલાલ પંડયાનો વિજ્ઞાન વિષેનો આ બીજો ગ્રંથ છે. આપણો આહાર તેની રસોઇ અને સાચવણી, હીલીયમ, ખગોળવિદ્યા, વિશ્વ, ધૂળ, વીજળી, હિંદની ખનીજ સંપત્તિ, મૈસુરની સોનાની ખાણો વિષેની માહિતીનો સમાવેશ થાય છે. કિંમત રૂા. ૩-૦-૦.

કલાપીનો કેકારવ—સંસ્થાન લાઠીના સ્વ. ઠાકોર સાહેબ સુરસિંહજી ગોહિલનાં સંવેદનશીલ કાવ્યોનો સંગ્રહ કિંમત રૂા. ૯-૦-૦

મોતીભાઈ અમીન, જીવન અને કાર્ય—પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રણેતા અને સેવાભાવી સેવકનું જીવનચરિત્ર કિંમત રૂા. ૨-૦-૦

દીનબંધુ એન્ડ્રુઝ—જન્મે અંગ્રેજ છતાં હિંદને માતૃભૂમિ ગણીને હિંદીઓને ન્યાય અપાવવા સારૂ વિવિધ ઝુંબેશ ઉઠાવનાર એવા સમાજસેવકનું જીવનચરિત્ર કિંમત રૂા. ૨-૦-૦

ચિરંજીવ સાહિત્ય—ધાર્મિક, સામાજિક, શિક્ષણ, વિજ્ઞાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ વિગેરે વિષયોના ઉત્તમ લેખોનો સંગ્રહ કિંમત રૂા. ૨-૪-૦

સબળ ભૂમિ ગુજરાત—ગુજરાતની આહિર, મેર, રબારી, કાઠી, હાટી, વાઘેર, મૈયા, પાટણવાડીયા વગેરે સબળ જાતિઓનો પરિચય તથા પ્રસંગકથાઓ. લેખક સ્વ. રાયચુરા કિ. રૂા. ૨-૦-૦

પ્રવાસદર્શન—શ્રી. તારાચંદ અડાલજા કૃત કાશ્મીર, હરદ્વાર, ઋષિકેશ, આબુ વગેરે સ્થળોનું વર્ણન. કિંમત રૂા. ૨-૪-૦

સાહિત્ય અને ચિંતન—સ્વ. સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઇકૃત મનનીય લેખોનો અનોખો સંગ્રહ કિંમત રૂા ૨-૦-૦

માને ખોળે—શ્રી. ગોવિંદભાઇ રા. અમીનકૃત ગ્રામજીવનને સ્પર્શતી સુંદર નવલકથા કિંમત રૂા. ૨-૧૨-૦

છાત્રોને—વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન થાય તેવા સુંદર બુકર ટી. વૉશિંગ્ટનના લેખો કિંમત રૂા. ૦-૪-૬

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.
પો.બો. ૧૦, વડોદરા.

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે.

ભારોભાર ચિત્રોવાળાં, પાંચથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટેનાં
નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

" પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે, તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણ પ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરળતાથી વાંચી શકે એવી નાની, સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરોમાં જ્ઞાન આપે એવી પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઇ હોય તે લક્ષમાં લેતા જજો અને એમને માટેનાં પુસ્તકો વસાવવાનું રખે ચુકતા. "

'પુસ્તકાલય'ના તંત્રીની જુલાઇ ૧૯૪૩ ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદનો બાબાસેટ : [પાંચથી ૭ વર્ષનાં બાળકો માટે] બે થી
પાંચ રંગમાં છાપેલાં ૨૫૦ ચિત્રોવાળાં ૩ પુસ્તકો : અક્ષરમાળા,
શબ્દમાળા, ને અંકલેખન, મનોહર બોક્સમાં......................રૂા. ૧-૪-૦

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ ; [૭ થી સાત વર્ષનાં બાળકો માટે] બે રંગમાં
મોટા અક્ષરે છાપેલાં ૩૦૦ ચિત્રોવાળાં ૧૦ પુસ્તકો : સંગીતશાસ્ત્રી,
ચિત્રલેખા, ત્રણ દીકરા ને અંધેરી નગરી વગેરે સુંદર બોક્સમાં......રૂા. ૩-૧૨-૦

બાલવિનોદમાલા : [૭ થી સાત વર્ષનાં બાળકો માટે] ૧૦૦૦ ચિત્રો ને
૨૨૦૦ પાનાંના વાચનવાળાં ૬૩ મનોહર પુસ્તકો:ત્રણ સુંદર બોક્સમાં. રૂા. ૧૬-૮-૦

રમૂજમાળા : [સાતથી દશ વર્ષનાં બાળકો માટે] ૧૨૫ ચિત્રો ને
૪૦૦ પાનાના વાચનનાં પાંચ પુસ્તકોના બોક્સના....................રૂા. ૩-૧૨-૦

રમૂજી પ્રવાસમાળા : સાતથી દશ વર્ષનાં બાળકો માટે પુષ્કળ ચિત્રો
૪૮૦ પાનના અત્યંત રમૂજી વાચનનાં બાર પુસ્તકોના સેટના.........રૂા. ૪-૮-૦

મઝેદાર કહાણીમાલા : [દસથી તેર વર્ષનાં બાળકો માટે] પુષ્કળ
ચિત્રોવાળાં અત્યંત રસિક ૭ મનોહર પુસ્તકો.........................રૂા. ૧૫-૦-૦

અશોક બાલ પુસ્તકમાલા : [દસથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે]
૧૨૦૦ ચિત્રો ને ૪૫૦૦ પાનાના રસિક વાચનવાળાં ૯૯ વિવિધ
વિષયોનાં પુસ્તકો, દશ સુંદર બોક્સમાં...............................રૂા. ૩૨-૮-૦

વિજ્ઞાનમાલા : [બારથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે] ૫૦ ચિત્રો ને
૪૦૦ પાનના વાચનનાં પાંચ પુસ્તકોના બોક્સના ....રૂા. ૩-૧૨-૦

સાહસ કથાવલિ : [તેર વર્ષની ઉંમરનાં બાળકો માટે] ૧૬૦૦ પાનના
અત્યંત રસિક વાચનવાળાં સોળ પુસ્તકો, ચાર મનોહર બોક્સમાં...રૂા. ૨૦-૦-૦

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઇ—૨

દર મહીને હજારો ગુજરાતી બાળકો, મા બાપો
અને શિક્ષકો, જેની અધીરાઈથી વાટ જૂએ છે

પાંગરતી
પ્રજાને
પ્રેરતું
પ્રકાશન

રમકડું

ગુજરાતના કોઈપણ બાળમાસિક કરતાં જેનો વધારે ફેલાવો છે. વાર્તાઓ, કવિતાઓ, ચરિત્રો, ચિત્ર કોયડાઓ, ચિત્ર વાર્તાઓ, લેખો, નાટિકાઓ અને એવું બીજું સાહિત્ય. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૮ : પરદેશમાં રૂ. ૧૦ (શીલીંગ પંદર)
છૂટક નકલ બાર આના : : ગમે ત્યારે ગ્રાહક થઇ શકાય છે.

☆ રમકડુંનાં પ્રગટ થયેલાં પ્રકાશનો ☆

શેખચલ્લીની સળંગ ચિત્રવાર્તા: તરંગી માણસના અજબ અને અદ્ભુત પરાક્રમોની સળંગ રંગીન ચિત્ર વાર્તા. લેખક : ચિત્રકાર : શ્રી. લક્ષ્મણ વર્મા કિંમત રૂ. ૧)

કપિનાં પરાક્રમો : જંગલ જીવન અને વાનર જીવનનો પરિચય કરાવતી રોમાંચક કથા. લેખક : શ્રી. વિજયગુપ્ત મૌર્ય. મૂલ્ય રૂ. ૧)

ઘરમાં રાખજો : પોતેજ પોતાના વૈદ્ય બની શકે એવી માહિતી આપતું સરળ અને સાદી ભાષામાં લખાયેલું ઉપયોગી પુસ્તક. લેખક : શ્રી. અંતુભાઇ વૈદ્ય મૂલ્ય રૂ. ૧)

હવે પછી પ્રગટ થશે : **વૈદ્યરાજ નારદજી** લેખક : હરિપ્રસાદ વ્યાસ. **અને શેરને માથે સવાશેર** લેખક : જયંત બક્ષી.

દરેક પુસ્તક માટે ટપાલ ખર્ચ બે આના જુદા

રમકડું લિમિટેડ : કલમ કુટિર : ફ્રિઅર રોડ
પો. બેગ ૧૦૦૮૭, કોટ, મુંબઈ-૧.

લાયબ્રેરીઓ, પ્રૌઢશિક્ષણ સંસ્થાઓ અને બાળકો માટે

મહાન પુરૂષોનાં જીવન ચરિત્રો

નવઘડતર ગ્રંથમાળાનાં ૨૦ સચિત્ર પુસ્તકો

સેટ ૧ લો દસ પુસ્તકો ૫-૦-૦] લે. શ્રી. રમણલાલ સોની[સેટ ૨ જો દશ પુસ્તકો ૫-૦-૦
બાળકોના ચારિત્ર્યઘડતરની જવાબદારી માબાપને શિરે છે. આદર્શ મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રો સાદી બાળભોગ્ય ભાષામાં લખાએલાં આ પુસ્તકો તમારાં બાળકોને મહાન થવાની પ્રેરણા આપશે.

(૧) અશો જરથુષ્ટ્ર અને મહંમદ પયગંબર
(૨) ભગવાન મહાવીર અને બુદ્ધ
(૩) ઇસુખ્રિસ્ત અને ભગવાન ચૈતન્ય
(૪) શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને સ્વામી વિવેકાનંદ
(૫) રાજા રામમોહન રાય અને સ્વામી દયાનંદ
(૬) સંત તુકારામ અને મહાત્મા એકનાથ
(૭) સંત જ્ઞાનેશ્વર અને મહારાણી અહલ્યાબાઇ
(૮) ગુરૂ નાનક અને સંત કબીર
(૯) લોકમાન્યતિલક અને દેશબંધુદાસ
(૧૦) મહાત્મા ફુલે અને ગુરુદેવ ટાગોર

બલુન પ્રવાસ કિં. ૧-૮
લેખક : ડૉ. સુરેન્દ્ર પટેલ સંપાદક : શ્રી. કેશવલાલ દ. જોષી

બરફનું રણ કિં. ૧-૦
લેખક : ડૉ. સુરેન્દ્ર પટેલ સંપાદક : શ્રી. કેશવલાલ દ. જોષી

કિશોર મહાભારત ૧-૪
લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની
: પ્રસ્તાવના :
માનનીય શ્રી. દિનકરરાવ દેસાઇ
કેળવણી પ્રધાન, મુંબઇ રાજ્ય

માર્કો પોલો કિં. ૧-૮
લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની
: પ્રસ્તાવના :
માનનીય શ્રી. દિનકરરાવ દેસાઇ
કેળવણીપ્રધાન, મુંબઈ રાજ્ય

(૧) ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક
(૨) સમુદ્રગુપ્ત અને હર્ષ
(૩) વનરાજ ચાવડો અને સિદ્ધરાજ જયસિંહ
(૪) પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ અને વસ્તુપાળ તેજપાળ
(૫) નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઇ
(૬) રાણો પ્રતાપ અને છત્રપતિ શિવાજી
(૭) અકબર અને શાહજહાં
(૮) નાના ફડનવીસ અને ઝાંસીની રાણી
(૯) દાદાભાઇ નવરોજી અને સયાજીરાવ ગાયકવાડ
(૧૦) મહાત્મા ગાંધીજી અને સરદાર વલ્લભભાઇ

શ્રી. "સત્યમ્" કૃત બાળસાહિત્યનાં પુસ્તકો દરેકના આઠ આના

નરસિંહ મહેતા
મીરાંબાઈ
ભક્ત સુરદાસ
ભક્ત પ્રહલાદ
ભક્ત જલારામ
સંત તુલસીદાસ

☆ રમણલાલ શાહ કૃત ☆

આનંદધારા ૧ લો. ૦-૧૦
આનંદધારા ૨ જો. ૦-૯
આનંદધારા ૩ જો. ૦-૮

પ્રકાશક :—શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ—સુરત.

લાયબ્રેરીના શણગારરૂપ ઉત્તમ પુસ્તકો

કવિવર ટાગોરનાં પુસ્તકો :

ચોખેરવાલિ	૫–૦
વરમાળા	૪–૦
ગીરીબાળા	૪–૦
વરકન્યા	૪–૦
હાસ્ય કૌતુક	૪–૦
ગુપ્ત ધન	૪–૦
મહામાયા	૪–૦
હેમન્તી	૪–૦
માધવી	૨–૦

સળંગ સામાજીક સંપૂર્ણ નવલકથા

પ્રેયસી ૧-૨	૭–૮
અભિશાપ (નરેશબાબુ)	૪–૦
મિલન (નારાયણબાબુ)	૩–૮
પતિમંદિર(,,)	૩–૦
વારસદાર (,,)	૩–૦
શેષપ્રશ્ન (શરદ્‌બાબુ)	૫–૧૨

જગવિખ્યાત નવલકથાઓ

રોબીનસન ક્રૂઝો	૨–૮
ગુલીવરની મુસાફરી	૨–૮
રોબીન હુડનાં પરાક્રમો	૨–૮
ટારઝન (વનમાનવ)	૨–૮
ટારઝન (શાહે જંગલ)	૨–૮
ટારઝનનાં સાહસો	૨–૮

પરદુઃખભંજન વિક્રમ રાજાની

મનોહર વાર્તાઓ

સિંહાસન બત્રીસી	૨–૮
વિક્રમ ચરિત્ર	૨–૮
નવલખો હાર	૨–૮
જાદુઇ વાતો	૨–૮
વૈતાળ પચ્ચીસી	૨–૮

અરેબીયન નાઇટ્સની વાર્તાનાં સચિત્ર પુસ્તકો :

બગદાદનો બાદશાહ	૩–૦
બે ઘડીની બાદશાહી	૨–૮
પાતાળની પદ્મણી	૨–૮
સેતાની ચરખો	૩–૦
હાતમ તાઈનાં પરાક્રમો	૨–૦

° ° °

રાસ રજની	૩–૮
બહારવટીયો ભૂપત	૨–૮

—: જ્યોતિષનાં પુસ્તકો :—

હાથની ભાષા	૬-૧૨
ઘરનો જોષી	૫–૪
શક્તિવર્ધક આસનો	૩–૦
પ્રણયના પૂરમાં	૧–૮
વહુરાણી	૨–૦

આ તથા બીજાં પુસ્તકો માટે ૧૦૦૦ પુસ્તકોનું અમારૂં મોટું સુચીપત્ર મંગાવો.

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય ટાવરરોડ—સુરત.

આ પુસ્તકો વગર કેમ ચાલશે?

દિલાવરી : બેરીસ્ટર દાદાભાઇ પટેલ, (સુણાવ) કૃત હિંદુ સમાજ પર નવો પ્રકાશ પાડતી ધન્ય નવલકથા કિં. રૂા. ૨ા

જંજાળ : શ્રી. ચંદ્રનારાયણ શર્મા કૃત હૃદયનાં નાજુક મંથનો ચીતરતી ખંગ સામાજિક નવલકથા કિં. રૂા. ૪ાા.

વારસો : શ્રી. ધ્રુવકુમાર કચ્છીની કલમે લખાયેલી રંગબેરંગી પ્રકાશ પાથરતી નવલિકાઓ. રૂા. અઢી.

પિપાસા : શ્રી. સકલચંદ્ર શાહ કૃત રસાળ નવલિકાઓનો અભિનવ સંગ્રહ. કિં. રૂા. ત્રણ.

રંગદેવતાને ચરણે શ્રી. રતિલાલ ત્રિવેદી. ગુજરાતી રંગભૂમિની રસખસતી લીલી સૂકી. કિં. રૂા. ત્રણ

ગુજ. પત્રકારત્વનો ઇતિહાસ : ડૅાકટર રતન રુસ્તમજી માર્શલે નવ વરસની મહેનતે લખેલો ખૂબ રમૂજી વિગતોથી ભરપૂર મહાગ્રંથ. જૂજ નકલો જ બાકી છે. પછી નહિ મળે કિ. રૂા. ૭ાા.

પરિશીલન : વિવેચકશિરોમણિ શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદીની આ કૃતિ દરેક સાહિત્યરસિયાને નવી જ દૃષ્ટિ આપી રહે છે. કિં. રૂા. ચાર

હીરાધર સાથિયાપોથી ભરતગૂંથણ અને આંગણશોભન બંને કામ માટે ઉપયોગી. ચાર ભાગ કિંમત રૂા. અઢી.

લંબોદર શર્મા : પુષ્કળ ચિત્રોવાળી, હાસ્યરસથી ઉભરાતી બ. ૫. ના લેખકે લખેલી નવલકથા. કિં. રૂા. સવા બે.

જગતની ધર્મશાળામાં : નિબંધલેખનમાં પણ કેવી રસિકતા જમાવી શકાય છે, તે શ્રી. જયસુખલાલ મહેતાની આ કૃતિ દેખાડે છે. કિ. રૂા. એક

ગાંધીજીની વાતો

બાલકો ને ઓછું ભણેલાં માટે ખાસ તૈયાર કરેલા, ગાંધીજીવનના બોધક, પ્રેરક, રમ્ય પ્રસંગોનો સાગર. લેખક : શ્રી. હરગોવિંદ મોદી.

સાત ભાગ : દરેકની કિં. ૭ આના.

દરબાર સાહેબની વાતો : ૭ આના

(જાહેરાતનાં બીજાં પૃષ્ઠ વાંચો.)

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર હવાડિયા ચકલો, સુરત

આ પુસ્તકો વગર કેમ ચાલશે ?

ગાંડીવનું નવું બાળસાહિત્ય

પુરાણગુચ્છ
ધન્ય પરશુરામ, તુલસી
શંકર પાર્વતી, વિદુર
મત્સ્યાવતાર, ભીષ્મ જયદુર્ગા
દરેકના બાર આના; ગુચ્છ : રૂ. પા.

★

પરીકથા ગુચ્છ (૧)
સોનાનો દેવ, ગોપાળદેવ
પરીની દોસ્તી, સુગંધમૃગ
વાંદરમુખી, દૈત્યપુરીનો જમાઇ
ફુલનગરની રાણી
દરેકના બાર આના; ગુચ્છ રૂ. પા

શૂરાતન ગુચ્છ
અજબ શૂરાતન, વાઘના માથાનો, શૂરો શાહજાદો, પોપટાનું પરાક્રમ, ગિરના જંગલમાં, પ્રતાપાદિત્ય અમર મોત. દરેકની બાર આના.

રમૂજ ગુચ્છ
કુનકુનાકુન, રૂડો રબારી
લોકુકાકા, બિરબલ, રાજાની મીની
સબડક સબાક, સખુ સટપટ
હલ્લુની ભવાઈ
દરેકના બાર આના; ગુચ્છ : રૂ. પા.

પરીકથા ગુચ્છ (૨)
જાદુઈ હાર, અમી ઝરણાં ૧-૨-૩-૪
અબોલકુંવર, મોતીના દાણા,
દાડમપરી, માણસની કિંમત
જાપાનિકા
કુલ કિંમત પાાા રૂ.

ચાલો ભજવીએ

છ ભાગ તૈયાર છે. કિં. રૂ. સાત
શ્રી ઇન્દ્ર વસાવડા કૃત
શાળોપયોગી નાટકો રૂ. ૧ાા

બકોર પટેલ

પ્રથમ ગુચ્છ : બ૦ ૫૦ ની કથાઓ, બ૦ ૫૦ ની વાર્તાઓ, રમૂજો, ગમ્મતો, ફજેતા
દરેકની કિંમત રૂ. બે — કુલ ગુચ્છ રૂ. ૧૦

બીજું ગુચ્છ : બ૦ ૫૦ ના ગોટાળા, કહાણીઓ, પરાક્રમો, છબરડા
બ૦ ૫૦ આસમાનમાં. દરેકની કિંમત રૂ. બે; કુલ રૂ. ૧૦

"માનો યા ન માનો" : બકોર પટેલનો નવો ભાગ.
કિં. રૂ. ૨)

ગાંડીવ પાક્ષિક

ત્રીસ વરસથી નિયમિત પ્રકટતું સચિત્ર
બોધક બાળપખવાડીક
વા. લવા. રૂ. ૩ા શિ. ૧૩

બાલકુસુમાવલિ

દર મહિને એકેક નવું સચિત્ર સર્વપ્રિય
બાળપુસ્તક આપવામાં આવે છે.
વા. લવા. રૂ. ૮) શિ. ૧૫

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, હવાડિયો ચકલો. સુરત.

નવાં પુસ્તકો

૧	યુદ્ધ અને શાંતિ ભાગ ૧	૮–૮
૨	,, ,, ભાગ ૨	૧૦–૦
૩	,, ,, ભાગ ૩	૧૧–૦
૪	શ્રી ભાગ ૧	૫–૦
૫	,, ભાગ ૨	૫–૮
૬	રીક્ષા બૉય ભાગ ૧	૪–૦
૭	,, ભાગ ૨	૪–૦
૮	અમાસના તારા	૫–૮
૯	ધરતીની પુત્રી	૨–૦
૧૦	અંતર દેવતા	૧–૮
૧૧	ઉત્તરા	૨–૮
૧૨	મૂકમ્ કરોતિ	૨–૮
૧૩	ત્રીજો પ્રવેશ	૩–૮
૧૪	પાદરનાં તીરથ	૩–૪
૧૫	જ્વલંત અગ્નિ	૩–૮
૧૬	બિચારાં સુનંદા બહેન	૪–૦
૧૭	વસુંધરા અને બીજી વાતો	૪–૮
૧૮	શુક્રની સફરે	૪–૮
૧૯	મંગળના ગ્રહમાં	૪–૦
૨૦	વસંત વર્ષા	૩–૦
૨૧	ધૂધવતાં પૂર	૪–૮
૨૨	રૂપઅરૂપ	૩–૮
૨૩	સચરાચરમાં	૩–૮
૨૪	બાવડાના બળે	૪–૦
૨૫	ગુજરાત દર્શન	૩–૮
૨૬	સાહિત્ય કથા	૨–૮
૨૭	માતૃભાષાનું અધ્યાપન	૨–૦
૨૮	ચંદ્રનાથ	૧–૮
૨૯	કાશીનાથ	૨–૮
૩૦	શ્રીકાન્ત ભાગ ૧–૨	૫–૦
૩૧	પિયર જીન્ટ	૩–૦
૩૨	સમાજના શિરોમણિ	૨–૮
૩૩	સુંદરવન	૨–૮
૩૪	ઉત્સવિકા	૪–૦
૩૫	હવા તુમ ધીરે બહો	૩–૦
૩૬	ભવ્ય પ્રયોગ	૨–૮
૩૭	મુક્તિદ્વાર	૨–૦
૩૮	અખબારનવીસની આપવીતી	૨–૮
૩૯	બટુભાઈનાં નાટકો	૩–૪
૪૦	કાપોંસી અને બીજી વાતો	૨–૮
૪૧	સૂનાં સુકાન	૨-૧૨

પ્રૌઢ સાહિત્ય

૪૨	હૈયાને અજવાળે	૦–૮
૪૩	મોતી	૦–૮
૪૪	સંભારણાં	૦–૮
૪૫	મહીના ઓવારે	૦–૮

પ્રકાશક અને પુસ્તકવિક્રેતા

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ

રિલીફ રોડ ∘ કૃષ્ણ સિનેમા સામે ∘ અમદાવાદ. ૧

ખર્ચ	૨૮	પત્રો ખાતે	
	૨૯	પુસ્તકો તથા ફોર્મો ખાતે	
	૩૦	પુસ્તક બંધામણી ખાતે	
	૩૧	શિલકી સામાન ખાતે	
	૩૨	મકાન ભાડા ખાતે	
	૩૩	મકાન દુરસ્તી ખાતે	
	૩૪	નોકર ખર્ચ ખાતે	
	૩૫	ગુજરાત પુ. મંડળનું લવાજમ	
	૩૬	પરિષદ ખર્ચ ખાતે	
	૩૭	કંટીજન્ટ ખાતે	
	૩૮	કાયમનિધિમાં મૂક્યા તે	
	૩૯	ઇતર ખર્ચ ખાતે	
	૪૦	કુલ ખર્ચ ખાના ૨૮ થી ૩૯	
	૪૧	વર્ષ આખરે રહેલી શિલક	
	૪૨	વર્ષ આખરે પુસ્તકાલય સ. સ મંડળ વિ. પાસે લહેણી નીકળતી અંદાજપત્રની રકમ	
	૪૩	કાયમનિધિની કુલ રકમ અને તે ક્યાં ક્યાં છે.	
	૪૪	મકાન કયી સાલમાં બંધાવ્યું અને તેની કીમત	
	૪૫	લાકડી સામાનની કીમત	
	૪૬	પુસ્તકો આપવા લેવાનો તથા પેપર, માસિકો વાંચવાનો વખત	
	૪૭	મંત્રી અને ગ્રંથપાલનાં પૂરેપુરા નામ તથા તેઓ શાળાના શિક્ષક છે કે બહારના ?	

આ બજેટનું ફોર્મ ભરીને પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરાના કાર્યાલયમાં મોકલી આપો.

મોજે ______ તા. ______ જિ. ______ પો. ______ સ્ટેશન ______ ના

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું સન ૧૯૫૬–૫૭ નું

અંદાજપત્ર

અગત્યની સૂચના

સને ૧૯૫૫–૫૬ નું બજેટ વર્ષ પૂરું થઇ તા. ૧લી એપ્રિલ ૧૯૫૬થી સને ૧૯૫૬–૫૭નું નવું વર્ષ શરૂ થયું છે. તો નવા વર્ષનું બજેટ બનાવવા પુસ્તકાલયોના મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઇઓને સરળતા થાય તે અર્થે બજેટનાં બે ફોર્મ આ સાથે મોકલ્યાં છે.

બજેટનાં બન્ને ફોર્મ ભરી પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલશો. બજેટમાં જરૂરી હકીકતો અને માહિતી ભરીને તૈયાર કરી પોતાના પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે મંજુર કરાવી તેનો અમલ થવા સારૂ આ મંડળ તરફ મોડામાં મોડું જુન ૧૯૫૬ ની આખર સુધીમાં મોકલી આપવા દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઇઓને વિજ્ઞપ્તિ છે. નિવેદનનું ફોર્મ પણ બજેટ સાથેજ ભરીને મોકલાવાનું છે.

પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓ પોતાના પુસ્તકાલયની એકઠી કરેલી લોકમદદ તથા ગ્રામ પંચાયત મદદમાંથી સ્થળ ઉપર ખર્ચવાની રકમ બાદ કરી બાકીની તમામ રકમ પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા તરફ મોકલી આપે. જેથી બજેટમાં સાધેલો ખર્ચ કરવાની સરળતા મંડળ વેળાસર કરી શકે.

આ મંડળ મારફતે વર્તમાનપત્રો તથા માસિકોનું લવાજમ ભરવાથી મનીઓર્ડર ખર્ચની નીમે રકમનો ગ્રાહકોને ફાયદો થાય છે. વળી મંડળ મારફતેજ લવાજમો ભરવાથી કેટલાંક પત્રો માસિકો તરફથી લવાજમના દરમાં રાહત પણ મળે છે. વર્તમાનપત્રો, માસિકોની યાદી ચોકસાઇપૂર્વક કરવી જેથી પાછળથી ફેરફાર કરવો ન પડે.

ચાલુ સાલના આપના બજેટમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રખર કાર્યકર્તા અને પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ને લગભગ ત્રીસ વર્ષ સુધી એકધારી સેવા અર્પનાર શ્રી. ચુનીલાલ પુ. શાહ સ્મૃતિયોજનામાં તમારો ફાળો ગયા વર્ષે ન આકાર્યો હોય તે પુસ્તકાલયો, ઓછામાં ઓછા રૂ. ૨) તો આકારજોજ.

લાકડીસામાન જો તમારા સ્થળપરજ અથવા નજીકના ગામે કરાવી શકાય તેમ હોય તો તે સુગમતાભર્યો થઇ પડશે. કેમકે અહીંથી જે તે સ્થળે પહોંચાડવામાં ભાંગ-તૂટ થવાનો સંભવ રહે છે, પરિણામે પાછળથી ફરિયાદો અને નુકસાનીનાં કારણ ઊભાં થાય છે.

વડોદરા
તા. ૧–૩–૫૬

લક્ષ્મણસિંહ બહેચરસિંહ પરમાર
અ. મંત્રી
પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા

ખર્ચ	૨૮	પત્રા ખાતે
	૨૯	પુસ્તકો તથા ફોર્મો ખાતે
	૩૦	પુસ્તક બંધામણી ખાતે
	૩૧	લિખીતી સામાન ખાતે
	૩૨	મકાન ભાડા ખાતે
	૩૩	મકાન દુરસ્તી ખાતે
	૩૪	નોકર ખર્ચ ખાતે
	૩૫	ગુજરાત પુ. મંડળનું લવાજમ
	૩૬	પરિષદ ખર્ચ ખાતે
	૩૭	કંટીજન્ટ ખાતે
	૩૮	કાયમનિધિમાં મૂક્યા તે
	૩૯	ઇતર ખર્ચ ખાતે
	૪૦	કુલ ખર્ચ ખાના ૨૮ થી ૩૯
	૪૧	વર્ષ આખરે રહેલી શિલક
	૪૨	વર્ષ આખરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. પાસે લહેણી નીકળતી અંદાજપત્રની રકમ
	૪૩	કાયમનિધિની કુલ રકમ અને તે ક્યાં ક્યાં છે.
	૪૪	મકાન કયી સાલમાં બંધાવ્યું અને તેની કીમત
	૪૫	લાકડી સામાનની કીમત
	૪૬	પુસ્તકો આપવા લેવાનો તથા પેપર, માસિકો વાંચવાનો વખત
	૪૭	મંત્રી અને ગ્રંથપાલનાં પુરેપુરાં નામ તથા તેઓ શાળાના શિક્ષક છે કે બહારના ?
	૪૮	પોસ્ટ તથા રેલ્વે સ્ટેશનનું

આ બજેટનું ફોર્મ ભરીને પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરાના કાર્યાલયમાં મોકલી આપો.

મોજે ______ તા. ______ જિ. ______ પો. ______ સ્ટેશન ______

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું સન ૧૯૫૬—૫૭ નું

અંદાજપત્ર

અગત્યની સૂચના

સને ૧૯૫૫–૫૬ નું બજેટ વર્ષ પૂરું થઇ તા. ૧ લી એપ્રિલ ૧૯૫૬થી સને ૧૯૫૬–૫૭ નવું વર્ષ શરૂ થયું છે. તો નવા વર્ષનું બજેટ બનાવવા પુસ્તકાલયોના મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઇઓને સરળતા થાય તે અર્થે બજેટનાં બે ફોર્મ આ સાથે મોકલ્યાં છે.

બજેટનાં બન્ને ફોર્મ ભરી પુ.સ.સ. મંડળમાં મોકલશો. બજેટમાં જરૂરી હકીકતો અને માહિતી ભરીને તૈયાર કરી પોતાના પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે મંજુર કરાવી તેનો અમલ થવા સારૂ આ મંડળ તરફ મોડામાં મોડું જુન ૧૯૫૬ ની આખર સુધીમાં મોકલી આપવા દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રી–ગ્રંથપાલ ભાઇઓને વિજ્ઞપ્તિ છે. નિવેદનનું ફોર્મ પણ બજેટ સાથેજ ભરીને મોકલવાનું છે.

પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓ પોતાના પુસ્તકાલયની એકઠી કરેલી લોકમદદ તથા ગ્રામ પંચાયત મદદમાંથી સ્થળ ઉપર ખર્ચવાની રકમ બાદ કરી બાકીની તમામ રકમ પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા તરફ મોકલી આપે. જેથી બજેટમાં સાધેલો ખર્ચ કરવાની સરળતા મંડળ વેળાસર કરી શકે.

આ મંડળ મારફતે વર્તમાનપત્રો તથા માસિકોનું લવાજમ ભરવાથી મનીઓર્ડર ખર્ચની નીમે રકમનો ગ્રાહકોને ફાયદો થાય છે. વળી મંડળ મારફતેજ લવાજમો ભરવાથી કેટલાંક પત્રો માસિકો તરફથી લવાજમના દરમાં રાહત પણ મળે છે. વર્તમાનપત્રો, માસિકોની યાદી ચોકસાઇપૂર્વક કરવી જેથી પાછળથી ફેરફાર કરવો ન પડે.

ચાલુ સાલના આપના બજેટમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રખર કાર્યકર્તા અને પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ને લગભગ ત્રીસ વર્ષ સુધી એકધારી સેવા અર્પનાર શ્રી. ચુનીલાલ પુ. શાહ સ્મૃતિયોજનામાં તમારો ફાળો ગયા વર્ષે ન આકાર્યો હોય તે પુસ્તકાલયો, ઓછામાં ઓછા રા. ૨) તો આકારજોજ.

લાકડીસામાન જો તમારા સ્થળપરજ અથવા નજીકના ગામે કરાવી શકાય તેમ હોય તો તે સુગમતાભર્યો થઇ પડશે. કેમકે અત્રેથી જે તે સ્થળે પહોંચાડવામાં ભાંગ-તૂટ થવાનો સંભવ રહે છે, પરિણામે પાછળથી ફરિયાદો અને નુકસાનીનાં કારણ ઊભાં થાય છે.

વડોદરા
તા. ૧-૩-૫૬

લક્ષ્મણસિંહ બહાદુરસિંહ પરમાર
આ. મંત્રી
પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦]　　તા. ૧૫ મી મે ૧૯૫૬　　[અંક ૧૧ મો

અનુક્રમણિકા

રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણ યોજના અને સમાજશિક્ષણ–પુસ્તકાલયો	૫૬૫
'સાહિત્યસૃષ્ટિનું' અવલોકન	૫૬૭
સંવત ૨૦૧૧ નું બાલસાહિત્ય	૫૭૧
સં. ૨૦૧૧ નું બાલસાહિત્ય (પરિશિષ્ટ)	૫૭૮
પરદેશનાં પ્રારંભિક વર્તમાનપત્રો	૫૮૧
મહિલા પુસ્તકાલય શા માટે ?	૫૮૨
પુસ્તકાલય અને ગ્રંથપાલ	૫૮૪
રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય	૫૮૬
શ્રેષ્ઠ નાટકો માટે ઇનામોની જાહેરાત	૫૮૬
જ્ઞાનની પરખ	૫૮૭
પુસ્તક પરિચય	૫૮૮
નવીન ફાલ	૫૯૭
પુસ્તકાલય નોંધ	૫૯૯
પંચમહાલ જિલ્લાનાં પુ. ને જિલ્લા લોકલબોર્ડની મદદ	૬૦૧
સામયિક દોહન	૬૦૩
નીલગિરિ સ્નાન	૬૦૩
જગદીશે પાકીટ પાછું આપ્યું.	૬૦૩
કાગડાની ટેક અને કુટેવ વિષે રસિક વાતો	૬૦૪
સાચી સેના અને સાચો સેવક	૬૦૬
શિક્ષક અને ખમીસ	૬૦૯

અમારી છેલ્લી ચૌદ નવલકથાઓ

સાક્ષર શ્રી રમણલાલ દેસાઇની
શચી પૌલોમી
પૃષ્ઠ ૪૧૯ : : કિંમત ૫–૮–૦

શ્રી ઇશ્વર પેટલીકરની
તરણા ઓથે ડુંગર
પૃષ્ઠ ૩૦૦ : : કિંમત ૪–૦–૦

શ્રી. બચુભાઇ શુક્લની
અધૂરો આદર્શ
પૃષ્ઠ ૪૬૦ : : કિંમત ૬–૪–૦

શ્રી. ગ. ત્ર્યં. માડખોલકરની
કાન્તા
પૃષ્ઠ ૩૪૨ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રીમતી વિભાવરી શિરૂરકરની
બલિદાન
પૃષ્ઠ ૩૨૬ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી ગો. ની. દાંડેકરની
શિતુ
પૃષ્ઠ ૨૫૦ : : કિંમત ૩–૮–૦

શ્રી રસિકલાલ જોશીની
શીલા
પૃષ્ઠ ૨૯૭ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરની
અશ્રુ
પૃષ્ઠ ૪૪૯ : : કિંમત ૬–૦–૦

કવિ બા. ભ. બોરકરની
ભાવીણ
પૃષ્ઠ ૩૦૫ : : કિંમત ૪–૮–૦

શ્રી પીતાંબર પટેલની
તેજરેખા
પૃષ્ઠ ૩૯૨ : : કિંમત ૫–૮–૦

શ્રી ચિનુપ્રસાદ વૈ. જાનીની
અચ્યુત
પૃષ્ઠ ૨૪૭ : : કિંમત ૩–૮–૦

શ્રી શ્રી. ના. પેંડસેની
ગારંબીનો બાપુ
પૃષ્ઠ ૪૧૭ : : કિંમત ૫–૮–૦

શ્રી નરેશચંદ્ર સેનગુપ્તની
લલિતબાળુ
પૃષ્ઠ ૨૪૯ : : કિંમત ૩–૮–૦

શ્રી કુલરંજન મુખોપાધ્યાયની
અશ્રુપૂજા
પૃષ્ઠ ૨૯૯ : : કિંમત ૪–૦–૦

: મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઇ–૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ; કેશવબાગ : ફોન નંબર ૩૪૩૪૧

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦] તા. ૧૫ મી મે ૧૯૫૬ [અંક ૧૧ મો

રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણ યોજના અને સમાજશિક્ષણ–પુસ્તકાલયો

—તંત્રીસ્થાનેથી

રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણ યોજનાનો વિસ્તાર જેમ જેમ વધતો જાય છે, તેમ તેમ ગામડે ગામડે જ્ઞાનભૂખ ઊઘડતી જાય છે.

રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણ યોજના હેઠળ સરકાર પ્રજાના સહકારપૂર્વક વિવિધ સંસ્કારપોષક અને લોકહિતનાં કામો ઉઘાડે છે.

તાજેતરમાંજ, વડોદરા જિલ્લામાં, વડોદરા જિલ્લા સ્કૂલ બોર્ડ તરફથી જે સમાજશિક્ષણના પાયારૂપ નિરક્ષરતાનિવારણનું કામ શરૂ થયું તેના દ્વારા એ આદિવાસી વિસ્તારમાં સેંકડો અભણ ભાઈબેનો લખતાં વાંચતાં શીખ્યાં અને પરિણામે તેમનાં જ્ઞાનચક્ષુ ઊઘડતાં થયાં. આજે એ ભાઈબેનોના હસ્તાક્ષરો જોવા મળતાં આપણને સહજે નવીન ઉત્સાહ મળે છે.

આવુંજ ઉત્સાહજનક એક દૃષ્ટાંત અમને જોવા મળ્યું.

નિરક્ષરતાનિવારણ બાદ, સમાજશિક્ષણનું બીજું પગથિયું પુસ્તકાલયની સ્થાપનાનું છે. જણુગામ તાલુકામાં એ કામ ઉપાડી લેવામાં આવ્યું છે અને એ તાલુકાના આદિવાસી નાગરિક ગ્રામજનો આવાં પુસ્તકાલયો સ્થાપવા આગળ આવે છે. આ સંબંધે એ તાલુકાના કાર્યકરોએ એક પરિપત્ર પ્રકટ કર્યો છે ને તેમાં ખાસ કરીને સહીઓ કરનારા નવા લખતાં વાંચતાં શીખેલાઓ મુખ્યત્વે હોય છે. એ સહીઓ અને તેનો મરોડ જોતાં તેઓ નવા લખતાં શીખેલા હોય તેવો સહજે ખ્યાલ આવે છે. અને એવા નવું શીખેલાઓ નિત્યનૂતન બાબતો જાણવા આતુરતા સેવે એ સ્વાભાવિક છે. કેમકે જેમ એકાદ નવું ચાલતાં શીખતું બાળક વારંવાર ચાલવાના પ્રયત્નો કરે, તેમ આ નવા વાંચતાં શીખેલાઓ વધુ ને વધુ વાંચવા ઈંતેજાર રહે એ સ્વાભાવિક છે. તે જોતાં આ તાલુકાની રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણ યોજના હેઠળ

જે નિરક્ષરતા નિવારણનું કામ થયું તેની પાછળ સમાજશિક્ષણના આગળના અંગ-રૂપ પુસ્તકાલય અનિવાર્ય બને છે. એટલે પુસ્તકાલયોની સ્થાપનાની દિશામાં એ તાલુકાનો ઉત્સાહ પ્રશંસનીય છે.

— હવે આ વિસ્તરણ યોજના બીજા તાલુકાઓમાં પણ વિસ્તરશે. ત્યાં પણ નિરક્ષરતાનિવારણ, પ્રૌઢશિક્ષણ અને આગળનાં અન્ય સંસ્કાર કાર્યો ઉપાડવાનાં રહેશે. તેમાં જનતા પોતાનો ઊર્મિભર્યો સહકાર આપે અને સ્થળે સ્થળે લોકજાગૃતિને વેગ આપે તેમ ઇચ્છીએ.

વળી બીજી પંચવર્ષીય યોજનામાં આ વિશિષ્ટ પ્રવૃત્તિ માટે સરકારે ઉદાર હાથે આર્થિક સહાયની યોજના કરી છે. તેનો પણ જનતા પૂરતો લાભ ઉઠાવવા આગળ આવે.

આ રાષ્ટ્રીય વિસ્તરણ યોજનાનાં કામો માત્ર એકાદ જિલ્લા પૂરતાં જ નથી હોતાં; રાજ્યભરમાં એને માટે જુદાં જુદાં એકમો નિયત કરવામાં આવે છે. તેમાં પણ આદિવાસી વિસ્તારને ખાસ પસંદગી આપવામાં આવે છે. એ જોતાં ગુજરાતના આદિવાસી વિસ્તારો ગણાતા તાલુકાઓમાં આ યોજનાનો અમલ થશે. અને જ્યાં જ્યાં એનો અમલ કરવામાં આવે ત્યાં ત્યાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ખાસ હાથ ધરવામાં આવે એવી જે તે તાલુકા એકમોને અમારી વિનંતિ છે.

એ માટે જે પ્રોજેકટ ઓફિસરોની નિમણુંકો થઇ છે તે અમલદારોને આ બાબત માટે સલાહ સૂચના મેળવવાનું, પુસ્તકો–વર્તમાનપત્રોની પસંદગી માટે દોરવણી મેળવવાનું ખાસ સ્થાન છે. એ માટે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તેમજ ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી જરૂરી દોરવણી આપવામાં આવે છે. એટલે એ પ્રોજેકટ ઓફિસર સાહેબો જો ઉપર્યુક્ત મંડળોનો સંપર્ક સાધી તેમનો સહકાર મેળવશે તો આ કાર્યમાં વધુ કાર્યક્ષમતા આવશે. કારણ, છેલ્લા ત્રણ દાયકા ઉપરાંતના સમયથી આ સંસ્થાઓ ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને માર્ગદર્શન આપતી આવી છે, એ ભાગ્યે જ આજે સમજાવવું પડે તેમ છે.

ભવભૂતિ કહે છે, 'પુષ્પનું સ્થાન પગની નીચે નહિ, મસ્તક ઉપર છે.'
ખરું છે. પરંતુ તે આપણા મસ્તક ઉપર નહિ, વૃક્ષદેવતાઓના મસ્તક ઉપર.

ઝાડને જમીનમાં રોપ્યા પછી એને જેમ જમીનમાંથી પોષણ મળે છે, તેમ ચિત્તને આત્મામાં લીન કર્યા પછી એને આત્મામાંથી પોષણ મળે છે.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

ઈરાનના શાહે હિંદી, સંસ્કૃત અને ઉર્દૂ પુસ્તકોનું પર્શિયન ભાષામાં ભાષાંતર કરવા માટે પગલાં ભરવાનું પોતાના કેળવણી ખાતાના પ્રધાનને ફરમાવ્યું છે. હિંદ અને ઈરાનનો અભ્યાસ, પોતાના સમાન ભૂતકાળના જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ દ્વારા સમૃદ્ધ બની શકે એ હેતુથી આ ફરમાન કાઢવામાં આવ્યું છે.

o o o o

ભારત સરકારના કેળવણી ખાતાના પ્રધાન મંડળની વિનતિથી સાહિત્ય અકાદમી ૮૭૪ થીએટર કોમ્યુનિકેશન્સ બિલ્ડિંગ્સ, નવી દિલ્હી, એ ભારતીય ભાષાઓમાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તકોનું પ્રદર્શન એપ્રિલમાં ભરાયું હતું. જુદા જુદા ત્રીસ વિષયો પરનાં પુસ્તકો આ પ્રદર્શનમાં મૂકવામાં આવ્યાં હતાં.

o o o o

સોવિયેટ રશિયાના ૪,૨૭,૦૦૦ પુસ્તકાલયો પૈકી ૨,૮૫,૦૦૦ ગ્રામ્ય પ્રદેશોમાં આવેલાં છે અને તે મુખ્યત્વે ખેડૂતોની જ જરૂરિયાતો પૂરી પાડે છે. દરેક સમૂહખેતરમાં એક સ્થાયી પુસ્તકાલય હોય છે.

o o o o

ઇ. સ. ૧૯૫૪ માં ૧૭,૨૫,૦૦૦ વ્યક્તિઓએ લેનિન સ્ટેટ લાઈબ્રેરીની મુલાકાત લીધી હતી. પુસ્તકાલયમાંથી ૯૦,૦૦,૦૦૦ પુસ્તકો વાંચવા માટે બહાર આપવામાં આવ્યાં હતાં. પુસ્તકાલય ૪૦ જુદા જુદા દેશોની ૬૦૦ સંસ્થાઓ સાથે પુસ્તકવિનિમય કરે છે.

o o o o

વોશિંગ્ટનનું યુનાઇટેડ સ્ટેટસ કોંગ્રેસ પુસ્તકાલય જગતનાં મોટાં પુસ્તકાલયો પૈકીનું એક છે. ઈ. સ. ૧૮૦૦ માં તેની સ્થાપના થઇ ત્યારે તેમાં ૭૪૦ પુસ્તકો હતાં. અત્યારે આ પુસ્તકાલયમાં જુદા જુદા દેશોનાં જુદી જુદી ભાષાઓમાં પ્રગટ થયેલાં ૩,૩૦,૦૦,૦૦૦ પુસ્તકો છે.

o o o o

વિશ્વરાજકારણના સામયિક 'કરન્ટ હિસ્ટરી' નો ફેબ્રુઆરી અંક ભારત વિષે છે. દેશની પરદેશનીતિથી માંડીને ખેતીવાડીના પ્રશ્નો સુધી તેમાં અમેરિકન અને ભારતીય વિદ્વાનોએ લેખો લખ્યા છે.

'ન્યુયોર્ક ટાઇમ્સે' ૧૯૧૪ માં શરૂ કરેલ આ સામયિકના ૧૨૮ પાનાંના અંકમાં સરદાર પાણિક્કર, સર્વન્ટસ ઓફ ઈન્ડિયા સોસાયટીવાળા શ્રી. કોંડારાવ, સેમ્યુઅલ મથાઇ, જે. જે. અંજારિયા તથા જ્યોર્જ કુરિયનના લેખો છે.

અમેરિકન વિદ્વાનોમાં ભારતની પરદેશનીતિ સંબંધી નોર્મન ડી. પાલ્મર, તથા જ્યોર્જ ટી. લિટલના લેખો છે.

ભારત તથા એશિયાનાં તાજાં પ્રકાશનોની યાદી ઉપરાંત, 'ભારત-સોવિયેટ સંયુક્ત નિવેદન તથા સોવિયેટ-અફઘાન સંયુક્ત નિવેદન પણ તેમાં આપવામાં આવેલ છે.

o o o o

ઇ. સ. ૧૯૫૪માં બ્રિટિશ એન્ડ ફોરેન બાઇબલ સોસાયટીએ લગભગ સિત્તેર લાખ ધર્મગ્રંથોની વહેંચણી કરી હતી. તે પૈકીના અર્ધો ભાગ બ્રિટિશ સમૂહસંઘ તથા સામ્રાજ્યમાં હતો.

ઉપરાંત વીસ લાખ બાઇબલ અને કરારો ખ્રિસ્તી દેવળોને પૂરા પાડવામાં આવ્યા હતા. એકલા બ્રિટનમાં જ સોસાયટીએ ૧,૨૦૦,૭૦૨ બાઇબલ, ૫૭૦૪૬૬ નવા કરાર તથા ૧,૧૪૯,૨૦૦ વિભાગો છાપ્યા હતા.

૧૯૫૪ માં ચાર નવાં બાઇબલ, ૧૦ નવા કરારો તથા સાત મુખ્ય ભાષાંતરો છાપવામાં આવ્યાં હતાં. ૧૯૫૪ ના જુલાઇ માસમાં પ્રથમ છાપવામાં આવેલ જ્યુબિલી બાઇબલની અત્યાર સુધીમાં ૪૦૦,૦૦૦ નકલો વેચાઈ ગઇ છે.

o o o o

ગેરસ્ટ્રીટ લાઆરેની સામેના મકાન પરથી લટકતું ૨૭ વાર લાંબુ વીજળીક વર્તમાનપત્ર પેરિસવાસીઓને ટૂંક સમયમાં વાંચવા માટે મળશે. આમાં લગભગ ૧૦,૦૦૦ વીજળીના ગોળા તથા ૨૭૪,૦૦૦ વાર તારનાં દોરડાંનો ઉપયોગ થશે. ખબરો સફેદ રંગમાં તથા જાહેર ખબરો લાલ રંગમાં બતાવવામાં આવશે. સંદેશા બદલવાનું કાર્ય મિનિટમાં જ થઇ શકતું હોવાથી કોઇ ખબરો મળતાં વેંતજ આપી શકાશે.

o o o o

ઇસરાયલમાં અત્યારે ૨૫ દૈનિક વર્તમાનપત્રો છે. તે પૈકી ત્રણનો ફેલાવો ૪૦,૦૦૦ થી વધારે નકલોનો છે. ઉપરાંત ૨૦ અર્ધસાપ્તાહિકો, ૭૦ સાપ્તાહિકો તથા ૧૦૦ થી વધારે બીજાં સામયિકો છે.

o o o o

રોબિન્સન ક્રૂઝોના લેખક ડેનિયલ ડિફો પુસ્તકો ઉપરાંત વર્તમાનપત્રો માટે પણ પુષ્કળ લખાણો લખતો હતો. નવલકથાઓ, પત્રિકાઓ વગેરે લખવાની સાથોસાથ તેણે 'રિવ્યુ'ના આઠ વર્ષના અંકો માટેનું બધું લખાણ લખ્યું હતું. આ પત્ર તેના જીવન દરમિયાન અઠવાડિયામાં ત્રણ વખત પ્રગટ થતું હતું.

o o o o

યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાંથી અજ્ઞાત વ્યક્તિએ ટપાલમાં મોકલેલ અમૂલ્ય ઓસ્ટ્રિયન હસ્તપ્રતો તાજેતરમાં સાલ્ઝબર્ગ પુસ્તકાલયને મળેલ છે.

ખૂબ જ કીમતી હાથે લખાયેલ અત્યાર સુધી ન મળતાં આ પાનાં જર્મનીના સાહિત્યસમ્રાટો એકહાર્ડ તથા તેના શિષ્ય જ્હોન ટોલરના ગ્રંથો છે. બીજી હસ્તલિખિત પ્રતોમાં ૧૪૪૧ ની સાલની પ્રતો તથા ૧૫૬૬ ના વર્ષનો સાલ્ઝબર્ગના મઠનો ઇતિહાસ છે. એમ માનવામાં આવે છે કે, આ હસ્તપ્રતો સાલ્ઝબર્ગના તેમના સંતાડી રાખવામાં આવેલ સ્થાનોમાંથી બીજા વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન અમેરિકન લશ્કરોએ લીધા હશે. યુદ્ધ દરમિયાન મિત્રરાજ્યોના બોંબમારાથી બચાવવા માટે ઓસ્ટ્રિયનોએ નજીકની મીઠાની ખાણોના પોલાણમાં તે રાખી હશે. સાલ્ઝબર્ગ પુસ્તકાલયના અધિકારીઓ એમ માને છે કે, કોઇ અમેરિકનને તે રાખવાથી હૃદય ડંખતું હોઇ તેણે તે પાછી મોકલી દીધી હશે.

o • • •

અમેરિકન નાટ્યવિવેચક કેલ્વિન હૉફમેનની માન્યતા એવી છે કે, વિલિયમ શેક્સપીઅર એક ધતિંગ જ છે. તેની આ માન્યતાની ખાતરી કરવા માટે ઇલિઝાબેથ પહેલાના સમયની ત્રણસો વર્ષ જૂની કબર થોડા સમયમાં ખોલવામાં આવશે.

હોફમેન માને છે કે, શેક્સપીઅરનાં નામે ચડાવાયેલાં નાટકો તેણે લખ્યાં જ નથી. આ નાટકો અંગ્રેજ કવિ તથા નાટ્યલેખક ક્રિસ્ટોફર માર્લોએ લખ્યાં છે.

માર્લોના સોળમી સદીના આશ્રયદાતા સર ટોમસ વોલ્સિંગહામની કબરમાંથી આની સાબિતી મળશે તેમ તે માને છે.

હોફમેન તથા વોલ્સિંગહામના વંશજો આ કબર ખોલાવવા માટે ત્રણ વર્ષથી પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે.

આ કાર્ય માટે હોફમેન ઇંગ્લંડ આવશે. તે એમ માને છે કે, કબરમાં માર્લોના અવશેષો તથા માર્લોના હસ્તાક્ષરોમાં નાટકો છે.

કદી નાટકો ન મળે તોપણ તે સમયના નિયમ પ્રમાણે, કબરમાં માર્લોની પ્રશસ્તિઓ તથા તેની સાથે દાટવામાં આવેલાં તેનાં પુસ્તકો મળી આવશે.

શેક્સપીઅર તદ્દન સામાન્ય પ્રકારનો અભિનેતા હતો તે સાબિત કરવા માટે હોફમેને વીસ વર્ષ ગાળ્યાં છે અને થોડા પૈસા પણ ખર્ચ્યા છે.

કબર ખોલવાની પરવાનગી મળી ગઇ છે. તે કબરમાં ત્રણ શબપેટીઓ છે.

૧૯૫૨ માં હોફમેને પ્રેસ કૉન્ફરન્સ બોલાવીને આક્ષેપ કર્યો કે શેક્સપીઅરનાં નાટકો માર્લોએ લખ્યાં હતાં, ત્યારે જગત આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયું હતું.

o o o o

વિન્ડસરની ડચેસ ' ધી હાર્ટ હેઝ ઇટ્સ રીઝન્સ ' નામથી પોતાની આત્મકથા લખી રહેલ છે. આ આત્મકથા બહાર પડશે ત્યારે જગતને ઘણું નવું જાણવાનું મળશે. તેના કહેવા પ્રમાણે 'જો મારું ચાલ્યું હોત તો મેં રાજા એડવર્ડ સાથે લગ્ન કર્યાં ન હોત.'

o o o o

પતિયાળા સંઘના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ સરદાર તેજાસિંહે આદિગ્રંથનો અંગ્રેજી અનુવાદ કરેલ છે. અને તેની હસ્તપ્રત ડૉ. રાધાકૃષ્ણનને ભેટ મોકલી છે.

o o o o

ઈરાનના એલચી શ્રી. એ. એ. હિકમત 'શાકુંતલ' નો ફારસીમા અનુવાદ કરી રહ્યા છે. આ અનુવાદ પદ્યમાં થશે. ગદ્ય કાવ્યમાં અનુવાદ આ અગાઉ થઇ ગયેલ છે.

o o o o

ભારતીય વિમાની એન્જીનિયર શ્રી. જે. પી. ચાવલાએ વિમાની વિજ્ઞાનના તાત્ત્વિક સિદ્ધાંતો પર હિન્દીમાં પુસ્તક લખવા માટે રૂ. ૧૦૦૦) નો પુરસ્કાર આપવાની જાહેરાત કરી છે. શ્રી. ચાવલા અત્યારે લોસ એંજિલસ (કેલિફોર્નિયા) માં એરોપ્લેન બનાવવાના કારખાનામાં કામ કરી રહેલ છે.

o o o o

* સ્વ. મહાકવિ ઉલ્લુર એસ. પરમેશ્વર આયરે લખેલા ' મલાયલમ ભાષાના ઇતિહાસ ' ના ત્રણ ગ્રંથો પ્રગટ થઈ ચૂક્યા છે. ચોથો ગ્રંથ વર્ષની આખર પહેલાં પ્રગટ

* પૂનાના 'કેસરી' પત્રે ૭૬ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો છે. મૂળ તો લોકમાન્ય ટિળકે સાપ્તાહિક તરીકે તેની સ્થાપના કરી હતી. અત્યારે તે અઠવાડિયામાં ત્રણ વખત પ્રગટ થાય છે. પહેલી જાન્યુઆરીએ પુના વિશ્વવિદ્યાલયના ઉપકુલપતિ ડા. એમ. આર. જયકરના પ્રમુખપદ હેઠળ તેનો ' અમૃત–મહોત્સવ ' ઉજવવામાં આવ્યો હતો.

o o o o

* જલગામ (ખાનદેશ) ના ' પ્રબોધ ચંદ્રિકા ' એ પણ ૭૫ વર્ષ પૂરાં કરી ૭૬ માં વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો છે. શ્રી. એન. એન. ફડનિસે સ્થાપેલા આ સાપ્તાહિકે નાગપુરના દૈનિક ' તરુણ ભારત ' ના તંત્રી શ્રી. જી. ડી. માડખોલકરના પ્રમુખપદ હેઠળ પોતાનો ' કૌસ્તુભ મહોત્સવ ' ઉજવ્યો હતો.

o o o o

* ૧૯૫૪ નું દાદોબા પાંડુરંગ તરખડકર પારિતોષિક પૂનાના ડા૦ પી. જી. સહસ્રબુધ્ધેને આપવામાં આવ્યું છે. મુંબઈ યુનિવર્સિટીના પી. એચ. ડી. ના આ વિદ્યાર્થી બીજી વખત આ પારિતોષિક મેળવે છે ઈ. સ. ૧૯૩૯ માં ડા. સહસ્રબુધ્ધે અને (અત્યારે સ્વ.) આચાર્ય એસ. ડી. જાવડેકર વચ્ચે આ ઈનામ વહેંચી દેવામાં આવ્યું હતું.

મુંબઇ યુનિવર્સિટીના ગ્રેજ્યુએટે લખેલ શ્રેષ્ઠ મરાઠી પુસ્તક માટે આ ઈનામ દર વર્ષે આપવામાં આવે છે. ૧૯૫૪ માં ઈનામને પાત્ર ગણાયેલ કૃતિનું નામ 'ભારતીય લોકસત્તા' છે.

o o o

*મધ્યપ્રદેશના સાહિત્યના ઇતિહાસમાં કદરદાનીનો એક બનાવ તાજેતરમાં બન્યો છે. લોહારા–સાવંગ (ચિંદવાડાના) એક ગ્રામ્ય કાર્યકરે શ્રી. એન. આર. શીંદેને તેમના નવા પુસ્તક ' સાવલી ' ના પ્રકાશન માટે રૂ. ૫૦) ભેટ આપ્યા છે. ગ્રામ્ય જીવનનાં પ્રસંગો આલેખતી ૧૫ નવલિકાઓનો આ સંગ્રહ જ્યારે છપાતો હતો ત્યારે શીંદેએ તેનાં પ્રૂફો જોયાં અને તેના પર વાર્તાઓની ખૂબ અસર થઈ. પુસ્તક પ્રગટ થયા પહેલાં જ તેણે લેખકનું બહુમાન કર્યું હતું.

o o o

૫૦૦ વર્ષ પહેલાં બાઇબલ છાપતાં ગટેનબર્ગને ત્રણ વર્ષ લાગ્યાં હતાં. તેની અત્યારે ફક્ત ૪૬ નકલો અસ્તિત્વમાં છે. તે પૈકી ૩૪ કાગળ પર છાપેલ છે અને ૧૨ ચર્મપત્ર પર છે. કાગળ પર છાપેલ બાઈબલની મૂળ કીમત ૪૦ ફલોરિન તથા ચર્મપત્ર પર છાપેલીની ૬૦ ફલોરિન હતી. થોડાં વર્ષો પહેલાં યુનાઇટેડ સ્ટેટસના કોંગ્રેસ પુસ્તકાલય માટે એક નકલ ત્રણલાખ ડોલરની કીમતે ખરીદવામાં આવી હતી. '

o o o o

ભારત ખાતેના આગલા અમેરિકન એલચી ચેસ્ટર બોલ્સનાં પુત્રી પણ પિતાના પગલે ચાલી રહેલ છે. શ્રી. ચેસ્ટરબોલ્સે 'એમ્બેસેડર્સ રિપોર્ટ' નામક પુસ્તક લખ્યું હતું અને તે હાર્પરે ૧૯૫૪ માં પ્રગટ કર્યું હતું. પુત્રીએ ' એટહોમ ઇન ઇન્ડિયા ' લખ્યું છે અને તે ચાલુ માસમાં હાર્કોર્ટ બ્રેઇસ તરફથી પ્રગટ થશે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* નિશાનીવાળા નોંધો 'યુનિયન પી. ઈ. એન. માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત

સંવત ૨૦૧૧ નું બાલસાહિત્ય

[એક પત્ર]*

પ્રિય ભાઇશ્રી,+

ગયા વાર્ષિક પત્ર કરતાં આ પત્ર તમને એક મહિનો વહેલો લખાય છે. તેથી વધારે વહેલો લખવાનો મારો પ્રયત્ન હજુ સફળ થયો નથી.

ચાલુ વર્ષના બાલસાહિત્યના ફાળામાં સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, 'ચેતન પ્રકાશન ગૃહ' 'ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, 'યુગાંતર કાર્યાલય' 'હરિહર પુસ્તકાલય' વગેરેનો મોટો ફાળો છે. જો કે છેલ્લી સંસ્થાનાં પુસ્તકો જોવા મળેલ ન હોઈ, જાહેરખબર પરથી પ્રકાશનોની નોંધ લીધી છે.

ચાલુ વર્ષમાં પણ સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયે પ્રકાશનોમાં કીમતી ફાળો આપ્યો છે.

'કુમાર કથાઓ' 'વીર બાળકો' 'વીર બાળાઓ' તથા 'આદર્શ બાળકો' ગીતા પ્રેસ ગોરખપુરે પ્રગટ કરેલાં તે હિંદી પુસ્તકો પરથી તૈયાર કરાવવામાં આવ્યાં છે. 'કુમાર કથાઓ' માં ૩૫ બાલોપયોગી વાર્તાઓ છે. 'વીર બાળકો' માં આત્મબલિદાન આપનારા ૧૯ બાળકોની વીરકથાઓ છે.

'વીર બાળાઓ' માં તેવા જ પ્રકારની ૧૭ બાળાઓની કથાઓ છે.

'આદર્શ બાળકો' માં બાળકોનાં આત્મત્યાગની ૧૯ વાર્તાઓ છે.

જશોદાબેન કૃત 'એક હતાં શેઠાણી'માં પ્રચલિત ૧૦ વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. જશોદાબેન પાસે પડેલા વાર્તાભંડારમાંથી સંસ્થા બીજી વાર્તાઓ પણ પ્રગટ કરે તેમ ઇચ્છીએ

'ભગવાન બુદ્ધની વાતો'માં શ્રી. શિવમ્‌સુંદરમે ૨૭ જાતક કથાઓ આપેલી છે. કુલ જાતક કથાઓની સંખ્યા તો ૫૫૦ છે. તેમાંથી આ પસંદગી કરવામાં આવ્યાનું જણાય છે.

'બેન્જામિન ફ્રેંકલિન' ના નામથી આપણે સૌ પરિચિત છીએ. આપબળે આગળ વધેલા અમેરિકનોમાં તેમનું સ્થાન ઉંચું છે. તેનું જીવનચરિત્ર કુમારોને પ્રેરણાદાયી નીવડશે. એકજ વર્ષમાં આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ થઈ છે.

'લક્ષ્મીબાઈ' ૧૮૫૭ ના સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધની એક વીર રમણીનું ચરિત્ર છે. એક બહાદુર સ્ત્રી કેટલી વીરતા બતાવી શકે છે તથા સાહસ ખેડી શકે છે તેનું તાદશ ચિત્ર આ પુસ્તકમાં ખડું થાય છે.

'અકબર' શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહે અકબર સંબંધી લખાયેલાં જુદાં જુદાં પુસ્તકો પરથી તૈયાર કરેલ છે. વર્ષો અગાઉ આ સંસ્થા તરફથી ચાલતી ચરિત્ર માળામાં 'સમ્રાટ અકબર ' નામથી દળદાર પુસ્તક બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. તે પુસ્તક બંગાળી લેખક બંકિમચંદ્ર લાહિડી કૃત ' સમ્રાટ અકબર ' નો અનુવાદ હોવાનો ખ્યાલ છે.

---

*નિયમ મુજબ આ પત્રમાં બાલ, કુમાર તથા પ્રૌઢ સાહિત્યનો સમાવેશ થાય છે.

+આફ્રિકાવાસી મિત્રને વર્ષોથી લખાતો પત્ર.

'મેન ઓફ આર્ટ' માં શ્રી શિવમ્ સુંદરમે ફ્રાન્સની આ રણચંડીનાં ચરિત્ર અને સંસ્મરણો આપ્યાં છે. શ્રી. હાસમ હીરજી ચારણિયા પાસે તૈયાર કરાવીને આ જ શીર્ષકથી એક પુસ્તક ચરિત્રમાળા દ્વારા સ્વ. સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજીએ વર્ષો પહેલાં પ્રગટ કર્યું હતું.

આપણા જીવનમાં વ્યાયામને કેટલું સ્થાન છે, અને તે પ્રત્યે આપણે કેવું દુર્લક્ષ સેવીએ છીએ તે બતાવનારૂં પુસ્તક 'વ્યાયામ અને સૂર્યનમસ્કાર' નામથી બહાર પાડવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તકમાં પહેલા વર્ષનો અભ્યાસ આપવામાં આવ્યો છે.

'તરંગલોલા' જૈન કથા છે. તેમાં ગત જન્મના તથા પુનર્જન્મના સિદ્ધાંતને રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

'દેવર્ષિ નારદ' માં શ્રી કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટે નારદના જીવનપ્રસંગો રજુ કર્યા છે.

'દિવ્ય વાર્તાઓ' માં શ્રી. કરસનદાસ માણેકે પોતાની અનોખી શૈલીમાં પંદર ધર્મકથાઓ આપી છે.

'દયાળુ બાળકો'માં કલ્યાણ તરફથી પ્રકટ થયેલ બાળક અંકમાંથી પુસ્તિકારૂપે પ્રગટ થયેલ ૨૩ બાળકોનાં ચરિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે.

નીતિનાં અનેક દષ્ટાંતો રમુજી વાર્તાઓ દ્વારા આપતો 'દષ્ટાંતશતક'નો ગ્રંથ જૈન સંપ્રદાયના તેજસિંઘ નામના કોઇ પંડિતે રચેલો છે તેના પરથી શ્રી વાસુદેવ જોશીએ આ પુસ્તક તૈયાર કરેલ છે. ડગલે ને પગલે આ ગ્રંથનાં દષ્ટાંતો આપણને ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં છે.

શ્રી. પ્રફુલ્લ ઠાકોરે સંપાદિત કરેલ 'બાલ રામાયણ' અત્યારે મળતા બાલ રામાયણમાં આવકારદાયક ઉમેરો છે. રામાયણ એવું પુસ્તક છે, કે જેની જુદા જુદા લેખકોને હાથે તૈયાર થઇ જેટલી પુસ્તિકા નીકળે તેટલી ઓછી છે.

'ભોજપ્રબંધ' માં શ્રી. શિવલાલ જેસલપુરાએ ભોજ અને કાલિદાસની વાર્તાને નવો ઓપ ચડાવીને આપી છે. બુદ્ધિ અને ચાતુર્યની આ વાતો અભ્યાસમાં આગળ વધેલ વિદ્યાર્થીઓને પણ રસ પડે તેવી છે.

'પ્રમાણિક બાળકો' માં દેશપરદેશનાં બાળકોના પ્રમાણિકપણાના ૨૩ કિસ્સાઓ આપવામાં આવ્યા છે. ગીતા પ્રેસ ગોરખપુરથી પ્રગટ કરવામાં આવેલ હિંદી પુસ્તક પરથી આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.

'સોરઠી દુહા સંગ્રહ' માં શ્રી. કાંતિલાલ શ્રીધરાણીએ ૧૪૩૧ દુહાનો સંગ્રહ કર્યો છે. સાથે અર્થ આપેલા ન હોવાથી કેટલાક દુહાઓ સમજવા મુશ્કેલ જણાશે.

'જીવલેણ ગાંઠ' શ્રી. રાજગોપાલચારીની એક ટૂંકી વાર્તાનો અનુવાદ છે. તેમાં દારુથી થતા સર્વનાશનું સચોટ આલેખન છે. રાજાજીએ રચેલી ઘણી ટૂંકી વાર્તાઓ છે તે પૈકી બીજી પણ પ્રગટ કરવા જેવી છે.

'ધર્મની બાળપોથી'માં શ્રીમતી સતીદેવી નં. ઠક્કર તથા શ્રી. નંદલાલ મોહનલાલ ઠક્કરે શરૂઆતનાં ૨૫ પૃષ્ઠોમાં 'ધર્મ' શબ્દની સરળ ભાષામાં સમજણ આપ્યા પછી 'જીવન-

ઘડતરના ૨૫ નિયમો' આપ્યા છે. ત્યારબાદ પ્રાર્થનાઓમાં વંદના, શિખામણ, શુભેચ્છા, ભક્તિનો માર્ગ, દયા, નમ્રતા વગેરે પર ૩૮ કાવ્યો આપેલાં છે. આપણી જૂની વાંચનમાળા પરથી પસંદગી કરીને આ કાવ્યો આપવામાં આવ્યાં છે. પાને પાને ચિત્રોવાળી આ બાળપોથી દરેક માબાપ ખરીદીને બાળકોને સમજાવે તે અતિ જરૂરનું છે.

'વાંચો, વિચારો અને અનુસરો' ૯૧ ટૂંકી બોધક ઘટનાઓનો સંગ્રહ છે. દરેક ઘટનામાંથી વાચકને કંઇ ને કંઇ નવું જાણવાનું મળી રહે છે.

અમદાવાદના **અનડા બુક ડીપો** તરફથી ગયા વર્ષની માફક ચાલુ વર્ષમાં પણ બાલ સાહિત્યનાં પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે. શ્રી. રમણલાલ શાહ કૃત 'મંગરૂર મંદાકિની'માં તે શીર્ષકની વાર્તા ઉપરાંત બાળકોને ગમે તેવી બીજી પાંચ વાર્તા આપવામાં આવી છે. શ્રી. હિનુભાઇ બેપી કૃત 'ગધ્ધા પચીસી' માં ગધેડાની પચીસ વાતો આપવામાં આવી છે. પહેલી વાર્તામાં 'વાઘ' ને બદલે ઠેર ઠેર 'વાધ' છપાઇ ગયેલ છે તે મુદ્રણદોષ નવી આવૃત્તિમાં દૂર થવો જોઇએ. આ સંગ્રહની દરેક વાત સચિત્ર છે. 'સૂરજ બોલાવે' માં શ્રી. મોહિનીચંદ્ર કૃત ત્રણેક જોડકણાં સહિત ૨૭ બાલકાવ્યો છે.

સયાજી બાલ જ્ઞાનમાળાનાં બે પુસ્તકો મળ્યાં છે. બન્નેના લેખક શ્રી. રવિશંકર નરોત્તમદાસ પાઠક છે. તે પૈકી 'વરદાન' તો ત્રણ વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થઇ ગયેલ છે. તેમાં સુભદ્રાએ અર્જુનને કેવી રીતે મેળવ્યા તે વાત આપી છે. 'શકુંતલા' ની વાત તો સુપ્રસિદ્ધ છે. શકુંતલાને દુષ્યન્ત પાસે મૂકવા જનાર બે ઋષિકુમારો પૈકી બીજાનું નામ રુદ્રક આપ્યુ છે. તે શી રીતે તે સમજાતું નથી. મહાકવિ કાલિદાસના નાટકમાં તો તે નામ ક્યાંય દેખાતું નથી. બાલ જ્ઞાનમાળાનાં પુસ્તકો તરીકે પ્રગટ થયેલ આ બન્ને પુસ્તકોની કીમત આકરી ગણી શકાય તેવી છે.

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર તરફથી શ્રી. હરિપ્રસાદ વ્યાસ કૃત 'કનુનો અંધાર પિછોડો' બહાર પડેલ છે. વિક્રમ રાજાની માફક આપણી વાર્તાનો નાયક કનુ અંધાર પિછોડાનો ઉપયોગ કરી ઠેકઠેકાણે ધમસાણ મચાવે છે. બધા પ્રસંગો હાસ્ય ઉપજાવે તેવા છે. સસ્તી કીમતે બાલસાહિત્ય આપવાનો સંદેશ પ્રકાશન મંદિરનો આ પ્રયત્ન સ્તુત્ય છે.

સુરતના **યુગાંતર કાર્યાલયે** ચાલુ વર્ષમાં સાત પ્રકાશનો આપ્યાં છે. 'મોટો થઇશ, ત્યારે' માં નવ બાલનાટિકા છે. આપણે ત્યાં શાળા વગેરેમાં ભજવવા માટેનાં નાટકો ગણી ગાંઠી સંખ્યામાં છે. તેમાં આ પુસ્તક સુંદર ઉમેરો કરે છે. 'ચંદનહાર' મૂળ તો "નવા યુગની સ્ત્રી"નામના સંગ્રહમાં છપાયું હતું. તેમાંથી છૂટું છપાવ્યું છે. સ્વ. રમણલાલ દેસાઇના શબ્દોમાં 'એ સ્ત્રીજાતિની અલંકાર ભૂખ ઉપરનું એક વર્તમાન-કટાક્ષ ચિત્ર છે.' 'રાષ્ટ્ર વિધાયકોનાં કથાનકો' માં સરદાર વલ્લભભાઇ પટેલ, દયાનંદ સરસ્વતી, સ્વામીશ્રી રામતીર્થ, રમણલાલ વ. દેસાઇ, વિનોબા ભાવે નાનક સાહેબ તથા અબ્રાહમ લિંકનના જીવનપ્રસંગો છે. 'મીરાંબાઇ' શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્માકૃત એકાંકી નાટક છે. એ જ લેખક કૃત 'ફોરમલહરી ૧૩' માં માનવશિલ્પીઓ, ઠક્કર બાપા, શ્રી. વિશ્વેશ્વરૈયા, તથા શ્રી શાંતિસ્વરૂપ ભટનાગર' નાં તથા 'રામાયણનાં કથાનકો' પ્રગટ થયાં છે.

વડોદરાના બાલજીવન કાર્યાલય તરફથી 'નીતિકથાઓ ભાગ ૫' માં ભગવાન બુદ્ધના પૂર્વજન્મની સોળ કથાઓ—જાતક કથાઓ આપવામાં આવી છે.

બાળકોને માટે આ બધી કથાઓ શ્રી. રમણલાલ શાહે નવેસરથી લખી છે.

આ જ પુસ્તક ' બીકણુ સસલી અને બીજી વાતો ' તથા ' સોનલ હંસ અને બીજી વાતો 'ના શીર્ષક હેઠળ બાલજીવન નીતિકથામાળાનાં બે પુસ્તકો તરીકે બહાર પાડવામાં આવેલ છે.

અમદાવાદના ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલયે-શ્રી. મનુભાઇ જોધાણી કૃત બે ઉપયોગી પુસ્તકો 'આંગણાની વનસ્પતિ' તથા આંગણાનાં પંખી' પ્રગટ કરેલ છે. પહેલા પુસ્તકમાં 'તુલસી, ડમરો, મેંદી' 'ફરેણુ' 'પોપૈયું' 'કોથમીર' વગેરે દશ વનસ્પતિ સંબંધી માહિતી આપી છે. બીજા પુસ્તકમાં 'કાગડો, કોયલ, પોપટ, કુકડો વગેરે સાત પંખીઓ સંબંધી માહિની છે. બન્ને પુસ્તિકા સચિત્ર છે તથા બન્નેમાં અઘરા શબ્દોના અર્થ આપવામાં આવ્યા છે. મોટાં બિબાં, સફેદ કાગળ, સ્વચ્છ મુદ્રણ વગેરે આ પ્રકાશનોની વિશિષ્ટતા છે. શ્રી. શંકરભાઈ સો. પટેલ કૃત 'ખીલેલાં કમળ' માં સાત વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. બધી વાર્તા એક યા બીજા સ્વરૂપે પ્રસિદ્ધ થયેલ વાર્તાઓ પર રચવામાં આવી છે.

શ્રી મનુભાઇ જોધાણી કૃત 'આંગણાની વનસ્પતિ ભાગ ૨ માં 'શીંખુડી, કેળ, જાસૂદ, મરચી, સરગવો, એરંડો, ઓરસલી તથા કારૂંદરો, વિષે પુષ્કળ માહિતી આપી છે. 'આપણી વનસ્પતિ' ના બન્ને ભાગ ઘરઆંગણે ઊગતી વનસ્પતિ વિષે જરૂર જોઇતી માહિની પૂરી પાડતા હોઇ ઉપયોગી નીવડવા સંભવ છે.

રવાણી પ્રકાશન ગૃહે લોકઘડતર માળાની ચાર પુસ્તિકા ચાલુ વર્ષમાં પ્રગટ કરેલ છે. શ્રી ગણેશ વાસુદેવ માવલંકર કૃત ' હૈયાને અજવાળે ' માં દાદા સાહેબે વર્ણવેલા સાત જીવનપ્રસંગો છે ' મોતી ' જોન સ્ટાઇનબેકની લખેલ દંતકથા તેમ જ રૂપકકથા છે. મનુષ્યમાં રહેલી દૈવી અને આસુરી વૃત્તિનું તેમાં ચિત્ર છે. શ્રી. જયંતી દલાલના મૂળ અનુવાદનું તેમણે પોતે તથા શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકરે સંક્ષિપ્તીકરણ કર્યું છે.

શ્રીમતી શારદાબેન મહેતા કૃત ' સંભારણાં ' તેમનાં જીવનસંભારણાંનું સંક્ષિપ્તીકરણ છે. ૭૩ વર્ષની વય વટાવી ગયેલ આ વિદુષી નારીની કથામાંથી ઘણું જાણવાનું મળી આવે તેમ છે. ' મહીના ઓવારે ' શ્રી. પુષ્કર ચંદરવાકરની ચાર નાટિકાઓનો સંગ્રહ છે. પહેલી ત્રણ નાટિકામાં સ્ત્રીપાત્ર નથી તો ચોથી નાટિકામાં પુરુષપાત્ર નથી.

આ પુસ્તિકાના રૂપરંગ કોઇ પણ અંગ્રેજી પુસ્તિકાના રૂપરંગને ટપી જાય તેવાં છે. ૪૮-૫૦ પાનાંની આ પુસ્તિકાની કીમત આઠ આના છે. પુસ્તિકામાં રહી ગયેલ કોઇ કોઇ મુદ્રણદોષો નવી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવામાં આવશે તેમ ઈચ્છીએ.

ચેતન પ્રકાશન ગૃહ લિમિટેડ તરફથી બીજાં પુસ્તકો ઉપરાંત સમાજશિક્ષણ શ્રેણીની ૭ પુસ્તિકા બહાર પડી છે. રૂપરંગમાં આકર્ષક આ છએ પુસ્તકો વસાવી લેવા જેવાં છે. શ્રી. રમણલાલ સોનીકૃત ' તેનસિંગ ' માં એવરેસ્ટ વિજેતાની કથા છે. તે જ લેખક કૃત ' હ્યુ એનત્સંગ ' માં ચીનના વિદ્વાન હ્યુ એનસંગની જીવનકથા છે. જગતના મહાન પ્રવાસી ' માર્કોપોલો ' નું જીવન ચરિત્ર તે જ લેખકે આપ્યું છે. રેડિયમના શોધક ' મેડમ કયુરી 'નું જીવનચરિત્ર સુભદ્રા ગાંધીએ આલેખ્યું છે. મેડમ કયુરીના જન્મની સાલ મુદ્રણદોષથી '૧૬૮૭' આપેલ છે, તે '૧૮૬૭' જોઈએ. સમાજશિક્ષણશ્રેણિ પુસ્તકોમાંથી પ્રજા

હોવી જોઇએ, અપંગની પ્રતિભાથી ખૂબ પ્રસિદ્ધિમાં આવેલ તથા તાજેતરમાં ભારતની મુલાકાતે આવી ગયેલ કુદરતી ખોડ સામે ઝઝૂમનાર વિદુષી અંધનારી 'હેલન કેલર' ની જીવનકથા પણ સુભદ્રા ગાંધીએ લખેલ છે. તે જ લેખિકાએ 'દયાની દેવી' તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ 'ફ્લોરેન્સ નાઇટિંગેલ' નું જીવનચરિત્ર આપ્યું છે. આ છયે પુસ્તિકાઓ શ્રી. દિવ્યકાંત ઓઝાનાં ચિત્રોથી વિભૂષિત થયેલી છે. આ શ્રેણીમાં બીજી પુસ્તિકાઓ બહાર પાડવાની હશે, પણ તેનો નિર્દેશ ક્યાંયે મેળવી શક્યો નથી.

આ જ સંસ્થાએ 'વિશ્વ ઇતિહાસનું પાત્રાલેખન' શ્રેણિમાં-ચંદ્રભાઇ કા. ભટ્ટ કૃત ચાર પુસ્તકો બહાર પાડયાં છે. 'સોક્રેટીસ અને પ્લેટો' આ બન્ને વિભૂતિઓનાં રસમય શૈલીમાં જીવનચરિત્રો છે. ચાલુ મહિનામાં જ બુદ્ધજયંતી ઉજવવાની છે ત્યારે 'ગૌતમ બુદ્ધ' નું પ્રકાશન આવકારદાયક છે 'જુડીઆનો જુડાસ' નું ચરિત્ર ગુજરાતીમાં પહેલી જ વખત પ્રગટ થાય છે. 'સંત ઇસુ' માં ક્રિસ્તી ધર્મના મહાન સ્થાપકનું અદ્ભુત ચરિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે.

'ધ્રુવની સફરે' જુલેવર્નની સાહસકથાનું શ્રી. વિજયગુપ્ત મૌર્યે કરેલું પ્રાણવાન્ અવતરણ છે. 'પ્રવાસી' ના વાચકોથી આ સિદ્ધહસ્ત લેખકનું નામ અજાણ્યું નથી. આપણે સાહસકથાઓમાં આ પુસ્તકના પ્રકાશનથી એક સુંદર ઉમેરો થયો છે.

'ઘરની મુસાફરી' વિજ્ઞાનના સિદ્ધહસ્ત લેખક એમ. ઇલિનના પુસ્તકનો અનુવાદ છે. ઘર પણ એક ચમત્કારિક દેશ છે. તેમાં રહેલી વસ્તુઓ પણ અદ્ભુત છે. તે અદ્ભુતતાનો પરિચય બાળકોને ગમી જાય તે રીતે આ પુસ્તકમાં કરાવવામાં આવ્યો છે. 'કેટલા વાગ્યા?' તેજ લેખકના બીજા પુસ્તકનો અનુવાદ છે. તેમાં સમય માપવાની આજ સુધીની રીતોનો કડીબદ્ધ ઇતિહાસ આપવામાં આવ્યો છે.

સુરતના ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર તરફથી દર મહિને પ્રગટ થતી બાલકુસુમાવલિનાં નીચેનાં પુસ્તકો ચાલુ વર્ષમાં પ્રગટ થયાં છે.

શ્રી. નટવરલાલ માલવી સંપાદિત 'અમર મોત' માં 'અમર મોત' 'કૂતરાંને ખાતર' 'વીર બાળક' 'વીર બાળા' 'વીર સૈનિક' 'અણુનમ ફાંકો' 'બરફના બેટમાં' 'જીવસાટે' તથા 'વીરતા' મળી નવ સ્વાર્પણની કથાઓ છે. 'ગીરના જંગલમાં' 'સુંદરસિંહ લુટારો' 'એનું નામ વીરતા' 'ખરી બહાદુરી' 'ખરો ખેલ' તથા 'ગિરના જંગલમાં' મળી પાંચ શૌર્ય-કથાઓ છે. 'પોતાનું પરાક્રમ' માં 'અજબ શૂરાતન' 'જંગલના વાસી' 'લુટારૂ સરદાર' 'બળની કસોટી' 'છેલ્લો શિકાર' 'નર્યા હાથે ચિત્તાનો શિકાર' 'પાલખીએ વાઘ નસાડયો' તથા 'પોતાનું પરાક્રમ' સહિત આઠ કથાઓ છે. 'પ્રતાપાદિત્ય'માં 'ગુલબહાર,' 'પ્રતાપાદિત્ય' 'વીર ગજરાજ' 'ઇશાખા' 'સીતારામ' તથા 'જાલિમ-મેદાન' શીર્ષક ૬ ઇતિહાસ-કથાઓ છે.

'ભોડ કાકા' ગાંડીવના ૨૯-મા વરસનું ભેટ પુસ્તક છે. આ એક દેડકાની કથા છે. તેમાં ભોડ કાકાનો ચિત્રકાર થવા જતાં કેવો રકાસ થયો અને છેવટે મૂળગા મોચીડા માંગા કેમ થવું પડયું તેનું રમુજી શૈલીમાં વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે;

બાલ કુસુમાવલિના પુસ્તક 'અબોલકુંવર' માં શ્રી. ખંડેરાવ પવારે 'આકાશવાણી' માં એક બેનના નિઃસ્વાર્થ પ્રેમની કથા; મહેનતના ફળમાં મહેનતનો મહિમા દર્શાવનારી વાત, વેંતિયાનાં પરાક્રમમાં નામ પ્રમાણે જ પરાક્રમો 'અબોલકુંવર' માં દયાળુપણાની મહત્તાની વાત તથા 'અખેદાખડી તથા 'માનું હેત' ની વાતો આપી છે.

'દાડમપરી' ના લેખક શ્રી. અનંતે 'રૂપાંમાશી' 'કાજળરેખા' તથા દાડમપરી એમ ત્રણ વાતો આપી છે. આ પૈકી 'કાજળરેખા' અગાઉ ક્યાંક છપાઇ ગઇ હોય તેમ લાગે છે.

બાલકુસુમાવલિનાં બીજાં પુષ્પો તરીકે શ્રી. હરગોવિંદ મોદી કૃત 'ગાંધીજીની વાતો ભાગ ૧–૭', પ્રગટ થયાં છે ૪૦–૪૦ પાનાંની આ પુસ્તિકાઓમાં સરળ ભાષામાં ગાંધીજીના જીવનના અનેક પ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે. પ્રૌઢ શિક્ષણના આ યુગમાં આ પુસ્તિકાઓની કીંમત જેટલી આંકીએ તેટલી ઓછી છે.

બાલકુસુમાવલિનાં પુસ્તકો મોટાં બીબાંમાં પુષ્કળ ચિત્રો સહિત છાપવામાં આવે છે. તેમાં માત્ર એક જ અપૂર્ણતા સાલે તેવી છે. માત્ર એક જ પાનું વધારીને જો અનુક્રમણિકા આપવામાં આવી હોત તો વાંચનારને તે વધારે અનુકૂળ પડત.

શ્રી. કેસનજી મણિભાઇ દેસાઇ કૃત અમીઝરણું ભાગ ૧–૪ પૈકી પહેલો ભાગ વહેલો પ્રગટ થયો છે, પણ બધા ભાગો સાથે મળેલ હોઇ બધા ભાગોની નોંધ સાથે જ લેવાય છે. ચારે ભાગો દેશવિદેશના મહાપુરુષોનાં નોંધપાત્ર જીવનપ્રસંગોથી ભરચક છે. બીજા ભાગમાં 'ઉપકારનો બદલો' નામક વાર્તામાં બે વિદ્યાર્થીઓનાં નામ 'નેલ્સન'અને ડેવિડ' આપ્યાં છે. વર્ષો પહેલાં અંગ્રેજી શાળાઓમાં ચાલતા પાઠ્ય પુસ્તકમાં તે નામો 'નિકોલસ અને વેઇક' છે. આ નામ સાચાં કે લેખકે આપેલાં નામ સાચાં છે તે નક્કી થવું જોઈએ. 'ગાંધીજીની વાતો' જેટલાં જ આ પુસ્તકો પણ ઉપયોગી નીવડશે.

આ સંસ્થાએ બકોર પટેલનો અગિયારમો ભાગ 'માનો યા ના માનો'. નામથી પ્રગટ કર્યો છે. તેમાં પેટ પકડીને હસાવે તેવા સંખ્યાબંધ પ્રસંગો આપેલા છે. 'ગાંડીવ' માં તે પ્રગટ થતા હતા ત્યારે તે વાચકોનું સારૂં આકર્ષણ જમાવી શકયા હતા.

'ગુજરાત સમાચાર' ના બાલસાપ્તાહિક 'ઝગમગે' પણ બાળોપયોગી પુસ્તકો પ્રગટ કરવા માંડયાં છે. પુષ્કળ ચિત્રો, મોટાં બીબાં, આકર્ષક પૂઠું, સસ્તી કીમત તથા સિદ્ધહસ્ત લેખકની પ્રસાદી આ પુસ્તકોની વિશિષ્ટતા છે, પ્રગટ થયા પછી એકાદ મહિના પછી પુસ્તકની નકલ મળતી ન હોઇ ઢીલમાં રહેનારને આ પુસ્તકો મળતાં નથી. તેથી તેની વધારે નકલો છપાવવા સંચાલકો વિચાર કરશે, જેથી બીજાં પુસ્તકોની માફક જયારે જોઇએ ત્યારે મળી શકે. શ્રી. જીવરામ જોશી કૃત 'રામાયણ ભાગ ૧–૨' માં આપણને રામાયણ વિષે એક વધારે નવીન પુસ્તક મળે છે. શ્રીમદ્ ભાગવત દશમસ્કંધમાં કૃષ્ણચરિત્ર શ્રી. હિનુભાઇ જોષીએ આપ્યું છે.

અમદાવાદના ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડે કેટલાંક પુસ્તકોનાં પુનર્મુદ્રણ ઉપરાંત નવાં પુસ્તકો પણ આપ્યાં છે. શ્રી. ધૂમકેતુ કૃત 'જ્ઞાનકુંજ' 'જ્ઞાનકથાઓ'. ના ચાર ભાગમાં આપેલ પ્રકારની ૨૫ નાની કથાઓ છે, 'સાધુ તો ચલતા ભલા' માં શ્રી.

ઈશ્વર પેટલીકરે ' રવિશંકર મહારાજ ' ' મુનિ સંતબાલજી ' ' ઠક્કર બાપા ' તથા " સ્વામી આનંદ ' ની સાથે પોતાને થયેલ મુલાકાતનું વર્ણન આપેલ છે. આ મુલાકાતો અગાઉ કોઈ માસિકમાં છપાઈ ગયાનું સ્મરણ છે, પણ તે સંબંધી પ્રસ્તાવનામાં કંઇ ઉલ્લેખ મળી આવતો નથી. બન્ને પુસ્તકો પ્રૌઢશિક્ષણને ઉપયોગી થઇ પડે તેવાં છે, ' ઝબુક વિજળી ઝબુક ' માં શ્રી. મકરન્દ દવે પોતાનાં સુગેય ૪૫ નવાં બાળગીતો આપણને આપે છે. દરેકે દરેક ગીત સહેલાઇથી યાદ રહી જાય તેવું છે.

હવે પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો લઈએ. 'મયૂર કિતાબે' તરફથી 'બચ્ચોંકી પહલી કિતાબ' બહાર પડી છે. રેચલ ગ્રેન ફિલ્ડનાં ચિત્રોથી સુશોભિત આ મૂળાક્ષરો તથા આંકડાની ઓળખાણ આપણાં પ્રકાશનોમાં એક નવી જ ભાત પાડે છે. તેની કીમત આમજનતાને પોસાય તેવી નથી. શ્રી. નટવર મોદી કૃત ' ટચાકા ' વહેલું બહાર પડેલ છે. પણ સમાલોચના માટે મોડું મળતાં, અપવાદ તરીકે, તેની આમાં નોંધ લેવામાં આવી છે. 'ટચાકા'માં શ્રી. મોદી કૃત મોટા ભાગે કવિતા તથા વાર્તા તથા બે જીવનચરિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે.

શ્રી. દીપક મનાણી કૃત 'બાલપાંખડી' ચાલુ વર્ષમાં મળેલ છે. તેમાં ' જયહિન્દ ' માં પ્રગટ થયેલાં તથા બીજાં ૨૮ બાલગીતો છે. ગીતો જેટલાં ભાવવાહી છે તેવા પુસ્તિકાના રૂપરંગ આકર્ષક નથી, તે સખેદ નોંધવું પડે છે.

શ્રી. મગનલાલ જોષી તણુસાકર કૃત ' હસતા ફુલડાં ' નાં ૩૪ ગીતો પૈકી ઘણાં ખરાં ' બાલમિત્ર ' માં છપાઇ ગયાં છે. અને ઓલ ઇન્ડિયા રેડિયોનાં બાળકો માટેના કાર્યક્રમમાં ગવાઇ ચૂકયાં છે. પ્રાથમિક ધોરણ ૧ થી ૪ ના વિદ્યાર્થીઓ માટે આ ગીતો ગ્રંથસ્થ કરીને તથા તેની સ્વરલિપિ પણ સાથે આપીને બાળકો પર ખરેખર ઉપકાર કર્યો છે.

આ ઉપરાંત બીજાં પ્રકાશનો પણ થયાં હશે. પરંતુ જેટલી શકય હતી તેટલી માહિતી આમાં આપી છે. બીજા પ્રકાશકો પણ પોતાનાં પુસ્તકો સંબંધી માહિતી મોકલતા રહેશે તો આ યાદી તેટલે અંશે વધારે સંપૂર્ણ થઇ શકશે.

—છોટાલાલ માનસિંગ દામદાર

આકાશમાં જે રીતે ભૌતિક હવા વહેતી રહે છે, એ રીતે આધ્યાત્મિક હવા પણ વહેતી રહે છે. આ હવાનું પ્રભવસ્થાન છે મુક્ત પુરુષો. એના અવ્યક્ત સ્પર્શથી બદ્ધો મુમુક્ષુ બને છે.

o

ભક્ત પ્રાણવૃત્તિથી રહે છે; અર્થાત્ મનો મનોવૃત્તિથી નથી રહેતો. નિર્વાસિત બનીને રહે છે.

o

યતત્સ્વિપશ્ચિતનમ્પ્તરન્સ્થિતપ્રજ્ઞ

o

'તત્ત્વ'-ભાવના સાત્ત્વિક મનનો એક રોગ છે.

o

ભગવાનના પ્રેમાળ સ્વભાવને કારણે ભગવાન જગત્પતિ. સંતોના પુરુષાર્થને કારણે ભગવાન સત્પતિ. મારી પ્રાર્થનાને કારણે ભગવાન મત્પતિ.

સં. ૨૦૧૧ નું બાલસાહિત્ય (પરિશિષ્ટ)

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય–અમદાવાદ

૧ કુમારકથાઓ		૦–૮
૨ વીર બાળકો		૦–૬
૩ વીર બાળાઓ		૦–૫
૪ આદર્શ બાળકો		૦–૬
૫ એક હતાં શેઠાણી	(જશોદાબેન)	૦–૮
૬ ભગવાન બુદ્ધની વાતો	શિવમ્ સુંદરમ્	૧–૦
૭ બેન્જામિન ફ્રેંકલિન	શાંતિ ના. શાહ	૧–૪
૮ લક્ષ્મીબાઇ	શિવમ્ સુંદરમ્	૦–૧૨
૯ અકબર	ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ	૧–૦
૧૦ જોન ઓફ આર્ક	શિવમ્ સુંદરમ્	૦–૧૨
૧૧ વ્યાયામ અને સૂર્ય-નમસ્કાર	ડૉ. જીવનબંધુ ચોકસી	૦–૮
૧૨ તરંગલોલા	કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ	૦–૬
૧૩ દેવર્ષિ નારદ	,,	૦–૫
૧૪ દિવ્ય વાર્તાઓ	કરશનદાસ માણેક	૧–૦
૧૫ દયાળુ બાળકો	પદ્મા ફડિયા	૦–૬
૧૬ દૃષ્ટાંતશતક	વાસુદેવ મહાશંકર જોશી	૧–૪
૧૭ બાલરામાયણ	પ્રફુલ્લ પ્રા. ઠાકોર	૧–૦
૧૮ ભોજપ્રબંધ	શિવલાલ જેસલપુરા	૧–૪
૧૯ પ્રમાણિક બાળકો	કાંતિલાલ શ્રીધરાણી	૦–૫
૨૦ સોરઠી ઇતિહાસંગ્રહ	,,	૦–૧૨
૨૧ ધર્મની બાળપોથી	સતીદેવી નં. ઠક્કર, નં. મો. ઠક્કર	૦–૬
૨૨ જીવલેણુ ઝાડ	રાજાજી	૦–૧૨
૨૩ વાંચો, વિચારો અને અનુસરો	કુ. પદ્મા ફડિયા	
૨૪ સદ્બોધ સરિતા	ગોપાળજી ઠક્કર	૧–૮

ચેતન પ્રકાશન ગૃહ લિ. જવાહરનગર–મુંબઇ

૧ તેનસિંગ	રમણલાલ સોની	૦–૮
૨ હ્યુએનસંગ	રમણલાલ સોની	૦–૮
૩ માર્કો પોલો	રમણલાલ સોની	૦–૮
૪ મેડમ ક્યુરી	સુભદ્રા ગાંધી	૦–૮
૫ હેલન કેલર	સુભદ્રા ગાંધી	૦–૮
૬ ફ્લોરેન્સ નાઇટિંગેલ	સુભદ્રા ગાંધી	૦–૮
૭ સોક્રેટીસ અને પ્લેટો	ચંદ્રભાઇ ભટ્ટ	૧–૪
૮ ગૌતમ બુદ્ધ	,,	૧–૮
૯ જુડીઆનો જુડાસ	,,	૧–૮
૧૦ સંત ઇસુ	,,	૧–૮
૧૧ કેટલા વાગ્યા ?	શંકરલાલ શાહ	૧–૪
૧૨ ઘરની મુસાફરી	,,	૧–૪
૧૩ ધ્રુવની સફરે	વિજયગુપ્ત મૌર્ય	૩–૪

યુગાંતર કાર્યાલય–સુરત

૧ મોટા થઇશું ત્યારે	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૦–૧૨
૨ ચંદનહાર	,,	૦–૬
૩ રાષ્ટ્રવિધાયકોનાં કથાનકો	,,	૦–૮

૦ મીરાંબાઈ (નાટક)	શારદા પ્રસાદ વર્મા	૦-૬
૫ ફોરમ લહરી ૧૩ માનવશિલ્પીઓ	,,	૦-૮
૬ પુરાણનાં પાત્રો—સીતા	,,	૦-૨-૬
૭ પુરાણનાં પાત્રો-રામાયણનાં કથાનકો	,,	૦-૫

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર—સુરત

૧ અમર જ્યોત	સંપાદક નટવરલાલ માલવી	૦-૧૨
૨ ગિરના જંગલમાં	,, ,, ,,	૦-૧૨
૩ પોલાનું પરાક્રમ	,, ,, ,,	૦-૧૨
૪ પ્રતાપાદિત્ય	,, ,, ,,	૦-૧૨
૫ ભોડ કાકા	રેખા અ. શ્રોફ	૦-૧૨
૬ અમોલકુંવર	ખંડેરાવ માનાજી પવાર	૦-૧૨
૭ દાડમપરી	અનંત	૦-૧૨
૮-૧૪ ગાંધીજીની વાતો ભાં. ૧ થી ૭	હરગોવિંદ મોદી	૨-૧૦
૧૫-૧૮ અમીઝરણાં ભા. ૧-૪	કસનજી દેસાઈ	૧-૪
૧૯ ખકોર પટેલ-માનો યા ન માનો	હરિપ્રસાદ વ્યાસ	૨-૦

ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. અમદાવાદ

૧ જ્ઞાનકુંજ	ધૂમકેતુ	૧-૦
૨ સાધુ તો ચલતા ભલા	ઇશ્વર પેટલીકર	૧-૪
૩ ઝબૂક વીજળી ઝબૂક	મકરન્દ દવે	૧-૪

મહારાજા સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય—વડોદરા

૧ ગુજરાતનાં પક્ષીચિત્રો	પ્રદ્યુમ્ન દેસાઈ	૦-૮
૨ રૂપાં અને પરીઓ	માયા મહેતા	૦-૮
૩ મેઘધનુષ	,,	૦-૮

૪ આકાશનું સસલું	માયા મહેતા	૦-૮
૫ કચકચીઓ કાચબો	,,	૦-૮
૬ મૂરખ માછલી	,,	૦-૮
૭ કબુતર અને ઉંદર	,,	૦-૮

હરિહર પુસ્તકાલય—સુરત

(લેખકઃ- રમણલાલ સોની)

૧ અશો જરથુસ્ત્ર, અને મહમદ પયગંબર	૦-૮
૨ ભગવાન મહાવીર અને બુદ્ધ	૦-૮
૩ ઈશુ ખ્રિસ્ત અને ભગવાન ચૈતન્ય	૦-૮
૪ રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને સ્વામી વિવેકાનંદ	૦-૮
૫ રાજા રામમોહન રાય અને સ્વામી દયાનંદ	૦-૮
૬ સંત તુકારામ અને એકનાથ	૦-૮
૭ સંત જ્ઞાનેશ્વર અને અહલ્યાબાઇ	૦-૮
૮ ગુરુ નાનક અને સંત કબીર	૦-૮
૯ લો. તિલક અને દેશબંધુ દાસ	૦-૮
૧૦ મહાત્મા ફુલે અને ગુરુદેવ ટાગોર	૦-૮

બાલજીવન કાર્યાલય—વડોદરા

૧ નીતિકથાઓ ભા. ૫	રમણલાલ નાનાલાલ શાહ	૧-૨
૨ સોનલ હંસ અને બીજી બાલવાર્તાઓ	,,	૦-૧૦
૩ બીકણ સસલી અને બીજી બાલવાર્તાઓ	,,	૦-૧૦

અનડા બુક ડેપો—અમદાવાદ

૧ મગરૂર મંદાકિની	રમણલાલ નાનાલાલ શાહ	૦-૮
૨ ગપ્પા પચીસી	હિનુભાઇ જોશી	૦-૧૨
૩ સૂરજ બોલાવે	મોહિનીચંદ્ર	૦-૫

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ—અમદાવાદ

૧ હૈયાને અજવાળે	ગણેશ વાસુદેવ માવલંકર	૦–૮
૨ મોતી	જયંતિ દલાલ	૦–૮
૩ સંભારણાં	શારદાબહેન મહેતા	૦–૮
૪ મેડીના ઓવારે	પુષ્કર ચંદરવાકર	૦–૮

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર લિ. અમદાવાદ

૧ કનુનો અંધારપિછોડો	હરિપ્રસાદ વ્યાસ	૦–૧૨

ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદ

૧ આંગણાની વનસ્પતિ ભાગ ૧	મનુભાઇ જોધાણી	૦–૧૨
૨ આંગણાનાં પંખી	,,	૦–૧૨
૩ ખીલેલાં કમળ	શંકરભાઇ સો. પટેલ	૦–૯
૪ આંગણાની વનસ્પતિ ભાગ ૨	મનુભાઈ જોધાણી	૧–૦

ઝગમગ પ્રકાશન, ખાનપુર, અમદાવાદ

૧ રામાયણ ભા. ૧	જીવરામ જોશી	૦–૧૨
૨ રામાયણ ભા. ૨	,,	૦–૧૨
૩ શ્રીમદ્ ભાગવત–કૃષ્ણચરિત્ર	હિનુભાઇ જોશી	૧–૦
૪ વીર હનુમાન	જીવરામ જોશી	૧–૦

પ્રાચ્ય વિદ્યા મંદિર—વડોદરા

૧ વરદાન	રવિશંકર નરોત્તમદાસ પાઠક	૧–૧–૬
૨ શકુન્તલા	,,	૧-૮-૦

પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો

૧ ખચ્ચોકી પહેલી કિતાબ		૧–૪
૨ ટચાકા	નટવર મોદી	૦–૧૨
૩ બાલપાંખડી	દીપક મનાણી	૦–૪
૪ હસવાં ફુલડાં	મગનલાલ જોષી	૧–૦

પુનર્મુદ્રણો

૧ મોતીભાઇ અમીન	રસૂલભાઈ વહોરા	(ત્રીજી આ.)	૦–૪
૨ લોકમાન્ય ટિળક	,,	(,,)	૦–૪
૩ વીર નર્મદ	,,	(બીજી આ.)	૦–૪
૪ પંડિત મોતીલાલ નહેરૂ	,,	(બીજી આ.)	૦–૪
૫ દીનદયાળ બાપા	,,	(,,)	૦–૪
૬ ગોપાળ કૃષ્ણ ગોખલે	,,	(,,)	૦–૪
૭ કુ હેલનકેલર	,,	(,,)	૦–૪
૮ અબ્રાહમ લિંકન	,,	(,,)	૦–૫
૯ ચીનનાં બાળકો	નીરૂ દેસાઇ	(,,)	૦–૬
૧૦ કરણદેવી	જયન્ત પરમાર	(,,)	૧–૦
૧૧ બોધકથાઓ	ધૂમકેતુ	(ત્રીજી આ.)	૧–૦
૧૨ સતી સાવિત્રી	સ્વામી સાંઇ શરણાનંદજી	(ચોથી આ.)	૦–૪
૧૩ બાળકોના આચાર	સોમાભાઇ ભાવસાર	(બીજી આ.)	૦–૪
૧૪ બાળકોની રીતભાત	,,	(,,)	૦–૪૦
૧૫ બાળકોનો આનંદ	સોમાભાઇ ભાવસાર	(,,)	૦–૩
૧૬ બેન્જામિન ફ્રેંકલિન	શાંતિ ન. શાહ	(,,)	૧–૪
૧૭ વિદ્યાર્થી	લલ્લુભાઈ ખકોરભાઇ પટેલ	(,,)	૦–૮
૧૮ મારા ભારત દેશ	કાંતિલાલ હ. પરીખ	(ત્રીજી આ.)	૦–૧૨
૧૯ કુમાર વીરસેન ૧–૨	ચંદ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ	(ચોથી આ.)	૧–૪

પરદેશનાં પ્રારંભિક વર્તમાનપત્રો

'સેઇલ્સ એન્ડ વૉન્ટસ એડવરટાઇઝર ' ના એક તાજા અંકમાં શ્રી. એચ. એ. રોઝે શરૂઆતનાં વર્તમાનપત્રો સંબંધી કેટલીક રસદાયક હકીકત આપી છે.

છાપખાનાની શરૂઆત પહેલાં લાંબા સમયથી જુદા જુદા સ્વરૂપની હાથે લખેલી ખબર પત્રિકાઓ નિઃશંકપણે હતી અને ગટેન્બર્ગની ૧૪૪૦ ની શોધ પછી પણ સંખ્યાબંધ પેમ્ફલેટો તથા સામાન્ય ખબરનાં પતાકડાંઓ નીકળતાં હતાં. પણ વર્તમાનપત્રને મળતું આવતું કંઇક બહાર પડતાં પહેલાં આપણે સત્તરમી સદીની રાહ જોવી પડે છે.

પહેલવહેલા વર્તમાનપત્ર સંબંધી મતભેદો પ્રચલિત છે. કેટલાક ૧૬૩૦ ના થિએટ્રેસ્ટ રેનો ડોટના પ્રખ્યાત ' ગેઝેટ ' ને પહેલું ગણે છે તો કેટલાક ૧૬૦૫ માં એન્ટવર્પથી પ્રગટ થયેલ ' નીયુઆઈવ ટિજડિન્જન ' (Niuive Tijdingen) ને પહેલું ગણે છે. ૧૬૦૯ માં પ્રગટ થયેલ એક જર્મન પ્રકાશનમાં છાપેલા ખબરના પતાકડાનો નિર્દેશ છે. અને ૧૬૧૬ માં એન્ટવર્પમાં ખબર પતાકડાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે. ૧૬૨૦માં આમ્સ્ટર્ડામમાં છપાયેલ બે પાનાંના વર્તમાનપત્રની નકલ બ્રિટિશ સંગ્રહસ્થાનમાં છે અને ૧૫૮૮ માં અંગ્રેજી ' મર્ક્યુરી ' હોવાનું માનવામાં આવે છે. ઇ. સ. ૧૬૦૫ માં સ્ટેશનર્સ કંપનીના એક ફ્રીમેન નાથાનિયલ બટ્ટરે બે અદ્દભુત ખૂન કેસના રિપોર્ટો પ્રગટ કર્યા હતા અને આજે આપણે પહેલા ખબર ગણી શકીએ ૧૬૬૩ માં સર રોબર્ટ્સ એસ્ટ્રેન્જે ' ધી પબ્લિક ઇન્ટેલિજન્સ'ની સ્થાપના કરી ત્યારબાદ ૧૭૦૪ માં ડેનિયલ ડીફોનું ' ધી રિવ્યુ ' પ્રગટ થયું.

જો કે ૧૬૯૫ માં છાપખાના પરની ' સેન્સરશિપ ' દૂર કરવામાં આવી હતી છતાં પાર્લામેન્ટની બાબતના ખબરો છાપવા માટે સંપૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય ૧૭૭૨ સુધી પ્રાપ્ત થયું નહોતું. તે સાલમાં ફક્ત ખબર છાપનારા પત્રોની સાથે રાજકીય પત્રોને સમાન હક્ક મળ્યા. ૧૭૧૧ માં ફરજીઆત લાદવામાં આવેલી એક પેન્સની 'સ્ટેમ્પ ડયુટી' ૧૮૪૧ માં રદ થઇ તે પહેલાં વધીને ૪ પેન્સ થઈ હતી અને આને અંગે ફેલાવાને અડચણ થઈ હતી. તે સ્ટેપ ડ્યુટી રદ થતાં ૧૮૮૨ માં લોકપ્રિય 'અર્ધા પેન્સનું છાપું' મોટે ભાગે આલ્ફ્રેડ હાર્મ્સવર્થ (પાછળથી લોર્ડ નોર્થક્લિફ) ના પ્રયત્નોથી શરૂ થયું. વર્તમાનપત્રોના ઇતિહાસમાં ગેવાન જોઅબી પોલ રૂટર નામનો એક જર્મન હતો. તેણે ૧૮૪૯ માં આચેન ખાતે પહેલવહેલાં પોતાની ખબરસંસ્થાની સ્થાપના કરી. ઓટો મર્જેનથેલરનું ' વલોયર ' ટાઇપસેટર પહેલ વહેલાં ૧૮૮૬ માં વેચાણ માટે મૂકયું. ' ન્યુયોર્ક રિવ્યુ ' એ તેની પહેલવહેલી ખરીદી કરી. ૧૮૯૦ માં ' લીડ્ઝ મર્ક્યુરી ', પ્રેસ્ટન ગાર્ડિન ' સ્કોટિશ લીડર ' ધી પીપલ ' શેફીલ્ડ ડેઇલી ટેલિગ્રાફ ' ' નોટિંગહામ ગાર્ડિયન ' ' ન્યુકેસલ ક્રોનિકલ ' અને ' ધી ફિનેન્શિયલ ટાઇમ્સે ', તેને અપનાવ્યાં. મર્જેન થેલર પછી વિકસનું 'પેઇજ' કરવાનું યંત્ર આવ્યું. તે ' મોર્નિંગ પોસ્ટે' ખરીદ કર્યું. ત્યારપછી ' યંગ ' નું તથા ૧૮૫૭ માં મેટર્સલિનું યંત્ર આવ્યું. તાજેતરનાં વર્ષોમાં તો તેનાથી પણ વધારે વિકાસ થયેલ છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

મહિલા પુસ્તકાલય શા માટે ?

"જગતને સુંદરીઓ જેટલું સુંદર રાખશે તેટલું તે સુંદર રહેશે. કુલત'ની મેલ નહિ ચડવા દે તેટલા નહિ ચડે; સંસારને યે સમાજ નિર્મળી છાંટશે તેટલો તે નિર્મળ રહેશે."

—મહાકવિ ન્હાનાલાલ

સ્ત્રીઓ સમાજનું સર્જન કરે છે. પુરુષોનાં લઢતાં-વઢતાં ઝનૂની ટોળાંને સ્ત્રીઓજ કાબૂમાં રાખીને સામાજિક જીવન જીવવા પ્રેરે છે. સ્ત્રી કેળવાયેલી હોય તો તેની ભાવિ પ્રજા સારી થવાની છે. 'નારીમાંથી નારાયણી'ના ઘડતર માટે સ્ત્રીશિક્ષણની જરૂર છે. સુશિક્ષિત મહિલા વિના ઘર ભૂખાળવું અને ભૂંડુંભટ્ટ રહેશે. ગુણિયલ ગૃહિણી જ પોતાનું કર્તવ્ય તાજગીભર્યું બનાવીને જિંદગીમાં આનંદની રેલમછેલ પ્રસરાવશે, સમાજમાં સારું દષ્ટાંત પૂરું પાડશે. ભણેલી સ્ત્રી સારૂ વાચન વાંચે છે. સારું વાચન શીલ ઘડે છે, અને શીલથી સમાજમાં સુચારિત્ર્યની સુગંધ પ્રસરે છે અને સમાજ ઊંચો ચઢે છે. એવી સુશીલ સન્નારીઓ મહાપુરુષોની જનેતાઓ બને છે. એક લોકોક્તિ છે કે, 'જે કર ઝુલાવે પારણું તે જગત પર શાસન કરે.' એટલેજ મહાન નેપોલિયન કહે છે કે 'દો માતાને જ્ઞાન.' મા અભણ હોય તેથી બાળકોની કેળવણી પણ ખામીવાળી રહે છે. માતા એ બાળકોના શિક્ષક સમાન ગણાય છે. સરકારી નિશાળમાં તો બાળક ૭ વર્ષનું થાય ત્યારે આવે છે. પરંતુ બચપણમાં મા પાસે ઉછરીને શિક્ષણ મેળવે છે.

પુરુષ બહારથી કમાઈ લાવે છે. તેની વહેંચણીનું કામ સ્ત્રીના હાથમાં છે. સ્ત્રી જેટલી કાબેલ તેવો તે પુરૂષનો સંસાર સારો યા નરસો ચાલે છે.

ગુર્જર ગિરાને ચરણે
કોણે શું ધર્યું ?

પ્રભાતિયાં—નરસિંહ મહેતાએ આપ્યાં.
ભજનો—મીરાંએ આપ્યાં.
જ્ઞાનકવિતા—અખાએ આપી.
આખ્યાનો—પ્રેમાનંદે આપ્યાં.
વાર્તાઓ—શામળે આપી.
ગરબા-ગરબી—કવિ દયારામે આપ્યાં.

—ધૂમકેતુ

એટલે આપણાં બાળકોની માતાની કેળવણી આપણે નહિ સાધીએ તો બાળકોના ગૃહસંસ્કારો કેમ સુધરશે ? સ્ત્રીઓને વધુ સ્વચ્છ, સુંદર અને કોમળ બનાવે એવાં પુસ્તકો પ્રત્યે તેમની અભિરુચિ કેળવવી એ આપણી સૌથી પહેલી-અગત્યની ફરજ છે. સ્ત્રીને નહિ અને પુરુષને કેળવીશું તો સમાજનું એક અંગ નબળું રહેશે, અને બીજું અંગ પક્ષઘાતથી પીડાશે. આ સમાજની ભૂલ છે. પાછળથી પસ્તાવાનો વારો ન આવે એ જોવું જોઇએ.

જો સ્ત્રી એટલે હાલરડું ગાનારી માતા, એ સુશિક્ષિત હોય તો બાપને ફુરસદ મળે કે ન મળે તો પણ બાળકોની કેળવણી માટે ધ્યાન આપી શકે છે, અને મહાન પ્રજા તૈયાર કરી શકે છે.

બહેનોને સુગ્રંથોનું વાચન જરૂરનું છે. કારણ કે ભવિષ્યની ઉન્નતિનો પાયો માતાઓની સંસ્કૃતિ ઉપર જ આધાર રાખે છે. સ્ત્રીકેળવણી વિના સારા નાગરિકો ઉત્પન્ન થવા દુર્લભ છે.

સ્ત્રીઓના સહકાર વિના, તેમની જાગૃતિ વિના સમાજનાં દરેક કાર્ય અધૂરાં રહેશે. આજે સ્ત્રીઓનો મોટો ભાગ અજ્ઞાન દશામાં છે. વધુ અભ્યાસ, મન અને બુદ્ધિની ખીલવણી માટે જરૂરનાં છે. તેના સિવાય કોઇપણ સંસ્થા એવડા મોટા સ્ત્રીસમુદાયને સુધારી શકશે નહિ–કેળવણી આપી શકશે નહિ.

વળી સ્ત્રીઓમાં કેટલાક વહેમો, નાત–જાતના ભેદો, ધાર્મિક–અજ્ઞાન, સામાજિક લેવડદેવડની પ્રથાઓ પ્રચલિત છે. શિક્ષણ દ્વારા સામાન્ય જ્ઞાન મળવાથી વહેમો અને અનિષ્ટ ખ્યાલો દૂર થાય છે–ધાર્મિક શિક્ષણ પ્રાપ્ત થાય છે. ગૃહઉદ્યોગોની તાલીમ મળે છે. ગરીબાઈ અને ગંદકીનો ખ્યાલ આવે છે, જેથી શિક્ષિત–સ્ત્રી સમાજનાં અનિષ્ટોથી પોતાને, પોતાના કુટુંબને બચાવવા પ્રયત્ન કરે છે.

કેળવાયેલી સ્ત્રીઓને જ્ઞાનરૂપી ધૂપ સતત મળ્યાં કરે એ માટે વાચનનો બંદોબસ્ત કરવો જરૂરી છે. એ માટે જ્યાં કન્યાશાળા ત્યાં મહિલા પુસ્તકાલય હોવું જોઇએ. જ્યાં એ શક્ય ન હોય ત્યાં મહિલા પુસ્તકાલયો ખોલવાં જોઈએ. તેમ ન થઇ શકે ત્યાં તાત્કાલિક દરેક પુસ્તકાલયમાં સ્ત્રી–વિભાગ રાખવો જોઈએ. પુસ્તકાલયનો મહિલા વિભાગ શિક્ષિકાની દેખરેખ નીચે હોવો જોઇએ. અને ત્યાં બની શકે તો સ્ત્રીઓને અઠવાડિયે એક દિવસ સગવડ કરી આપવી જોઇએ, અગર સ્વયંસેવકો દ્વારા ઘેર બેઠાં પુસ્તકો પહોંચાડવાં. કેમકે આપણા સમાજમાં સ્ત્રીઓ પ્રત્યે વહેમની આશંકાઓ સેવવામાં આવે છે, એટલે વિદ્યાર્થીઓ મારફત ધાર્મિક અને સ્ત્રીઉપયોગી પુસ્તકો ઘેર બેઠાં પહોંચાડવાં અને એ રીતે મહિલાઓમાં વાચન વધારવું. એથી ધીમે ધીમે મહિલા પુસ્તકાલયનો પાયો નંખાશે.

મહિલા પુસ્તકાલયથી સ્ત્રીઓને સામાજિક દરજ્જો સુધારવાની, વારસો મેળવવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. તેમજ આંતરજાતિય લગ્ન, બાળલગ્ન, બાળદીક્ષા પ્રતિબંધ, જ્ઞાતિત્રાસ નિવારણ, પડદો અને દાયજો, કન્યા કેળવણી અને સ્ત્રી–પુરૂષના સમાન હક વિષે સ્ત્રીઓમાં ક્રાંતિકારી વિચારો ફેલાવી શકાશે. અને સમાજની પ્રગતિમાં આપોઆપ સરળતા થશે. કાર્યકરોનાં શ્રમ, બુદ્ધિ નકામાં વેડફાતાં અટકી જશે. માટે ગામે ગામ મહિલા પુસ્તકાલય ખોલવાની ઘણી જરૂર છે. મહિલા પુસ્તકાલય ખોલાવનાર પોતાની માતા પ્રત્યેનું ઋણ અદા કરે છે.

° ° °

જે પુસ્તકાલય સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ બાબતના પ્રશ્નો ઉપાડતું નથી, તે પુસ્તકાલય તરીકે હસ્તી ધરાવવાને લાયક નથી.

—શંકરભાઈ સો. તડવી

—સંત મોક્ષસ્પર્શી વૈરાગ્ય રાખે છે. એટલે એના સંગથી સંસારને સંસાર–સાધક (વ્યવહાર–સાધક) સંયમ પ્રાપ્ત થાય છે. સૂર્ય ઉષ્ણતાથી તપે છે, એટલે આપણા શરીરમાં ૯૮ અંશ ઉષ્ણતા રહે છે.

પુસ્તકાલય અને ગ્રંથપાલ

પુસ્તકાલય એટલે શું ? એની જે વ્યાખ્યા કે અર્થ કરવા બેસીશું તો પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિનો પ્રવાહ રૂંધાઇ જશે. આપણે તેના પ્રચારમાં જે પ્રેમળતાની જ્યોત પ્રગટાવવાની છે તે રહી જશે. પુસ્તકાલયને શબ્દના ચોકઠામાં ન સમાવાય. શાબ્દિક દૃષ્ટિએ તેનો અર્થ કરીએ તો પુસ્તક+આલય પુસ્તકોનું સ્થાન એટલોજ થશે. શબ્દને વળગી રહેવાથી આપણો હેતુ સિદ્ધ થશે નહિ, સફળ થશે નહિ, આપણી પ્રવૃત્તિ વિકસશે નહિ.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને આપણે સ્થાયી, સબળ અને સર્વદેશીય બનાવવા પ્રયત્ન કરવાનો છે. ' શબ્દ નિર્જીવ છે, ભાવના સજીવ છે. તેથી જ તે ઉત્તમ છે એને માટે તો આપણે ઉચ્ચ આદર્શ, ઉન્નત ભાવના હૃદયમાં રાખવી પડશે.-ઉત્પન્ન કરવી પડશે. જીવનમાં ઉતારી અમલી બનાવવી પડશે, અદમ્ય ઉત્સાહથી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સાથે તાદાત્મ્ય સાધી કામ કરવું પડશે.

પુસ્તકાલય એ સંસારનું સુંદર, સુરમ્ય અને સુરુચિયુક્ત સૌમ્ય સ્વર્ગ છે, જ્યાં ત્રીસેત્રીસ દિવસ-ચંદ્રની ચારુતા ચમકે છે, જયાં બારે મહિના વસંત ખીલેલી હોય છે, જેમાં દુઃખ, દર્દ, દીનતા, દાનવતા અને ચિંતા પ્રવેશી શકતાં નથી; જેમાં માનવતા, પ્રામાણિકતા, કર્તવ્યપરાયણતા વગેરે સદ્ગુણો સુસંસ્કારિતનું અવિરતપણે સિંચન કરનારી જળ-ધારા વર્ષા કરે છે. પુસ્તકાલય એ જ્ઞાનની પરબ છે. અજ્ઞાનરૂપી ઝેરનો નાશ કરનાર નોળવેલ છે (સાપ સાથે લડતાં નોળિયો જે વનસ્પતિ સૂંઘે છે તે). પુસ્તકાલય એટલે અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ કરનાર સ્વયંપ્રકાશી સૂર્ય છે.—એ જ્ઞાનમંદિર છે. એ જ્ઞાન ગુફામાં બેસીને વાચન, ચિંતન, મનન અને સ્વાધ્યાયની સીડી દ્વારા ઉત્કર્ષ અને ઉન્નતિના ગિરિશૃંગે પહોંચી આત્મીય આનંદની મોજ માણી શકાય છે. ભણીને ભૂલી જનાર સામે પુસ્તકાલય લાલ બત્તી ધરે છે. પુસ્તકાલય એ સંસ્કારિતાની પારાશીશી છે, ભારતીય સંસ્કૃતિનું ઘોતક છે.

આજે આપણાં પુસ્તકાલયોને આમાંથી કયાં વિશેષણો યોગ્ય હશે, તેની મને ખબર નથી. અપવાદ તરીકે પુસ્તકાલય એ લેખકો અને પુસ્તકોનું પાંજરું (?) તો નહિ હશે ને ? કે પછી લેખકો, કવિઓ, નાટયકારો અને તત્ત્વજ્ઞોને પૂરી રાખવાની જેલ તો નહિ હશે ને ? શું એમણે ગુનો કર્યો હશે ?

આ અફસોસના અધિકારી ગ્રંથપાલ તો નહિ હશે ને? શું એ રક્ષક, જેલર કે સિપાઇ છે ? એ જ્ઞાન-પરબના પરબિયામાં પ્રેમ, ફરજ, ધગશ અને કર્તવ્યશીલતા હશે તો લોકો જરૂર આ પરબે આવશે અને જ્ઞાન-પિયૂષ, સંસ્કારો અને સદ્ગુણોનું શરબત પીશે. ગ્રંથપાલ એ તો જ્ઞાન-પ્રકાશ ફેલાવી વાચકોની વિશાળતા વધારી વૈવિધ્ય લાવનાર મૂક સેવક છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને પગભર કરી લોકોમાં વાચનરસ ખીલવી પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિ

પ્રત્યે લોક-સમૂહની અભિરુચિ કેળવી પોતાની ઉન્નતિ કરનાર ગ્રંથપાલ છે. આટલું શું ગ્રંથપાલને બસ નથી ?

પુસ્તકાલયનું કામ આવી પડ્યું છે, બળાત્કારે લદાયું છે. માથે પડ્યું છે. એટલે વેઠ કે વેતરું ઉતારવાની ભાવનાથી, ઢસરડા તાણવાથી કે તિરસ્કારવૃત્તિથી કમને એ કામ ન થઈ શકે અને થાય તો રસ હોતો નથી, સફળતા પ્રાપ્ત થતી નથી ' એમાં શું મળવાનું છે, એમાંથી શું કમાવાનું છે " એવી સંકુચિત અને સ્વાર્થી ભાવનાથી પુસ્તકાલયના પવિત્ર કામનું પાવિત્ર્ય લજવાય છે.

" પૈસા લઈને કામ કરવામાં પામરતા છે; માનદ કામ કરવામાં મહત્તા, મોટાઇ અને માન છે " એ સૂત્ર સમજવાનું છે. આપણે લોકોમાં પુસ્તકાલય પ્રત્યે પ્રેમ અને આકર્ષણ પેદા કરી તેમનો વાચનરસ જાગ્રત કરી તેમના આત્મામાં જ્ઞાન- દીવડાની જ્યોત પ્રગટાવવાની છે. એ ગ્રંથપાલની પરમ પવિત્ર ફરજ છે. એક ફક્ત શિક્ષકવર્ગ જ એવો છે કે જે પોતાના ધંધા સાથે આવી સેવાભાવી પ્રવૃત્તિ ચલાવી શકે છે. ધન્ય છે એને અને એનાં કર્તવ્યને.

આજનાં આપણાં પુસ્તકાલય ગરોળી અને ઊધાઇનાં પીઅર જલદી બની શકે છે, કેટલાંક કચરા-પેટી બની ગયેલાં લાગે છે. આવાં પુસ્તકાલય ઉઘાડતાં, આપણને દાતણ કર્યા સિવાયના દાંત જેવાં પુસ્તકો લાગે છે. એ દંતપંક્તિને ઉજળી અને વ્યવસ્થિત બનાવવી જોઇએ, આપણે તો સાદાઇમાં સૌન્દર્ય શોધવાનું છે.

ટૂંકમાં, આપણા પુસ્તકાલયમાં વ્યવસ્થા, અને સ્વચ્છતા રાખી ગામના નાગરિકો સદ્‌ગૃહસ્થો, સન્નારીઓ, બહેનો વગેરેને વાચન પ્રત્યે રસ કેળવી, વાચનનો શોખ ઉત્પન્ન કરી પુસ્તકાલય પ્રત્યે આકર્ષવામાં ગ્રંથપાલની કાર્યદક્ષતા છે. બાળકોને પણ એમની યોગ્યતાનો વિચાર કરી પુસ્તકો વાંચવા આપવાં જોઇએ. અરે ! ઘેર ઘેર પુસ્તકો પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા પણ કરી પુસ્તકાલયનો પ્રચાર કરવો જોઈએ. અને ગામ લોકો તરફથી સારી મદદ મેળવી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને પગભર કરી આગળ વધારવી જોઈએ. એ ગ્રંથપાલ અને મંત્રી ઉપર અવલંબે છે.

—ભાઈલાલભાઇ (કાવિઠા) કરસનભાઇ (ફાંટા)

---

(૧) શ્રવણ-મનનાદિ (૨) શમદમાદિ (૩) યજ્ઞાદિ (૪) પ્રાણાયામાદિ (૪) પ્રાણાયામાદિ (૫) ભજનાદિ આ સાધનપંચક છે.

o o o o

'પત્' એટલે 'પડવું' એ ઉપરથી 'પતિ' 'પત્ની' શબ્દોનું નિરૂપણ શ્રુતિ કરે છે; પાણિની 'પા' એટલે 'પાલન કરવું' ઉપરથી આ શબ્દોનું નિરૂપણ કરે છે. પહેલી આધ્યાત્મિક નિરુક્તિ છે, બીજી શાબ્દિક વ્યુત્પત્તિ છે.

પાંચ ઉપાસના: (૧) પ્રિયોપાસના, (૨) સત્યોપાસના, (૩) પ્રેમોપાસના (૪) જ્ઞાનોપાસના, અને (૫) શાન્તોપાસના.

રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય

સાહિત્ય માનવજાતિના સૌથી ઉન્નત અને સૌથી સુંદર વિચારો તથા ભાવોનો પુષ્પ ગુચ્છ છે, જેની બાહ્ય અને આંતરિક સુગંધ, બુદ્ધિ. મનને મોહિત કરે છે. જ્યાં સુધી ભાવ અને વિચાર ઉન્નત ન હોય ત્યાં સુધી કોઇ પણ જાતિ ઉન્નતિ સાધી શકતી નથી. ભાવ અને વિચાર ઉન્નત હોય ત્યારે એ જાતિનો વિકાસ એના સાહિત્ય દ્વારા વ્યક્ત થાય છે એટલે જાતિ અને રાષ્ટ્રના ઉત્થાનની સાથેસાથ એ જાતિ અને રાષ્ટ્રના સાહિત્યનું ઉત્થાન થાય એ સ્વાભાવિક છે. એટલા માટે સાહિત્યની અવનતિ એ તે જાતિના પતનનું અતૂટ પ્રમાણ છે

એટલે એ નિર્વિવાદ થઈ ગયું છે કે રાષ્ટ્રીયતાના નિર્માણ અને દેશની એકતાની સંસ્થાપના માટે એક ભાષાની નિતાન્ત આવશ્યકતા છે. દેશનો ઉદ્ધાર આ રાષ્ટ્રીયતા અને એકતા પર નિર્ભર છે. કોઇ પણ દેશનો ઉદ્ધાર ત્યાં સુધી ન થઇ શકે કે જ્યાં સુધી ત્યાંની જનતામાં ઉચ્ચ વિચાર, ઉચ્ચ આકાંક્ષા, ઉચ્ચ અભિલાષા અને સાચો ઉત્સાહ ન હોય. એટલા માટે સાહિત્યને સર્વાંગસુંદર તથા ઉચ્ચ કોટિનું બનાવવાનું આપણું પરમ કર્તવ્ય છે. દેશ અને જાતિ સાથે પ્રેમ, ઇશ્વરનિષ્ઠા અને ભક્તિભાવના એ જ આપણા ભાવિ સાહિત્યનાં વાંછનીય લક્ષણ હોવાં જોઇએ. એમાં સંકીર્ણતા અને અસહિષ્ણુતાનો પ્રવેશ ન થાય એનું આપણે સતર્કતાપૂર્વક ધ્યાનમાં રાખવું જોઇએ. સાહિત્યનો આપણો આદર્શ ઉચ્ચ હોય, એનું ક્ષેત્ર વિસ્તૃત હોય એના વિષય વ્યાપક હોય અને એની ભાષાઓ તથા માધુર્યથી સમલંકૃત હોય એ જરૂરી છે. આવું જ સાહિત્ય સાચા અર્થમાં રાષ્ટ્રનિર્માણમાં સહાયક થઇ શકે.

—રાષ્ટ્રપતિ ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદ

શ્રેષ્ઠ નાટકો માટેનાં ઈનામોની જાહેરાત

૧૯૫૪–૫૫ ના વર્ષ દરમિયાન મુંબઈ રાજ્યની મરાઠી, ગુજરાતી અને કાનડી એ ત્રણે પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં લખાયેલાં શ્રેષ્ઠ નાટકો માટે ઈનામો જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

નાટયકલાને પ્રોત્સાહન આપવાની યોજનાઓમાંની એક યોજના મુજબ રાજ્યની ત્રણ પ્રાદેશિક ભાષાઓમાંની દરેકમાં રૂા. ૨,૫૦૦, રૂા. ૧,૦૦૦ અને રૂા. ૫૦૦ નાં ત્રણ ઇનામો, સામાન્ય રીતે મુંબઈ રાજ્યમાં રહેતી વ્યક્તિઓએ લખેલાં અને એપ્રિલ તા. ૧, ૧૯૫૪ થી માર્ચ તા. ૩૧ ૧૯૫૫ ના સમય દરમિયાન પ્રસિદ્ધ થયેલાં ઉત્તમ નાટકો આપવાનાં હતાં.

નીચેનાં નાટકોને ઈનામો આપવામાં આવ્યાં છેઃ

ગુજરાતી નાટકો : " હરિ રથ ચાલે " શ્રી. હરિદાસ બી. શુકલ (પ્રથમ ઈનામ), " વિષનિમોચન " શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા (બીજું ઇનામ), અને " કરિયાવર " શ્રી. અનંત આચાર્ય (ત્રીજું ઇનામ).

મરાઠી નાટકોઃ "હૅાનાજી બાળા" શ્રી. સી. વાય. મરાઠે (પ્રથમ ઈનામ), બીજું ઇનામ કોઇને અપાયું નથી. અને "અશીચ એક રાત્ર યેતે" શ્રી. પ્રભાકર તામ્હણે (ત્રીજું ઇનામ).

કાનડી નાટકોઃ પ્રથમ ઇનામ કોઇને અપાયું નથી. " બિદુગુડે " શ્રી. વી. એમ. ઇનામદાર અને ' પત્તતરે દુડગી "

• જ્ઞાનની પરબ

કેટલાકના મનમાં એ કોયડો ગૂંચવાતો હશે કે જ્ઞાનની પરબ એટલે શું ? તો જેમ વટેમાર્ગુને રસ્તામાં મુસાફરી કરતાં ઉનાળાની ઋતુમાં પાણીની જરૂર પડે છે, અને તેને માટે રસ્તામાં ઠેર ઠેર પાણીની પરબો મૂકીને વટેમાર્ગુની તરસ છીપાય છે, તેવીજ રીતે આપણે ત્યાં લોકોને જ્ઞાન તાજું રહે અને દુનિયાના દેશોનું ભાન થાય તે માટે ઠેરઠેર ગામડે ગામડે પુસ્તકાલયો સ્થાપીને જ્ઞાનની પરબો મૂકેલી છે. હવે જેમ પાણીની પરબનો પાણી પાનાર સમજુ શાન્ત અને કાર્યક્ષમ હોય તોજ પાણી પીનારને શાન્તિ થાય છે, તેવી રીતે જ્ઞાનરૂપી પરબનો ગ્રંથાલયનો ગ્રંથપાલ પણ કેવો હોવો જોઇએ, તેનો આપણે વિચાર કરીએ. ગામડાઓમાં મોટે ભાગે ગ્રંથાલયનું કામ કરનાર પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકો હોય છે. હવે ગ્રંથાલયમાં જુદી જુદી જાતનાં ઘણા વિષયોનાં—જેમકે ભૂગોળનાં, ઐતિહાસિક, વૈજ્ઞાનિક, સામાજિક વિ. જાતનાં પુસ્તકો વસાવવામાં આવેલાં હોય છે. પણ તેનો કેવી રીતે અને કેવો ઉપયોગ કરવો અને વાચકને કરાવવો તેનું જ્ઞાન ગ્રંથપાલને હોવું જરૂરી છે. ગ્રંથાલયમાં પુસ્તકોની ગોઠવણી એવી હોવી જોઇએ કે જેનાથી વાચક તેના તરફ પ્રેરાય ! પુસ્તકો વિષયવાર, કર્તાવાર, મૂળાક્ષરવાર એવી રીતે ગોઠવેલાં હોવાં જોઇએ કે જેનાથી વાચકવર્ગને વિના મુશ્કેલીએ વાંચવાનો શોખ પેદા થશે અને પુસ્તકો મૂકવાના ઘોડા તથા કબાટ પણ રંગીને એવા આકર્ષક અને સ્વચ્છ રાખવા કે જેમાં ઉધઇ વિ. ન અડે તેની ખાસ કાળજી રાખવી જોઇએ. તે રાખનાર ગ્રંથપાલ હસમુખો, વિનોદી, આનંદી અને કાર્યક્ષમ હશે તોજ આ કામ દીપશે અને પરબનો યોગ્ય ઉપયોગ થએલો ગણાશે પરબમાં ગોઠવેલાં પુસ્તકો પણ સફાઇદાર અને એક લાઇનમાં નંબરની પટ્ટી ચોડેલી હોવી જોઇએ કે જેનાથી વાચકવર્ગને શોધતાં બિલકુલ વખત ન જાય અને પુસ્તક પણ ન ગુંથાય ! આ જ્ઞાનની પરબને વહેતી મૂકવા અને તેનો જરૂરી ઉપયોગ થવા ગ્રંથપાલને ઘેરેઘેર અને જ્યાં બે પાંચ માણસોનો ડાયરો જામ્યો હોય ત્યાં પણ જઇને જ્ઞાનરૂપી પુસ્તકોનું પાણી પાવાની તાલાવેલી લગાડવી જોઇએ. પુસ્તકો કબાટમાં શોભા માટે કે નવાં ને નવાં રાખી મૂકવાં એ પુસ્તકાલયને લાંછનરૂપ છે. જેમ બને તેમ ગ્રંથપાલ પુસ્તકોનો પ્રચાર કરીને આ પરબનો વધુ ને વધુ ઉપયોગ થાય તોજ જ્ઞાનની પરબ ખીલશે અને સમાજનો ઉત્કર્ષ થઇ જ્ઞાનની પરબ ક્યારે વહેતી ગણાશે કે જ્યારે કબાટો પુસ્તકોથી ખાલી હશે અને વાચકવર્ગ વધુ હશે. હવે વાચકને પણ ઠસાવવું જરૂરી છે કે પુસ્તકોનો યોગ્ય ઉપયોગ કરે અને ફાટે નહિ, લાંબી મુદત ચાલે. આવી રીતે જો ગ્રંથપાલ યોગ્ય ઉપયોગ કરશે અને કાળજી રાખીને પરબ ચલાવશે તો જ્ઞાનની પરબનો સમાજમાં યોગ્ય ઉપયોગ થએલો ગણાશે.

શંકરભાઇ પી પટેલ

મંત્રી, નાના હબીપુરા સા. પુસ્તકાલય (તા. શિનોર)

—ચેતન જેવો ચેતન થઇને જડનો મોહ રાખે કે જડવત્ બની જાય એને શું કહીએ ?

•

સૃષ્ટિ એટલે ભગવાનની આરતી. પૂજા સાંગોપાંગ થઈ ચૂકી છે. આપણા નમસ્કાર બસ હવે શેષ રહી ગયા છે.'

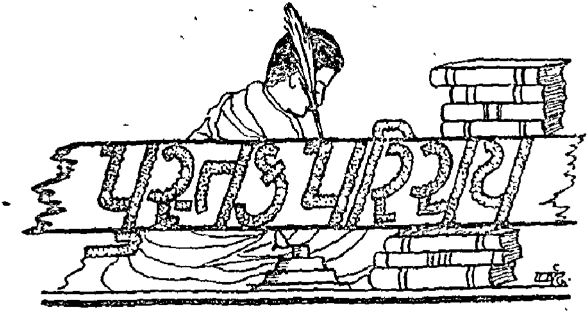

૧-ગામડાનું વાસ્તવદર્શન-(સ્વાનુભવ) લેખક : શ્રી. ભાઇલાલભાઈ દ્યાભાઇ પટેલ, પ્રકાશક : ચારૂતર વિદ્યામંડળ. વલ્લભ વિદ્યાનગર. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૦૦+૧૬, ૪૧૨ જેકેટ સહિત પાકું પૂઠું, કીમત રૂા. ૩-૦-૦

વલ્લભ વિદ્યાનગરના નિર્માતા અને શિલ્પી શ્રી. ભાઇલાલભાઇના તેમના બાળપણના ગ્રામજીવનના પ્રસંગોથી લઇને આજ પર્યંતમાં તેમણે ગ્રામજનતા અને ત્યાંની ચડતી પડતી જે જોયાં તેનું વિશદ વર્ણન શ્રી. ભાઇલાલભાઇએ આ પુસ્તકમાં આપ્યું છે. તેમાં પણ શરૂઆતનાં પૃષ્ઠોમાં છપ્પનિયા દુકાળનાં તેમણે જે કરુણ દ્રશ્યો જોયેલાં અને માનવખુવારીની જે દુર્દશા નિહાળેલી તેનું હૂબહૂ ચિત્ર રજૂ કર્યું છે. અને ગામડા ગામમાંથી ઉદ્યોગો કેમ ભાગ્યા, વસતીની ભાગતી કેમ થઇ અને ગામડાનો પ્રવાહ શહેર તરફથી કેવી રીતે વધ્યો તેનું સુરેખ ચિત્ર એમણે આપ્યું છે. તે પછી ગામડાંને બેઠાં-ઊભાં કરવા માટેની ગ્રામોદ્ધારની યોજના પણ આપી છે. એ બધાની વચ્ચે ખેડૂતના કેન્દ્રવર્તી સ્થાન પર એમણે જે ભાર મૂકયો છે તે પ્રત્યે આજના સમાજસેવકોનું લક્ષ દોરવા જેવું છે.

૨-ફોરમ-લેખક: શ્રી. વિદ્યાબહેન રમણભાઈ નીલકંઠ; પ્રકાશક: ગુજરાત વિદ્યાસભા, અમદાવાદ. ક્રાઉન સોળપેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૨૦૪+૮, સાદું પૂઠું, કીમત રૂ. ૧-૮-૦

શ્રી. વિદ્યાબહેન નીલકંઠ આપણા સાહિત્યમાં નવાજૂનાં કાળનાં કડીરૂપ વિશિષ્ટ વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે. એમના જમાનાની કેટલીક જાણીતી સામાજિક વ્યક્તિઓનાં પ્રસંગચિત્રો શ્રી. વિદ્યાબહેને દોરેલાં તે અહીં આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાયાં છે. એનાથી તત્કાલિન સામાજિક પરિસ્થિતિ અને એ વ્યક્તિઓનાં સ્વભાવવર્ણન વગેરે જાણવાનું સાધન મળે તેમ છે.

૩-તણખા-ભાગ ૨ જો-લેખક: શ્રી ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૦, સચિત્ર સાદું પૂઠું, કીમત રૂ. ૧-૦-૦

આપણા જાણીતા લોકાદરણીય લેખક શ્રી. ધૂમકેતુની કલમ એટલે આમજનતા માટેની કલમ-એ કલમે આમજનતાનાં હૃદયમાં સ્થાન મેળવી લીધું છે. એમણે લોકસંસ્કાર દીપાવલિની જે લેખનપ્રવૃત્તિ શરૂ કરી છે તેને સારો આદર મળી રહ્યો છે. અને આજે

આપણે ત્યાં જે સંસ્કાર પ્રવૃત્તિ–પ્રૌઢશિક્ષણપ્રચાર પ્રવૃત્તિ ચાલે છે તેના દ્વારા નવા વાંચતા થયેલા પ્રૌઢો સમક્ષ આ સાહિત્ય મૂકવા જેવું છે.

આ પુસ્તકમાં લેખકે ગુર્જર ગિરાના નવ પ્રતિભાસંપન્ન કવિઓનો લોકભોગ્ય ભાષામાં પરિચય આપ્યો હોઈને એમની કાવ્યમય પ્રાસાદિક કલમનો આસ્વાદ વાચકને મળે તેમ છે. આવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં એકથી વધુ સંખ્યામાં વસાવાય એ ઇષ્ટ છે.

૪ જ્ઞાનકથાઓ–ભા. ૧–૨ લેખક, પ્રકાશક, પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે; પૃષ્ઠ દરેક ભાગનાં ૮૪+૪, કીમત દરેકની રૂ. ૧–૦–૦

ઉપરના પુસ્તકના પરિચયમાં જણાવ્યા પ્રમાણેની પ્રવૃત્તિને અનુલક્ષીને લખાયેલી આ જ્ઞાનકથાઓ આપણા બહુજનસમાજની વાર્તાભૂખને સંતોષે તેવી જ્ઞાનદાયક અને બોધદાયક એવી કુલ ૩૨ જ્ઞાનકથાઓ આપી છે.

ફુરસદનો સમય વ્યતીત કરવા વંચાતી નવલકથાઓને સ્થાને આવાં સંસ્કાર-વાચન આપણી આમજનતા સમક્ષ મૂકવામાં આવે તો તેમનામાં ઉચ્ચ સંસ્કારો પ્રતિનું આકર્ષણ જરૂર વધવા પામે. અને પરિણામે આપણા નેતાઓ જનતાના ઉત્થાન માટે જે પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે તેને વધુ વેગ મળે, પરિણામે સાચો ધર્મ અને ફરજ પ્રત્યે લોકોની સભાનતા જાગ્રત થાય.

૫ જયભિખ્ખુ વાર્તાસૌરભ–(ભાગ ૧–૨) સંપાદકઃ શ્રી. ધીરુભાઇ ઠાકર; પ્રકાશક, કદ ઉપર પ્રમાણે; પાકાં પૂઠાં, કીમત દરેકની રૂા. ૨–૦–૦

આજે આપણા લઘુકથાલેખકોમાં શ્રી. 'ધૂમકેતુ'ને બાદ કરતાં શ્રી. જયભિખ્ખુનું સ્થાન ઊંચું છે, એમ સહેજે કહી જવાય છે. એમની વાર્તા કહેવા–લખવાની કલા એના વાચકને એકધારો પકડી રાખે છે, એના ધ્યાનને બીજે ક્યાંય રસકવા દે નહિ તેવી છે.

એમણે અત્યાર સુધીમાં ગુજરાતને સારૂં એવું વાર્તાધન આપ્યું છે. એ પૈકી સુવાસ-ભરપૂર ગણી શકાય એવી ૨૫ લઘુકથાઓ આ બન્ને ભાગોમાં પ્રો. શ્રી. ધીરૂભાઇ ઠાકરે સંપાદિત કરી આપી છે.

આ વાર્તાઓ સામાન્ય વાચકોને પસંદ પડે તેવી હોવા ઉપરાંત વિદ્યાર્થી વાચકો સમક્ષ પણ ઇતર વાચન તરીકે આ બન્ને ભાગો મૂકવામાં આવે તો તેમને લઘુકથા-લેખન શૈલીનો એક ઉત્તમ આદર્શ પણ મળી આવે તેમ છે. એટલે સામાન્ય વાચકો ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓમાં પુસ્તકો વંચાવવાં ઘટે.

૬ વેણીનાં ફૂલ—(આઠમી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; પૂઠાં, કદ, ઉપર પ્રમાણે. કીમત રૂા. ૧–૦–૦.

ગુજરાતના લોકસાહિત્ય વાટિકાના અણમોલ માળી શ્રી. મેઘાણીએ આપેલાં કાવ્યકુસુમો તે આ વેણીનાં ફૂલ. એની આ આઠમી આવૃત્તિ એ જ એની લોકપ્રિયતાના પુરાવા માટે બસ છે. એ કાવ્યગાન લેખકના કંઠે સાંભળવા જેમને મળ્યાં છે તેઓ આજે પણ એને ધન્યતાપૂર્વક યાદ કરે છે. એવાં લોકજીભે ચડી ગયેલાં ૪૨ કાવ્યગીતોની આ આવૃત્તિ જે પુસ્તકાલયોમાં ન હોય વા જીર્ણ થઇ ગયેલ હોય ત્યાં વસાવી લેવાય,

૭ કિલ્લોલ-(છઠ્ઠી આવૃત્તિ)-લેખક, પ્રકાશક, કદ, પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂ. ૧-૦-૦

વેણીનાં ફૂલની જેમ, આ કાવ્યસંગ્રહમાં પણ હાલરડાં, એને ભાઈબેનના મનોભાવોનું ગુંજન છે, શ્રી. મેઘાણી આમજનતાના ગાયક હતા તેમ નાનાં બાળકો-કુમારો-કિશોરો માટે પણ પ્રાસાદિક કાવ્યકૃતિઓ આપી ગયા છે. આ નવી આવૃત્તિ વેણીનાં ફૂલની માફક આવકારાય એમ ઇચ્છીએ.

૮ સોરઠી સંતો-લેખક, પ્રકાશક, કદ; પૂઠાં ઉપર પ્રમાણે કીમત રૂા. ૧-૮-૦

શ્રી. મેઘાણીની રસધારોની માફક આ સોરઠી સંતોનાં જીવનકથાનકો એમની વાણીમાં એમણે આપેલાં. તેની આ નવી આવૃત્તિ હોઇને પુસ્તકાલયોમાં ન હોય વા જીર્ણ હોય તો વસાવી લેવાય.

—અજ્ઞાત

૯ રજનીગન્ધા-લેખક :-શિવકુમાર જોષી, પ્રકાશકઃ શ્રી. પ્રફુલ્લ પ્રકાશન મંદિર, ૮૬ ડામરગલી, મસ્જીદ બંદર રોડ, મુંબાઇ ૯. પૃષ્ઠ ૨૫૩+૧૬, સચિત્ર બોર્ડ, પટીનું પૂઠું કિં. ૪-૦-૦

શ્રી. શિવકુમાર જોષી નાટકકાર હોવા ઉપરાંત એક સારા વાર્તાલેખક પણ છે, એ આ પુસ્તકમાંની તેમની વાતો વાંચતાં જણાય છે. આ પુસ્તકમાં શ્રી. જોષીની ૧૪ વાર્તાઓ છે. એમાંની એક વાર્તા રજનીગંધા છે. આ પુસ્તકનું નામ આ જ વાર્તા પરથી અપાયું છે. સંસારજીવનની ગુહ્યતમ સમસ્યાઓ વર્ણવતી અને ઉકેલતી તથા બે ઘડી મનને નિર્દોષ આનંદ અને શાંતિ અર્પતી આ વાર્તાઓ છે. લેખકની વાર્તા મૂકવાની શૈલી અને કળા કોઇ અનોખી છે. તે છેવટ સુધી વાર્તા વાંચવાનો આનંદ ને ઉત્સુકતા ટકાવી રાખે છે.

૧૦ સંતોની અનુભવ-વાણી (બીજી આવૃત્તિ)-લેખક : બ્રહ્મચારી વિષ્ણુપ્રકાશજીઃ પ્રકાશકઃ સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, ભદ્ર, અમદાવાદ. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૦૪, સાદુ પૂઠું, કિંમત રૂ. ૧—૮—૦

બ્રહ્મચારી શ્રી વિષ્ણુપ્રકાશજીએ જુદા જુદા સંતોની અનુભવ-વાણી આ પુસ્તકમાં એકસૂત્રે ગ્રથી છે. ક્ષણભંગુર કાયાથી કલ્યાણ સાધવું અને સધાવવું એ સંતોનો સહજ સ્વભાવ જ છે. સંતોની આ અનુભવવાણી સંસારીઓને અનેક ઝંઝાવાતો વચ્ચે સહાયભૂત થઈ જીવનનૌકા સંસારસાગરના વિકટ માર્ગે સહીસલામત બનાવશે. સંતોના અનુભવોમાંથી દોહન કરી, અનુભ દ્વારા અધ્યાત્મજ્ઞાનની ઊંડી સમજથી વ્યક્ત કરેલાં આત્મજ્ઞાનનાં અગમ્ય તત્ત્વોને સરળ ભાષામાં સમજાવ્યાં છે. પુસ્તક વાંચી વિચારી જીવનમાં ઉતારનાર મનુષ્ય પુણ્ય લોકનો પ્રવાસી બની પેલે પાર પહોંચવા સમર્થ થઇ શકશે.

૧૧ સિદ્ધ દશા—સંગ્રહકર્તા અને પ્રકાશકઃ સ્વામી માધવતીર્થ, વેદાન્ત આશ્રમ, વળાદ. ક્રાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૦, સાદુ પૂઠું, કિંમત ૦—૧૨—૦

આ પુસ્તકનાં ત્રણ પ્રકરણ શ્રી. પરમહંસ જીવન્મુકત યતિનાં છે. તેઓ ઉરણ (મુંબાઇ પાસે) રહેતા હતા. પણ સંસ્કૃતને તે જાણતા નહોતા એટલે એમના કોઇ વિદ્વાન શિષ્યે સંસ્કૃતમાં તેને શ્લોકબદ્ધ કર્યાં છે. તેનું ભાષાંતર ભુજના શાસ્ત્રી પ્રભુશંકરે કર્યું છે. જીવન્મુક્ત શી રીતે થવાય એનું મુખપ્રાપ્ત જ્ઞાન જીવનમુક્તિવિવેક નામના પૂર્વગ્રંથ પ્રમાણે સામાન્યતઃ ચર્ચેલું છે.

૧૨ ચોરાસી લાખ યોનિ—લેખક ઉપર પ્રમાણે; વેદાન્ત આશ્રમ (વળાદ). ક્રાઉન પૃષ્ઠ ૧૧૨, સાદુ પૂઠું, કિંમત ૦—૧૨—૦

ભાગવતના એકાદશ સ્કંધમાં ઉદ્ધવ અને કૃષ્ણના સંવાદથી આરંભી, કર્મ અને શરીર કર્મ અને પ્રાણ કર્મ અને મન, વિજ્ઞાનમય કોશ, આનંદમય કોશ, ઉત્તમ સંસ્કાર, મનના વિકારોના કારણે જુદી જુદી યોનિઓમાં જન્મ એ બધું દાખલા દલિલોથી યથાવત્ સમજાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે. ૧૩ લાખ પશુપક્ષી, ૨૭ લાખ ઝીણા જીવ કિડિ, મંકોડી વીગેરે, ૪ લાખ માનવ અને ૩૦ લાખ વનસ્પતિ અને સ્થાવર પદાર્થો વગેરે ચોરાસી લાખ યોનિ છે. જીવ બધી યોનિઓમાં સ્વભાવતઃ ફર્યા કરે છે.

૧૩ સેવાધર્મ-મૂળ લેખકઃ સીતારામ પુરૂષોત્તમ પટવર્ધન, અનુ. પાંડુરંગ દેશપાંડે, પ્રકાશકઃ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ ૧૪, ક્રાઉન પૃષ્ઠ ૨૦૨+૧૨, સાદુ પૂઠું કીમત રૂ. ૨–૮–૦

શ્રી. આપાસાહેબ પટવર્ધને, યુવાન, વૃદ્ધ અને પંડિતોના સતત સહવાસ, ચર્ચાઓ અને જેલનિવાસમાં મળેલી મનનની અનુકૂળતા પોતાનો તેમ જ બીજાઓનો અનુભવ, આ બધાના પરિપાકરૂપે, આ પુસ્તકનું ઘડતર કર્યું છે.

દરેક પ્રકરણો મનનીય છે. સેવા શા માટે? સેવાનાં ક્ષેત્ર પ્રકાર, નકલી સેવા, સેવામાં આવતાં નડતર, સાધનસંપત્તિ, સેવકની આજીવિકા, સેવકની જરૂર, વગેરે પ્રકરણો આજના સેવકનામધારી સેવાના દંભ નીચે પૈસો ને પ્રતિષ્ઠા મેળવનારાએ વાંચી વિચારી પ્રવૃત્તિઓને સાચે સન્માર્ગે વાળવી જરૂરી છે. આઝાદી પછી સેવકોની સંખ્યામાં સારા પ્રમાણમાં વધારો થયો છે. તે કેમ વધ્યા? તે પણ આ પુસ્તકમાં સપ્રમાણ દર્શાવ્યું છે. દરેક સેવકો આ વાંચે એ ઇચ્છનીય છે. વિદ્યાપીઠે આ પુસ્તક પ્રગટ કરી સેવકોને સન્માર્ગ બતાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. દરેક પુસ્તકાલયોમાં આ પુસ્તક હોવું જરૂરી છે.

૧૪ નારદનાં ભક્તિસૂત્રો-પ્રયોજકઃ પંડિત વિષ્ણુદેવ સકળેશ્વર; પ્રકાશકઃ સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય, ક્રાઉન કદનાં પૃ. ૪૮, સાદુ પૂઠું કીમત રૂ. ૦–૩–૦

મહર્ષિ નારદનાં મૂળસૂત્રો સંસ્કૃત ભાષામાં છે. તેનો પદચ્છેદ અર્થ અને નોંધ આમાં યોજી છે. આ સૂત્રોનું મનન મનુષ્યને કલ્યાણમાર્ગ બતાવે છે. વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધાથી દર્શાવેલી સૂચનાઓને અનુસરવાથી ભક્ત સર્વ અડચણોને દૂર કરે છે અને ભગવાનના પ્રેમ-સ્વરૂપમાં મગ્ન બને છે.

૧૫ ધર્મની બાળપોથી-લેખકો : શ્રીમતી સતીદેવી અને શ્રી. નંદલાલ ઠક્કર; પ્રકાશકઃ સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય પૃ. સં. ૬૦, ત્રીસ ચિત્રો કાચુ પૂઠું, કિંમત ૦–૬–૦

નાનાં મોટાં દરેક માટે લખાએલી ધર્મની બાળપોથી એક અત્યુત્તમ સંગ્રહ છે. શ્રી. સતીદેવી અને શ્રી. નંદલાલ ઠક્કરે આ બાળપોથીની રચના કરી છે. દરેક ધર્મને યોગ્ય રીતે અનુકૂળ થઈ પડે એમ છે. દરેક ઘરમાં રાખવા યોગ્ય છે. આ પછી, પહેલી ચોપડી બીજી ચોપડી એમ અનુક્રમે પુસ્તકો પ્રગટ થાય એ ઇચ્છનીય છે.

૧૬ શ્રી ચંડીપાઠ-અનુવાદકઃ શ્રી. શંકરદત્ત શાસ્ત્રી; પ્રકાશકઃ સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક

સપ્તશતી ચંડીપાઠનું આ ગુજરાતી ભાષાંતર છે. સ્રીશક્તિનો પુરો પરિચય જે સંસ્કૃતમાં હતો તેને શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદકે દર્શાવ્યો છે. શક્તિપૂજા અને ઉપાસનાએ સંત મહાત્માઓ અને યોગીવરો આપણે ત્યાં થયા છે. રામકૃષ્ણ પરમહંસ, શિવાજી મહારાજ, વગેરે મહાપુરૂષો શક્તિઉપાસનાના પ્રતીકો છે.

૧૭ વિચારસાગર–નિશ્ચલદાસજી કૃત; અનુ. સ્વ. મનસુખરામ ત્રિપાઠી; પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય, પૃ સં. ૪૦૦+૧૪, પાકુ પૂઠું કિં. રૂ. ૩-૦-૦

સ્વામી શ્રી નિશ્ચલદાસજી કૃત વેદાંત ગ્રંથનું ભાષાંતર શ્રી ત્રિપાઠીએ કર્યું છે. શમ, દમ, શ્રદ્ધા, સમાધાન, તિતિક્ષા, મુમુક્ષુ, શ્રવણમનન, નિદિધ્યાસન, જ્ઞાન, મોક્ષ વગેરે ચર્ચા છે, અને તે દ્વારા આત્મનિરીક્ષણ માટેના માર્ગો બતાવ્યા છે. ગુરુભક્તિનાં લક્ષણ, પ્રકાર, સેવા અને ઉત્તમાધિકારી માટેનું નિરૂપણ પણ દર્શાવ્યું છે. દરેક મત, શૂન્યવાદી ક્ષણિક વિજ્ઞાનવાદી પ્રાચ્ય નૈયાયિક, સાંખ્ય મીમાંસા આ બધાનું મનન યથાયોગ્ય છે. તત્ત્વદષ્ટિ અહંપ્રમાણ નિરૂપણ, પ્રમાણ પ્રમાચેતન, આસક્તિ, મિથ્યા સુખઃદુખ, ત્રિવિધ સત્તા, જીવનમુક્ત બનવાની સુયોગ્ય રીતો ખૂબ વિચાર અને પ્રમાણસર ગોઠવી સાધકને ઓછી મહેનતે જ્ઞાન સુલભ થઇ પડે એ માટે કાળજી રાખી છે. પુરાણોની વ્યાખ્યામાં ભેદ કેમ છે ? તેનું પણ યથાયોગ્ય નિકારણ કરવામાં આવ્યું છે.

૧૮ આત્મનિરીક્ષણ–લેખક: શ્રી. મથુરાદાસ ત્રીકમજી; પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. ક્રા. પૃ. ૯૨+૧૦, સાદુ પૂઠું કીમત રૂ. ૧-૦-૦

સ્વ. મથુરાદાસજીએ પોતાના જીવનમાં કરેલું આત્મનિરીક્ષણ આ પુસ્તકમાં આલેખ્યું છે. શ્રી દેવદાસ ગાંધીએ નોંધ કરી છે. શ્રી. મથુરાદાસજીનાં મરુકુંજ, કર્મયોગ, બાપુની પ્રસાદી, સંક્ષિપ્ત આત્મકથા અને અસહકારનો વિચાર નવજીવને બહાર પાડ્યાં છે અને છેલ્લે આ આત્મનિરીક્ષણ પ્રગટ થયું છે.

જીવનમાં શાળા, કોલેજ, મૂંઝવણ, મુશ્કેલી, બાપુની સાથે સેવામાં, કોંગ્રેસમાં, પ્રાંતિક સમિતિ અને કોર્પોરેશનમાં જે જે અનુભવો થયા તેનું આત્મનિરીક્ષણ કર્યું છે. અને પોતાની બધી નિર્બળતાને ખુલ્લી રીતે જાહેર કરીને પોતાની શુદ્ધિ કરી છે. સહેજે દંભ રાખ્યા વિના આ પ્રમાણે પોતાની ભૂલોની પરંપરાને જાહેરમાં કબૂલવી એ કાર્ય વિરલ છે. મહાત્માજીના અનુયાયીઓને યોગ્ય આ એમનું આત્માનિરીક્ષણ તે એમની યશકલગી છે. વાંચન ને મનન યોગ્ય પુસ્તક વિના પુસ્તકાલય અધુરૂં માનીને પુસ્તકાલયોએ એમનાં બધાં પુસ્તકો ખરીદવા યોગ્ય છે.

૧૯ શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ–અનુ. હરિશંકર પંડયા, પ્રકાશક : સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય પૃ. સં. ૬૧, કાચુ પૂઠું કિં. ૦-૬-૦

ઉપદેશામૃત, આત્મજ્ઞાન, ભગવાન, માયા અવતાર, જીવન, ગુરૂ, ધર્મ, ભક્તિસાધના, કર્મફળ, યુગધર્મ, ધર્મપ્રકાર, વિગેરે જુદા જુદા પ્રકરણોમાં ગોઠવીને સુયોગ્ય પ્રથન કર્યું છે. અનુવાદકો ભાઇ હરિશંકર પંડયા અને જયંતિલાલ ઓઝાએ આ ઉપદેશામૃતમાં એકસૂત્રે ગોઠવી પ્રજા સમક્ષ જ્ઞાનગંગા વહેતી કરી છે. પ્રકાશક સંસ્થાએ મૂલ્યાંકન પ્રમાણમાં ઠીક જાળવ્યું છે. સંગ્રહ યોગ્ય ઉપદેશામૃત છે.

—દ. શાસ્ત્રી.

૨૦ કરિયાવર —લેખક: શ્રી. અનંત આચાર્ય, પ્રકાશક: ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. પૃષ્ઠ ૮૪, કીમત સવા રૂપિયો

નાટય હરિફાઈમાં ૧૯૫૪ માં આ નાટકને તૃતીય ઈનામ મળેલું; નાટક હેતુલક્ષી છે. પૈઠણુ, કરિયાવર, દાયજો વગેરે અનેક નામે લગ્નમાં વરપક્ષને મ્હોટી રકમ કન્યાપક્ષ તરફથી આપવાની હોય છે. આ રકમ આપવામાં આવતી નથી અગર ઓછી આપવામાં આવે છે તો કન્યાને જિંદગીમાં દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. જૂના વખતમાં આ મુશ્કેલીને લઇનેજ માબાપ છોકરીને દૂધ પીતી હોય તેજ વખતે જ મારી નાખતા, એમ કહેવાય છે. આ કરિયાવરના અનિષ્ટને લક્ષમાં રાખીને સમાજસુધારાની દૃષ્ટિએ આ નાટક લેખકે લખ્યું છે. નાટક ભજવવા લાયક છે. સંસ્કાર મંડળો ગામડામાં આવાં નાટકો ભજવે તો સમાજસુધારાના કાર્યમાં મદદરૂપ થઈ પડે.:કીમત ઘણી વધારે છે.

૨૧ મોટા-માણસોનાં મન: સંગ્રાહક; શ્રી. મુકુલભાઈ કલાર્થી પ્રકાશક: ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, પૃષ્ઠ ६४, કીમત નવ આના.

દેશ પરદેશના મહાન પુરૂષોના જીવનના પ્રેરણાત્મક પ્રસંગોનો સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કરીને ખૂબ ઉપયોગી પુસ્તક બહાર પાડયું છે. આબાલવૃદ્ધ દરેકને આ પ્રસંગોમાંથી પ્રેરણા મળે એમ છે. દરેક ઘરમાં વસાવવા લાયક છે.

૨૨ રાજમુગટ (આવૃત્તિ ૪ થી) :— લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય; ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૩૧, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

સ્વતંત્રતા મળ્યા પહેલાંના લડતના જમાનાની આ રાજકીય નવલકથા ' સૌરાષ્ટ્ર ' સાપ્તાહિકમાં કકડે કકડે છપાતી હતી, ત્યારે જ તેણે વાચકજનતાનું સારૂ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. અંગ્રેજી રાજ્યનો દેશ પર દમામ હતો. રાજાઓ એજન્સીના હાથમાં રમતા હતા. નાનાં રાજ્યોના દિવાન, કારભારીઓ ગૌરાંગ દેવોને ભેટ સોગાદ અને રાજવીઓને વ્યસન, અને વિલાસમાં રાખી પ્રજા ઉપર સત્તાનો દોર ચલાવતા હતા. સ્વતંત્રતાનો પવન ફુંકાયો હતો. એક બાજુ ક્રાંતિકારીઓનાં જૂથ જામતાં અને બીજી બાજુ લોકક્રાંતિ લોકશાહી–સત્ય અને અહિંસા દ્વારા લડતના ભણકારા વાગતા, આ સમયને અનુલક્ષીને લેખકે આ રાજકીય નવલકથા યોજી છે. વસ્તુ સરસ છે. પાત્રાલેખન પણ સુંદર છે. વાર્તા રસપ્રદ છે. વાંચવી ગમે તેવી છે. ચોથી આવૃત્તિ એની લોકપ્રિયતા બતાવે છે.

૨૩ રાણો પ્રતાપ (નાટક) આવૃત્તિ ૭ મી :— મૂળ લેખક: શ્રી. દ્વિજેન્દ્રલાલ રોય, અનુવાદક: સ્વ. ઝવેરચંદ મેઘાણી, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ, પૃષ્ઠ ૨૩૧ કીમત ત્રણ રૂપિયા.

બંગાળી સાહિત્યના સુપ્રસિદ્ધ નાટયલેખક શ્રી. દ્વિજેન્દ્રલાલ રોયનાં પત્નીનું અવસાન થતાં એમને સખત આઘાત લાગ્યો. એટલામાં એમના હાથમાં ટોડકૃત રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ આવ્યો. રાજસ્થાનના ઇતિહાસપ્રસંગોમાંથી શાહજહાં, રાણો પ્રતાપ, તારા વગેરે નાટકોનું સર્જન થયું. શ્રી. દ્વિજેન્દ્રલાલની લેખિની ભાષાસમૃદ્ધ અને શક્તિશાળી છે. શ્રી. મેઘાણી જેવા એટલા જ શક્તિશાળી સાહિત્યકારને હાથે એનો અનુવાદ થયો છે.

નાટક ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક સુંદર ઉમેરો હોવા ઉપરાંત પ્રેરણાત્મક અને ભજવી શકાય એવું છે. દરેક સંસ્કારી કુટુંબે પુસ્તકાલયોએ વસાવવા યોગ્ય.

(૨૪-૨૫-૨૬) **૨૪ હેમન્તી, ૨૫ મહામાયા, ૨૬ વરકન્યા,** મૂળ લેખક: ગુરુદેવ શ્રી. રવિન્દ્રનાથ ટાગોર, પ્રકાશક: શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત. પૃષ્ઠસંખ્યા અનુક્રમે ૨૩૮, ૨૫૪, ૨૩૯; કીમત દરેકના રૂા. ચાર.

શ્રી. રમણલાલ સોની બંગાળી સાહિત્યના અચ્છા અભ્યાસી છે. બંગાળી સાહિત્યના શ્રેષ્ઠ નવલકથાકાર શ્રી. શરદ્‌બાબુની નવલકથાઓ તેમણે સફળતાથી ગુજરાતીમાં ઉતારી છે. ગુરુદેવ, કવિ હતા. નવલકથાકાર અને ટૂંકી વાર્તાઓ ઉચ્ચ કોટીની તેમણે લખી છે. વાચકને જીવનના આદર્શ-ઊર્ધ્વગામી જીવન તરફ પ્રેરે એવી વાર્તાઓ આ ત્રણે સંગ્રહમાં ભાઇ સોનીએ એકત્રિત કરેલી છે.

શ્રી. ગુરૂદેવની વાર્તાઓમાં કલા છે, ભાવના છે, સંસ્કારિતા છે, ચિંતન છે.

દરેકે વસાવવા યોગ્ય પુસ્તકો છે.

૨૭ સ્વપ્ન કે સત્ય—લેખક: શ્રી. કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ; વિક્રેતા: આદર્શ પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૯૨, કીમત રૂ. ૩-૪-૦

સુજરાતી સાહિત્યમાં ડિટેકટીવ સાહિત્ય બહુ ઓછા પ્રમાણમાં છે. શ્રી. કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટે, 'સ્વપ્ન કે સત્ય'માં ભેદભરમથી ભરપૂર ડિટેકટીવ કથા ગુંથી છે.

શેઠ મદનમોહન અને સુરેશરાય મિત્રો છે. સુરેશરાયનો પુત્ર જગદીશ બુદ્ધિમાન પણ ઉંધે રસ્તે ચઢેલો છે. જગદીશ મદનમોહનને ત્યાં ચોરી કરે છે. પુત્રનો ગુન્હો પિતા માથે લઇ લે છે અને જેલમાં જાય છે. જગદીશ વિલાયત જઈ વિજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરી પાછો આવે છે. અને મદનમોહન શેઠના સુરેશરાયને જેલમાં મોકલવાના કહેવાતો ગુન્હા માટે તેને અને તેના કુટુંબને હેરાન કરે છે. થોડા સાગ્રીતો અને વિજ્ઞાનની શોધોની મદદથી હેરાન કરવામાં છેવટ સુધી સફળતા મેળવે છે. શેઠ મદનમોહનની પુત્રી વિમળા વિખ્યાત ગુન્હાશોધક રમેશની મદદ માગે છે. જ્યારે જગદીશ-સુધાકર નામના એક સાગ્રીત મારફત શેઠના છોકરા નિરંજનનેજ ફસાવે છે. વિમળા, નિરંજન અને મદનમોહન જગદીશના ઝેરી કટારના હાથમાં સપડાય છે. છેવટ ડિટેકટીવ રમેશ તમામ ભેદ ઉકેલવામાં સફળતા મેળવે છે. ડીટેકટીવ નવલકથા તરીકે પણ સામાન્ય જ કહી શકાય એવી આ વાર્તા છે.

૨૮ પતિમંદિર-મૂળલેખક: શ્રી. નારાયણ બાબુ; અનુવાદક: શ્રી. માણેકલાલ ગો. જોશી; પ્રકાશક શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય સુરત; પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૭૬, કીંમત રૂ. ૩-૦-૦

બંગાળી નવલકથાસમ્રાટ શ્રી. શરદ્‌બાબુએ શ્રી. નારાયણ બાબુની નવલકથાઓનાં વખાણ કરેલાં છે. શ્રી. નારાયણ બાબુની બે નવલકથાઓ 'પાપ' અને 'અભિમાન' નો ગુજરાતી વાચકોને પરિચય છેજ. ભારતની જુદી જુદી ભાષાઓનો પરિચય પ્રજાને નજદીક લાવવામાં સફળ નીવડે એ ઇચ્છવા જોગ છે.

નવલકથાનાં મુખ્ય ચાર પાત્રો-બંસી પાર્વતી અને પાર્વતીના પતિ શ્રી. કૃષ્ણચંદ્ર અને બંસીની પત્ની લક્ષ્મી બંસીને નાનો મૂકીને માતાપિતા સ્વર્ગવાસી થયાં-બંસી કાકાની

દીકરી બ્હેન પાર્વતીની સંભાળમાં જ નાનેથી મોટો થાય છે. પાર્વતી વગર એનું કોઈ જ નથી. પાર્વતી વગર એ રહી શકતો નથી. પાર્વતી પણ બંસીની કાળજીમાં–બંસી વગર રહી શકતી નથી સ્નેહાળ પતિ શ્રી. કૃષ્ણચંદ્રનું ઘર પણ છોડે છે. રમતિયાળ બંસી વહેવાર કે વેપાર કાંઇ જ સમજતો નથી. પાર્વતી મહામુશ્કેલીએ એને લગ્ન કરવા સમજાવે છે. લગ્ન પછી પણ પાર્વતી બંસીને છોડતી નથી. કૃષ્ણચંદ્ર એને સમજાવવા પ્રયત્ન કરે છે, પણ ભાઇ બંસીના સુખ માટે પાર્વતી પતિનું ઘર પણ છોડે છે, કૃષ્ણચંદ્ર બીજું લગ્ન કરે છે, બંસીના લગ્ન પછી પાર્વતીની સ્થિતિ કફોડી થાય છે. સંસારમાં બનતું આવ્યું છે તેમ બંસીની પત્નીને પાડોશીઓ ચડાવે છે. પાર્વતી અને બંસીની પત્ની લક્ષ્મી વચ્ચે ઝઘડાઓ શરૂ થાય છે અને પાર્વતી છેવટ પતિમંદિરે જઇને આશ્રય પામે છે. આમ વાર્તાનો અંત સુખદ છે. નવલકથામાં પાત્રાલેખન સહજ રીતે સારૂં છે. રસપ્રવાહ પણ એકધારો વહે છે.

૨૯ ઘર લખોટી–લેખિકા ભારતી સારાભાઇ, પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૯૭, કીમત રૂપિયા બે.

વિદ્વાન વિવેચકો શ્રી. કે. કા. શાસ્ત્રી, શ્રી. રામભાઇ બક્ષી, શ્રી. ધૂમકેતુ વગેરેની સારી પ્રશંસા પામેલાં નાટકોને ઓળખાણ–પરિચયની જરૂર ખરી. બન્ને નાટકો મૂળ અંગ્રેજીમાં લખાયેલાં અને ગુજરાતીમાં પાછળથી ઉતારાયલાં ઘરલખોટી તો ભજવાયું પણ ખરૂં. નાટક–કારનું કામ શું છે. તે તો લેખિકાએ પ્રખ્યાત નાટયકાર શ્રી ઇબ્સનના શબ્દોમાંજ જણાવ્યું છે. નાટયકારનું કામ પ્રશ્નોના જવાબ આપવાનું નથી; પ્રશ્નો પૂછવાનું જ છે.

બન્ને નાટકોમાં લેખિકાએ સ્ત્રીજીવનના કેટલાક પ્રશ્નો ચર્ચ્યા છે, રજુ કર્યા છે, પૂછયા છે. એ પ્રશ્નોનો ઉકેલ સમાજે પોતે જ લાવવાનો છે. આ નાટકો દ્વારા લેખિકા સમાજને વિચાર કરવાનું સૂચવે છે.

ઘરલખોટીમાં સુંદરા અને લલિતા માતૃત્વ ઝંખે છે. પરપુરૂષના ગર્ભ રહે છે. સુંદરા ગર્ભપાત કરાવે છે, પરિણામે પોતે પણ મરે છે. લલિતા ઘર છોડી જાય છે. આનાં કારણોમાં સમાજ નીતિ અનીતિનાં મૂલ્યો સ્ત્રીની આર્થિક અસહાયતા–પુરૂષની વાસના લાલસા ગમે તે હોય તો પણ આ પરિસ્થિતિ વિચારણા માગે છે.

બન્ને નાટકો સુંદર રીતે લખાયાં છે, સારાં છે, નવી ઢબનાં છે.

'બે નારી' જૂદો જ પ્રશ્ન રજુ કરે છે. બે નારી ઉર્વશી અને અનુરાધા વિરાગિણી અને ગૃહિણી ઉર્વશી બાલવિધવા છે. વિરાગિણી બનવા બનાવવા પ્રયત્ન થાય છે. અનુરાધા સ્વભાવે વિરાગિણી છે. ગૃહિણી બને છે. પણ છેવટ ઉર્વશી અને અનુરાધા પોતપોતાનો ધર્મ ઉર્વશી સેવાનો અનુરાધા ગૃહિણીનો છોડતાં નથી.

બન્ને નાટકો સુંદર છે, નવી ઢબનાં છે. ભારતી બ્હેન આવાં બીજાં વધુ નાટકો ગુજરાતી સાહિત્યને આપે.

૩૧ મા વિનાનાં–લેખક : શ્રી. બાબુભાઇ પ્રાણજીવન વૈદ્ય, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૯૨, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

છઠ્ઠી શિષ્ટવાચન પરીક્ષાની તારીખમાં થયેલો ફેરફાર

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી લેવાનારી છઠ્ઠી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા સપ્ટેમ્બર '૫૬ ની તા. ૧૬ મીએ રાખવામાં આવી હતી; પણ તે દિવસે હિન્દીની પરીક્ષા હોઈ, સદર પરીક્ષા ઉપરની તારીખને બદલે સપ્ટેમ્બર '૫૬ ની તા. ૨૩ મીને રવિવારે રાખવામાં આવી છે. તેની નોંધ લેવા સર્વ કોઇને વિનંતિ છે. સદર પરીક્ષાનું આપને ત્યાં કેન્દ્ર ખોલવામાં ન આવ્યું હોય તો તે ખોલવા માટે વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ C/o. સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા એ સરનામે પત્ર લખી શિષ્ટવાચન પરીક્ષાના નિયમો તથા જાહેરાત વહેલી તકે મંગાવો.

" જ્યાં શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય "—આપના ગામે પુસ્તકાલય ન હોય તો વહેલી તકે ઉઘાડો.

વડોદરા, પંચમહાલ, અને સુરત જિલ્લામાં સન ૫૫-૫૬ માં ભરાયલી જિલ્લા પુસ્તકાલય પરિષદોએ શાળાવાળા એકે એક ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો નિર્ણય કર્યો છે. ભરૂચ જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળે પણ એ નિર્ણય સ્વીકાર્યો છે.

શાળામાં લીધેલું શિક્ષણ ભૂલી ન જવાય અને જ્ઞાનમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થાય તે માટે ગામે ગામ પુસ્તકાલય એ એક અગત્યની સંસ્થા છે. જે ગામે પુસ્તકાલય નથી તે ગામ પીછાં વગરના મોર જેવું છે. મોર જેમ પીછાંથી રળિયામણો છે, તેમ ગામડાં પણ એકલી વસ્તીથી નહિં પણ શાળા, પુસ્તકાલય, વ્યાયામ શાળા, દવાખાનાં વગેરે સંસ્થાઓથી રળિયામણાં છે.

જેથી ઉપરના ચારે જિલ્લાઓના જે ગામોમાં શાળા છે, પણ પુસ્તકાલય નથી તેવા ગામે તે વહેલી તકે ઉઘાડી નાખવા આ જે તે ગામની શાળાના શિક્ષક બંધુઓએ, ગ્રામ પંચાયતના સભ્યોએ તથા ગામના અન્ય નાગરિકોએ ખાસ પ્રયત્ન કરવો જોઇએ.

—નવીન ઉઘડતા ગ્રામ પુસ્તકાલયને સરકાર માન્ય તથા સરકાર મદદ મેળવવા માટે તા: ૩૦, જુન સુધીમાં જે તે જિલ્લાના ડેપ્યુટી એ. ઇ. તરફ અરજી કરવાની હોય છે. પણ અરજી કરતાં પહેલાં દરેકે પોતાના ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડી નાખવું જોઇએ.

તે માટે આપના ગામેથી નિદાન રૂ. ૫૦ થી ૧૦૦ સુધીનો ફાળો એકત્ર કરી આગળની તજવીજ માટે નીચેના સરનામે પત્રવ્યવહાર કરશો, એટલે એ મંડળ તરફથી આપને

બધીજ માહિતી પૂરી પાડવામાં આવશે. સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા મંત્રી, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ C/o. -

પુસ્તકાલયોને મદદ

સાર્વ-પુસ્તકાલય ઉતરાજ (તા. શિનોર) ને શ્રી. ભાણુભાઈ મૂળજીભાઈએ તેમના પિતાના સ્મરણાર્થે રૂા ૧૫૦૦) ની જગ્યાનો વેચાણ દસ્તાવેજ બક્ષીસ કર્યો છે.

સા. પુ. ટુંડાવ (તા. સિદ્ધપુર) ને મકાનના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે માનદ મેજીસ્ટ્રેટ શ્રી. મોહનભાઈ હરિભાઈ તરફથી રૂા. ૧૦૧) તથા ચાંદીના તાળાના હરરાજીના રૂા. ૧૦૧) પ્રમુખે ખરીદી લઇ સદર રકમ ભેટ આપી છે.

સા. પુ. પેટલાદના ગ્રંથપાલ શ્રી. નાનાલાલ ખુલાખીરામ પંડ્યાએ રૂા. ૫૦૧)ની દેણગી આપેલી; બદલામાં સદર પુસ્તકાલય તરફથી ગ્રંથપાલ શ્રી. નાનાલાલ ખુલાખીરામ પંડ્યાનું તૈલચિત્ર શેઠશ્રી. ચંદુલાલ કેશવલાલ પરીખના હસ્તે ખુલ્લુ મૂકવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે શ્રી. જનકલાલ યાજ્ઞિક વગેરેએ ગ્રંથપાલની પ્રમાણિકતા અને આ ઉદાર દેણગી બદલ ધન્યવાદ આપ્યા હતા.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળનું કાર્યાલય

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળનું કાર્યાલય જે અમદાવાદ ખાતે શેઠ મા. જે. પુસ્તકાલય એલિસબ્રિજમાં હતું તે બદલીને ગુજરાત વિદ્યાસભા ભદ્ર અમદાવાદ ૧ એ સ્થળે તા. ૨-૪-૫૬ થી લઇ જવામાં આવ્યું છે. તેની લાગતા વળગતા પુસ્તકાલયના મંત્રી, ગ્રંથપાલો તથા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના સૌ કાર્યકર્તાને નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

આણંદ તાલુકા પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ

ચરોતર એજ્યુ. સોસાયટીમાં તા. ૧૨-૧૩-૧૪/૫-૫૬ સુધી ચાલી ગયો આ વર્ગનું ઉદ્ઘાટન ગુજરાતના જાણીતા લોકસેવક શ્રી. બબલભાઇ મહેતાને હસ્તે કરવામાં આવ્યું હતું, અને પૂર્ણાહુતિ ખેડા જિલ્લા શાળા મંડળના પ્રમુખ શ્રી. શિવાભાઇ ગો. પટેલના હસ્તે થઇ. આ વર્ગ અંગેનો સવિસ્તર હેવાલ આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

—અમદાવાદ વિભાગના પુસ્તકાલય પ્રચારકની કામગીરી નોંધ પણ આવતા અંકે પ્રગટ કરવામાં આવશે.

સુધારો

'પુસ્તકાલય' માસિકના એપ્રિલ-૫૬ ના અંકમાં છપાયેલ મહેસાણા જિ. લો. બોર્ડની ૧૯૫૫-૫૬ ની મદદની જાહેરાત (પૃષ્ઠ ૫૫૬-૪) ઉપર છપાઇ છે. તેમાં સરવાળામાં રૂ. ૧૪૭૧-૮૦ છે તેને બદલે રૂ. ૧૫૮૭-૮૦ જોઇએ તેની લાગતા વળગતાઓએ નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મ. મંત્રી

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ વડોદરા.

જાહેરાત

પંચમહાલ જિલ્લાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ૧૯૫૫-૫૬ ના વર્ષ માટે મળેલી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ મદદ

આથી પંચમહાલ જિલ્લાનાં નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને જણાવવામાં આવે છે કે, નીચેની યાદી પ્રમાણેના ૧૯૫૫-૫૬ ના વર્ષની જિલ્લા લોકલબોર્ડ મદદ વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ મારફતે અમને એક સહ મળી છે. દરેક પુસ્તકાલયના ખાતે સદર રકમ જમા લીધી છે તો તે પ્રમાણે રોજમેળમાં રકમ જમા લેવા વિનંતી છે. દરેક પુસ્તકાલને આ રકમનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવાનાં હોવાથી સુચિપત્રને પરિપત્ર મોકલ્યા છે તો યાદી મોકલી પુસ્તકો મંગાવી લેવા વેળાસર તજવીજ કરવી.
તા. ૭-૫-૫૬

લક્ષ્મણસિંહ પરમાર
મંત્રી

પંચમહાલ જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને જિલ્લા લોકલ બોર્ડની મદદ

ગોધરા તાલુકો		સાંપા	૧૦-૦	ચંદ્રપુરા	૩૦-૦
બગેડોળ	૫૦-૦	એરંડી	૨૫-૦	ઓકમપુરા	૨૦-૦
કાંકણપુર	૧૫-૦	પારેખપુરા	૩૦-૦	સૈડાલ	૩૦-૦
ગોલી	૩૦-૦		———		———
ઓડીદ્રાખુર્જગ	૨૫-૦		૫૦૦-૦		૩૮૫-૦
				શહેરા તાલુકો	
ધાણીત્રા	૩૦-૦	હાલોલ તાલુકો		પાદરડી	૨૦-૦
મહેલોલ	૨૦-૦	ગંભીરપુરા	૨૫-૦	વાઘજીપુર	૨૦-૦
કલિયાણા	૩૦-૦	જાંબુઘોડા	૫૦-૦	શહેરા	૭૫-૦
જિતપુરા	૧૦-૦	અરાદ	૨૫-૦	વધુકર સા. વા. ખાડી	૪૦-૦
હરકુંડી	૩૦-૦	મોરખલા	૨૦-૦	રેણા	૩૦-૦
મોરા	૨૫-૦	રામેશરા	૨૦-૦	મોરવા	૩૦-૦
વંદેલી	૧૫-૦	રૂસ્તમપુરા	૧૫-૦	ઓકળપુરા	૩૦-૦
ટીંબા	૩૦-૦	રાયણખાડ	૧૫-૦		———
નદીસર	૩૦-૦	ગોરજ	૨૦-૦		૨૪૫-૦
ઓરવાડા	૩૦-૦	કંજરી	૩૦-૦	ઝાલોદ તાલુકો	
રતનપુર	૪૦-૦	તરખંડા	૧૦-૦	સંજેલી	૨૫-૦
મોતાલ	૨૫-૦	હાલોલ	૭૫-૦	સીમડી	૧૫-૦

ઝાલોદ	૭૫–૦	ડેરોલ	૫૦–૦	**લીમખેડા તાલુકો**	
રણીઆર	૧૦–૦	દેલોલ	૨૫–૦	દુધિયા	૩૦–૦
	———	કાલોલ	૭૫–૦	**સંતરામપુર તાલુકો**	
	૧૨૫–૦	રતનપુરા	૨૦–૦	કડાણા	૪૦–૦
દાહોદ તાલુકો		કંડાચ	૩૦–૦	**તારીજ**	
કતવારી	૩૦–૦	પીંગળી	૩૦–૦	ગોધરા	૫૦૦–૦
લીમાલા	૧૦–૦	ડેરોલ સ્ટેશન	૪૦–૦	હાલોલ	૩૮૫–૦
	——	શક્તિપુરા	૩૦–૦	શહેરા	૨૪૫–૦
	૪૦–૦	જરકડા	૩૦–૦	ઝાલોદ	૧૬૫–૦
કાલોલ તાલુકો			———	દાહોદ	૪૦–૦
એડીદરા	૩૦–૦		૫૦૦–૦	કાલોલ	૫૦૦–૦
સિણુસાલી	૪૦–૦	**બારીઆ તાલુકો**		બારીયા	૬૦–૦
ખીજ઼ે	૩૦–૦	પીપલોદ	૩૦–૦	લીમખેડા	૩૦–૦
ખાકરોલ	૩૦–૦	ભાણુપુરા	૩૦–૦	સંતરામપુરા	૪૦–૦
રાબોડ	૪૦–૦		૬૦		કુલ રૂ. ૧૯૨૫

વાચક, મને " જીવનસાથી " આપો.
અર્પોપાલ—ભાઇ, " જીવનસાથી " તો કોઈ લઇ ગયું છે; કહો તો " ભીરૂસાથી " આપું.

" પુસ્તકાલય "માં જાહેર ખબરના ભાવો

	૧૨ માસ	૬ માસ	૩ માસ	૧ માસ
એક પેજ	રૂા. ૧૨૦	રૂા ૭૫	રૂા. ૪૫	રૂા. ૧૮
અર્ધું પેજ	રૂા. ૭૫	રૂા. ૪૫	રૂા. ૩૦	રૂા. ૧૨
કવરપેજ ૩ જું	રૂા. ૧૫૦	રૂા. ૧૦૦	રૂા. ૫૫	રૂા. ૨૦
કવરપેજ ૪ થું	રૂા. ૧૯૨	રૂા. ૧૨૦	રૂા. ૭૦	રૂા. ૩૦

૧ જા. ખ. ના ઉપરના દરો સાફી છે. તેમાં કાંઇ વળતર કાપી આપવામાં આવતું નથી.
૨ જા. ખ. નાં નાણાં અગાઉથી જ લેવામાં આવે છે.
૩ બદલા (Exchange) માં જા. ખ. છાપવાનું ધોરણ બંધ છે; માટે તે વિષે કૃપા કરી કોઇએ પૂછપરછ કરવા તસ્દી લેવી નહિ.
૪ કોઇ પણ જા. ખ. લેવી યા ન લેવી તે વ્યવસ્થાપકના નિર્ણય પર રહેશે.
વધુ વિગત માટે લખો :—

વ્યવસ્થાપક,
' પુસ્તકાલય ' માસિક
પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.
પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા.

સામાયિક હોડલો

નીલગિરિ સ્નાન

આપણા દેશમાં હરદ્વાર પાસે એક નીલગિરિ છે, બીજો નાસિક પાસે છે અને દક્ષિણમાં ત્રીજો નીલગિરિ છે યુકેલિપ્ટસનાં પણ જંગી વન છે. તે જ કારણે યુકેલિપ્ટસના તેલને નીલગિરિ તેલ નામ મળ્યુ છે.

યુકેલિપ્ટસ ખૂબ જ ગરમ છે. એનું તેલ છાતીમાં કે બીજા દુઃખાવા પર અથવા પાંસળીએ ચોળવામાં વપરાય છે કોઇ નાનકડું જંતુ કરડયું હોય ત્યારે પણ ચોપડી શકાય છે. સામાન્યત્વે તેના શરદીનાશક ગુણને લીધે તેનો પ્રચાર ઉત્તરોત્તર વધતો જાય છે. યુકેલિપ્ટસ-ના વિસ્તારની ગરમી-ગરમાટભરેલી હવા-પંદર માઇલ સુધી ફેલાઇ શકે છે, અને તે વનની આસપાસના પંદર માઇલના ઘેરાવામાં કોઇને ક્ષયરોગ થતો નથી એમ કહેવાય છે.

આ લખનારે એ તેલનાં ચાર પાંચ ટીપાં પોતાના રોજિંદા સ્નાનજળમાં નાખી તેનું સ્નાન રોજેરોજ કરવાનો પ્રયોગ કર્યો, તેમાંથી તેને ઘણો લાભ દેખાયો છે.

ન્હાતી વેળા જે ગરમ પાણી ડોલ કે કુંડીમાં હોય તેમાં ચાર પાંચ ટીપાં નીલગિરિ તેલનાં નાખી તેનાથી સ્નાન કરવું.

પરંતુ એક વાત ધ્યાન રાખવાની છે, કે એ પાણીથી ફક્ત ધડ સુધીજ સ્નાન કરવાનું છે, ડોકું-માથું આંખો-ચહેરો એટલા ભાગ પર એ પાણી વાપરવું નહિ. જરાતરા છાંટા કદીક ઊડે તો તેથી ગભરાવાની જરૂર નથી.

એટલે ડોકું બચાવી લઇને બાકીના ભાગ પર આ નીલગિરિ તેલ યુક્ત ગરમ જળથી સ્નાન કરવાથી શરીરમાં ગરમાટો ઠીક રહે છે. સ્ફૂર્તિ વધે છે, અને શરીરમાં વધારે પડતો વાયુ ગેસ થતો હોય તો તેનું પણ શમન સહેલાઇથી થાય છે. પાચનશક્તિ પણ કંઇક વધે છે.

માથા પર, આંખે -ઠંડા પાણીની છાલકો મારવાનું રાખવું. એથી આ સ્નાનનો લાભ વધુ સારો મળશે. અલબત્ત, શરદી થયેલી હોય, માથું ભારે હોય કે દુખતું હોય તે વેળા માથા પર કે આંખ પર ઠંડા પાણીનો ઉપયોગ કરવો હિતાવહ નથી.

જગદીશે પાકીટ પાછું આપ્યું.

બીજા ધોરણમાં ભણતો જગદીશ ભારે તોફાની ! એને અને શાંતિને બાર ગાઉનું છેટું રહેતું.

વર્ગશિક્ષક તરફથી કાયમ ફરિયાદ આવતી કે, 'જગદીશથી તો તોબાહ ! એ પોતે ભણતો યે નથી અને બીજાને ભણવા દેતો નથી,'

છેવટે મેં એને મારા વર્ગમાં બેસાડવાનું નક્કી કર્યું. પાટી અને પેન લઇ મારા વર્ગમાં અપરિચિત છોકરાઓની વચ્ચે મૂંગો મંસ થઇ બેસતો, અને હું વર્ગમાં વાત માંડું તે સાંભળીને તેમાં તલ્લીન થઈ જતો. પછી તો, ધીમે ધીમે વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને હું સવાલ પૂછતો ત્યારે જગદીશ પણ અર્ધખરી ટાપસી પુરાવતો. ટૂંકમાં, ધીમે ધીમે જગદીશ આત્મવિશ્વાસુ થઇ શાંત, કહ્યાગરો થતો જતો હતો.

એક દિવસ જગદીશ એની મા જોડે સંન્યાસાશ્રમમાં ગયો. ત્યાં મોટો યજ્ઞ થતો હતો. ભાવુકતાથી એ એની બા સાથે ત્યાં ગયો હતો.

રમતાં રમતાં એની નજરે ચામડાનું એક પાકીટ ચડ્યું. અને પાકીટ હાથમાં આવ્યું એટલે એને ઉઘાડવાની લાલચ પણ એ ન રોકી શક્યો. એણે પાકીટ ખોલ્યું. અંદર જોયું તો દસ રૂપિયાની એક નોટ અને બીજા થોડા છૂટા પૈસા એમાં હતા. એણે તો પાકીટ બંધ કરી, તેને સજજડ રીતે મુઠ્ઠીમાં પકડી, પોતાની બા ભણી દોટ મૂકી. બાને જઇને એણે કહ્યું 'બા, મને આ પાકીટ મળ્યું છે.'

બા આશ્ચર્યથી જોઇ રહી. જગદીશને એણે પૂછ્યું, 'હવે આનું શું કરીશું ?'

'કેમ, આ પેલા મોટા માણસને (યજ્ઞવેદી પાસે બેઠેલા) હું આપી આવું. યજ્ઞના માંડવામાંથી આપણને આ મળ્યું. એ કંઇ આપણી પાસે રખાય ?

જગદીશ તો દોડતો એક મોટા ગણાતા ગૃહસ્થ પાસે પહોંચ્યો. ઝડપથી દોડતાં એને હાંફ ચડી હતી. હાંફતાં હાંફતાં એ પેલા ગૃહસ્થને કહેવા લાગ્યો 'મને આ પાકીટ પેલા દરવાજા પાસેથી મળ્યું છે. હું તમને આપું છું. તમે એના માલિકને પહોંચાડજો.' એમ કહી એ પાછો ફર્યો.

યજ્ઞ પૂરો થયો. બધાં વીખેરાયાં. અચાનક લાઉડસ્પીકરમાંથી અવાજ આવ્યો, 'કોઇ ભાઇનું ચામડાનું પાકીટ મળ્યું છે. જેનું હોય તેણે નિશાની આપી તે લઇ જવું.'

મને કેટલોક સમય વીત્યે એ વાતની ખબર પડી. મેં જગદીશને બોલાવ્યો. બધી વાત પૂછી. એ હરખમાં આવી કહેવા લાગ્યો '......ભાઇ, યજ્ઞમાંથી જડેલું આપણે લઈએ તો પાપ લાગે, એટલે મેં પાકીટ આપી દીધું હતું.'

મેં કહ્યું. 'પણ આ પાકીટ આપણાથી ન લેવાય એમ તને શા ઉપરથી લાગ્યું ?'

'કેમ, તમે વર્ગમાં વાત કરતી વખતે કહેતા હતા ને કે, આપણાથી પારકી ચીજ ન લેવાય. વળી મારા વાંચવામાં એક વાર્તા આવેલી. તેનો સાર મેં મારા બાપુજીને કહેલો. તેમાં એક છોકરાના સાચાબોલાપણાની અને પ્રામાણિકતાની વાત હતી. એ સાંભળીને મારા બાપુજીએ મને કહેલું, 'જગદીશ, તું પણ આના જેવો થજે, હોં...

(શિક્ષણ-સાહિત્ય) ચંદ્રકાન્ત ઉપાધ્યાય

કાગડાની ટેવ અને કુટેવ વિશે રસિક વાતો

કાગડા બધે સરખા છે, પછી તે ભારતના હોય કે અમેરિકાના. હું રંગ રૂપની વાત નથી કરતો, ચતુરાઈ અને લુચ્ચાઈની વાત કરું છું. એમ તો કાશ્મીરના કાગડા જોઇને મને મન થઇ ગયું કે એક કાગડો મુંબાઇ લઇ જઇને પાળું ! ગુજરાતના એક કવિએ

કાગડો પાળ્યો હતો એમ કહેવાય છે. ભારત અને અમેરિકાના પક્ષીશાસ્ત્રીઓ માને છે કે કાગડો શાપરૂપ છે, અને તેનો નાશ કરવો જોઇએ. મુંબઇના પક્ષીશાસ્ત્રીઓનો અનુભવ છે કે કાગડાની વસતિ વધતી જ જાય છે. અમેરિકામાં કાગડાનો નાશ કરવાના પ્રયત્ન થાય છે. તેમ છતાં અમેરિકાના ખંડ ઉપર ગોરા માણસે પગ મૂક્યો ત્યારે ત્યાં કાગડા હતા તે કરતાં આજે ઘણા વધારે છે. આમ ગોરા માણસ કરતાં કાળા કાગડાની વસતિ વધુ ઝડપથી વધે છે.

માણસ કરતાં ચતુર

જે પક્ષી માણસની વસતિ પર પોતાની આજીવિકાનો મુખ્ય આધાર રાખે છે તેનો નાશ કરવાના બધા પ્રયત્નો છતાં માણસ કરતાં વધુ ઝડપથી પોતાની વસતિનો વધારો કરતું જાય તે પક્ષીની ચતુરાઇ પ્રત્યે તમને માન ન હોય તો પણ મને તો છે. તમે એમ નહિ માનતા કે હું કાગડાનો પક્ષપાતી છું. તેથી ઉલટું, હું તો એમ માનું છું કે કાગડો ભાગ્યે જ દેખાય એટલી હદ સુધી કાગડાનો નાશ કરવો જોઇએ. પરંતુ ચતુરાઇમાં માણસ કરતાં કાગડો વધી જાય છે અને તેથી આ પૃથ્વી પર માણસ નહોતો ત્યારે પણ કાગડો હતો અને માણસ નહિ હોય ત્યારે પણ કાગડો હશે !

કાગડાનો શત્રુ માણસ

દાયકાઓ સુધી મેં તેની ચતુરાઇ અને લુચ્ચાઇનું અવલોકન કર્યું છે, અને હું તેના ઉપર મુગ્ધ છું. આમ કાગડો માણસરૂપી શત્રુ પાસેથી દુશ્મનાવટ અને પ્રશંસા બંને જીતી લે છે. કાગડાનો મુખ્ય શત્રુ માણસ જ છે, છતાં કયો માણસ કાગડા વિશે કેવો ઇરાદો ધરાવે છે તે આ ચતુર પક્ષી જાણી શકે છે. તમે જો તેને છેતરી શકો તો હું તમને કાગડા કરતાં વધુ ચતુર કહીશ. આપણી ભાષામાં ચતુર માણસોને કાગડા કહેવામાં આવે છે ! મેં ચતુર ગણાતાં જંગલી પક્ષીઓને ફસાવીને પકડી લીધાં છે, પણ કાગડાને નહિ.

કાગડાની આંખ

થોડા દિવસો પર એક મોટા અમલદારે કહ્યું કે, મહાસાગરની ઉંડાઇ માપી શકાય છે, પણ માણસના મનમાં શું છે તે નથી જાણી શકાતું. મને હસવું આવ્યું અને વિચાર્યું કે આ મહાશય કાગડાના સંસર્ગમાં નથી આવ્યા ! ખરેખર, પોતાને લાગેવળગે છે ત્યાં સુધી કાગડો માણસનું મન વાંચી શકે છે. હજાર માણસ તેની સામેથી ચાલ્યા જશે ત્યાં સુધી કાગડાનું એક પીછું પણ નહિ હાલે, પરંતુ કાગડા વિષે બદઇરાદો ધરાવનાર માણસની હિલચાલ તેને ઊડાડી મૂકવા માટે બસ છે. કાગડા વિશે એક માન્યતા એવી છે કે તેને એકજ આંખ અથવા બે આંખ વચ્ચે એક જ ડોળો છે. આ માન્યતા સાવ ખોટી છે.

મારી ઓસરીમાં એક નાનું બાળક હાથમાં ખાદ્ય વસ્તુ પકડીને ઊભું હતું. એક કાગડાએ પોતાની સલામતીની ખાતરી કરીને ઓસરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને બાળક પાસે ગયો. બાળકને ઈજા ન થાય એટલું જ નહિ પણ બાળક ચોંકી ન જાય એવી છટાથી તેણે તેના હાથમાંથી ખોરાક ખૂંચવી લીધો અને ઊડી ગયો. તે જાણતો હતો કે થોડે છેટે બેઠો બેઠો હું તેની હિલચાલ જોઇ રહ્યો છું પરંતુ મારા શુભ ઇરાદા વિશે તેને કશી શંકા ન હતી.

"શિષ્ટાચારી" કાગડો

કાગડાના એક સદ્‌ગુણની પ્રશંસા કરવી જોઇએ અને તે તેના શિષ્ટાચારની! આપણાં જુવાન પ્રેમી હૈયાં જાહેરમાં પણ ઘણી વાર અશિષ્ટ અને અસંયમી બની જાય છે. પણ કાગડા તેમ નહિ કરે. ચકલાં, કબૂતર, કુકડાં વગેરે પક્ષીઓ પોલીસની ભાષામાં કહું, તો–'કઢંગી હાલત'માં મળી આવે છે. પણ તમે કાગડાને અશિષ્ટ વર્તન ચલાવતાં નહિ જુઓ. આટલાં વર્ષોથી હું કાગડાનું નિરીક્ષણ કરું છું, અને કાગડાની આટલી બધી વસતિ છે, છતાં મેં આજ સુધીમાં માત્ર અસંયમી અને અશિષ્ટ કાગડાના બે જ બનાવ જોયા છે. અલબત્ત, તેઓ નિર્લજ્જતાની હદ ઓળંગી ગયા હતા.

પક્ષીશાસ્ત્રીઓનું નિરીક્ષણ બતાવે છે કે, કાગડાની ભાષામાં ૨૫ જેટલા વિવિધ અવાજ છે અને એ અવાજ વડે તે પોતાની લાગણી વ્યક્ત કરે છે. ભય, પ્રેમ, લાગણી, અનુકમ્પા, ચેતવણી, ખોરાકની શોધ, ક્રોધ વગેરે વ્યક્ત કરવા માટે એ વિવિધ પ્રકારના અવાજ કાઢે છે.

કાગડો ખરા અર્થમાં સમૂહચારી નથી, એટલે કે મધમાખી, કીડી, મંકોડા, ઉધઇ વગેરેની જેમ તે સમાજરચના કરીને નથી રહેતો. તેમ છતાં તેનામાં સહકારી ભાવના સારા પ્રમાણમાં ખીલી છે. જ્યારે કોઇ કાગડો સંકટમાં હશે ત્યારે બીજા કાગડા એકઠા થઇને તેની વહારે જશે. જ્યારે ભય જેવું લાગશે ત્યારે કાગડા ભેગા થઇને તેનો સામનો કરશે.

કાગડાની ભાષા

કોઇ વાર કાગડાની નાત મળે છે અને તમે જોઈ શકશો કે, ડૉ. દેશમુખના અંદાજ-પત્ર કે પાકિસ્તાનના પ્રશ્ન જેવી ગંભીર બાબત પર આપણી સંસદ ચર્ચા કરતી હોય એવી ગંભીરતાથી તેમાં ચર્ચા થાય છે. કોઈ વાર આવી સભામાં કોઈ કાગડાને સજા થાય છે અને બીજા કાગડા કડે કલેજે પ્રેક્ષક બની રહે છે. અપરાધીને ક્રૂર રીતે સજા થાય છે. આવા બનાવ સામાન્ય નથી. પણ મેં આવા કેટલાક બનાવ જોયા છે. બીજા પક્ષીશાસ્ત્રીઓએ પણ જોયા છે. અમેરિકામાં ત્યાંના પક્ષીશાસ્ત્રીઓએ પણ આવા બનાવ નોંધ્યા છે, જેમાં નાતે મુકદમો ચલાવીને ગુનેગારને મોતની સજા કરી હોય! તમે એમ ન માનશો કે આ ટાઢા પહોરનાં ગપ્પાં છે. કેટલાંક મનુષ્યેતર પ્રાણીઓમાં શિસ્તની કડક ભાવના હોય છે અને તેનો કડક અમલ થાય છે.

ચૌર્યવૃત્તિ

તમારી દષ્ટિએ કાગડો તેના કર્કશ અવાજ માટે નામચીન હશે. પણ મેં તેના મૃદુતમ સૂર સાંભળ્યા છે. જ્યારે તે કાગડીને રીઝવે છે ત્યારે તે જાણે માર્દવતામાં ગળી જતો લાગે છે! બપોરે તે છાપરાની છત નીચે ઝાડના ઝુંડમાં બેસીને જાત જાતના "મધુર" અવાજ કાઢે છે. એનામાં હાસ્યવૃત્તિ છે તેમ ચૌર્યવૃત્તિ પણ છે. જો તમે કાગડાના પક્ષપાતી હો તો એ ચૌર્યવૃત્તિને કુતૂહલવૃત્તિ કહી શકો. એ વૃત્તિને વશ થઇને તે ચળકતી કીમતી વસ્તુઓ ઉઠાવી જાય છે.

ઉપરેશો કાગડા અને ભૈયો

પક્ષીશાસ્ત્રીઓ કાગડાનો નાશ કરવાની હિમાયત એટલા માટે કરે છે કે તે ગાનારાં અને સુંદર પક્ષીઓનાં ઈંડાં અને બચ્ચાંનો નાશ કરે છે, ગંદી રીતભાત ધરાવે છે, બગીચો

અને વિષ્ટા ખાનારા કાગડાને જ્યારે હું મુંબઇના પરાના સ્ટેશન પર ભૈયાના દૂધના હાંડામાંથી ચાંચ ભરી ભરીને દૂધ પીતો જોઉં છું ત્યારે મને એમ થાય છે કે મુંબઇમાંથી છેલ્લો કાગડો અદશ્ય થશે અને છેલ્લો ભૈયો આરે જેવા દૂધ કેન્દ્રમાં સમાઈ જશે ત્યારે મુંબઇ આદર્શ નગર બની જશે. હવે તમને ખાતરી થશે કે હું કાગડાનો પ્રશંસક દુશ્મન છું, પક્ષપાતી મિત્ર નથી. ('જન્મભૂમિ'માંથી)

સાચી સેવા ને સાચો સેવક

સાચી સેવા કોને કહીશું તે વિશે આજ વિચાર કરીશું.

સેવા કરીને પોતે કોઇના પર ઉપકાર કરી રહ્યો છે એવું જે કદી યે વિચારતો નથી તે સાચો સેવક છે. આવી અંતઃકરણની સ્વભાવગત સેવાવૃત્તિ એ જ પૂર્ણમાનવ બનવાનો માર્ગ છે. જે જે રાષ્ટ્રોએ પ્રગતિ કરી છે તેનો ઇતિહાસ તપાસીશું તો માલમ પડશે કે ત્યાંના લોકોમાં સેવાવૃત્તિ અને એકબીજાના સહકારથી કામ કરવાની વૃત્તિ એ પ્રધાન ગુણો હતા, જ્યારે આપણે ત્યાં આથી ઊલટું છે. આપણે ત્યાં વૈયક્તિક માનવી જીવનનો હેતુ બહુ ઊંચો છે, પણ સામુદાયિક ધ્યેય એટલું ઊંચું નથી.

આપણે અને સમાજ

લોકોમાં એવી ખોટી છાપ પડી ગઇ છે કે આપણું જીવન આપણે પોતાને માટે જ છે અન્યને માટે છે–સમાજને માટે છે, એવું કદી આપણે વિચારતા નથી. અન્ય સાથેના સંબંધોને તો માયા મનાય છે. 'મને મોક્ષ મળે' કે 'હું વિદ્વાન બનું' યા 'બળવાન બનું' આવા વ્યક્તિગત ધ્યેયો હંમેશાં આપણી નજર સામે રહે છે. પણ જે સમાજનું જ હું એક અંગ છું તે સારો યે સમાજ પ્રગતિ કરે, બળવાન બને, સમાજમાં વસતાં સર્વ કોઇનો ઉદય થાય એવું ધ્યેય આપણું રહ્યું નથી, આવી વિચારસરણીને લીધેજ આપણા પર આજ દિન સુધી અનેક વિદેશી આક્રમણો થયાં ને આપણે ઘણી સલતનતોની ગુલામી ભોગવી.

નિરપેક્ષ સેવા

આથી જ હું કહું છું કે સાચા સેવકે તો સમસ્ત સમુદાયનો વિચાર કરવો જોઇએ. વળી ઉપર કહ્યું તેમ, સેવા કરતી વખતે લેશમાત્ર પણ ઉપકારની ભાવના ન હોવી જોઇએ. ઊલટું સામા માણસને ખબર પણ ન પડે એવી રીતે સેવા કરવી જોઇએ. સેવા કરીને એનો ઘમંડ સેવવો એ તદ્દન અયોગ્ય છે. કોઇ વ્યક્તિ કદી ઉપકાર કરે પણ જો ઉપકાર કરનાર વ્યક્તિ તે માટે કહી બતાવે તો તો એને માટે બહુ વસમું થઇ પડે છે.

સેવા કરવી એ તો આપણો સ્વભાવ બની ગયો હોવો જોઈએ. સમર્પણબુદ્ધિથી કરેલી સેવામાં જ સંતોષ રહેલો છે. માતા બાળકને માટે અતિશય કષ્ટ ઉઠાવીને એની સેવા કરે છે તો શું તેને તે માટે ગર્વ થાય છે ? એ તો એનો ધર્મ હતો.

માનપત્રોની નવાઇ

આથી જ જ્યારે કોઇ જાહેર કાર્યકરને માનપત્ર આપવાના સમારંભો થયા છે ત્યારે મને બહુ નવાઇ લાગે છે. એ તો એની ફરજ હતી. એમાં એણે નવું શું કર્યું ? એમાં માનચાંદના મેળાવડા શાને ? સેવા કર્યા પછી જરા પણ વિશેષતા લાગે તો તેમાં સેવકની

ઉન્નતિ નથી, પણ અવનતિ છે. માનવી જીવનની શ્રેષ્ઠતા કેવળ દ્રવ્ય કે સંપત્તિથી નહિ મળે. પરંતુ-બીજાઓને આપણા જેવાં જ ગણીશું-आत्मवत् सर्व भूतेषु ની ભાવના કેળવીશું તોજ મળશે. સમાજને એક કુટુંબ સમજીશું તો આપોઆપ સમાજસેવા થશે જ ને એવી સેવાથી સદ્‌ગુણી પણ બની શકીશું. જ્યારે સેવામાં લોભ દાખલ થાય છે ત્યારે સદ્‌ગુણમાં દોષ પેસે છે. સેવા તો એવી હોવી જોઈએ કે જેથી મન શુદ્ધ થતું રહે. આ દૃષ્ટિએ સેવા એ મહાન યોગ છે. એકાંતમાં બેસીને ધ્યાન સમાધિ લગાવવાનું સહેલું છે, પણ હૃદયમાં ધર્મબુદ્ધિ રાખી સૌની સેવા કરવાનું બહુ કઠિન છે.

હૃદય કેળવવું રહ્યું.

આપણને માનવજન્મ તો સહજતાથી પ્રાપ્ત થયો છે–સઘળી ઇન્દ્રિયો તો માનવની મળી છે; પરંતુ હૃદય માનવનું બનાવવા માટે પ્રયત્ન કરવો પડશે. ઉંમર વધે છે તેમ શરીર તો વધે છે, પણ બુદ્ધિનો વિકાસ, સદ્‌ગુણોની પ્રાપ્તિ આપમેળે થતી નથી. ધનદોલત કદાચ વારસામાં મળે, પણ બળબુદ્ધિ તો પ્રયત્ન કરીને જ મેળવવાં પડે છે. આમ જ્યાં સુધી હૃદયમાંથી દુષ્ટતા નીકળી નથી, હૃદય માનવીનું બન્યું નથી, ત્યાં સુધી આપણે સાચા માનવ નથી. આવું શુદ્ધ, નિર્મળ, હૃદય હશે તો જ બીજાનું દુઃખ જોઈને આપણને લાગણી ઉત્પન્ન થશે. બીજાનું દુઃખ જોઈને જે વિહ્‌વળતા થાય તે જ દયા. અને તે દયા મુજબનું આચરણ તેજ સેવા.

જેમ કુટુંબના સભ્યોને એકબીજા પ્રત્યે લાગણી હોય છે. તેવી જ રીતે સમાજના બધા સભ્યોને એકબીજા માટે લાગણી હોવી જોઈએ. સમાજ એક બીજાના આધારે ને એકબીજાના સહકારથી ટકે છે. માનવીઓના કેવળ સંખ્યાસમુદાયને આપણે સમાજ નહિ કહીએ. જે સમુદાયના માનવીઓ અમુક નિયમોથી બંધાયેલા હોય, એકબીજા માટે લાગણી ધરાવતા હોય તેવા સમુદાયને જ આપણે સમાજ કહીશું. આવા સમાજમાં સૌ કોઈ એકબીજાને દુઃખે દુઃખી ને સુખે સુખી થાય છે. આવા સમાજની શક્યતા માનવસમુદાયમાં જ છે, પશુઓના સમુદાયમાં નહિ.

આવા સમાજમાં કે જ્યાં પ્રેમની ભાવના છે, એકબીજા માટે મૈત્રીભાવ છે, દયા કરુણા વગેરે છે તેવા સમાજમાં પછી કોણ કોનું શોષણ કરશે ? કોઈની પણ લાચારી કે અડચણનો લાભ ઉઠાવવાનું કોઈને મન નહિ થાય. એ પણ એક પ્રકારનું શોષણ જ છે ને ! ઊલટું આવે પ્રસંગે સૌ કોઈ એની મદદે આવશે. વળી ખુશામત ઇત્યાદિથી પોતાનો અંગત સ્વાર્થ સાધવાનું તો સંસ્કારહીન મનુષ્યોના સમુદાયમાં જ સંભવી શકે. સાચા માનવીનું આ લક્ષણ ન હોય. રોટલો મળતાં પૂછડી હલાવવાનું કામ તો કૂતરાનું છે.

આ વિચારસરણી જો અપનાવીશું તો વિશ્વશાંતિ માટે આ આટલાં વલખાં નહિ મારવાં પડે. કારણ જ્યાં સૌ કોઈને એકબીજા માટે સમભાવ છે, ભ્રાતૃભાવ છે ત્યાં પછી લડાઈ ઝઘડા માટે શું બહાનું હોઈ શકે ?

અખૂટ ધીરજ જોઈએ

માટે જ હું આપ સૌને વિનંતિ કરીને કહું છું કે, આપણે સૌ સાચા અર્થમાં સેવક બનીને શોષણહીન સમાજરચનાની દિશામાં આગળ વધીએ, ને એટલું ધ્યાનમાં રાખીએ કે આ કાર્ય કરવામાં અખૂટ ધીરજ અને શ્રદ્ધાની જરૂર રહેશે. આપણું મન ખૂબ મોટું ને દિલ

ખૂબ ઉદાર રહેવું જોઇશે. આપણે કહીએ તે જ થાય એવો આગ્રહ કદી પણ આપણે નહિ રાખીએ. તો તો પછી સેવાને બદલે સરમુખત્યારી થઇ જાય. આપણે આપણું મંતવ્ય જરૂર રજૂ કરીએ, અને જ્યાં સુધી અન્યાય કે અનૈતિક વાત ન હોય ત્યાં સુધી એકબીજાને સમજાવીને જ કામ લેવાનો પ્રયત્ન કરીએ.

જીવનના દરેક કાર્યમાં ઉન્નતિની દૃષ્ટિ હોવી જોઇએ. આ ઉન્નતિ એટલા સમતા પ્રાપ્ત કરવી તે. સમતાને લીધે જ દયા, પ્રેમ, મૈત્રી, ઉદારતા વિગેરે સેવકને યોગ્ય સદગુણો આવશે ને માનવીઓ સત્તાલોભી, પ્રતિષ્ઠાના ભૂખ્યા કે કોઇનું પણ શોષણ કરનારા નહિ હોય. તેઓ તો નિઃસ્વાર્થ અને શુદ્ધ સેવા કરી પોતાના સમાજને ઉન્નતિને પંથે લઇ જનારા હશે.

—કેદારનાથજી

(દર રવિવારે સવારે નવ વાગે શાંતિકુંજ નાયગાંવ ક્રોસ રોડ દાદરમાં અપાતા શ્રી. નાથજીના વ્યાખ્યાનમાંથી)

શિક્ષક અને ખમીસ

જ્યારે ગોપાળ શાળાની અંતિમ પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયો ત્યારે જાણે એક ભારે બોજ માથા પરથી ઊતરી ગયો. તેને નિશાળે મોકલવા માટે મારે કેટલી બધી મુસીબતોનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. મારે એની ફી આપવી પડતી હતી, એનાં પુસ્તકો ખરીદવાં પડતાં હતાં, તેને માટે ધોતિયાં તથા ખમીસ ખરીદવાં પડતાં હતાં. હું જ્યારે ભણતો હતો ત્યારે ખમીસનું નામોનિશાન નહોતું.

આજે તો ઘરમાં બેસતાં કે મંદિરે જતાં પણ ખમીસની જરૂરત પડે છે. તેમાં જ્યારે છોકરો નિશાળે જવા માંડે ત્યારે તો ખમીસ અનિવાર્ય બની જાય છે. ઉપરાંત પેટ ભરવા માટે પણ કંઇક જોઇએ ને!

હું એક એવી નિશાળમાં અધ્યાપક હતો, જેને આર્થિક સહાયતા મળતી હતી. શાળાને જે સરકારી સહાયતા મળતી હતી, તેનો અમુક ભાગ કાપીને મને મળતો હતો. આજકાલ તો માસ્તરોની દશા ઘણી સુધરી ગઇ છે. પરન્તુ તેવી સ્થિતિ આવ્યા પૂર્વે મારે શાળા છોડવી પડી. લોકોએ એમ માન્યું કે મારી ઉંમર ઘણી વધી ગઇ છે. પરન્તુ મારા અનુભવ અને જ્ઞાનનો કોઇએ ખ્યાલ ન કર્યો. મારે શાળા છોડવી પડી અને તે પછી મારી પાસે જે બચ્યું, તેમાં મારાં ચાર બાળકો અને એક પત્ની હતાં.

એક રીતે તો સારું થયું કે વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે મારે સ્કૂલ છોડવી પડી; નહિ તો હું શું કરત? મને ભણાવતાં આવડતું હતું, પરન્તુ મારું શરીર ભણાવવા માટે લાયક નહોતું; હું કમજોર હતો. થોડાંક કદમ ચાલું છું તો હાંફી જાઉં છું. વર્ગમાં બેસું છું તો નિંદ આવી જાય છે. સારું થયું મેં સ્કૂલ છોડી દીધી, સ્કૂલને માટે તેમજ છોકરાઓ માટે.

મારી દશા અત્યંત શોચનીય બની ગઈ છે. મારા પરિવારના પણ એ જ હાલ છે. મારાં બાળકો એવડાં મોટાં નથી કે પરિવારનું પાલનપોષણ કરી શકે. ગોપાળ મારો સૌથી મોટો છોકરો છે. મારી વય ૬૦ વર્ષની છે, જ્યારે તે કેવળ ૧૭ વર્ષનો છે. તમે કદાચ એમ

કહેશો કે મારાં બાળકો જલદી મોટાં થઈ કમાવા લાગે તેવી કોઇ યોજના મારે ઘણા વહેલા વિચારવી જોઇતી હતી. તેનું કારણ એ નથી કે હું બેવકૂફ હતો અને અગાઉથી મેં વિચાર નહોતો કર્યો. જો હું આમ કરત તો મારાં પાંચ છ બાળકોની ઉંમર ૩૦ થી ૩૨ ની આસપાસ હોત. એ અમને પાંચ પાંચ રૂપિયા આપત તોયે હું અને માધવી આરામથી જીવન ગુજારી શકત.

૪૦ વર્ષ સુધી તો મેં લગ્ન જ નહોતાં કર્યાં. હું, સંન્યાસી હતો તે માટે નહિ પરન્તુ મારી પોતાની સમસ્યાઓ હતી. દુર્ભાગ્યવશ મારે માતા–પિતા, ભાઇ–બહેનોનું પેટ ભરવાનું આવ્યું હતું. એ બધાં ભૂખે મરે અને હું જુવાન પત્ની સાથે રંગરાગ મનાઉં, તે મને ઉચિત ન લાગ્યું. સાચી વાત તો એ છે કે હું એક પ્રાણીને આ વિકટ સંઘર્ષનો શિકાર બનાવવા નહોતો ઈચ્છતો.

ગોપાળ સ્કૂલની અંતિમ પરીક્ષામાં સફળ થઇ ગયો. એક મહિના પહેલાં મારા ભત્રીજાની ઓફિસમાં તેને નોકરી મળી ગઈ હતી. ગોપાળની ફી આપતી વેળાએ તેનું માસિક વેતન મારા હાથમાં આવશે તેની કલ્પના કર્યા કરતો હતો. હવે એ પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થઇ ગયો હતો. પરીક્ષા પાસ થવાનો સૌથી મોટો લાભ એ થયો કે હવે તેનું શિક્ષણ આગળ નહિ ચાલે. હવે તે શું કરશે ? કામ નહિ મળે તો ચોરી લૂંટફાટ કરશે ? આ ૬૦ વર્ષ મેં ઘણી મુસીબતમાં ગુજાર્યાં છે. પરન્તુ કદી બેઇમાન થયો નથી. એ પણ શું આમ જ કરશે ? જો એ બદમાસીમાં પડી ગયો તો ? મારી નેકનામી પર કાળો ધબ્બો લગાવશે ?

નેકનામી ! ભૂખનો નંબર અવશ્ય નેકનામીની પહેલાં આવશે અને હું કશું નહિ કરી શકું. ગોપાળથી નાનાં ત્રણ બાળકો છે. તેમની મા છે, તેમની શી દશા થશે ? હું ક્યાં સુધી જીવતો રહીશ ? મારે માટે મરવું જ બહેતર છે. કારણ કે, તેથી તેમની જવાબદારી ઘટશે. જ્યાં સુધી વેતન મેળવો, કામ ન કરી શકો તો ભુખથી મરી જાવ.

પડોશના ઘરમાંથી રેડિયોનો અવાજ આવે છે. ટકટો જગ્યા ન મળવાને કારણે કેટલાએ લોકોને સિનેમામાંથી પાછા ફરવું પડ્યું. સ્કૂલ મેનેજરની છોકરીની બિમારીને કારણે બે દાક્તરો રાતભર ત્યાં જાગતા બેસી રહ્યા.

મારે આમાંની કોઇ વાતની જરૂર નથી. મારે રેડિયો નથી જોઇતો, અને ફિલ્મ જોવાની ઇચ્છા નથી, મારી દેખભાળ કરવા માટે કોઇ દાક્તરની પણ મારે જરુર નથી. પરંતુ જીવવાનો પણ મને અધિકાર નથી.

જ્યારે હું છોકરો હતો ત્યારે અમારા ગામમાં સડક નહોતી, શાળા નહોતી, દુકાનો નહોતી, ટપાલી પણ ત્યાં નહોતો હવે કેટલું બધું પરિવર્તન થયું છે ? આ ઉન્નતિમાં મારો કોઈ હિસ્સો જ નથી શું ?

હા, છે. મેં પણ થોડોક સહયોગ આપ્યો છે. આજે તમે જે પરિવર્તન જુઓ છો, અને ભવિષ્યમાં જોશો તે જ્ઞાનોદયના કારણે છે. આ જ્ઞાન-ફેલાવનારામાં એક હોવાનો હું દાવો કરી શકું તેમ છું. હું પૂલ બનાવવા નથી ગયો, મેં સડક કે બંધ નથી બંધાવ્યા, પરન્તુ જેમણે એ બધું કર્યું છે તે બધા મારી પાસે શીખ્યા છે.

હા, એ અફસરે પણ મારો જ વિદ્યાર્થી હતો. એ મારા અને મારાથી વધારે બુદ્ધિમાન માસ્તરોનો છાત્ર રહ્યો છે. સારું થયું તેની મને યાદ આવી. હું તેને મળવા જઈશ. અને ગોપાળને તેના હાથમાં સુપ્રદ કરીશ. એ કોઇ પણ પ્રકારે નોકરી અપાવશે જ; જૂની પરંપરાને ભૂલી નહિ શકે.

મારે પહેલાંજ એને મળવું જોઈતું હતું. હવે તો એવું લાગશે કે જરૂરિયાત ઊભી થઇ એટલે મળવા ગયો. પહેલીથી ચોથી સુધી તેણે મારા હાથ નીચે અધ્યયન કર્યું. આ ચાર વર્ષ દરમ્યાન તેના પિતા પાસેથી મને એટલું ધન મળ્યું, જેટલું વેતનરૂપે મને શાળામાંથી મળતું હતું. એ જ રીતે મેં પણ એની સહાયતા કરી હતી. તેના દાંત સુવરની માફક બહાર નીકળી આવ્યા હતા. મેં જ તેને નીચે દબાવી તેને સાફ કરી આપ્યા હતા. જયાં સુધી હું તેમની પાસે રહ્યો ત્યાં સુધી એ મને સહાયતા કરતા રહ્યા.

હા, કાલે મારે જરૂર જવું જોઈએ. પરન્તુ પ્રવાસ માટે ઓછામાં ઓછા થોડાક રૂપિયા તો મારી પાસે હોવા જોઇએ. પાછા ફરવાની તો ચિંતા નહોતી. કારણ કે, ખાલી હાથે તે મને પાછો નહિ જ ફરવા દે. મારી પાસે માત્ર બે રૂપીઆ હોત તો ? નહિ તો એક પત્ર જ શા માટે ન લખું ? તેમાં કશું ખોટું નથી.

મેં પત્ર લખ્યો-તેમની મોટી પદવી ધ્યાનમાં લઇ મારી પ્રાર્થના સંક્ષેપમાં મેં લખી, તેનો તુરત જ ઉત્તર આવ્યો.

આદરણીય ગુરુજી,

તમારો પત્ર મળ્યો. કોઇને નોકરી પર રાખવાનો મને અધિકાર નથી. મારી વાત માનો તો છોકરાને મારી પાસે મોકલી આપો. મારા છોકરાને એ ભણાવશે. મનીઑર્ડર દ્વારા હું રૂા. પાંચ મોકલુ છું.

(તમારા આશીર્વાદનો શુભાકાંક્ષી.)

પત્ર વાંચતાં જ મારી આંખો આનંદથી સભર બની. એ પત્ર માધવી અને છોકરાઓને બતાવ્યો. આટલી મોટી પદવી પર બિરાજમાન વ્યક્તિએ એક અર્ધભૂખી વ્યક્તિને લખેલો પત્ર !

ગોપાલ ખુશી હતો. માધવી રાજી થઈ. હમણાં ગોપાળ તેના ઘરમાં જ રહે. પાછળથી સારી નોકરી મળી જશે. આવું બધાએ કહ્યું.

મનીઑર્ડરના પૈસા મળી ગયા

બીજો દિવસ પ્રવાસ માટે શુભ હતો પૈસા છે પણ પૂરતા નથી, ગોપાળ પાસે એક ધોતિયું અને ફાટેલું ખમીસ જ છે. તેની સાથે કેવી રીતે મોકલવો.

પૈસા એક મિનિટથી વધુ સમય ટકતા નથી. જે જગ્યાએ તેની ખૂબ જરૂર છે ત્યાં પાંચ રૂપિયાનો શો હિસાબ !

પ્રવાસનો દિવસ નક્કી નથી થઇ શકતો. તેના જવાનો પ્રશ્ન મારા મગજને ઘેરી વળ્યો છે.

નવી જગ્યા, નવા માણસો, ત્યાં એક અનુભવહીન બાળક, ત્યાં તેનું શું સ્થાન રહેશે ? તેમાં વળી ય અફસરની પત્નીનો સ્વભાવ સારો ન હોય તો ?

મને એ બધી ઘટનાઓ યાદ આવી ગઇ. જયારે હું તેના પિતાના મકાનમાં રહેતો હતો ત્યાં ગૌશાળાના એક ખૂણામાં હું. મારું ખાવાનું રાંધી લેતો. ધીરે ધીરે તો એ મને પાકી રસોઇ જ આપવા લાગ્યા. ગોપાળને ભોજન તૈયાર કરવાની જરૂરીઆત નથી એ જ સારું છે.

બાળકોની સફાઈનું ધ્યાન રાખવાનું કામ મારૂં છે. મારો છોકરો તે પસંદ ન પણ કરે.

ધોબીને અપાતાં કપડાંનો હિસાબ રાખવાનું કામ મારું જ છે.

સ્મૃતિઓ મારા મન પર દોડતી હતી. તેમાં ય ઘરના માલિકનું વાકય વારંવાર મારા મગજમાં આવવા લાગ્યું: 'તેં માસ્તર તથા કૂતરાને ખાવાનું આપી દીધું હોય તો રસોડું બંધ કેમ નથી કરતો ?'

માતાપિતાની ગરીબીને કારણે હું સહી લેતો.

તો શું મારું પેટ ભરવા ગોપાળ આ વાકય સાંભળે—કૂતરા અને...

ના. ના. મારા પુત્રને માટે આવી સ્થિતિ હું સહી નહિ શકું.

હું એને લખી દઇશ કે તમારા બાળકને ભણાવવા હું જ પંડે આવું છું.

આજકલ   કારૂર પિલ્લૈ

તમારા પુસ્તકાલયના નવા બજેટમાં મૂકવાનું ભુલશો નહિ.

ગ્રામ-પુસ્તકાલયોમાં રાખવા લાયક ગુજરાતી ભાષામાં પહેલું જ નવું ઉત્તમ એક અને અજોડ શાસ્ત્રીય છતાં સરળ દળદાર પુસ્તક

કૃષિ બજાર વહેપાર Agricultural Marketing

શ્રી. વૈકુંઠભાઇ લલ્લુભાઇ મહેતા અધ્યક્ષ, મુંબઇ પ્રાંતિક સહકારી ઇન્સ્ટીટયુટ એમના આમુખ સાથે

વેચાણ વહેપારની વર્તમાન પદ્ધતિ, ખેડુતોએ માલ કેમ વેચવો ? ખરીદ વેચાણમાં શી મુશ્કેલી છે ? ઉપલી મુશ્કેલીઓ દૂર કેમ થાય ? સહકારી બજાર વહેપાર કેમ માલ સહકારી બજાર વહેપારના ફાયદા, સરકાર તરફની સહાય, રાહત, કાયદા, નિયંત્રિત બજારો વગેરે એક એક પ્રશ્નોની ચર્ચા તથા છણાવટ કરતું પુસ્તક કિંમત રૂા. ૪-૦-૦

લેખક : માર્તંડ શિવભદ્ર પંડયા. (નિવૃત્ત કપાસ નિષ્ણાત) સુરત તે ઉપરાંત બે ખેતીની માહિતીઓની નાનકડી પુસ્તિકાઓ

ખેતીવાડી—મહત્વ અને પરિસ્થિતિ   કિંમત ૦—૪—૦

ખેતીવાડી—મહત્વની માહિતી   કિંમત ૧—૪—૦

શ્રી દક્ષિણામૂર્તિનું અજોડ સાહિત્ય

તમારા પુસ્તકાલયના બજેટમાં સમાસ રાખજો.

સ્વ. ગિજુભાઇ સંપાદિત બાલસાહિત્ય

બાલવાર્તાઓ ભાગ ૧ થી ૫ (સચિત્ર પુસ્તકો) ૬–૪–૦
બાલસાહિત્ય માળા ૧ થી ૮૦ પુસ્તકો (ચાર બૉક્સ) ૨૫–૦–૦
બાલસાહિત્ય ગુચ્છ ૧ થી ૨૫ પુસ્તકો (બૉક્સમાં) ૯–૮–૦
બાલસાહિત્ય વાટિકા ૧ થી ૩૨ પુસ્તકો (મંડળ પહેલું) દરેકનો ૧–૦–૦
(આ વાટિકામાંનાં કેટલાંક પુસ્તકો ફરી છપાવાનાં છે; વિગતો પૂછો.)

કિશોર કથાઓ ૧–૨ ૩–૦–૦ § ભગવાન બુદ્ધ ૦–૧૨–૦
ધર્માત્માઓનાં ચરિતો ૧–૧૨–૦ § રખડુ ટોળી ૧–૨ ૪–૮–૦

બાલસાહિત્ય વાટિકા (મંડળ બીજું) : ૧૫ પુસ્તકો : યાદી તથા કિંમતો પૂછો
ટારઝન .... ભાગ ૧ થી ૧૦ .... શંકર શાહ ૭–૮–૦
બાલરામાયણ .... શ્રીમતી મોંઘીબેન બધેકા ૨–૦–૦

શ્રી નાનાભાઈ ભટ્ટનું કિશોરસાહિત્ય

મહાભારતનાં પાત્રો .... ૧ થી ૧૩ પુસ્તકો ... સેટના ૧૫–૦–૦
રામાયણનાં પાત્રો .... ૧ થી ૬ પુસ્તકો .... ,, ૮–૧૨–૦
હિંદુ ધર્મની આખ્યાયિકાઓ ભાગ ૧–૨ દરેકના ૨–૦–૦
શ્રીમદ્ લોકભાગવત (આમવર્ગ માટે) (પૃષ્ઠ ૬૬૪) ૭–૮–૦
ભાગવતકથાઓ .... ૨–૦–૦ * આપણા દેશનો ઇતિહાસ ૦–૮–૦

શ્રી મૂળશંકર મો. ભટ્ટની સાહસકથાઓ

સાગરસમ્રાટ ૨–૮–૦ | સાહસિકોની સૃષ્ટિ ૪–૮–૦
પાતાળ પ્રવેશ ૨–૮–૦ | ખજાનાની શોધમાં.... ૨–૮–૦

પીળાં પલાશ (ત્રણ બાળનાટકોઃ સચિત્ર) કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી ૦–૮–૦

આ તેમ જ અન્ય પુસ્તકોનું વિગતવાર સૂચિપત્ર માંગો

આર. આર. શેઠની કંપની :: મુંબઇ–૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : : કેશવબાગ : ફોન નંબર ૩૪૩૪૧

'સસ્તું સાહિત્ય'........ એટલે....'ઊંચામાં ઊંચું સાહિત્ય'

ચરિત્રો	ધર્મ–નીતિ	ભજનો–કાવ્યો
બુદ્ધ, શંકરાચાર્ય, દયાનંદ, ચૈતન્ય મહાપ્રભુ, સહજાનંદ તુકારામ, રમણ મહર્ષિ, હંસ મહારાજ, વિવેકાનંદ, રામકૃષ્ણ પરમહંસ, નાનક, ભિક્ષુ અખંડાનંદ, સરયૂદાસ, ટોલ્સ્ટોય, પૂજ્ય બાપુ, શિવાજી, અકબર, લક્ષ્મીબાઈ, જોન ઓફ આર્ક, વીર દુર્ગાદાસ, બુકર ટી. વોશિંગ્ટન, મીરાંબાઈ, સંત મૂળદાસ, મહાત્મા દાદૂ દયાળ, યોગીશ્વર યાજ્ઞવલ્ક્ય, નિત્યાનંદ, બ્રહ્માનંદ ને શિવાનંદ વગેરે...	ગીતા, ઉપનિષદો, રામાયણ, સંપૂર્ણ મહાભારત, યોગવાસિષ્ઠ, મનુસ્મૃતિ, શિવપુરાણ, વિષ્ણુપુરાણ, દેવી ભાગવત, વિચાર સાગર, પંચદશી, સત્યનારાયણની કથા, નારાયણ કવચ, સનાતન ધર્મ, નિત્યપાઠ વિદુરનીતિ, પક્ષપાતરહિત અનુભવ પ્રકાશ, જપ ને નામસ્મરણ, એકનાથી ભાગવત; શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યના ગ્રંથો, ભર્તૃહરિ શતકો, સૂર્યકાન્ત પંચીકરણ, ભક્તિયોગ, ધમ્મપદ, પાતંજલ યોગસૂત્ર, મોક્ષમાળા, આત્મસાક્ષાત્કારની કસોટી, એકાદશી માહાત્મ્ય, ચંડીપાઠ, તુલસી સતસઈ વગેરે વગેરે.	નરસિંહ મહેતા, મીરાંબાઈ, ભોજો, ધીરો, પ્રીતમ, અખો, સૂરદાસ, તુલસીદાસ, કબીર, દાદુ, છોટમ, દલપત, કેશવ, શામળ, ગંગ; નઝીર પ્રેમાનંદ; દીનદયાળગિરિ વગેરે વગેરે... **સ્વ. પઢિયારનાં પુસ્તકો** સ્વર્ગની કૂંચી, સ્વર્ગનો ખજાનો, સ્વર્ગનો પ્રકાશ, સ્વર્ગનો આનંદ, સાચું સ્વર્ગ, સ્વર્ગની સીડી વગેરે...

વાર્તા — કરસનદાસ માણેક, ઈશ્વર પેટલીકર, જ્યોતીન્દ્ર દવે, પીતાંબર પટેલ, ચંદુલાલ પટેલ વેણીભાઈ પુરોહિત, સારંગ બારોટ, પ્રશાંત, જયભિખ્ખુ, જગદીશ ને છગનલાલ પરમાર, કેતન મુનશી, મડિયા, સોપાન, શ્રીધરાણી વગેરેની વાર્તાઓ, વનરાજ ચાવડો ગુલાબસિંહ, ભોજ ને કાલીદાસ, વિક્રમ, વૈતાલ, વડીલોની વાતો વગેરે વગેરે......

સ્ત્રી–બાળોપયોગી	વૈદક	સામાન્ય જ્ઞાન
નળાખ્યાન, ઓખાહરણ, ગૃહિણી, કલ્યાણમયી, સુખી જીવનની પગદંડી, પાકશાસ્ત્ર વિદ્યાર્થી બહેનોને, બીરબલ ને બીજા, અરેબિઅન નાઈટસ, ગદાધારી ભીમ, ભીમનાં પરાક્રમો, સિંદબાદનાં સાહસો, શ્રેયસ્ બાળ ગ્રંથાવલિ વગેરે વગેરે...	સુશ્રુત – આયુર્વેદ, અષ્ટાંગ હૃદય-વાગભટ, શાર્ઙ્ગધર સંહિતા, ભાવપ્રકાશ, આર્યભિષક્, ઘર ઘરનો વૈદ, વનસ્પતિવર્ણન, આરોગ્યની બારમાસી, આરોગ્યની કૂંચી, રસતંત્રસાર, ખોરાકના ગુણદોષ, હરડે, જીવનચર્યા વગેરે વગેરે...	હિન્દુસ્તાની સંગીત, વ્યાયામ ને સૂર્યનમસ્કાર, કહેવતો, જગતમાં જાણવા જેવું, રશિયા, અમેરિકા, વિશ્વની વિચિત્રતાઓ, વનવગડામાં વસનારાં, પ્રકૃતિનાં લાડકવાયાં પંખીઓ વગેરે વગેરે...

૪૫૦ પ્રકાશનોનું વિસ્તૃત સૂચિપત્ર મંગાવો

અખંડ આનંદ	વિવિધ ગ્રંથમાળા
મહાગુજરાતનું લોકપ્રિય અને સૌથી વધુ ફેલાવો ધરાવતું માસિક જા × ખ સિવાય દર અંકે ૧૨૦ પાનનું વાચન.	ઘેર બેઠાં છ થી આઠ ઉપયોગી પુસ્તકો દ્વારા ૧૫૦૦ પાનનું વાચન આપતી સૌથી જૂની માળા.
લવાજમ	લવાજમ
દેશમાં રૂ. ૮॥ : પરદેશમાં રૂ. ૧૦॥ શિ. ૧૬	દેશમાં : રૂ. ૭॥ પરદેશમાં રૂ. ૧૦ શિ. ૧૫

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય { ભદ્ર, પો. બો. નં. ૫૦ અમદાવાદ–૧ ; ૧૫૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ–૨

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાળકો માટે સર્વોત્તમ છે.

ભારોભાર ચિત્રોવાળાં, પાંચથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટેનાં
નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરૂં છે.

" પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે, તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણ પ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરળતાથી વાંચી શકે એવી નાની, સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરોમાં જ્ઞાન આપે એવી પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઇ હોય તે લક્ષમાં લેતા જજો અને એમને માટેનાં પુસ્તકો વસાવવાનું રખે ચુકતા. "

'પુસ્તકાલય'ના તંત્રીની જુલાઇ ૧૯૪૩ ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદનો બાબાસેટ : [પાંચથી ૭ વર્ષનાં બાળકો માટે] બે થી
પાંચ રંગમાં છાપેલાં ૨૫૦ ચિત્રોવાળાં ૩ પુસ્તકો : અક્ષરમાળા,
શબ્દમાળા, ને અંકલેખન, મનોહર બોકસમાં.....................રૂા. ૧-૪-૦

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ : [૭ થી સાત વર્ષનાં બાળકો માટે] બે રંગમાં
મોટા અક્ષરે છાપેલાં ૩૦૦ ચિત્રોવાળાં ૧૦ પુસ્તકો : સંગીતશાસ્ત્રી,
ચિત્રલેખા, ત્રણ દીકરા ને અંધેરી નગરી વગેરે સુંદર બોકસમાં......રૂા. ૩-૧૨-૦

બાલવિનોદમાલા : [૭ થી સાત વર્ષનાં બાળકો માટે] ૧૦૦૦ ચિત્રો ને
૨૨૦૦ પાનાના વાચનવાળાં ૬૩ મનોહર પુસ્તકોઃત્રણ સુંદર બોકસમાં. રૂા. ૧૬-૮-૦

રમૂજમાળા : [સાતથી દશ વર્ષનાં બાળકો માટે] ૧૨૫ ચિત્રો ને
૪૦૦ પાનાના વાચનનાં પાંચ પુસ્તકોના બોકસના.....................રૂા. ૩-૧૨-૦

રમૂજી પ્રવાસમાળા : સાતથી દશ વર્ષનાં બાળકો માટે પુષ્કળ ચિત્રો
૪૮૦ પાનના અત્યંત રમૂજી વાચનનાં બાર પુસ્તકોના સેટના.........રૂા. ૪-૮-૦

મઝેદાર કહાણીમાલા : [દસથી તેર વર્ષનાં બાળકો માટે] પુષ્કળ
ચિત્રોવાળાં અત્યંત રસિક ૭ મનોહર પુસ્તકો.......................રૂા. ૧૫-૦-૦

અશોક બાલ પુસ્તકમાલા : [દસથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે]
૧૨૦૦ ચિત્રો ને ૪૫૦૦ પાનાના રસિક વાચનવાળાં ૯૯ વિવિધ
વિષયોનાં પુસ્તકો, દશ સુંદર બોકસમાં..............................રૂા. ૩૨-૮-૦

વિજ્ઞાનમાલા : [બારથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે] ૫૦ ચિત્રો ને
૪૦૦ પાનના વાચનનાં પાંચ પુસ્તકોના બોકસના.......................રૂા. ૩-૧૨-૦

સાહસ કથાવલિ : [તેર વર્ષની ઉંમરનાં બાળકો માટે] ૧૬૦૦ પાનના
અત્યંત રસિક વાચનવાળાં સોળ પુસ્તકો, ચાર મનોહર બોકસમાં...રૂા. ૨૦-૦-૦

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઇ—૨

જાણીતા લેખકોની નવી નવલકથાઓ

ભગ્ન પાદુકા
(કનૈયાલાલ મુનશી)
૬-૧૨
નવી ઐતિહાસિક નવલકથા

મહાઅમાત્ય ચાણુક્ય
ધૂમકેતુ
૪-૮
આમ્રપાલી, વૈશાલી, મગધપતિ પછી આગળ ચાલતી નવલકથા.

જાવડભાવડ
ભા. ૧-૨
ગુણવંતરાય આચાર્ય
૭-૦
કાલભૈરવ, સોહિણી સંઘાર પછી આગળ વધતી નવલકથા

બુરો દેવળ
જયભિખ્ખુ
૩-૮
નવીન છાપ પાડતી ઐતિહાસિક નવલકથા

નંદનવન
(નરેશબાબુ)
અનુ. રમણલાલ સોની
૩-૮
સામાજિક નવી નવલકથા

કાદવની લક્ષ્મી
(નરેશબાબુ)
અનુ. રમણલાલ સોની
૩-૦
શરદબાબુ કૃત પરિણિતા જેવી સુંદર નવીન ભાત પાડતી નવલકથા

મેઘનાદ
ભા. ૧-૨
રતિલાલ ગી. શાહ
૮-૦
પંચવર્ષીય યોજનાને અનુલક્ષીને લખાયેલ નવલકથા

ચિરકુમારસભા
(ટાગોર)
અનુ. રમણલાલ સોની
૩-૮
શ્રી ટાગોર કૃત સુંદર નવલકથા

લક્ષ્મી પધાર્યાં
ગુણવંતરાય આચાર્ય
૪-૮
શ્રી આચાર્યની સામાજીક થ્રીલર નવલકથા

નવા વાર્તાસંગ્રહો

ગુલાબની ટેકરી
(હાસુભાઇ અને કુમુદબેન શુક્લ)
૩-૮

ભણેલી ભીખ
(અનામી)
૩-૦

જયભારતી
ભા. ૧-૨
ગુણવંતરાય આચાર્ય
૨-૧૨

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય—ગાંધી રસ્તો : અમદાવાદ.

પુસ્તકાલય માટે તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી

લોપામુદ્રા ૧-૨-૩-૪ ૬-૮

શ્રી ધૂમકેતુ

વનછાયા ૩-૦

મગધપતિ ૪-૮

કવિકથાઓ ૧-૨-૩ ૩-૦

જ્ઞાનકથાઓ ૧ થી ૫ ૫-૦

વનવેણુ ૩-૦

ગીતાંજલી નવા સ્વરૂપમાં તૈયાર છે. ૨-૦

શ્રી ગુણવંતરાય આચાર્ય

કાળભૈરવ ૫-૦

સોહિણી સંધાર ૬-૮

શ્રી જયભિખ્ખુ

રસિયો વાલમ ને બીજાં નાટકો ૩-૮

બૌદ્ધધર્મની પ્રાણીકથાઓ ૧-૪

હિન્દુ ધર્મની પ્રાણીકથાઓ ૧-૪

જયભિખ્ખુ વાર્તાસૌરભ ભા. ૧-૨ ૪-૦

શ્રી મનુભાઇ જોધાણી

પાદરની વનસ્પતિ ૧-૨ ૧-૧૨

આંગણાની વનસ્પતિ ૧-૨ ૧-૧૨

આંગણાનાં પંખી ૦-૧૨

અન્ય લેખકોનાં

નૃસિંહાવતાર (મણિભાઇ ન. દ્વિવેદી)
(સંપાદક : ધીરૂભાઇ ઠાકર) ૩-૮

સાહિત્ય સાધના " ૬-૦

મનોવિહાર (રામનારાયણ વિ. પાઠક) ૪-૦

શાકુંતલ (વિસ્તૃત નોટ્સ, ટિપ્પણ
પ્રસ્તાવના સહિત) ૬-૦
(સં. ઉમાશંકર જોષી)

અંબુભાઈ પુરાણી અભિનંદન ગ્રંથ ૫-૦

ગોવર્ધનરામ શતાબ્દી ગ્રંથ ૬-૦

દક્ષિણ ભારતના સૌરાષ્ટ્રીઓ ૨-૧૨
(ઇશ્વરલાલ દવે)

હાલરડાં (ઝવેરચંદ મેઘાણી) ૧-૦

સાપના ભારા (ઉમાશંકર જોષી) ૨-૧૨

વિશ્રામ (નવો કાવ્ય સંગ્રહ) ૨-૦

સ્વ. અ. ગિરીન ઓઝા

(સુંદરમની પ્રસ્તાવના સાથે)

ઘર લખોટી (ભારતી સારાભાઇ) ૨-૦

બે નારી " " ૨-૮

મહાત્મા ગાંધી ભા. ૧-૨
(અંબેલાલ જોષી) ૨૦-૦

ફોરમ (કાવ્ય સંગ્રહ)
(દેવશંકર મહેતા) ૧-૪

વૃક્ષ ને વેલી (જયંતિલાલ ઓઝા) ૨-૦

માતા થનારને (દેસાઇભાઇ પટેલ) ૧-૪

મોગરાનાં ફુલ ('૫૪નુ વાર્તાધન) ૨-૦

મદનમોહના (અનંતરાય રાવળ) ૪-૦

તર્કવિજ્ઞાન (એ. કે. ત્રિવેદી). ૪-૪

☆

નવાં નાટકો

ઉલ્લાસિકા (સ્રી પાત્ર વિનાનાં
નાટકો) ૪-૦

ઉત્સવિકા (દુર્ગેશ શુકલ) ૪-૦

સુમંગલા (શિવકુમાર જોષી) ૧-૮

માઝમ રાત (ચં. ચી. મહેતા) ૧-૪

હરિ રથ ચાલે (બચુભાઈ શુકલ) ૨-૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રસ્તો : અમદાવાદ.

લાયબ્રેરીઓ, પ્રૌઢશિક્ષણ સંસ્થાઓ અને બાળકો માટે

મહાન પુરૂષોનાં જીવન ચરિત્રો

નવઘડતર ગ્રંથમાળાનાં ૨૦ સચિત્ર પુસ્તકો

સેટ ૧ લો દસ પુસ્તકો ૫-૦-૦] લે. શ્રી. રમણલાલ સોની[સેટ ૨ જો દશ પુસ્તકો ૫-૦-૦

બાળકોના ચારિત્ર્યઘડતરની જવાબદારી માબાપને શિરે છે. આદર્શ મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રો સાદી બાળભોગ્ય ભાષામાં લખાએલાં આ પુસ્તકો તમારાં બાળકોને મહાન થવાની પ્રેરણા આપશે.

(૧) અશો જરથુષ્ટ્ર અને મહંમદ પયગંબર
(૨) ભગવાન મહાવીર અને બુદ્ધ
(૩) ઇસુખ્રિસ્ત અને ભગવાન ચૈતન્ય
(૪) શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને સ્વામી વિવેકાનંદ
(૫) રાજા રામમોહન રાય અને સ્વામી દયાનંદ
(૬) સંત તુકારામ અને મહાત્મા એકનાથ
(૭) સંત જ્ઞાનેશ્વર અને મહારાણી અહલ્યાબાઇ
(૮) ગુરૂ નાનક અને સંત કબીર
(૯) લોકમાન્યતિલક અને દેશબંધુદાસ
(૧૦) મહાત્મા ફુલે અને ગુરુદેવ ટાગોર

બલુન પ્રવાસ કિ. ૧-૮
લેખક : ડૉ. સુરેન્દ્ર પટેલ સંપાદક : શ્રી. કેશવલાલ દ. જોષી

બરફનું રણ કિ. ૧-૦
લેખક : ડૉ. સુરેન્દ્ર પટેલ સંપાદક : શ્રી. કેશવલાલ દ. જોષી

કિશોર મહાભારત ૧-૪
લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની
: પ્રસ્તાવના :
માનનીય શ્રી. દિનકરરાવ દેસાઇ
કેળવણી પ્રધાન, મુંબઇ રાજ્ય

માર્કો પોલો કિ. ૧-૮
લેખક : શ્રી. રમણલાલ સોની
: પ્રસ્તાવના :
માનનીય શ્રી. દિનકરરાવ દેસાઇ
કેળવણીપ્રધાન, મુંબઈ રાજ્ય

(૧) ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક
(૨) સમુદ્રગુપ્ત અને હર્ષ
(૩) વનરાજ ચાવડો અને સિદ્ધરાજ જયસિંહ
(૪) પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ અને વસ્તુપાળ તેજપાળ
(૫) નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઇ
(૬) રાણા પ્રતાપ અને છત્રપતિ શિવાજી
(૭) અકબર અને શાહજહાં
(૮) નાના ફડનવીસ અને ઝાંસીની રાણી
(૯) દાદાભાઇ નવરોજી અને સયાજીરાવ ગાયકવાડ
(૧૦) મહાત્મા ગાંધીજી અને સરદાર વલ્લભભાઇ

શ્રી. "સત્યમ્" કૃત બાળસાહિત્યનાં પુસ્તકો દરેકના આઠ આના

નરસિંહ મહેતા
મીરાંબાઈ
ભક્ત સુરદાસ
ભક્ત પ્રહલાદ
ભક્ત જલારામ
સંત તુલસીદાસ

☆ રમણલાલ શાહ કૃત ☆

આનંદધારા ૧ લો. ૦-૧૦
આનંદધારા ૨ જો. ૦-૯
આનંદધારા ૩ જો. ૦-૮

પ્રકાશક :—શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ—સુરત.

લાયબ્રેરીના શણગારરૂપ ઉત્તમ પુસ્તકો

કવિવર ટાગોરનાં પુસ્તકો:

ચોખેરવાલિ	૫–૦
વરમાળા	૪–૦
ગીરીબાળા	૪–૦
વરકન્યા	૪–૦
હાસ્ય કૌતુક	૪–૦
ગુપ્ત ધન	૪–૦
મહામાયા	૪–૦
હેમન્તી	૪–૦
માધવી	૨–૦

સળંગ સામાજિક સંપૂર્ણ નવલકથા

પ્રેયસી ૧-૨	૭–૮
અભિશાપ (નરેશબાબુ)	૪–૦
મિલન (નારાયણબાબુ)	૩–૮
પતિમંદિર(,,)	૩–૦
વારસદાર (,,)	૩–૦
શેષપ્રશ્ન (શરદબાબુ)	૫–૧૨

જગવિખ્યાત નવલકથાઓ

રોબીનસન ક્રૂઝો	૨–૮
ગુલીવરની મુસાફરી	૨–૮
રોબીન હુડનાં પરાક્રમો	૨–૮
ટારઝન (વનમાનવ)	૨–૮
ટારઝન (શાહે જંગલ)	૨–૮
ટારઝનનાં સાહસો	૨–૮

પરદુ:ખભંજન વિક્રમ રાજાની

મનોહર વાર્તાઓ

સિંહાસન બત્રીસી	૨–૮
વિક્રમ ચરિત્ર	૨–૮
નવલખો હાર	૨–૮
જાદુઈ વાતો	૨–૮
વૈતાળ પચ્ચીસી	૨–૮

અરેબીયન નાઇટ્સની વાર્તાનાં સચિત્ર પુસ્તકો :

બગદાદનો બાદશાહ	૩–૦
બે ઘડીની બાદશાહી	૨–૮
પાતાળની પદ્મણી	૨–૮
સેતાની ચરખો	૩–૦
હાતમ તાઇનાં પરાક્રમો	૨–૦

° ° °

રાસ રજની	૩–૮
બહારવટીયો ભૂપત	૨–૮

—: જ્યોતિષનાં પુસ્તકો :—

હાથની ભાષા	૬-૧૨
ઘરનો જોષી	૫–૪
શક્તિવર્ધક આસનો	૩–૦
પ્રણયના પૂરમાં	૧–૮
વહુરાણી	૨–૦

આ તથા બીજાં પુસ્તકો માટે ૧૦૦૦ પુસ્તકોનું અમારૂં મોટું સુચીપત્ર મંગાવો.

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય ટાવરરોડ–સુરત.

આપના પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તકો જરૂર વસાવો.

બહુરત્ના વસુંધરા ૨૦ સાહસ ચરિત્ર કથાઓ, સુંદર વાંચવા જેવી છે. સંપાદક : દા. ન. હાઇસ્કૂલના આચાર્ય શ્રી. ઇશ્વરભાઇ પટેલ છે.
કિંમત ૧–૦

પ્રૌઢ શિક્ષણ વાચનમાળા પહેલી ચોપડી: લેખક : શંકરભાઇ સો. પટેલ

સ્વ. ગિજુભાઇએ યોજેલી મૂળાક્ષરો તથા બારાખડી શીખવવાની પદ્ધતિ પ્રમાણે લખાયેલી છે. વાચનમાં સરળતા અને રસ આવે એ હેતુથી કવિતાની લીટીઓ, જોડકણાં, તથા લોકગીતોની લીટીઓ મૂકવામાં આવી છે. ચોપડીની જોડણી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠના જોડણીકોષ પ્રમાણે છે.
કિંમત ૦–૪

પરિમલ લેખક : ઇન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ અને મણિલાલ ઠાકર બાળકોને ગમી જાય તેવી સુંદર અગીઆર વાર્તાઓ તથા એક નાટક છે. વિશિષ્ટતા તો એ છે કે એમાં સામાજિક કલેશ, ચોરી, કપટ, વહેમ વગેરેનો બીલકુલ સમાવેશ નથી.
કિંમત ૦–૫

શ્રેષ્ઠ સલાહકાર વૃદ્ધ પુરૂષોના મુખથી શ્રવણ થતી અનુભવી બાબતોનો સંગ્રહ છે. વિદ્યાર્થીઓને તથા સાધારણ કેળવણી લીધેલા પ્રૌઢોને ઉપયોગી થાય તેમ છે. કુલ ૨૨ વાર્તાઓ છે.
કિંમત ૦–૬

વીર ગાર્ફીલ્ડ અંગ્રેજી ભાષામાં આ પુસ્તકની છત્રીસ આવૃત્તિઓ બહાર પડી ચુકેલી છે. ઉમદા ચારિત્ર્ય, કીર્તિવાન સિદ્ધિઓ અને પ્રમાણિકપણે મેળવાયેલા ઉંચામાં ઉંચા વિજયોના આદર્શ તરીકેનું વીર ગાર્ફીલ્ડનું જીવન ચરિત્ર છે. જ્યારે પ્રમુખપદે તેઓ હતા ત્યારે એક હત્યારાની ગોળીથી ઠાર થયેલા.
કિંમત ૧–૮

આ[illegible] શ્રી. રમણલાલ ઇન્દુલાલ યાજ્ઞિક, સન ૧૮૯૨ થી ૧૯૧૭ સુધીનું વૃત્તાંત છે.
કિંમત રૂા. ૪–૦

: પ્રસ્તાવના :
[illegible]નીય શ્રી. દિનકરરાવ દેશાઇ
[illegible]વણી પ્રધાન, મુંબઇ રાજ્ય

લે[illegible]
શ્રી. રમ[illegible]
: પ્રસ[illegible]

પુસ્તક સહાયક સહકારી મંડળ લિ.
પો. બો. ૧૦. વડોદરા.

સમસ્ત ગુજરાતની લોકભદ્ર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એકમાત્ર મુખપત્ર

પુસ્તકાલય

વર્ષ ૩૦] તા. ૧૫ મી જુન ૧૯૫૬ [અંક ૧૨ મો

પુસ્તકપ્રસિદ્ધિના વ્યવસાયનો એ દુર્વ્યય અટકાવો.

—તંત્રીસ્થાનેથી

ગુજરાતી સાહિત્યમાં હમણાં હમણાં પુસ્તકોનો ફાલ દિન પર દિન વધતો જાય છે, એ એક આનંદનો વિષય ગણી શકાય.

એક તરફ આપણા આગલી હરોળના લેખકો ઉત્તમોત્તમ પુસ્તકો આપી રહ્યા છે ત્યારે બીજી તરફ ઢગલાબંધ એવું પણ સાહિત્ય પ્રકટ થતું જાય છે કે જે પ્રસિદ્ધ ન થયું હોય તો સાહિત્યજગતને કોઇ નુકસાન થવાનો ભાગ્યેજ સંભવ રહે. આમ છતાં આ ઢગલાબંધ પ્રકટ થતાં પુસ્તકોની પ્રસિદ્ધિ પાછળ જે દોડાદોડી અને એને અંગેની જાહેરાત દ્વારા જનતાને આકર્ષવામાં આવે છે તેને બદલે ઠરેલપણે અને વ્યવસ્થિત પ્રચાર દ્વારા જનતાને આકર્ષવામાં આવે એ ઇચ્છનીય છે.

આવાં પ્રકટ થતાં પુસ્તકો, જેમાં કેટલુંક ચિરંજીવ સાહિત્ય જેવું કે પુસ્તકાલયોમાં વસાવવા જેવું પણ હોય છે તે આ દોડાદોડીમાં પુસ્તકાલયો સુધી વ્યવસ્થિતપણે ભાગ્યે જ પહોંચે છે અને કોઇ ઉત્સાહી ગ્રંથપાલો, પ્રકટ થતાં જ એવાં પુસ્તકો વસાવવાની તકેદારી રાખે છે તો એ પુસ્તકો વસાવીને પસ્તાય પણ છે. કારણ કે આવાં ઉતાવળિયાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાની દોડાદોડીમાં પડનાર પ્રકાશકો એ પુસ્તકની છપાઇ–સફાઇ કે કાગળ–બંધાઇની મજબૂતાઇ તરફ ભાગ્યે જ લક્ષ આપતાં માલમ પડે છે. આવાં ઉતાવળિયાં પુસ્તકો મોટી મોટી જાહેરાતોને પરિણામે–ખાસ કરીને દૈનિક વર્તમાનપત્રોનાં કાર્યાલયો દ્વારા પ્રસિદ્ધ થતાં હોઇને છાપાળવા કાગળ પર છપાય છે અને પરિણામે એમની જાહેરાતોના શબ્દોમાં કહીએ તો " ચપોચપ " ઊપડી જાય છે. અને વંચાયું ન વંચાયું અને કોઇક ખૂણે ફેંકાઇ જાય છે.

આવી ઉતાવળિયા પુસ્તકપ્રસિદ્ધિનો મોહ જતો કરીને સારા લેખકોનાં પુસ્તકો સુઘડ છપાઇ અને સારા કાગળો પર વ્યવસ્થિત ગેટ–અપ કરીને પુસ્તકાલય-આવૃત્તિરૂપે પ્રકટ કરવામાં આવે એ ઇચ્છનીય છે.

આપણા ગણ્યમાન્ય લેખકોનાં સર્જનો આવા છાપાળવા કાગળો પર છપાઇ પ્રસિદ્ધિમાં મુકાય તેને બદલે સારા ગ્લેઝ કાગળો પર છપાઇ સફાઇપૂર્વક જનતાને

અપાવાં જોઇએ. અલબત્ત, કેટલીક વાર - આવાં પુસ્તકો બહાર પડતાંની સાથે જ પુનરાવૃત્તિને પામે છે. પરંતુ આગલી આવૃત્તિ ખરીદનારાઓને તો એ ઊતરતી કોટીના ગેટ-અપવાળાં જ પુસ્તકો માથે પડે છે. કારણ, એ ટકાઉ નહિ હોઇને પુસ્તકાલય જેવી સંસ્થાઓને ફરીવાર એ ઘણા હાથોમાં જનાર પુસ્તકની સારી આવૃત્તિ જ ખરીદવી પડે છે. એટલે આપણા આ ઉતાવળિયા પુસ્તકપ્રકાશકોને અમારી આ સ્થળે એટલી વિનંતિ અસ્થાને નહિ લેખાય કે, જો તેઓ સાહિત્યપ્રકાશન જેવા વ્યવસાયને હાથ ધરે તો સારા કાગળ અને છપાઇ સફાઇ માટે પણ એટલી જ કાળજી રાખે.

પુસ્તકો ખરીદનાર વર્ગ માત્ર સસ્તું જ શોધે છે તેવું નથી હોતું. એ સારી વસ્તુની સારી કીમત પણ આપતાં પાછી પાની કરતો નથી. તો શા માટે આવાં ઉત્તમ પુસ્તકો એ છાપાળવા કાગળો પર પ્રસિદ્ધ કરવાની દોડાદોડ અને હોડ મચાવાય છે તે સમજાતું નથી.

એટલે, એટલી આશા તો આ પ્રકાશકો તરફથી જરૂર રાખી શકાય કે તેઓ જેમ દોડાદોડી અને ઉતાવળમાં આવાં પ્રકાશનો જનતાને આપે છે તેને બદલે સારા કાગળ પર પુસ્તકાલય આવૃત્તિ (Library Edition) પણ પ્રકટ કરે અને તેની ભલે વધુ કીમત રાખવામાં આવે. જેને સસ્તી આવૃત્તિ લેવી હશે તે તેવી આવૃતિ ખરીદશે અને પુસ્તકાલયો જેવી સંસ્થાઓ તો પુસ્તકાલય-આવૃત્તિને અપનાવશે.

એટલે છાપાળવા કાગળની આવૃત્તિઓની સાથે સાથે સારા કાગળની આવૃત્તિઓ પણ તેઓ પ્રકટ કરે એમ ઇચ્છીએ.

★

બજેટ-નિવેદન સત્વરે મોકલી આપો.

સને ૧૯૫૬-૫૭ ના વર્ષ માટે પુસ્તકાલયો વાસ્તેનાં બજેટ-નિવેદનનાં ફોર્મ માર્ચ માસના "પુસ્તકાલય" સાથે એના દ્વારા કામ લેતાં પુસ્તકાલયોને મોકલાઈ ગયાં છે. તેમાં એ બજેટ-નિવેદનો તૈયાર કરી જુન '૫૬ આખર સુધીમાં એ પુ. સ. સ. મંડળના કાર્યાલયમાં પહોંચી જાય તેમ મોકલવા પુસ્તકાલયોના મંત્રી-ગ્રંથપાલ ભાઈઓને જણાવાયું હતું.

હવે જુન માસ ટૂંકમાં જ પૂરો થશે. નવા વર્ષનાં બજેટો વખતસર મંડળમાં આવી જાય તો જાન્યુઆરી માસથી તેમનાં પત્રો-સામયિકો મોકલવાની સુવિધા થાય અને સરકારી હિસાબી વર્ષ માર્ચ આખરે પૂરું થતું હોવાથી માર્ચ આખરે સૌ પુસ્તકાલયોને તેમના હિસાબો પહોંચાડવાની સરળતા થાય.

એટલે, જે પુસ્તકાલયોના મંત્રી-ગ્રંથપાલ ભાઇઓએ તેમનાં બજેટ નિવેદનો મંડળમાં હજી સુધી ન મોકલ્યાં હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપવાનો પ્રબંધ કરે, કે જેથી મંડળ તરફથી તે માટે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી શકાય.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવલોકન

ચાલુ વર્ષે હિંદી સાહિત્ય ફંડમાંથી ઉત્તર પ્રદેશની સરકારે ૧૦૧ હિંદી લેખકોને ૮૬,૭૦૦ રૂપિયાનાં રોકડ ઇનામો આપ્યાં છે.

રાજ્ય સરકારની યોજના હેઠળ છેલ્લાં સાત વર્ષમાં પ્રમાણભૂત હિંદી પુસ્તકોને ઉત્તેજન આપવા માટે ૨,૫૫,૦૦૦ રૂ. નાં ઇનામો અપાયાં છે.

o o o o

પોલેંડના સાંસ્કૃતિક પ્રતિનિધિ મંડળના સભ્યના કહેવા મુજબ શ્રી. નેહરૂની ' ડિસ્કવરી ઓફ ઇન્ડીયા ' નું પોલિશ ભાષામાં ભાષાંતર થનાર છે.

પોલેંડની સરકારે ડો. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનાં પુસ્તકોનો તથા શ્રી. મુલ્કરાજ આનંદનાં બે પુસ્તકો ' ધી કૂલી ' અને ' ધી અનટચેબલ ' નું પોલિશ ભાષામાં ભાષાંતર કરાવ્યું છે.

એમ માનવામાં આવે છે કે, ગાંધીજીએ જ્યારે ભારતમાં સ્વતંત્રતાની હિલચાલ શરૂ કરી ત્યારથી તેમનાં પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવાનો રસ પોલેંડમાં ઉદ્ભવ પામ્યો છે.

o o o o

ભારત ખાતેના યુનાઇટેડ સ્ટેટસ (અમેરિકા) ના આગલા એલચી શ્રી. ચેસ્ટર બોલ્સની પુત્રી સિન્થિયા બોલ્સનું પુસ્તક 'એટહોમ ઇન ઇન્ડિયા' એપ્રિલમાં પ્રગટ થવાનું હતું.

મિસ બોલ્સે ભારતમાં ગાળેલ ૨૧ માસનું તેમાં વર્ણન છે.

o o o

રોબર્ટ ટ્રમ્બુલ કૃત " એઝ આઇ સી ઇન્ડિયા, " તરતમાં પ્રગટ થનાર છે.

o o o

ભાગ્યે જ કોઇ લેખક પોતાના વસિયતનામામાં પ્રકાશકને યાદ કરે છે, જીમ કોર્બેટે તેમને યાદ કરી દરેકને કંઈક વસ્તુ ભેટ આપી છે.

ઓ. યુ. પી. ના પ્રકાશક જ્યોફ્રે કમ્બરલેજને ભારતમાં સો વર્ષ પહેલાં બનેલ શેતરંજી, ઓ. યુ. પી.ના પ્રમુખ એચ. ઝેડ. ના બાળકને પોતે શિકાર કરેલા નરભક્ષી વાઘનું ચામડું તથા ઓ. યુ. પી. ના મેનેજર રોય હોપકિન્સને બીજી શેતરંજી તથા શેક્સ્પીઅરનાં નવ ગ્રંથો આપવામાં આવ્યા છે.

o o o

*ભાષાંતરની કળાનું પૂરેપૂરું મહત્ત્વ હજુ સમજાયું નથી. આ મહત્ત્વને કિંચિત્ અંશે સમજાવવા માટે પોલેંડની પી. ઈ. એન. કલબે 'ભાષાંતરની કળા' નામક ૫૫૦ પૃષ્ઠોનો મોટો ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. તેમાં નામાંકિત પોલિશ લેખકોના લેખો આપવામાં આવ્યા છે.

*દિલ્હીની સાહિત્ય અકાદમીએ સ્વ. ડૉ. એસ. વી. કેતકરના, 'પ્રાચીન મહારાષ્ટ્ર'ના ખોકી રહેલા બે ભાગો પ્રસિદ્ધ કરવા માટે શ્રીમતી શીલવતી કેતકરને રૂ. દશહજારની ગ્રાન્ટ આપી છે.

સાહિત્ય અકાદમીની મરાઠી સલાહકાર કમિટીએ પુના ખાતે ૬ ઠ્ઠી ફેબ્રુઆરીએ ભરાયેલ સભામાં દશ મરાઠી પુસ્તકોનું ૧૩ પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં ભાષાંતર કરવાનું નક્કી કર્યું છે.

મધ્ય પ્રદેશની સરકારે ચાલુ વર્ષમાં લાયક સાહિત્યકારોને તેમની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવા માટે ૧૦,૦૦૦ રૂ. મંજુર કર્યા છે. આ પૈકી રૂ. ૫ હજાર મરાઠી તથા ૫ હજાર હિંદી સાહિત્યકારો માટે વપરાશે.

° ° ° °

*બિહાર સંસ્કૃત સાહિત્ય સંઘ પટનાની ખાસ બેઠક વસંત પંચમીના રોજ પટણા ખાતે ભરવામાં આવી હતી. આખું સંમેલન અમર ભારતી (સંસ્કૃત) દ્વારા ચલાવવાથી સંસ્કૃતનું વાતાવરણ મધમધી રહ્યું હતું, જયાં ફક્ત સંસ્કૃત ભાષા જ બોલાતી અને ગવાતી હોય એવું સંમેલન આ પૂર્વે કદી મળ્યું નથી.

° ° ° °

*આપણા મહાન રાષ્ટ્રીય શાયર કાલિદાસના સ્મરણસ્તંભ માટે મધ્ય પ્રદેશન સરકારે એક લાખ રૂપિયા જુદા કાઢયા છે. વર્ષો પહેલાં સ્થપાયેલ કાલિદાસ સ્મારક સોસાયટીએ રામટેક (મેઘદૂતનો રામગિરિ) પર એક મોટો સ્તંભ ઊભો કરાવવાનું તથા તેના ઉપર ચૂંટી કાઢેલા શ્લોકો કોતરાવવાનું નક્કી કર્યું હતું. કવિનાં બધાં પુસ્તકોનું સંપૂર્ણ ગ્રંથાલય તથા સંશોધન માટે સગવડો આપવા એક ઘર ખરીદવાનું નકકી કર્યું હતું, પણ ડૉ. ટી. જે. કેદારના અવસાનથી તે કામ આગળ વધ્યુ નહોતું.

° ° °

*આસામમાં ' દાદાજીની વાતો ' અંગ્રેજી ભાષાંતર તથા ચિત્રો સહિત પ્રગટ થઇ છે. શ્રી. લક્ષ્મીનાથ બેઝબરૂચાએ આ વાતો એકત્ર કરીને પ્રગટ કરી હતી. તેમનાં પુત્રી શ્રીમતી અરુણાદેવી મુખરજીએ તેનું અંગ્રેજી ભાષાંતર કરીને વિશાળ વાચકવર્ગ માટે તે સુલભ બનાવી છે.

° ° °

વિન્ધ્ય પ્રદેશની સરકારે-હિંદી લેખકો માટે રૂા. ૬૫૦૦ નો જે પુરસ્કાર મંજુર કરેલ છે, તે પૈકી રૂ. ૨૫૦૦ નો દેવ પુરસ્કાર ઉદય નારાયણ તિવારીને 'ભોજપુરી ભાષા ઔર સાહિત્ય' માટે આપવાનું નક્કી થયેલ છે.

° ° °

સાહિત્ય અકાદમીની યોજનાઅનુસાર જુદી જુદી ભાષાના ૨૫ સર્વોત્તમ ગ્રંથોનાં તેર પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં અનુવાદ માફકસર કીંમતે પ્રગટ થશે. આ ગ્રંથો પૈકી કેટલાકનાં નામ નીચે મુજબ છે. (અરબી) અલબેરૂનીનું ' તવારીખે અલહિન્દ ' અંગ્રેજી શેકસપીયરના

'હેમલેટ' 'મેકબેથ' ઓથેલો અને ' ફાંગસીઅદ ' (ફ્રેંચ) વોલ્ટેરનું ' કેંડાઇડ ' (ઇટાલિયન) મેકિયાવેલીનું 'ધી પ્રિન્સ' અને (રશિયન) ટોલ્સ્ટોયનું 'વોર એન્ડ પીસ.'

o o o o

બુદ્ધ જયંતી પ્રસંગે, ધર્માનંદ કોસંબીના ભગવાન બુદ્ધના ભાષાંતરો ઉપરાંત ભારત સરકાર ' બૌદ્ધ ધર્મ કે ૨૫૦૦ વર્ષ ' તથા ' બૌદ્ધ ધર્મ ચિત્રાવલી ' પ્રગટ કરશે. અશોકના શિલાલેખોનું હિન્દી તથા અંગ્રેજીમાં લોકપ્રિય ભાષાંતર કરવાની યોજના પણ છે. સરકારની સહાયથી ત્રિપીટક અને મહાયાન સંપ્રદાયના સંસ્કૃત ગ્રંથોનું હિંદી ભાષાંતર પ્રગટ થશે. લલિત કલા અકાદમી અજંતાના ભિંતચિત્રોની રંગીન ચિત્રાવલી પ્રગટ કરશે, જેમાં લગભગ ૨૦ ચિત્રો હશે.

o o o o

બ્રિટનમાં ૧૯૫૫ માં બીજા કોઇ પણ વર્ષ કરતાં વધારે પુસ્તકો છપાયાં હતાં. પુસ્તકોની કુલ સંખ્યા ૧૯,૯૬૨ ની હતી. તે પૈકી ૫૭૭૦ નવી આવૃત્તિઓ હતી. તે વેપાર માં ૫૦ ટકા વધારો બતાવે છે. ૧૯૩૭ ના વર્ષ કરતાં ૧૯૫૫ માં નવલકથા ઓછી પ્રગટ થઇ હતી. બાલસાહિત્યમાં પણ દેખાઇ આવે તેવો ઘટાડો હતો.

o o o o

૧૨,૦૦૦ થી વધારે સર્બોક્રોટ, સ્લોવેન અંગ્રેજી તથા જર્મન ભાષાના મુદ્રણના શબ્દોની ૬૦૦ પાનાંની એન્સાઇકલોપીડિયા ક્રોફકા યુગોસ્લેવિયાની પ્રિન્ટિંગ ઇન્ડસ્ટ્રી એસોસીએશન તરફથી ટૂંક વખતમાં પ્રગટ થશે.

o o o o

ચાલુ વર્ષના જુલાઇમાં ઉજવવામાં આવનાર લોકમાન્ય ટિળકની ૧૦૦ મી જન્મ-સંવત્સરી પ્રસંગે તેમનું જીવન ચરિત્ર સંસ્કૃત શ્લોકોમાં બહાર પાડવાનું નક્કી થયું છે. આ પુસ્તક બિહારના આગલા ગવર્નર તથા લોકમાન્યના અંગત સાથી શ્રી. એમ. એસ. અણેએ તથા લોકમાન્યના પૌત્ર શ્રી. જે. એસ. ટિળકે તૈયાર કર્યું છે.

મહોત્સવ કમિટીને લોકમાન્યના જીવન ચરિત્રની ૩૧ હસ્તલિખિત પ્રતો મળી છે. તે પૈકી આઠ હિન્દીમાં તથા બાકીની અંગ્રેજીમાં છે. આ હસ્તપ્રતો ડો. એસ. રાધાકૃષ્ણન્, શ્રી. બી. જી. ખેર તથા રાવસાહેબ પટવર્ધનની કમિટી તપાસી જશે. શ્રેષ્ઠ જીવન ચરિત્રના લેખકને રૂ. ૧૦,૦૦૦ નું પારિતોષિક આપવામાં આવશે.

o o o

ઇસ્તમ્બુલ વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રાધ્યાપક ઝહિર ઇઝ્ઝ લાહોરના પોતાના વસવાટ દરમિયાન મહાન તુર્ક કવિ ફઝુલીની વિરલ હસ્તપ્રત શોધી કાઢી છે.

આ હસ્તલિખિત પ્રત પદ્યમાં ટર્કીશ પર્શિયન ડિક્શનેરી છે. ઇઝ્ઝ તેને ' અમૂલ્ય ખજાના' તરીકે વર્ણવેલ છે. તેની વિનંતિથી વિશ્વવિદ્યાલયના પુસ્તકાલયે તેની ફોટોસ્ટેટ નકલો કઢાવવાનું નક્કી કર્યું છે.

આસામ સરકારના ઐતિહાસિક સંશોધન તથા પ્રાચીન અભ્યાસના ખાતાએ ઉપલા આસામના ઐતિહાસિક સ્થળોએથી મોટી સંખ્યામાં પ્રાચીન હસ્તપ્રતો મેળવી છે. આ હસ્તપ્રતો આહોળ રાજાઓના શાસન કાળની કોઈ પ્રાચીન આસામ (તે વખતે સુમરખંડ તરીકે ઓળખાતો હતો) ની સંસ્કૃતિ પર પ્રકાશ પાડશે.

આ હસ્તપ્રતો સાથે લગભગ પાંચ ડઝન વાંસની કલમો પણ મળી આવી છે. તે સમયે લખવામાં તેમનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો.

o o o o

બીજી પંચવર્ષીય યોજનાનો સંદેશ તેમજ ઉદ્દેશો સમજાવવાને પ્લાનિંગ કમિશને 'યજ્ઞ' નામક છાપું કાઢવાનો તથા તેનો વ્યાપક ફેલાવો કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. ગ્રામ્ય જનો, સહકારી મંડળીઓ, ગ્રામ્ય પંચાયતો, ખાનગી સંસ્થાઓ તથા કાર્યકરો તેમાં કેવો ફાળો અને તે શી રીતે આપી શકે તે આ પત્ર સમજાવશે.

o o o

અમેરિકાના ૪૩ વર્ષની ઉંમરના ઉપ-પ્રમુખ રિચર્ડ એમ. નિકશનનું વિગતવાર જીવન ચરિત્ર ન્યુસવીક મેગેઝીનના તંત્રી હાલ્ફ ડી. ટોલેનડિએ બહાર પાડયું છે. પુસ્તકનું નામ 'નિકસન' છે, આ પુસ્તકમાં ખાનગી વાતચિતો તથા અત્યારસુધી અપ્રગટ હકીકત પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

o o o o

કાશ્મીરની સરકારે અનુવાદ વિભાગની સ્થાપના કરી છે. આ વિભાગ દ્વારા ચૂંટી કાઢેલાં પુસ્તકોના કશ્મીરી, બૌદ્ધિ તથા ડોંગરી ભાષામાં અનુવાદો પ્રગટ કરવામાં આવશે.

o o o o

મેની ૨૪ મી તારીખે ભગવાન બુદ્ધની ૨૫૦૦ મી જયંતી નિમિતે બૌદ્ધ સાહિત્યના પ્રકાશનની યોજના ઘડવામાં આવી છે, તેમાં 'ત્રિપિટક'નું દેવનાગિરિમાં ત્રણ ભાગમાં પ્રગટ કરવાનું કરવામાં આવ્યુ છે. આ ' વિનય પિટક'નાં પહેલાં ત્રણ પુસ્તકો છે. ' ત્રિપિટકના હિંદી અનુવાદનું કાર્ય નાલંદાના પાલી ઇન્સ્ટિટ્યુટને સોંપવામાં આવ્યું હતું. આ સંસ્થાએ 'ત્રિપિટક' ના પ્રકાશનની એક પંચવર્ષિય યોજના ઘડી કાઢી છે. આ યોજના અનુસાર ત્રિપિટક'નું પ્રકાશન ૪૦ ભાગોમાં થશે. પ્રત્યેક ભાગ ૪૦૦ પૃષ્ઠોનો થશે.

o o o o

ભારત સરકારના શિક્ષા-મંત્રાલયે કાશીની નાગરી પ્રચારિણી સભા સાથે વાટાઘાટો ચલાવી ' હિંદી વિશ્વ કોશ ' ની પ્રકાશનયોજનાનું ટાઇમટેબલ સ્વરૂપ નક્કી કરી લીધું છે. આ વિશ્વકોશ ૭ ખંડોમાં છપાશે. તેની પાછળ સાડા છ લાખ રૂપિયાનું ખર્ચ થશે.

o o o o

રશિયાની વર્તમાન વિજ્ઞાન આકાદેમીએ 'મહાભારતનો રૂસી ભાષામાં અનુવાદ કરવાનું કાર્ય શરૂ કરી દીધું છે. ત્રીજા પર્વના બે ભાગોનો સંસ્કૃતમાંથી કરેલ અનુવાદ પ્રગટ થઈ ચૂકયો છે.

• • •

મધ્ય પ્રદેશના સહકારના આગ્રહથી જબલપુરના મેયર શ્રી. ભવાનીપ્રસાદ તીવારી, મરાઠીના સુપ્રસિદ્ધ સાહિત્યકાર સ્વ. ' સાને ગુરુ ' ના વિખ્યાત પુસ્તક ' કીચકવધ ' નો હિંદીમાં અનુવાદ કરી રહ્યા છે. આ પહેલાં શ્રી. તિવારીએ ટાગોરની ' ગીતાંજલિ ' નો સફળ અનુવાદ કર્યો છે.

o o o

સ્વ. શ્રી. કામતાપ્રસાદ ગુરુના પ્રસિદ્ધ ' હિન્દી વ્યાકરણ ' નો રશિયન ભાષામાં અનુવાદ થયો છે. ગુરુજીના પુત્ર શ્રી. રામેશ્વર ગુરુ અત્યારે રશિયામાં છે.

o o o

તાસ એજન્સીના જણાવવા મુજબ રશિયાની એક પ્રકાશન સંસ્થાએ ચાલુ વર્ષમાં ટાગોરનાં પુસ્તકોની તેર લાખ નકલો પ્રગટ કરી છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

★

વર્તમાનપત્રો અને ટેલિવિઝન

જગતમાં પહેલી જ વખત વર્તમાનપત્રોની નકલો કરતાં રેડિયો સેટની સંખ્યા વધારે થઇ છે.

છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં રેડિયોની સંખ્યા ૪૧ ટકા વધીને ૨૫૭૦૦૦૦૦૦ ની થઇ છે.

જગતનાં દૈનિક વર્તમાનપત્રોની નકલોની સંખ્યામાં ૧૪ ટકાનો વધારો થઈ તે સંખ્યા ૨૫૫,૦૦૦,૦૦૦ ની થઇ છે.

જગતમાં વપરાતા ટેલિવિઝન સેટોની સંખ્યા પાંચ વર્ષમાં ત્રણગણી થઈ છે. અત્યારે તે ૪૪,૦૦૦,૦૦૦ હોવાનું મનાય છે.

ટેલિવિઝનની હરીફાઈ વધતી જતી હોવા છતાં 'આનંદ પ્રમોદનું મુખ્ય સાધન' સીનેમાજ રહ્યું છે. જગતની વસ્તીનો દશમો ભાગ દર અઠવાડિયે ફિલ્મ જોવા જાય છે.

લગભગ ૧૩૦,૦૦૦ સિનેમા ગૃહો છે.

અત્યારે છવીસ દેશો ટેલિવિઝન સેટોનો ઉપયોગ કરી રહેલ છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટસ તથા બ્રિટન તેમાં આગળ પડતા છે. પહેલામાં ૩૫,૦૦૦,૦૦૦ તથા બીજામાં ૪૦,૦૦૦,૦૦ રિસીવરો છે.

જગતમાં વધારેમાં વધારે વર્તમાનપત્રો બ્રિટનમાં વંચાય છે. વસ્તીના દર હજાર માણસોએ ત્યાં દૈનિક વર્તમાનપત્રની ૬૦૯ નકલો વેચાય છે.

વર્તમાનપત્રોનો વ્યક્તિગત ફેલાવો પણ બ્રિટનમાં સૌથી વધારે છે. બે રાષ્ટ્રીય દૈનિકોની દરેકની ૪,૦૦૦,૦૦૦ નકલો તથા રવિવારના પત્રની ૮,૦૦૦,૦૦૦ નકલો ખપે છે.

બીજા કોઇ પણ દેશ કરતાં યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં વધારે વર્તમાનપત્રો માસિકો તથા સામયિકો પ્રગટ થાય છે.

જગતનું મોટામાં મોટું વર્તમાનપત્ર ન્યુ યોર્કમાં પ્રગટ થાય છે. તેની રવિવારની આવૃત્તિનું વજન લગભગ ચાર રતલનું હોય છે. તેનાં ૩૬૦ પાનાં હોય છે અને તે લગભગ બે ઇંચ જાડું હોય છે.

*નિશાનીવાળી નોંધો 'યુનિયન પી.ઇ.એન. માંથી સાભાર ઉદ્ધૃત.

એક અનોખું પુસ્તક

ઘણાં પુસ્તકો ખરેખર જ ખૂબ સુંદર હોય છે. મારો પોતાનો તો એવો અનુભવ છે કે બીજી કોઇ પણ વસ્તુ કરતાં પુસ્તકમાંથી વધારે પ્રેરણા મળે છે. લાંબા સમય સુધી ચિત્ત ઉપર તેની અસર રહે છે અને વિચારો તથા સંવેદનાઓને વધુ પ્રમાણમાં જાગ્રત કરે છે.

હમણાં મેં એક એવું પુસ્તક જોયું. પર્લ બક વિખ્યાત અમેરિકન લેખિકા છે. તેણે ઘણાં બધાં પુસ્તકો લખ્યાં છે. પણ આ પુસ્તક જરા જુદા પ્રકારનું છે. તે નવલિકાઓનો સંગ્રહ નથી કે નિબંધસંગ્રહ પણ નથી. તે છે પોતાના જીવનની એક કરુણ વ્યથાનું ચિત્ર.

તમને કદાચ એ જાણીને આશ્ચર્ય થશે કે આટલી વિદુષી મહિલાની એક પુત્રી છે, જેનો માનસિક વિકાસ થયો જ નથી! એક માતાને માટે, તે ખાસ કરીને આવી માતા માટે પોતાનું બાળક ઉંમરમાં મોટું ને મોટું થતું જાય ને સમજણમાં તદ્દન અબુધ જ રહ્યા કરે એ કેટલી વ્યથાની વાત છે!

એણે આ દુઃખ ખૂબ સહ્યું છે, પણ સાથે સાથે બાળકની આ ખોડ દૂર થાય તે માટે અપાર પ્રયાસો કર્યા છે, દેશેદેશ એ ફરી છે; વિવિધ દાક્તરોની, માનસશાસ્ત્રીઓની, આવા બાળકોને રાખતી સંસ્થાઓની મુલાકાત લીધી છે, અને છેવટે એક સંસ્થામાં બાળકના થોડોકપણ વિકાસની શકયતા જણાતાં, ચીરાતે હૃદયે પણ બાળકને ત્યાં મૂક્યું છે.

આખાયે પુસ્તકમાં અબુધ બાલિકાની તકલીફો, એનું ક્ષણે ક્ષણે નિરીક્ષણ કરતી માતાની અપાર સહાનુભૂતિ ને વ્યથા, એની ખોડનું નિવારણ કરવા માટેના અથાગ પ્રયાસો, ને સહુથી વધુ તો હંમેશ માટે ગૂઢ રહેનારા એક બાળહૃદયના વિવિધ ભાવ, તરંગ વેદનાઓને એટલી જ તીવ્રતાથી એ જ કક્ષા પરથી સમજવાનો સતત પ્રયત્ન આ બધું હૃદય હલાવી મૂકનારું છે.

અંગ્રેજી વાંચી શકનાર પ્રત્યેક માતાએ અને બાળકો પ્રત્યે પ્રેમ રાખતી માતાએ આ પુસ્તક વાંચવા જેવું છે. એનું નામ છે 'ધી ચાઇલ્ડ હૂ નેવર ગ્રૂ.' કોઇ પણ પુસ્તકાલય કે બૂકસેલરને ત્યાંથી એ સહેલાઇથી મળી શકશે.

શ્રેષ્ઠ નાટકો માટે ઇનામો

ગુજરાતી ભાષામાં લખાયેલાં શ્રેષ્ઠ નાટકો માટેની ૧૯૫૫-૫૬ ની સ્પર્ધાનું બીજું ઇનામ "વિષવિમોચન" લે. શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા અને " પાંખ વિનાનાં પારેવાં " લે. શ્રી. શિવકુમાર જોશી વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચી આપવામાં આવ્યું હતું. ઇનામોની જાહેરાત કરતી અગાઉની એક અખબારી યાદીમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે બીજું ઇનામ " વિષવિમોચન " લે. શ્રી. ચુનીલાલ મડિયાને જ આપવામાં આવ્યું હતું.

રૂ. ૧,૦૦૦ નું આ ઇનામ ઉપર જણાવ્યા મુજબ બે લેખકો વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યું હોઇને દરેકને રૂ. ૫૦૦ મળશે.

ગુજરાતના ગૌરવમણિ ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા

सदा नमस्कारं करोमि भक्त्या ज्ञानानुराग–महिमातिशयांत सीम्ने ।
नृसिंह गुरवे खलु नागराय दामोदराय भवसागर–तारणाय ॥

આજથી લગભગ પાંચસો વરસ પહેલાં શ્રી વિષ્ણુદાસ સ્વામીએ "વૈષ્ણવ પ્રમોદ" નામના ગ્રન્થના આરંભમાં પોતાના ગુરુ શ્રી નરસિંહ મહેતાને અને શ્રી નરસિંહ મહેતાના ઇષ્ટદેવ ભગવાન શ્રી દામોદરરાયને ભવસાગર તરવા માટે આ પ્રમાણે નમસ્કાર અર્પણ કર્યા હતા. આપણે પણ પાંચસો વરસ પછી એ જ શ્લોકના પુનરુચ્ચારણથી ભક્ત કવિશ્રી નરસિંહ મહેતાને અને એમના તથા આપણા સૌના ઇષ્ટ પ્રભુ શ્રી દામોદરરાયજીને ઉત્સવના પ્રારંભમાં નમસ્કાર કરી આગળ ચાલીએ.

પાંચસો વર્ષ પહેલાં આપણા દેશમાં સંસ્કારની ઉચ્ચ ભૂમિકા ઉપર રહી–આત્મોન્નતિ સાથે સમાજની ઉન્નતિ સાધી આપનાર ભક્ત કવિ નરસિંહ મહેતાનો પ્રભાવ આજ સુધી સમાજના પ્રત્યેક ઘરમાં પસરી રહ્યો છે, એ નાનીસૂની વાત નથી. ઇંગ્લાંડના અંગ્રેજ કવિ શેક્સપીઅરને માત્ર ચારસો વરસ પણ નથી થયાં; આપણા ભક્ત કવિ નરસિંહ મહેતા શેક્સપીઅરથી પ્રાચીન છે. સંસ્કારી ગુજરાતી ભાષાને ખેડનારામાં નરસિંહ મહેતા પહેલાંનાં વર્ષોમાં પણ ગુજરાતી સાહિત્ય વિકસી ચૂક્યું હતું–માટેજ સંસ્કારી ભાષામાં સંસ્કારી વિચારો આધ્યાત્મિક અને આધિભૌતિક જીવનને સ્પર્શતાં કાવ્યોમાં નરસિંહ મહેતા પાંચસો વરસ પહેલાં દર્શાવી શક્યા હતા.

નરસિંહ મહેતાનું ગુરુ–પદ

ઇ. સ. ના પન્દરમા સૈકામાં નરસિંહ મહેતા પ્રખર પંડિત હતા. પોતાના પાંડિત્યથી એ ઘણા પંડિતોના ગુરુ બન્યા હતા. એ રીતે **वर्णानाम् ब्राह्मणो गुरुः** એ ઉક્તિ એમણે સાર્થક બનાવી હતી. નરસિંહ મહેતાના દાદા પુરુષોત્તમદાસના દાદા ભાણજી પંડ્યા સાચા પંડિત હતા. નરસિંહ મહેતાના દાદાશ્રી પુરુષોત્તમદાસ તળાજા ગામે આવી પંડ્યામાંથી કારભારી મહેતા બન્યા હતા. પણ સંસ્કૃત ભાષા અને આધ્યાત્મિક તત્ત્વચિન્તન તો તેઓ વારસામાં આપતા ગયા હતા. આજના ઇતિહાસની ચોખલીઆ દૃષ્ટિવાળા ઘણાને ઘણીવાર ખૂંચે છે કે નરસિંહ મહેતાનાં પદોમાં જે તત્ત્વચિંતન, જે નિર્વાણવાણીની છાપવાળી ગુજરાતી ભાષામાં રજુ થયું છે તેવી શુદ્ધ ભાષા આજથી પાંચસો વરસ પહેલાં સૌરાષ્ટ્રના નાગરો કેમ બોલી શકતા હશે? પણ સૌરાષ્ટ્ર દેશ સંસ્કારિતાની નીસરણી ઉપર ઉપલે પગથીએ વહેલો ચડી ગયો હોવાના ઘણા દાખલા અસલી ઉત્કીર્ણ લેખો પરથી અને મળી આવેલાં પાનાં પુસ્તકો ઉપરથી સિદ્ધ થઈ ચૂક્યું છે કે, નરસિંહ મહેતાના પદની ભાષા ઇ. સ. ના પંદરમા સૈકાના ચાલુ ચોપડાઓમાં અને દસ્તાવેજોમાં મળી આવી છે. ઉપનિષદ્ ગ્રન્થોમાં વપરાતા તત્ત્વચિન્તનના પારિભાષિક શબ્દો આપણને નરસિંહ મહેતાનાં પદોમાં વિકીર્ણ થયેલા મળી આવે છે, એ એમના પાંડિત્યનું દર્શન કરાવે છે.

વેદ તો એમ વદે શ્રુતિ સ્મૃતિ સાખ દે
કનક કુંડલ વિષે ભેદ ન હોયે
જીવ ને શિવ તો આપ ઇચ્છાએ થયા
રચી પરપંચ ચૌદ લોક કીધા
ભણે નરસૈયો એ "તેજ તું" "તેજ તું"
એને સમર્યાથી કંઇ સંત સીધ્યા

અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રીહરિ
જૂજવે રૂપે અનંત ભાસે
દેહમાં દેવ તું તેજમાં તત્ત્વ તું
શૂન્યમાં શબ્દ થઇ વેદ વાસે.

નરસિંહ મહેતા પોતાના જ્ઞાનને વફાદાર નરસિંહ મહેતા પ્રખર સુધારક રહ્યા હતાં. મારા સ્વ. સન્મિત્ર લલિત કવિ મહેતા માટેનું સ્વરચિત ગીત ગાતા હતા. તેમાં એમણે કહ્યું હતું કે

" નરસિંહ મહેતા રે ! કહેતા તેવું રહેતા રે ! હોજી. "

એમણે સાચાં વેણ કડવાશ વ્હોરીને પણ કહેલાં છે, જે આજના જમાનામાં પણ કડવાંજ લાગે છે. જુઓ આ રહ્યાં એ વેણ–

જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચીહ્ન્યો નહિ
ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી

... .

શું થયું સ્નાન પૂજા ને સેવા થકી
શું થયું ઘેર રહી દાન દીધે.
શું થયું ધરી જટા ભસ્મ લેપન કર્યે
શું થયું વાળ લોચન કીધે
શું થયું તપ ને તીરથ કીધા થકી
શું થયું માળા ગ્રહી નામ લીધે ?
શું થયું તિલક ને તુલસી ધાર્યાં થકી
શું થયું ગંગજળ પાન કીધે ?
એ છે પરપંચ સૌ પેટ ભરવા તણા
આતમારામ પરિબ્રહ્મ ન જોયો.
ભણે નરસૈયો કે, તત્ત્વદર્શન વિના
રત્ન ચિન્તામણિ જન્મ ખોયો.

આવા પ્રકારના સુસ્પષ્ટ તત્ત્વચિન્તનની ભૂમિકા ઉપર નરસિંહ મહેતાની અડગ ભક્તિનો પાયો ચણાયો હતો તેથી એ ભક્તિ એમને ફળી હતી અને બીજાને માર્ગદર્શક નીવડી હતી એ પોતાની સાથે તુલસીની માળાની અને ગોપીચન્દનની ગાસડીઓ અંગત ચીલકતરૂપે જ્યા ત્યા ફેરવતા હતા છતા એમણે વૈષ્ણવજનના લક્ષણો ગણાવ્યા છે તેમાં બાહ્ય આચાર પર જરા પણ ભાર મૂકવામાં આવ્યો નથી.

પરાઇ પીડ જાણનારને એ વૈષ્ણવ માનતા હતા. પારકાના દુઃખ હળવા કરવા ઉપકાર કરી તેને મનમા ન રાખનારને એ વૈષ્ણવ ગણતા હતા. એમની સમજ પ્રમાણે વૈષ્ણવ સૌ સમદૃષ્ટિવાળો, તૃષ્ણાવગરનો, સ્ત્રીઓ પ્રત્યે માતૃભાવ સેવનારો, અસત્યને જીભ-ઉપર ચડવા ન દેનાર, પારકાના ધનને હાથ ન લગાડનારો, મોહરૂપી માયાથી અલિપ્ત રહેનારો, દૃઢ વૈરાગ્યથી અડગ બનેલા મનવાળો, રામનામના ભજનમા તલ્લીન થયેલો, લોભવગરનો, કુડકપટ વગરનો અને કામ તથા ક્રોધને વશ ન થનારો હોવો જોઈએ. વૈષ્ણવના આ શબ્દ-ચિત્રમા નરસિંહ મહેતાએ પોતાનુ મન્તવ્ય સરસ રીતે રજૂ કર્યું છે. તેથી મહાત્મા ગાધીજી તો એ ચિત્ર પોતાની હરેક પ્રવૃત્તિમા નજર આગળ ને આગળ રાખ્યા કરતા હતા એ આપણે કયા નથી જાણતા ?

નરસિંહ મહેતાની વૈષ્ણવત્વવાળી ભક્તિ દ્વારકામાજ પુરાણો દ્વારા પ્રચલિત થયેલી રાધાકૃષ્ણની ભક્તિમાથીજ ઉદ્ભવી છે, એ વાત ચોક્કસ છે, નરસિંહ મહેતાને દ્વારકામાંથી ભક્તિના બીજ મળ્યા હતા. એ બીજમાથી જ નરસિંહ મહેતાના કાવ્યોમાના દ્વારિકી-દર્શન અને રાસદર્શનનો સ્વાનુભવ રજુ કરતા કાવ્યો પ્રકટ્યા છે.

નરસિંહ મહેતા અને દ્વારકા

નરસિંહ મહેતાના કાકા પર્વત મહેતા દ્વારકાધીશના પરમ ભક્ત હતા અને પ્રતિ-વર્ષે તે શ્રી દ્વારકાધીશને ચરણે તુલસી ચડાવવાનુ વ્રત પાળવા દ્વારકા આવતા હતા. એમ પણ કહેવાય છે કે, પર્વત મહેતાની વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે દ્વારકાનો પ્રવાસ કઠિન થઇ પડ્યો હતો ત્યારે શ્રીદ્વારકાધીશે કૃપા કરી એમના તુલસીપત્રની સેવા લેવા પર્વત મહેતાના માગરોળ ગામે પર્વત મહેતાના ઘરની પાસેની વાવમા પધારવાની કૃપા વરસાવી હતી. એ વાવ ગોમતી વાવને નામે આજે પણ પ્રખ્યાત છે તથા પાડોશમા આજે પણ પર્વત મહેતાનું અસલી મકાન મોજુદ છે. એ પ્રસાદી સ્થાનનું દર્શન નજરે કરવાનુ સદ્ભાગ્ય મને સાપડ્યું છે, દ્વારકા સાથેનો નરસિંહ મહેતાના કાકાશ્રીનો આ સમ્બન્ધ વૈષ્ણવ જનતામા જાણીતો છે.

નરસિંહ મહેતા દ્વારકા કેટલી વાર આવ્યા હતા તે ઇતિહાસને ચોપડે ચડાવી શકાય એવી ચોકસાઈવાળી શોધ હજુ થઇ નથી. પરન્તુ મહેતાજી દ્વારકા પધાર્યા હતા, અને એવી વાત ચાલે છે કે તે વખતના શ્રી શંકરાચાર્ય મહારાજ શ્રી. પ્રદ્યુમ્નાશ્રમ હતા કે શ્રી. ગોવિન્દાશ્રમ હતા. એવી વાતો વહેતી થઇ છે કે, નરસિંહ મહેતા અને શ્રી શંકરાચાર્ય વચ્ચેની વાતોમા શ્રી આશુતોષ સ્વરૂપની ચર્ચાએ મોટો ભાગ ભજવ્યો હતો. નરસિંહ મહેતાનો રાસલીલાનો સાક્ષાત્કાર અને પરમ ભાગવત ધર્મનો સાક્ષાત્કાર થયો તે શ્રી શંકર ભગવાનની કૃપાનુ જ ફળ હતું એમ તો નરસિંહ મહેતાના જીવનની કથા ઉકેલનારા ઘણા લોકોએ કહ્યું છે.

નરસિંહ મહેતાના જીવનમા પ્રભુકૃપા વરસ્યાના અનેક પ્રસંગોની વાત લોકો જાણે છે. એ પ્રભુકૃપાનો અણમૂલો પ્રસંગ દ્વારકામા જે બન્યો હતો તે અકિંચન મહેતાજીની

હુંડી સ્વીકારાયાનો મનાય છે. જુનાગઢ સ્થાનેથી યાત્રાળુને નરસિંહ મહેતાજીએ શામળીઆ શેઠ ઉપર લખી આપેલી હુંડી દ્વારકામાં ગોમતી તીરે હાલના હરિકુંડના સ્થાન આગળ સ્વીકારાઈ હતી. એ સ્થળ પાંચસો વરસથી બહુ રૂપાન્તર થયા વિનાનું આજ મોજુદ છે ત્યાં શ્રી મહેતાજીના ભક્તોએ પાછળથી શ્રી શામળશા શેઠરૂપી ભગવાનની મૂર્તિ પધરાવી મન્દિર રચ્યું છે. મન્દિરના દ્વાર પાસેના શ્રી ઠાકુરજીની ડાબી બાજુના ગવાક્ષમાં નરસિંહ મહેતાજીની મૂર્તિ પણ એ જ ભક્તોએ સ્થાપેલી છે. તે મંદિર ક્યારે બંધાયું, મૂર્તિઓ ક્યારે પ્રગટાવવામાં આવી, કોણે એ ભાવના મૂર્તિમન્ત કરી તે વિષે બહુ ચોકસાઇથી હું તમને કહી શકતો નથી. પરન્તુ એટલું તો ચોક્કસ છે કે નરસિંહ મહેતાની હુંડી સ્વીકારાવાને સ્થળે જ થોડા સમય બાદ આચાર્ય શ્રી વલ્લભાચાર્યજીએ શ્રીમદ્ ભાગવતનું પારાયણ કરવાનું વાજબી માન્યું હતું. એ સ્થળે આજે શ્રી મહાપ્રભુજીની બેઠક મોજુદ છે. શ્રી મહાપ્રભુજી વલ્લભાચાર્યનો સમય નરસિંહ મહેતા પછીનો છે તે તો નક્કી થઇ ચૂક્યું છે.

દ્વારકામાં નરસિંહ મહેતાની મૂર્તિનું સ્વરૂપ, વેશભૂષણ અને મૂર્તિના ઘસારા પરથી ફલિત થતી પ્રાચીનતા સ્વતઃસિદ્ધ છે. પીળા પાષાણનું એ સ્વરૂપ છે. સીવ્યા વગરનાં વસ્ત્રોથી અંગ ઢંકાયેલું છે; ધોતી, પટકો અને પાઘ એટલાં વસ્ત્રો છે. તુલસીની માળા, તુલસીકાષ્ટના કે પુષ્પના કાણુવાળાં કુંડલ અને હાથમાં કરતાલ એટલાં જ ભૂષણો છે: સેવાપૂજાના ક્રમથી સેંકડો વરસનો ઘસારો મુખ પર દેખાઇ આવે છે.

આ મન્દિરના શ્રી. દ્વારકાધીશ શામળીઆજીનું સ્વરૂપ પણ સમાનરંગી પીત પાષાણનું છે, આયુધોની રચના દ્વારકાના જગતમન્દિરમાં આજ સુધી બિરાજતા સ્વરૂપની પેઠેજ શ્રી ત્રિવિક્રમની ભાવનાવાળી છે. ડાબી બાજુએ નીચલા હાથમાં શંખ, ઉપર ચક્ર જમણી બાજુના ઉપલા હાથે ગદા અને નીચલા હાથે પદ્મ ધારણ કરનાર આ સ્વરૂપ છે.

આ મન્દિરના એક ગોખમાં જેમ નરસિંહ મહેતાનું સ્વરૂપ આવેલું છે તેમ બીજી બાજુના ગોખમાં સ્ત્રીનું સ્વરૂપ બિરાજે છે. તેને લોકો નરસિંહ મહેતાની પુત્રી કુંવરબાઇ માને છે. પરન્તુ એ લોકમાન્યતાની ભૂલ સુધારો માગે છે. મૂર્તિનું સ્વરૂપ જ એવું છે કે તે કુંવરબાઇની હોઈ શકે જ નહિ; વળી નરસિંહ મહેતાની હુંડી સાથે કુંવરબાઇને કંઈ સમ્બન્ધજ નથી. તેથી હુંડી સ્વીકાર્યાને સ્થળે કુંવરબાઇનું સ્થાન તદ્દન અનુચિત કહેવાય. એ મૂર્તિ-શામળીઆજી અને નરસિંહની મૂર્તિના કરતાં બિલકુલ જુદા જ રંગના પાષાણની છે. તેથી નરસિંહની મૂર્તિ સાથે એનું સાહચર્ય છે જ નહિ. વળી મૂર્તિનું વિધાન એવું છે કે તે કદાચ કોઇ દેવીની હોઇ શકે. વેશભૂષા અને બે ભુજામાં ધારણ કરેલાં બે કમળો પરથી અનુમાન થાય છે કે તે સૂર્યની પત્ની રન્નાદેવીની મૂર્તિ હોઇ શકે. તે શ્યામરંગી છે, કિરીટધારી છે, દ્વિભુજ છે, આભૂષણોથી વિભૂષિત છે અને તેના પગ પાસે કોઇ ભક્ત વ્યક્તિનું સ્વરૂપ મૂકાયેલું છે.

દ્વારકામાં મુખ્ય મન્દિરની પહેલી આવૃત્તિવાળા દેવાયતનમાં બિરાજતા સૂર્યની મૂર્તિની જોડીની આ મૂર્તિ હોઈ શકે, તે સ્થાનભ્રષ્ટ થયેલી હોઇ શકે.'

દ્વારકા સાથે નરસિંહ મહેતાના સમ્બન્ધને લીધે તળાજા સાથે દ્વારકાનો સમ્બન્ધ બંધાયો હતો. નરસિંહ મહેતાના જીવનકાળ પછી લગભગ સો વરસે દ્વારકાના

મન્દિરના જિર્ણોદ્ધારના કામ માટે તળાજાના શિલ્પીઓ દ્વારકા આવ્યા હતા. એ બાબતનો એક લેખ જગતમન્દિરના બીજા માળ ઉપર આ પ્રમાણે કોતરાયેલો છે:

संवत १६२४ वैशाक वद गुरु
वछा दुदा—तलाजीआ

નરસિંહ મહેતાનો ત્રણ સ્થળો સાથે સારો સમ્બન્ધ હતો: (૧) માંગરોલ, (૨) જૂનાગઢ, (૩) તળાજા (ભાવનગર પાસે). એને લીધે તળાજાના કુશળ શિલ્પી દ્વારકાનું જગતમન્દિરનું કામ કરવા નરસિંહ મહેતાની ભક્તિથી તળાજા સુધી પ્રખ્યાત થયેલા દ્વારકામાં આવવા પ્રેરાય એ સ્વાભાવિક છે :—

નરસિંહ મહેતાના કાકા પર્વત મહેતાનો વંશ ચાલુ છે; એમનો પોતાનો વંશ પુત્ર પછી અટકી ગયો છે. પર્વત મહેતાથી દશમી પેઢીએ થયેલા ત્રીકમદાસે "પર્વત પચ્ચીસી" ગ્રન્થ (સં. ૧૭૯૦–૧૮૫૫) રચ્યો છે, તેના પૌત્ર રઘુનાથરાયે સૌરાષ્ટ્રમાં ગાયકવાડના અમલદારો સાથે ખૂબ ખમેખભા મીલાવી કામ કર્યું હતું અને મજમુંદારની પદવી મેળવી હતી. રઘુનાથરાયના પૌત્ર શ્રી. જયસુખરાય મજમુંદાર શુદ્ધ વૈષ્ણવી ભાવનાપૂર્વક બેટ દ્વારકાની યાત્રાએ ગઇ પચ્ચીસી સુધી વારંવાર આવતા હતા. તેમના પુત્ર મજમુંદાર શ્રી વિનોદરાયભાઇ (પર્વત મહેતાની ૧૫ મી પેઢી) અમરલીમાં નામાંકિત વકીલ તરીકે કામ કરી હાલ નિવૃત્ત જીવન ગાળે છે. એમનો દ્વારકા અને બેટના મન્દિરો સાથેનો સમ્બન્ધ ભક્ત હૃદયનો રહ્યો છે. અનેક વખતે એમણે બેટ દ્વારકામાં લાંબો નિવાસ રાખી પોતાની વૈષ્ણવી ભાવના પોષી છે. દ્વારકા સાથે નરસિંહ મહેતાનો આ પણ એક સમ્બન્ધ ગણાય.

નરસિંહ મહેતા ગુજરાતના આદિવૈષ્ણવ

નરસિંહ મહેતાએ વૈષ્ણવનાં લક્ષણો પોતાના વિખ્યાત ભજનમાં ઠીક ઠીક નિશ્ચિત કર્યાં છે; છતાં તે પોતાની જાતને કોઇ પણ કાવ્યમાં "વૈષ્ણવ" તરીકે ઓળખાવતા નથી. "દાસ" નરસૈયો મહેતાના સ્વામીનો દાસ વગેરે શબ્દોના પ્રયોગ તેમનાં કાવ્યોમાં મળે છે. પણ નરસિંહ મહેતાના અનુયાયીઓએ તો એમને "ભક્ત" નું બિરુદ આપવાનું ઉચિત માન્યું છે. ભક્તિદર્પણ નામનો ગ્રંથ સંસ્કૃત ભાષામાં સં. ૧૫૪૯ માં ઘોઘા મુકામે ગોવિન્દસ્વામિએ પૂર્ણ કર્યો હતો. તે કલકત્તામાં "કાવ્યપ્રકાશ યંત્રાલય:" માં તર્કાલંકાર શ્રી. જગત મોહને શકે ૧૭૮૬ માં છપાવ્યો છે. તેમાં નીચેની પંક્તિઓ છે:

सौराष्ट्रे जीर्णदुर्गे च भक्तं नृसिंह नागरम्
दृष्ट्वा दुःखमयं हारोऽददामोदरः स्वयम् ॥

અહીં ભક્ત શબ્દ વપરાયો છે.

નરસિંહ મહેતાના વંશજોમાંના કેટલાકે "વૈષ્ણવ" અટક ધારણ કરી પોતાના વિખ્યાત પૂર્વજનું સંભારણું વંશ સાથે કાયમ માટે જોડી દેવાનું પસંદ કર્યું છે. નાગર બ્રાહ્મણમાં જે "વૈષ્ણવ" અટક ધરાવી રહ્યા છે તે શ્રી વલ્લભાચાર્યના અનુયાયી વૈષ્ણવ બન્યા તેની પહેલાં વૈષ્ણવ થઈ ચૂકયા હતા.

(ગઇ તા. ૧૪–૫–૫૬ ના રોજ દ્વારકા મુકામે યોજાયેલ નરસિંહ મહેતા પંચશતાબ્દી ઉત્સવ સમારંભ પ્રસંગે અપાયેલું વ્યાખ્યાન)

—કલ્યાણરાય ન. જોષી

દુનિયાભરમાં પુસ્તકોની સૌથી મોટી દુકાન

પ્ર. વ. મહેતા. (લાઈબ્રેરીયન)

લંડનના "ડબ્લ્યુ એન્ડ જી ફોયલ લિમિટેડ" નામના પુસ્તક વિક્રેતા પર હંમેશાં ૩૦,૦૦૦ પત્રો વિશ્વના ખૂણે ખૂણેથી આવે છે. આમાંથી મોટા ભાગના પત્રોની દેખભાળ "ઓર્ડર-વિભાગ" ના કલાર્કો તરફથી કરવામાં આવે છે. પરંતુ થોડાં સમય પહેલાંની વાત છે કે એક પત્ર આવ્યો કે જે પત્ર સ્વયં વિલિયમ ફોયલ સામે રજૂ કરવાનું ઉચિત જણાયું. પત્ર મોકલનાર એક મોટી ઉંમરની અવિવાહિતા સ્ત્રી હતી, અને તેણે સ્વીકાર કર્યો હતો કે તેની માગણી અસાધારણ તો છે. મનુષ્યના ચામડામાંથી બનેલ પૂંઠાવાળું કોઇ પુસ્તક ખરીદ કરવાની તે ઇચ્છા રાખતી હતી. શું ફોયલ કું. એવું પુસ્તક શોધીને તેને સંતોષશે?

કોઇ નાનો સૂનો વિક્રેતા આ માંગણી સાંભળીને જ કંપી ઉઠે અને કહી દે, કોઈ વિકૃત માનસની સ્ત્રીની આવી માગણી છે. પરંતુ વિલિયમ ફોયલ એક અજબ વ્યક્તિ છે. ઓર્ડર ગમે તેટલો વિકૃત કેમ ન હોય છતાં તેનું પાલન કરવું તે તેને માટે તો એક ગર્વ અને સિદ્ધાંતની વાત છે. તેથી પોતાની ચાલીસ માઇલ લાંબી આલમારીઓના ખાનાઓમાં શોધ કર્યા પછી આવું પુસ્તક ન જડતાં તેણે તુર્ત જ પોતાના માણસોને એવા પુસ્તકની શોધ માટે બહાર મોકલ્યા.

પૂરા પંદર દિવસ પણ નહિ થયા હોય ત્યાં તો ફોયલના લીલા રંગના લેબલ સાથે તે પુસ્તક પેલી આતુર અવિવાહિતા સ્ત્રીના સરનામા પર રવાના થઇ ચૂક્યું. આ પુસ્તક ઇ. સ. ૧૮૪૩ માં પ્રકાશિત યુજીન 'સ્યૂકૃત" પેરિસનાં રહસ્યો" નામક સચિત્ર પુસ્તક હતું. સાથે એક પત્ર હતો તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે શ્રી 'સ્યૂ'ની પેરિસનિવાસિની પ્રેમીકાના મૃત્યુ બાદ, તે અદભુત સ્ત્રીના વસિયતનામા અનુસાર તેના ખભેથી ચામડી ઉતારીને તેનું પૂંઠું બનાવવામાં આવ્યું હતું. તે પુસ્તક "પોતાના ખરીદનારની લાયબ્રેરીની શોભા વધારો" તેવી વિનમ્ર આશા પણ તે પત્રમાં વ્યક્ત કરવામાં આવી હતી.

ફોયલને ત્યાં આવતા અસંખ્ય પત્રો દ્વારા આવતા ઓર્ડરમાં 'અ' થી 'જ્ઞ' સુધીનાં બધાં વિષયોનાં અપ્રાપ્ય અને સૌથી વધારે વેચાણ ધરાવતાં પુસ્તકોની માંગ રહે છે. મોટે ભાગે કું. ના ત્રીસ લાખથી પણ વધારે પુસ્તકોના સ્ટોકમાં શોધ કરવાથી જ ગ્રાહકની માંગણી પૂરી થઇ જાય છે.

પુસ્તકનું આ ભવ્ય સંગ્રહાલય લંડનની ચેરીંગ ક્રોસ સ્ટ્રીટ નામની પા માઇલની લાંબી પુસ્તક વિક્રેતાઓની સડકના કિનાર પર આવેલું છે. આ સડક પર જૂનાં અને બીજા ખાસ વિષયોનાં પુસ્તકોની બીજી પણ દુકાનો છે. પરંતુ અધિકાંશ દુકાનો એટલી નાની છે કે ફોયલની બાર એકર જમીનના ક્ષેત્રમાં આવેલ ખૂણામાં અગર તો તેના ૩૨ વિભાગોમાંના કોઈ પણ એકમાં સારી રીતે સમાઇ શકે છે. ડબ્લ્યુ. એન્ડ. જી. ફોયલ કું લી, માં ૭૦૦ તો કર્મચારીઓ છે.

શ્વેત વાળ અને કિનારી વિનાના ચશ્માની પાછળ ચમકતી આંખોવાળો ગોળમટોળ આત્મા આ ભીમકાય પુસ્તકાલયનો સર્વાધીશ અને પથપ્રદર્શક છે. ૬૬ વર્ષના વિલિયમ ફોયલે અને તેના નાના ભાઇ ગીલ્બર્ટે ઘરના રસોડામાં લગભગ ૫૦ વર્ષ પૂર્વે આરંભ કરેલ આ પુસ્તકાલયની અદ્દભુત સફળતાનાં કેટલાંય નક્કર કારણો છે. પૂરી વ્યાપારિક બુદ્ધિ અને પ્રેસ એજન્સી સંભાળવામાં સાહસપૂર્ણ નિપુણતા પણ આ કારણોમાં સામેલ છે.

બીજા વિશ્વયુદ્ધ વખતે હિટલરે જ્યારે લંડન ઉપર બોંબ ફેંકવા શરૂ કર્યા ત્યારે પોતાની દુકાનનાં પુસ્તકો બચાવવા માટે તેણે પોતાની છત ઉપર રેતીની થેલીઓની જગ્યાએ હિટલરની આત્મકથાની પ્રતો બિછાવી દીધી ! ભાગ્યવશાત્ જર્મન-વિમાનોમાંથી બધી જગ્યા ઉપર બોંબ પડયા, પણ ફોયલ કંપની ઉપર આંચ ન આવી.

આ સિવાય હિટલરે જ્યારે નાઝી જર્મનીમાં પુસ્તકો સળગાવવાનું નિંદિત કાર્ય શરૂ કર્યું, ત્યારે વિલિયમ ફોયલે હિટલરને આ રીતે તાર મોકલ્યો હતો 'બધા જપ્ત થએલા પુસ્તકોની ઉંચી કિંમત દઇ શકું છું. તેને સળગાવો નહીં. મારી સાથે સોદો નક્કી કરો.' જર્મનીના શાસકે આ નિવેદન પ્રતિ આંખ આડા કાન કર્યા પરંતુ ફોયલની મફતમાં જે જાહેરાત થઇ ગઇ અને તેને ઘણા નવા ગ્રાહક મળ્યા.

વિલિયમ સ્કુલના અભ્યાસમાં કોઇ દિવસ તેજસ્વી ન હતો. તેણે અને તેના નાના ભાઇએ સિવિલ સર્વીસની પ્રતિયોગિતામાં ભાગ લેવાનું નક્કી કર્યું, જેથી જેમ તેમ પૈસા ભેગા કરી તેણે આવશ્યક પુસ્તકો ખરીદ્યાં અને કીંગ્ઝ કોલેજમાં દાખલ થયા અને ગોખી ગોખીને સિવિલ સર્વિસની કારકુનની પરીક્ષાની તૈયારી કરી, પરંતુ બન્ને ભાઇઓ બહુજ ખરાબ રીતે નિષ્ફળ નિવડયા તેથી બન્ને ભાઇઓએ પોતાનાં આ કિંમતી પુસ્તકો વેચવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેઓએ કેળવણીવિષયક એક પત્રિકામાં જાહેરાત આપી જેના ઉત્તરોની જબ્બર સંખ્યા જોઇને તેઓ આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયા. તેઓએ ફક્ત પોતાની પાસેનાં પુસ્તકો વેચી નાખ્યાં એટલુંજ નહિ પરંતુ ખાસ સારો એવો નફો પણ મેળવ્યો અને તેથી કદાચ વિલિયમ ફોયલ એવા પરિણામ પર પહોંચ્યો કે તે ચોપડીઓનો કીડો બનવા કરતાં તે વેચવામાં સારો બની શકે તેમ છે. આ એક જ પ્રસંગ આ સંસ્થાની સ્થાપનાના મૂળમાં સમાએલ છે.

ફોયલના ગ્રાહકોની સૂચિમાં દુનિયાની મહાન વ્યક્તિઓ સામેલ છે. સમ્રાજ્ઞી મેરી તેમાંની એક હતી. આયર્લેન્ડના પ્રધાન મંત્રી ડી. વેલેરા જ્યારે છેલ્લીવાર લંડન ગયા હતા ત્યારે ભૂમિતિ-સંબંધી કેટલાંક પુસ્તકો ખરીદવા ફોયલ કું. માં રોકાયા હતા. રોમાંચકારી પુસ્તકો માટે વિન્સ્ટન ચર્ચીલનો કાયમી ઓર્ડર હોય છે. બ્રિટનના મજૂર પક્ષનો નાયબ નેતા શ્રી એન્યુરીન બીવન, પ્રસિદ્ધ ફિલ્મ તારિકા વિવિયન લે, અને માર્લેન ડીટ્રીચ પ્રસિદ્ધ કર્ટુનિસ્ટ વોલ્ટ ડીસ્ની વગેરે આ પૈકીમાંના છે. ઈંગ્લાંડના સુપ્રસિદ્ધ નવલકથાકાર ગ્રાહમ ગ્રીને એક વાર કહ્યું હતું કે બાલ્યકાળમાં ફોયલ કું. ની પાસેથી ખરીદેલાં બે પુસ્તકો "કીંગ સોલોમન્સ માઇન્સ" અને "દ વાઇફ ઓફ મિલાન" ને તેને લેખક બનવાની પ્રેરણા આપી હતી. આ રીતે ફોયલ કું. ના લાખો ગ્રાહકો છે.

વાત વિચિત્ર લાગે છે પરંતુ સાચું છે કે પુસ્તકો વેચવામાં નિશ્ચિત વ્યાવસાયિક જોખમો પણ છે. કેટલાય વર્ષના અનુભવ પછી તે સ્પષ્ટ થઇ ચૂક્યું છે કે સાહિત્યના રસીલા વાતાવરણમાં કામ કરતા રહીને કેટલાંક લોકોની માનસિક શક્તિ મંદ પડે છે. ફોયલ કું. ના રાજનૈતિક, ધાર્મિક અને રહસ્યાત્મક પુસ્તક વિભાગોમાં કામ કરવાવાળા વિશેષતઃ આના ભોગ બને છે. કેટલાક સમય પહેલાં આધ્યાત્મિક રહસ્યના પુસ્તક વિભાગમાં કામ કરતા એક સેલ્સમેને ચાલતી ટ્રેનની આગળ સુઇને આત્મહત્યા કરી હતી. તેની જગ્યાએ આવનાર યુવાન પણ વાળ વધારીને વિચિત્ર વ્યવહાર કરવા લાગ્યો. છેવટે તેનું મગજ બગડ્યું અને આજે તે પાગલખાનામાં છે. આમ છતાંયે ફોયલ માં આ પુસ્તકોના ભોગ બનવાનું લક્ષણ દેખાતું નથી.

૧૯૦૫ માં જ્યારે બાળક વિલિયમ ફોયલે પોતાના ભાઇ સાથે રસોડામાં શરૂ કરેલ કામને " દુનિયાનું મહાનતમ પુસ્તકગૃહ " નામ આપ્યું ત્યારે પાડોશીઓએ તેની આ બાલ્ય પ્રવૃત્તિની મજાક ઉડાવી હતી. આજે ચેરીંગ રોડ ઉપર પુસ્તકાલય વિક્રેતાઓની અન્ય બધી દુકાને તેણે નિર્માલ્ય બનાવી દેતી. જેનું વર્ષમાં લગભગ પોણા ત્રણ કરોડ રૂપીયાનું નગદ વેચાણ થાય છે, તેવી આ ફોયલ કું. અત્યારે " દુનિયાનું મહાનતમ પુસ્તક ગૃહ " કહેવાય છે. હવે તે નામ સાંભળી કોઈ મજાક ઉડાવતું નથી. કારણ, જે છોકરો ભણવામાં 'ઢ' હતો તેણે આ નામને સફળ કરી દેખાડ્યું.

આજે ફોયલ કું. ને ફક્ત પુસ્તકોની દુકાન કહેવામાં આવે છે. પરંતુ વાસ્તવમાં તે એક સાહિત્યક ભંડાર છે, જેના ૩૨ વિભિન્ન વિભાગો છે, જેમાં સંસારનાં દરેક વિશિષ્ટ વિષયોના વિશિષ્ટ પુસ્તકોનો સર્વશ્રેષ્ઠ વિશાળ ભંડાર છે. *

*સૂચિત

બૌદ્ધ સુભાષિતો

ધર્મો-પદાર્થોમાં મન અગ્રેસર છે, મન શ્રેષ્ઠ છે, ધર્મો મનોમય છે. જો કોઈ પ્રદુષ્ટ મનથી બોલે કે કર્મ કરે તો, વાહને જોડેલા પ્રાણીના પગલા પાછળ ચક્ર ચાલે તેમ તેની પાછળ દુઃખ ચાલે છે.

°　　　°　　　°　　　°

જો કોઇ પ્રસન્ન મનથી બોલે કે કર્મ કરે તો, અળગી નહિ પડનારી છાયાની પેઠે સુખ તેની પાછળ ચાલે છે.

°　　　°　　　°　　　°

મને ગાળો દીધી, મને માર્યો, મને જીતી ગયો, મારું હરી ગયો; જેઓ એવી વાતની ગાંઠ વાળી રાખે છે તેમનું વેર શમતું નથી. જેઓ એવી વાતની ગાંઠ વાળતા નથી તેમનું વેર શમે છે.

અખિલ ભારતીય ગ્રંથાલય પરિષદ
૧૧ મું અધિવેશન (કલકત્તા)

અખિલ ભારતીય ગ્રંથાલય પરિષદનું ૧૧ મું અધિવેશન કલકત્તા ખાતે નેશનલ લાયબ્રેરી તરફથી ૭ એપ્રિલ થી ૧૦ એપ્રિલ, ૧૯૫૬ સુધીના દિવસોમાં યોજાયું હતું. આ અધિવેશનના અનુસંધાનમાં વિશિષ્ટ ગ્રંથાલય અને માહિતી કેન્દ્રની ભારતીય સંસદનું (Indian Association of Special Libraries & Information Centres) પ્રથમ અધિવેશન તારીખ ૧૧ તથા ૧૨ ના રોજ રાખવામાં આવેલ, જેથી સંમેલનમાં ભાગ લેવા આવનાર તમામ પ્રતિનિધિઓ લાભ લઇ શકે.

પ્રતિનિધિઓ :– પરિષદમાં ભાગ લેવા જુદા જુદા પ્રદેશોમાંથી અઢીસો જેટલા પ્રતિનિધિઓ એકત્ર થયા હતા. આટલી મોટી સંખ્યા અને આટલા દૂરને સ્થળે તે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ કેટલી ફાલીફૂલી રહી છે અને તેનું ભાવિ કેટલું ઉજ્જવળ છે તે કહી જાય છે ગ્રંથપાલો માટે આવાં સંમેલનો ઘણાં જ રસપ્રદ અને ફલદાયી નીવડે છે. કારણ, તેના એકધારા જીવનમાંથી બહાર ડોકિયું કરી જુદાંજુદાં પુસ્તકાલયોના ગ્રંથપાલોના સંપર્કમાં આવે છે અને પુસ્તકાલયશાસ્ત્રના નિયમોની બહુ જ બારીકીથી છણાવટ કરી શકે છે. અગર તો પોતાનાં અનુભવોની આપ–લે કરી સામાન્ય મુશ્કેલીઓ દૂર કરી શકે છે. આ ઉપરાંત જે ક્ષેત્રમાં આવાં સંમેલનો થયાં હોય ત્યાંના તેમ જ આસપાસનાં શહેરોનાં પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા નજરે નિહાળી, અવનવું જાણી યોગ્ય એવું ગ્રહણ કરી પોતાના પુસ્તકાલયમાં તે જાતની રીતરસમ અપનાવી અદ્યતન બનાવી શકે છે.

ઉપર્યુક્ત પરિષદમાં બંગાળીઓ, મહારાષ્ટ્રીઓ, પંજાબીઓ, મદ્રાસીઓ, ગુજરાતીઓ વગેરેને એક જ ટેબલ ઉપર બેસી ખાણું લેતા (અલબત્ત, શાકાહારી અને બીન–શાકાહારી અલગ અલગ) અને એક બીજાના વિચારોની આપ–લે કરતા જોવાનું એક સુંદર દૃશ્ય ખડું થાય છે અને ત્યાં પણ એકબીજાની ભાષાનો પરિચય કરવાનો અને રીતરિવાજ જાણવાનો અણમોલ લાભ મળે છે.

સંમેલનનો ઉદ્‌ઘાટન વિધિ :– સામાન્ય પ્રણાલિકા મુજબ પરિષદનું ઉદ્‌ઘાટન " હિન્દી હાઇસ્કૂલના ભવ્ય મકાન " માં આવેલ રંગભૂમિને માટે ખાસ તૈયાર કરવામાં આવેલ મધ્યસ્થ ખંડમાં બંગાળી ભાષામાં કરાયેલ શુભ પ્રાર્થનાથી શરૂઆત થયું હતું. આ ઉદ્‌ઘાટન પશ્ચિમ બંગાળના ગવર્નર શ્રી. એચ. સી. મુખર્જીના વરદ હસ્તે અઢીસો જેટલા પ્રતિનિધિઓ અને આમંત્રિત શહેરી ભાઈબ્હેનોની હાજરીમાં થયું હતું.

આવકાર મંગલ પ્રવચન :– સન્માન સમિતિના પ્રમુખ શ્રી. પ્રો. એન. કે. સિદ્ધાન્તે (વાઇસ–ચાન્સેલર, કલકત્તા યુનિવર્સિટી) આવકાર આપતાં કહ્યું હતું કે, અત્યારે શાળાઓ અને મહાશાળાઓનું ભણતર અગાધ છતાં મર્યાદિત મુદતમાં પૂરું કરવાનું હોય છે ત્યારે એ ટૂંક સમયમાં મળેલા જ્ઞાનને વિકસાવવા જાહેર પુસ્તકાલયોની

ખાસ જરૂર છે અને આવા જાહેર પુસ્તકાલયોની જરૂરિયાત ઉપર ખાસ ભાર મૂકતાં તેમણે ઉમેર્યું હતું કે આવાં જાહેર પુસ્તકાલયો છે. પરંતુ તેઓ કોઇ "ડોનેશન્સ" લેવાં હોય અગર તો વાર્ષિક જયંતિ ઉજવવી હોય ત્યારે જ જાગ્રત થાય છે તે ઇષ્ટ નથી. પુસ્તકાલય પૈસાદાર માટે જ નહિ, દરેકે દરેક વ્યક્તિ બાળક, મહિલા કે પુરૂષ ગમે તે વયનો હોય તો પણ તેને અનુકૂળ વાચન પુરું પાડનાર હોવું જોઇએ. આ વખતે દિલ્હી જાહેર લાયબ્રેરીનો દાખલો આપ્યો હતો. અત્યારે જયારે સ્ત્રીશિક્ષણ, પ્રૌઢ શિક્ષણ વગેરેની ઝુંબેશ ચાલી છે ત્યારે આવાં પુસ્તકાલયોની ખાસ જરૂરિયાત છે.

પ્રદર્શનઃ-પ્રદર્શનનું ઉદ્‌ઘાટન શ્રી. હુમાયુન કબીરના વરદ હસ્તે નેશનલ લાઈબ્રેરીના મકાનમાં જ થયું હતું. આ પ્રદર્શન ઘણું જ સુંદર રીતે યોજવામાં આવેલ હતું હસ્તલિખિત પ્રતો, પ્રેસ શરૂ થયા પહેલાંનાં સાધનો અને પ્રેસ શરૂ થયા પછી ક્રમશઃ મુદ્રણકળામાં કેવી રીતે ફેરફારો થયા અને કેવા પ્રકારના થયા તેનું આબેહૂબ ચિત્ર ખડું કરવામાં આવેલ હતું. રામાયણ, મહાભારત, કુરાન વગેરે જે જુદી જુદી લિપિઓમાં લખાયેલ છે તેની પ્રતો રજૂ કરવામાં આવી હતી.

ઉદ્‌ઘાટન સમયનું મંગલ પ્રવચન :—

પ્રદર્શનનો ઉદ્‌ઘાટન વિધિ કરતાં પશ્ચિમ બંગાળના ગવર્નર શ્રી. એચ સી. મુખર્જીએ પોતાના થોડાએક અનુભવ સાથે સર્વને સંબોધતાં કહ્યું હતું કે ગ્રંથપાલોને બાળકો પ્રત્યે પ્રેમ હોવો જોઇએ વાચનાલયમાં આવતાં બાળકો પ્રત્યે તેમણે બાળસ્નેહી બની તેમની ચાહના મેળવવી જોઈએ. મહાશાળામાં વિદ્યાર્થીપ્રેમી થવું જોઈએ અને જયાં રિસર્ચ પુસ્તકાલયો અને જાહેર પુસ્તકાલયોમાં કામ કરવાનું હોય ત્યાં તેના સાથીદાર તરીકે ફરજ બજાવવી જોઈએ. તેઓએ ઉમેરેલું કે પુસ્તકાલયનું સંચાલન એ અત્યારે વિજ્ઞાનનો વિષય બની રહ્યો છે. અને તેમાં પણ વર્ગીકરણ અને ગ્રંથસૂચિ તે જો અદ્યતન પદ્ધતિએ ન હોય તો પુસ્તકોની પસંદગી કરવામાં અને શોધવામાં સમય બગડે અને ખાસ કરી સંશોધકોને પોતાનો અમૂલ્ય સમય બગાડવો પડે.

આ રીતે પુસ્તકાલયનો ગ્રંથપાલ જો તાલીમ પામેલ હોય અને તેમાં પણ જો ગ્રંથસૂચી યોગ્ય રીતે તૈયાર કરી હોય તો જેમ એક સર્જન ડૉક્ટર ઓપરેશન થિયેટરમાં જઈને બધી વિગતો સાથે તૈયાર રાખેલ દરદી ઉપર પોતાની તીક્ષ્ણ છરી ફેરવી અમુક ક્ષણોની અંદર કામ પતાવી લે છે, તેમ સંશોધક વ્યક્તિને જો આ રીતનું સાહિત્ય તૈયાર હોય તો પોતાનો અમૂલ્ય સમય બગાડવો પડે નહિ.

પરિષદના પ્રમુખશ્રીનું ભાષણ :—

આ પરિષદનું પ્રમુખસ્થાન શ્રી. એસ. બસીરૂદ્દીન, જેઓ અલીગઢ યુનિવર્સિટીના ગ્રંથપાલ છે, તેઓએ સંભાળેલું હતું. (પુસ્તકાલય પરિષદનું નેતૃત્વ ગ્રંથપાલને જ આપવું એ પણ એક નોંધપાત્ર છે.) તેમણે પોતાના પ્રવચનમાં જણાવેલ, કે અત્યારે જે પ્રખર કેળવણીકારો છે અને કેળવણીના સિદ્ધાન્તો બરાબર રીતે અમલમાં મૂકી પાયાની કેળવણી કરવા મથે છે, તેઓને જરૂર સમજાશે કે પુસ્તકાલયો જ આવી બાબતમાં પાયાની જરૂરીઆત જેવાં છે. આવાં પુસ્તકાલયો વિકસાવવા તેના માટે ખાસ નિયમો થવા જોઇએ અને ઉદાર

નીતિ અપનાવવી જોઇએ. પુસ્તકાલયના સંચાલકોએ તેમજ પુસ્તકાલયનાં મંડળોએ આવી નીતિ અખત્યાર કરવા સરકારને સમજાવવું જોઇએ.

વિશેષમાં જણાવેલ કે, અત્યારે ગ્રંથપાલ શાસ્ત્રની તાલીમ લેવા માટે જે અભ્યાસક્રમ છે તે સમયને અનુસરી વેળાસર નક્કી થવો જોઈએ. અત્યારે એવો સમય નથી કે લાયબ્રેરીઅન તરીકે કામ કરતી કોઈ પણ વ્યકિત માત્ર પોતે પુસ્તકાલયમાં રાખવામાં આવેલ પુસ્તકસંગ્રહનો માલીક છે અને જથ્થો ફાટે નહિ અગર ગેરવલ્લે ન જાય એ રીતે સાચવી રાખવાનો છે એવું માની સંગ્રહ કરી બેઠો રહે. અત્યારે તો બાળકથી માંડી પ્રૌઢ વ્યક્તિઓ સુધી તમામને પુસ્તકપ્રેમી કેમ બનાવવાં, તેઓને પુસ્તકાલય પ્રત્યે કેમ આકર્ષવાં અને વાચનની પિપાસા કેમ જાગૃત કરવી તેમજ વાચકને સરળ અને તાત્કાલિક માર્ગદર્શન કેમ આપી શકાય તેવી માન્યતાવાળો અને ગ્રંથાલયશાસ્ત્રની તાલીમ પામેલ ગ્રંથપાલ હોવો જોઈએ.

પુસ્તકાલયના ગ્રંથપાલની અત્યારે અમુક અમુક જગ્યાએ જે ગણતરી થાય છે તે બાબતમાં પોતે ખેદ વ્યક્ત કર્યો હતો. તેમણે કહ્યું હતું કે કોલેજમાં અગર શાળામાં આ કામ નજીવું અને સામાન્ય ગણી એકાદ કારકુનને અગર શિક્ષકને સોંપવામાં આવે છે. શિક્ષક કે જેને પૂરું વેતન પણ મળતું નથી અને આખા દિવસના અથાગ પરિશ્રમ પછી આ કામ કરવાનું હોય છે તે કામ તે કેવી રીતે કરી શકે? અલબત, પછી ફરજીઆત હોઇને અનિચ્છાએ તે પોતાની ફરજ અદા કરે છે. પરિણામે પુસ્તકાલય પ્રત્યે જે પ્રેમ વાચકોને હોવો જોઈએ તે થતો નથી.

આ રીતે જાહેર લાયબ્રેરીઓમાં કામ કરનાર ગ્રંથપાલો પ્રત્યે વ્યવસ્થાપક સમિતિઓ એક કારકુન સમજીને જ વર્તન દાખવે છે. આ ખરેખર શોચનીય છે. આવી વ્યક્તિઓને ગ્રંથપાલ એટલે શું, તેનુ સમાજમાં શું સ્થાન હોવું જોઈએ, તેના ગુણધર્મો શું છે તે જાણવા વિચારવાની જરૂર છે. આવી બાબતમાં અગ્રગણ્ય પુસ્તકાલયોના ગ્રંથપાલોએ અને પુસ્તકાલય મંડળોએ આગળ આવી યોગ્ય કરવું જોઈએ.

પરિષદનું કામકાજ :—

જેમ દરેક પરિષદમાં અમુક નિબંધો વંચાઇ અને પછી ઠરાવો પસાર થાય છે. તેમ અહીં પણ શાળાનાં પુસ્તકાલયો કેવાં હોવાં જોઇએ, જાહેર પુસ્તકાલયો, બાળ પુસ્તકાલયો, વિશિષ્ટ પુસ્તકાલયો, ગ્રંથસૂચીઓ વગેરે ઉપર ઠીક ઠીક નિબંધો આવેલા અને આ કાર્યક્રમ સવારના ૯ થી ૧ અને બપોરના ત્રણથી સાત સુધી ચાલતો હતો. એટલે ઘણો જ ભરચક હતો અને તેની ઉપર ચર્ચાની ઝડી વરસતી ત્યારે ખરેખર બહુ જ આનંદ આવતો. અને ઘણું ઘણું જાણવાનું મળતું હતું.

આ નિબંધો બધા જ પ્રશંસનીય હતા, પરંતુ તેમાં—

Public Library Development in India by Sri D. R. Kalia, Director, Delhi Public Libraries, Delhi ;

High School Libraries by Sri T. D. Waknis, Curator of Libraries, Bombay :

Training for Librarianship in India by Shri Pramil Basu, Librarian, University Library, Calcutta — and —

Bibliographical Activities in India.

એ વિષયો ઉપરના નિબંધો ઘણા માર્ગદર્શક હતા.

આતિથ્ય સત્કાર, સમારંભ અને મનોરંજન કાર્યક્રમ :—

આ સિવાય ચલચિત્રોદ્વારા નેશનલ લાઇબ્રેરીનું સંચાલન તેમ જ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિઓ કેવા પ્રકારની હોવી જોઇએ તેનું રસપાન કરાવવામાં આવ્યું હતું.

કલકત્તા નેશનલ લાઇબ્રેરીના સ્ટાફ તરફથી બંગાળી ભાષામાં "ટીપુ સુલતાન" નું નાટક હિન્દી શાળાના રંગભૂમિ થીએટર હોલમાં ભજવવામાં આવેલ હતું. તે ખરેખર પ્રશંસનીય હતું. એટલું જ નહિ પરંતુ પુસ્તકાલયના સ્ટાફમાં કેટલો ઉત્સાહ, સંપ અને સદ્ભાવ છે તે બતાવી આપતું હતું.

આ ઉપરાંત સન્માન સમિતિના મંત્રીશ્રી તરફથી તેમજ બંગાલ લાઇબ્રેરી એસોસીએશનના મંત્રી તરફથી, ચીફ સેક્રેટરી, વેસ્ટ બંગાળ ગવર્નમેન્ટ વગેરે તરફથી મીજબાનીઓ આપીને પ્રતિનિધિઓનું દબદબાભર્યું આતિથ્યમાન કરવામાં આવેલ હતું.

આ ઉપરાંત પ્રતિનિધિઓ માટે જેઓ પોતાને ખર્ચે કલકત્તા જેવા લાયક સ્થળો જોવા માગતા હોય તેમને માટે મોટર બસીઝની સગવડતા કરવામાં આવેલ અને ગાંધી ઘાટ, દક્ષિણેશ્વર, બેલુર મઠ, વગેરે સ્થળોએ લઈ જવામાં આવેલ હતા.

એકંદર કોન્ફરન્સનો પ્રોગ્રામ ઘણોજ સુંદર રીતે ગોઠવાયો હતો અને વિશેષમાં કહેવું જોઇએ કે પ્રતિનિધિઓને રહેવા માટે તદન નવું ચાર માળનું મકાન જેમાં લગભગ ૨૦૦ જેટલા ઓરડાઓ દરેકમાં લાઇટ, પંખા, વગેરે સગવડતા હતી તે મકાન આપવામાં આવેલ અને સવારના નાસ્તાથી રાત્રિના ભોજન સુધીની વ્યવસ્થા ઘણી જ સુંદર અને વ્યવસ્થિત હતી. એટલુંજ નહિ પરંતુ આતિથ્યમાન માટે બંગાળે પોતાનું ગૌરવ જાળવી રાખેલ છે, એમ કહીએ તો જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી.

આવાં સંમેલનોમાં ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રના પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા બે ચારની જ હોય છે તે ખરેખર દિલગીરીની વાત છે. આવાં સંમેલનો ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં કેમ થતાં નથી એ હકીકત પણ વિચારણા માગી લે છે. અલબત્ત, ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદનાં અધિવેશનો કોઇ કોઈ વાર થાય છે. પરંતુ જો નિયમિત રીતે ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં જુદા જુદા સ્થળે યોજાય તો આ પ્રવૃત્તિને વધારે કાર્યક્ષમ બનાવી શકાય. સૌરાષ્ટ્ર પુસ્તકાલય પરિષદનું પ્રથમ અધિવેશન સને ૧૯૪૮–૪૯ માં રાજકોટ મુકામે શ્રી. બળવંતરાય મહેતાના પ્રમુખસ્થાને યોજાયું ત્યારે આવાં સંમેલનો દર વર્ષે અગર અવારનવાર યોજવાં એવો ઠરાવ પણ થયેલ છે, એટલે આ બાબતમાં કોઈ જાગૃતિ લાવવાની [illegible]

— ઈન્દુભાઇ કે. બુચ

બાલ-સાહિત્યનાં પુસ્તકોની તૈયાર થતી યાદી

તે અંગે લેખકો-પ્રકાશકોને સૂચના

કેન્દ્રીય બાલ સાહિત્ય સમિતિના સેક્રેટરી શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા તરફથી નીચેની જાહેરાત જનતાના હિતાર્થે પ્રગટ કરવામાં આવી છે:—

ઉપરોક્ત સમિતિએ હાલને તબક્કે ૧૯૩૨ થી ૧૯૫૪ સુધીમાં ત્રણથી સોળ વર્ષનાં બાળકો માટે પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકોની યાદી એકત્રિત કરવાનું કાર્ય હાથ ઉપર ધર્યું છે. તે અંગે અમદાવાદમાં શ્રી. ઈન્દુભાઈ દવે, શ્રી. ધીરૂભાઇ ઠાકર તથા શ્રી. એસ.-કે. ભટ્ટ પ્રાદેશિક પુસ્તકાલય ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદમાં આ કાર્ય કરે છે.

ક્યુરેટર ઓફ લાયબ્રેરીઝ તરફથી તૈયાર કરવામાં આવેલી યાદીમાં દર્શાવેલાં પુસ્તકોનું બાળકોની વયમર્યાદા પ્રમાણે વર્ગીકરણ કરવામાં આવશે.

એમ માલમ પડ્યું છે કે એ યાદીમાં કેટલાંક પુસ્તકો લેવાનાં રહી ગયાં છે તેથી પ્રકાશકો તથા લેખકોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, એ યાદી જોઈ તેમનાં કોઈ પુસ્તકો તેમાં રહી ગયાં હોય તો તેની જાણ તરત કરવી.

આ યાદી અમદાવાદના એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટરની ઓફિસમાં તા. ૨૨-૫-૫૬ થી તા ૨-૬-૫૬ સુધી રાખવામાં આવશે. સુરતમાં આ યાદી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર સુરતની ઓફિસમાં ઉપરોક્ત તારીખોએ રાખવામાં આવશે. સમય ૧૨ થી ૨ અને ૩ થી ૬.

જે પુસ્તકો ઉપરોક્ત યાદીમાં ન હોય તે પુસ્તકોની એક એક નકલ લેખક, પ્રકાશક, વિષય, કીંમત, પ્રકાશનનું વર્ષ, આવૃત્તિ વગેરેની માહિતી સહિત શ્રી. શંભુપ્રસાદ ભટ્ટ ડે. એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર અમદાવાદ, અથવા શ્રી ઇન્દ્ર વસાવડા-એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર, સુરતને મોકલવી.

આમાંના શ્રેષ્ઠ પુસ્તકો ઉપર ટિપ્પણ લખી એક જુદી યાદી પ્રકટ કરવામાં આવશે, જે દરેક શાળા તથા પુસ્તકાલયને મોકલવામાં આવશે.

નવા સાહિત્યનિર્માણ અંગે ઉપરનાં બંને કામ આટોપ્યા પછી વિચાર કરવામાં આવશે એમ નોંધ લેખકો તથા પ્રકાશકો લે.

આ સંબંધી વધારે માહિતી શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા, એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર સુરત પાસેથી મળી શકશે.

તમારા પુસ્તકાલયનાં બજેટ-નિવેદન

જે મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઈઓએ તેમના પુસ્તકાલયનાં બજેટ-નિવેદન પુ. સ. સ. મંડળ લિ. પર હજી મોકલ્યાં હોય તો તાકીદે મોકલી આપવા પ્રબંધ કરે.

Training for Librarianship in India by Shri Pramil Basu, Librarian, University Library, Calcutta — and —

Bibliographical Activities in India.

એ વિષયો ઉપરના નિબંધો ઘણા માર્ગદર્શક હતા.

આતિથ્ય સત્કાર, સમારંભ અને મનોરંજન કાર્યક્રમ :—

આ સિવાય ચલચિત્રોદ્વારા નેશનલ લાઇબ્રેરીનું સંચાલન તેમ જ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિઓ કેવા પ્રકારની હોવી જોઇએ તેનું રસપાન કરાવવામાં આવ્યું હતું.

કલકત્તા નેશનલ લાઇબ્રેરીના સ્ટાફ તરફથી બંગાળી ભાષામાં " ટીપુ સુલતાન " નું નાટક હિન્દી શાળાના રંગભૂમિ થીએટર હોલમાં ભજવવામાં આવેલ હતું. તે ખરેખર પ્રશંસનીય હતું. એટલું જ નહિ પરંતુ પુસ્તકાલયના સ્ટાફમાં કેટલો ઉત્સાહ, સંપ અને સદ્ભાવ છે તે બતાવી આપતું હતું.

આ ઉપરાંત સન્માન સમિતિના મંત્રીશ્રી તરફથી તેમજ બંગાલ લાઇબ્રેરી એસોસીએશનના મંત્રી તરફથી, ચીફ સેક્રેટરી, વેસ્ટ બંગાળ ગવર્નમેન્ટ વગેરે તરફથી મીજબાનીઓ આપીને પ્રતિનિધિઓનું દબદબાભર્યું આતિથ્યમાન કરવામાં આવેલ હતું.

આ ઉપરાંત પ્રતિનિધિઓ માટે જેઓ પોતાને ખર્ચે કલકત્તા જેવા લાયક સ્થળો જોવા માગતા હોય તેમને માટે મોટર બસીઝની સગવડતા કરવામાં આવેલ અને ગાંધી ઘાટ, દક્ષિણેશ્વર, બેલૂર મઠ, વગેરે સ્થળોએ લઈ જવામાં આવેલ હતા.

એકંદર કોન્ફરન્સનો પ્રોગ્રામ ઘણોજ સુંદર રીતે ગોઠવાયો હતો અને વિશેષમાં કહેવું જોઇએ કે પ્રતિનિધિઓને રહેવા માટે તદ્દન નવું ચાર માળનું મકાન જેમાં લગભગ ૨૦૦ જેટલા ઓરડાઓ દરેકમાં લાઇટ, પંખા, વગેરે સગવડતા હતી તે મકાન આપવામાં આવેલ અને સવારના નાસ્તાથી રાત્રિના ભોજન સુધીની વ્યવસ્થા ઘણી જ સુંદર અને વ્યવસ્થિત હતી. એટલુંજ નહિ પરંતુ આતિથ્યમાન માટે બંગાળે પોતાનું ગૌરવ જાળવી રાખેલ છે, એમ કહીએ તો જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી.

આવાં સંમેલનોમાં ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રના પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા બે ચારની જ હોય છે તે ખરેખર દિલગીરીની વાત છે. આવાં સંમેલનો ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં કેમ થતાં નથી એ હકીકત પણ વિચારણા માગી લે છે. અલબત્ત, ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદનાં અધિવેશનો કોઇ કોઈ વાર થાય છે. પરંતુ જો નિયમિત રીતે ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રમાં જુદા જુદા સ્થળે યોજાય તો આ પ્રવૃત્તિને વધારે ફાલીફૂલી બનાવી શકાય. સૌરાષ્ટ્ર પુસ્તકાલય પરિષદનું પ્રથમ અધિવેશન સને ૧૯૪૮–૪૯ માં રાજકોટ મુકામે શ્રી. બળવંતરાય મહેતાના પ્રમુખસ્થાને યોજાયું ત્યારે આવાં સંમેલનો દર વર્ષે અગર અવારનવાર યોજવાં એવો ઠરાવ પણ થયેલ છે; એટલે આ બાબતમાં થોડી જાગૃતિ લાવવાની જરૂર જણાય છે.

— ઇન્દુભાઇ કે. બુચ

બાલ-સાહિત્યનાં પુસ્તકોની તૈયાર થતી યાદી

તે અંગે લેખકો-પ્રકાશકોને સૂચના

કેન્દ્રીય બાલ સાહિત્ય સમિતિના સેક્રેટરી શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા તરફથી નીચેની જાહેરાત જનતાના હિતાર્થે પ્રગટ કરવામાં આવી છેઃ—

ઉપરોક્ત સમિતિએ હાલને તબક્કે ૧૯૩૨ થી ૧૯૫૪ સુધીમાં ત્રણથી સોળ વર્ષનાં બાળકો માટે પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકોની યાદી એકત્રિત કરવાનું કાર્ય હાથ ઉપર ધર્યું છે. તે અંગે અમદાવાદમાં શ્રી. ઈન્દુભાઈ દવે, શ્રી. ધીરૂભાઇ ઠાકર તથા શ્રી. એસ. કે. ભટ્ટ પ્રાદેશિક પુસ્તકાલય ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદમાં આ કાર્ય કરે છે.

ક્યુરેટર ઓફ લાયબ્રેરીઝ તરફથી તૈયાર કરવામાં આવેલી યાદીમાં દર્શાવેલાં પુસ્તકોનું બાળકોની વયમર્યાદા પ્રમાણે વર્ગીકરણ કરવામાં આવશે.

એમ માલમ પડ્યું છે કે એ યાદીમાં કેટલાંક પુસ્તકો લેવાનાં રહી ગયાં છે તેથી પ્રકાશકો તથા લેખકોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, એ યાદી જોઈ તેમનાં કોઈ પુસ્તકો તેમાં રહી ગયાં હોય તો તેની જાણ તરત કરવી.

આ યાદી અમદાવાદના એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટરની ઓફિસમાં તા. ૨૨-૫-૫૬ થી તા ૨-૬-૫૬ સુધી રાખવામાં આવશે. સુરતમાં આ યાદી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર સુરતની ઓફિસમાં ઉપરોક્ત તારીખોએ રાખવામાં આવશે. સમય ૧૨ થી ૨ અને ૩ થી ૬.

જે પુસ્તકો ઉપરોકત યાદીમાં ન હોય તે પુસ્તકોની એક એક નકલ લેખક, પ્રકાશક, વિષય, કીંમત, પ્રકાશનનું વર્ષ, આવૃત્તિ વગેરેની માહિતી સહિત શ્રી. શંભુપ્રસાદ ભટ્ટ ડે. એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર, અમદાવાદ, અથવા શ્રી ઇન્દ્ર વસાવડા-એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર, સુરતને મોકલવી.

આમાંના શ્રેષ્ઠ પુસ્તકો ઉપર ટિપ્પણ લખી એક જુદી યાદી પ્રકટ કરવામાં આવશે, જે દરેક શાળા તથા પુસ્તકાલયને મોકલવામાં આવશે.

નવા સાહિત્યનિર્માણ અંગે ઉપરનાં બંને કામ આટોપ્યા પછી વિચાર કરવામાં આવશે જેની નોંધ લેખકો તથા પ્રકાશકો લે.

આ સંબંધી વધારે માહિતી શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા, એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર સુરત પાસેથી મળી શકશે.

તમારા પુસ્તકાલયનાં બજેટ-નિવેદન

જે મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઇઓએ તેમના પુસ્તકાલયનાં બજેટ-નિવેદન પુ. સ. સ. મંડળ લિ. પર હજી મોકલ્યાં હોય તો તાકીદે મોકલી આપવા પ્રબંધ કરે.

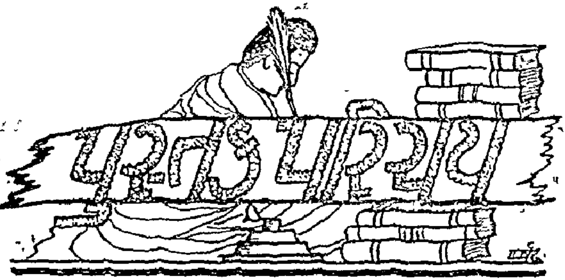

૧–આત્માની કલા: લેખક શ્રી. ગોવિન્દભાઇ પટેલ, પ્રકાશક: એન. એમ. ત્રિપાઠી, લિ. મુંબઇ. કીંમત રૂ. દોઢ

'સ્મૃતિ મંગલ' ના કવિની આ બીજી કૃતિ છે. અહીં કેવળ સોનેટો જ રજુ થયાં છે. શેષ અને, બ. ક. ઠા. થી માંડીને પાછલા યુગના અન્ય કવિઓની કાવ્યસમૃદ્ધિનો આ કવિએ પરિશીલનપૂર્વક ઉપયોગ કર્યો છે તે આ સંગ્રહ વાંચતાં જણાઇ આવે છે. સોનેટના કાવ્યપ્રકારમાં પહેલાં માત્ર પૃથ્વી, મંદાક્રાન્તા, શિખરિણી અને સ્રગ્ધરા જેવા છંદોનોજ ઉપયોગ આપણા કવિઓએ બહુશઃ કર્યો છે. આ કવિએ તો હરિણી, વસંતતિલકા, અનુષ્ટુપ, અશ્વાસી મંદાક્રાન્તા અને શ્લોકાંકી જેવા છંદોને પણ ઉપયોગમાં લીધા છે, એ સંગ્રહની વિશેષતા છે. શ્રી. સુન્દરમે કહ્યું છે તેમ 'એમાં શબ્દોનો ભાર વર્તાય છે.' એ છતાંય એટલું કહેવું જોઈએ કે એમાં અર્થભાર પણ ઓછો નથી. ચવાઇ ગયેલા વિષયોનું રૂઢ રીતિનું નિરૂપણ ટાળવાનો કવિનો પ્રયત્ન પ્રશસ્ય છે. ટિપ્પણ દ્વારા સંગ્રહની ઉપયોગિતા વધશે એમાં શંકા નથી.

૨–ગુજરાતી પર અરબી ફારસીની અસર (ભાગ બીજો) લેખક: ડો. છોટુભાઇ ર. નાયક; પ્રકાશક: ગુજરાત વિદ્યાસભા, અમદાવાદ કિં. રૂ. ત્રણ.

આ અન્વેષણગ્રંથમાં પ્રકરણ છઠ્ઠું એમાં ગુજરાતી સાહિત્ય પર ફારસીની અસર વિષે વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, તેમાં લેખકે ગુજરાતી ભાષાના પ્રાચીન સ્વરૂપથી માંડીને અર્વાચીન સ્વરૂપ સુધીનો ઇતિહાસ આપી ફારસીની અસર કયા સંજોગોમાં ઓછી થઇ તેના પણ વિચાર કર્યો છે. તે ઉપરાંત વપરાયેલા ફારસી શબ્દોથી માંડીને શિલાલેખો, ગીરોખતો, ગુપ્તવિક્રયપત્રો, તેમજ બૈતબાઝી, મુશાયરા, ભવાઇ વગેરેમાં વપરાતા શબ્દોની માહિતી આપી છે. તેમણે રજૂ કરેલો ગઝલ તથા સૂફીવાદનો ઇતિહાસ આ ગ્રંથની ગુણવત્તામાં વધારો કરે છે. તે જ પ્રમાણે પારસી સાહિત્યની તથા મુસલમાન ઉપદેશકોના સાહિત્ય વિષેની તેમની ટૂંકી માહિતી પણ અતિ ઉપયોગી છે. ગ્રંથકાર માને છે કે, ફારસીની અસર ઓછી થવાનાં કારણોમાં યુનિવર્સિટી શિક્ષણ અને સંસ્કૃતમાંથી

શબ્દો લેવાનું વલણ એ બંને કારણભૂત છે. તેમાં પણ ફારસી રાજભાષા મટી ગઇ એ પણ ગણી શકાય. ગ્રંથમાં આવતા શબ્દોની સુચી જે લેખકે શ્રમપૂર્વક તૈયાર કરી છેડે આપી છે તે આ ગ્રંથની ઉપયોગિતામાં વધારો કરે છે.

૩ ગોવર્ધન શતાબ્દી ગ્રંથ–સંપાદકઃ શ્રી. ઉપેન્દ્ર છ. પંડયા; પ્રકાશકઃ એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ. કિંમત સવાછ રૂપિયા.

ગોવર્ધનરામ જન્મ શતાબ્દી નિમિત્તે આવા ગ્રંથના પ્રકાશનમાં માત્ર અંજલિરૂપનાં લખાણો પ્રસિદ્ધ કરવાને બદલે આ મહાન લેખકના સર્જન–ચિંતન વિષે આપણા લબ્ધપ્રતિષ્ઠ લેખકોએ અભ્યાસદષ્ટિએ જે લખાણો પ્રકટ કર્યાં છે તેમાંથી નવનીત રૂપે આ ગ્રંથમાં લેખસામગ્રી ભેગી કરવામાં આવી છે. એ માટે સંપાદક અને પ્રકાશકો યશભાગી છે. એમાં પ્રો. અનંતરાય રાવળનો 'માનસી'માં પ્રકટ થયેલો સ્નેહમુદ્રા-પરનો લેખ પ્રસિદ્ધ થયો હતો તે અપ્રાપ્ય બનતો જતો એ લેખ અભ્યાસીઓને ઘણો ઉપયોગી થઇ પડત. એ છતાં પણ જે અભ્યાસપૂર્ણ લેખો અહીં રજૂ છે તેનાથી ગુજરાતી ભાષામાં ગો. મા ત્રિ. ના અભ્યાસીઓ ઉપર સંપાદક પ્રકાશકે મોટો ઉપકાર કર્યો છે. એ મહાપુરૂષના ગ્રંથોના પરિશીલનમાં ઉપકારક બને તેવા ગ્રંથની પ્રસિદ્ધિ જાતે જ એક કાયમી સ્મારક છે.

વિનય વાચનમાળા–સંપાદક : ગોપાળદાસ પટેલ અને મુકુલભાઈ કલાર્થી; પ્રકાશકઃ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ ૩ કિં. બે રૂપીઆ.

માધ્યમિક શાળાના દસમા ધોરણ માટે આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. વિદ્યાર્થીએ ની ભાષાશક્તિ કેળવાય અને તે ઉપરાંત તેમને રસ પડે, તેમની સુરુચિ કેળવાય તથા તેમનાં જ્ઞાન અને સમજશક્તિમાં વધારો થાય એ હેતુથી સંપાદકોએ નાટક, કાવ્ય, કથા, નિબંધ, જીવનચરિત્ર વગેરેમાંથી વસ્તુસંકલન કર્યું છે. ' દંડ અને દયા ' જેવા અતિ લંબાણ ભરેલા પાઠને બદલે સંપાદકોએ બીજો કોઇ ટુંકો પાઠ દાખલ કર્યો હોત તો શિક્ષણ-કાર્યની દષ્ટિએ તે વધારે અનુકૂળ થાત. પાઠો કાંઇક વધારે લંબાણવાળા લાગ્યા છે. વળી અઢીસો પાનાં જેટલું પાઠ્ય પુસ્તક તેર ચૌદ વર્ષનાં બાળકો માટે ઘણા મોટા કદનું અને ભારરૂપ થઈ પડવાનો પણ સંભવ છે. પાઠો સાથે આપેલા સ્વાધ્યાય દ્વારા પાઠ્ય પુસ્તકની ઉપયોગિતા જરૂર વધે છે.

ભા. પ્ર.

ભૂદાન–દીપ પ્રગટાવનાર શ્રીમતિ બહેન વિમળાબહેન ઠકાર છે. સંત તુકડોજી મહારાજ રચિત ગુરૂદેવ મંડળના ભકત ફક્ત ભજનો ગાય છે એટલું જ નહિ પરંતુ બહેનોમાં ભૂદાન યજ્ઞનો સંદેશો સંભળાવે છે. આ પુસ્તકમાં તેમના અનુભવો છે.

મંત્ર ઉપરથી જેમ તંત્ર રચાય તેમ ગીતો ઉપરથી વાયુમંડળ પેદા થાય. ધરતીનાં ગીતો એ મંત્રબદ્ધ ભૂદાન યજ્ઞવિષયક ગીતો છે. શાળાઓમાં શીખવવા જેવાં સુંદર ગીતો છે.

ભૂમિદાન આરોહણ પુસ્તિકાના લેખક શ્રી. નારાયણભાઈએ ભૂદાનયજ્ઞ આંદોલનની પ્રમાણભૂત માહિતી આપી છે.

ગાંધીજીના અંતેવાસી શ્રી. નરહરિભાઇ પરીખે ભૂદાન વિષયક પ્રશ્નોના શાસ્ત્રીય ઢબે ઉતરો સાચું માર્ગદર્શન મળી રહે એ રીતે આપ્યા છે.

પૂ. રવિશંકર મહારાજ પોતાની ગામઠી વ્યવહારૂ ભાષામાં ગામડે ગામડે પગપાળા ફરી આજે ભૂદાનનો સંદેશો આપી રહ્યા છે, 'યુગપલટાય છે' પુસ્તિકામાં તેમનાં પ્રવચનો છે.

યજ્ઞપ્રકાશન સમિતિની દશે પુસ્તિકાઓ સમાજના સાચા માર્ગદર્શન માટે પુસ્તકાલયોમાં વસાવવા જેવી છે.

ક્રાંતિનું ભાતું–વિનોબા ભાવે પાન ૮૦ કિ. રૂ. ૦–૪–૦; રચનાત્મક રાજનીતિ વિનોબા ભાવે પાન ૧૨૮ કિ. ૦–૮–૦; ભૂમિસમસ્યાનો ઉકેલ–જયપ્રકાશ નારાયણ પાન ૭૨ કિ. રૂ. ૦–૪–૦; સંપત્તિદાન યજ્ઞ જાજુજી પાન ૮૦ કિ. રૂ. ૦–૪–૦ ભૂદાન-દીપ વિમળા, તાઈ પાન ૩૨ કિ. રૂ. ૦–૨–૦; યજ્ઞ સંદેશ બબલભાઇ મહેતા, પાન ૮૬ કિ. રૂ. ૦–૪–૦; ધરતીનાં ગીતો પાન ૪૮ કિ. રૂ. ૦–૨–૦ ભૂદાન આરોહણ નારાયણ દેસાઈ પાનં ૧૫૬; કિ. રૂ ૦–૧૦–૦; ભૂદાન પ્રશ્નોત્તરી નરહરિ પરીખ પાન ૬૦ કિ. રૂ. ૦–૧૦–૦ યુગ પલટાય છે રવિશંકર મહારાજ પાન ૬૦ કિ. રૂ. ૦–૪–૦

ઉપર જણાવેલ ૧૦ પુસ્તિકાઓના પ્રકાશક યજ્ઞ પ્રકાશન સમિતિ વડોદરા છે.

ક્રાંતિનું ભાતું અને રચનાત્મક રાજનીતિ આ બે પુસ્તિકાઓમાં વિનોબાજીનાં ભૂદાન વિષયક મનનીય પ્રવચનો છે. ભૂદાનની પ્રવૃત્તિ શા કારણે ઉપસ્થીત થઇ એ વાંચતાં સમજી શકીએ છીએ.

જયપ્રકાશ નારાયણ એ તો ચુસ્ત સમાજવાદી વિચારસરણીવાળા, વિનોબાની વિચારભૂમિકાથી રંગાયા છે. રાજકારણમાંથી નિવૃત્ત થયા છે. જીવનદાની બન્યા છે. હિંસા ઉપરથી શ્રદ્ધા ઉઠી જતાં સર્વોદય વિચારસરણી સ્વીકારી ભૂદાન યજ્ઞમાં કેવી રીતે રંગાયા એ અંગેનાં એમનાં વ્યાખ્યાનો છે.

શ્રી. કૃષ્ણદાસ જાજુજી ગાંધીજીના અનન્ય ભક્ત જીવનભર ખાદી પ્રવૃત્તિમાં રસ લીધો. ચરખા સંઘના આત્મા ગણાય. સર્વ સેવાસંઘનું અસ્તિત્વ થતાં વિનોબાજીની પ્રવૃત્તિમાં સક્રિય સાથ આપતા. ભૂદાન યજ્ઞમાં સંપત્તિદાન પણ સમાઈ જાય છે ગરીબથી માંડી તવંગર કેવી રીતે પોતાની મર્યાદામાં રહી ત્યાગ કરી શકે એ વિષયનાં પ્રવચનો છે.

વિપ્રદાસ

બિન્દી : લેખક : શ્રી. લાભુબેન મહેતા, પ્રકાશકઃ શ્રી. પ્રકાશન મંદિર ગુલબહાર, બેરેક રોડ, મેટ્રોસિનેમા પાછળ, મુંબાઈ. ૧, પૃષ્ઠ ૨૩૨, સચિત્ર કવરપેજ સાથે બોર્ડપુઠું કીંમત રૂ. ૩–૮–૦

આ પુસ્તકમાં ૧૫ ટૂંકી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. એમાં પહેલી વાર્તા બિન્દી છે. અને એના ઉપરથી પુસ્તકનું નામ પણ 'બિન્દી' અપાયું છે. આપણા સમાજજીવનમાં ઉંડે ઉંડે ડોકીયું કરતાં આપણને જે વાતો સાંભળવાની મળે છે તેમ જોવાની મળે છે તેવાજ પ્રકારના આ બધી વાતો છે. શ્રી. લાભુબેનની લેખનશૈલિ સાદી, સરળ અને સ્પષ્ટ છે. વાંચવામાં કંટાળો ન ઉપજે અને છેવટ સુધી રસ જળવાઇ રહે એવી આ વાતો છે. બંધુપ્રેમનો સાચો પરિચય આપતી "પ્રેમનો વિષય" અને "બે ભાઈ". મિત્ર પ્રેમનો પરિચય આપતી 'અનવરચાચા' પુત્રપ્રેમની અતિશયતા દર્શાવતી 'દીકરો ખોયો' એ વાર્તાઓ તથા સ્ત્રીજીવનના પ્રશ્નો અને તેનો ઉકેલ દર્શાવતી 'બિંદી, કલ્યાણી અને સુખિયા વગેરે વાતો સૌએ ખાસ વાંચવા જેવી છે. દરેક વાતમાંથી વાચકને કંઇક ને કંઇક બોધ મળી રહે તેવી આ વાતો છે,

પ. મૂ.

૭ ભીમનાં પરાક્રમો : (નવી આવૃત્તિ) લેખક : માધવજી ગોવિંદજી પટેલ; પ્રકાશક : સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, ઠે. ભદ્ર પાસે, અમદાવાદ, પૃષ્ઠ ૧૫૨, સચિત્ર સાદું પૂંઠું, કીમત રૂ. ૧–૮–૦

મહાભારતમાં પાંડવોના નામે ઓળખાતા પાંચ ભાઈઓમાંના ત્રીજા ભાઈ ભીમસેન કે જેનાં બળ અને જોરની વાતો થઈ શકે એમ નથી, તેના પરાક્રમની વાતો આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. આ વાતો દક્ષિણામૂર્તિ–ભાવનગર સંસ્થામાં દરરોજ વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ સાંજના લેખક ભાઈ માધવજી કોઈ આકર્ષક ઢબે કહી બતાવતા. વિદ્યાર્થીઓને એ સાંભળવામાં ખૂબ રસ પણ પડતો. એ વાતો આજે પુસ્તકરૂપે આપણી પાસે રજૂ થાય છે. આ પુસ્તકમાં ભીમનાં પરાક્રમોની ૧૧ વાતો આપેલી છે. અને તે એક બીજાથી ચડી જાય તેવી છે. નિર્દોષ આનંદ અને બળિયા બનવાની પ્રેરણા આપતી આ વાતો નાનાં મોટાં સૌએ ખાસ વાંચવા જેવી છે.

વ. મૂ.

૮ દાંપત્યના પ્રશ્નો અને ઉત્તરો–સંપાદક : નિરાયમ, ક્રાઉન ૧૬ પેજી પાનં ૧૪૨, કીમત રૂા. ૧–૦–૦–પરિવારનિયોજન–સંપાદક : ઉપર પ્રમાણે; પાન ૧૪૬ કિં. રૂા. ૧–૦–૦. બન્ને પુસ્તકોનું પ્રાપ્તિસ્થાન–દાંપત્યશ્રેણી પ્રકાશન, રેવડી બજાર, અમદાવાદ ૨.

જાતીય પ્રશ્નોની ચર્ચા જાહેરમાં મૂકવી વાજબી છે કે કેમ, એ એક ચર્ચાસ્પદ પ્રશ્ન છે. જ્યારથી કુટુંબનિયોજનની વાત સમાજ સમક્ષ મુકાઈ છે ત્યારથી આવાં જાતીય પ્રશ્નો ચર્ચતાં પુસ્તકો થોકબંધ વેચાવા માંડ્યાં છે.

અમેરિકાથી શ્રીમતી સેંગર સંતતિનિયમનના પ્રચાર માટે આવેલાં, તેમને મહાત્મા ગાંધીજીના પ્રશસ્તિપત્રની જરૂર હતી. બન્ને વચ્ચેનો સંવાદ " હરિજનબંધુ "માં છપાયેલો, મહાત્માજીએ પ્રશસ્તિપત્ર નહીં આપ્યું. જાતીય પ્રશ્નોની ચર્ચા, પાત્ર વ્યક્તિઓની મારફત થાય એ જ ઇષ્ટ ગણાય. આજ કારણે લગ્નપ્રસંગ ધાર્મિક દૃષ્ટિ રાખી યોગ્ય રીતે ગોઠવાય છે. હલકી જાતનાં જાતીય પ્રશ્નો ચર્ચતાં પુસ્તકો હવે શિષ્ટ ગણાતા પ્રકાશકો છાપતાં થયા છે, એ ચિંતાજનક હકીકત છે. પુસ્તકાલયોએ આવાં પુસ્તકો નહિ વસાવવાં જોઈએ, આપણી પાસે જાતીય પ્રશ્ન અંગેનાં યોગ્ય પુસ્તકો છે જ; નીતિનાશને માર્ગે, કન્યાને–પત્રો સ્ત્રીપુરુષમર્યાદા, સંયમ અને ધૈર્ય વગેરે વગેરે.

વિપ્રસાદ.

૯. મૈત્રક કાલીના ગુજરાત–ભા. ૧–૨ લેખક : અધ્યા, ડો. હરિપ્રસાદ ગં. શાસ્ત્રી; પ્રકાશક : ગુજરાત વિદ્યાસભા, અમદાવાદ; પૃષ્ઠસંખ્યા બન્ને ભાગ મળી ૬૮૮, કીમત ભાગ ૧ ના રૂ. ૪–૦–૦ ભાગ ૨ ના રૂ. ૫–૦–૦

ગુજરાતનું નવું રાજ્ય સ્થપાય છે, તે વખતે ગુજરાતના મધ્ય–ભૂતકાળનો સળંગ ઇતિહાસ પુરાતત્ત્વવિદો અને સંશોધકોને માટે ઉપયોગી સામગ્રી પૂરી પાડે છે. ડો. હરિપ્રસાદ શાસ્ત્રીએ પી. એચ. ડી. ની ડિગ્રી માટે લખેલા મહાનિબંધને વધારે વિસ્તૃત કરીને આ ગ્રંથ બહાર પાડ્યો છે. એમાં ગુજરાતના જૂના ઇતિહાસની કડીઓ મેળવી છે. ઇતિહાસ વિષે સંશોધકોને એ ખૂબ ઉપયોગી થઇ પડશે, કર્નલ ટોડના રાજસ્થાનના ઇતિહાસની

માફક ગુજરાતનો ઇતિહાસ પણ તૈયાર થાય તો ગુજરાતના ગૌરવની કથાઓ પણ સંગ્રહાશે. આ ગ્રંથમાં એવી કથાઓનો સમાવેશ થયો હોત તો સામાન્ય વાચકોને પણ રસ પડત.

૧૦ જવનિકા–(બીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી જયન્તિ દલાલ, પ્રકાશક: રવાણી પ્રકાશનગૃહ, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૫૭, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

શ્રી. જયન્તિ દલાલના એકાંકી નાટકોના સંગ્રહ જવનિકાની બીજી આવૃત્તિ લગભગ ૧૫ વર્ષે બહાર પડી છે. જવનિકાની પહેલી આવૃત્તિ પછી તો એમણે ત્રણ ચાર સંગ્રહો બહાર પાડયા. એકાંકી નાટકો હવે ઠીક ઠીક લખાવા માંડયાં છે. અન્ય લેખકોએ પણ પોતપોતાના સંગ્રહો બહાર પાડયા છે. રંગભૂમિનું સ્વરૂપ પણ હવે બદલાતું જાય છે. નાટકો ભજવી શકાય એવાં છે. ભજવાયા પણ છે. ભાઇ જયંતિ દલાલ નવીન વિચારો રજુ કરે છે. સંગ્રહમાં આપેલો લેખ "નેપથ્યમાં" એકાંકી ઉપર સરસ પ્રકાશ પાડે છે.

૧૧ પલકારા : લેખક: સ્વ. ઝવેરચંદ મેઘાણી; પ્રકાશક: આર આર. શેઠની કું. મુંબઈ પૃ. ૧૯૮, કીમત રૂ. ૨–૧૨–૦.

સ્વ. શ્રી. મેઘાણીની પ્રતિભા અનેક ક્ષેત્રોમાં ઝળકી ઉઠી હતી. બંગાળમાંથી આવી સૌરાષ્ટ્ર પત્રમાં જોડાયા બાદ તેમણે સાહિત્યનાં અનેક પાસાં પર પોતાનો હાથ ફેરવ્યો. સંશોધન અનુવાદ, મૌલિક નવલકથા–નાટકો–કાવ્યો વગેરેમાં એમની શક્તિનાં દર્શન ગુજરાતે કર્યાં. સિનેમા નુકસાન જ કરે છે એમ માનનારો મોટો વર્ગ છે. શ્રી મેઘાણીએ પોતે જોયેલાં ચિત્રપટોની કથામાંથી તત્ત્વ ખેંચી લઇને વાર્તાઓ સર્જીને એમણે એ હકીકત ખોટી પુરવાર કરી છે.

મૂળ પુસ્તકો વાંચ્યા વગર–કેવળ ચિત્રપટો જોઈનેજ શ્રી. મેઘાણીએ ચિત્રપટની કથા ગુજરાતીમાં ઉતારી છે. અંગ્રેજી અમેરિકન ચિત્રપટોમાં–ભાષા ઉચ્ચાર, હાવભાવ–સમજવા સામાન્યજનને મુશ્કેલ પડે છે, પરંતુ શ્રી મેઘાણીનું કવિહૃદય–વસ્તુનું–કથાનું હાર્દ પકડી લઇને ઉત્તમ વાર્તાઓ ઉપજાવી શક્યું છે તે તો આ વાર્તાઓ વાંચવાથી સમજી શકાશે.

શ્રી. મેઘાણીની સાહિત્યકૃતિ વિશે વિશેષ શું લખવાનું હોય. દરેક પુસ્તકાલયમાં વસાવવા જેવું પુસ્તક છે.

૧૨ તરૂણી સંઘ અને બીજી વાતો :–અનુવાદક : શ્રી. લાભુબ્હેન મહેતા; પ્રકાશક શ્રી·પ્રકાશન મંદિર; મુંબઇ. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૦૨, કીમત ત્રણ રૂપિયા.

હિંદની અન્ય ભાષાઓના સાહિત્યસ્વામીઓની કૃતિઓને ગુજરાતી સાહિત્ય રસિક જનતાએ સારો આવકાર આપ્યો છે. 'તરૂણી સંઘ અને બીજી વાતો' પણ હિન્દી. બંગાળી–વગેરેના સાહિત્યસ્વામીઓની કૃતિઓ છે. શ્રી. લાભુબહેન મહેતાએ પોતાની વિશિષ્ટ–સારી અને સહજ·સરળ શૈલીમાં આ કૃતિઓને ગુજરાતીમાં ઉતારીને ગુજરાતી ભાષાની સેવા કરી છે.

લ. દી.

ગ્રંથસ્વીકાર

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય–અમદાવાદ તરફથી

૧ મનોવિહાર–લેખક: શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠક; કીમત રૂ. ૪–૦–૦

૨ વિદ્યાર્થી વાચનમાળા– શ્રેણી ૧ તથા ૪ કીમત દરેકની રૂ. ૪–૦–૦

૩ વનવેણુ– લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; કીમત રૂ. ૩–૦–૦

લોકસંસ્કાર દીપાવલી– (૪) અલી ડોચમીન, (૫) ગોવિંદનું ખેતર; (૬) ડુંભોમાં સિસ્તી (૭) ભૈયા દાદા–લેખક: ઉપર પ્રમાણે; કીમત દરેકના ૦–૮–૦

૮ કુમાર વીરસેન– (નવી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. ચંદ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ; કીમત રૂા. ૧–૪–૦

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય–અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૯ શકુન્તલા–(વાર્તારૂપે) મહાકવિ કાલીદાસ; કીમત રૂા. ૦–૧૦–૦

૧૦ ભક્ત ચરિત્ર–લેખક: સ્વ. મગનલાલ હરિકૃષ્ણ મહેતા; કીમત રૂ. ૨–૦–૦

૧૦ કબીર સાહેબનાં ભજનો–સંપાદક : શ્રી. મણિલાલ તુ. મહેતા; કીમત રૂા. ૦–૮–૦

૧૧ આસમાની ચકલી–મૂળ લેખક : મોરીસ મેટરલીંક; પ્રયોજક : શ્રી. લીના મંગળદાસ; કીમત રૂા. ૧–૮–૦

૧૨ રામચરિતમાનસ–તુલસીદાસજી; કીમત રૂા. ૨–૦–૦

૧૩ ભક્ત પીપાજી–પ્રયોજક : શ્રી જયનારાયણ ભટ્ટ; કીમત રૂ. ૦–૬–૦

૧૪ કણ્ઠાભરણમ્–સંગ્રાહક : શ્રી. અમથાલાલ જગજીવન માણસાવાળા; ૦–૪–૦

આર. આર. શેઠની કંપની–મુંબઈ તરફથી

૧૫ અધુરો આદર્શ–લેખક : શ્રી બચુભાઈ શુકલ; કીમત રૂા. ૬–૪–૦

૧૬ પલકારા (ત્રીજી આવૃત્તિ) લેખક : શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; કીમત ૨–૧૨–૦

૧૭ સેંથીની સંધ્યા–લેખક : શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; કીમત રૂ. ૩–૦–૦

૧૮ પતિ સાથે પુનર્જીવન–મૂળ મરાઠીમાં લેખક : મામા વરેરકર; કીં. રૂ. ૩–૧૨–૦

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ તરફથી

૧૯ કવિતા–૧૯૫૫–સંપાદક શ્રી. સુરેશ દલાલ; કીમત રૂા. ૧–૦–૦

ગૂજરાત વિદ્યા સભા–અમદાવાદ તરફથી

૨૦ અનાર્યનાં અડપલાં અને બીજા પ્રકીર્ણ લેખો–લેખક : શ્રી. જ. મ. સંજાના; કીમત રૂા. ૪–૦–૦

૨૧ યોગશતક–ડૉ. ઇન્દુભાઇ હિરાચંદ ઝવેરી; કીમત રૂા. ૩–૦–૦

રવાણી પ્રકાશન ગૃહ-અમદાવાદ તરફથી

૨૨ શ્રીકાન્ત તૃતીય પર્વ–મૂળ લેખક : શરદબાબુ; અનુ: શ્રી. શ્રીકાન્ત ત્રિવેદી; કીમત રૂા. ૩–૮–૦

૨૩ પ્રવેશ બીજો–લેખક શ્રી. જયંતિ દલાલ; કીમત રૂા. ૩–૦–૦

૨૪ મુક્તિદ્વાર–અનુવાદક: શ્રી. માધવસિંહ સોલંકી. કીમત રૂા. ૨–૦–૦

૨૫ ઘુઘવતાં પૂર—ચૂનીલાલ મડિયા; કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

૨૬ જવનિકા—લેખક : શ્રી. જયંતિ દલાલ; કીમત રૂા. ૩–૦–૦.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર–સુરત તરફથી

૨૭ શ્રદ્ધા ફળી—લેખક : શ્રી. અનંત આચાર્ય; કીમત રૂા. ૧–૪–૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફથી

૨૮ ભગવાન બુદ્ધ—લેખક : શ્રી. ઝીણાભાઇ દેસાઇ (સ્નેહરશ્મિ); પ્રકાશક : બબાભાઇ સોમચંદ શાહ; પાનકોર નાકા, અમદાવાદ. કીમત ૦–૯–૦.

૨૯ ભદ્રની કોશા—લેખક : શ્રી. મગનલાલ પરીખ; પ્રકાશક : પ્રકાશ સાહિત્ય ભંડાર, દુધિયા બિલ્ડીંગ, અમદાવાદ. કીમત રૂા ૬–૦–૦

૩૦ નવી નજરે કાશ્મીર—લેખક : શ્રી. વજુભાઇ દવે; પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે; કીમત રૂા. ૨–૮–૦.

૩૧ નાગરવેલ—લેખક : શ્રી. શિરીષ મહેતા; પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, રિલીફ રોડ, અમદાવાદ. કીમત રૂા. ૧–૮–૦.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા

સૂચના—સમાચાર

૧ મંડળનું હિસાબી વર્ષ તા. ૩૦ મી જુન '૫૬ ના રોજ પૂરું થશે. કાયમ ફંડની પાસ બુકમાં વ્યાજ ચડાવવા માટે પાસબુકો હાલમાં મંડળમાં નહિ મોકલતાં સપ્ટેમ્બર '૫૬ માસમાં મોકલવા વિનંતિ છે. એ પહેલાં અત્રે આવશે તો તે ભરાઈને હાલમાં મોકલી શકાશે નહિ.

૨ જે પુસ્તકાલયો તરફથી પુસ્તકોની યાદી મંડળમાં આવી હતી એ સૌને પુસ્તકો મોકલાઇ ગયાં છે. હજુ જેમની રકમ પુસ્તકો ખાતે જમા હોય તેમણે પુસ્તકોની યાદી તુરત મોકલી આપવી, જેથી પુસ્તકો યાદી મળેથી મોકલી આપવા પ્રબંધ થાય.

૩ માર્ચ '૫૬ માસના "પુસ્તકાલય"ના અંકમાં બજેટની બે નકલો મોકલી આપવામાં આવી હતી. મંત્રી ભાઈઓને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, તેમનાં નવીન વર્ષ સન ૧૯૫૬–૫૭ સાલનાં બજેટ, પૂરી વિગત સાથે ભરી મંડળમાં વહેલી તકે મોકલી આપે.

વડોદરા
તા. ૬–૬–૫૬

લક્ષ્મણસિંહ બે. પરમાર
અ. મંત્રી.

પુસ્તકાલય નોંધ

અમદાવાદ વિભાગના પુસ્તકાલય પ્રચારકની કામગીરી

અમદાવાદ વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી રોકવામાં આવેલ શ્રી. છોતાભાઈ ખેંડોરભાઇ પટેલે પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે નીચે મુજબનું કામકાજ કર્યું છેઃ

જાન્યુઆરી '૫૬ મહેસાણા જિલ્લામાં ચાણસ્મા તાલુકાનાં નીચે જણાવેલાં ગામોનાં સાર્વ. પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી યોગ્ય માર્ગદર્શન આપ્યું હતુંઃ

(૧) ધોરસમ, (૨) બ્રાહ્મણવાડા, (૩) ભાટસર, (૪) ગોખરવા, (૫) બહુચરાજી, (૬) મોઢેરા, (૭) વિજાપુર, (૮) જેતપુર, (૯) રણેલા, (૧૦) સદુથલા, (૧૧) મોટપ, (૧૨) કનોડા, (૧૩) લણવા, (૧૪) છમીછા, તથા પાટણ તાલુકાના (૧૫) રણુંજ.

ચાણસ્મા તાલુકાનાં સાંતેજ અને અને આસગોલ એ બે ગામોએ નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાની ભૂમિકા તૈયાર કરી, તથા ગણેશપુરા તા. ચાણસ્મામાં નવીન પુસ્તકાલય શરૂ થયું છે તેની તપાસણી કરી. તથા નોરહતા તા. પાટણના પુસ્તકાલયના મંત્રીને પુસ્તકાલય સંબંધી સમજ આપી.

વળી વાચકોને ૧૧૩ પુસ્તકો રૂબરૂ વાંચવા આપ્યાં અને માસ દરમ્યાન ગુ. પુ. મંડળના સન '૫૫-૫૬ ના સભ્યો નોંધ્યા હતા.

ફેબ્રુઆરી '૫૬ બનાસકાંઠા જિલ્લામાં નીચેનાં ગામોએ મુલાકાત લઇ પુસ્તકાલય તપાસણી કરી તથા પુસ્તકાલયો અંગે માહિતી મેળવી અને ગુ. પુ. મંડળના સન '૫૫-૫૬ ના સભ્યો નોંધ્યા હતા.

(૧) મોડાસા. (૨) મોલપુર, (૩) મેઘરજ, (૪) ડહેમાઇ, (૫) બાયડ, (૬) સાઠંબા, (૭) પ્રાંતિજ, (૮) હિંમતનગર.

ઓઢા ગામે નવું પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રચારકાર્ય કર્યું અને ૧૧૩ સભાસદો નોંધ્યા.

માર્ચ '૫૬ બારેજા અને સાણંદ એ બે પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી માર્ગદર્શન આપ્યું. દસક્રોઇ, ધોળકા, ધંધુકા તથા તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળની રચના કરવા અંગે પ્રયત્ન કર્યો, તથા માસ દરમ્યાન ગુ. પુ. મંડળના સન '૫૫-૫૬ ના કુલ ૧૧ સભ્યો નોંધ્યા હતા.

મ. દેસાઇ

વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય મંડળ

છઠ્ઠી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા : સપ્ટેમ્બર '૫૬ ની તા. ૨૩ મીને રવિવારે શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠક કૃત " નિત્યનો આચાર " નામના પુસ્તકની રાખવામાં આવી છે. સદર પરીક્ષાનું આપને ત્યાં કેન્દ્ર ખોલવામાં ન આવ્યું હોય તો તે ખોલવા માટે નીચેના સરનામે પત્ર લખી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના નિયમો તથા જાહેરાત વહેલી તકે મંગાવો.

નવીન પુસ્તકાલયો નોંધવાની છેલ્લી મુદતઃ

નવીન ઉઘડેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયને સરકારમાન્ય થવા તથા સરકાર મદદ મેળવવા માટે તા. ૩૦ જુન સુધીમાં જે તે જિલ્લાના ડેપ્યુટી એ. ઇ. તરફ અરજી કરવાની હોય છે.

આપના ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘડ્યું હોય તો તે સરકારમાન્ય કરાવવા માટે વડોદરા વિભાગ પુ. મંડળના મંત્રી, C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા તરફ પત્રવ્યવહાર કરો. એટલે આપને એઇની માહિતી પૂરી પાડવામાં આવશે.

તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળોની રચના જુન માસમાં કરવા ઠરાવ ધારણથી કર્યું છે. તે માટે જે તાલુકામાં ગ્રુ. પુ મં. ના ૨૦ સભાસદો નોંધાયા છે, તે તાલુકા પુ. મંડળને જ્યાં તાલુકા પુ. મંડળ ન હોય ત્યાંના તાલુકા પુસ્તકાલયને, જે તે જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી જે તે તાલુકાની સભાસદોની યાદી સાથે તાલુકા પુ. મંડળની રચના માટેનો પરિપત્ર ચાલુ જુન માસમાં મોકલી આપવાની તજવીજ થઇ છે. તો તે મળે જેણે તેણે ચાલુ જુન માસમાં તાલુકા પુ. મંડળની રચના અવશ્ય કરવી, અને તેનો અહેવાલ પરિપત્રમાં લખ્યા મુજબ જેમના તેમના તરફ મોકલી આપવો.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

વડોદરા-પંચમહાલ જિ. પુ. પ્રચારક શ્રી. છગનભાઇ મ. પટેલે માહે એપ્રિલ '૫૬ માં વડોદરા તાલુકાનાં ૧ દંતેશ્વર, ૨ સરાર, ૩ કાશીપુરા, ૪ રમણગામડી, ૫ રામનાથ, ૬ ફાજલપુર, ૭ અણખી, ૮ પોર, ૯ વડસાલા, ૧૦ માણેજા, ૧૧ મારેઠા, ૧૨ વડસર, ૧૩ કલાલી, ૧૪ ચાપડ, ૧૫ બીલ, ૧૬ સમીઆલા, ૧૭ ગોકળપુરા, ૧૮ રાયપુર, ૧૯ રામપુરા, ૨૦ ભાયલી. માહે મે માસમાં કરજણ તાલુકામાં ૧ સામરી, ૨ ફતેપુરા, ૩ કહોણા, ૪ સામરા, વડોદરા તાલુકાનાં ૫ સયાજીપુરા, ૬ મકરપુરા, ૭ જાંબુવા, ૮ ગોરવા, ૯ દશરથ, ૧૦ સીસ્વા, ૧૧ મોતીપુરો, ૧૨ આજોડ એ ગામોનાં પુ. ની તપાસણી કરી છે. સદર બે માસમાં ગ્રુ. પુ મં. ના કુલ સભ્યો ૫૨ બનાવ્યા છે.

ભરૂચ-સુરત જિ. પુ. પ્રચારક શ્રી. વસનજી જી. નાયકે માહે એપ્રિલ '૫૬ માં ચોર્યાસી તાલુકામાં ૧ ભીમપોર, ૨ ડીંડોલી, ૩ ઇચ્છાપોર, ઓલપાડ તાલુકામાં ૪ અંભેટા સ્ટેશનરોડ, વાંસદા તાલુકાના ૬ વાંસદા, ૭ ભીનાર, ૮ જંભાવીઆ, ૯ પ્રતાપનગર, ૧૦ વાંદરવેલી, ૧૧ રૂપવેલ, ૧૨ સીમઝર, મહુવા તાલુકામાં ૧૩ અનાવલ, વ્યારા તાલુકામાં ૧૪ ઉમરવાવદૂર, માહે મે માસમાં નવસારી તાલુકાનાં ૧ વિરાવળ, ૨ કસ્બાપાર, ૩ આમરી, ૪ પડઘા, ૫ સરઇ, ૬ ધામણ, ૭ ચોખડ, ૮ વેજલપુર, ૯ ઉગત, ૧૦ અંબાડા, ૧૧ મુનસાડ ૧૨ નાગધરા, ૧૩ ઇટાળવા, ૧૪ કાછીયાવાડી, ૧૫ વેડછા, ૧૬ ડાંભેર, ૧૭ મોગરા, ૧૮ તવડી, ૧૯ નવસારી એ ગામોનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે. સદર બે માસમાં ગ્રુ. પુ. મં. ના સભાસદ કુલ ૩૧ નોંધ્યા છે.

પુસ્તકાલયના મકાનનો ઉદ્‌ઘાટન વિધિ

દેલવાડા (તા. વિજાપુર) સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મકાનનો ઉદ્દઘાટન વિધિ ગઇ તા. ૨૭ મી મે ૧૯૫૬ ના રોજ શેઠ શ્રી. ડાહ્યાભાઇ ભાઇશંકર જાનીના હસ્તે સવારના ૯-૩૦ કલાકે યોજાઇ હતી. સમારંભનું પ્રમુખસ્થાન ધારાસભ્ય શ્રી. માનસિંહભાઇ પૃથ્વીરાજ પટેલે લીધું હતું.

ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડની પુસ્તકાલયોને મદદ

આણંદ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી જણાવે છે કે, ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડ તરફથી ખેડા જિલ્લાનાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાનું નક્કી કર્યું છે. તો જે

પુસ્તકાલયને આ મદદ જોઈતી હોય તેમણે જિલ્લા લો. બોર્ડના પ્રમુખને હિસાબ સાથે અરજી કરવી.

મદદ આપવાનું ધોરણ

દરેક ગ્રામ પુસ્તકાલયને કુલ ખર્ચના ૧૦ ટકા પરંતુ રૂા. ૨૫ કરતાં વધારે નહિ, દરેક તાલુકા પુસ્તકાલયને રૂા. ૫૦, જિલ્લા પુસ્તકાલયને રૂા. ૧૦૦ અને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળને રૂા. ૨૫૦ આપવાનું ઠરાવ્યું છે.

આણુંદ તાલુકા પુસ્તકાલય તાલિમવર્ગ

આણુંદ તાલુકાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રી ગ્રંથપાલો માટેનો એક તાલીમ-વર્ગ ગઈ તા. ૧૨, ૧૩, ૧૪ ના રોજ આણુંદ મુકામે ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાયટીમાં યોજાયો હતો. આ વર્ગનો લાભ તાલુકાના ૨૭ જેટલા મંત્રી ગ્રંથપાલ ભાઈઓએ લીધો હતો.

પહેલા દિવસે ગુજરાતના જાણીતા મૂક લોકસેવક શ્રી. બબલભાઈ મહેતાએ મંગલ પ્રવચન આપતાં પુસ્તકાલયોની અગત્ય અને એમાં આવતા સાહિત્યમાં શિષ્ટ સાહિત્ય વસાવવા પર ખાસભાર મૂકી જણાવ્યું હતું કે, ભલે થોડાં પુસ્તકો વસાવાય તેની હરકત નહિ. તેમાં પણ જનતાની માનસિક તંદુરસ્તીને વેગ આપે તેવાં પુસ્તકો વસાવવા તેમણે અનુરોધ કર્યો હતો.

ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિભાઈ દેસાઇએ પુસ્તકાલયશાસ્ત્રની વૈજ્ઞાનિકતા સમજાવી હતી.

બીજા અને ત્રીજા દિવસો દરમિયાન, વડોદરા વિભાગ પુસ્તકાલય-મંડળનાં સહમંત્રી શ્રી. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ તેમજ પ્રચારક શ્રી. છગનભાઇ મ. પટેલે પુસ્તકાલયોની દફતરી વ્યવસ્થા તેમ જ તેના હિસાબો અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અંગેની સમજૂત આપી હતી. ત્યારે "પુસ્તકાલય"ના તંત્રી શ્રી. મણિભાઇ વ્યાસે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં જે અજોડ ફાળો આપી રહ્યું છે તેની માહિતી આપી હતી.

આ વર્ગને ખેડા જિલ્લા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ શ્રી. ત્રિભોવનદાસ કિ. પટેલનું પ્રેરક ઉદ્બોધન મળવા ઉપરાંત, ખેડા જિલ્લા સ્કૂલ બોર્ડના ચેરમેન શ્રી. શિવાભાઇ ગો. પટેલના માર્ગદર્શનનો લાભ પણ વર્ગના ઉપસંહાર દ્વારા મળ્યો હતો.

આ વર્ગના સંચાલન પાછળ આણુંદ તાલુકા પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખશ્રી નટુભાઇ પટેલ તેમજ મંત્રી શ્રી. ભિખાભાઈ પટેલની જહેમત અને ખડેપગે કામ કરવાની ધગશથી સારી સુવિધા થઇ હતી.

ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાઇટીના મંત્રી શ્રી. રાવજીભાઇ પટેલ, શ્રી. મગનભાઇ ઓઝા, તેમજ શ્રી. વિઠ્ઠલભાઇ પટેલ વગેરેએ પણ આ વર્ગ સંચાલનમાં સારો સહકાર આપ્યો હતો.

પહેલે દિવસે રાતના ગુજરાતના જાણીતા નવલનવેશ શ્રી. ઇશ્વર પેટલીકરનું નવલ-કથાની પાત્રસૃષ્ટિ અને મહાભારત અંગેનું તેમનું નવીન દષ્ટિબિંદુ તેમના વાર્તાલાપ દ્વારા વર્ગના ભાઇઓને જાણવા મળ્યાં હતાં.

માસિકો મળ્યા તારીખ

માસિકનું નામ	માસ	વર્ષ	અંક	મળ્યા તારીખ
અખંડાનંદ	જુન	૯	૮	૨-૬-૫૬
ઊર્મિ-નવરચના	,,		૩૧૫	૨-૬-૫૬
કુમાર	,,	૩૩	૫	૩૦-૫-૫૬
કોડિયું	,,	૧૧	૧૧	૪-૬-૫૬
ગ્રામજીવન	,,	૨૬	૮	૨-૬-૫૬
ઘરશાળા	મે	૧૬	૧૦	૨૫-૫-૫૬
જીવનપ્રકાશ	,,	૧૦	૨	૨૩-૫-૫૬
નવચેતન	જુન	૧૯	૩	૧-૬-૫૬
નવાં માનવી	,,	૫	૩	૭-૬-૫૬
પ્રસ્થાન	વૈશાખ-જેઠ	૩૧	૭-૮	૪-૬-૫૬
બાલકનૈયો	જુન	૩	૬	૧૬-૬-૫૬
બાલમિત્ર	,,	૩૫	૯	૨-૬-૫૬
બાલજીવન	,,	૩૬	૮	૯-૬-૫૬
બાળક	,,	૩૪	૭	૨-૬-૫૬
બુદ્ધિપ્રકાશ	મે	૧૦૩	૫	૨૨-૫-૫૬
મિલાપ	જુન		૭૮	૧૧-૬-૫૬
નૂતન શિક્ષણ	,,	૨૧	૧૧	૭-૬-૫૬
પ્યારા બાપુ	મે	૯	૪	૨૦-૫-૫૬
બીજ	જુન	૩	૧૦	૧૦-૬-૫૬
સાત્ત્વિક	,,	૧	૮	૪-૬-૫૬
વિશ્વમંગલ	મે	૨૦	૧	૨૨-૫-૫૬
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	જુન	૧૫	૬	૧-૬-૫૬
શ્રીરંગ	,,	૧	૯	૧-૬-૫૬
સંસાર	,,	૩૨	૮	૨૫-૫-૫૬
સ્ત્રીજીવન	,,	૧૭	૮	૨-૬-૫૬

સામયિક ચિંતન

મોજમજા કરતાં વ્રતની જીવનમાં વધુ જરૂર છે.

નૂતન વર્ષનો દિન એક વિશિષ્ટ દિન છે. હિંદુઓનો આ મોટો તહેવારનો દિવસ છે–આનંદનો દિવસ છે.

જીવનમાં વ્યક્તિગત અને સામુદાયિક આનંદની જરૂર છે. આનંદમાં મનુષ્યનું મન પ્રસન્ન રહે છે. તેથી પ્રેમ અને વિશ્વાસ નિર્માણ થાય છે. તહેવારો અને ઉત્સવોનો ઉપયોગ માનવ-માનવમાં વિશ્વાસ, નિર્વૈરતા, નિઃસ્વાર્થતા નિર્માણ કરવામાં કરી લેવો જોઇએ. આપણાથી કોઇનું મન દુભાવાયું હોય, કંઇ ત્રુટિ થઈ હોય, કોઇના મનમાં અવિશ્વાસ આવ્યો હોય, તો તે દૂર કરવાનો આ દિન છે.

આપણા દેશમાં દરેક ધર્મના લોકોના તહેવારના દિવસો જુદા જુદા હોય છે. એકતાની, સંગઠનની કે રાષ્ટ્રહિતની દૃષ્ટિએ આ પ્રથા ઇચ્છનીય નથી. તેને બદલે એક જ દિવસે બધા ભેગા મળી ઉત્સવ ઊજવીશું તો એકબીજાની વધુ નિકટ આવી શકીશું.

માનવીજીવનમાં જેટલી મોજમઝાની જરૂર છે તેથી અધિક જરૂર વ્રતની છે. જ્યાં સંયમ છે ત્યાં વ્રત છે. માનવના વિકાસની દૃષ્ટિએ વ્રત નહિ હોય અને કેવળ આમોદ-પ્રમોદ હશે તો નહિ ચાલે.

માનવતાની સિદ્ધિ

જેમ વેપારી ગત વર્ષમાં શું મેળવ્યું કે ગુમાવ્યું તેનું સરવૈયું કાઢે છે, અને આવતી સાલમાં, ગુમાવેલું શી રીતે મેળવવું અથવા તો મેળવેલામાં કેવી રીતે વધારો કરવો તેની યોજના ઘડે છે, તેનો અંદાજ કાઢે છે, તેમ આપણે પણ માનવતાની દૃષ્ટિએ ગયા વર્ષમાં શું કમાયા કે શું ગુમાવ્યું તેનો હિસાબ કાઢવો જોઇએ. માનવતાની સિદ્ધિનો વેપાર લઇને આપણે બેઠા છીએ. એ વેપાર હવે પછી કેમ ખેડવો તેનો નકશો આદિને નક્કી કરવાનો છે. આપણે મનુષ્ય છીએ માટે માનવતા પ્રાપ્ત કરવાની છે તે મેળવવા માટે ભક્તિ, જ્ઞાન, કર્મ, યોગ વગેરે માર્ગો છે. હૃદયને નિર્મળ કરવા અને સદ્‌ગુણો વધારવાનાં આ સાધનો છે. જ્યાં માનવતા વધે છે ત્યાં આપસઆપસમાં પ્રેમ, એકતા, વિશ્વાસ વધે છે. આ છે માનવતાની સિદ્ધિની નિશાનીઓ.

જેમ વેપારીનો હેતુ ધન કમાવાનો છે, બળવાનનો હેતુ બળ પ્રાપ્ત કરવાનો છે, વિદ્વાનનો હેતુ વિદ્યા મેળવવાનો છે, તેમ માનવતા પ્રાપ્ત કરવી એ આપણા સૌનો હેતુ છે.

દંભની શોભા

સાચે જ જે ભક્ત છે તેને કશો ડોળ નથી કરવો પડતો, પણ જેને ભક્તનો પાઠ ભજવવાનો હોય છે તેને બધો આડંબર કરવો પડે છે. ધર્મસંપ્રદાયોના મૂળપુરુષને બેસવાની ગાદી પણ નથી હોતી, પણ તેમના અનુયાયીઓ ગાદીનો આગ્રહ રાખે છે. જે શૂરવીર છે અને હિંમત અને સાહસ જેની મૂડી છે તેની તરવાર સામાન્ય હાથાની હોય છે. પણ જે તરવાર ફેરવતાં જાણતો નથી તેની તરવારને સોનાનો હાથો હોય છે. તરવારની કિંમત તેને વાપરનારની આવડત પરથી કરો, તેની મ્યાનની શોભા પરથી નહિ. સત્ય બોલવું તે મનુષ્યની સ્વાભાવિક સ્થિતિ છે; તેને માટે ગ્રંથોની આવશ્યકતા નથી.

દિવસો જાય છે તેમ જિંદગી ઘટતી જાય છે. દિવસો તો જશે જ. માટે જ ગયેલા દિવસોમાં શું મેળવ્યું તે તપાસો. ગઇ સાલમાં અસત્ય કેટલું ઉચ્ચાર્યું અને સત્યપાલન માટે કેટલા દૃઢ રહ્યા તેનો હિસાબ કાઢો. જ્યારે માણસ પડે છે ત્યારે તેને ખબર તો હોય છે કે તે પડી રહ્યો છે, પણ તે પોતાની જાતને સંભાળી શકતો નથી. તે અસહાય હોય છે. તે સમયે તેનામાં સત્ય પર દૃઢ રહેવાની હિંમત અને બળ નથી હોતાં. તેની બુદ્ધિ સમજાવે છે. છતાં તે તેની વિરુદ્ધ કાર્ય કરે છે. સત્યને વળગી રહેવાની હિંમતના અભાવે પણ માણસ અસત્ય રીતે વર્તે છે.

આપણે હરહંમેશ અંતર્મુખ બની પોતાનો હિસાબ તપાસવો જોઈએ. તે માટે જ પ્રાર્થના, સંધ્યા, નમાઝમાં, રમવા જવાની પ્રથા વગેરે ક્રિયાઓ યોજેલી છે. જો મંદિરમાં જઈને પણ આવિર્મુખ ન બનીએ તો ત્યાં જવું મિથ્યાચાર જ છે. ચિત્ત પર બહારથી અને અંદરથી મળ બાઝે છે. તેને રોજ સાફ કરવો જોઇએ. શરીરનો મેલ દૂર કરવા રોજ સ્નાન કરીએ છીએ તેમ મનનો મેલ દૂર કરવા રોજ અંતર્મુખ થવું જોઇએ. અંતર્મુખતા એ તો ચિત્ત સ્થિર કરવાનો પ્રયોગ છે, પોતાનું દર્શન કરવાનો સમય છે.

સુંદર ચિત્ર

જો શિલ્પી, પથ્થરમાંથી મૂર્તિ બનાવી તેમાં અનેક ભાવો તથા સ્ફૂર્તિ લાવી શકે, ચિત્રકાર રંગો અને પીંછીની મદદથી જીવંત ચિત્ર દોરી શકે તો આપણે શું ન કરી શકીએ? આપણી પાસે તો આટઆટલી કર્મેન્દ્રિયો, જ્ઞાનેન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત ઇત્યાદિ છે; વળી હજારો સાલનો માનવી જીવનનો મહામૂલો વારસો છે. તો પછી આપણે આપણું સુંદરમાં સુંદર ચિત્ર કેમ ન બનાવી શકીએ? શિલ્પી તો જડ પથ્થરમાંથી મૂર્તિ ઘડે છે, જ્યારે આપણે તો સ્વયંચેતન છીએ. મહાપુરુષોએ આવાં સર્વાંગ સુંદર ચિત્ર બનાવ્યાં છે. તે બનાવવાનો દૃઢ નિશ્ચય જોઇએ. શરીર, બુદ્ધિ અને મનથી પરિપૂર્ણ માનવ બનવું છે એવો સંકલ્પ જોઈએ.

આપણે બીજાના દોષો તરત શોધી કાઢીએ છીએ, પણ પોતાના દોષો ધ્યાનમાં નથી લેતાં. જે પોતાના દોષ જુએ છે તે શુદ્ધ બને છે. આપણે તો સામાની નિંદા કરીએ છીએ, પણ ખરી રીતે પોતાની જાતની નિંદા કરવી જોઈએ, જેથી શુદ્ધ બનાય. બીજાની નિંદા કરવાથી તો અહંકારી થવાય છે, આ રીતે જોનારનું ચિત્ર હરહંમેશ સુંદર અને સુંદર બનશે,

શુદ્ધિનો શોખ

તહેવારને દિવસે સૌ પોતપોતાને મનગમતી વસ્તુ કરે છે. કપડાંના શોખીન સારાં કપડાં પહેરે છે, ઘરેણાંના શોખીન સારાં ઘરેણાં પહેરે છે, ખાવાના શોખીન મિષ્ટાન્ન બનાવે છે. જેને શુદ્ધિનો શોખ હશે તે આ દિવસે શુદ્ધિ સાધશે.

ભાઈઓ, વૃથા સમય ન ગુમાવો. સદાય જાગ્રત રહો. લોકો પાસે જિંદગી લુંટાવો નહિ. આપણામાં પ્રેમ, વિશ્વાસ, એકતા, સંગઠન વધે છે કે કેમ તે જુઓ. સ્વરાજ્ય આપણને મળ્યું છે. તે મેળવવા આપણે શું કર્યું છે તે તપાસો. હિંદુસ્તાનમાં એકતા, વિશ્વાસ અને પ્રેમ હશે તો સૌનું ભલું થશે. આપણો હિસાબ રાષ્ટ્રીય દૃષ્ટિએ વ્યાપક રીતે તપાસો, બહાર બતાવીએ છીએ તે સાચો હિસાબ નથી. દરેકની સાથે કેવું વર્તન કરીએ છીએ તે જ સાચો હિસાબ છે. જીવનમાં દંભને સ્થાન નહિ જોઈએ.

કોઇ મને પૂછે કે દિવાળી કેમ મનાવવી જોઈએ તો હું નિઃશંકપણે કહું કે બધાએ હિંદુ, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી, પારસી સૌએ એક થઇ આનંદનો દિન ઉજવવો જોઇએ. આજે જે રીતે જુદા જુદા તહેવારો મનાય છે તેથી રાષ્ટ્રનું એકીકરણ નહિ થાય. આપસમાં અવરનવર મળવાથી પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે. વખતોવખત પ્રેમનો અનુભવ થાય તો વિશ્વાસ નિર્માણ થાય છે. વિશ્વાસ બેઠા પછી એકતા અને સંગઠન સધાય છે. એકતા વિના રાષ્ટ્ર નહિ ટકી શકે. હું બધાનો માનવતાની દૃષ્ટિથી હિસાબ રાખું છું. જેનામાં જ્ઞાન, ચારિત્ર્ય, સદ્‌ગુણ, શીલ-હોય છે તેને સાચી કિંમત મળે છે, પછી ભલે તે માનવી હિંદનો હોય કે વિદેશનો હોય. શુદ્ધિથી, ચારિત્ર્યથી, સદ્‌ગુણોથી માનવતા પ્રાપ્ત થાય છે.

આનંદ દિન

આજના આનંદના દિને બધું છોડીને આપ સૌ અહીં આવ્યા છો તેથી મને બહુ ખુશી થાય છે. કોઇએ કોઇનો અપરાધ કર્યો હોય, અપમાન કર્યું હોય તો આજે ક્ષમા માગશો. કોઇના તરફ કપટ, દગો કરશો નહિ. નિર્મળ બનશો. મનને સ્ફટિક જેવું અંદરથી તેમજ બહારથી પણ શુદ્ધ બનાવો. સર્વના હૃદયમાં શુભ ભાવના જાગ્રત થાઓ. મનુષ્યજન્મને લાયક બનીએ તેવા સદ્‌ગુણો આપણને પ્રાપ્ત થાઓ. આજ સુધી થએલા અપરાધોની પરમાત્મા ક્ષમા કરો. તે પરમકૃપાળુ છે. અંતઃકરણથી જયારે માફી માગીએ છીએ ત્યારે તે ખચિત મળે છે. ગીતામાં કહ્યું છે કે દુરાચરણી પણ મારું ભજન કરે તો તે પવિત્ર બને છે. શુદ્ધ હૃદયથી પશ્ચાતાપપૂર્વક પરમાત્માને પ્રાર્થના કરવાથી મુક્તિ મળે છે. જિંદગીમાં સારામાં, સારી વસ્તુનો સંકલ્પ કરો. તેને દઢ કરો. પરમાત્મા આપણો સંકલ્પ જરૂર સાચો પાડશે. પરમાત્મા સૌને શુદ્ધ બુદ્ધિ આપો અને તે મુજબ ચાલવાની શક્તિ પણ આપો એવી મારી અંતઃકરણપૂર્વક પ્રાર્થના છે.

—કેદારનાથજી

[નૂતન વર્ષના દિને શાંતિકુંજ, નાયગાંવ ક્રોસ રોડ, દાદરમાં અપાયેલા શ્રી નાથજીના પ્રવચનમાંથી]

કુટુંબનિયોજનની સમસ્યા

મારે કબૂલ કરવું જોઈએ કે, આ બધું શું ચાલી રહ્યું છે એની મને સમજ પડતી નથી. હિંદુસ્તાનમાં એક ચો. માઈલના વિસ્તારમાં ૩૯૦ માણસોનો સમાવેશ થાય છે. જ્યારે જાપાનમાં ૯૦૦. હિંદુસ્તાનમાં મનુષ્યની વધુ સંખ્યા છે એ શા ઉપરથી? આ તો પુરુષાર્થનો વિષય છે. આજે હિંદુસ્તાનમાં જનસંખ્યા વધી ગઈ છે અને તેના પોષણના પ્રશ્નની કંઈ વ્યવસ્થા નથી એવું કહેવામાં આવે છે. છેવટે તો આ એક સામાજિક અને આધ્યાત્મિક પ્રશ્ન છે. એમાં કેટલાંક માનવીનાં મૂલ્યાંકનો સમાએલાં છે. કૃત્રિમ ઉપાયોથી કુટુંબનિયોજન કરવામાં આવે અને એથી કરી વિષયવાસના વધતી જાય તથા તેમાં કોઈ બંધન રાખવામાં ન આવે તો એ અકુદરતી બની જાય છે.

ભૂતદયાને નામે કામ ચાલી રહ્યું છે. જ્યાં સુધી બીજો કોઈ સુલભ રસ્તો ન મળે ત્યાં સુધી આ રસ્તો શ્રેષ્ઠ છે. એમાં આપણી હાર છે. હું બહેનોને પ્રશ્ન પૂછું છું કે તેઓ આક્રમણ શા સારૂ સહન કરી લે છે? આવી બાબતમાં પતિને વશ થઈ જવું એ તો ગુલામી છે. બહેનોને યોગ્ય દોરવણી મળવી જોઈએ અને નીતિનું ધોરણ વધારવું જોઈએ. ખેતરમાં અનાજનું વાવેતર કરવામાં આવે છે ત્યારે કેટલી ચિંતા રાખવામાં આવે છે? ધારો કે મૃગનક્ષત્રના દિવસે વાવણી કરવાને બદલે બીજા કોઈ દિવસે સખત ગરમીના દિવસોમાં કરી હોય તો તેનું શું પરિણામ આવે? વાવેતર કરનાર ઉડાઉ જવાબ આપે કે 'આ તો પ્લાનિંગ થાય છે.' આ રીતને રાષ્ટ્રીય યોજનામાં સમાવેશ કરશો કે? એવા રીતે મનુષ્યબીજને વેડફી નાખવામાં શું ફાયદો થશે? હરેક વૈજ્ઞાનિક કહે છે કે કોઈ પણ કાર્ય નિષ્ફળ ન હોવું જોઈએ. આજના વૈજ્ઞાનિકો એવા દીન બની ગયા છે કે આ વિષે ઊંડા ઊતરી કંઈ વિચારતા નથી. જ્યારથી મનુષ્યના જીવનમાં વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિબિંદુ જોવામાં આવશે ત્યારથી વિચારમાં આવશે કે કોઈ પણ ક્રિયા નિષ્ફળ નહીં હોવી જોઈએ. જે ક્રિયામાં પૌરુષનો સંબંધ છે એ તો નિષ્ફળ ન જ જવી જોઈએ.

આનંદની વાત છે કે હિંદુસ્તાનની જનતામાં આ ધ્યેય ફેલાવાતું નથી. દુનિયાનો અનુભવ છે કે જ્યારે જીવનમાં પુરુષાર્થની વૃદ્ધિ થાય છે ત્યારે વિષયવાસના ઓછી થતી જાય છે. પુરૂષાર્થ માટે સૌને મોકો મળશે તો વિષયવાસના ઉપર બંધનો આવી જશે, પોષણની માત્રા વધતી જશે. આજે એ શક્તિની જરૂર છે. ઘણી વિલક્ષણ વાત છે કે જ્યાં પોષણ નથી ત્યાં વિષયભોગની વાતો થાય છે. જાનવરોમાં પણ તંદુરસ્ત પ્રાણી ઓછું વાસનાવાળું હોય છે. નિર્માલ્ય જાનવરો વધુ વિષયી હોય છે. નિર્માલ્ય જાનવરોની ઓલાદ નિર્વીર્યવાન બને છે. એ માટે હું કહું છું કે આ વિષય સામાજિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક છે. આપણા સયમને અનુકૂળ થાય એવું વાતાવરણ પેદા કરવું જોઈએ.

સમાજમાં, પુરુષાર્થની માત્રા વધારવી જોઈએ અને સાહિત્યમાં પણ સુધારો કરવો જોઈએ. આજના ગંદા સાહિત્ય અને સિનેમા ઉપર બંધનો મૂકવાં જોઈએ. દિલ્હીની બહેનોએ એક સભામાં ઠરાવ કરી જાહેર કર્યું હતું કે આજની સિનેમાસૃષ્ટિથી બાળકો

કુમાર્ગે જાય છે. દિલ્હી જેવી રાજધાનીમાં અમારે બહેનોને બાળકોને કુમાર્ગે જતા અટકાવવા ઠરાવ કરવો પડે છે ? એ માટે હું કહું છું કે એક મહના સાંસ્કૃતિ વિચાર છે અને એને યોગ્ય સ્થાન મળવું જોઇએ એમાં બાંધછોડ ન હોવી જોઇએ.

(તા. ૧૩-૩-૫૬ ના રોજ પેદપાડ (કુર્નૂલ) આંધ્રમાં, પત્રકારો સાથેની ચર્ચામાંથી ભૂદાન યજ્ઞ તા. ૬-૪-૫૬ ના અંકમાંથી)

—વિનોબા

કુસુમ

તે પતિતા હતી : કોઇક ક્ષણની ભૂલને લીધે નહિ પણ ભાગ્યવશાત્ કુસુમ કાદવમાં કમળની પેઠે વિકસી હતી.

સંધ્યાકાળે ઘેર ઘેર દીવા થાય એ પહેલાં કુસુમ રસ્તા તરફની અટારી આગળ બેસતી. પોતાના સૌંદર્યની દીપિકા જલાવીને તે ત્યાં બેસતી. એનું હૈયું હમેશા રૈડતું; પણ હોઠ પર તો સ્મિત જ ફરકતું.

રસ્તા પર ગાડીઓની અવરજવર થયા કરતી. તેમાં કેટલીક ગાડીઓ ઓઝલ-પડદાવાળી પણ હોતી. તેવી ગાડીમાંની કુલીન લલનાઓ પડદો ઊંચો કરીને કુતૂહલથી બહાર જોતી, ત્યારે કુસુમને તેઓનું દર્શન થતું. જ્યારે તેઓની નજર કુસુમ પર પડતી ત્યારે કુસુમ કંપી ઊઠતી. જાણે તેમના પવિત્ર જીવનની જ્યોતિ કુસુમને વીજળીની પેઠે બાળી ન નાખતી હોય ! તે શરમની મારી અટારીના કઠેડા પર માથું ટેકવી ઢળી પડતી. તેનું સ્ત્રી-હૃદય રડી ઊઠતું : 'હે પ્રભુ, તારા સૌન્દર્યનો દીવો બુઝાવી નાખ ! આ હાડકાંના માળખામાંથી મને મુક્ત કર.'

એક દિવસ કુસુમ અટારીમાં બેઠી હતી ત્યારે તેણે એક વૃદ્ધ પુરુષને ટ્રામમાંથી ઊતરતાં લપસી જતો અને જમીન પર પટકાતો દીઠો. ટ્રામમાંના લોકોએ દુઃખથી ચીસ પાડી, પરંતુ ડ્રાઇવરે એ તરફ લક્ષ આપ્યા વિના ટ્રામ ઝડપથી હંકારી મૂકી !

વૃદ્ધ માણસનું માથું રેલ પાસેના પથરા સાથે ભટકાયું અને તે બેભાન થઇ ગયો. લોકોનું ટોળું એની આસપાસ ભેગું થઇ ગયું.

" ઓહ ! " કોઇએ દુઃખથી કહ્યું, " તેના માથામાંથી લોહી વહે છે. "

" એ મરી તો નથી ગયો ને ? " બીજાએ પૂછ્યું.

" ના, હજી જીવે છે. "

" તે મરી તો નથી ગયો; પરંતુ વધારે વખત કાઢે એમ લાગતું નથી. ચાલો ભાઇ, આપણે તો જઇએ. પોલીસને હમણાં આની ખબર પડશે અને નાહક આપણને જુબાની આપવા ઘસડાવું પડશે. "

કુસુમે અટારી પરથી વાંકા વળીને જોયું કે, ત્યાં ભેગા થયેલા બધા લોકો જાણે તમાશો જોઈ રહ્યા હતા ! કોઇ પેલા બાપડા ડોસાને મદદ કરતું ન હતું.

કુસુમ આ સહન ન કરી શકી અને તે દોડતી નીચે ઊતરી.

વૃદ્ધે પાણી પીધું. તેને જરા શાંતિ વળી. કુસુમ તેના તપ્ત કપાળ પર પોતાનો હાથ ફેરવવા લાગી.

"અરે, મારી છાતી બળી રહી છે ! જાણે કોઈ અંગારા ચાંપતું ન હોય ?"

કુસુમ તેની છાતી પર હાથ ફેરવવા લાગી. સંતોષનો શ્વાસ લઇને એ ડોસો આંખ બંધ કરીને પડી રહ્યો.

થોડી વાર પછી ફરીને એને તરસ લાગી. કુસુમે તેને પાણી પાયું.

વૃદ્ધે અર્ધ-બેભાન અવસ્થામાં કુસુમ તરફ જોયું અને પૂછ્યું : "તું કોણ છે? સુધા"?

કુસુમે મોં ફેરવી લઈ કહ્યું : "ના, ના ! હું તો એક ગરીબ અભાગી સ્ત્રી છું !"

"તમે આટલી રાત સુધી હજી જાગતાં બેઠાં છો, મારાં મા !" વૃદ્ધે આંખ મીંચી દઈને ધીમા અવાજે કહ્યું

"મા !" કેવો અજબ શબ્દ ! કેટલી સુકોમળતાથી એ બોલવામાં આવ્યો ! કુસુમનું હૃદય એ શબ્દથી ભરાઇ ગયું. પથારી પર માથું ટેકવી દઇને કુસુમે કેટલીય વાર એ મૃદુ શબ્દોનું રટણ કર્યા કર્યું.

તેને એમ લાગ્યું કે, આ બિમાર ડોસાની તે છોકરી જ છે. કુસુમે બાપ કેવો હોય એનો અનુભવ કર્યો ન હતો. જે સુખ તેણે ભોગવ્યું ન હતું તે એનામાં જાગી ઊઠ્યું.

એવામાં બારણા ઉપર ટકોરા પડ્યા.

કોઇએ કહ્યું : "કુસુમ !"

કુસુમે એ જાણે સાંભળ્યું ન હોય એમ તે પડી રહી. તેના કાનમાં 'મા' નો મૃદુ રણકાર હજી ગુંજી રહ્યો હતો.

"કુસુમ ! મારી વહાલી કુસુમ !"

કુસુમ શાંત જ પડી રહી.

"એ કુસુમ! સાંભળે છે કે?" પેલો બહાર ઊભેલો પુરુષ કર્કશ અવાજે ગાવા લાગ્યો.

કુસુમ ગભરાઇ ગઇ. જો આ બધું વૃદ્ધ માણસ સાંભળશે તો શું ધારશે ?

"વહાલી કુસુમ !" પેલો આગન્તુક ગાતો અટકી જઈને પાછો બોલવા લાગ્યો. તે કંઈ બોલે એ પહેલાં કુસુમે ધીમેથી, અવાજ ન થાય એમ બારણું ઉઘાડ્યું અને ધીમા પણ કડક અવાજે કહ્યું : "જો બીજી વાર મને કુસુમ કહીને બોલાવી છે તો આ ઝાડુએ ઝાડુએ ઝીપી કાઢીશ; ચાલ્યો જા અહીંથી."

★

બારણું પાછું બંધ થઇ ગયું

બીજે દિવસે સાંજે કુસુમ બારી પાસે એકલી બેઠી હતી.

એ સવારે તેની ઈચ્છા ન હોવા છતાંયે દરદીને તે હોસ્પિટલમાં મૂકી આવી હતી. વૃદ્ધ માણસનો તાવ ખૂબ વધી ગયો હતો. તેથી હોસ્પિટલમાં લઇ ગયા વિના છૂટકો ન હતો.

કુસુમને એ વૃદ્ધ માણસ પોતાના સ્વજન જેવો બની ગયો હતો. તે બારી આગળ બેઠી બેઠી પણ એનો દુઃખદ ચહેરો જોઈ શકતી હતી.

કુસુમે પોતાના નોકરને દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર તેને જોવા હૉસ્પિટલમાં મોકલ્યો હતો. તેણે સાંભળ્યું કે, એ વૃદ્ધ માણસનાં સગાંવહાલાંઓએ એના સમાચાર કોણ જાણે કઇ રીતે મેળવેલા હોવાથી તેઓ હૉસ્પિટલમાં આવ્યાં હતાં.

ત્રણ ચાર દિવસ પછી કુસુમે સાંભળ્યું કે, એ ડોસાનો તાવ ઊતરી ગયો છે અને બીજે દિવસે તેને હૉસ્પિટલમાંથી ઘેર જવાની રજા આપવામાં આવશે. કુસુમે છુટકારાનો દમ લીધો અને અંતરથી પ્રભુનો આભાર માન્યો. તે હૉસ્પિટલમાં જઇને ડોસાને મળવા તૈયાર થઇ.

હૉસ્પિટલ પાસે તેની ગાડી આવી થંભી. કુસુમ નોકરની સાથે હૉસ્પિટલમાં દાખલ થઇ. નોકરે દરદીની ઓરડી બતાવી. કુસુમે ધીમેથી બારણું ઉઘાડયું અને અંદર દાખલ થઇ.

ડોસો તકિયાને અઢેલીને બેઠો હતો. તેની બાજુમાં એક જુવાન માણસ અને મોટી ઉંમરની સ્ત્રી બેઠાં હતાં. ડોસો તેમની સાથે વાતો કરતો હતો. કુસુમને દાખલ થતી જોઇ તે વાતો કરતો થંભ્યો.

કુસુમે ઝડપથી પથારી પાસે જઇને ડોસાના ચરણને સ્પર્શ કર્યો; જાણે એ તેની પુત્રી ન હોય!

" તું કોણ છે? " ડોસાએ નવાઇ પામી પૂછ્યું.

" પિતા, તમે ઓળખી ન શક્યા? " કુસુમે મૃદુ અવાજે કહ્યું.

ડોસાએ કુસુમ તરફ થોડી વાર જોયું " ઊંહ! " તે બોલ્યો: " હા, હું તને ઓળખું છું. હું બિમાર હતો ત્યારે મેં તને ક્યાંક જોઈ હતી. બરોબર છે ને? "

કુસુમે હકારમાં માથું હલાવ્યું.

" બેસ, બેસ. મને બધું યાદ આવે છે. તેં મારી સારવાર કરી હતી? મને પાણી આપ્યું હતું, ખરું ને? "

" તમે ટ્રામમાંથી પડી ગયા હતા ત્યારે હું તમને મારે ઘેર લઈ ગઇ હતી. તમે ત્યાં બે રાત રહ્યા પણ હતા. પછી તમારો તાવ વધવા લાગ્યો. એટલે હું ગભરાઇ ગઇ અને તમને અહીં લઈ આવી. હવે તમે સાજા થઈ ગયા છો, એ સાંભળીને તમને મળવા આવી છું. "

ડોસો વિચારમાં પડી ગયો. તે કુસુમને બારીકાઈથી જોવા લાગ્યો. પછી કંટાળાભરેલા અવાજે તે બોલ્યો " તારે ઘેર? તેં આપેલું પાણી મેં પીધું હતું? આ તું શું બકી રહી છે? ઊંહ! "

કુસુમ આ સાંભળી હેબતાઇ ગઇ.

" હા, હાં, " ડોસાએ કડક અવાજે કહ્યું, " મને હવે વધારે યાદ આવે છે. તેં મને દૂધની કાંજી પાઇ હતી. "

તે થોડી વાર શાંત પડી રહ્યો અને પછી પથારીમાં ટટાર બેસીને તે તોછડાઇથી બોલ્યો: " તું વેશ્યા! તને ભાન છે કે હું બ્રહ્મણ છું? "

કુસુમે માથું નીચું ઢાળી દીધું!

" તેં મને વટલાવ્યો! એના કરતાં મારું મોત આવ્યું હોત તો બહેતર થાત! હું મરી કેમ ન ગયો! રે પાપી સ્ત્રી, તું અહીં શું મોં લઈને આવી છે! "

"બોલ!" ડોસાએ કઠોરતાથી કહ્યું; "તને શું જોઇએ છે? બક્ષિસ?"

બક્ષિસ! કુસુમને જાણે કોઇએ તમાચો માર્યો હોય એમ લાગ્યું. તેણે તરત જ રૂઆબમાં માથું ઊંચું કર્યું અને કહ્યું: "હા."

ઓશીકા નીચેથી દશ રૂપિયાની નોટ કાઢીને ડોસાએ તિરસ્કારથી તેના તરફ ફેંકી.

કુસુમે વાંકા વળીને નોટ લઇ લીધી અને કોઇના તરફ પણ જોયા વિના તે ઓરડીની બહાર જતી રહી. કુસુમ રસ્તા પર આવી ગઈ.

"મા, મને કંઇ આપો! દયા કરો!" એક દુર્બળ ભિખારી હાથ લંબાવતો માગી રહ્યો હતો.

કુસુમે ઝડપથી તેના હાથમાં દશ રૂપિયાની નોટ મૂકી દીધી.

ભિખારી નોટ જોઇને અવાક્ બની ગયો. પછી કુસુમના પગમાં પડીને રડતે અવાજે બોલ્યો 'મા; તમે ખૂબ જીવજો. મા, તમે ખૂબ ખૂબ જીવજો!"

પણ બાપડી કુસુમને તેના શબ્દો સંભળાયા નહી. તે અનંત અવકાશ તરફ એકીટશે જોઈ રહી હતી. તેને કશું સંભળાતું ન હતું. તેની આંખ આંસુથી ભરાઈ ગઈ હતી અને આખી દુનિયા જાણે અંધકારમાં ઢંકાઈ ગઇ હોય એમ તેને લાગ્યું. અંધકાર! અંધકાર!*

("શિક્ષણ અને સાહિત્ય") હેમેન્દ્રકુમાર રાય (અનુ. પ્ર. ર.)

બૌદ્ધ સુભાષિતો

વેરથી વેર કદી શમતું નથી, અવેરથી-પ્રેમથી શમે છે.

o o o

અપ્રમાદ એ અમૃતનો માર્ગ છે; પ્રમાદ એ મૃત્યુનો. અપ્રમત્ત પુરુષો મરતા નથી, પ્રમત્ત પુરુષો મૂઆ જેવા છે.

o o o

જાગનારાની રાત લાંબી છે, થાકેલાના ગાઉ લાંબા છે, એમ સદ્ધર્મ નહિ આચરનાર મનુષ્યનો સંસાર લાંબો છે.

o o o

જ્યાં સુધી પાપ પાકતું નથી, ત્યાં સુધી મનુષ્ય તેને મધ જેવું માને છે; પાકે છે ત્યારે દુઃખ પામે છે.

o o o

એક પથ્થરવાળો શૈલ જેમ પવનથી ડગતો નથી, તેમ જ્ઞાની નિંદા-પ્રશંસાથી ડગતો નથી.

o o o

રાગ સમાન અગ્નિ નથી, દ્વેષ સમાન હાનિ નથી, સ્કંધો સમાન દુઃખ નથી, શાંતિ સમાન સુખ નથી.

આરોગ્ય પરમ લાભ છે, સંતોષ પરમ ધન છે, નિર્વાણ પરમ સુખ છે.

ધમ્મપદ

*'સોશિયલ વેલફેર' ના એપ્રિલ, ૧૯૫૬, ના અંકમાં આવેલા મૂળ બંગાળીના અંગ્રેજી ઉપરથી.

અમારાં નવાં પ્રગટ થયેલાં પુસ્તકો

ફકીરો	(પન્નાલાલ પટેલ)	૨–૮
નાછૂટકે	(" ")	૮–૧૨
યૌવન ૧–૨	(" ")	૭–૦
ભીરુ સાથી	(" ")	૫–૦
જીવો દાંડ	(" ")	૨–૮
પુણ્ય પરવાર્યું નથી(સંવર્ધિત નવી આ.)	ગુલાબદાસ બ્રોકર	૩–૦
હરિનો મારગ	(" ")	૧–૪
જ્ઞાનકુંજ	(ધૂમકેતુ)	૧–૦
જ્ઞાનદીપ	(")	૧–૦
સંસ્કારકથાઓ	(")	૧–૦
જ્ઞાનગોષ્ઠિ	(")	૧–૦
ઘરદીવડાં	(ઈશ્વર પેટલીકર)	૧–૦
સાધુ તો ચલતા ભલા	(")	૧–૪
જીવનદીપ	(")	૩–૮
ધરતીનો અવતાર	(")	૨–૮
વિષચક્ર	(ચુનીલાલ વ. શાહ)	૫–૮
અઘોળો	(" " ")	૦–૧૨
શેખચલ્લી ૧થી૪	(જયમલ્લ પરમાર)	૪–૮
ભૂદાન	(" ")	૨–૦
અણખૂટ ધારા	(" ")	૪–૮
લગ્નમંગલ	(ભૂપત વડોદરિયા)	૩–૦
આસ્તિક	(સાને ગુરુજી)	૩–૦
પુનર્જન્મ	(" ")	૩–૦
કરુણાદેવી	(" ")	૧–૦
ગીતાહૃદય	(" ")	૧–૮
શ્યામની મા	(સાને ગુરુજી)	૪–૮
ક્રાંતિ	(" ")	૫–૮
ચકમક	(રંભાબેન ગાંધી)	૩–૦
સ્વભાવદર્શન	(હર્ષિદા પંડિત)	૩–૦
તંદુરસ્ત રહો	(ભૂ. દવેઃ શં. દવે)	૩–૧૨
કિંગ કોંગ	(હિમેન્દ્રકુમાર રાય)	૧–૮
પ્રણયના રંગ	(રંભાબેન ગાંધી)	૨–૦
ડૉ. નરેન્દ્ર	(કૃષ્ણલાલ ભટ્ટ)	૩–૦
વિરહગીતો	(રમેશ પાઠક)	૧–૪
બીજલેખા	(જયન્ત પરમાર)	૩–૪
પદ્માવતી	(ડાહ્યાભાઈ પટેલ)	૪–૦
આમ્રમંજરી	(" ")	૪–૦
વનની વાટે	(" ")	૪–૮
એ આવજો	(બાબુભાઈ વૈદ્ય)	૧–૮
મા વિનાનાં	(" ")	૩–૦
ઝબુક વીજળી ઝબુક	(મકરન્દ દવે)	૧–૪
ગાંધી ગીતો	(સં. વિનોદ શાહ)	૩–૦
ગાંધીજી ને બાળકો	(પુરાતન બૂચ)	૦–૧૦
સંત દેવીદાસ	(ઝવેરચંદ મેઘાણી)	૧–૪
ચપટી ધૂળ	(" ")	૧–૦
ડમરો ને તુલસી	(રતિલાલ–અનિલ)	૨–૦
રંગ રંગ વાદળિયાં	(સુન્દરમ્)	૦–૧૨
ચીનનાં બાળકો	(નીરુ દેસાઈ)	૦–૬
પરિવાર નિયોજન	(નિરામય)	૨–૮

અમારાં આ નવાં પ્રકાશનો ઉપરાંત ગુજરાતી સાહિત્યનાં દરેક પુસ્તકો ખરીદવા માટે જરૂર અમને મળો અથવા લખોઃ—

ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડ

ફેર્નાન્ડીઝ બ્રીજઃ ગાંધીરોડઃ પો. બૉ. નં. ૯૩ : અમદાવાદ,–૧